

PULSUZ MÜQƏDDƏS KİTAB ŞƏRHİ

SİZ MÜQƏDDƏS KİTABI ANLAYA BİLƏRSİNİZ!

Paulun nəql etdiyi Müjdə: Romalılara Məktub

Hermenevtika (Müqəddəs Kitab şərh) üzrə istifadə olan professor, doktor Bob Atli (Dr. Bob Utle)

MÜNDƏRİCAT

Bu şərhə istifadə olunan ixtisarlar

Müəllifin sözü: Bu şərh sizə necə kömək edə bilər?

Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi: təsdiqlənə bilən həqiqətin şəxsi axtarışı

Şərh:

Romalılara Məktuba giriş

Romalılara Məktub 1-ci fəsil

Romalılara Məktub 6-cı fəsil

Romalılara Məktub 12-ci fəsil

Romalılara Məktub 2-ci fəsil

Romalılara Məktub 7-ci fəsil

Romalılara Məktub 13-cü fəsil

Romalılara Məktub 3-cü fəsil

Romalılara Məktub 8-ci fəsil

Romalılara Məktub 14-cü fəsil

Romalılara Məktub 4-cü fəsil

Romalılara Məktub 9-cu fəsil

Romalılara Məktub 15-ci fəsil

Romalılara Məktub 5-ci fəsil

Romalılara Məktub 10-cu fəsil

Romalılara Məktub 16-cı fəsil

Romalılara Məktub 11-ci fəsil

Əlavələr:

Yunan dilinin qrammatik quruluşuna dair qısa təriflər

Mətn tənqidçiliyi

Lüğət

Doktrin bəyanatı

© 2013 Bible Lessons International. Bütün hüquqlar qorunur.

BU ŞƏRH DƏ İSTİFADƏ OLUNAN İXTİSARLAR

- AB "Anchor" Müqəddəs Kitab şərhləri (*Anchor Bible Commentaries*, ed. William Foxwell Albright and David Noel Freedman)
- ABD "Anchor" Müqəddəs Kitab lüğəti (6 cildə) (*Anchor Bible Dictionary* (6 vols.), ed. David Noel Freedman)
- ABPS Amerika baptist nəşriyyat cəmiyyəti (American Baptist Publication Society)
- AKOT Əhdi-Ətiq üçün analitik açar (*Analytical Key to the Old Testament* by John Joseph Owens)
- ANE Qədim Yaxın Şərq (Ancient Near East)
- ANET Qədim Yaxın Şərq mətnləri (*Ancient Near Eastern Texts*, James B. Pritchard)
- ASV Standart Amerika versiyası (*American Standard Version*)
- AV Avtorizə versiya (*Authorized Version*)
- BAGD Əhdi-Cədidin və erkən məsihçi ədəbiyyatının yunanca-İngiliscə lüğəti (*A Greek-English Lexicon of the New Testament and Early Christian Literature*, Walter Bauer, 2nd ed. by F. W. Gingrich and Fredrick Danker)
- BDB Əhdi-Ətiqin İbranicə və İngiliscə leksikonu (*A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament* by F. Brown, S. R. Driver and C. A. Briggs)
- BHS İbranicə Bibliya (*Biblia Hebraica Stuttgartensia*, GBS, 1997)
- DSS Ölü dəniz tumarları (*Dead Sea Scrolls*)
- EJ Cudaika ensiklopediyası (*Encyclopedia Judaica*)
- IDB Şərhcinin Müqəddəs Kitab lüğəti (4 cildə) (*The Interpreter's Dictionary of the Bible* (4 vols.), ed. George A. Buttrick)
- ISBE Beynəlxalq standart Müqəddəs Kitab ensiklopediyası (5 cildə) (*International Standard Bible Encyclopedia* (5 vols.), ed. James Orr)
- JB Yerusəlim Bibliyası (*Jerusalem Bible*)
- JPSOA Masoret mətn əsasında Müqəddəs Yazılar: yeni tərcümə (*The Holy Scriptures According to the Masoretic Text: A New Translation* (The Jewish Publication Society of America))
- KB Əhdi-Ətiqin qədim İbranicə və aramicə leksikonu (*The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament* by Ludwig Koehler and Walter Baumgartner)
- KJV Kral Yakovun versiyası (*King James Version*)
- LAM Qədim şərq əlyazmalar əsasında Müqəddəs Kitab (Peşitta) (*The Holy Bible From Ancient Eastern Manuscripts (the Peshitta)* by George M. Lamsa)
- LXX Septuaqinta (yunanca-İngiliscə variantı) (*Septuagint (Greek-English)* by Zondervan, 1970)
- MOF Bibliyanın yeni tərcüməsi (*C. Mofat*) (*A New Translation of the Bible* by James Moffatt)
- MT Qədim İbranicə masoret mətni (*Masoretic Hebrew Text*)
- NAB Bibliyanın yeni Amerika mətni (*New American Bible Text*)

- NASB Yeni standart Amerika Bibliyası (*New American Standard Bible*)
- NEB Yeni ingiliscə Bibliya (*New English Bible*)
- NET NET Müqəddəs Kitabı: yeni ingiliscə tərcümə (*NET Bible: New English Translation, Second Beta Edition*)
- NIDNTT Əhdi-Cədid teologiyasının yeni beynəlxalq lüğəti (4 cildə) (*New International Dictionary of New Testament Theology* (4 vol.s), by Colin Brown)
- NIDOTTE Əhdi-Ətiq teologiya və ekzegeziasının yeni beynəlxalq lüğəti (5 cildə) (*New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis* (5 vols.), ed. Willem VanGemeren)
- NIV Yeni beynəlxalq versiya (*New International Version*)
- NJB Yeni Yerusəlim Bibliyası (*New Jerusalem Bible*)
- NKJV Kral Yakovun yeni versiyası (*New King James Version*)
- NRSV Yeni reviziya edilmiş standart Bibliya (*New Revised Standard Bible*)
- OTPG Əhdi-Ətiq sorğu kitabçası (*Old Testament Passing Guide* by Todd S. Beall, William A. Banks and Colin Smith)
- REB Reviziya edilmiş ingiliscə Bibliya (*Revised English Bible*)
- RSV Reviziya edilmiş standart versiya (*Revised Standard Version*)
- SEPT Septuaqinta (*yunanca-ingiliscə variantı*) (*The Septuagint (Greek-English)* by Zondervan, 1970)
- TCNT İyirminci əsr Əhdi-Cədidi (*The Twentieth Century New Testament*)
- TEV Bu günün ingiliscə versiyası (*Today's English Version* from United Bible Societies)
- UBS⁴ Birləşmiş Müqəddəs Kitab Cəmiyyətlərinin yunanca Əhdi-Cədidi, reviziya edilmiş dördüncü nəşr (*United Bible Societies' The Greek New Testament, fourth revised edition*)
- YLT Müqəddəs Kitabın Yanq tərəfindən hərfi tərcüməsi (*Young's Literal Translation of the Holy Bible* by Robert Young)
- ZPEB Zondervan şəkilli Bibliya ensiklopediyası (5 cildə) (*Zondervan Pictorial Encyclopedia of the Bible* (5 vols.), ed. Merrill C. Tenney)

Müəllifin sözü: Bu Şərh sizə necə kömək edə bilər?

Müqəddəs Kitab şərh, Allahdan ilham almış qədim müəllifin yazdığı mətni qavramaq və bu yolla Allahın dediyini anlayıb bu gün tətbiq etmək məqsədilə həyata keçirilən əqli və ruhani prosesdir.

Ruhani proses son dərəcə önəmlidir, lakin onu müəyyən etmək çətinidir. Bu prosesdə Allaha tabe olmaq, Allahın özündə açıq olmaq vacibdir. Şərh edən adam acı-susamalıdır və (1) Allahın Özünə, (2) Onu tanımağa, (3) Ona xidmət etməyə can atmalıdır. Bu prosesdə dua, etiraf və öz həyatını dəyişdirmək arzusu önəmlidir. Şərh prosesində Müqəddəs Ruh həlledici rol oynayır və Allaha sadıq qalan səmimi məsihçilərin Müqəddəs Kitabı fərqli anlamalarının səbəbi sirr olaraq qalır.

Əqli prosesi təsvir etmək daha asandır. Mətnə yanaşmamız ardıcıl və ədalətli olmalı və şəxsi görüşlərimiz yaxud məzhəbimizin görüşləri bizə təsir etməməlidir. Hamımız müəyyən tarixi şəraitdə formalaşmışıq. Aramızda obyektiv, qərəzsiz şərhçi yoxdur. Bu Şərhə əvvəlki görüşlərimizin təsirindən azad olmaq üçün üç şərh etmə prinsipindən ibarət olan ciddi əqli proses təqdim olunur.

Birinci prinsip

Birinci prinsip Müqəddəs Yazıya daxil olan verilən kitabın yazıldığı tarixi konteksti və konkret tarixi yazılma münasibətini öyrənməkdən ibarətdir. Orijinal müəllifin bir məqsədi, çatdırmaq istədiyi bir fikri var idi. Mətnin mənası, Allahdan ilham almış orijinal qədim müəllifin heç ağlına gəlməyən bir məna ola bilməz. Əsas olan, müəllifin məqsədidir, bizim öz tarixi, emosional, mədəni, şəxsi və ya konfessional tələblərimiz deyildir. Tətbiq şərhin mühüm bir hissəsidir, lakin müvafiq şərh həmişə tətbiqdən əvvəl olmalıdır. Müqəddəs Kitaba daxil olan hər mətnin yalnız bir mənası olduğu təkrar-təkrar vurğulanmalıdır. Bu məna, orijinal müəllifin Müqəddəs Ruhun rəhbərliyi altında öz dövrünün insanlarına ifadə etmək istədiyi fikirdir. Bu tək məna fərqli mədəniyyətlərə, vəziyyət və şəraitlərə çoxlu yollarla tətbiq oluna bilər. Bütün tətbiq yolları orijinal müəllifin əsas həqiqəti ilə əlaqəli olmalıdır. Bu səbəbdən şərh üçün bu köməkçi vəsaitin Müqəddəs Kitaba daxil olan hər kitabı giriş hissəsi ilə təmin etməsi nəzərdə tutulmuşdur.

İkinci prinsip

İkinci prinsip, mətnin hissələrini müəyyən etməkdən ibarətdir. Müqəddəs Kitaba daxil olan hər kitab vahid mətnədir. Həqiqətin bir cəhətini ayırmaq üçün başqa cəhətlərini kənar etməyə şərhçilərin haqqı yoxdur. Buna görə biz Müqəddəs Kitaba daxil olan bir kitabın ayrı-ayrı hissələrini şərh etməzdən əvvəl bütün kitabın məqsədini anlamağa çalışmalıyıq. Ayrı hissələrin (fəsillər, paragraflar, ayələr) mənası bütün kitaba uyğun olmayan bir məna ola bilməz. Şərh, tam kitaba deduktiv yanaşmadan başlayıb ayrı-ayrı hissələrə induktiv yanaşmaya doğru hərəkət etməlidir. Beləliklə, şərh üçün bu köməkçi vəsait, Kəlamı öyrənən şəxsin mətnin hər hissəsinin strukturunu paragraflarla təhlil etməyinə kömək etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Kitabın paragraflara və fəsillərə bölünməsi Allahdan ilham almış deyildir, amma düşüncə vahidlərini müəyyən etməyimizə kömək edir.

Müqəddəs Kitab müəllifinin nəzərdə tutduğu mənanı izləmək üçün nə cümlə, nə fraza, nə də söz səviyyəsində deyil, paraqraf səviyyəsində şərh etmək əsasdır. Paraqraflar çox vaxt tema və ya tematik cümlə olaraq adlandırılan vahid mövzuya əsaslanır. Paraqrafdakı hər söz, fraza və cümlə bu vahid mövzu ilə əlaqəlidir. Bunlar mövzunu məhdudlaşdırır, genişləndir, izah edir və/və ya sual altına qoyur. Düzgün şərhin həqiqi açarı, Müqəddəs Kitaba daxil olan verilən kitabı təşkil edən ayrı-ayrı hissələrdən paraqraf səviyyəsində orijinal müəllifin fikrini izləməkdir. Şərh üçün bu köməkçi vəsait, Kəlamı öyrənən şəxsin müasir ingiliscə tərcümələri müqayisə edərək bunu etməyinə kömək etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu məqsədlə fərqli tərcümə nəzəriyyələri əsasında yerinə yetirilmiş ingiliscə tərcümələri seçilmişdir.

1. Birləşmiş Müqəddəs Kitab Cəmiyyətinin (United Bible Society) yunanca mətninin reviziya edilmiş dördüncü nəşridir (UBS⁴). Bu mətn müasir mətnşünaslar tərəfindən paragraflara bölünmüşdür.
2. Kral Yakovun yeni versiyası (New King James Version – NKJV), “Tekstus Reseptus” (Textus Receptus) olaraq bilinən yunanca əlyazma ənənəsinə əsaslanan sözbəsöz hərfi tərcümədir. O, digər tərcümələrdən daha uzun paragraflara bölünmüşdür. Bu uzun hissələr Kəlamı öyrənənlərin vahid mövzuları görməyinə kömək edir.

3. Yenidən reviziya edilmiş standart versiya (New Revised Standard Version – NRSV), uyğunlaşdırılmış sözbəsöz tərcümədir. Aşağıdakı iki müasir versiyanın orta nöqtəsini təşkil edir. Onun paraqraflara bölünməsi mövzuları müəyyən etmək üçün xeyli faydalıdır.
4. Bu günün ingiliscə versiyası (Today's English Version – TEV), Birləşmiş Müqəddəs Kitab Cəmiyyəti tərəfindən nəşr edilmiş dinamik ekvivalent tərcüməsidir. Bu versiyada Müqəddəs Kitab elə tərcümə olunub ki, müasir ingilis oxucu və ya dinləyici yunanca mətnin mənasını anlaya bilsin. Bu tərcümədə, ələlxusus Müjdələrdə, Yeni beynəlxalq versiyada (New International Version – NIV) olduğu kimi, mətn mövzulara görə deyil, söyləyicilərə görə paraqraflara bölünmüşdür. Şərhcinin məqsədləri üçün bu heç də faydalı deyildir. Maraqlıdır ki, UBS⁴ və TEV eyni cəmiyyət tərəfindən nəşr olunub, amma paraqraflara bölünməsi fərqlidir.
5. Yerusəlim Bibliyası (Jerusalem Bible – JB), fransız katolik tərcüməsinə əsaslanan bir dinamik ekvivalent tərcüməsidir. Bu versiya, Avropa nöqtəyi-nəzərindən paraqraflara bölünməsi ilə müqayisə etmə baxımından çox faydalıdır.
6. Əsas olaraq qəbul edilən mətn 1995-də yenilənmiş Yeni amerikan standart Bibliyadır (New American Standard Bible – NASB). Bu da sözbəsöz tərcümədir. Ayələrin şərh bu paraqraflara bölünmə qaydasını izləyir.

Üçüncü prinsip

Üçüncü prinsip, Müqəddəs Kitabı söz və ifadələrinin mümkün qədər geniş mənada (semantik sahəsində) qavranılması üçün müxtəlif tərcümələrdə oxumaqdan ibarətdir. Yunanca bir ifadə və ya söz çox vaxt bir neçə mənada başa düşülə bilər. Müxtəlif tərcümələr bu mənə variantlarını üzə çıxarır və beləcə yunanca əlyazma variantlarını aşkarlayıb izah etməkdə kömək edir. Bunlar doktrinə təsir etmir, lakin Allahdan ilham almış qədim müəllif tərəfindən yazılmış orijinal mətnə geri qayıtmağımıza kömək edir.

Bu Şərh, Kəlamı öyrənən şəxsə öz şərhlərini tez yoxlamaq imkanı verir. Qəti şəkildə öyrətmək üçün deyil, məlumatlarla təmin etmək və düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Digər mümkün şərhlər çox vaxt həddən artıq məhdud və doqmatik olmamaq və öz məzhəbimizə qapanmamaq üçün bizə kömək edir. Şərhçilər, qədim mətnin bəzən nə qədər anlaşılmaz olduğunu dərk etmək üçün daha geniş şərh variantlarına bələd olmalıdır. Müqəddəs Kitabı həqiqətin mənbəyi olaraq qəbul edən məsihçilərin öz aralarında nə qədər az həmfikir olması dəhşət doğurur.

Bu prinsiplər məni qədim mətn ilə çarpışaraq düşüncəmi formalaşdıran tarixi şəraitdən əhəmiyyətli dərəcədə azad olmağıma kömək etmişdir. Bunların sizin üçün də xeyir-dua olacağına ümid edirəm.

Bob Atli
27 iyun 1996-cı il

© 2012 Bible Lessons International. Bütün hüquqlar qorunur.

MÜQƏDDƏS KİTABI YAXŞI OXUMA BƏLƏDÇİSİ: TƏSDİQLƏNƏ BİLƏN HƏQİQƏTİN ŞƏXSİ AXTARIŞI

Aşağıda Dr. Bob Atlinin hermenevtika fəlsəfəsinin və şərhlərində istifadə olunan üsulların qısa izahatı təqdim olunur.

Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi videosu -- 40 dəq.

Həqiqəti bilmək mümkündürmü? Həqiqət haradan tapılır? Həqiqəti məntiqcə təsdiqləmək mümkündürmü? Ən yüksək səlahiyyət varmı? Həyatımız, dünyamız üçün bələdçi ola biləcək mütləq həqiqətlər varmı? Həyatın mənası varmı? Niyə buradayıq? Haraya gedirik? Bütün şüurlu insanları düşündürən bu suallar, zamanın başlanğıcından bəri insan düşüncəsini məşğul etmişdir (Vaiz 1:13-18; 3:9-11). Mən həyatın mənasını tapmaqdan ötrü öz şəxsi axtarışımı yada salıram. Əsasən ailəmdə imanlı olan bəzi şəxslərin şəhadəti sayəsində hələ gənc yaşda Məsihə iman gətirdim. Böyüdükcə özüm və dünyam haqqındakı suallarım da böyüdü. Bəsit mədəni və dini klişələr mənə oxuduğum və ya keçirdiyim təcrübələrin mənasını anlamaqda heç kömək etmədi. O vaxt qarışıqlıq və axtarış içində idim, bu etinasız, amansız dünyada həsrət çəkir, tez-tez ümitsizlik hissi keçirirdim.

Çoxları bu mühüm suallara cavab verdiklərini iddia ediblər, lakin mən bu məsələni araşdırıb düşündükdən sonra elə nəticəyə gəldim ki, onların cavabları (1) şəxsi fəlsəfələrinə, (2) qədim əsətlərə, (3) şəxsi təcrübələrinə və ya (4) psixoloji qavrayışlarına əsaslanırdı. Mən öz dünyagörüşümü, həyatımın mənası və məqsədini əsaslandırma biləcəyim qanəddi bir təsdiq, bir sübut, bir məntiq axtarırdım.

Bütün bunları Müqəddəs Kitabı araşdırmalarımda tapdım. Müqəddəs Kitabın etibarlılığını axtarmağa başladım və (1) Müqəddəs Kitabın arxeologiya tərəfindən təsdiqlənən tarixi dəqiqliyi, (2) Əhdi-Ətiq peyğəmbərliklərinin düzgünlüyü, (3) on altı əsr müddətində yazılmış olan Müqəddəs Kitabın təlim vəhdəti və (4) Müqəddəs Kitabla təmasa girəndən sonra həyatları dəyişən insanların şəxsi şəhadətləri vasitəsilə onu tapdım. Vahid iman və əqidə sistemi olan məsihçilik, insan həyatının mürəkkəb məsələlərini həll etməyə qadirdir. Bu məni nəinki əqli bir təməllə təmin etdi, həm də Müqəddəs Kitabla əsaslanan imanın təcrübə cəhəti mənə emosional sevinc və sabitlik gətirdi.

Elə bildirdim ki, Müqəddəs Yazı ilə dərk edilən Məsihdə həyatımın mənasını tapmışam. Bu, məstəddi bir təcrübə idi, emosional coşğunluqdur. Bir cəmiyyət və ya düşüncə məktəbi daxilində belə bu Kitabın nə qədər çox sayda müxtəlif şərhlərinin müdafiə edildiyini dərk edəndə keçirdiyim sarsıntı və ağrı hələ yadımdadır. Müqəddəs Kitabın Allahdan ilham almış mətn olduğunu və etibarlılığını təsdiqləmək, işin sonu deyil, başlanğıcı idi. Müqəddəs Yazının səlahiyyətinə və etibarlılığına inanan şəxslərin onun çoxlu çətin yerlərinə dair fərqli, hətta bir-birinə zidd şərhlərini necə təsdiq və ya rədd etmək olar?

Bu iş həyatımın məqsədi və iman yolumda macərə olmuşdur. Məsihə iman edəndə sülh və sevincə nail olduğumu bildirdim. Bir yandan mədəniyyətimin nisbilyi, digər yandan bir-birinə zidd olan dini sistemlərin doqmatizmi və məzhəblərin iddiaları arasında qalan zehnim mütləq həqiqətlərin arzusunda idi. Qədim ədəbiyyatı şərh etməyə düzgün bir yanaşma axtararkən tarixi, mədəni, konfessional və təcrübə baxımdan öz qeyri-obyektivliyimi kəşf etməyimə təəccübləndim. Demə, Müqəddəs Kitabı çox vaxt sadəcə olaraq öz görüşlərimi daha da təsdiqləmək məqsədilə oxumuşdum. Bundan doqmatik şəkildə başqalarına hücum etmək üçün istifadə edir və beləcə öz sübhələrimi və gücsüzlüyümü bir daha təsdiqləyirdim. Bu həqiqəti dərk edəndə nə qədər əzab çəkdim!

Büsbütün obyektiv olmaq mümkün olmasa da, Müqəddəs Kitabın daha yaxşı bir oxucusu olmaq mümkündür. Qeyri-obyektivliyimi boynuma alıb ondan agah olmaqla onu məhdudlaşdırma bilərəm. Ondən hələ tam azad olmamışam, lakin öz zəifliyimi boynuma almışam. Şərhcinin özü çox vaxt Müqəddəs Kitabı yaxşı oxumanın ən qatı düşməni olur! Mən Müqəddəs Kitabı öyrənəndə ona müəyyən qənaətlərlə yanaşıram. Bu qənaətlərimi sizin mühakiməsinə verirəm, hörmətli oxucu. Bunlar aşağıda sadalanır:

I. Qənaətlər

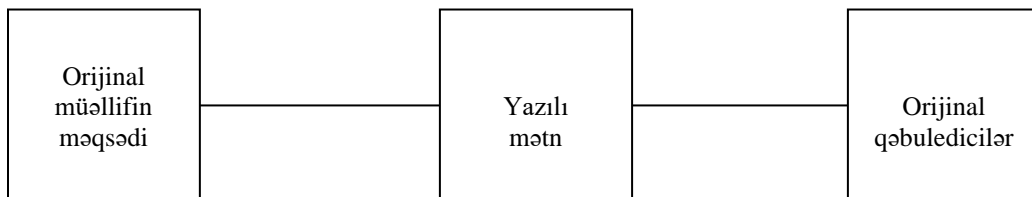
1. Mən inanıram ki, Müqəddəs Kitab həqiqi yeganə Allahın Özünü tanıtdığı yeganə mətn və Allahdan ilham almış yeganə kitabdır. Buna görə də müəyyən tarixi şəraitdə bəşəri bir yazıçı vasitəsilə fikrini ifadə edən orijinal ilahi müəllifin məqsədi işıqda şərh edilməsi vacibdir.
2. Mən inanıram ki, Müqəddəs Kitab adı insan üçün yazılmışdır – hər kəs üçün! Allah müəyyən tarixi və mədəni kontekstdə bizə açıq şəkildə danışmaq üçün Öz nitqini bizə görə uyğunlaşdırmışdır. Allah həqiqəti gizlətmir. O istəyir ki, biz həqiqəti dərk edək! Buna görə Yazı bizim dövrümüzün işığında deyil, yazıldığı dövrün işığında şərh edilməlidir. Müqəddəs Kitabı, onu birinci oxuyan və ya eşidən şəxslərin ağılına gəlməyən bir mənada anlamaq olmaz. Bu Kitab adı insan üçün anlaşılandır və bu Kitabda adı bəşəri ünsiyyətin formalarından və üsullarından istifadə olunur.
3. Mən inanıram ki, Müqəddəs Kitabın vahid təlimi və məqsədi vardır. Müqəddəs Kitabda çətin və paradoksal yerlər varsa da, ziddiyyətlər yoxdur. Beləliklə, Müqəddəs Kitabın ən yaxşı şərhçisi özüdür.
4. Mən inanıram ki, hər mətn parçasının (peyğəmbərliklər istisna olmaqla) yalnız bir mənası vardır və bu məna Allahdan ilham almış orijinal müəllifin məqsədinə əsaslanır. Biz heç vaxt orijinal müəllifin məqsədini bildiyimizdən tam əmin ola bilməsək də, bu istiqamətə yönəldən çoxlu işarələr vardır:
 - a. fikri ifadə etmək üçün seçilmiş janr (ədəbi növ)
 - b. mətnin yazılmasına səbəb olmuş tarixi şərait və/və ya konkret bir olay
 - c. bütün kitabın və eləcə də hər hissəsinin ədəbi konteksti
 - d. mətnin bütün fikrinə nisbətən hissələrinin təşkili (strukturu)
 - e. fikri ifadə etmək üçün istifadə olunan konkret qrammatik xüsusiyyətlər
 - f. fikri təqdim etmək üçün seçilmiş sözlər

Bir mətn parçasını tədqiq edərkən bunlardan hər birinin tədqiqini qarşımıza məqsəd qoyuruq. Müqəddəs Kitabı yaxşı oxumaq üçün öz metodologiyamı izah etməzdən əvvəl bu gün istifadə olunan və müxtəlif şərhlərin meydana gəlməsinə səbəb olan, bu səbəbdən rədd edilməsi vacib olan yanlış metodların bəzisini sadalamaq istəyirəm:

II. Yanlış metodlar

1. Müqəddəs Kitaba daxil olan kitabların ədəbi kontekstinə əhəmiyyət verməmək və hər cümlədən, frazadan, hətta ayrı sözlərdən müəllifin məqsədini və ya geniş konteksti nəzərə almadan istifadə etmək. Buna çox vaxt “mətndən sübut üçün istifadə” deyilir.
2. Kitablarn tarixi şəraitini nəzərə almamaq və bunun əvəzinə mətnə görə az ehtimalı olan və ya heç ehtimalı olmayan xəyali tarixi şəraiti uydurmaq.
3. Kitablarn tarixi şəraitini nəzərə almamaq və bunları başlıca olaraq şəxsən müasir məsihçilərə yazılmış bir qəzet kimi oxumaq.
4. Kitablarn tarixi şəraitini nəzərə almamaq və mətni ilkin oxucular və orijinal müəllifin məqsədi ilə heç əlaqəsi olmayan fəlsəfi/teoloji mətn olaraq alleqorik şəkildə şərh etmək.
5. Orijinal məqsədi nəzərə almamaq və bunun əvəzinə öz teoloji sistemini, sevimli doktrinini və ya orijinal müəllifin məqsədi və ifadə etdiyi fikri ilə heç əlaqəsi olmayan müasir bir məsələni mətnə gətirmək. Belə hal çox vaxt söyləyicinin öz səlahiyyətini təsbitləmək üçün Müqəddəs Kitabı oxumasından sonra yaranır. Buna bəzən “oxucunun cavabı” deyirlər (“bu mətn mənim üçün nə deməkdir” prinsipi əsasında şərh).

İnsanların yazılı ünsiyyətinin hamısında ən azı üç əlaqəli komponent tapıla bilər:

Kecmişdə müxtəlif oxuma üsulları bu üç komponentin birində mərkəzləşib. Lakin Müqəddəs Kitabın unikal şəkildə Allahdan ilham almasını həqiqətən təsdiqləmək üçün yeni sxem daha uyğun görünür:

Həqiqətdə bu komponentlərin hər üçü şərh prosesinə daxil olmalıdır. Təsdiqlənmə məqsədilə şərhimdə ilk iki komponentə - orijinal müəllifə və mətnə - üstünlük verilir. Ola bilsin ki, mən müşahidə etdiyim sui-istifadələrə reaksiya verirəm: (1) mətni allegorik və ya “ruhani” şəkildə şərh etmə və (2) “oxucunun cavabı” şərh (bu mətn mənim üçün nə deməkdir?). Sui-istifadə hər mərhələdə baş verə bilər. Biz öz motivasiyamızı, qənaətlərimizi, oxuma və tətbiq yollarımızı həmişə yoxlamalıyıq. Lakin şərhlər üçün heç bur məhdudiyət, heç bir meyar yoxdursa, biz bunları necə yoxlaya bilərik? Bu nöqtədə müəllifin məqsədi və mətn strukturu mümkün olan düzgün şərhlərin miqyasını məhdudlaşdırmaq üçün mənə bəzi meyarlar verir. Müqəddəs Kitabı oxumanın bu yanlış yollarının fonunda yetəri qədər ağılabatan və ardıcıl görünən hansı yanaşmalar Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuyub şərh etməyə imkan verir?

III. Müqəddəs Kitabı yaxşı oxumağa mümkün yanaşmalar

Mən burada konkret janrları şərh etmənin xüsusi üsullarından danışmıram, lakin Müqəddəs Kitabı daxil olan bütün mətn növləri üçün qüvvədə olan hermenevtika prinsiplərindən danışmıram. Janrlara əsaslanan yanaşmalar üçün yaxşı kitab Qordon Fi və Duqlas Styuart, “Müqəddəs Kitabı necə oxumaq lazımdır” (Gordon Fee and Douglas Stuart, How To Read the Bible For All Its Worth, Zondervan).

Mənim metodologiyamın mərkəzində hər şeydən əvvəl oxucunun mətni dörd dəfə oxuyub Müqəddəs Ruhun Kəlamı açıqlamasına imkan verməsi durur. Bu yolla Ruh, mətn və oxucu ikinci deyil, birinci rol oynayır. Bu həmçinin oxucunu şərhçilərin təsiri altına düşməkdən qoruyur. Mən belə bir söz eşitdim: “Müqəddəs Kitab şərh kitablarına xeyli işıq salır”. Bu söz köməkçi vəsaitlərin dəyərini aşağı salmır, ancaq bunlardan münasib vaxtda istifadə edilməsini tələb edir.

Biz öz şərhlərimizi mətnin özü ilə əsaslandırmağa qadir olmalıyıq. Beş cəhət bizi ən azı bir az əminliklə təmin edir:

1. tarixi şərait
2. ədəbi kontekst
3. qrammatik strukturlar (sintaksis)
4. sözün müasir istifadəsi
5. müvafiq paralel ayələr
6. janr

Biz öz şərhlərimizi əsaslandırmağa qadir olmalıyıq. Müqəddəs Kitab iman və əməl üçün yeganə mənbəyimizdir. Təəssüf ki, məsihçilər bu Kitabın nə öyrətdiyi barədə çox vaxt razılığa gələ bilmirlər. Mətni dörd dəfə oxumaqla şərh üçün vacib olan aşağıdakı üstünlüklər əldə edilir:

1. Birinci oxuma
 - a. Kitabı bir oturma oxuyun. Onu başqa tərcümədə (fərqli tərcümə nəzəriyyəsinə əsaslanan tərcümə olsa yaxşıdır) bir daha oxuyun

- (1) sözbəsöz (NKJV, NASB, NRSV)
 - (2) dinamik ekvivalent (TEV, JB)
 - (3) perifrəz (Living Bible, Amplified Bible)
 - b. Bütün mətnin əsas məqsədini axtarın. Mövzunu müəyyən edin.
 - c. Mümkünsə, bu əsas məqsədi və ya mövzunu açıq şəkildə ifadə edən hissəni, fəslə və ya paraqrafı qeyd edin.
 - d. Mətnə hakim olan ədəbi janrı müəyyən edin
 - (1) Əhdi-Ətiq
 - a) İbrani hekayəti
 - b) İbrani poeziyası (hikmət ədəbiyyatı, məzmun)
 - c) İbrani peyğəmbərliyi (nəsr, nəzm)
 - d) Qanunlar
 - (2) Əhdi-Cədid
 - a) Hekayətlər (Müjdələr, Həvarilərin İşləri)
 - b) Məsəllər (Müjdələr)
 - c) Məktublər
 - d) Apokaliptik ədəbiyyat
2. İkinci oxuma
- a. Bütöv kitabı təkrar oxuyun və oxuyarkən mühüm mövzuları müəyyən etməyə çalışın.
 - b. Mühüm mövzuları təsvir edin və sadə bir cümlə ilə məzmununu açıqlayın.
 - c. Yazdığınız məqsəd bəyanatını və mövzuların təsvirini köməkçi vəsaitlərlə yoxlayın.
3. Üçüncü oxuma
- a. Bütöv kitabı təkrar oxuyun və oxuyarkən kitabın yazılmasına səbəb olmuş tarixi şəraiti və konkret olayı mətn əsasında müəyyən etməyə çalışın.
 - b. Müqəddəs Kitaba daxil olan bu kitabda bəhs olunan tarixi xüsusiyyətləri sadalayın
 - (1) müəllif
 - (2) tarix
 - (3) oxucular
 - (4) yazılmasının xüsusi səbəbi
 - (5) yazılmasının məqsədinə aid olan mədəni şəraitin cəhətləri
 - (6) tarixi şəxsiyyətlərə və olaylara istinadlar
 - c. Təsvirinizi şərh etdiyiniz kitabın verilən hissəsinin paraqraf səviyyəsinə şamil edin. Həmişə mətnin verilən hissəsini müəyyən edin və qısa təsvirini verin. Mətnin hissəsi bir neçə fəslə və ya paraqrafı əhatə edə bilər. Bu yolla siz orijinal müəllifin məntiqini və mətn quruluşunu izləyə bilərsiniz.
 - d. Tarixi şəraiti köməkçi vəsaitlərlə yoxlayın.
4. Dördüncü oxuma
- a. Mətnin verilən hissəsini bir neçə tərcümədə təkrar oxuyun
 - (1) sözbəsöz (NKJV, NASB, NRSV)
 - (2) dinamik ekvivalent (TEV, JB)
 - (3) perifrəz (Living Bible, Amplified Bible)
 - b. Ədəbi və ya qrammatik strukturlara diqqət yetirin:
 - (1) təkrar olunan ifadələr, Ef. 1:6,12,14
 - (2) təkrar olunan qrammatik strukturlar, Rom. 8:31
 - (3) bir-birinə əks olan anlayışlar
 - c. Aşağıdakıların siyahısını yazın
 - (1) mühüm terminlər
 - (2) qeyri-adi terminlər
 - (3) mühüm qrammatik strukturlar
 - (4) xüsusilə çətin sözlər, frazalar və cümlələr
 - d. Müvafiq paralel ayələri axtarın

- (1) mövzunuza aid ən açıq təlimi tapmaqdan ötrə a) “sistematik teologiya” kitablarına, b) izahlı Müqəddəs Kitab nəşrlərinə, c) simfoniyalara müraciət edin
 - (2) mövzunuza aid mümkün paradoksları axtarın. Müqəddəs Kitabda bir çox həqiqətlər dialektik cütlüklər ilə təqdim olunur; konfessional mübahisələrin çoxu belə cütlüyün yalnız bir yarısını qəbul edib “mətndən sübut üçün istifadə” etməkdən irəli gəlir. Bütün Müqəddəs Kitab Allahdan ilham almışdır və şərhimizin tarazlı olması üçün biz Yazının bütöv təlimini axtarmalıyıq.
 - (3) Eyni kitabın daxilində, eyni müəllifin yazılarında və ya eyni janrda paralelləri axtarın; Müqəddəs Kitabın ən yaxşı şərhçisi özüdür, çünki Müqəddəs Kitabın bir müəllifi vardır – o da Allahın Ruhudur.
- e. Tarixi şərait və yazılma münasibəti haqqındakı müşahidələrinizi yoxlamaq üçün köməkçi vəsaitlərdən istifadə edin
- (1) Dərs üçün Müqəddəs Kitab nəşrləri
 - (2) Müqəddəs Kitab ensiklopediyaları, məlumat kitabçaları, lüğətləri
 - (3) Müqəddəs Kitaba giriş nəşrləri
 - (4) Müqəddəs Kitab şərhləri (bu mərhələdə keçmiş və indiki imanlıların sizin şəxsi tədqiqinizi düzəltməsinə imkan verin).

IV. Müqəddəs Kitab şərhinin tətbiqi

Bu mərhələdə biz tətbiqə keçirik. İndi, mətni orijinal kontekstində qavramağa vaxt ayırandan sonra, onu öz həyatınıza, öz mədəniyyətinizə tətbiq etməlisiniz. Mən Müqəddəs Kitabın səlahiyyətinə belə tərif verirəm: “Müqəddəs Kitaba daxil olan bir mətnin müəllifinin öz dövrünə nə söylədiyini anlamaq və o həqiqəti bizim dövrümüzə tətbiq etmək”.

Tətbiq istər zaman, istərsə məntiq baxımından orijinal müəllifin məqsədini izləməlidir. Biz Müqəddəs Kitabdan bir mətn parçasının yazıldığı dövrdə nə mənə verdiyini anlamadan onu öz dövrümüzə tətbiq edə bilmərik! Müqəddəs Kitabdan bir mətn parçası keçmişdə gəlmədiyini mənəyə indi də gəlməməlidir! Paraqraf səviyyəsində etdiyiniz təfəssilatlı təsvir (3-cü oxuma) sizə istiqamət verəcəkdir. Tətbiq söz səviyyəsində deyil, paraqraf səviyyəsində həyata keçirilməlidir. Sözlər yalnız kontekstdə mənə verirlər; frazalar da yalnız kontekstdə mənə verirlər; cümlələr də yalnız kontekstdə mənə verirlər. Şərh etmə prosesində iştirak edən şəxslərdən yalnız orijinal müəllif Allahdan ilham almışdır. Biz sadəcə olaraq Müqəddəs Ruh tərəfindən nurlandırılaraq onun yolunu izləyirik. Nurlanmaq, Allahdan ilham almaq demək deyildir. “Rəbb belə deyir!” deyə elan etmək üçün orijinal müəllifin məqsədindən kənara çıxmamalıyıq. Tətbiq bütün yazının və eləcə də mətnin konkret hissəsinin ümumi məqsədi və paraqraf səviyyəsindəki düşüncənin gedişi ilə konkret olaraq əlaqəli olmalıdır.

İndiki dövrün məsələlərinin Müqəddəs Kitabı şərh etməsinə imkan verməyin; qoy Müqəddəs Kitab özü danışsın! Bunun üçün mətndən prinsiplər götürmək lazımdır. Mətn ilə əsaslandırılan prinsiplər doğrudur. Təəssüf ki, bizim prinsiplərimiz çox vaxt yalnız “bizim”dir, mətnin prinsipləri deyildir.

Müqəddəs Kitabı tətbiq edərkən yadda saxlamaq vacibdir ki, (peyğəmbərlik istisna olmaqla) Müqəddəs Kitaba daxil olan konkret bir mətnin tək-cə bir mənası düzgün ola bilər. Bu düzgün mənə, öz dövründə bir böhrana və ya ehtiyaca müraciət edən orijinal müəllifin məqsədinə uyğun gələn mənədir. Bu tək mənəyə əsasən çoxlu mümkün tətbiq yolları ola bilər. Tətbiq oxucuların ehtiyaclarına əsaslanacaqdır, amma mütləq orijinal müəllifin nəzərdə tutduğu mənə ilə əlaqəli olacaqdır.

V. Şərhin ruhani cəhəti

İndiyə qədər şərh və tətbiqdə əqli prosesdən bəhs etmişik. İndi şərhin ruhani cəhətindən qısaca bəhs edəcəyik. Aşağıdakı addımlar mənə çox faydalı olmuşdur:

1. Müqəddəs Ruhun köməyi üçün dua et (müq. et. 1Kor. 1:26-2:16).

2. Öz günahlarının bağışlanması və bildiyin günahlarından təmizlənmək üçün dua et (müq. et. 1Yəh. 1:9).
3. Allahı tanımaq arzusunun artması üçün dua et (müq. et. Zəb. 19:7-14; 42:1-dən sonrakı ayələr; 119:1-dən sonrakı ayələr).
4. Dərk etdiyən yeni həqiqəti dərhal öz həyatına tətbiq et.
5. Həlim və öyrənməyə hazır ol.

Əqli proses və Müqəddəs Ruhun ruhani rəhbərliyi arasında tarazlıq saxlamaq çətindir. Aşağıdakı sitatlar mənə bunları tarazlamaqda kömək olmuşdur:

1. Ceymz U. Sayer, “Yazının təhrifi” (James W. Sire, Scripture Twisting), ss. 17-18:
 “Allah, tək-cə ruhani elitasını deyil, bütün xalqını nurlandırır. Müqəddəs Kitaba əsaslanan məsihçilikdə düzgün şərh etmə səlahiyyətinə malik xüsusi “nurlanmış” şəxslər yoxdur. Belə ki, Müqəddəs Ruh bəzi insanlara xüsusi hikmət, bilik və ruhani dərrakə ənamlarını verib-sə də, bu qabiliyyətli məsihçiləri Öz Kəlamının tək səlahiyyətli şərhçiləri olaraq təyin etməyib. Hətta Allahın xüsusi qabiliyyətlər verdiyi şəxslər üçün də səlahiyyətli olan Müqəddəs Kitabı öyrənmək, ona əsasən mühakimə yürütmək və ayırd etmək Allahın xalqına mənsub olan hər kəsin məsuliyyətidir. Xülasə, bu kitab başdan-başa belə bir əqidə üzərində qurulub ki, Müqəddəs Kitab Allahın bütün bəşəriyyətə verdiyi həqiqi vəhydir, bəhs etdiyi hər mövzuda bizim üçün ən yüksək səlahiyyətdir, başdan-başa sirr deyildir, lakin hər mədəniyyətə mənsub olan adi insanlar üçün anlaşılan Kitabdır”.
2. Kyerkeqor (Kierkegaard) haqqında, Bernard Ramm “Müqəddəs Kitabın protestant şərhçi” (Bernard Ramm, Protestant Biblical Interpretation), s. 75:
 Kyerkeqorun fikrincə, Müqəddəs Kitabı düzgün oxumaq üçün onun qrammatik, leksik və tarixi tədqiqi vacib olsa da, ilkin addım olaraq vacibdir. “Müqəddəs Kitabı Allahın kəlamı olaraq oxumaq üçün ona heybətə yanaşmaq, intizarda olmaq, alışıb-yanaraq, Allahla söhbət kimi oxumaq lazımdır. Müqəddəs Kitabı fikirləşmədən, diqqətsizcə, elmi və ya peşəkar oxucu kimi oxumaq, onu Allahın kəlamı kimi heç oxumamaq deməkdir. Onu yalnız eşq məktubu kimi oxuyanlar Allahın kəlamı kimi oxuyurlar”.
3. H.H Rouli, “Müqəddəs Kitabın aktuallığı” (H. H. Rowley, The Relevance of the Bible), s. 19:
 “Müqəddəs Kitabın sırf intellektual dərk, nə qədər dolğun olur-olsun, bütün xəzinələrini dərk etməyə imkan vermir. Bu demək deyil ki, intellektual dərk önəmli deyildir, çünki Kəlamı dolğun şəkildə anlamaq üçün o da vacibdir. Bununla belə, Kəlamın dolğun dərk üçün intellektual dərk bu Kitabın ruhani xəzinələrinin kəşf edilməsinə yol açmalıdır. Kəlamın ruhani dərk üçün intellektual tədqiqə kifayətlənmək olmaz. Ruhani şeylər ruhən dərk edilir və Müqəddəs Kitabı oxuyan şəxs ruhani şeyləri qəbul etməyə hazır olmalı, Allaha təslim olmaq üçün Ona qovuşmağa can atmalı, o zaman elmi tədqiqindən keçib bu Kitablara Kitabının zəngin mirasını əldə edə bilər”.

VI. Bu Şərhdə istifadə olunan metod

Şərh üçün bu köməkçi vəsait Müqəddəs Kitabı şərh etmə prosesində sizə aşağıdakı yollarla kömək etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur:

1. Hər kitabın girişində qısa tarixi məlumat verilir. “Üçüncü oxuma”nı tamamlayandan sonra bu məlumatı oxuyun.
2. Kontekstə dair mülahizələr hər fəslin başında verilir. Bu, mətnin verilən hissəsinin necə təşkil olunduğunu görməyinizə kömək edəcək.
3. Hər fəslin və ya böyük hissənin başında bir neçə müasir tərcümədə paraqraflara bölünməsi və paraqraf başlıqları verilir:
 - a. Birləşmiş Müqəddəs Kitab Cəmiyyətinin yunanca mətni dördüncü nəşrdir (UBS4).
 - b. 1995-ci il yenilənmiş Yeni amerikan standart Bibliya (NASB)
 - c. Kral Yakovun yeni versiyası (NKJV)
 - d. Yeni reviziya edilmiş standart versiya (NRSV)
 - e. Bu günün ingiliscə versiyası (TEV)
 - f. Yeni Yerusəlim Bibliyası (NJB)

Kitabın paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış deyildir, kontekstə əsasən həyata keçirilməlidir. Müxtəlif tərcümə nəzəriyyələri və teoloji baxış bucaqlarından həyata keçirilən bir neçə müasir tərcüməni müqayisə edərək

orijinal müəllifin fikrinin təxmini strukturunu təhlil edə bilərik. Hər paraqrafda ən mühüm bir həqiqət vardır. Buna “tematik cümlə” və ya “mətnin mərkəzi ideyası” deyilir. Bu mərkəzi fikir düzgün tarixi və qrammatik şərhin açarındır. Paraqraftan daha qısa bir mətn parçası haqqında şərh etmək, vəz etmək və ya öyrətmək əsla olmaz! Bundan əlavə, hər bir paraqrafın ətrafındakı paraqraflarla əlaqəli olduğunu yadda saxlamaq lazımdır. Buna görə bütün kitabın paraqraflar səviyyəsində təsviri bu qədər önəmlidir. Biz Allahdan ilham almış orijinal müəllifin bəhs etdiyi mövzunun məntiqi axınını izləməliyik.

4. Bobun qeydlərində ayələrin tək-tək şərhini əsas götürülüb. Beləcə biz orijinal müəllifin düşüncəsini izləməyə məcbur oluruq. Bu qeydlər bizi bir neçə sahəyə aid məlumatlarla təmin edir:
 - a. ədəbi kontekst
 - b. tarixi, mədəni məlumatlar
 - c. qrammatik məlumatlar
 - d. sözlərin tədqiqi
 - e. müvafiq paralel ayələr
5. Şərhin bəzi yerlərində Müqəddəs Kitab tərcüməsi ilə yanaşı bir neçə müasir ingiliscə tərcümələri verilir:
 - a. Kral Yakovun yeni versiyası (NKJV); bu tərcümə “Tekstus Reseptus” mətn əlyazmalarına əsaslanır.
 - b. Yeni reviziya edilmiş standart versiya (NRSV); bu, Reviziya edilmiş standart versiyanın İmanlılar cəmiyyətlərinin Ümumxalq Şurası tərəfindən sözbəsöz reviziya edilmiş yeni variantıdır.
 - c. Bu günün ingiliscə versiyası (TEV); bu, Amerika Müqəddəs Kitab cəmiyyətinin dinamik ekvivalent tərcüməsidir.
 - d. Yerusəlim Bibliyası (JB); bu, fransız katolik tərcüməsinə əsaslanan ingiliscə dinamik ekvivalent tərcüməsidir.
6. İngiliscə tərcümələrin müqayisəsi, yunanca oxuya bilməyən şəxslərə mətndəki məsələləri aşkarlamaqda kömək edə bilər.
 - a. əlyazma variantları
 - b. sözlərin məna variantları
 - c. qrammatik baxımdan çətin olan mətnlər və struktur
 - d. ikimənalı mətnlər. İngiliscə tərcümələr bu məsələləri həll edə bilməsə də, daha dərin və əsaslı tədqiqi tələb edən yerləri müəyyən etməyə xidmət edir.
 - e. Hər fəslin sonunda müzakirə üçün müvafiq suallar verilir; beləcə verilən fəslin şərhini ilə bağlı ən ciddi məsələlərin müəyyən edilməsinə cəhd olunur.

ROMALILARA MƏKTUBA GİRİŞ

GİRİŞ MÜDDƏALARI

- A. Romalılara Məktub, Həvari Paulun təliminin ən sistemativ və məntiqi şəkildə təqdim olunduğu kitabdır. Məktubun yazılmasına Romada yaranmış şərait səbəb olduğu üçün, bu mətn "şəraitlə əlaqəli" sayılır. Paulun bu Məktubu yazmasının bir səbəbi var idi. Ancaq bu, Paulun ən "neytral" yazılarından biridir, çünki Paul oradakı problemi (güman ki, imanlı yəhudi və qeyri-yəhudi rəhbərlərin arasındakı qısqanclıq, müq. et. Rom. 14:1-15:13) həll etməkdən ötəri bu Məktubda Müjdəni və gündəlik həyata dair mənasını açıq şəkildə təqdim etmişdir.
- B. Romalılara Məktub, Qalatiyalılara Məktubdakı teoloji həqiqətlərin üzərində qurulur. Efeslilərə Məktub isə Romalılara Məktubun xülasəsi olan bir sirkulyar məktubdur. Paulun Müjdəsi dəyişməyib, ancaq təqdim etmə üsulu dəyişib!
- C. Paulun Romalılara Məktubda Müjdəni təqdim etməsi hər dövrdə imanlılar cəmiyyətinə təsir etmişdir.
 1. Avqustin b.e. 386-cı ildə Rom. 13:13-14-ü oxuyandan sonra imana gəlib.
 2. Martin Lüter b.e. 1513-cü ildə Zəb. 31:1-i Rom. 1:17 (müq. et. Hab. 2:4) ilə müqayisə etdikdə, xilas haqqındakı təsəvvürü köklü şəkildə dəyişib.
 3. Con Uesli b.e. 1738-ci ildə Londonda bir menonit toplantısının yanında keçərkən, o gün gözlənilən vaiz gəlmədiyinə görə ucadan oxunan Romalılara Məktuba giriş haqqındakı Lüterin vəzini eşitdikdə, Rəbbə iman edib!
- D. Romalılara Məktubu bilmək, məsihçiliyi bilmək deməkdir! Bu Məktub, İsanın həyatını və təlimlərini bütün dövrlərin imanlılar cəmiyyəti üçün təməl həqiqətlər kimi təqdim edir. Martin Lüterin dediyinə görə, Romalılara Məktub, "Əhdi-Cədidin baş kitabı, Müjdəni açıq-aydın öyrədən kitabdır!"
- E. Mən həmişə yeni imanlıları hər gün Müqəddəs Kitabı oxumağa həvəsləndirirəm. Onlara Əhdi-Cədidin üç kitabından başlamağı məsləhət görürəm.
 1. Yəhyanın Müjdəsi (İsanı anlamaq üçün)
 2. Romalılara Məktub (İsanın təlimlərinin imanlılar cəmiyyətlərinə necə tətbiq edildiyini anlamaq üçün)
 3. 1-ci Yəhya (Müjdəni gündəlik həyatda necə yaşamağı bilmək üçün)

MÜƏLLİF

Məktubun müəllifi, şübhəsiz, Həvari Pauldur. Rom. 1:1-də onun tipik salamı yer alır. Ümumiyyətlə, ilahiyatçılar razılaşırlar ki, Paulun "cismim üçün bir tikan" dediyi problem, zəif görməsidir; buna görə Paul bu Məktubu fiziki olaraq özü yazmayıb, lakin Terti adındakı adam onun sözlərini yazıya alıb (müq. et. Rom. 16:22).

TARİX

- A. Romalılara Məktubun ehtimali yazılma tarixi b.e. 56-58-ci illərdir. Bu, Əhdi-Cədidə tarixi nisbətən dəqiq müəyyənləşdirilə biləcək az sayda kitablardan biridir. Tarixin müəyyən edilməsi üçün Həv. 20:2 və sonrakı ayələri Rom. 15:17 və sonrakı ayələr ilə müqayisə etmək lazımdır. Romalılara Məktub yəqin ki, Paulun üçüncü müjdəçi səyahətinin sonuna yaxın, tam Yerusəlimə getməzdən əvvəl, Korinfdə yazılıb.
- B. F.F. Bryus və Mari Harisə (F.F. Bruce and Murry Harris) əsasən Paulun yazılarının xronologiyası (bir qədər uyğunlaşdırılmış):

	<u>Kitab</u>	<u>Tarix</u>	<u>Yazıldığı yer</u>	<u>Həvarilərin İşləri ilə əlaqəsi</u>
1	Qalatiyalılara	48-ci il	Suriyadakı Antakya	Həv. 14:28; 15:2
2	1-ci Salonikilərə	50-ci il	Korinf	Həv. 18:5
3	2-ci Salonikilərə	50-ci il	Korinf	
4	1-ci Korinfilərə	55-ci il	Efes	Həv. 19:20
5	2-ci Korinfilərə	56-cı il	Makedoniya	Həv. 20:2
6	Romalılara	57-ci il	Korinf	Həv. 20:3
7-10	Zindandan yazılan məktublar			
	Kolosselilərə	60-cı illərin əvvəlləri	Roma	
	Filimona	60-cı illərin əvvəlləri	Roma	
	Efeslilərə	60-cı illərin əvvəlləri	Roma	
	Filipililərə	62-63-cü illərin sonları	Roma	Həv. 28:30-31
11-13	Dördüncü Müjdəçi Səyahəti		Efes (?)	
	1-ci Timoteyə	63-cü il (və ya 63-cü	Makedoniya	
	Titə	ildən sonra, amma		
	2-ci Timoteyə	64-68-ci illərdən öncə)	Roma	

OXUCULAR

Məktubun romalılarına ünvanlandığı bildirilir. Romadakı imanlılar cəmiyyətinin kim tərəfindən təsis edildiyi məlum deyildir.

- Əllinci Gün bayramında Yerusəlimə gəlib Məsihə iman etmiş və öz ölkələrinə qayıdıandan sonra cəmiyyət qurmuş bəzi insanlar ola bilər (bax: Həv. 2:10).
- Stefanın öldürülməsindən sonra təqiblərdən qaçmış şagirdlər ola bilər (bax: Həv. 8:4).
- Paulun müjdəçi səyahətlərində imana gəlmiş və sonra Romaya qayıtmış adamlar ola bilər. Paul bu imanlılar cəmiyyətini heç ziyarət etməmişdi, amma buna can atırdı (bax: Həv. 19:21). Orada çox dostu var idi (müq. et. Rom. 16).

Yəqin ki, Paul "sevgi hədiyyəsi" ilə Yerusəlimə səfər etdikdən sonra İspaniyaya gedərkən yol üstü Romanı ziyarət etməyi planlaşdırırdı (müq. et. Rom. 15:28). Aralıq dənizinin şərq sahilindəki xidmətinin başa çatdığını hiss edən Paul yeni sahələr axtarırdı (müq. et. Rom. 15:20-23,28). Korinfdən Romaya Paulun Məktubunu daşıyan şəxs, o yerlərə səyahət edən Fibi adındakı cəmiyyət xidmətçisi qadın (dyakonisa) idi (bax: Rom. 16:1).

I əsrdə yəhudi bir çadırçının Korinf şəhərinin arxa küçələrində yazmış olduğu bu məktub niyə bu qədər qiymətli? Martin Lüter bunu "Əhdi-Cədidin baş kitabı, Müjdəni açıq-aydın öyrədən kitab" adlandırır. Bu kitab, Məsihə iman etmiş və başqa millətlərə həvari olmağa çağırılmış bir rabbi olan Tarsuslu Şaulun Müjdəni dərinləməsinə izah etməsi baxımından çox qiymətli. Paulun məktublarının əksəriyyəti konkret yerli vəziyyətə bağlıdır, ancaq Romalılarına Məktub fərqlidir. Bu kitabda həvari öz imanını sisteməlik şəkildə təqdim edib.

Əziz məsihçi, "iman"la əlaqədar olan terminlərin əksəriyyətinin ("saleh sayılma", "ittiham edilmə", "övladlığa götürülmə" və "təqdis edilmə") Romalılarına Məktubdan gəldiyini dərk edirsinizmi? Bu məktub, Qalatiyalılara Məktubdakı teoloji həqiqətlərin üzərində qurulur. Dua edin ki, biz bu gün öz həyatlarımız üçün Allahın iradəsini axtararkən, O bu heyrətamiz məktubu sizin üçün açsın!

MƏQSƏD

- İspaniyaya müjdəçi səfəri üçün Romadakı imanlılar cəmiyyətindən yardım istəmək. Paul həvari olaraq Aralıq dənizinin şərq sahilindəki işini başa çatmış hesab edirdi (müq. et. Rom. 15:20-23,28).

- B. Romadakı imanlılar cəmiyyətində imanlı yəhudilər və qeyri-yəhudilər arasındakı problemlərə toxunmaq. Çox güman ki, bu problemlər yəhudilərin Romadan qovulması və sonra qayıtması nəticəsində meydana gəlmişdi. O vaxta qədər yəhudi məsihçi rəhbərlər, başqa millətlərdən məsihçi rəhbərlər ilə əvəz olunmuşdu.
- C. Romadakı imanlılar cəmiyyətinə özünü təqdim etmək. Paula qarşı çıxanlar çox idi. Yerusəlimdə imana gəlmiş səmimi yəhudi məsihçilər (bax: Həv. 15-dəki Yerusəlimdəki məşvərət), qeyri-səmimi yəhudi məsihçilər (Qalatiyalılara və 2-ci Korinfilərə 3, 10-13-də imanlıları yəhudiləşdirməyə çalışanlar) və eləcə də Müjdəni öz sevimli fikirləri və ya fəlsəfələri (məs., qnostisizm) ilə birləşdirmək istəyən qeyri-yəhudi məsihçilər (kolosselilər, efeslilər) Paula qarşı idi.
- D. Paul, İsanın təlimini təhrif edən yenilikçi olmaqda, Müjdəyə öz fikirlərini qatmaqda ittiham olunub. Romalıları Məktub, Paulun Əhdi-Ətiqə və İsanın təlimlərinə (Müjdələrə) əsaslanaraq özünün yaydığı Müjdənin həqiqi olduğunu göstərib özünü sistematik şəkildə müdafiə etmə yolu idi.

MƏZMUNUN QISA TƏSVİRİ

- A. Giriş (Rom. 1:1-17)
 - 1. Salamlama (Rom. 1:1-7)
 - a. Müəllif (Rom. 1:1-5)
 - b. Kimə ünvanlanıb (Rom. 1:6-7a)
 - c. Salam (Rom. 1:7b)
 - 2. Yazılma səbəbi (Rom. 1:8-15)
 - 3. Mövzu (Rom. 1:16-17)
- B. İlahi salehliyə ehtiyac (Rom. 1:18-3:20)
 - 1. Başqa xalqların tənəzzülü (Rom. 1:18-32)
 - 2. Yəhudi və ya bütperəst moralistlərin ikiüzlülüyü (Rom. 2:1-16)
 - 3. Yəhudilərin mühakimə olunması (Rom. 2:17-3:8)
 - 4. Bütün dünyanın məhkum olunması (Rom. 3:9-20)
- C. İlahi salehlik nədir (Rom. 3:21-8:39)
 - 1. Yalnız imanla olan salehlik (Rom. 3:21-31)
 - 2. Salehliyin əsası: Allahın vədi (Rom. 4:1-25)
 - a. İbrahimin saleh mövqeyi (Rom. 4:1-5)
 - b. Davud (Rom. 4:6-8)
 - c. İbrahimin sünnətlə əlaqəsi (Rom. 4:9-12)
 - d. Allahın İbrahimə vədi (Rom. 4:13-25)
 - 3. Salehliyə nail olma (Rom. 5:1-21)
 - a. Subyektiv cəhət: insanın layiq olmadığı məhəbbət, misilsiz sevinc (Rom. 5:1-5)
 - b. Obyektiv əsas: Allahın heyranedicisi məhəbbəti (Rom. 5:6-11)
 - c. Adəm/Məsih tipologiyası: Adəmin təqsiri, Allahın təminatı (Rom. 5:12-21)
 - 4. İlahi salehlik insanın saleh həyatında öz əksini tapmalıdır (Rom. 6:1-7:25)
 - a. Günahdan azadlıq (Rom. 6:1-14)
 - (1) Gözlənən etiraz (Rom. 6:1-2)
 - (2) Vəftizin mənası (Rom. 6:3-14)
 - b. Şeytanın qulu yaxud Allahın qulu: seçim sizindir (Rom. 6:15-23)
 - c. İnsanın qanun ilə "evlənməsi" (Rom. 7:1-6)
 - d. Qanun yaxşıdır, lakin günah bu yaxşılığa mane olur (Rom. 7:7-14)
 - e. İmanlının içində xeyir və şərinsə sonsuz mübarizəsi (Rom. 7:15-25)
 - 5. İlahi salehliyin müşahidə edilə bilən nəticələri (Rom. 8:1-39)
 - a. Ruhda yaşamaq (Rom. 8:1-17)
 - b. Yaradılışın xilasını (Rom. 8:18-25)
 - c. Ruhun mütəmadi köməyi (Rom. 8:26-30)
 - d. İmanla saleh sayılmanın qanuni qələbəsi (Rom. 8:31-39)
- D. Bütün bəşəriyyət üçün ilahi məqsəd (Rom. 9:1-11:32)
 - 1. İsrailin seçilmişliyi (Rom. 9:1-33)
 - a. İmanın həqiqi varisləri (Rom. 9:1-13)

- b. Allahın tam ixtiyarı (Rom. 9:14-26)
 - c. Allahın ümumdünya planına başqa millətlər də daxildir (Rom. 9:27-33)
- 2. İsrailin xilas (Rom. 10:1-21)
 - a. Allahın salehliyi və insanın salehliyi (Rom. 10:1-13)
 - b. Allahın mərhəməti müjdəçiləri zəruri edir, dünya müjdəçiliyinə dəvət (Rom. 10:14-18)
 - c. İsrailin Məsihə qarşı imansızlığının davam etməsi (Rom. 10:19-21)
- 3. İsrailin büdrəyib-yıxılması (Rom. 11:1-36)
 - a. Yəhudi "sağ qalanlar" (Rom. 11:1-10)
 - b. Yəhudilərin qibtə hissi (Rom. 11:11-24)
 - c. İsrailin müvəqqəti korluğu (Rom. 11:25-32)
 - d. Paulun həmd-sənası (Rom. 11:33-36)
- E. İlahi salehlik ənamının nəticələri (Rom. 12:1-15:13)
 - 1. Təqdis edilməyə dəvət (Rom. 12:1-2)
 - 2. Ənamlardan istifadə (Rom. 12:3-8)
 - 3. Başqa imanlılar ilə münasibətlər (Rom. 12:9-21)
 - 4. Dövlət ilə münasibətlər (Rom. 13:1-7)
 - 5. Qonşular ilə münasibətlər (Rom. 13:8-10)
 - 6. Rəbbimiz ilə münasibətlər (Rom. 13:11-14)
 - 7. İmanlılar cəmiyyətinin digər üzvləri ilə münasibətlər (Rom. 14:1-12)
 - 8. Başqaları üzərində təsir (Rom. 14:13-23)
 - 9. Məsihə bənzərlikdə münasibətlər (15:1-13)
- F. Yekun (Rom. 15:14-33)
 - 1. Paulun öz şəxsi planları (Rom. 15:14-29)
 - 2. Dua üçün xahişlər (Rom. 15:30-33)
- G. Postskriptum (Rom. 16:1-27)
 - 1. Salamlar (Rom. 16:1-24)
 - 2. Xeyir-dua (Rom. 16:25-27)

BİRİNCİ OXUMA

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müqəddəs Kitaba daxil olan bütöv bir kitabı bir oturma oxuyun. Bütöv kitabın əsas mövzusunun öz sözlərinizlə ifadə edin.

1. Bütöv kitabın mövzusu
2. Ədəbiyyat növü (janr)

İKİNCİ OXUMA

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müqəddəs Kitaba daxil olan bütöv bir kitabı bir oturma oxuyun. Bütöv kitabın əsas mövzusunun öz sözlərinizlə ifadə edin.

1. Mətnin birinci hissəsinin mövzusu
2. Mətnin ikinci hissəsinin mövzusu
3. Mətnin üçüncü hissəsinin mövzusu
4. Mətnin dördüncü hissəsinin mövzusu
5. Və s.

ROMALILARA MƏKTUB 1-ci fəsil

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ*

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Salamlama 1:1-7	Salamlar 1:1-7	Salamlama 1:1-6	Salamlama 1:1 1:2-6	Müraciət 1:1-2 1:3-7
Paulun Romanı ziyarət etmək arzusu 1:8-15	Romanı ziyarət etmək arzusu 1:8-15	Şükran 1:7a 1:7b	Şükran duası 1:7a 1:7b	Şükran və dua 1:8-15
Müjdənin qüdrəti 1:16-17	Salehlər imanla yaşayar 1:16-17	Məktubun mövzusu 1:16-17	Müjdənin qüdrəti 1:16-17	Mövzunun bildirilməsi 1:16-17
Bəşəriyyətin təqsiri 1:18-23 1:24-32	Haqsızlığa qarşı Allahın qəzəbi 1:18-32	Allahın günahı mühakimə etməsi 1:18-23 1:24-25 1:26-27 1:28-32	Bəşəriyyətin təqsiri 1:18-23 1:24-25 1:26-27 1:28-32	Allahın bütpərəst millətləri cəzalandırması 1:18-23 1:24-25 1:26-27 1:28-32

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

* * Kitabın paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir nizam olmasa da, müəllifin məqsədini anlamaq və izləmək üçün mühüm əhəmiyyətə malikdir. Müqəddəs Kitabın müasir tərcümələrində mətn paraqraflara bölünür və hər paraqraf başlığında xülasə edilir. Hər paraqrafın əsas mövzusu, həqiqəti və ya fikri vardır. Bu mövzu hər versiyada özünəməxsus şəkildə xülasə edilir. Mətni oxuyarkən, hansı tərcümənin mətnin mövzular və ayələr üzrə bölünməsi haqqındakı fikrinizə uyğun gəldiyini özünüzdən soruşun.

İlk əvvəl Kitabdan fəslə oxumalı, mövzularını (paraqraflarını) müəyyən etməyə çalışmalı, sonra da öz düşüncəmizi müasir versiyalarla müqayisə etməliyik. Müqəddəs Kitabı anlamaq üçün müəllifin məqsədini anlamalıyıq, bunun üçün müəllifin məntiqini və ifadə tərzini izləməliyik. Yalnız müəllif Allahdan ilham almışdır, oxucuların mətnin məzmununu dəyişdirməyə haqqı yoxdur. Müqəddəs Kitabın oxucusu Allahdan ilham almış həqiqəti öz gündəlik həyatına tətbiq etməyə görə məsuliyyət daşıyır.

Diqqət! Bütün elmi terminlər və ixtisarlara aşağıdakı bölmələrdə tam şəkildə izah edilmişdir: "Yunan dilinin qrammatik quruluşuna dair qısa təriflər", "Mətn tənqidçiliyi" və "Lüğət".

KONTEKSTƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Rom. 1:1-7, Məktubun giriş hissəsidir. Bu, Paulun Məktublarında ən uzun giriş hissəsidir. Paul, özünü şəxsən tanımayan və bəlkə də özü barədə mənfi şeylər eşitmiş imanlılar cəmiyyətinə həm özünü, həm də teologiyasını təqdim etməyə çalışır.
- B. Rom. 1:8-12-də Paul məktubuna şükran duası ilə başlayır. Bu, ümumən yunanca məktublar və xüsusən Paulun yazıları üçün səciyyəvidir.
- C. Rom. 1:16-17-də məktubun mövzusu təqdim olunur.
- D. Rom. 1:18-dən 3:20-yə qədərki hissə, mətnin birinci ədəbi hissəsini və Paulun müjdəsinin birinci temasını təşkil edir; bütün insanlar (3 qrup) həlak olur və xilas edilməlidirlər (müq. et. Yar. 3).
1. əxlaqsız bütperəstlər
 2. əxlaqlı bütperəstlər
 3. yəhudilər
- E. Rom. 1:18-3:20-də Yar. 3-cü fəsil əks olunur (təəccüblüdür ki, rəbbilər günahın meydana gəlməsini Yaradılış Kitabının 3-cü deyil, 6-cı fəslində görürlər). Bəşəriyyət Allahla ünsiyyətdə olmaq üçün Allahın surətində yaranıb (müq. et. Yar. 1:26-27). Lakin bəşəriyyət maariflənmək istəyib, qüdrəti və müstəqilliyi seçib. Nəticədə insanlar Allahı ucaltmaq əvəzinə öz-özlərini ucaltmağı seçiblər (ateist humanizm)!
Allah bu böhrana yol verib. Allahın surətində olmaq, məsuliyyət daşımaq deməkdir, mənəvi cəhətdən cavabdeh olmaq deməkdir, azad iradəsi ilə hərəkət etmək və nəticələrini yaşamaq deməkdir. Allah insanları həm Öz seçimi ilə, həm də onların seçimi nəticəsində ayırır (əhd münasibətləri)! Allah insanların öz istədiklərini seçməsinə və bunun nəticələrini yaşamasına yol verir. Allah kədərlənir (müq. et. Yar. 6:5-7), lakin insanlar azaddırlar, bütün haqları və öhdəlikləri ilə seçim onlarıdır. Tez-tez təkrar olunan "Allah onları təslim etdi" ifadəsi (müq. et. Rom. 1:24,26,28), Allahın onları bilərək və istəyərek rədd etməsini deyil, insanların azad olmalarını təsdiq edir. Bu, Allahın seçimi deyil idi. Bu dünya, Allahın istədiyi kimi deyildir (müq. et. Yar. 3:22; 6:5-7,11-13)!
- F. Rom. 1:18-3:20-nin teoloji xülasəsi, Rom. 3:21-31-dir. Bu, Müjdənin "xoş xəbəri"nin birinci teoloji müddəsidir: bütün insanlar günah ediblər və Allahın bağışlamasına ehtiyacları vardır. Lütfkar Allah insanın Özü ilə yaxın ünsiyyətə (yəni Eden bağına) qayıtması üçün yol hazırlayıb (Yar. 1-2-ni Vəhy 21-22 ilə müqayisə et).
- G. Paulun müjdəni təqdim etməsinin bu birinci hissəsində maraqlı məqam budur ki, günaha batmış bəşəriyyət öz itaətsizliyinə və günahına cavabdeh olur, şeytanın və ya cinlərin heç adı çəkilmir (müq. et. Rom. 1:18-3:20). Bu hissədə Yar. 3-ün teologiyası əks olunur, ancaq sınağa çəkən şəxsədən bəhs edilmir. Allah günaha batmış bəşəriyyətin şeytanı (müq. et. Yar. 3:13) və ya Allahın Özünü (müq. et. Yar. 3:12) günahlandırmasına bir daha icazə verməyəcək. İnsanlar Allahın surətində yaranıblar (müq. et. Yar. 1:26; 5:1,3; 9:6). Belə ki onların seçmək haqqı, ixtiyarı və məsuliyyəti vardır. Onlar həm Adəmdə bütün bəşəriyyətin günahına, həm də ayrı-ayrılıqda öz şəxsi günahlarına görə məsuliyyət daşıyırlar (müq. et. Rom. 3:23).

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 1:1-6

¹İsa Məsihin qulu, həvari olmağa çağırılmış, Allahın Müjdəsinə yaymaq üçün seçilmiş mən Pauldan salam! ²Allahın Öz peyğəmbərləri vasitəsilə Müqəddəs Yazılarda əvvəlcədən vəd etdiyi o Müjdə ³⁻⁴Oğlu Rəbbimiz İsa Məsih haqqındadır. O, cismən Davud nəslindəndir, müqəddəslik Ruhuna görə isə ölümlər arasından dirilərək Allahın Oğlu olduğu qüdrətlə elan olundu. ⁵Biz Onun vasitəsilə lütfə və həvariliyə nail olduq ki, Onun adı naminə bütün millətlərdən olan insanları imana itaət etməyə çağırıraq. ⁶Siz də İsa Məsihə məxsus olmaq üçün çağırılmış o insanların arasındasınız.

1:1 "Paul" Paulun dövründə yəhudilərin çoxunun bir yəhudi adı və bir Roma adı var idi (müq. et. Həv. 13:9). Paulun yəhudi adı Şaul idi. İsrailin qədim padşahı kimi o da Benyamin qəbiləsindən idi (müq. et. Rom. 11:1; Fil. 3:5). Onun Roma adı, yunanca formasında "Paul" (Paulos), "kiçik" mənasına gəlirdi. Bu ad,

1. onun qısa boyuna işarə edə bilər (II əsrin *Paulun işləri* adındakı qeyri-kanonik kitabının Salonik haqqındakı "Paul və Tekla" fəslində bildirildiyinə görə)

2. onun Allahın cəmiyyətini təqib etdiyi üçün özünü müqəddəslərin ən kiçiyi hiss etməsinə işarə edə bilər (müq. et. 1Kor. 15:9; Ef. 3:8; 1Tim. 1:15)
 3. sadəcə olaraq valideynlərinin ona qoyduğu ad ola bilər
- 3-cü variant ən yaxşı görünür.

■ **"qulu"** NKJV, NRSV, TEV və JB tərcümələrində "xidmətçi". Bu anlayış,

1. İsanın Rəbb olaraq qul olmasının antitezisi
2. və ya Əhdi-Ətiqdəki hörmətli titullar (müq. et. Say. 12:7 və Yeş. 1:1-də Musa; Yeşua 24:29-da Yeşua; Zəburda (titullar) və Yeş. 42:1, 19; 52:13-də Davud) idi

NASB, TEV,

NJB, REB "Məsih İsa"

NKJV, NRSV "İsa Məsih"

"Məsih İsa" daha qeyri-adidir və buna görə orijinal olması ehtimalı daha yüksəkdir (müq. et. P¹⁰, B əlyazmaları). UBS⁴ bunu "B" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (yüksək əminlik).

Lakin digər forma daha çox təsdiq olunub (müq. et. P²⁶, Ɑ, A, D, G əlyazmaları və erkən imanlılar cəmiyyətinin atalarının əksəriyyəti).

Mətn tənqidçiliyinin təxminləri barədə bax: Əlavə 2. Mətn variantlarının çoxu bu qəbildəndir, yəni yunanca mətnin əsas mənasına heç təsir etmir.

■ **"həvari olmağa çağırılmış"** Bu, Paulun seçimi deyil, Allahın seçimi idi (müq. et. Həv. 9:15; Qal. 1:15; Ef. 3:7). Bununla Paul (1Kor. 1:1; 2Kor. 1:1; Qal. 1:1; Ef. 1:1; Kol. 1:1; 1Tim. 1:1; Tit. 1:1-də etdiyi kimi), ondan əvvəl heç görüşmədiyi o cəmiyyətə ruhani hazırlığı və səlahiyyətini təsdiq edir. Bax: Rom. 1:6-da XÜSUSİ MÖVZU: "ÇAĞIRILMIŞ" (SPECIAL TOPIC: CALLED).

Koynə yunancasının "həvari" (apostol) termini I əsr fələstinli yəhudiləri arasında "rəsmi nümayəndə olaraq göndərilmiş" (müq. et. 2Saln. 17:7-9) mənasına gəlirdi. Əhdi-Cədidə bu söz iki mənada işlənib: (1) konkret olaraq İsanın On İki şagirdi və Paul; (2) imanlılar cəmiyyətində davam edən bir ruhani ənam (müq. et. 1Kor. 12:28-29; Ef. 4:11).

XÜSUSİ MÖVZU: "GÖNDƏRMƏK (APOSTELLŌ)" (SPECIAL TOPIC: SEND (APOSTELLŌ))

■ **"seçilmiş"** Hərfi tərcüməsi "ayrılmış" olan bu söz, BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR; bu onu göstərir ki, Paul keçmişdə Allah tərəfindən ayrılmışdı (müq. et. Yer. 1:5 və Qal. 1:15) və ayrılmış halda davam edirdi. Ola bilər ki, burada "farisəy" sözünün aramicəsi üzərində bir oyun vardır. Farisəylər yəhudi qanunpərəstliyi üçün ayrılmışdılar (Paul da [Fil. 3:5] Dəməşq yolunda İsa ilə qarşılaşmazdan əvvəl onların içində idi), lakin Paul artıq Müjdə üçün ayrılmış idi.

Bu söz, ibrancə "müqəddəs" (BDB 872) kəlməsi ilə əlaqəlidir; həmin kəlmənin mənası "Allah tərəfindən istifadə edilmək üçün ayrılmış"dır (müq. et. Çıx. 19:6; 1Pet. 2:5). "Müqəddəs", "təqdis" və "ayrılmaq" sözlərinin eyni yunanca kökü vardır – "müqəddəs" (*hagios*).

■ **"Allahın Müjdəsini yaymaq üçün"** *Eis* SÖZÖNÜ bu kontekstdə (və Rom. 1:5-də) Paulun "çağırışının" (Rom. 1:1b) və "seçilmiş"liyinin (Rom. 1:1c) məqsədini bildirir.

Müjdə, "yaxşı" (*eu*) və "xəbər" (*angellos*) sözlərindən ibarət olan mürəkkəb sözdür. Bu, vəd olunmuş Məsihlə əlaqədar olan (müq. et. Rom. 1:3-4), yeni əhdə aşkara çıxmış doktrinləri (müq. et. Yer. 31:31-34; Yez. 36:22-32) bildirən bir söz idi. "Müjdə Oğlu haqqındadır" (Rom. 1:2-4).

Bu, Paulun müjdəsi deyil, Allahın müjdəsidir (müq. et. Rom. 15:16; Mark 1:14; 2Kor. 11:7; 1Sal. 2:2,8,9; 1Pet. 4:17). Paul bir yenilikçi olmayıb, İsanın təlimini bir mədəniyyətə uyğunlaşdırmayıb, lakin qəbul etdiyi həqiqəti elan edib (müq. et. Həv. 9; 1Kor. 1:18-25).

1:2 "Allahın Öz peyğəmbərləri vasitəsilə Müqəddəs Yazılarda əvvəlcədən vəd etdiyi" Bu FEİL AORİST QAYIDIŞ NÖV (deponent) XƏBƏR FORMASINDADIR. Yalnız Paulun yazılarında işlənir (burada və 2Kor. 9:5-də). Müjdə, Allahın ağına sonradan gələn bir fikir deyil idi, lakin Allahın əzəli və məqsədli bir planı idi (müq. et.

Yar. 3:15; 12:3; Çıx. 19:5; Yeş. 53; Zər. 118; Mark 10:45; Luka 2:22; Həv. 2:23; 3:18; 4:28; Tit. 1:2). Həvarilərin işlərindəki ilk vəzlərdə (*keriqma*) İsa, Əhdi-Ətiq vədləri və peyğəmbərliklərinin yerinə yetməsi olaraq təqdim olunur.

Əhdi-Cədidə Əhdi-Ətiq haqqında iki cür ifadə işlənir.

1. "yazılmışdır" (və ya "yazı", 2Tim. 3:16; 2Pet. 3:16)
2. Müqəddəs Yazı(lar)

Peyğəmbərlərlə bağlı olaraq eyni ifadələr işlənir. Yəhudi fikrinə görə, peyğəmbərlər Müqəddəs Yazını yazıblar.

1. "Qanun və Peyğəmbərlərin sözləri", Mat. 5:17-18; eləcə də Luka 24:44
2. "Peyğəmbərlər", Luka 24:27
3. "peyğəmbərlərin Yazıları", Mat. 26:56
4. "peyğəmbərlərin Yazıları", Rom. 16:26 (Rom. 1:2-də həmçinin "peyğəmbərlər" də bəhs olunur)
5. "Müqəddəs Yazılarda peyğəmbərlik", 2Pet. 1:20

Bu sözün "müqəddəs" SİFƏTİ ilə işlənməsinin daha iki nümunəsi vardır.

1. "Müqəddəs Yazılarda" (o cümlədə həmçinin "peyğəmbərlər" də vardır), Rom. 1:2
2. "Müqəddəs Yazıları", 2Tim. 3:15

XÜSUSİ MÖVZU: "ERKƏN İMANLILAR CƏMİYYƏTİNİN *KERİQMASI*" (SPECIAL TOPIC: THE *KERYGMA* OF THE EARLY CHURCH)

1:3 "Oğlu... haqqındadır" Xoş xəbərin əsas mövzusu şəxsdir, bakirə Məryəmdən doğulmuş Nazaretli İsadır. Əhdi-Ətiqdə millət, padşah və Məsih "oğul" olaraq adlandırılıblar (müq. et. 2Şam. 7:14; Huşə 11:1; Zəb. 2:7; Mat. 2:15).

Əhdi-Ətiqdə Allah qulları və peyğəmbərləri vasitəsilə danışıb. İsa Allahın qulu deyil idi, ailə üzvü idi (müq. et. İbr. 1:1-2; 3:6; 5:8; 7:28). Maraqlıdır ki, bu, Romalıları Məktubda Paulun xristologiyaya diqqət yetirdiyi yeganə yerdədir. Romalıları Məktub, tam sisteməlik teologiya deyildir.

XÜSUSİ MÖVZU: "ALLAH OĞLU" (SPECIAL TOPIC: THE SON OF GOD)

■ **"O, cismən Davud nəslindəndir"** Bu sözlər 2Şam. 7-dəki peyğəmbərliklə əlaqəlidir. Məsih, Davudun padşah soyundan (müq. et. Yeş. 9:7; 11:1,10; Jer. 23:5; 30:9; 33:15), Yəhuda qəbiləsindən (müq. et. Yar. 49:4-12; Yeş. 65:9) gəlib. Matta Müjdəsində İsa, yəhudilərin ümidi, Davudun nəslindən gələcək olan Xilaskar olaraq bir neçə dəfə elan edilir (müq. et. Rom. 1:6; 9:27; 12:23; 15:22; 20:30,31; 21:9,15; 22:42).

Təəcəblüdür ki, Paul İsanın bu cəhətinə diqqət yetirməyib və yalnız burada və 2Tim. 2:8-də bundan bəhs edib; hər iki ayədə erkən imanlılar cəmiyyətinin əqidə formulalarından sitat gətirilmiş ola bilər. NIDNTT-də (Cild 3, s. 61), ehtimal ki, erkən dövr xristoloji əqidələri/ilahiləri/liturgiyasını ehtiva edən bir sıra Əhdi-Cədid parçalarının siyahısı verilib (Rom. 1:3-4; 8:34; 1Kor. 15:3-4; Fil. 2:6-11; 1Tim. 3:16; 2Tim. 2:8; 1Pet. 3:18-20).

NASB, NKJV,

NRSV

"cismən"

TEV

"bəşəriyyətinə görə"

NJB

"insan təbiətinə görə"

Bu, peyğəmbərliyin yerinə yetməsi və İsanın bəşəriyyətinin təsdiqlənməsidir – I əsr eklektik din dünyası Onun bəşəriyyətini çox vaxt inkar etmişdir (müq. et. 1Yəh. 1:1-4; 4:1-3). Bu ayə açıq-aydın göstərir ki, Paul "cisim" (və ya "bədən" *sarx*) sözündən heç də həmişə mənfi mənada istifadə etməyib (müq. et. Rom. 2:28; 9:3). Lakin adətən Paul bu sözdən "cismani təbiət" və "ruh" arasındakı ziddiyyəti göstərmək üçün istifadə edib (müq. et. Rom. 6:19; 7:5,18,25; 8:3-9,12,13; 1Kor. 5:5; 2Kor. 1:17; 11:18; Qal. 3:3; 5:13,16,17-19,24; 6:8; Ef. 2:3; Kol. 2:11,13,18,23).

Kata (görə) və TƏSİRLİK HALDAN ibarət olan bu qrammatik quruluşun Rom. 1:4-də bir paraleli vardır. İsa həm bəşəridir (cismən, Rom. 1:3), həm də ilahidir (Ruha görə, Rom. 1:4). Bu bədənə bürünmə doktrini həyatı önəm daşıyır (müq. et. 1Yəh. 4:1-3). İsanın Özünü adlandırdığı "Bəşər Oğlu" adı da eyni mənəni daşıya bilər (müq. et. Zəb. 8:4; Yez. 2:1 [bəşəri] və Dan. 7:13 [ilahi]).

XÜSUSİ MÖVZU: BƏŞƏR (*SARX*) (SPECIAL TOPIC: FLESH (*SARX*))

1:4

NASB, NKJV,
NRSV, NIV "bəyan edildi"
TEV "göstərildi"
NJB, RSV "adlandırıldı"
NET "təyin edildi"
REB "elan olundu"

Bu, AORİST MƏCHUL NÖV FƏLİ SİFƏTDİR. Allah İsanı doğrudan "Allahın Oğlu" olaraq təyin etmişdir. Bu demək deyil ki, Bet-Lexem İsanın başlanğıcı olub və ya İsa Atadan aşağıdır. Bax: Rom. 8:11-də XÜSUSİ MÖVZU: "ÜÇLÜK" (SPECIAL TOPIC: THE TRINITY). Bax: aşağıda üçüncü paraqraf.

■ **"Allahın Oğlu olduğu qüdrətlə"** Əhdi-Cədidin müəllifləri İsanı "Allahın Oğlu" olaraq az hallarda adlandırıblar (müq. et. Mat. 4:3), çünki yunan mifologiyasında bu ifadə səhv başa düşülürdü (bakirədən doğulması da həmçinin). Bu anlayış adətən "misilsiz", "bir növdən tək olan" (*monogenes*, müq. et. Yəh. 1:18; 3:16,18; 1Yəh. 4:9) olaraq mənalandırılır: "Allahın yeganə həqiqi Oğlu İsa". Bax: Rom. 1:3-də Xüsusi mövzu. Əhdi-Cədidə Ata Allah və Oğul İsa ilə bağlı iki teoloji qütb vardır.

1. Onlar bərabərdir (müq. et. Yəhya:1:1; 5:18; 10:30; 14:9; 20:28; 2Kor. 4:4; Fil. 2:6; Kol. 1:15; İbr. 1:3), lakin

2. Onlar ayrı şəxsiyyətlərdir (müq. et. Mark 10:18; 14:36; 15:34)

Ehtimal ki, Paul erkən dövrə aid xristoloji bir əqidədən sitat gətirib və ya Zəb. 2:6,7 yaxud 110:1-də (müq. et. Həv. 2:34-36) bəhs olunan YAHVƏ-nin məsihi Padşahına işarə edib. Beləcə o, "Allahın Oğlu olduğu qüdrətlə elan olundu" dedikdə (NIDNTT, Cild 2, s. 79), İsanın doğuluşu və ya vəftizi deyil, göyə qaldırılmasını önə çıxarıb. Lakin adopsionist xristologiyalar (bax: "Lügət") bu ayəni öz məqsədləri üçün sitat gətiriblər. Öz fikrini sübut etmək üçün Müqəddəs Kitabın mətnindən istifadə edən adam hər istədiyini Müqəddəs Kitabın ayələri ilə əsaslandırma bilər (Müqəddəs Kitab şərhə barədəki seminarımı onlayn olaraq pulsuz izləyə bilərsiniz: www.freebiblecommentary.org).

■ **"ölülər arasından dirilərək"** Ata Allah İsanı ölümdən dirildərək həyatını və təlimini təsdiqləyib (müq. et. Rom. 4:24; 6:4,9; 8:11; Həv. 2:31-33). İsanın ilahiliyi (müq. et. Yəh. 1:1-14; Kol. 1:15-19; Fil. 2:6-11; İbr. 1:2-3) və dirilməsi (müq. et. Rom. 4:25; 10:9-13; 1Kor. 15), məsihçiliyin iki ana sütunudur.

■ Bu ayədən çox vaxt "adopsionizm" bidətini müdafiə etmək üçün istifadə olunub (adopsionizm öyrədir ki, Allah İsanı nümunəvi həyat və itaətkarlığı üçün mükafatlandırır ucaltmışdır). Bidətçilər öyrədirdi ki, İsa həmişə (ontoloji olaraq) ilahi olmayıb, ancaq Allah Onu ölümdən diriltəndən sonra ilahi olub. Yəh. 1 və 17 kimi çoxlu mətnlərə əsasən bu təlimin yanlış olduğu açıq-aşkar olduğu halda, İsanın dirilməsi zamanı Ona ecazkar bir şey bəxş edilmişdir. İlahi bir şəxsin mükafat alması çətin başa düşülən, amma həqiqətən olmuş hadisədir. Əzəldən Ata ilə eyni izzətə malik olan İsanın statusu xilas işini tamamlaması ilə daha da zənginləşdirilib. Nazaretli İsanı diriltməsi ilə Ata Onun həyatını, nümunəsini, təlimini və qurban ölümünü təsdiqləmiş olub; İsa, əzəldən ilahi olan, tam insan, kamil Xilaskar, bərpa edilmiş və mükafatlandırılmış, misilsiz Oğlu olaraq təsdiqlənib! Bax: Əlavə 3 - Adopsionizm.

NASB, NKJV "müqəddəslik Ruhuna görə"
NKJV "müqəddəslik ruhuna görə"
TEV "ilahi müqəddəsliyinə görə"
NJB "ruhun, müqəddəslik ruhunun nizamına görə"

Bəzi tərcümələrdə ruh sözü böyük "R" ilə yazılır, beləcə Müqəddəs Ruh nəzərdə tutulur; kiçik "r" ilə başlayan variantlarda İsanın insan ruhu nəzərdə tutulur. Ata Allah Ruh olduğu kimi, İsa da Ruhdur. Qədin ibrancə və yunanca mətnlərdə böyük hərflər, durğu işarələri, fəsillərə və ayələrə bölünmə yox idi, buna görə bunların hamısı ənənədən və ya tərcüməçilərin şərhindən irəli gəlir.

3-4-cü ayələri üç mümkün bucaqdan nəzərdən keçirə bilərik.

1. İsanın iki təbiətinə (bəşəri və ilahi) işarə kimi
2. İsanın yer üzündəki həyatının iki mərhələsinə (insan və dirilmiş Rəbb) işarə kimi

3. "Rəbbimiz İsa Məsih" in paraleli kimi

■ **"İsa"** İsa adının aramicəsi, ibranicəsi kimi *Yeşua*-dır. İki ibrani sözü "YAHVE" və "xilas"dan ibarət olan bu ad, "YAHVE xilas edir", "YAHVE azad edir" və ya "YAHVE xilasdır" mənalarına gələ bilər. Bu adın əsas mənasını Mat. 1:21,25-də görmək olar.

■ **"Məsih"** Yunanca "Xristos", ibrani dilində "məsh olunmuş" mənasına gələn *messiya* (BDB 603) sözünün tərcüməsidir. Əhdi-Ətiqdə bəzi rəhbərlər (peyğəmbərlər, kahnələr və padşahlar) Allahın seçimi və köməyinin əlaməti olaraq məsh olunardı. İsa məhs olunmuş rəhbərliklərin hər üçünü yerinə yetirib (müq. et. İbr. 1:2-3).

Əhdi-Ətiq əvvəlcədən bildirib ki, Allah yeni salehlik dövrünü başlatmaq üçün xüsusi "məsh olunmuş" adamı göndərəcək. İsa, Allahın xüsusi "qulu", "oğlu" və "Məsihi" idi.

XÜSUSİ MÖVZU: "MƏSİH" (SPECIAL TOPIC: MESSIAH)

■ **"Rəbbimiz"** Yəhudilikdə Allahın əhd adı YAHVE o qədər müqəddəs tutulub ki, Allahın adını boş yerə dilə gətirməkdən (müq. et. Çıx. 20:7; Qan. 5:11) və beləcə On Əmri pozmaqdan qorxan rəbbilər Müqəddəs Yazıları oxuyanda YAHVE adını "Rəbb" (*Adon*) ilə əvəz ediblər. Əhdi-Cədidin müəllifləri teoloji kontekstdə İsayə "Rəbb" ("Kurios") deyəndə, Onun ilahiliyini təsdiqləyirdilər (müq. et. Həv. 2:36; Rom. 10:9-13; Fil. 2:6-11).

XÜSUSİ MÖVZU: "ALLAHIN ADLARI" (SPECIAL TOPIC: NAMES FOR DEITY)

1:5 "Biz" Başqa Məktublardan fərqli olaraq, bu Məktubun Giriş hissəsində Paul özündən başqa heç kimin adını çəkmir. Birinci fraza Paulun Dəməşq yolunda imana dönməsi və xidmətə təyin edilməsindən bəhs edir (müq. et. Həv. 9); bu, "biz" formasının redaktordan qaynaqlandığına işarə edir.

■ **"lütfə və həvariliyə nail olduq"** Paul təkə Məsih vasitəsilə ənam edilən xilasdən danışmır, həm də (və bununla bağlı olaraq) başqa millətlərə həvari olmaq çağırışından danışır. Bütün bunlar Dəməşq yolunda bir an içində baş verib (AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI, müq. et. Həv. 9:1-22; 22:3-16; 26:9-18). Bu onun layiq olduğu bir şey deyil idi, ona lütf ilə verilmişdi!

Ehtimal ki, "lütf" və "həvarilik" deyildikdə, "həvarilik ənamı" nəzərdə tutulur (NET qeydi №13). "26 tərcümədə Əhdi-Cədid" (*The New Testament in 26 Translations*, s. 646) kitabındakı müxtəlif tərcümələrin hamısı bu fikri təsdiq edir.

■ **"ki... itaət etməyə çağırmaq"** Burada ikinci dəfə *eis* məqsəd kontekstində işlənir (müq. et. Rom. 1:1). Müjdə, İsayə iman vasitəsilə insanlardakı ilahi surəti bərpa edir. Beləcə Allahın orijinal məqsədi aşkara çıxma bilər; bu məqsəd, Allahın xasiyyətini əks etdirən Şəxs ilə yaxın ünsiyyətdə olan xalqdır (müq. et. Rom. 1:7).

NASB, NJB "iman itaəti"
NKJV "imana itaət üçün"
NRSV "iman itaətini gerçəkləşdirmək üçün"
TEV "iman və itaət etmək üçün"

Romalılara Məktubda son dərəcə önəmli olan "iman" sözü ilk dəfə burada işlənir (Bax: Rom. 4:5-də Xüsusi mövzu). Bu fəsildə və kitabda "iman" üç fərqli mənada işlənib.

1. 5-ci ayə. İsa və məsihçi həyat ilə bağlı olan həqiqətlər və ya doktrinlər mənasında işlənib (müq. et. Həv. 6:7; 13:8; 14:22; 16:5; Rom. 14:1; 16:26; Qal. 1:23; 6:10; Yhd. 3, 20).
2. 8-ci ayə. İsayə şəxsən güvənmək mənasında işlənib. İngiliscə "believe" ("inanmaq"), "faith" ("iman") və "trust" ("güvənmək") sözlərinin hamısı bir yunan sözü (*pistis/pisteuo*) ilə tərcümə olunur. Müjdə həm ağılla dərk edilməli (doktrin), həm də şəxsən qəbul edilməlidir (müq. et. a.16; Yəh. 1:12; 3:16). Bax: Rom. 4:5-də Xüsusi mövzu.
3. 17-ci ayə. Əhdi-Ətiq mənasında etibarlılıq və ya sədaqət olaraq da işlənir. Hab. 2:4-ün mənası budur. Əhdi-Ətiqdə iman doktrinini hələ inkişaf etməmişdi, ancaq imanla yaşanan həyatın çoxlu misalları var idi (müq. et. Yar. 15:6-də İbrahim); onların imanı kamil deyil idi, onlar imanda çox çətinlik çəkiblər (bax:

İbr. 11). İnsanlar düzgün yaşamağa və ya iman etməyə qadir olmalarına deyil, Allahın xasiyyətinə ümid edirlər (müq. et. Rom. 3:24; 6:23; Ef. 2:8-9). Yalnız Allah sadıqdır (müq. et. Mal. 3:6)!

Xilasın gerçəkləşməsi bir sıra hərəkətlərdən ibarətdir.

- a. tövbə (müq. et. Rom. 2:4; Mark 1:15; Luka 13:3,5; Həv. 3:16,19; 20:21)
- b. əqidə/inanc (müq. et. Rom. 1:16; Yəh. 1:12; 3:16; Acts 16:31, vəftiz, insanın inancının rəsmi bəyanatıdır)
- c. itaət (müq. et. Rom. 2:13; 2Kor. 9:13; 10:5; 1Pet. 1:2,22)
- d. imanda davam etmə (müq. et. Rom. 2:7; Luka 18:1; 2Kor. 4:1,16; Qal. 6:9; 2Sal. 3:13)

Bunlar, yeni əhdin şərtləridir. Biz Allahın Məsihdə bəxş etdiyi lütfü qəbul/iman etməliyik və qəbul/iman etməyə davam etməliyik (müq. et. Rom. 1:16; Yəh. 1:12).

XÜSUSİ MÖVZU: "Əhdi-ətiqdə inam, iman və sədaqət" (ገጽ) (SPECIAL TOPIC: Believe, Trust, Faith, and Faithfulness in the Old Testament (ገጽ))

NASB "Onun adı uğrunda"

NKJV "Onun adı üçün"

NRSV "onun adı uğrunda"

TEV "Məsih uğrunda"

NJB "onun adı naminə"

Bax: Rom. 4:5-də Xüsusi mövzu.

■ **"imana itaət"** Yunancadan hərfi tərcüməsi "itaət üçün (*eis*)". Müjdənin itaəti,

1. birdəfəlik hərəkətdir – tövbə etmək və imana gəlməkdir

2. həyat tərzidir – Məsihin surətinə dəyişmək və imanda davam etməkdir

Müjdə lütfə verilən hədiyyədir, lakin gözlənilən nəticələri vardır! Əhdi-Cədid, Əhdi-Ətiq kimi bir əhddir. Hər iki əhddə iman/itaət ilə cavab tələb olunur. Hər iki əhdin faydaları, öhdəlikləri və gözləntiləri vardır (Ef. 1:4; 2:10). İnsan əməlləri ilə saleh olmaz, lakin əməlləri saleh olduğunu təsdiqləyər (müq. et. Yaqub, 1-ci Yəhya)! Əbədi həyatın müşahidə edilə bilən zahiri xüsusiyyətləri vardır!

NASB, NRSV "bütün bütperəstlər arasında"

NKJV "bütün millətlər arasında"

TEV "bütün millətlərin insanları"

NJB "bütün bütperəst millətlərə"

Bu müjdə, ümumdünya Müjdədir! Allahın Yar. 3:15-dəki xilas vədi bütün bəşəriyyətə aiddir. İsanın əvəzedici ölümü, Adəmin günaha batmış övladlarının hamısına şamil olunur (müq. et. Rom. 5:18; Yəh. 1:29; 3:16; 4:42; 6:33,51; 1Kor. 15:22; 2Kor. 5:19; Ef. 2:11-3:13; 1Tim. 2:4; 4:10; Tit. 2:11; İbr. 2:9; 2Pet. 3:9; 1Yəh. 2:2; 4:14). Paul Allahın Müjdəsini başqa millətlərə yaymağa xüsusilə çağırıldığını dərk edirdi (müq. et. Həv. 9:15; 22:21; 26:17; Rom. 11:13; 15:16; Qal. 1:16; 2:29; Ef. 3:2,8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 4:17).

XÜSUSİ MÖVZU: "YAHVE-nin ƏBƏDİ XİLAS PLANI" (SPECIAL TOPIC: YHWH's ETERNAL REDEMPTIVE PLAN)

1:6 "Siz də" Paul Allahın lütfünün ifrat nümunəsi idi (imanlılar cəmiyyətini təqib edən), lakin oxucuları da layiq olmadıqları ilahi lütfün nümunələri idi.

NASB, NKJV "İsa Məsihin çağırıcıları"

NRSV "İsa Məsihə məxsus olmağa çağırılmış"

TEV "Allahın İsa Məsihə məxsus olmağa çağırdığı"

NJB "çağırışı ilə İsa Məsihə məxsusdur"

Bu,

1. "çağırılmış olanlar" və ya "toplanmış olanlar" mənasına gələn "imanlılar cəmiyyəti" termini üzərində bir kəlmə oyunu ola bilər
2. ilahi seçilmişliyə işarə ola bilər (müq. et. Rom. 8:29-30; 9:1 və s.; Ef. 1:4, 11; 3:21; 4:1,4)
3. "dövəti eşitmiş və İsa Məsihə məxsus olan sizlər" ifadəsinin Reviziya edilmiş ingilis Bibliya tərcüməsi ola bilər.

Bu həmçinin həmin ifadənin NRSV, TEV və JB tərcümələrindəki mənanı əks etdirir. Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "ÇAĞIRILMIŞ" (SPECIAL TOPIC: CALLED)

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 1:7

7Romada yaşayan, Allahın sevdiyi və müqəddəs olmağa çağırıldığı sizin hamınıza Atamız Allahdan və Rəbb İsa Məsihdən lütf və sülh olsun!

1:7 "Allahın sevdiyi" Bu ifadədən İsa çox istifadə edib (müq. et. Mat. 3:17; 17:5). İndi Romadakı imanlılara ünvanlanan bu ifadə, Oğluna iman edənlərə qarşı Allahın məhəbbətinin dərinliyini göstərir. Bu növ ötürməni həmçinin Ef. 1:20-də (Allahın İsa üçün etdikləri) və Ef. 2:5-6-da (İsanın imanlılar üçün etdikləri) görmək olar.

■ **"Romada"** Paul bu cəmiyyəti qurmamışdı. Kimin onu qurduğu məlum deyildir (bax: Giriş). Romalıları Məktub, artıq qurulmuş bir cəmiyyətə ünvanlanmışdır. Bu Məktub, Paulun vəz etdiyi Müjdənin ən mükəmməl təqdimatıdır. Bunda yerli vəziyyətin təsiri ən az görünür, ancaq yəhudilərlə başqa millətlərdən olan imanlılar arasındakı bəzi ixtilafərlərə də mətnin müxtəlif yerlərində rast gəlinir (xüsusən 9-11-ci fəsillərdə).

NASB "müqəddəslər olaraq çağırılmış"
NKJV, NRSV,
NJB "müqəddəslər olmağa çağırılmış"
TEV "onun öz xalqı olmağa çağırılmış"

"Müqəddəslər" sözü imanlının günahsızlığını deyil, Məsihdəki mövqeyini bildirir (Bax: Rom. 6:4-də Xüsusi mövzu) və həmçinin getdikcə Məsihə bənzədiyini təsvir etməlidir. Bu söz həmişə CƏM FORMADA işlənir. Bircə istisna, Fil. 4:21-dir, lakin orada da tək forma kollektiv isim olaraq işlənir. Məsihçi olmaq, bir cəmiyyətin, ailənin, bədənin hissəsi olmaq deməkdir.

1-ci ayə onu göstərir ki, Paul həvari olmağa çağırılıb. 6-cı ayədə imanlılar "İsa Məsihə məxsus olmaq üçün çağırılmış" olaraq adlandırılır. İmanlılara həmçinin 7-ci ayədə "müqəddəs" deyilir. Bu "çağırılma", Əhdi-Cədidə Allahın təşəbbüsə müstəsna hüququ ilə bağlı həqiqəti vurğulamaq üçün işlənib (bax: Rom. 1:6-da Xüsusi mövzu). Günah batmış insanlardan heç biri əsla öz-özünü çağırmamışdır (müq. et. Rom. 3:9-13; Yeş. 53:6; 1Pet. 2:25). Təşəbbüs həmişə Allahındır (müq. et. Yəh. 6:44,65; 15:16). Əhdi həmişə Allah başladır (bax: Rom. 4:5-də Xüsusi mövzu). Bu həqiqət həm xilasımıza aiddir (bizə sayılan salehlik və ya qanunən saleh mövqeyimiz), həm də səmərəli xidmət üçün ənamlarımıza (müq. et. 1Kor. 12:7,11) və məsihçi həyatımıza. Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "MÜQƏDDƏSLƏR" (SPECIAL TOPIC: SAINTS)

■ **"sizin hamınıza... lütf və sülh olsun!"** Bu Paulun özünəməxsus açılış xeyir-duasıdır. Burada ənənəvi yunan sözü "salamlar" (*charein*) və xüsusi məsihçi termini "lütf" (*charis*) üzərində bir kəlmə oyunu vardır. Ehtimal ki, Paul bu yunan açılışını ənənəvi ibrani salamlaması olan *shalom* və ya "sülh" ilə birləşdirib. Ancaq bu yalnız fərziyyədir. Diqqət yetirin ki, teoloji olaraq lütf həmişə sülhdən öncə gəlir.

■ **"Atamız Allahdan və Rəbb İsa Məsihdən"** Paul müntəzəm olaraq bu iki ad üçün yalnız bir SÖZÖNÜ işlədir (hərfi tərcümədə "Ata Allah və Rəbbimiz İsa Məsihdən"; müq. et. 1Kor. 1:3; 2Kor. 1:3; Qal. 1:3; Ef. 1:2; Fil. 1:2; 2Sal. 1:2; 1Tim. 1:2; 2Tim. 1:2; Tit. 1:4). Beləcə Paul, Müqəddəs Üçlüyün bu iki Şəxsinə qrammatik olaraq birləşdirərək, İsanın ilahiliyini və Ataya bərabər olduğunu vurğulayıb.

XÜSUSİ MÖVZU: "ALLAHIN ATA OLMASI" (SPECIAL TOPIC: FATHERHOOD OF GOD)

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 1:8-15

⁸Hər şeydən əvvəl, hamınız üçün İsa Məsihin vasitəsilə Allahıma şükür edirəm ki, imanınız bütün dünyada elan olunur. ⁹Oğlunun Müjdəsini yaymaqda bütün qəlbimlə ibadət etdiyim Allah şahidimdir ki, mən sizi necə daim yada salıram. ¹⁰Dualarımda həmişə yalvarıram ki, Allahın iradəsi ilə nəhayət yanınıza gəlməyə nail olum. ¹¹Çünki sizi qüvvətləndirmək üçün sizə ruhani bir ənam çatdırmaq məqsədindəyəm; buna görə də sizi görmək üçün həsrət çəkirəm. ¹²Daha doğrusu, mən aranızda olarkən bir-birimizin imanı ilə qarşılıqlı halda ruhланаq. ¹³Ey qardaşlar, bixəbər olmağınızı istəmirəm ki, başqa millətlərdən olan digərləri arasında etdiyim kimi sizin aranızda da əməyimin bəhrəsini götürüm deyə dəfəllərlə yanınıza gəlmək niyyətində olmuşam, amma indiyədək maneələrə rast gəldim. ¹⁴Mən həm Yunanlara, həm də barbarlara, həm aqillərə, həm də cahillərə borcluyam. ¹⁵Bu səbəbdən mən Romada yaşayan sizlərə də bacardığım qədər Müjdəni yaymağa həvəsim var.

1:8 "Hər şeydən əvvəl" Bu ifadə kontekstdə "bu başdan" və ya "mən başlamalıyam" mənasına gəlir (C.B. Filipsə (J. B. Phillips) görə).

☐ **"İsa Məsihin vasitəsilə Allahıma şükür edirəm"** Paul qayda olaraq dualarında İsa Məsih vasitəsilə Allaha müraciət edir. İsa, Allaha yaxınlaşmaq üçün yeganə yoldur! Bax: Rom. 7:25-də Xüsusi mövzu: "Paulun həmd və şükran duaları" (Special Topic: Paul's Prayers of Praise and Thanksgiving).

☐ **"hamınız üçün"** Rom. 1:7-dəki kimi, burada da "hamınız" ifadəsinin, Neronun fərmanı səbəbilə Romadan qaçmış olan imanlı yəhudi rəhbərlər və bir neçə il müddətində onları əvəz etmiş imanlı qeyri-yəhudi rəhbərlər arasındakı qısqanclıq və münaqişələri əks etdirməsi istisna edilmir. Rom. 9-11-ci fəsillərdə eyni məsələyə toxunulur.

☐ **"ki, imanınız bütün dünyada elan olunur"** Rom. 16:19-da eyni həqiqətdən bəhs olunur. Bu yəqin ki Roma dünyasına dair şərqə xas bir mübaliğə idi (müq. et. 1Sal. 1:8).

1:9 "Allah şahidimdir" Paul Allahın adına and içirdi (müq. et. Rom. 9:1; 2Kor. 1:23; 11:10-11,31; 12:19; Qal. 1:20; 1Sal. 2:5). Bu onun bir yəhudi kimi həqiqəti söylədiyini təsdiq etmə yolu idi.

NASB "necə arasıkəsilməz şəkildə"
NKJV, NRSV "dayanmadan"
NJB "davamlı olaraq"
NIV "necə daim"

Paulun mütəmadi və təkidli dualarının mövzusunu (müq. et. 1Sal. 1:2; 2:13; 2Tim. 1:3) imanlılar cəmiyyətinin rəhbərləri səylə nümunə almalıdır (müq. et. 1Sal. 5:17). Paul mühüm bir ruhani qapını açır. Biz əldə edə bilmirik, çünki diləmirik (Yaq. 4:2).

☐ **"bütün qəlbimlə"** Hər fi tərcümədə "ruhumda". Bu, *pneuma* (ruh) sözünün insan ruhu üçün (müq. et. Rom. 8:5,10,16; 12:11) insanın həyatı (yəni nəfəsi, ibrancə *ruach*, BDB 924, müq. et. Yar. 6:17; 7:15,22) mənasında işlədilməsinin yaxşı bir misalıdır.

XÜSUSİ MÖVZU: "ƏHDİ-CƏDİDDƏ RUH (PNEUMA)" (SPECIAL TOPIC: SPIRIT (PNEUMA) IN THE NT)

1:10 "Dualarımda həmişə yalvarıram" Paul bu cəmiyyəti qurmasa da, bütün cəmiyyətlərə görə dua etdiyi kimi, onlara görə mütəmadi dua edirdi (müq. et. 2Kor. 11:28)! Bax: Rom. 9:3-də XÜSUSİ MÖVZU "VƏSATƏT DUASI" (SPECIAL TOPIC: INTERCESSORY PRAYER). Lakin, 16-cı fəsildə açıqca bildirildiyi kimi, Paulun Romadakı imanlılar cəmiyyətində çoxlu dostları və həmkarları var idi.

▣ **"nail olum"** Hərfi tərcümədə "əgər nail olsam". Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqteyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Paul İspaniyaya gedərkən yol üstü Romanı ziyarət etməyi planlaşdırırdı (müq. et. Rom. 15:22-24). Yəqin ki, orada uzun müddət qalmaq niyyətində deyil idi. Paul həmişə yeni bir yerdə, hələ heç kəsin işləmədiyi bölgədə xidmət etməyi arzulayıb (müq. et. Rom. 15:20; 2Kor. 10:15,16). Ehtimal ki, Romalılara Məktubun məqsədlərindən biri, İspaniyaya müjdəçi səyahəti üçün pul vəsaiti toplamaq idi (müq. et. Rom. 15:24).

▣ **"ki, Allahın iradəsi ilə nəhayət yanınıza gəlməyə nail olum"** Bunun Rom. 1:13-də və 15:32-də paralelləri vardır. Paul öz həyatının, səyahət planlarının özünə deyil, Allaha məxsus olduğuna inanırdı (müq. et. Həv. 18:21; 1Kor. 4:19; 16:7). Bax: Rom. 12:2-də Xüsusi mövzu.

Buna da diqqət yetirin ki, imanlıların duaları Allahın iradəsinə təsir edə bilər!

1:11 "sizi görmək üçün həsrət çəkirəm" Bu fraza, 15:23 ilə paraleldir. Paul çoxdan Romadakı imanlılarla görüşmək istəyirdi (müq. et. Həv. 19:21).

▣ **"sizə ruhani bir ənam çatdırmaq məqsədindəyəm"** "Ruhani bir ənam" ifadəsi ruhani dərrakə və ya xeyir-dua mənasında işlənib (müq. et. Rom. 11:29; 15:27). Paul özünün unikal şəkildə başqa millətlərə həvari olmağa çağırılmış olduğuna inanırdı (müq. et. Rom. 1:15).

▣ **"sizi qüvvətləndirmək üçün"** Bu, *histēmi* sözünün AORİST MƏCHUL NÖV İNFİNİTİVİDİR. Bu sözün üç mənası vardır.

1. möhkəmləndirmək, Rom. 1:11; 16:25; 1Sal. 3:13; 2Pet. 1:12
2. qüvvətləndirmək, Luka 22:32; 1Sal. 3:2; 2Sal. 2:17; 3:3; Yaq. 5:8; Vəhy 3:2
3. sami dillərdə qəti qərar vermək mənasındakı bir idiom, Luka 9:51

Bax: Rom. 5:2-də Xüsusi mövzu.

1:12 Bu, məsihçi şərikliyinin məqsədidir. Ənamlar, imanlıların xidmət edən bir cəmiyyət olaraq birləşməsi üçün nəzərdə tutulub. İmanlılara hamının xeyri üçün ənamlar verilir (müq. et. 1Kor. 12:7). Bütün ənamlar aktualdır. Müqəddəs Ruh xilas olanlara bütün ənamları verir (müq. et. 1Kor. 12:11). Bütün imanlılar çağırılır, ənamlar alır və tam vaxtlı xidmətçi olurlar (müq. et. Ef. 4:11-12). Paul özünün həvari səlahiyyəti ilə yanaşı cəmiyyətdəki imanlıların şərikliyi və bir-birindən asılılığını da açıqca bildirir. İmanlıların bir-birinə ehtiyacları var! İmanlılar Məsihin Bədənidir.

1:13 "Ey qardaşlar, bixəbər olmağınızı istəmirəm" Bu, Paulun mühüm fikirlər söyləməzdən əvvəl tez-tez istifadə etdiyi bir idiomdur (müq. et. Rom. 11:25; 1Kor. 10:1; 12:1; 2Kor. 1:8; 1Sal. 4:13). Ədəbi məqsədi baxımından bu idiom İsanın "Amin, amin" ifadəsinə bənzəyir.

▣ **"indiyədək maneələrə rast gəldim"** Bu FEİL MƏCHUL NÖVDƏDİR. Eyni ifadə 1Sal. 2:18-də yer alır, orada iş görəndə şəxs şeytandır. Paul inanırdı ki, onun həyatını Allah yönəldər, şeytansa maneələr törəder. Bunların ikisi də necəsə doğrudur (müq. et. Əyy. 1-2; Dan. 10). Rom. 15:22-də bu sözü işlətməsi onu göstərir ki, Paulun rast gəldiyi maneələr, Aralıq dənizinin şərq sahilindəki işinin hələ başa çatmaması idi (lakin başa çatmasına az qalırdı).

▣ **"sizin aranızda da əməyimin bəhrəsini götürüm deyə"** Bu kontekstdə "bəhrə" deyildikdə yəqin ki imana gələn insanlar nəzərdə tutulub, lakin Yəh. 15:1-8 və Qal. 5:22-də "bəhrə" məsihçi yetkinliyinə işarə edir. Matta 7-də "Onları bəhrələrindən tanıyacaqsınız" deyə yazılıb, lakin bəhrə sözünün mənası dəqiqləşdirilməyib. Ən yaxşı paralel, yəqin ki, Fil. 1:22-dir; bu ayədə Paul eyni aqronomik metaforadan istifadə edir.

1:14 "borcluyam" Paul bu sözü Romalılara Məktubda bir neçə dəfə işlədib.

1. Paul bütün başqa millətlərə Müjdəni yaymağa borcludur (burada).
2. Paul "cismani təbiətinə" borclu deyildir (Rom. 8:12).
3. Başqa millətlərin imanlılar cəmiyyəti Yerusəlimdəki "ana" cəmiyyətə yardım etməyə borcludur (Rom. 15:27).

■ **"Yunanlara"** Aralıq dənizi sahilində yaşayan mədəni xalqlardan söhbət gedir. Makedoniyalı İsgəndər və davamçıları bilinən dünyanı ellinləşdirmişdilər. Daha sonra hakimiyyətə gəlmiş romalılar yunan mədəniyyətini qəbul etmişdilər.

■ **"barbarlara"** Bu (*onomatopoeia*) söz adətən şimalda yaşayan təhsilsiz, mədəniyyətsiz xalqları, yunanca danışmayanları bildirirdi. Onların danışmaları yunan və romalılara "bar-bar-bar" kimi səslənirdi.

■ **"həm aqillərə, həm də cahillərə"** Ola bilsin, bu ifadə, yunan mətnində "barbarlara" ifadəsi ilə paraleldir, lakin tam bəlli deyil. Bu, bütün xalqlara və şəxslərə aid ola bilər.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 1:16-17

¹⁶Mən Müjdədən utanmıram, çünki o, iman edən hər kəsin – əvvəlcə Yəhudinin, sonra da Yunanın xilasını üçün Allahın qüdrətidir. ¹⁷Müjdədə Allahın salehliyi aşkar olur və bu salehlik tamamilə imanla əldə edilir. Necə ki yazılıb: «Saleh adam imanla yaşayacaq».

1:16-17 16-17-ci ayələr bütün kitabın mövzudur. Həmin mövzu Rom. 3:21-31-də genişləndirilib və xülasə edilib.

1:16

NASB, NRSV "Mən Müjdədən utanmıram"

NKJV "Mən Məsihin Müjdəsindən utanmıram"

TEV "Mən Müjdəyə tam əminəm"

NJB "Mən Xoş Xəbərdən utanmıram:"

Paulun Mark 8:38 və Luka 9:26-dəki sözlərə işarə etmə ehtimalı vardır. Paul Müjdənin məzmunundan və ya Müjdəyə görə təqib edilməkdən utanmır (müq. et. 2Tim. 1:12,16,18).

1Kor. 1:23-də yəhudilərin əzab çəkən Məsihi elan etdiyi üçün, yunanların isə bədənin dirilməsini öyrətdiyi üçün Müjdədən utandıqları haqqında oxuyuruq.

■ **"xilas"** Əhdi-Ətiqdə ibrancə "xilas" sözü (*yasho*) başlıca olaraq fiziki qurtuluşu bildirib (müq. et. Yaq. 5:15); Əhdi-Cədidə isə yunanca "xilas" (*sōzō*) başlıca olaraq ruhani qurtuluşu bildirir (müq. et. 1Kor. 1:18, 21). Bax: Robert B. Qirdelstoun, "Əhdi-Ətiq sinonimləri" (Robert B. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament*), ss. 124-126.

XÜSUSİ MÖVZU: XILAS (ƏHDİ-ƏTİQ TERMINİ) (SPECIAL TOPIC: SALVATION (OLD TESTAMENT TERM))

NASB "iman edən hər kəsə"

NKJV "iman edən hər kəs üçün"

NRSV "imanı olan hər kəsə"

TEV "iman edənlərin hamısı"

NJB "imanı olanların hamısı"

Müjdə bütün insanlar üçündür (mən "hər kəs" və "hamı" kimi sözləri çox sevirəm! Bax: Rom. 1:5-dəki qeyd, 6-cı bənd), lakin qəbulun şərtlərindən biri iman etməkdir (müq. et. Həv. 16:30-31). Başqa bir şərti tövbə etməkdir (müq. et. Mark 1:15; Həv. 3:16 və 19; 20:21). Allah əhd yolu ilə bəşəriyyətlə münasibət qurur (Bax: Rom. 9:4-də Xüsusi mövzu). Allah həmişə başladıcı və aparıcı olur (müq. et. Yəh. 6:44,65), lakin bir sıra qarşılıqlı şərtlər vardır (Bax: Rom. 1:5-dəki qeyd, 4-cü bənd).

Burada "iman etmək" olaraq tərcümə olunan yunan termini, həmçinin "sadiq qalmaq" və ya "güvənmək" olaraq tərcümə oluna bilər. Yunanca sözün dilimizdə tək söz ilə ifadə edilə biləcəyindən daha geniş bir mənə spektri vardır. Diqqət yetirin ki, bu İNDİKİ ZAMAN FELİ SİFƏTİDİR. Xilas gətirən iman, davam edəndir (müq. et. 1Kor. 1:18; 15:2; 2Kor. 2:15; 1Sal. 4:14)! Bax: Rom. 10:4-də Xüsusi mövzu.

Bu yunan termininin arxasında duran ibrani terminlərinin ilkin mənası, sabit vəziyyətdə olan, sarsılmaz bir duruşla möhkəm ayaqda dayanan adama aid idi. Əhdi-Ətiqdə buna əks metaforalar bunlardı: "(ayağım) lilli

bataqlıqda (idi)" (Zəb. 40:2) və "ayaqlarım az qala büdrəmişdi" (Zəb. 73:2). Əlaqəli ibrani kökləri *emun*, *emunah* və *aman* zamanla vəfali və ya etibarlı bir adam barədə məcazi mənada işlənməyə başlayıb. Xilas gətirən imanda insanın deyil, Allahın sadıq qalmağa qadir olması əks olunur! İmanlılar öz qüdrətlərinə deyil, Allahın xüsusiyyəti və vədlərinə ümid bağlayırlar. Etibar Onundur; sədaqət Onundur; vədlər də Onundur! Bax: Rom. 1:5-də Xüsusi mövzu.

■ **"əvvəlcə Yəhudinin"** Bunun səbəbi Rom. 2:9-10-da və 3:1-20-də qısaca nəzərdən keçirilir və Rom. 9-11-ci fəsilərdə tam açıqlanır. Burada deyilənlər İsanın Mat. 10:6; 15:24; Mark 7:27; Yəh. 4:22-də dedikləri ilə uyğundur.

Romadakı imanlılar cəmiyyətində yəhudi və qeyri-yəhudi rəhbərlərin arasındakı qısqançlığa da aid ola bilər.

1:17 "Allahın salehliyi" Bu söz buradakı kontekstdə (1) Allahın xasiyyətini və (2) bu xasiyyəti günahkar insanlara necə verməyini bildirir. Yerusəlim Bibliyası (JB) tərcüməsində "Allahın ədalətini aşkara çıxaran budur" deyə yazılıb. Bu ayə imanlının əxlaqi həyat tərzindən bəhs etdiyi kimi, başlıca olaraq Adil Hakimin önündə duran insanın qanunən saleh mövqeyinə aiddir. Allahın salehliyinin günahkar insanlara bu cür bəxş edilməsi, Reformasiya hərəkatından bəri "lütf ilə iman vasitəsilə saleh sayılma" olaraq adlandırılıb (müq. et. 2Kor. 5:21; Fil. 3:9). Martin Lüterin həyatını və teologiyasını dəyişdirən ayə də bu idi!

Ancaq saleh sayılmanın hədəfi təqdis edilmə, Məsihə bənzəmə, yaxud Allahın saleh xasiyyətidir (müq. et. Rom. 8:28-29; Qal. 4:19; Ef. 1:4; 2:10; 4:13; 1Sal. 3:13; 4:3; 1Pet. 1:15). Salehlik təkcə qanuni bəyanat deyil, müqəddəs həyata çağırışdır; insanlardakı ilahi surət əməli olaraq bərpa olunmalıdır (müq. et. 2Kor. 5:21).

XÜSUSİ MÖVZU: "SALEHLİK" (SPECIAL TOPIC: RIGHTEOUSNESS)

NASB, NKJV "imandan imana"

NRSV "iman vasitəsilə iman üçün"

TEV "başdan sona qədər iman vasitəsilədir"

NJB "imanın imana necə gətirdiyini göstərir"

Bu frazada keçidi və ya tərəqqini bildirən iki SÖZÖNÜ vardır - *ek* və *eis*. Paul 2Kor. 2:16-da eyni strukturdan, 2Kor. 3:18-də isə *apo* və *eis*-dən istifadə edir. Məsihçilik, bir xüsusiyyət və həyat təzi olacağı gözlənilən bir anamdır.

Bir frazanı tərcümə etmənin bir neçə mümkün yolu vardır. Əhdi-Cədidin Uilyams (Williams) tərcüməsində "daha böyük imana apararıq iman Yolu" deyə yazılıb. Əsas teoloji məqamlar bunlardır:

1. iman Allahdan gəlir ("vəhy olunur")
2. insanlar cavab verməli və verməyə davam etməlidirlər
3. iman mömin həyatla nəticələnəlməlidir

Bir şey aşkardır: Məsihə "iman" etmək həyatı önəm daşıyır (müq. et. Rom. 5:1; Fil. 3:9). Allahın təklif etdiyi xilasın şərti, insanın bu təklifə imanla cavab verməsidir (müq. et. Mark 1:15; Yəh. 1:12; 3:16; Həv. 3:16 və 19; 20:21). Bax: Rom. 1:5; 4:5; 10:4-dəki Xüsusi mövzu.

NASB "Amma saleh adam imanla yaşayacaq"

NKJV "Salehlər imanla yaşayacaq"

NRSV "Saleh olanlar imanla yaşayacaq"

TEV "İman vasitəsilə Allahla arası düzəldilən kəs yaşayacaq"

NJB "Doğru adam iman vasitəsilə həyat tapar"

Bu, Hab. 2:4-dən sitatdır, lakin masoret mətnindən (MT) və ya Septuaqintadan (LXX) deyildir. Əhdi-Ətiqdə "iman" sözünün geniş məcazi mənası var idi: "etibarlılıq", "sədaqət" və ya "vəfa" (Bax: Rom. 1:5-də Xüsusi mövzu). Xilas gətirən iman Allahın sədaqətinə əsaslanır (müq. et. Rom. 3:5,21,22,25,26). İnsanın sədaqəti, onun Allahın təminatına güvəndiyini sübut edir. Əhdi-Ətiqdən eyni mətn Qal. 3:11 və İbr. 10:38-də də sitat gətirilib. Mətnin növbəti hissəsi olan Rom. 1:18-3:20, Allaha sədaqətin əksini aşkarlayır.

Bir sıra müasir şərhçilərin bu frazanın son hissəsini necə anladıklarını izləmək faydalı ola bilər.

1. Voqan (Vaughan): "imandan başlayar və imanla qurtarar"
2. Hoc (Hodge): "ancaq imanla"

3. Baret (Barrett): "yalnız iman əsasında"
4. Noks (Knox): "ilk və son iman"
5. Cteq (Stagg): "doğru şəxslər imandan hərəkətlə yaşayacaq"

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 1:18-23

¹⁸Həqiqətə haqsızlıqla əngəl törədən adamların hər cür allahsızlığı və haqsızlığı ucbatından Allahın qəzəbi göydən aşkar olur. ¹⁹Çünki Allah haqqında məlum olan şeylər onlara aşkardır, Allah Özü bunu onlara aşkar edib. ²⁰Dünyanın yaradılışından bəri Allahın gözə görünməyən xüsusiyyətləri, yəni əbədi qüdrəti və ilahiliyi Onun yaratdıqları vasitəsilə üzə çıxır. Buna görə də onlar üzrsüzdür. ²¹Adamlar Allahı tanıdıqları halda Ona nə Allah kimi izzət verdilər, nə də şükür etdilər. Əksinə, boş düşüncələrə uydular və axmaq ürəklərini qaranlıq bürüdü. ²²Müdrək olduqlarını iddia etdikləri halda ağılsız olub, ²³fani olmayan Allahın izzətini fani olan insana, quşlara, dördayaqlılara və sürünənlərə bənzəyən bütllərlə əvəz etdilər.

1:18 "çünki" (Hərfi tərcümədə bu ayə "çünki" ilə başlayır) 16-17-ci ayələrdə *gar* ("çünki") sözünün neçə dəfə işləndiyini qeyd etmək maraqlıdır – yunanca orijinal mətnə 3 dəfə. İndi isə 18-ci ayədə Paul Müjdənin ilk müddəasını (1:18-3:31) təqdim edərkən məhz bu sözdən başlayır, beləcə onu xilas üçün Allahın qüdrəti ilə qarşılaşdırır (1:16-17).

■ **"Allahın qəzəbi"** 18-23-cü ayələrdə Paulun yaşadığı dövrün bütürəst dünyası təsvir olunur. Paulun bütürəst dünyasını təsvir etməsi yəhudi ədəbiyyatında (müq. et. "Süleymanın Hikməti" 13:1 və s. və "Aristeasin məktubu", 134-138) və hətta yunan və Roma etik yazılarında da əksini tapmışdır. Bizə Allahın məhəbbətini elan edən Müqəddəs Kitab eyni zamanda Allahın qəzəbindən də bəhs edir (müq. et. Rom. 1:23-32; 2:5,8; 3:5; 4:15; 5:9; 9:22; 12:19; 13:4-5).

Həm qəzəb, həm də məhəbbət Allaha dair işlənən bəşəri sözlərdir. Bu sözlərin öyrətdiyi həqiqət ondan ibarətdir ki, Allah imanlıların Ona cavab vermələrini və Onun yolunda yaşamalarını istəyir. Allahın iradəsini (Məsihin Müjdəsi) bilərəkdən rədd edən insanın bu seçimi ilə həm bu ayədəki kimi ani, həm də esxatoloji (əbədi) nəticələrə məruz qalar (müq. et. Rom. 2:5). Ancaq Allah qisasçı deyildir. Mühakimə etmək əslində Ona "yad olan iş"dir (müq. et. Yeş. 28:21 və s.). Onun xasiyyəti məhəbbətdir (Qan. 5:9-u 5:10 və 7:9 ilə müqayisə et). Onun ədalətli və mərhəmətli tərəfi ağır basır. Lakin Allaha hər kəs (müq. et. Vaiz 12:13-14; Qal. 6:7), məsihçilər belə (cf. Rom. 14:10-12; 2 Cor. 5:10) hesab verəcək.

XÜSUSİ MÖVZU: "ALLAHIN İNSANA XAS OLAN XÜSUSİYYƏTLƏRLƏ TƏSVİR OLUNMASI (ANTROPOMORFİZM)" (SPECIAL TOPIC: GOD DESCRIBED AS HUMAN (ANTHROPOMORPHISM))

■ **"aşkar olur"** Müjdə vəhy ilə aşkar olan bir həqiqət olduğu kimi (Rom. 1:17), Allahın qəzəbi də elədir! İkisi də insanın kəşfi və ya məntiqi deyildir.

■ **"Həqiqətə haqsızlıqla əngəl törədən"** İnsanın cəhalətindən deyil, ixtiyari rəddindən söhbət gedir (müq. et. Rom. 1:21,32; Yəh. 3:17-21). Bu frazanın mənası belə ola bilər:

1. onlar həqiqəti bilə-bilə rədd edirlər
2. onların həyat təzi həqiqəti rədd etdiklərini göstərir
3. onların həyatı və/və ya sözləri başqalarının həqiqəti tanıyıb qəbul etməməyinə səbəb olur

XÜSUSİ MÖVZU: "PAULUN YAZILARINDA HƏQİQƏT" (SPECIAL TOPIC: "TRUTH" IN PAUL'S WRITINGS)

1:19 "Allah haqqında məlum olan şeylər onlara aşkardır, Allah Özü bunu onlara aşkar edib" Bütün insanlar yaradılışdan Allah haqqında nəyisə bilirlər (müq. et. Rom. 1:20; Əyy. 12:7-10 və Zəb. 19:1-6 – təbiət vasitəsilə). Teologiyada buna "təbii vəhy" deyilir. Təbii vəhy kamil deyildir, lakin Müqəddəs Yazıda (müq. et. Zəb. 19:7-14) və ya ən bariz şəkli ilə İsada (müq. et. Kol. 1:15; 2:9) Allahın "xüsusi vəhyi" ilə heç vaxt tanış olmamış şəxslərin Allaha hesab verməsi üçün təbii vəhy əsas meyar olacaq.

"Məlum" (bilmək) sözü Əhdi-Cədidə iki mənada işlənib: (1) yaxın şəxsi münasibəti bildiren Əhdi-Ətiq mənasında (müq. et. Yar. 4:1; Yer. 1:5 və (2) nə barədəsə məlumatı bildiren yunan mənasında (müq. et. Rom. 1:21). Müjdə həm qəbul ediləcək Şəxsdir, həm də iman və qəbul ediləcək Şəxs haqqındakı xəbərdir! Bu ayədə bu söz yalnız 2-ci mənada işlənib.

XÜSUSİ MÖVZU: "BİLMƏK, TANIMAQ (BAŞLICA OLARAQ QANUNUN TƏKRARI MİSALINDA)" (SPECIAL TOPIC: KNOW (USING MOSTLY DEUTERONOMY AS A PARADIGM))

1:20 Bu ayədə Allahın üç cəhətindən bəhs edilir.

1. Onun gözə görünməyən xüsusiyyətləri (Onun xasiyyəti, müq. et. Kol. 1:15; 1Tim. 1:17; İbr. 11:27)
2. Onun əbədi qüdrəti (təbiəti yaratmasında görünür, müq. et. Zəb. 19:1-6)
3. Onun ilahiliyi (Onun yaradılışdakı işləri və niyyətlərində görünür, müq. et. Yar. 1-2)

■ **"Dünyanın yaradılışından bəri"** Apo SÖZÖNÜ zamanla əlaqəli bir anlamda işlənir. Buna bənzər ifadə Mark 10:6; 13:19; 2Pet. 3:4-də də vardır. Görünməz Allah indi

1. fiziki məxluqlarında (bu ayə)
2. Müqəddəs Yazıda (Zəb. 19, 119)
3. ən bariz şəkli ilə İsada (müq. et. Yəh. 14:9) görünür.

■ "ilahiliyi" Yunan ədəbiyyatından *theiotēs* "ilahi ehtişam" olaraq tərcümə oluna bilər. Bu ən yüksək dərəcədə İsada təzahür edir. İsa ilahi surəti unikal şəkildə daşıyan Şəxsdir (müq. et. 2Kor. 4:4; İbr. 1:3). O, Allahın insan şəklində tam vəhyidir (Kol. 1:19; 2:9). Müjdənin ecazkar həqiqəti budur ki, günaha batmış insanlar Məsihə iman edərək Məsihə bənzərliyə şərik ola bilərlər (müq. et. İbr. 12:10; 1Yəh. 3:2). İnsanlardakı ilahi surət (müq. et. Yar. 1:26-27) bərpa olunub (*theios*, müq. et. 2Pet. 1:3-4)!

NASB "məxluqlar vasitəsilə dərk edilərək açıqca görünmüşdür"

NKJV "məxluqlar ilə dərk edilərək açıqca görünür"

NRSV "Onun yaratdığı şeylər vasitəsilə dərk edilmişdir"

TEV "açıqca görünmüşdür; bunlar Allahın yaratdığı məxluqlar ilə qavranılır"

NJB "ağlı məxluqatı dərk etməsi ilə açıqca görünmüşdür"

Noeō (müq. et. Mat. 15:17) və *kathoraō* (ikisi də İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV) sözlərinin birgə işlənməsi onu bildirir ki, burada həqiqi qavrayışdan bəhs olunur. Allah iki kitabı yazıb: (1) təbiəti (müq. et. Zəb. 19:1-6) və (2) Müqəddəs Yazını (müq. et. Zəb. 19:7-14). Bunların ikisi də insanlar tərəfindən dərk edilə bilər və insanlardan cavab tələb edə (müq. et. "Hikmət" 13:1-9).

■ **"Buna görə də onlar üzrsüzdür"** Hərfi mənası "hüquqi müdafiələri yoxdur". Bu yunan termini (*a üstəgəl apoloqeomai*), Əhdi-Cədidə yalnız burada və Rom. 2:1-də işlənir. Yadda saxlayın ki, Rom. 1:18-3:20-nin teoloji məqsədi bütün bəşəriyyətin ruhən itmiş olduğunu göstərməkdir. İnsanlar malik olduqları biliyə görə məsuliyyət daşıyırlar. Allah insandan yalnız bildiyi və ya bilməyə qadir olduğu şeylər barədə hesab soracaq (müq. et. Rom. 4:15; 5:13).

1:21 "Adamlar Allahu tanıdıqları halda" İnsanlar din yolunda deyil, şəxsi yolunda irəliləyirlər. Yaradılış 3-dən bəri bəşəriyyət getdikcə aşağıya gedir. Qaranlıq artır!

■ **"Ona nə Allah kimi izzət verdilər, nə də şükür etdilər"** Rom. 1:23, 24-dəki büt-pərəstliyin faciəsi belədir (müq. et. Yer. 2:9-13). İmanlılar Məsihə bənzər həyat tərzləri ilə Allaha "izzət" verirlər (müq. et. Mat. 5:16; Rom. 12:1-2; 1Kor. 6:20; 10:31; Fil. 1:20; 1Pet. 4:11). YAHVE, günaha batmış, kor olmuş bu dünyaya Özünün xasiyyətini əks etdirən/tanıdan bir xalq arzu edir!

■ **"Əksinə, boş düşüncələrə uydular və axmaq ürəklərini qaranlıq bürüdü."** Olaf M. Morlinin "Əhdi-Cədid: yeni tərcümə" kitabında (Olaf M. Morlie, *The New Testament: A New Translation*) bu mətnin tərcüməsi belədir: "əksinə, onlar öz başlarını Onun haqqındakı axmaq düşüncələrlə qarışdırdılar və küt ağılları qaranlıqda kor-koranə

hərəkət etdilər". İnsanların dini nizamları ruhani asiliyin və qürurun abidələridir (müq. et. Rom. 1:22; Kol. 2:16-23).

"Boş" olaraq tərcümə olunmuş söz Septuaqintada İsrailin qonşularının pərəstiş etdikləri "mənasız", "mövcud olmayan" bütləri bildiren termin olub. Paul, Septuaqintanı bilən ibrani bir mütəfəkkir idi. Septuaqintada yunan sözlərinin işlənməsi, Əhdi-Cədidin müəlliflərinin düşüncələrini anlamaq üçün yunanca lüğətlərdən daha faydalıdır.

Bu iki FEİL, AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR. MƏCHUL NÖV nəyə işarə edir? Onların dərrakəsizliyinə, tələb olunan cavabı verməmələrinə Allahın onların ürəklərini bağlaması səbəb olub, yoxsa onların özlərinin nuru rədd edib öz ürəklərini inadkarlaşdırmaları buna səbəb olub (müq. et. Rom. 10:12-16; 2Pad. 17:15; Yer. 2:5; Ef. 4:17-19)? Eyni teoloji sual Misirdən Çıxışda fironla əlaqədar olaraq verilir.

Allah fironun ürəyini inadkarlaşdırıb

Firon öz ürəyini inadkarlaşdırıb

Çıx. 4:21

9:12

10:20

11:10

14:4

14:8

14:17

Çıx. 8:15

8:32

9:34

Çıx. 9:35-də inadkarlaşdıran şəxs Allah və ya firon ola bilər. Bu, əvvəlcədən təyin olunma və insanın azad iradəsinin sirridir!

■ **"ürəklərini"** Bu, Əhdi-Ətiq mənasında bütöv şəxsi bildirir. Lakin həmçinin çox vaxt düşünmə və hiss etmə prosesini bildirmək üçün istifadə edilən bir üsuldur. Bax: Rom. 1:24-də Xüsusi mövzu.

1:22

NASB, NKJV "Müdrək olduqlarını irəli sürə-sürə ağılsız oldular"

NRSV "Müdrək olduqlarını iddia edə-edə, ağılsız oldular"

TEV "Onlar deyirlər ki, müdrəkdirlər, lakin ağılsızdırlar"

NJB "Özlərini nə qədər çox filosof adlandırdılar, o qədər ağılsız oldular"

İngiliscə "moron" ("ağılsız", "səfeh") sözü məhz bu yunanca sözdən gəlib. Məsələ, insanların qürurunda və öz biliyinə arxayın olmalarındadır (müq. et. 1Kor. 1:18-31; Kol. 2:8-23). Belə vəziyyət Yaradılış 3-dən bəri davam edir. Bilik ayrılığa və mühakiməyə səbəb olmuşdur. Bu demək deyil ki, bəşəri bilik həmişə yanlışdır; sadəcə olaraq, o tam kamil deyildir!

1:23 Allahın surətində yaranmış insanlar öz azad iradələri ilə cahil qalmaqı seçiblər (müq. et. Yar. 1:26-27; 5:1,3; 9:6) Allahı aşağıdakı dünyəvi obrazlara döndəriblər:

1. heyvanlar (Misir)
2. təbiət qüvvələri (Persiya)
3. insan obrazları (Yunan/Roma) – bütələr! Hətta Allahın xalqı belə edib (müq. et. Qan. 4:15-24)

Bu qədim günahın bəzi müasir formaları:

1. ekolojizm (ana-yer kürəsi)
2. Yeni Çağ şərq mistikası (misticizm, spiritualizm və okkultizm)
3. ateist humanizm (marksizm, utopianizm, progressiv idealizm, siyasətə və ya təhsilə hədsiz inam)
4. holistik tibb (sağlamlıq və uzun ömür)
5. təhsil

■ **"izzət"** Bax: Rom. 3:23-də Xüsusi mövzu

■ **"fani olan insan"** Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "MƏHV ETMƏK, XARAB ETMƏK, ÇÜRÜMƏK" (*PHTHEIRŌ*) (SPECIAL TOPIC: DESTROY, RUIN, CORRUPT (*PHTHEIRŌ*))

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 1:24-25

²⁴Buna görə də Allah onları ürəklərinin şəhvəti üzündən murdarlığa təslim etdi ki, bir-birlərinin bədənini rüsvay etsinlər. ²⁵Onlar Allahın həqiqətini yalanla əvəz etdilər, Yaradanın yerinə yaradılışa səcdə və ibadət etdilər; o Yaradana əbədi alqış olsun! Amin.

1:24, 26, 28 "Allah onları... təslim etdi" Bu ən dəhşətli mühakimədir. Allah deyir ki, "qoy günaha batmış insanlar özləri istədikləri kimi olsun!" (müq. et. Zəb. 81:12; Huşə 4:17; Həv. 7:42-də Əhdi-Ətiqdən bu teoloji məsələ ilə bağlı bir neçə ayə sitat gətirilir). 23-32-ci ayələrdə Allahın bütperəst dünyanı və onların (və bizim) dindarlığını rədd etməsi (ani qəzəb) təsvir olunur. Bütperəstlik üçün cinsi əxlaqsızlıq və istismar həmişə səciyyəvi olub!

1:24 "ürəklərinin" Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "ÜRƏK" (SPECIAL TOPIC: THE HEART)

1:25 "Allahın həqiqətini yalanla əvəz etdilər" Bu cümlə müxtəlif cür anlaşıla bilər.

1. bəşəriyyətin öz-özünü ilahiləşdirməsi (müq. et. 2Sal. 2:4,11)
2. bəşəriyyətin hər şeyi yaradan YAHVE əvəzinə özünün yaratdığı bütlərə səcdə etməsi (müq. et. Yeş. 44:20; Yer. 13:25; 16:19; Rom. 1:18-23)
3. bəşəriyyətin Müjdəsinin həqiqətini qəti surətdə rədd etməsi (müq. et. Yəh. 14:17; 1Yəh. 2:21,27)

Kontekst baxımından 2-ci variant daha yaxşıdır.

■ **"səcdə və ibadət etdilər"** İnsanlar mütləq nəyəsə Allah kimi baxırlar. Bütün insanlar hiss edirlər ki, özlərindən üstün bir şəxs, bir həqiqətin və ya bir şey vardır.

■ **"o Yaradana əbədi alqış olsun! Amin"** Paul burada özünəməxsus şəkildə Rəbbə alqış edir (müq. et. Rom. 9:5; 2Kor. 11:31). Paul yazarkən tez-tez dua edirdi (müq. et. Rom. 9:5; 11:36; 15:33; 16:27).

□ **"əbədi"** Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "ƏBƏDİ (YUNAN İDİOMU)" (SPECIAL TOPIC: FOREVER (GREEK IDIOM))

■ **"Amin"** Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "AMİN" (SPECIAL TOPIC: AMEN)

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 1:26-27

²⁶Bu səbəbdən Allah onları öz rəzil həvəslərinə təslim etdi. Onların qadınları təbii əlaqəni qeyri-təbii əlaqə ilə əvəz etdilər, ²⁷eyni tərzdə kişilər də qadınla olan təbii əlaqədən əl çəkib bir-birlərinə şəhvətlə quzdılar; kişilər kişilərlə rüsvayçılıq edib öz daxillərində rəzilliklərinə layiq cəzayı aldılar.

1:26,27 Homoseksuallıq, Allahın yaradılışda aşkar olan iradəsindən (törəyib-çoxalın) ayrı həyat sürmənin bir misalıdır. Homoseksuallıq,

1. Əhdi-Ətiqdə (müq. et. Lev. 18:22; 20:13; Qan. 23:18)
2. Yunan-Roma dünyasında (müq. et. 1Kor. 6:9; 1Tim. 1:10)
3. günümüzdə bir günah və çox böyük bir problemdir.

Homoseksuallıq yəqin ki bu mətnin Yar. 1-3 zəminində yazıldığına görə günahlı həyatın bir misalı kimi götürülüb. İnsanlar Allahın surətində yaranıblar (müq. et. Yar. 1:26-27; 5:1,3; 9:6). Kişi və qadın olaraq

yararıblar (müq. et. Yar. 1:27). Allah törəyib-çoxalmağı əmr etmişdi (müq. et. Yar. 1:28; 9:1,7). Bəşəriyyətin günaha batması (müq. et. Yar. 3) Allahın planına və iradəsinə maneə yaradıb. Homoseksuallıq açıq-aşkar pozuculuqdur! Ancaq demək lazımdır ki, bu kontekstdə ancaq bu günahdan bəhs edilmir (müq. et. Rom. 1:29-31). Bütün günahlar bəşəriyyətin Allahdan ayrı və cəzaya layiq olduğunu göstərir. Bütün günahlar, xüsusən həyat tərzindəki günahlar, Allaha məkrühdür.

XÜSUSİ MÖVZU: "HOMOSEKSUALLIQ" (SPECIAL TOPIC: HOMOSEXUALITY)

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 1:28-32

²⁸Allahı şüurlarında saxlamağı yanlış saydıqları üçün Allah da onları yanlış düşüncələrə təslim etdi ki, ədəbsiz işlər görsünlər. ²⁹Onlar hər cür haqsızlıq, pislilik, tamahkarlıq və kinlə doldular; paxıllıq, qatillik, münafiqlik, hiylə və pis niyyətlə dolub-daşdılar. Onlar qeybətçi, ³⁰böhtançı, Allaha nifrət edən, söyüşçü, məğrur, təkəbbürlü, pis işlərdə bacarıqlı, ata-anaya itaətsiz, ³¹axmaq, xain, şəfqətsiz və rəhmsizdir. ³²Hərçənd ki belə işlərlə məşğul olanların ölümə layiq olduğu barədə Allahın ədalətli hökmünü bilirlər, amma yenə də bu işləri görürlər, hətta belə işlər görən başqalarını da alqışlayırlar.

1:28-31 Bu, yunanca bir cümlədir. Asi, günaha batmış və müstəqil bəşəriyyəti səciyyələndirir (müq. et. Rom. 13:13; 1Kor. 5:11; 6:9; Qal. 5:19-21; Ef. 5:5; 1Tim. 1:10; Vəhy 21:8).

İnsanların günahı ondan ibarətdir ki, onlar Allahdan ayrı yaşamağı seçiblər. Cəhənnəm, bu ayrılığın əbədi olaraq sabitlənməsidir. Allahdan müstəqillik əsl faciədir! Bəşəriyyətin Allaha ehtiyacı vardır. Allahdan ayrı bəşəriyyət itmiş, yararsız və mənasızdır. Əbədi cəhənnəmin ən pis cəhəti, Allahla münasibətin yoxluğuudur!

1:29 "yanlış düşüncələr" Bəşəriyyətin azadlıq saydığı şey əslində özünə ibadətdir: "Hər şey mənim üçündür!" "Yanlış düşüncələr" hərfi tərcümədə "məhrum edilmiş zehin"dir. Bu ifadənin MƏCHUL NÖV formasında nəzərdə tutulan iş görən, Rom. 1:24,26,28-də açıqca bildirilən Allahdır, lakin kontekst Yar. 1-3 ilə bağlı olduğundan, əslində məsələnin bəşəriyyətin biliyi və öz nəfsini seçməsindən qaynaqlandığı aşkardır. Allah, məxluqlarının öz seçdiklərinin, müstəqilliklərinin acı nəticəsindən iztirab çəkməsinə yol verib.

■ **"doldular"** Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR. İnsanlar diqqət yetirdikləri, düşündükləri şeylərlə doludurlar və xarakterizə olunurlar. Rəbbilər deyiblər ki, hər insanın ürəyində qara (pis *yetzer*) it və ağ (yaxşı *yetzer*) it vardır. Daha çox yedirilən it daha böyük olur.

1:29-31 Bunlar, Allahsız həyatın nəticələri və əlamətləridir; Allahı və Müqəddəs Kitabı rədd etməyi seçən fərdlərə və cəmiyyətlərə xasdır. Bu, Paulun təqdim etdiyi günahlar siyahılarından biridir (müq. et. 1Kor. 5:11; 6:9; 2Kor. 12:20; Qal. 5:19-21; Ef. 4:31; 5:3-4; Kol. 3:5-9).

XÜSUSİ MÖVZU: "ƏHDİ-CƏDİDDƏ ŞƏR VƏ FƏZİLƏTLƏR" (SPECIAL TOPIC: VICES AND VIRTUES IN THE NT)

1:30 "məğrur" Burada *hyperēphanous* sözü işlənib (bax C., 3 aşağıda).

SPECIAL TOPIC: "PAULUN "HUPER" İLƏ MÜRƏKKƏB SÖZLƏR YARATMASI" (SPECIAL TOPIC: PAUL'S USE OF "HUPER" COMPOUNDS)

1:32 "belə işlərlə məşğul olanların ölümə layiq olduğu" Bu ifadədə Musanın Qanunu əksini tapır. Bu fikir Rom. 6:16,21,23; 8:6,13-də xülasə edilir. Ölüm Allahın iradəsinin, Allahın həyatının əksidir (müq. et. Yez. 18:32; 1Tim. 2:4; 2Pet. 3:9).

■ **"hətta belə işlər görən başqalarını da alqışlayırlar"** Səfalətdə olanlar başqalarının da onlarla birlikdə olmalarını istəyirlər. Günaha batmış insanlar, "hər kəs belə edir" deyər başqalarının günahlarını bəhanə edirlər. Hər mədəniyyət özünə xas günahları ilə tanınır!

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Paul Romadakı imanlılar cəmiyyətinə nə üçün yazmışdır?
2. Niyə Romalılara Məktub məsihçiliyin bu qədər önəmli teoloji əsəridir?
3. 1:18-3:20-ni öz sözlərinizlə təsvir edin.
4. Müjdə ilə heç tanış olmamış insanlar Məsihə iman etmədiklərinə görə rədd ediləcəklərmi?
5. "Təbii vəhy" və "xüsusi vəhy" arasındakı fərqi izah edin.
6. Allahsız insan həyatını təsvir edin.
7. 24-27-ci ayələrdə homoseksuallıq məsələsinə toxunulurmu?

ROMALILARA MƏKTUB 2-Cİ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Allahın adil mühakiməsi	Allahın adil mühakiməsi	Yəhudilər mühakimə altında	Allahın mühakiməsi	Yəhudilər Allahın cəzasından azad deyillər
2:1-16 Yəhudilər və Qanun	2:1-16 Yəhudilər bütperəstlər qədər təqsirkardır	2:1-11 Məhkəmə üçün əsas	2:1-16 Yəhudilər və Qanun (2:17-3:8)	2:1-11 Qanun onları xilas etməyəcək
2:17-3:8	2:17-24 Sünnət faydasızdır	2:12-16 2:17-24	2:17-24	2:12-16 2:17-24 Sünnət onları xilas etməyəcək
	2:25-29	2:25-29	2:25-29	2:25-29

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

ROM. 2:1-3:20-ÜN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

A. Rom. 2-ci və 3-cü fəsilər Rom. 1:18-dən başlayan mətn hissəsini tamamlayır. Burada aşağıdakı mövzulara toxunulur:

1. bütün bəşəriyyətin itmiş vəziyyəti
2. Allahın günahı mühakimə etməsi
3. insanın şəxsən iman və tövbə edərək Məsih vasitəsilə Allahın salehliyini əldə etməyə ehtiyacı

B. Rom. 2-ci fəsildə Allahın mühakiməsi ilə bağlı yeddi prinsip vardır

1. 2-ci ayə, həqiqətə əsasən
2. 5-ci ayə, müştərək təqsirkarlığa əsasən
3. 6-cı və 7-ci ayələr, əməllərə əsasən
4. 11-ci ayə, tərəfkeşlik etmədən
5. 13-cü ayə, həyat tərzinə əsasən
6. 16-cı ayə, insanların ürəklərində gizli olana əsasən
7. 17-29-cu ayələr, xüsusi milli mənsubiyyəti nəzərə almadan

- C. Rom. 2:1-17-dəki sözlərin kimə ünvanlandığı barədə şərhçilər arasında çoxlu mübahisələr gedir. 2:12-29-un yəhudilərə aid olduğu aşkardır. 1-17-ci ayələr iki məqsədə: həm Seneka kimi əxlaqlı bütprəstlərə (ictimai normalar), həm də yəhudi xalqına (Musanın Qanunu) xitab etməyə xidmət edir.
- D. Rom. 1:18-21-də Paul insanların yaradılış vasitəsilə Allahı tanıya biləcəklərini öyrədir. Rom. 2:14-15-də Paul həmçinin bütün insanların Allahdan verilmiş daxili əxlaqa, vicdana malik olduqlarını öyrədir. Bu iki şahid, yaradılış və vicdan, Allahın bütün bəşəriyyəti, hətta Əhdi-Ətiq və Müjdə ilə tanış olmamış insanları belə, mühakimə etməsinin əsası olacaq. İnsanlar, üz-üzə gəldikləri nura görə yaşamadıqları üçün hesab verəcəklər.

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 2:1-11

¹Beləliklə, sən ey başqasını mühakimə edən adam, kim olursansa-ol, sən də üzrsüzsən. Çünki başqasını mühakimə edərkən özünü də məhkum edirsən. Ona görə ki başqasını mühakimə etdiyin halda özün də həmin işləri görürsən. ²Bizə bilirik ki, belə işlərlə məşğul olanlara Allah həqiqətə əsasən hökm çıxarır. ³Ey belə işlərlə məşğul olanları mühakimə edərək özü də həmin işləri görən insan! Məgər elə güman edirsən ki, Allahın hökmündən qaça biləcəksən? ⁴Yaxud sən Allahın zəngin xeyirxahlığına, həlimliyinə və səbri olmağına xor baxırsan? Bəs anlamırsan ki, Onun xeyirxahlığı səni tövbəyə yönəldir? ⁵Amma sən Allahın qəzəbinin və ədalətli hökmünün zahir olacağı gün inadkarlığına və tövbə etməyən ürəyinə görə özün üçün qəzəb toplayırsan; ⁶Allah hər kəsə əməlinə görə əvəzini verəcək: ⁷dözümlə yaxşı əməl sahibi olaraq izzət, hörmət və ölməzlik axtaranlara əbədi həyat, ⁸özlərini göstərərək həqiqətə tabe olmayıb haqsızlığa baş əyənlərə isə qəzəb və hiddət göndərəcək. ⁹Pislik edən hər kəsə – əvvəlcə Yəhudiyə, sonra da Yunana əziyyət və sıxıntı, ¹⁰yaxşı əməl sahibi olan hər kəsə isə – əvvəlcə Yəhudiyə, sonra da başqa millətdən olana izzət, hörmət və sülh verəcək. ¹¹Çünki Allah insanlar arasında tərəfkeşlik etməz.

2:1

NASB "mühakimə edən heç birinizin üzrünüz yoxdur"

NKJV "sən üzrsüzsən, ey mühakimə edən hər insan, kim olursan-ol"

NRSV "başqalarını mühakimə edəndə, kim olursan-ol, üzrün yoxdur"

TEV "kim olursan-ol, heç üzrün yoxdur. Çünki başqalarını mühakimə edirsən"

NJB "Beləliklə, hər kim olsan - fərqi yoxdur, mühakimə edirsənsə, üzrün yoxdur".

Hərfi mənası "hüquqi müdafiən yoxdur" (müq. et. Rom. 1:20). Bu ifadə, xüsusilə vurğulanması üçün yunanca mətnə cümlənin əvvəlində durur. 1-16-cı ayələr həm özlərini saleh sayan yəhudi qanunpərəstlərə, həm də yunan moralistlərə aiddir. Onlar başqalarını mühakimə etməklə öz-özlərini məhkum etmiş olurlar.

Eyni ifadə Rom. 1:20-də də yer alır, lakin ƏVƏZLİK "onlar"dır, burada isə əvəlik "sən"dir. Paulun müxtəlif qrup günahkar/asi insanlara xitab etdiyi açıq-aşkardır. O özü bir zamanlar bu qruplardan birinin alovlu üzvü olmuşdu! İki problem vardır.

1. Allah barədə biliyin rəddi və təhrifi

2. bunun bir sıra qayda-qanunlara çevrilməsi, başqalarını mühakimə etmə və özünü saleh sayma

Həmçinin 1-ci fəsildəki "onlar" formasından Rom. 2:1-8-də "sən" formasına keçməyinə diqqət yetirin. Yəhudilər və yunanlar ilə başlayan söhbət Rom. 2:9-11-də "hər kəs" olaraq ümumdünya xarakteri kəsb edir. Müxtəlif qruplar varsa da (iki və ya üç qrup), son nəticədə fərqi yoxdur, çünki hamı mühakimə altındadır (müq. et. Rom. 3:23).

2:2 "Bizə bilirik" Bu ƏVƏZLİK yəqin ki ümumən yəhudilərə aid idi, amma məsihçilərə aid olma ehtimalı da vardır. Rom. 2:2-4-də Paul özünə xas sual-cavab üsuluna qayıdır (bax: Rom. 2:1-11,17-29); diatribe adlanan bu üsul, xəyali bir etirazçı ilə söhbət şəklində həqiqəti öyrətməyə imkan verir. Habaqquq, Malaki və rəbbilər, eləcə də yunan filosoflar (Sokrat və stoiklər) bu üsuldən istifadə ediblər.

"Biz bilirik ki..." ifadəsi Romalılara Məktubda bir neçə dəfə işlənib (bax: Rom. 2:2; 3:19; 7:14; 8:22,28). Paul oxucularının müəyyən qədər məlumatlı olduğunu güman edir, Rom. 1-ci fəsildəki əxlaqsız bütprəstlərdən fərqli olaraq.

■ **"Allah... hökm çıxarır"** Müqəddəs Kitab bu həqiqəti açıq şəkildə öyrədir. Bütün insanlar həyat ənamına görə Allaha hesab verəcəklər (müq. et. Rom. 2:5-9; Mat. 25:31-46; Vəhy 20:11-15). Hətta məsihçilər belə Məsihin önündə hesab verəcəklər (müq. et. Rom. 14:10-12; 2Kor. 5:10).

2:3 Paulun ritorik sualının qrammatik formasına görə "xeyr" cavabı gözlənilir.

■ **"Məgər elə güman edirsiniz"** Burada yunanca *logizomai* FEİLİ işlədilib. Paul bundan tez-tez istifadə edib (Rom. 2:3,26; 3:28; 4:3,4,5,6, 8,9,10,11,22,23,24; 6:11; 8:18,36; 9:8; 14:14; Qal. 3:6; 1-ci və 2-ci Korinfilərə Məktublarda on dəfə və Filipilərə Məktubda iki dəfə). Rom. 4:3 və 8:18-dəki qeydlərə bax.

■ **"Ey... insan"** Bu, Rom. 2:1-dəki idiomun eynisidir. Rom. 9:20-də o, yəhudilərə aiddir.

2:4 Bu həmçinin yunan dilində bir sualdır.

NASB	"xor baxırsan"
NKJV, NRSV,	
TEV, REB	"həqarətlə baxırsan"
NJB	"əhəmiyyət vermədən"
NIV	"hörmətsizlik göstərirsiniz"
NET	"hörmətsizcə yanaşırsan"

Şərhlilər ingiliscə tərcümələri müqayisə edərək FEİLİN semantik əhatə sahəsini qavrayırlar. Bu, bilərəkdən rədd etmək mənasına gələn ciddi termindir. Bu sözün

1. İsanın dediklərində, Mat. 6:24; 18:10
2. Paulun yazılarında, 1Kor. 11:22; 1Tim. 4:12; 6:2
3. İbraniyə Məktubda (İsa haqqında), 12:2
4. Peterin yazılarında, 2Pet. 2:10
5. Həv. 13:41-də isim olaraq işləndiyinə baxın.

■ **"Allahın zəngin xeyirxahlığına, həlimliyinə və səbirli olmağına"** İnsanlar Allahın lütfünü, mərhəmətini, səbrini çox vaxt səhv anlayıb, tövbə etməkdənsə onu günah üçün bəhanələrə çeviriblər (müq. et. 2Pet. 3:9).

Paul Allahın xüsusiyyətlərini çox vaxt "zəngin" olaraq səciyyələndirib (müq. et. Rom. 9:23; 11:33; Kol. 1:27; Ef. 1:7,18; 2:4,7; 3:8,16; Fil. 4:19).

"Həlimlik" olaraq tərcümə olunmuş söz Əhdi-Cədidə iki dəfə işlənir; hər ikisi bu mətn hissəsində (1:18-3:31) yer alır – burada və 3:26-da – və hər ikisi Allahın günahkarlara səbir göstərməsinə işarə edir.

■ **"səni tövbəyə yönəldir"** Tövbə, imana və əhdə əsaslanan Allahla münasibətdə həlledici rol oynayır (müq. et. Mat. 3:2; 4:17; Mark 1:15; 6:12; Luka 13:3,5; Həv. 2:38; 3:16,19; 20:21). İbrani dilində bu söz hərəkətin dəyişməsi, yunan dilində isə düşüncənin dəyişməsi mənasını verir. Tövbə, insanın xudbin həyatından Allahın öyrətdiyi və yönəltdiyi bir həyata dəyişmək istəyidir; insanın öz "mən"ini üstün tutmaqdan və ona qulluq etməkdən əl çəkməsinin vacibliyidir; əsasən yeni münasibət, yeni dünyagörüşü, yeni ağa deməkdir! Tövbə, Adəmin ilahi surətdə yaranmış hər günahkar övladı üçün Allahın iradəsidir (müq. et. Yez. 18:21,23,32 və 2Pet. 3:9).

Əhdi-Cədidə tövbə mənasındakı müxtəlif yunan sözlərini ən yaxşı əks etdirən mətn, 2Kor. 7:8-11-dir.

1. *lupeō*, "kədər" və ya "qəm", 1Kor. 7:8 (iki dəfə), 7:9 (üç dəfə), 7:10 (iki dəfə), 7:11 (bir dəfə)
2. *metamelomai*, "peşman olmaq" və ya "hissələrini dəyişdirmək", 1Kor. 7:8 (iki dəfə), 9 (bir dəfə)
3. *metanoia*, "tövbə" və ya "düşüncələrini dəyişdirmək", 1Kor. 7:9 (bir dəfə), 10 (bir dəfə)

Yalandan tövbə (*metamelomai*) (müq. et. Yəhuda, Mat. 27:3 və Esav, İbr. 12:16-17) və həqiqi tövbə (*metanoēō*) arasında müqayisə aparılır.

Həqiqi tövbə teoloji baxımdan

1. İsanın yeni əhdin şərtlərindən danışması (müq. et. Mat. 4:17; Mark 1:15; Luka 13:3,5)
2. Həvarilərin İşləri Kitabındakı həvarilərin vəzləri (*keriqma*, müq. et. Həv. 3:16,19; 20:21)

3. Allahın Öz ixtiyarı ilə verdiyi ənam (müq. et. Həv. 5:31; 11:18 və 2Tim. 2:25)

4. həlak olmaq (müq. et. 2Pet. 3:9)
ilə əlaqəlidir.

Tövbə istəyə bağlı deyildir!

XÜSUSİ MÖVZU: "ƏHDİ-ƏTİQDƏ TÖVBƏ" (SPECIAL TOPIC: REPENTANCE IN THE OLD TESTAMENT)

2:5-9 Bu ayələrdə (1) günaha batmış bəşəriyyətin inadkarlığı və (2) Allahın qəzəbi və mühakiməsi təsvir olunur.

2:5 "inadkarlıq" Bu İSMƏ Əhdi-Cədidin yalnız bu yerində rast gəlinir. Çıx. 32:9; 33:3,5; 34:9; Qan. 9:6,13,27-də İsrail xalqı da belə təsvir olunub (həmçinin bax: İbr. 3:8,15; 4:7).

■ **"ürəyinə"** Bax: Rom. 1:24-də Xüsusi mövzu.

■ **"Allahın qəzəbinin... zahir olacağı gün"** Əhdi-Ətiqdə bu, "Rəbbin günü" olaraq adlandırılır (müq. et. Yoel, Amos). Bu, hesab günü və ya imanlılar üçün dirilmə günü anlayışıdır. İnsanlar həyat ənamına görə Allaha hesab verəcəklər (müq. et. Mat. 25:31-46; Vəhy 20:11-15).

Diqqət yetirin ki, günahkarlar bu qəzəbi özləri ("sən" və "özün") toplayırlar. Allah sadəcə bu toplanmış qəzəbin bir gün üzə çıxıb son nəticəsini verməyinə yol verir.

Bütün bəşəri sözlər kimi qəzəb sözü də Allahı təsvir etmək üçün yalnız analogiya (antropomorfizm, Rom. 1:18-dəki Xüsusi mövzuya bax) olaraq işləyə bilər! Allah əzəli və əbədidir, müqəddəsdir, Ruhdur. İnsanlar fani, günahlı və maddidirlər. Hiddətlənən insandan fərqli olaraq, Allah emosional mənada qəzəbli deyildir. Müqəddəs Kitab Allahı günahkarları sevən, tövbə etmələrini istəyən, lakin eyni zamanda insanın asiliyinə qarşı olan bir Şəxs kimi təsvir edir. Allah Şəxsiyyətdir, günahı şəxsən qarşılayır və biz öz günahımıza görə şəxsən Ona hesab verəcəyik.

Allahın qəzəbi barədə son bir fikir. Müqəddəs Kitabda qəzəb həm zaman içində (ani, müq. et. Rom. 1:24,26,28), həm də zamanın sonunda (esxatoloji, müq. et. Rom. 2:5-8) baş verir. Əhdi-Ətiq peyğəmbərləri Rəbbin gününü (hesab günü) elan edəndə, gələcəkdə mühakimə olunmasınlar, əksinə, xeyir-dua alsınlar deyə İsraili xalqını indiki zamanda tövbə etməyə çağırırdılar (müq. et. Qan. 27-28). Əhdi-Ətiq peyğəmbərləri çox vaxt öz dövrlərindəki böhranlardan bəhs edərkən gələcək axır zaman barədə peyğəmbərlik ediblər.

2:6 Bu, Zəb. 62:12-dən bir sitatdır (müq. et. Mat. 16:27). Ümumi prinsipə əsasən (Rom. 2:1, 2-ci paragrafdakı qeydə bax), insanlar öz əməllərinə görə məsuliyyət daşıyırlar və Allaha hesab verəcəklər (müq. et. Əyy. 34:11; Sül. 24:12; Vaiz 12:14; Yer. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; 25:31-46; Rom. 2:6; 14:12; 1Kor. 3:8; Qal. 6:7-10; 2Tim. 4:14; 1Pet. 1:17; Vəhy 2:23; 20:12; 22:12). Hətta imanlılar öz həyatlarına və xidmətlərinə görə Məsihə hesab verəcəklər (müq. et. 2Kor. 5:10). İmanlılar işlər ilə xilas olmazlar, lakin işlər üçün xilas olurlar (müq. et. Ef. 2:8-10 [xüs. 2:14-26]; Yaq. və 1Yəh.). Məhəbbət, xidmət və fədakarlıq ilə dolu dəyişilmiş və dəyişilməkdə olan həyat, həqiqi xilasın sübutudur.

2:7 "axtaranlara" Rom. 2:7-də bəhs olunan və Rom. 2:8-də bəhs olunan ("baş əyənlərə") insanlar arasında kəskin fərq vardır.

NASB "düzümlə yaxşılıq edərək izzət, hörmət və ölməzlik axtaranlara – əbədi həyat"

NKJV "əbədi həyat – səbirlə daim yaxşılıq edərək izzət, hörmət və ölməzlik axtaranlara"

NRSV "səbirlə yaxşılıq edərək izzət, hörmət və ölməzlik axtaranlara O əbədi həyat verəcək"

TEV "Bəzi insanlar yaxşılıq etməyə davam edəcəklər, izzət, hörmət və ölməz həyatı axtaracaqlar; onlara Allah əbədi həyat verəcək"

NJB "həmişə yaxşılıq edərək şanı, hörməti və ölməzliyi axtaranlar üçün əbədi həyat olacaqdır"

Bu, Korneli kimi adamlara aid idi (müq. et. Həv. 10:34-35). Bu mətn sanki insanın əməlləri ilə qazanılan sahlilik kimi səslənə bilər, lakin belə fikir Romalıların Məktubun əsas mövzusu ziddir. Yadda saxlayın ki, ya Rom. 2:1-16, ya da Rom. 2:1-11 bir paragrafdır. Bütöv paragrafın teoloji mövzusu ondan ibarətdir ki, Allah insanların arasında tərəfkeşlik etməz (a.11) və hamı günah etmişdir (Rom. 2:12). İnsanlar malik olduqları nura

görə yaşasaydılar (büt-pərəstlər üçün təbii vəhy, yəhudilər üçün xüsusi vəhy, bax: Rom. 10:5), Allahla düzgün münasibətdə olardılar. Lakin Rom. 3:9-18,23 göstərir ki, heç kəs heç vaxt belə yaşamayıb və yaşaya bilməz! İmanlının dəyişmiş, mömin həyatı, imanla verdiyi ilkin cavabını təsdiq edir. Dəyişmiş həyat, Allahın Ruhunun insanın içində yaşadığına sübutdur (müq. et. a.10,13; Mat. 7; Ef. 2:8-10; Yaq. 2:14-26 və 1Yəh.). Bax: Rom. 8:25-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "DAVAM ETMƏNİN VACİBLİYİ" (SPECIAL TOPIC: THE NEED TO PERSEVERE).

■ **"əbədi həyat"** Bu, Yəhyanın yazıları üçün səciyyəvi ifadədir, Sinoptik Müjdələrdə nadirən işlənir. Görünür ki, Paul bu ifadəni Daniel 12:2-dən götürüb (müq. et. Tit. 1:2; 3:7); Danielin Kitabındakı bu ayədə yeni dövrdən, Allahla şəriklik içində yaşamaqdan, dirilmə həyatından söhbət gedir. O bu ifadəni öncə Qal. 6:8-də işlədib. Bu, Romalılara Məktubun doktrinal hissəsində tez-tez rast gəlinən bir mövzudur (müq. et. Rom. 2:7; 5:21; 6:22,23). Pastoral məktublarda da buna bir neçə dəfə rast gəlinir (müq. et. 1Tim. 1:16; Tit. 1:2; 3:7).

2:8

NASB "xudbin şəkildə şöhrətpərəst olanlar"
NKJV, NRSV "öz mənfəətini axtaranlar"
TEV "başqa insanlar xudbindirlər"
NJB "onlar qısqanclıqdan"

Bu sözün ilkin mənası "muzd üçün işləyən"dir (müq. et. Tov. 2:11).

Louv və Naydanın "Yunanca-İngiliscə lüğət"ində (Louv and Nida, *Greek-English Lexicon*, Cild 2, s. 104) bu terminin iki mümkün variantı verilir.

1. "xudbin şöhrətpərəstlik", Rom. 2:8-də; bu kontekstdə "başqalarından daha yaxşı olmaq istəyi"
2. "ədavət", Fil. 1:17; mümkün bir tərcümə variantı kimi "rəqabət" (həmçinin bax: 2Kor. 12:20; Qal. 5:20; Fil. 2:3; Yaq. 3:14,16)

■ **"həqiqətə tabe olmayıb"** "Həqiqət" (*aletheia*) ibrani dilindəki (*emeth*) düzgünlük və etibarlılıq mənasında işlənib. Bu kontekstdə həmin sözün intellektual deyil, əxlaqi mənə çalarlığı ön plana çıxır. Bax: Rom. 1:18-dəki Xüsusi Mövzu: "Paulun yazılarında həqiqət" (Special Topic: "Truth" in Paul's Writings).

2:9 "hər kəsə" Paul, Romalılara Məktubun bu ilk fəsillərində "hər" və "hamı" olaraq tərcümə olunan yunanca *pas* sözü ilə çox vaxt həm "pis xəbər" (insanın itmiş vəziyyəti və Allahın qərəzsiz məhkəməsi), həm də "xoş xəbər" (tövbə və iman edənlərə Allahın verdiyi əvəzsiz xilas və tam bağışlanma) bütün dünyaya aid mənalarını göstərib.

Bu kontekstdə bütün dünyanın mühakiməsi və ondan doğan nəticələr qəti şəkildə bildirilir. Bu həqiqət həm salehlərin, həm də pislərin dirilməsini tələb edir (müq. et. Dan. 12:2; Yəh. 5:28-29; Həv. 24:15).

6-11-ci ayələr "xiazm"dırsa, Rom. 2:8-9 məhkəməni və ya pislik edənləri bildirən açar ayələrdir.

2:9-10 "əvvəlcə Yəhudiyə" Bu ifadə vurğu üçün təkrar edilib. İlk fürsət yəhudilərin idi, çünki Allahın vəhyi onlara verilmişdi (müq. et. Rom. 1:16; Mat. 10:6; 15:24; Yəh. 4:22; Həv. 3:26; 13:46); lakin məhkəmə də əvvəlcə yəhudilərdən başlamalıdır (müq. et. Rom. 9-11), çünki onlar Allahın vəhyinə malikdirlər (müq. et. Rom. 9:4-5).

2:11

NASB, NKJV "çünki Allahda ayrı-seçkilik yoxdur"
NRSV "Çünki Allah tərəfkeşlik etməz"
TEV "Çünki Allah hər kəsi eyni standart ilə mühakimə edir"
NJB "Allahda tərəfgirlik yoxdur"

Hərfi tərcüməsi "üzünü qaldırmaq"dır; bu, Əhdi-Ətiqin qanuni sistemin metaforası idi (müq. et. Lev. 19:15; Qan. 10:17; 2Saln. 19:7; Həv. 10:34; Qal. 2:6; Ef. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17). Bir hakim işinə baxdığı adamın üzünü görsə idi, qərəzli qərar çıxarma ehtimalı var idi. Buna görə, onun qarşısında duran adamın üzünü qaldırmaması vacib idi.

XÜSUSİ MÖVZU: "İRQÇİLİK" (SPECIAL TOPIC: RACISM)

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 2:12-16

¹²Qanunu bilmədən günah edənlərin hamısı Qanunu bilməsələr də, həlak olacaqlar. Qanunu bilərək günah edənlərin də hamısı Qanunla mühakimə olunacaq. ¹³Çünki Allahın nəzərində Qanunu eşidənlər deyil, ona əməl edənlər saleh sayılır. ¹⁴Beləcə Qanuna malik olmayan başqa millətlər təbiətlərinə görə Qanuna əməl edəndə Qanuna malik olmadıqları halda onlar özləri üçün qanun olur. ¹⁵Onlar bununla göstərirlər ki, Qanunun tələbləri ürəklərində yazılıb. Onların vicdanı buna şahiddir, düşüncələri də onları gah ittiham, gah da müdafiə edir. ¹⁶Mənim elan etdiyim Müjdəyə görə, Allahın Məsih İsa vasitəsilə insanların gizli işlərini mühakimə edəcəyi gün belə olacaq.

2:12 "Qanunu bilmədən günah edənlərin hamısı" Allah bütün insanlardan, hətta Əhdi-Ətiqlə və ya Müjdəylə tanış olmayanlardan belə, hesab soracaq. Hər insan, yaradılışla təmasda olduğundan, Allah barədə müəyyən biliyə (müq. et. Rom. 1:19-20; Zəb. 19:1-6) və fitri mənəviyyətə (müq. et. Rom. 2:14-15) malikdir. Fəciə ondan ibarətdir ki, hamı malik olduğu nura zidd davranıb (müq. et. Rom. 1:21-23; 3:9,19,23; 11:32; Qal. 3:22).

■ **"Qanun"** Bu söz ARTİKLSİZ işlənib. Bu qrammatik quruluş adətən İSMİN keyfiyyətini önə çıxarıb. Lakin Romalılara Məktubda Paul "Qanun" dedikdə, bir sıra fərqli şeylər nəzərdə tuturdu.

1. Roma qanunu
2. Musanın Qanunu
3. ümumi olaraq insanların ictimai normaları anlayışı

Hansı qanundan bəhs edildiyini ARTIKL deyil, kontekst göstərir. Bu kontekstdə vurğulanan fikir budur ki, bütün insanlar ürəklərində Allahın təbii vəhyi haqqında müəyyən təsəvvürə malikdirlər (cf. Rom. 2:15).

2:13 "Çünki Allahın nəzərində Qanunu eşidənlər deyil, ona əməl edənlər saleh sayılır" "Eşidənlər" deyildikdə, (1) rabbinik mənasında Tövratı öyrənən şagirdlər, yaxud (2) sinaqoqlarda vəz olunan Müqəddəs Yazıları eşidənlər nəzərdə tutula bilər. Yadda saxlayın ki, Əhdi-Cədidin müəllifləri köynə yunancasında yazan ibrani mütəfəkkirlər idi. Buna görə də sözün təhlili yunanca lüğətdən deyil, Septuaqintadan başlanmalıdır.

"Saleh" və ya "saleh sayılma" (bütün formalarında *dikē*), Paulun teologiyasında kritik önəmə sahib bir termdir (müq. et. Rom. 3:4, 20,24,26,28,30; 4:2,5; 5:1,9; 6:7; 8:30,33). "Saleh", "saleh saymaq", "saleh sayılma", "doğru" və "salehlik" sözlərinin hamısı *dikaos* sözündən törəmədir. Bax: Rom. 1:17-də Xüsusi mövzu: "Salehlik" (Special Topic: Righteousness) Bu sözün ibrancəsi (*tsadag*, BDB 843) ilkin olaraq divar və ya hasar kimi şeyləri ölçmək üçün şaqul olaraq istifadə olunan uzun düz qamışı (4,5-6 metr) bildirirdi. Sonradan məcazi olaraq mühakimə standartı kimi Allaha dair işlənməyə başlayıb.

Paulun yazılarında bu terminin iki cəhəti önə çıxırdı. Birincisi, Allahın salehliyi iman vasitəsilə Məsihdə günahkar bəşəriyyətə əvəzsiz ənam olaraq bəxş olunur. Buna çox vaxt "bizə sayılan salehlik" və ya hüquqi salehlik deyilir. Bu, insanın Saleh Allahın önündə qanunən saleh mövqeyini bildirir. Paulun məşhur "lütf ilə iman vasitəsilə saleh sayılma" mövzusu bundan qaynaqlanır.

İkincisi, Allah günahkar insanlarda Öz surətini bərpa edir (müq. et. Yar. 1:26-27), yaxud, başqa sözlər desək, Məsihə bənzərliyi gerçəkləşdirir. Bu ayə, Mat. 7:24, Luka 8:21 və 11:28, Yəh. 13:17 və Yaq. 1:22-23,25 kimi, imanlıları yalnız eşidənlər deyil, icra edənlər olmağa ruhlandırır. Bizə sayılan salehlik (saleh sayılma) mütləq saleh həyat tərzini (təqdis edilmə) ilə nəticələnməlidir. Allah günahkarları bağışlayır və dəyişdirir! Paul həm hüquqi, həm də etik salehlikdən danışır. Yeni əhd insanları hüquqi mövqə ilə təmin edir və eyni zamanda mömin həyat tərzini tələb edir. Salehlik həm əvəzsizdir, həm də bahadır.

■ **"ona əməl edənlər"** Allah imanlıdan yeni itaətkar həyat tərzini tələb edir (müq. et. Lev. 18:5; Mat. 7:24-27; Luka 8:21; 11:28; Yəh. 13:17; Yaq. 1:22-25; 2:14-28). Çox cəhətdən bu söz, eşitdiyinə əməl etmək mənasına gələn ibrancə *shema* (BDB 1033) sözü ilə səsleşir (müq. et. Qan. 5:1; 6:4; 9:1; 20:3; 27:9-10).

2:14

NASB "Çünki Qanuna malik olmayan başqa millətlər instinktiv olaraq Qanunun müddəalarını yerinə yetirəndə, Qanuna malik olmaya-olmaya, öz-özlərinə qanun olurlar"

NASB "Çünki qanuna malik olmayan başqa millətlər təbiətlərinə görə qanunda olanları yerinə yetirəndə, qanuna malik olmadıqları halda, öz-özlərinə qanun olurlar"

- NRSV** "Qanuna malik olmayan başqa millətlər instinktiv olaraq Qanunun tələblərini yerinə yetirəndə, Qanuna malik olmadıqları halda, öz-özlərinə qanun olurlar"
- TEV** "Başqa millətlər Qanuna malik deyillər, lakin Qanunun əmr etdiklərini öz azad iradələri ilə yerinə yetirdikləri zaman öz-özlərinə qanun olurlar, Qanuna malik olmasalar belə"
- NJB** "Məsələn, Qanun barədə heç vaxt eşitməmiş, lakin dərrakələrinə görə Qanunun əmr etdiklərini yerinə yetirən bütürəstlər əslində Qanuna 'malik' olmaya bilərlər, lakin onların Qanun 'olduqları' deyilə bilər"

Hər mədəniyyətdə müəyyən daxili mənəvi qanun, müəyyən ictimai normalar vardır. Onlar malik olduqları nura görə məsuliyyət daşıyırlar (müq. et. 1Kor. 9:21). Bu ayə onların öz mədəniyyətlərinin işığında yaşadıkları təqdirdə Allahla düzgün münasibətdə ola biləcəklərini öyrətmir, lakin onların daxilən Allahı tanımalarına görə məsuliyyət daşdıqlarını öyrədir.

☐ **2:15 "Onların vicdanı buna şahiddir, düşüncələri də onları gah ittiham, gah da müdafiə edir"** İnsanın daxilində mənəvi bir səs vardır. Yalnız Ruh tərəfindən nurlandırılan Müqəddəs Yazıya inanmaq olar. Günahə batmış vəziyyətimiz vicdanımıza təsir etmişdir. Bununla belə, bəzi insanların Allah barədəki biliyi yalnız yaradılışdan (1:18-20) və bu daxili mənəvi qanundan (2:14-15) ibarətdir. İbrani dilində yunanca "vicdan" (*syneidesis*) sözünün ekvivalenti yox idi. Stoik filosoflar, daxili mənəvi hissini bu yunan anlayışı barədə tez-tez mübahisə ediblər. Paul, Tarsusda aldığı təhsil sayəsində yunan fəlsəfəsinə bələd idi (Həv. 17:28-də Kleantesdən; 1Kor. 15:33-də Menandrdan; Tit. 1:12-də Epimenidesdən sitat gətirir). Doğma şəhərində yunan ritorikası və fəlsəfəsinin əla məktəblərinin olduğu məlumdur.

☐ **2:16 "edəcəyi gün"** Rom. 2:5-dəki qeydə bax.

☐ **"Mənim elan etdiyim Müjdəyə görə"** Kontekstdə bu, Paulun İsa Məsihin vəhyini vəz etməsinə aid olub. "Mənim" ƏVƏZLİYİ, Paulun Müjdənin özünə əmanət edilməsi barədəki anlayışını əks etdirir (müq. et. Rom. 16:25; 1Kor. 15:1; Qal. 1:11; 1Tim. 1:11; 2Tim. 2:8). Müjdə təkcə ona əmanət edilməmişdi, lakin özünü başqa millətlərə həvari olaraq görən Paul İsa haqqındakı həqiqəti Yunan-Roma dünyasında yaymağa görə böyük məsuliyyət hiss edirdi.

☐ **"Allah... insanların gizli işlərini mühakimə edəcək"** Allah bütün insanların ürəklərindən xəbərdardır (müq. et. 1Şam. 2:7; 16:7; 1Pad. 8:39; 1Saln. 28:9; 2Saln. 6:30; Zəb. 7:9; 44:21; 139:1-6; Zəb. 15:11; 21:2; Yer. 11:20; 17:10; 20:12; Luka 15:16; Həv. 1:24; 15:8; Rom. 8:27; Vəhy 2:23). Ata, Oğul vasitəsilə həm niyyətləri, həm də əməlləri mühakimə edəcəkdir (müq. et. Mat. 25:31-46; Vəhy 20:11-15).

☐ **"Məsih İsa vasitəsilə"** İsa dünyaya hakim olaraq gəlməyib (müq. et. Yəh. 3:17-21). Ata Allahı tanıtmağa, əvəzedici ölümlə ölməyə və imanlılara nümunə verməyə gəlib. İnsanlar İsanı rədd edəndə, öz-özlərini mühakimə edirlər.

Bununla belə, Əhdi-Cədid öyrədir ki, İsa məhkəmədə Atanın nümayəndəsi kimi çıxış edəcək (müq. et. Yəh. 5:22, 27; Həv. 10:42; 17:31; 2Tim. 4:1). İsanın Hakim və/və ya Xilaskar rolları arasındakı gərginlik Yəhyanın Müjdəsində müşahidə olunur (müq. et. Rom. 3:17-21 və 9:39).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 2:17-24

¹⁷Ey özünü Yəhudi adlandırın! Qanuna güvənərək Allahla öyünürsən; ¹⁸Onun iradəsini bilirsən, Qanundan təlim aldığın üçün ən üstün dəyərləri ayırd edirsən; ¹⁹⁻²⁰əminsən ki, Qanunda bilik və həqiqətin əsasını tapdığın üçün korlara bələdçi, zülmətdə olanlara işıq, ağılsızlara tərbiyəçi, uşaqlara müəllimsən. ²¹Bəs nə üçün başqalarını öyrətdiyin halda özün öyrənmirsən? Oğurlamamağı bəyan edərkən özün oğurlayırsan? ²²«Zina etmə» dediyin halda özün zina edirsən? Bütldəndən iyənərkən məbədləri soyursan? ²³Qanunla öyünməyinə baxmayaraq, onu pozub Allahı hörmətdən salırsan. ²⁴**AXI belə yazılıb: «Sizin üzünüzdən millətlər arasında Allahın adına küfr edilir».**

2:17 "əgər" Hər fi tərcümədə "Əgər... özünü yəhudi adlandırırınsansa". Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Bu hal Rom. 2:20-yə qədər uzanır, lakin bir nəticəyə gəlmir, buna görə də ingiliscə TEV

tərcüməsində (və Azərbaycanca tərcüməsində) cümlə təsdiq formasında qurulur. Yəhudilər xilas xüsusunda öz soylarına, ənənələrinə və əməllərinə bel bağlayırdılar (müq. et. Mat. 3:9; Yəh. 8:33,37,39).

■ **"Allahla öyünürsən"** Bir çox yəhudilər Allah tərəfindən qəbul olunmaq üçün (1) İbrahimə gedib-çıxan nəsil şəcərələrinə və (2) Musanın Qanununa riayətlərinə ümid bağlayırdı. Ancaq onların bu cür özlərini saleh saymaları və qanunpərəstlikləri onları daha da Allahdan uzaqlaşdırırdı (müq. et. Mat. 5:20; Qal. 3). Necə də faciəli ironiya!

Paul 1-ci Korinflilərdə bu öyünmə fikrindən daha geniş yazıb. O, məğrur İsrailə və məğrur yunan intellektualizmi ilə üzleşirdi. Əsas fikir budur ki, heç bir insan Allahın önündə öyünməyəcək.

XÜSUSİ MÖVZU: "ÖYÜNMƏ" (SPECIAL TOPIC: BOASTING)

2:18 "ayırd edirsən" Bu, yunanca FEİL *dokimazō*, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR. Bax: Sınamaq haqqında aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "SINAMAQ ÜÇÜN YUNAN SÖZLƏRİ VƏ MƏNA ÇALARLIQLARI" (SPECIAL TOPIC: GREEK TERMS FOR TESTING AND THEIR CONNOTATIONS)

■ **"Qanun"** 17-ci və sonrakı ayələr yəhudi xalqına aiddir, buna görə də kontekstdə "Qanun" deyildikdə yəqin ki Musanın Qanunu nəzərdə tutulur. Rom. 2:25-də sünnətdən bəhs edilməsi bunu təsdiq edir.

2:18-20 Yəhudi rəhbərləri inanırdı ki onların yolu (yəhudi təriqəti) doğrudur, Allaha aparan yeganə yoldur. Onlar dini məsələlərdə doğru müəllim olduqlarından əmin idilər (müq. et. Mat. 15:14). İmtiyazla məsuliyyət gəlir (müq. et. Luka 12:48).

Onların əminliklərinə dair paralel frazalara diqqət yetirin (müq. et. Mat. 15:14; 23:16,24; Luka 6:39).

1. korrara bələdçi, Rom. 2:19
2. zülmətdə olanlara işıq, Rom. 2:19
3. ağılsızlara tərbiyəçi, Rom. 2:20
4. uşaqlara müəllim, Rom. 2:20
5. Qanunda bilik və həqiqətin əsasını tapdığın üçün, Rom. 2:20

2:21-24 Əgər kimsə Qanuna riayət etdiyinə güvənersə, onda kamil şəkildə riayət etməlidir (müq. et. Mat. 5:20,48; Qal. 3:10 - Qan. 27:26-dan sitatdır; və Yaq. 2:10). Günahkar insanlar üçün bu qeyri-mümkündür. Paul Rom. 2:21-23-də öz yəhudi oxucularına/dinləyicilərinə ritorik suallar verir.

2:22 Paulun Rom. 2:22-23-də nədən bəhs etdiyini bilmək çətindir. Bu təsvir Paulun dövründəki yəhudilərin əksəriyyətinə uyğun olmadığına görə, ehtimal ki, bu günahlardan ruhani mənada, İsanın Mat. 5:20-48-də Qanunu şərh etməsinə bənzər şəkildə bəhs edilir. Corc Lədd "Əhdi-Cədid teologiyası" kitabında (George Ladd, *A Theology of the New Testament*) deyir ki, "Paul yəqin ki başqa məxluqları mühakimə edərək özünü onlardan üstün gören insanların Allahı layiq olduğu şərəfdən soyduqlarını, ruhən zina etdiklərini və yalnız Allaha məxsus olan ibadəti kirlətdiklərini deyirdi". s. 505.

2:22 "Bütlərdən iyənərkən" Bu sözün mənası, üfunətə görə üzünü çevirməkdir.

■ **"məbədləri soyursan"** Tarixən nədən bəhs edildiyi məlum deyildir, lakin bu, büt-pərəstliklə bağlıdır.

2:23 "öyünməyinə" Bax: Rom. 2:17-də XÜSUSİ MÖVZU: "ÖYÜNMƏ" (SPECIAL TOPIC: BOASTING)

2:24 Bu Yeş. 52:5-in Septuaqinta tərcüməsidir. Allahın əhdə sadıq qaldığına görə İsrailə verdiyi xeyir-dua (müq. et. Qanunun Təkrarı 27-28) dünya üçün şəhadət olmalı idi. Lakin İsrail heç vaxt əhdə sadıq qalmayıb, buna görə dünya yalnız Allahın mühakiməsini görüb (müq. et. Yez. 36:22-32). İsrail kahinlər padşahlığı olmalı (müq. et. Çıx. 19:5-6) və bütün dünyanı YAHVE-yə imana gətirməli (müq. et. Yar. 12:3; Ef. 2:11-3:13) idi. Bax: Rom. 1:5-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "YAHVE-nin ƏBƏDİ XİLAS PLANI" (SPECIAL TOPIC: YHWH'S ETERNAL REDEMPTIVE PLAN)

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 2:25-29

²⁵Sünnətin yalnız o zaman faydası var ki, sən Qanuna əməl edəsən. Əgər sən Qanunu pozursansa, sünnətli olduğun halda sünnətsiz adam kimi olursan. ²⁶Eləcə də əgər sünnət olunmamış adam Qanunun ədalətli tələblərinə riayət edirsə, sünnət olunmamasına baxmayaraq, sünnətli sayılır. ²⁷Onda cismən sünnət olunmadığı halda Qanuna əməl edən adam səni mühakimə edəcək; sən ki yazılı Qanuna və sünnətə malik olduğun halda Qanunu pozursan. ²⁸Çünki zahirən Yəhudi olan Yəhudi deyil, zahirən və cismən sünnət olunan da sünnətli deyil. ²⁹Yalnız daxilən Yəhudi olan Yəhudidir. Sünnət də ürəyə aid olub, yazılı Qanuna görə deyil, Ruhun işidir. Belə adamın tərifi də insandan yox, Allahdan gəlir.

2:25 "sünnət" Paul yenə "diatribe" üsulundan istifadə edir. Etirazçı deyir ki, biz heç olmasa sünnətliyik (müq. et. Yar. 17:10-11), İbrahimin nəsliyik. Paul yəhudilərin çox sevdiyi bu iddianı cəsarətlə heçə endirir (müq. et. Mat. 3:7-10; Yəh. 8:31-59).

İsrailin fəliştililər istisna olmaqla bütün qonşuları sünnətli idi. Sünnətin özü mühüm deyil idi, sünnət olunan şəxsin imanı önəmli idi (müq. et. Rom. 2:26-27; Qan. 10:16; 30:6). Bu, bütün dini mərasimlərə aiddir. Dindar adamlar çox vaxt Allahın əhdindəki xeyir-duaları istəyir, lakin məsuliyyət daşımaq istəmirlər.

2:25-26 "əməl edəsən... pozursansa... riayət edirsə" Bunların üçü də mümkün gələcək hərəkəti bildirən ÜÇÜNCÜ SINIF ŞƏRT CÜMLƏLƏRDİR. İtaət/riayət (müq. et. Qan. 27-30) Paulun Rom. 2-dəki söhbəti üçün əsasdır, Rom. 3:21-31-dəki üçün deyil (müq. et. Qal. 3). İtaət/riayət xilasın nəticəsidir, lütf isə onun əsasıdır (müq. et. Ef. 2:8-10).

2:26-27 Bu ayələr ümid verir ki, başqa millətlərdən olan bəzi insanlar malik olduqları nura müsbət cavab veriblər (Rom. 2:26-nın qrammatikasına görə "bəli" cavabı gözlənir). Müqəddəs Kitabda bunun yeganə misalı Həv. 10-da Kornelidir. Lakin o da bu ayəyə tam uyğun gəlmir, çünki o, Allahdan qorxan və yerli sinaqoqda ibadət edən adam idi.

Bu ayələr əslində yəhudilərin də xilasa ehtiyacı olmasına dair Paulun argumenti üçün zəmin hazırlayır. Rom. 3:23-də bütün insanların Məsihsiz vəziyyətdə ruhən həlak olduğunu yekunlaşdırır. Əgər yaradılışı düşünərkən və öz daxilindəki mənəviyyəti hiss edərkən malik olduqları nura görə yaşayan bütprəstlər varsa, Allah onların necəsə, nə vaxtsa Məsihə müsbət cavab verməsinə yol açacaqdır.

2:28-29 "Çünki... Yəhudi deyil... Yalnız... Yəhudidir" Bu son dərəcə mühüm mövzudur, çünki bəzi müasir ilahiyyatçılar Əhdi-Ətiqdəki Allah xalqını Əhdi-Cədidəki Allah xalqından ayırmağa və ya təcrid etməyə çalışırlar. Yalnız bir əhd və bir xalq vardır (müq. et. Rom. 9:6; Qal. 3:7-9, 29; 6:16; 1Pet. 3:6). Yeni əhd, qədim əhdin davamı və tamamlanmasıdır. Allahın xalqı hər zaman nəslinə görə deyil, imanına görə Onun xalqı olub. Onlar müəyyən dini mərasimə və ya irqə mənsub xalq deyil, "kənül xalqı"dır. Əsas əcdadları deyil, imanlarıdır. Bu xalq əhd əlamətləri ilə deyil, əhd zehniyyəti ilə tanınır.

■ **"cismən"** Bax: Rom. 1:3-də Xüsusi mövzu.

2:29 Əhd əlaməti olan sünnət (müq. et. Yar. 17:14) Əhdi-Ətiqdə Allahın qarşısında açıq olmağın metaforası idi. Bir neçə məcazi mənası olub

1. ürəyin sünnəti (müq. et. Qan. 10:16; 30:6; Yer. 4:4; 9:24-25)
2. qulağın sünnəti (müq. et. Yer. 6:10)
3. dodağın sünnəti (müq. et. Çix. 6:12,30)

Qanun zahiri qaydalar olaraq heç vaxt nəzərdə tutulmayıb, YAHVE ilə gündəlik münasibət və bu münasibətin təsiri ilə dəyişilən həyatda Onun xasiyyətinin əks olunması və Adəmin bütün övladlarına verilmiş vədlərin həyata keçməsi olaraq nəzərdə tutulub. Bax: Rom. 13:9-da Xüsusi mövzu: "Qanuna dair Paulun görüşləri" (Special Topic: Paul's Views of the Law).

NASB "ürəyə aid olan, Ruh ilə, hərf ilə deyil"

NKJV "ürəyə aid, ruhda, hərfdə deyil"

NRSV "ürək məsələsidir -- hərfi deyil, ruhanidir"

TEV "yazılı Qanun deyil, Allahın Ruhunun işi olan"

NJB "ürəkdə - hərfdən deyil, ruhdan olan bir şey"

Bu cümlənin yunancası ikimənalıdır. Bəzi tərcümələrdə bu, hərfi olan ilə ruhani olanın qarşılaşdırılması kimi verilir (müq. et. NRSV, İyirminci əsr Əhdi-Cədidi (Twentieth Century New Testament), Noks tərcüməsi (Knox translation), Peşittanın Lamsa tərcüməsi (Lamsa translation of the Peshitta), Uilyams tərcüməsi (Williams translation) və Yeni Berkeli versiyası (New Berkeley Version)). Başqa tərcümələrdə bu, Müqəddəs Ruh (müq. et. Rom. 7:6; 2Kor. 3:6 – orada bənzər konstruksiya vardır) və yazılı mətn (müq. et. NASB, NKJV, NEB, NIV və TEV) arasındakı təzad kimi verilir. "İyeronimin Müqəddəs Kitab şərhində" (*The Jerome Biblical Commentary*, s. 299) belə fərziyyə irəli sürülür ki, 2Kor. 3:6-ya əsasən, Paul bu metafora ilə qədim əhddən və yeni əhddən bəhs edirdi; birincisi üçün zahiri (kənardakı) qanunlar səciyyəvi idi, ikincisi üçünsə Müqəddəs Ruhun yeni çağında Ruhun verdiyi batini yeni zəhin və yeni ruh səciyyəvi idi.

Paul bəzi bütperəstlərin Qanundan kənarında belə öz hərəkətləri ilə Allahı razı sala biləcəyindən bəhs edib. Həqiqətən, Allahın övladları fiziki sünət olunmuş şəxslərlə məhdud deyil idi (müq. et. Qalatiyalılara). Allahın ailəsi irqçi yəhudilərin düşündüyündən daha genişdir (müq. et. Yar. 3:15; 12:3; Çıx. 19:5); Əyyub, Melkisedeq, Yetro, Kaley, Raxav və Rutun kökləri yəhudi deyil idi. Hətta Efrayim və Menaşşe qəbilələri yarı misirli idi (müq. et. Yar. 41:50-52).

ROMALILARA MƏKTUB 3-CÜ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Yəhudilər və Qanun (2:17-3:8) 3:1-8	Allahın mühakiməsinin müdafəsi 3:1-8	Yəhudilərin üstünlüyü 3:1-8	Yəhudilər və Qanun (2:17-3:8) 3:1-4 3:5-6 3:7-8	Allahın vədləri onları xilas etməyəcək 3:1-8
Saleh olan yoxdur 3:9-20	Hamı günah işlətdi 3:9-20	Hamı təqsirkardır 3:9-18 3:19-20	Heç kəs saleh deyildir 3:9-18 3:19-20	Hamı təqsirkardır 3:9-18 3:19-20
İman vasitəsilə salehlik 3:21-26	İman vasitəsilə Allahın salehliyi 3:21-26 Öyünmənin istisna edilməsi 3:27-31	Həqiqi salehlik 3:21-26 Öyünmə istisna edilir 3:27-31	Allah insanları necə doğru hala gətirir 3:21-26 3:27-31	Allahın mühakiməsinin zahir olması 3:21-26 İman nə edir 3:27-31

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVIYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

KONTEKSTƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. 1-8-ci ayələr məzmun baxımından əlaqəlidir, lakin Paulun məntiqini izləmək çətindir, çünki Paul "diatribe" adındakı ədəbi üsuldan istifadə edir (xəyali etirazçı ilə söhbət).
- B. Paul sanki bəzi yəhudilərin Rom. 2:17-29-dakı sözlərinə necə cavab verəcəklərini təxmin edərək etirazlarına cavab verir (Korli, Voqan, "Romalıları Məktub" – Corley, Vaughan, *Romans*, ss. 37-39).
 1. Birinci sual. Məgər yəhudilərin heç üstünlüyü yoxdur? (Rom. 3:1-2)
 2. İkinci sual. Bəzi yəhudilərin sədaqətsizliyi üzündən Allahın kəlamı ləğv olubmu? (Rom. 3:3-4)
 3. Üçüncü sual. Allah Öz xasiyyətini göstərmək üçün yəhudilərdən istifadə edibse, yəhudilər hələ qanuna görə cavabdehirlərmi? (Rom. 3:5-8)
- C. Nəticələr bizi yenə Rom. 2:11-in mənasına geri qaytarır. Allah tərəfkeşlik etməz. Hər insan malik olduğu nura görə yaşamamasına görə cavabdehdir (təbii vəhy və/və ya xüsusi vəhy).
- D. Rom. 3:9-18, yəhudilərin günahlarını elan edən bir sıra Əhdi-Ətiq sitatlarından ibarətdir.
- E. Rom. 3:19-20, İsrailin ruhani vəziyyətini və Əhdi-Ətiqin məqsədini xülasə edir (müq. et. Qalatiyalılara 3).

F. Rom. 3:21-31, Rom. 1:18-3:20-nin xülasəsidir. Bunlar Müjdənin ilk teoloji müddəasını təşkil edir (bax: Məzmunun qısa təsviri, s. 2).

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 3:1-8

¹Bəs Yəhudi olmağın nə üstünlüyü var? Sünnətin faydası nədir? ²Hər cəhətdən böyük üstünlüyü var. Hər şeydən əvvəl, Allahın sözləri Yəhudilərə əmanət edilib. ³Əgər onlardan bəzisi iman etmədisə, onda nə olacaq? Məgər onların imansızlığı Allahın sədaqətini ləğv edə bilər? ⁴Əsla! Bütün insanlar yalançı olsa da, Allah haqlıdır. Necə ki yazılıb: «Sən Öz sözlərimdə haqlı çıxacaqsan, Mühakimə etdiyən zaman qalib gələcəksən». ⁵Bəs bizim haqsızlığımız Allahın ədalətli olduğunu üzə çıxarırsa, onda nə deyə bilərik? İnsanların düşündüyü kimi soruşuram: Allah üzərimizə qəzəbini gətirən zaman haqsızdırmı? ⁶Əsla, haqlıdır! Bəs Allah dünyanı başqa cür necə mühakimə edə bilər? ⁷«Bəs mənim yalanım Allahın həqiqətini ucaldıb Ona izzət gətirirsə, nə üçün mən üstəlik bir günahkar kimi mühakimə olunmalıyam?» deyə soruşa bilərlər. ⁸Belə isə, «gəlin pislilik edək ki, bundan yaxşılıq əmələ gəlsin» deyə bilərikmi? Bəzi adamlar bizə böhtan atıb söyləyir ki, biz belə öyrədirik. Belə söyləyənlər haqlı olaraq cəza alacaq.

3:1 "Yəhudi olmağın nə üstünlüyü var" Paul öz fikrini çatdırmaq üçün "diatribe" ədəbi üsulundan (xəyali etirazçı ilə söhbət) istifadə etməyə davam edir. Yəhudi xalqının üstünlüklərinin siyahısı üçün bax: Rom. 3:2 və 9:4-5. Rom. 9-11-ci fəsillərdə Paul bu mövzudan daha geniş yazır.

3:2 "Hər şeydən əvvəl" Rom. 1:8-də Paul "əvvəlcə" deyir. Burada da ona bənzər ifadəni işlədir. Paulun yazısı intensivdir, həm də Paul başqa adama yazdırıb, buna görə də onun ifadələri qrammatik cəhətdən natamamdır.

■ **"Allahın sözləri Yəhudilərə əmanət edilib"** Allahın vəhyinə malik olmaq çox böyük məsuliyyət və eyni zamanda imtiyazdır (müq. et. Rom. 9:4-5). Allah öz ənamını onlara əmanət etmişdi (AORİST MƏCHUL NÖV, müq. et. 1Sal. 2:4).

Logion (sözlər) sözü Septuaqintada Allahın kəlamı üçün işlənib (müq. et. Say. 24:4,16; Qan. 33:9; Zəb. 107:11; 119:67; Yeş. 5:24; 28:13) və Əhdi-Ətiqə işarə edib. Bu söz ardıcıl olaraq eyni mənada işlənib (müq. et. Həv. 7:38; İbr. 5:12; 1Pet. 4:11).

3:3 "iman etmədisə" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. 5-ci və 7-ci ayələr də BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏLƏRİDİR.

Rom. 3:3-ə qrammatik quruluşuna görə "xeyr" cavabının veriləcəyi gözlənilir.

NASB, NKJV "bəziləri iman etmədilər"

NRSV, NJB "bəziləri sədaqətsiz oldular"

TEV "onlardan bəzisi sədaqətsiz olubsa nə olacaq"

Bu ifadə, israilli bir fərdin (1) sədaqətsizliyinə, yaxud (2) YAHVE-yə iman etməməsinə işarə edə bilər. Allahın şərtsiz vədlərini (yəni günaha batmış insanların xilas olacağına dair vədləri) və insanın şərtləli mandatını əqlən qəbul etmək çətinidir. Bax: Rom. 9:4-də XÜSUSİ MÖVZU: "ƏHD" (SPECIAL TOPIC: COVENANT). Bu, Müqəddəs Kitabdakı paradokslardan biridir (müq. et. Rom. 3:4-5). Allah sadıqdır, xalqı sadıq olmasa belə (müq. et. Huşə 1,3; 2Tim. 2:13).

■ **"ləğv"** Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "LƏĞV OLUNMUŞ VƏ QÜVVƏDƏN DÜŞMÜŞ" (KATARGEŌ) (SPECIAL TOPIC: NULL AND VOID (KATARGEŌ))

■ **"Allahın sədaqəti"** Bu həqiqət (müq. et. 1Kor. 1:9; 10:13; 2Kor. 1:18), insanların Allaha güvənmələri üçün əsasdır (müq. et. Qan. 7:9; Yeş. 49:7).

1. dəyişməyən xasiyyət
2. əbədi vədlər

Allah yaradılışda, vəhydə, əhddə və Məsihdə Özünü tanıtmışdır! İnsanların sədaqətsizliyinə baxmayaraq, O sadıq qalır (müq. et. 2Tim. 2:13)!

3:4

NASB "Əsla belə olmasın!"
NKJV, TEV "Qətiyyəni yox!"
NRSV "Heç vaxt!"
NJB "Bu cəfəng olardı".

Bir arzu və ya dua üçün nadirən işlənən ARZU ŞƏKLİNDƏ olan bu ifadə "Əsla!" deyərək tərcümə olunmalıdır. Bu bir ibrani idiomu ola bilər. Paul, deyilənin əksinə əmin olduğunu bildirən bu ifadəni "diatribe" üsulu içərisində geniş işlədib (müq. et. Rom. 3:4,6,31; 6:2,15; 7:7,13; 9:14; 11:1; 1Kor. 6:15; Qal. 2:17; 3:21; 6:14). Bu, Paulun gözlənilən etirazı emfatik surətdə inkar etmə üsulu idi.

Paulun xəyali etirazının suallarına və iddialarına qəti cavab vermək üçün istifadə etdiyi ədəbi üsullara nəzər yetirək.

1. "Əsla!", Rom. 3:4,6
2. "Bütün insanlar yalançı olsa da, Allah haqlıdır", Rom. 3:4
3. "(İnsanların düşündüyü kimi soruşuram)", Rom. 3:5
4. "(Bəzi adamlar bizə böhtan atıb söyləyir ki, biz belə öyrədirik)", Rom. 3:8

■ **"Bütün insanlar yalançı olsa da, Allah haqlıdır"** Bu, İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV ƏMR ŞƏKLİDİR. Bu konstruksiya mübtədanın davamlı olması önə çıxır: Allah sadıq və haqlıdır (Bax: Rom. 1:18-dəki Xüsusi mövzu), insanlar isə sədaqətsiz və yalançıdır! Bu, Zəb. 116:11-ə istinaddır və Əyy. 32:2; 40:8-də Əyyubun öyrəndiyi həqiqətə bənzəyir.

Diqqət yetirin ki, bu fəsildə Rom. 3:4,9,12,19,20,23,24-də *pas* (hər, hamı) sözünü işlədən Paul bununla günahkarlığın ümumbəşəri səciyyəsinə göstərir; ancaq Allaha şükür ki, təklif olunan xilas da ümumbəşəri səciyyəlidir (müq. et. Rom. 3:22).

■ **"Necə ki yazılıb"** Hərfi tərcümədə "yazılıb və yazılmış olmağa davam edir". Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Bu, Müqəddəs Yazıların Allahdan ilham almasına dair texniki idiom olmuşdur (müq. et. Mat. 5:17-19). Burada Septuaqintadan (LXX) Zəb. 51:4 sitat gətirilir.

3:5-6 Paul bu ayələrdə deyir ki, Allah bütün dünyanı haqq yola gətirmək məqsədilə İsraili xüsusi şəkildə seçmişdir (müq. et. Yar. 12:3; Çıx. 19:5-6). Əhdi-Ətiqdə "seçilmişlik" xüsusi imtiyaz deyil, xidmət olaraq başa düşülmüşdür. Allah onlarla əhd bağlamışdı və sadıq idi; onlar isə sədaqətsiz idi (müq. et. Neh. 9). Sədaqətsiz israilliləri mühakimə etməsi, Allahın salehliyinin əlamətidir.

İsrail başqa millətlərin haqq yola gətirilməsinin vasitəsi olmalı idi, amma olmadı (müq. et. Rom. 3:24)! İsrailin uğursuzluğu, Allahın bütün dünyanı xilas etmək məqsədinə (müq. et. Yar. 3:15) təsir etməz. Əslində, Allahın Öz əhdinə sədaqəti Rom. 9-11-ci fəsillərdə təsdiq olunur. İmansız İsrail rədd olunmuşdur, lakin imanlı İsrail Allahın xilas planını tamamlayacaqdır.

Paulun Rom. 3:5-6-dakı diatribəsi Rom. 3:7-8 ilə paraleldir.

3:5 "üzə çıxarırsa" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqteyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. 3-cü və 7-ci ayələr də BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏLƏRİDİR.

■ **"bizim haqsızlığımız Allahın ədalətli olduğunu üzə çıxarırsa"** Bu "bizim" ƏVƏZLİYİ kollektiv mənada bütün yəhudilərə aid olmalıdır. Bax: Rom. 1:17-dəki xüsusi mövzu.

■ **"nə deyə bilərik"** Paul yenə diatribedən istifadə edir (müq. et. Rom. 3:5; 7:7; 8:31; 9:14,39). Paul xəyali bir etirazçıya müraciət edərək fikrini açıq şəkildə təqdim edir (müq. et. Mal. 1:2,6,7,12,13; 2:14,17 [iki dəfə]; 3:7,13,14).

NASB "(Mən bəşəri sözlərlə danışırım)"

NKJV "(Mən bir insan kimi danışırım)"

NRSV "(Mən bəşəri yolla danışırım)"

TEV "(Mən burada insanlar kimi danışırım)"

NJB "- bəşəri analogiyadan istifadə etsək -"

Paul teoloji söhbətlərində bəşəri məntiqdən tez-tez istifadə edib (müq. et. Rom. 6:19; 1Kor. 9:8; Qal. 3:15). Burada məntiq, xəyali etirazçının iddialarını təkzib etməyə xidmət edir.

3:7-8 Rom. 3:5 və 3:7 arasında açıq-aşkar paralel vardır (ikisi də *ei de* ilə başlayır). Paul burada,

1. ya "diatribe" ədəbi üsulundan, yəni xəyali etirazçı ilə söhbətdən istifadə etməyə davam edir (müq. et. Rom. 3:5,7; 7:7; 8:31; 9:14,30)

2. ya da yalnız imanla saleh sayılma barədəki təlimini tənqid edənlərə cavab verir (müq. et. Rom. 3:8) Paul ittihamın mahiyyətini ətraflı şəkildə izah etməyib və ona cavab verməyib, ancaq onu qəti şəkildə təkzib edib. Ehtimal ki, əvəzsiz olaraq imanla saleh sayılmaya qarşı etiraz belə idi ki, guya bu qanunsuzluq və ya daha çox sədaqətsizlik və itaətsizlik ilə nəticələncək. Paul inanırdı ki, əvəzsiz lütf yeni ruh və şükran dolu həyat sayəsində insanın Məsihə bənzəməsi ilə nəticələncək! Yəhudilər, yunan moralistlər və Paul eyni şəkildə imanlıların əxlaqi həyat sürmələrini istəyirdi! Lakin bu, kənar qanunlar deyil, yeni ürək, yeni zəhin, yeni ruh vasitəsilə mümkün olur (müq. et. Yer. 31:31-34; Yez. 36:22-36).

3:7 "gətirirsə" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR (eləcə də Rom. 3:3 və 5), yəni deyilənin müəllifin nöqteyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədi məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir.

■ **"ucaldıb"** Bax: Rom. 15:13-dəki Xüsusi mövzu.

■ **"Ona izzət gətirirsə"** Rom. 3:23-dəki qeydə bax

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 3:9-18

⁹Bəs nə deyək? Biz Yəhudilərin üstünlüyü varmı? Əlbəttə, yox! Çünki biz artıq həm Yəhudiləri, həm də Yunanları təqsirləndirdik ki, onların hamısı günahın hökmü altındadır. ¹⁰Necə ki yazılıb: «Saleh olan yoxdur, Bir nəfər belə, yoxdur. ¹¹Dərk edən bir kəs yoxdur, Allahı axtaran yoxdur. ¹²Hamısı yoldan azıb, Onlardan fayda yoxdur. Bir nəfər də olsun Yaxşı iş görəni yoxdur». ¹³«Boğazları açıq qəbirdir, Dilləri yalan danışır». «Dodaqlarında gürzə zəhəri var». ¹⁴«Ağızları lənət və acı sözlərlə doludur». ¹⁵«Ayaqları qan tökməyə tələsir, ¹⁶Yollarında viranəlik və fəlakət var, ¹⁷Əmin-amanlıq yolu nədir, bilmirlər». ¹⁸«Onların gözündə Allah qorxusu yoxdur».

3:9 "Biz Yəhudilərin üstünlüyü varmı?" Buradakı qrammatika tam aydın deyildir. Bu mətnin əsas həqiqəti açıq-aşkar budur ki, bütün insanların Allahın lütfünə ehtiyacları vardır (müq. et. Rom. 3:9,19,23; 11:32; Qal. 3:22). Lakin bu xüsusi vəhyin yəhudilərə (Paul və soydaşlarına, müq. et. TEV, RSV) yoxsa məsihçilərə (Paul və imanlılara, Allahın lütfündən kənar) aid olduğu tam aydın deyildir. Yəhudilərin həqiqətən bəzi üstünlükləri var idi (müq. et. Rom. 3:1-2; 9:4-5), ancaq bu üstünlükləri onların məsuliyyətini daha da artırırdı (müq. et. Luka 12:48)! Bütün insanlar ruhən itmiş vəziyyətdədirlər və Allahın lütfünə ehtiyacları vardır.

"Üstünlük" olaraq tərcümə olunmuş yunanca "daha yaxşı" ifadəsini, az sayda alimlər QAYIDIŞ NÖV əvəzinə MƏCHUL NÖV olaraq nəzərdən keçirirlər ("daha yaxşı vəziyyətdə olmaq") və nəticədə bu ifadə "üstün sayılmaq" və ya "daha yaxşı vəziyyətə qoyulmuş olmaq" şəklində tərcümə olunur.

Romalılara Məktuba çox vaxt deyirlər ki, bu, Paulun ən neytral, yerli şəraitdən ən az asılı olan yazısıdır. Paulun Məktublarının əksəriyyəti yerli bir ehtiyac və ya böhran ilə bağlı yazılıb (şəraitlə əlaqəli mətnlərdir). Lakin

ehtimal var ki, Romalılara Məktubun 1-3-cü və 9-11-ci fəsilləri, Romadakı cəmiyyətdə imanlı yəhudi və qeyri-yəhudi rəhbərlərin arasındakı qısqanclıq zəminində yazılıb.

■ **"Çünki biz artıq həm Yəhudiləri, həm də Yunanları təqsirləndirdik ki, onların hamısı günahın hökmü altındadır"** Bu FEİL (AORİST QAYIDIŞ NÖV [deponent] XƏBƏR FORMASI) Əhdi-Cədidə yalnız burada işlənmişdir. Paul Rom. 1:18-2:29-da müdafiə etdiyi arqumentindən bəhs edir.

■ **"günahın hökmü altındadır"** Paul "günah"ı şəxsləşdirərək ("İyeronimin Müqəddəs Kitab şərh" – *Jerome Biblical Commentary*, s. 300) onu günaha batmış bəşəriyyətin üzərində rəhmsiz bir ağa kimi təsvir edir (müq. et. Rom. 6:16-23).

3:10-18 "Necə ki yazılıb" Bu ifadəyə həmçinin Rom. 3:4-də də rast gəlinir. Aşağıdakı Əhdi-Ətiq sitatları, bəşəriyyətin günaha batmış halını bariz şəkildə göstərmək üçün insan bədənini ilə analogiyaya əsasən işlənən metaforalardır.

1. a. 10-12, Vaiz 7:20 və ya Zəb. 14:1-3
2. a.13, Zəb. 5:9 və 140:3
3. a.14, Zəb. 10:7
4. a. 15-17, Yeş. 59:7-8 və Sül. 1:16
5. a.18, Zəb. 36:1

Paulun burada Yeş. 53:6-nı sitat gətirmədiyini təəccüblüdür.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 3:19-20

¹⁹Biz bilirik ki, Qanunda deyilənlərin hamısı Qanunun hökmü altında olanlara aiddir; belə ki bütün dillər sussun və bütün dünya Allahın hökmünə məruz qalsın. ²⁰Beləliklə, Qanuna əməl etməklə heç bir insan Allahın önündə saleh sayılmayacaq. Çünki Qanun vasitəsilə günah dərk olunur.

3:19 "Biz bilirik ki" Rom. 2:2-dəki qeydə bax.

■ **"Qanun"** Rom. 3:10-18-də Tövratdan başqa yazılardan da sitat gətirildiyi üçün, bu kontekstdə, yəqin ki, bütün Əhdi-Ətiq nəzərdə tutulur (müq. et. Rom. 3:21). Paul 9-cu ayədə "günah"ı şəxsləşdirdiyi kimi, burada "Qanunu" şəxsləşdirir (müq. et. Rom. 6:16-23).

■ **"Qanunun hökmü altında olanlara aiddir"** Bu həm yəhudilərdən, həm də başqa millətlərdən imana gələnələrə aiddir. Ancaq qeyd etmək lazımdır ki, bu Əhdi-Ətiq sitatlarından bəzisi orijinal kontekstlərində başqa millətlərə aid idi. Bütün insanlar günahkardırlar (müq. et. Rom. 3:23)!

NASB "ki, hər ağız qapansın və bütün dünya Allaha cavabdeh olsun"

NKJV "ki, hər ağız sussun və bütün dünya Allahın önündə təqsirkar olsun"

NRSV "belə ki hər ağız sussun və bütün dünya Allaha hesab versin"

TEV "insanların bütün bəhanələrinə son qoymaq və bütün dünyanı Allahın mühakiməsi altına gətirmək məqsədilə"

NJB "lakin bunların hamısı hər kəsi susdurmaq və bütün dünyanı Allahın mühakiməsinə gətirmək üçün nəzərdə tutulub"

Bu, Rom. 1:18-3:20-nin əsas mövzudur; həmin mövzu Rom. 3:23-də xülasə edilib.

■ **"bütün dillər"** Rom. 3:19-20-də bütün bəşəriyyət mənasında işlənən bir sıra ifadələr vardır.

1. "bütün dillər", Rom. 3:19
2. "bütün dünya", Rom. 3:19
3. "heç bir insan", Rom. 3:20

3:20 "Qanuna əməl etməklə heç bir insan Allahın önündə saleh sayılmayacaq" Bu, Zəb. 143:2-ə istinaddır (eləcə də bax: Əyy. 4:17; 9:2; 25:4; Zəb. 130:3; Sül. 20:9; Vaiz 7:20; 1Pad. 8:46; 2Saln. 6:36), ancaq

başlanğıcdakı ifadə sitata əlavə olunub. Bu, Paulun Müjdəsinin mühüm bir cəhəti idi (müq. et. Qal. 2:16; 3:11). Paul sadıq farisey kimi dini həvəsin və qayda-qanunlara riayətin insana sülh verməyəcəyini bilirdi.

Burada işlənmiş olan "insan" (hərfi tərcümədə "cisim, bədən") üçün Rom. 1:3-də Xüsusi mövzuya bax.

NASB, NRSV "Qanun vasitəsilə günahın dərki mümkün olur"
NKJV "çünki qanunla günahın dərki həyata keçir"
TEV "Qanunun işi, insana günah işlətməmiş olduğunu bildirməkdir"
NJB "qanunun bütün işi, nəyin günah olduğunu göstərməkdir"

Bu, Əhdi-Ətiqin məqsədlərindən biri idi. Rom. 13:9-dakı Xüsusi mövzuya bax. Günaha batmış bəşəriyyətə xilas gətirmək əsla Əhdi-Ətiqin məqsədi olmayıb. Məqsədi, günahkarlığı üzə çıxarmaq və bütün insanları YAHVE-nin mərhəmətinə gətirməkdir (müq. et. Rom. 4:15; 5:13,20; 7:7; Qal. 3:19-22, 23-29).

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüza, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Yəhudilərin sədaqətsizliyi Allahın vədlərinə necə təsir edir? (3:3-4)
2. Yəhudi olmağın Allah qarşısında bir üstünlüyü varmı? (3:1-8)
3. Rom. 3:5-8-də gözlənen etirazın (diatribe) mənası nədir?
4. Əgər insan, əməllərindən asılı olmayaraq, lütf ilə iman vasitəsilə saleh sayılırsa, onun necə yaşadığı önəmlidirmi (müq. et. Rom. 3:8)?
5. Ümumbəşəri günahkarlıq teoloji (kalvinist) anlayışına tərifi verin (müq. et. Rom. 3:10-18).
6. Musanın Qanununun və ya ümumən qanunun məqsədi nədir (müq. et. Rom. 3:20; Qal. 3:24-25)?
7. Bəşəriyyətin itmiş vəziyyətindən bəhs edən Rom. 1-3-cü fəsillərdə niyə şeytanın adı heç çəkilmir?

ROM. 3:21-31-İN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Romalılara 3:21-31
 1. Rom. 1:18-3:20-nin xülasəsidir
 2. Rom. 1:16-17-nin geniş açılmasıdır
 3. Romalılara 4-8-ci fəsillərə (xüs. Rom. 3:28) girişdir
- B. Lütf ilə iman vasitəsilə saleh sayılma doktrininin bu xülasəsi barədə islahatçılar belə deyiblər:
 1. Martin Lüter deyib ki, bu "Məktubun və bütün Müqəddəs Kitabın baş nöqtəsi və mərkəzidir".
 2. Jan Kalvin deyib ki, "Məsihdə Allahdan gələn salehliyi bu dərinliyi ilə açıqlayan başqa mətn, yəqin ki, bütün Müqəddəs Kitabda yoxdur"
- C. Müjdəçi məsihçiliyinin teoloji məğzi məhz bundan ibarətdir! Bu kontekstin dərki, məsihçiliyin dərkidir. Yəh. 3:16-da Müjdə tək ayədə verildiyi kimi, burada Müjdə iki abzasda xülasə edilir. Bu, Paulun vəz etdiyi Müjdənin mahiyyətidir.

Şərh üçün mühüm olan üç əsas sual:

 1. "Qanun" sözünün mənası nədir?
 2. "Allahdan gələn salehlik" nə deməkdir?
 3. "İman" və "inanmaq" terminləri nə mənaya gəlir?
- D. Rom. 3:22-də "hamısı" sözü (müq. et. Rom. 3:29) və Rom. 3:24-də "hədiyyə" sözü (müq. et. Rom. 5:15,17; 6:23) üçün Allaha şükür edirəm.

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 3:21-26

²¹Amma indi Qanuna bağlı olmayaraq Allahdan gələn salehlik zahir olub. Buna Qanun da, Peyğəmbərlərin yazıları da şəhadət edir. ²²Allahdan gələn bu salehlik İsa Məsihə iman vasitəsilə Ona iman gətirənlərin hamısına verilir. Heç kəsə fərq qoyulmur. ²³Çünki hamı günah edib, Allahın izzətindən məhrum olub ²⁴və Onun lütfü ilə də Məsih İsadə satın alınmağa nail olaraq bir hədiyyə kimi saleh sayılır. ²⁵Allah İsanı kəffarə qurbanı olaraq təqdim etdi ki, iman edənlərin günahları Onun qanı vasitəsilə bağışlansın. Bunu Öz salehliyini göstərmək üçün etdi. Çünki səbirli olub qabaqca edilən günahları cəzasız qoymuşdu. ²⁶Bunu etdi ki, indiki zamanda salehliyini zahir etsin; beləcə Özü ədalətli olsun, İsaşa olan imana əsaslananı da saleh sayсын.

3:21 "Amma indi" Paul köhnə əhdi yeni əhd ilə, qədim asilik dövrünü yeni salehlik dövrü ilə qarşılaşdırır. Belə olduqda, bu ifadə "indiki zamanda" (müq. et. Rom. 3:26; "amma indi" – Rom. 6:22; 7:6) ifadəsi ilə paraleldir.

■ **"indi Qanuna bağlı olmayaraq"** Paulun bu fəsillərdə Musanın Qanunundan (NASB) yaxud ümumən qanundan (NRSV, TEV, NJB, NIV) bəhs etdiyini dəqiq söyləmək çətindir. Bu kontekstdə yəhudi qanunu Paulun söhbətinə daha uyğun görünür. Bütün insanlar daxili və ya xarici hər mənəvi və ictimai qayda-qanunu pozublar. Günahə batmış bəşəriyyət olaraq biz, müasir qərb fərdiyyətçiliyi üçün xüsusilə səciyyəvi olan xudbin, eqosentrik arzularımızdan başqa ümumiyyətlə heç bir qayda-qanun istəmirik (müq. et. Yar. 3).

NASB "Allah salehliyi"
NKJV, NRSV "Allahın salehliyi"
TEV "insanları Özü ilə düzgün münasibətə gətirmək üçün Allahın yoludur"
NJB "Allahın xilas gətirən ədaləti"

"Salehlik" sözü ilə MÜƏYYƏNLİK ARTIKLI işlənmişdir. Allahın saleh xasiyyəti deyil, günahkar insanları bağışladığı və qəbul etdiyi yol nəzərdə tutulur. Rom. 1:16-17-nin teoloji mövzusunda eyni ifadə işlənib. Salehliyin, çarmıxa çəkilmiş İsa Məsihə iman vasitəsilə əldə edildiyi açıqca bildirilir (müq. et. Rom. 3:22,24-26).

Bu söz (*dikaïosonē*) və ondan törəmə sözlərin (Rom. 2:13-dəki qeydə bax) bu kontekstdə tez-tez işlənməsi onun əhəmiyyətini göstərir (müq. et. Rom. 1:17; 3:5,21,22,25,26; 4:3,5,6,9,11,13,22; 5:17,21; 6:13,16,18,19,20; 8:10; 9:28,30,31; 10:3,4,5,6,10,17). Bu yunanca termin, Əhdi-Ətiqdə "standart" və ya "ölçü qamışı" (*tsadak*) metaforasından qaynaqlanır (Bax: Rom. 1:17-dəki xüsusi mövzu). Standart, Allahın Özüdür. Bu söz Allahın Məsih vasitəsilə günahkar insanlara əvəzsiz olaraq verilən xasiyyətini əks etdirir (müq. et. Rom. 4-cü fəsil; 2Kor. 5:21). Öz ehtiyacını etiraf etmək və Allahın hədiyyəsini qəbul etmək, məğrur və xudbin bəşəriyyət, ələlxüsus qanunpərəst dindarlar üçün həmişə çox alçaldıcı olub.

■ **"zahir olub"** Bu ifadə 1:17-yə bənzəyir. Ancaq FEİLİN ZAMANI fərqlidir. Buradakı FEİLİN mənası "açıqca bildirilmiş və bildirilməyə davam edir". Bu söz BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR, Rom. 1:17-dəki sinonimi isə İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR. Allah həm Əhdi-Ətiqdə (müq. et. Rom. 4), həm də İsadə Müjdəni açıqca bildirmişdir.

■ **"Buna Qanun da, Peyğəmbərlərin yazıları da şəhadət edir"** İbrani kanonun üç hissəsindən (Qanun, Peyğəmbərlər və Yazılar) ikisi nəzərdə tutulur. Qanun və Peyğəmbərlər deyildikdə bütün Müqəddəs Yazılar nəzərdə tutulurdu (Rom. 3:19 və Mat. 5:17-dəki qeydə bax). Bu, Müjdənin ilkin şəkli ilə Əhdi-Ətiqdə var olduğunu açıqca göstərir (müq. et. Luka 24:27,44; Həv. 10:43). Müjdə, Allahın ağılına sonradan gələn bir fikir, "B" planı və ya "fövqəladə vəziyyət" üçün tədbir planı deyil idi (müq. et. Rom. 1:2).

3:22 "İsa Məsihə iman vasitəsilə" Hərfi tərcümədə "İsa Məsihin imanı vasitəsilə". Bu YİYƏLİK HAL konstruksiyasıdır. Qal. 2:16 və Fil. 3:9-da, eləcə də Rom. 3:26; Qal. 2:16,20; 3:22-da təkrar olunur. Bunun belə mənalara ola bilər:

1. İsanın imanı və ya sədaqəti (SUBYEKTİV YİYƏLİK HAL)
2. İmanımızın obyektinə olaraq İsa (OBYEKTİV YİYƏLİK HAL)

Qal. 2:16-da eyni qrammatik quruluşa əsasən 2-ci variant üstün sayılır.

Bu, Allahın insanı saleh saymasının əsas cəhətini göstərir. Allahın salehliyi, Məsih vasitəsilə əvəzsiz olaraq verilən ənəm sayəsində insanın həyatında fəal olur (müq. et. Rom. 4:5; 6:23), iman və inamla qəbul edilməli (müq. et. Ef. 2:8-9) və gündəlik həyatda yaşanmalıdır (müq. et. Ef. 1:4; 2:10).

■ **"hamısına"** Müjdə bütün insanlar üçündür (müq. et. Rom. 3:24; Yeş. 53:6; Yez. 18:23,32; Yəhya 3:16-17; 4:42; 1Tim. 2:4; 4:10; Tit. 2:11; 2Pet. 3:9; 1Yəh. 2:1; 4:14). Nə böyük həqiqətdir! Bu, Müqəddəs Kitabdakı seçilmə həqiqətini balanslaşdırmalıdır. Allahın seçimi, islamdakı determinizm anlamında və ya ultra-kalvinist anlamda (bəzisinin seçilməsi, bəzisinin seçilməməsi) deyil, əhd anlamında başa düşülməlidir. Əhdi-Ətiqdə seçilmişlik imtiyaz deyil, xidmət məsuliyyəti idi! Allah günaha batmış bəşəriyyəti xilas edəcəyini vəd etmişdir (müq. et. Yar. 3:15). Allah İsrail vasitəsilə bütün bəşəriyyəti çağırmış və seçmişdir (müq. et. Yar. 12:3; Çıx. 19:5-6). Allah insanı Məsihə olan iman vasitəsilə seçir. Xilasda təşəbbüs həmişə Allahındır (müq. et. Yəh. 6:44,65). Efeslilərə 1-ci və Romalılara 9-cu fəsillər, Avqustin və Kalvinin əvvəlcədən təyin olunma doktrinlərini əsaslandırdıqları ən ciddi mətnlərdir.

Allah imanlıları yalnız xilasa (saleh sayılmaya) deyil, eləcə də təqdis edilməyə çağırır (müq. et. Ef. 1:4; Kol. 1:12). Bu,

1. Məsihdəki mövqeyimiz (müq. et. 2Kor. 5:21)

2. Allahın Öz xasiyyətini övladlarında əks etdirmək arzusu (müq. et. Rom. 8:28-29; Qal. 4:19; Ef. 2:10) ilə əlaqəli ola bilər

Allahın Öz övladları üçün iradəsi həm gələcəkdə cənnətə getmələridir, həm də indidən Məsihə bənzəmələridir!

Əvvəlcədən təyin olunmanın məqsədi müqəddəslikdir (müq. et. Ef. 1:4), imtiyaz deyildir! Allahın çağırışı bir neçə seçilmiş Adəm övladlarına deyil, hamısına səslənir! Allahın Öz xasiyyətinə çağırışdır (müq. et. 1Sal. 5:23; 2Sal. 2:13). Əvvəlcədən təyin olunma həqiqətinin müqəddəs həyat əvəzinə teoloji prinsipə çevrilməsi, bəşəri teoloji sistemlərin faciəsidir. Biz öz teoloji çərçivələr ilə çox vaxt Müqəddəs Kitab mətnlərinin mənasını təhrif edirik!

Bax: Rom. 8:33-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "SEÇİLMƏ/ƏVVƏLCƏDƏN TƏYİN EDİLMƏ VƏ TEOLOJİ BALANSIN VACİBLİYİ" (SPECIAL TOPIC: ELECTION/PREDESTINATION AND THE NEED FOR A THEOLOGICAL BALANCE).

■ **"iman gətirənlərin"** İsa bütün insanlar üçün ölmüşdür. Potensial olaraq hər kəs xilas ola bilər. İnsanların İsanı şəxsən qəbul etmələri (İNDİKİ ZAMAN FELİ SİFƏTİ, bax: Rom. 10:4-dəki Xüsusi mövzu) onların həyatına İsanın salehliyini gətirir (müq. et. Rom. 1:16; Yəh. 1:12; 3:16; 20:31; Rom. 10:9-13; 1Yəh. 5:13). Müqəddəs Kitab bizə sayılan salehliyin iki meyarını təqdim edir: iman və tövbə (müq. et. Mark 1:15; Həv. 3:16,19; 20:31 və Rom. 1:5-dəki qeydə bax). Bu mətn xilas təklifinin ümumbəşəri xarakterini bariz şəkildə göstərir, lakin hamının xilas olmayacağı bir faciə və sirdir.

■ **"Heç kəsə fərq qoyulmur"** İnsanların (yəhudi və yunan) xilas ola biləcəkləri yalnız bir yol vardır (müq. et. Yəh. 10:1-2,7; 11:25; 14:6). Məsihə iman etməklə hər kəs xilas ola bilər (müq. et. Rom. 1:16; 4:11,16; 10:4,12; Qal. 3:28; Kol. 3:11).

3:23-26 Bu, yunanca bir cümlədir.

3:23

NASB, NKJV,

NRSV "çünkü hamı günah edib və ... kifayətsiz qalıb"

TEV "bütün insanlar günah ediblər və ... uzaqdırlar"

NJB "günah etdilər və ... məhrum oldular"

Bu, Rom. 1:18-3:20-nin xülasəsidir. Hər kəsin Məsih tərəfindən xilas edilməyə ehtiyacı vardır (müq. et. Rom. 3:9,19; 11:32; Qal. 3:22; Yeş. 53:6). "Günah edib" AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR, lakin "kifayətsiz qalmağa davam edir" İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Ehtimal ki, bu ifadə (1) bəşəriyyətin Adəmdə kollektiv şəkildə günaha batmasına (müq. et. Rom. 5:12-21) və (2) davam edən fərdi asiliklərinə işarə edir. Bu fərq, müasir ingiliscə tərcümələrdən heç birində konkret şəkildə əks olunmur.

Bu ayə teoloji baxımdan Rom. 3:21 və dolaylı olaraq Rom. 3:24 ilə əlaqəlidir.

■ **"Allahın izzətindən"** İnsanlar Allahın surətində yaranıblar (müq. et. Yar. 1:26-27); başqa heç bir məxluq Allahın surətində deyildir. İnsanlar izzətli Allah ilə ünsiyyətdə olmaq və xasiyyətini əks etdirmək üçün yaranıblar! Günah ilahi surətimizi pozub, lakin Məsihin ölümü və imanlıların imanını vasitəsilə Allahın lütfü bu surəti bərpa etmişdir (müq. et. Kol. 3:10).

Əhdi-Ətiqdə "ehtişam/izzət" üçün ən çox işlənən ibrani sözü (*kbd*) əvvəllər ticarət termini idi (qoşa tərəzi mənasında) və mənası "ağır olmaq" idi. Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "EHTİŞAM/İZZƏT (DOXA)" (SPECIAL TOPIC: GLORY (DOXA))

3:24 "Onun lütfü ilə... bir hədiyyə kimi saleh sayılır" Bu, İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Müjdənin başlanğıc nöqtəsi budur: salehliyi bəxş edən Allahın lütfü (müq. et. Rom. 5:15-17; 6:23; Ef. 2:8-9). Yunanca "saleh saymaq" (*dikaioō*) sözü "salehlik" (*dikaioṣunē*, Rom. 1:17-də Xüsusi mövzuya bax) ilə eyni mənşəlidir. Təşəbbüs həmişə Allahındır (müq. et. Yəh. 6:44,65).

24-25-ci ayələrdə xilas təsvir etmək üçün üç metafora işlənib.

1. "saleh sayılma" - "cəzası verilməmək" və ya bir kəsi təqsirsiz elan etmək mənasına gələn hüquqi termin
2. "satın alınma" - kölə bazarında "geri almaq" və ya "azad etmək" mənasında işlənən ifadə
3. "kəffarə" - qurban gətirmə sistemində örtmə, günahı bağışlatma yeri mənasında işlənən termin

Kəffarə günündə qurban qanının çəkildiyi Əhd sandığının qapağını bildirirdi (müq. et. Lev. 16; İbr. 9:5).

XÜSUSİ MÖVZU: "ƏHDİ-CƏDİDİN XİLASA DAİR ŞƏHADƏTİ" (SPECIAL TOPIC: NEW TESTAMENT EVIDENCE FOR ONE'S SALVATION)

■ **"hədiyyə"** Paul bu anlayışı dəfələrlə müxtəlif terminlər ilə ifadə edib.

1. *dōrean*, ZƏRF, "əvəzsiz olaraq"
2. *dōrea*, İSİM, "əvəzsiz hədiyyə"
3. *dōron*, İSİM, "hədiyyə" (müq. et. Ef. 2:8)
4. *charisma*, İSİM, "əvəzsiz bəxş" və ya "əvəzsiz yaxşılıq" (müq. et. Rom. 1:11; 5:15,16; 6:23; 11:29; 12:6)
5. *charisomai*, FEİL, "əvəzsiz yaxşılıq kimi vermək" (müq. et. Rom. 8:32)
6. *charis*, İSİM, "əvəzsiz yaxşılıq" və ya "əvəzsiz hədiyyə" (müq. et. Rom. 4:4,16; 11:5,6; Ef. 2:5,8)

■ **"Məsih İsada satın alınmağa nail olaraq"** Xilasımızın "mexanizmi", İsanın əvəzedici ölümü və dirilməsidir. Müqəddəs Kitabda nəyin nə qədəri ödənməmiş və ya kimə ödənməmiş (Avqustin) məsələsinə diqqət yetirilməyib, lakin bəşəriyyətin günahından qaynaqlanan təqsirkarlıqdan və cəzasından məsum əvəzedici qurban vasitəsilə azad edilməsi həqiqəti önə çıxarılıb (müq. et. Yəh. 1:29,36; 2Kor. 5:21; 1Pet. 1:19).

Bu ayə həmçinin Yar. 3:15-dəki vədin nəyin bahasına başa gəldiyini göstərir. İsa günaha batmış bəşəriyyətin əvəzedici qurbanı kimi lənəti Öz üzərinə götürmüş (müq. et. Qal. 3:13) və ölmüşdür (müq. et. 2Kor. 5:21). Xilas əvəzsiz verilsə də, ucuz deyildir.

XÜSUSİ MÖVZU: "FİDYƏ/SATINALMA" (SPECIAL TOPIC: RANSOM/REDEEM)

3:25

NASB "Allahın açıqca nümayiş etdirdiyi"

NKJV "Allahın ortaya qoyduğu"

NRSV "Allahın ortaya qoyduğu"

TEV "Allah təqdim etdi"

NJB "Allah tərəfindən təyin olunmuş"

Bu, *protithēmi* sözünün AORİST QAYIDIŞ NÖV XƏBƏR FORMASIDIR; *protithēmi* (Rom. 1:13 və Ef. 1:9 "məqsəd qoymaq"; həmçinin Rom. 8:28-dəki İSİM bu mənaya gəlir) sözünün mənası budur ki, Məsihin ölümü ilə Allahın ürəyi və məqsədi aşkar olmuşdur (müq. et. Ef. 1:9; Qal. 3:1). Allahın əzəli xilas planında (müq. et. Həv. 2:23; 3:18; 4:28; 13:29; 26:22; və Rom. 1:5-dəki Xüsusi mövzu) İsanın qurbanı var idi (müq. et. Yeş. 53:10; Vəhy 13:8). Rom. 9:11-dəki qeydə bax.

■ **"göstərmək üçün"** Bu yunan sözü *endeiknumai (endeixis, müq. et. Rom. 3:25,26)* Romalılara Məktubda bir neçə dəfə işlənib (müq. et. Rom. 2:15; 9:17,23; LXX Çıx. 9:16). Təməl mənası zahir etmək və ya nümayiş etdirməkdir. Allah istəyib ki, bəşəriyyət Onun xilas məqsədini, planını və salehliyini dərk etsin. Bu kontekst Müqəddəs Kitaba əsaslanan ilahi dünyagörüşü ortaya qoyur:

1. Allahın xasiyyəti barədə
2. Məsihin işi barədə
3. bəşəriyyətin ehtiyacı barədə
4. satınalmanın məqsədi barədə

Allah bizim dərk etməyimizi istəyir! Bu kontekst məsihçiliyin düzgün dərk üçün çox önəmlidir. Bəzi sözlər və ifadələr aydın deyildir və ya müxtəlif cür anlaşıla bilər, lakin bütöv mətnin mənası açıq və aydındır. Bu kontekst, Müjdənin teoloji mənasının yolunu göstərən "qütb ulduzu"dur.

NASB "Onun qanında kəffarə olaraq"

NKJV "Onun qanı ilə kəffarə olmaq üçün"

NRSV "Onun qanı ilə satınalma qurbanı kimi"

TEV "belə ki öz qanı ilə o, insanların günahlarının bağışlanmasının vasitəsi olsun"

NJB "barışmağa nail olmaq üçün öz canını qurban vermək"

Yunan-Roma dünyasında bu söz, bir qiymət ödəyərək düşmən bir tanrı ilə münasibətləri bərpa etmək anlayışını özündə daşıyır. Lakin Septuagintada bu söz belə mənada işlənməyib. Septuagintada və İbr. 9:5-də bu söz "mərhəmət taxtı" (kəffarə qapağı) olaraq tərcümə olunub (müq. et. Çıx. 25:21-22; Lev. 16:12-15). Bu, kəffarə günündə bütün xalq üçün kəffarə edilən ən müqəddəs yerdə olan Əhd sandığının qapağı idi (müq. et. Levililər 16). Paulun İsraildəki qurban gətirmə sistemindən (yəni, Levililər 1-7) qurbana dair metaforalardan istifadə etdiyi aşkardır. Həmin metaforalar (kəffarə, fidyə, qurban) yalnız Allahın Əhdi-Ətiqədəki sözləri ilə əlaqədar olaraq anlaşıla bilər. Sonra Paul onların bütün dünyaya aid olduğunu izah etməlidir. YAHVE Özünü hamıya tanımaq məqsədilə İbrahim/İsrail tanıdı; hamı Onun surətindədir; hamı asi olub; Məsihə (yəhudi Messiya) iman vasitəsilə hamı xilas ola bilər.

Bu söz elə tərcümə olunmalıdır ki, Allahın günaha nifrəti azaldılmasın, lakin eyni zamanda Onun günahkarları kəffarə ilə xilas etmək istəməsi də təsdiqlənsin. Bu mövzu barədə yaxşı tədqiqat Ceymz Styuartın "Məsihdə olan insan" (James Stewart, *A Man in Christ*, ss. 214-224) kitabında yer alır. Bu terminin Allahın Məsihdə etdiyi işi əks etdirməsi üçün onu "barışdırıcı qurban" və ya "barışdırıcı qüvvə ilə" kimi ifadələrlə tərcümə etmək olar.

"Onun qanı vasitəsilə" ifadəsi ibrani dilindən gəlir və qüsursuz Allah quzusunun əvəzedici qurbanını bildirir (müq. et. Yəh. 1:29). Bu anlayışı tam anlamaq üçün Levililər 1-7-ci fəsillər və eləcə də Rom. 16-cı fəsildəki Kəffarə günü çox mühümdür. Qan təqsirkarların uğrunda fəda edilən günahsız həyata işarə edir (müq. et. Yeş. 52:13-53:12).

Bir adam hamı üçün ölüb (müq. et. Rom. 5:12-21)!

■ **"iman edənlərin"** Burada yenə də hər kəsin İsanın əvəzedici ölümündən faydalanmasının "mexanizmi" bildirilir (müq. et. Rom. 1:17; 3:22,25,26,27,28,30).

V əsrə aid qədim unsial "A" əlyazmasında (İoann Zlatoustun istifadə etdiyi yunanca mətn) və XII əsrə aid bir unsial əlyazmada (2127) buraxılmış olan bu ifadə, digər qədim yunanca əlyazmaların hamısında vardır. Bəzi əlyazmalarda "iman" sözü MÜƏYYƏNLİK ARTIKLI ilə işlənib (P⁴⁰, B, C³, D³ əlyazmaları), bəzilərinə isə artikl yoxdur (K, C*, D*, F, G əlyazmaları), lakin bu, mənaya təsir etmir. UBS³ bu sözün daxil edilməsini "B" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (yüksək əminlik).

■ **"Öz salehliyini göstərmək üçün"** Allah Öz xasiyyətinə və sözünə sadıq olacaqdır (müq. et. Mal. 3:6). Əhdi-Ətiqədə günah işlədən adamın öləcəyi yazılıdır (müq. et. Yar. 2:17; Yez. 18:4,20). Allah haqsız bəraət qazandırmayacağını elan edib (müq. et. Çıx. 23:7). Günaha batmış bəşəriyyətə Allahın məhəbbəti o qədər böyükdür ki, Allah insan olmağa və günahlı bəşəriyyət uğrunda ölməyə razı olub (müq. et. Rom. 5:12-21). Allahın məhəbbəti və ədaləti İsada birləşir (müq. et. Rom. 3:26).

NASB, NKJV,

NRSV "O, əvvəlcə edilən günahların üstündən keçib"

TEV "keçmişdə o səbirli olub və insanların günahlarına göz yumub"

NJB "keçmişdə, günahların cəzasız qaldığı zaman"

Əhdi-Cədidə yalnız bu yerində rast gəlinən "cəzasız qoymaq" sözü (*parensis*) Septuagintada heç işlənməyib. Yunan atalar və İyeronim bunu yunanca hərfi mənası ilə "borcun bağışlanması" olaraq anlayırdılar (bax: Multon və Milliqan (Moulton and Milligan), s. 493). Lakin bu sözün törədiyi *pariēmi* FEİLİ "yanından keçməsinə yol vermək" və ya "etinasızlıq göstərmək" (müq. et. Luka 11:42) mənasına gəlir.

Belə bir sual doğur: Allah keçmişdə Məsihin gələcək işinə baxaraq günahları bağışlayırdı, yoxsa Məsihin gələcək ölümü ilə günah problemini həll edəcəyini bilərək onlara sadəcə göz yumurdu? Bunların nəticəsi eynidir. İnsanın keçmiş, indiki və gələcək günahları Məsihin qurbanı ilə bağışlanır.

Keçmişdə fəal olaraq Məsihin işini gözləyən Allahın lütfü (müq. et. Həv. 17:30; Rom. 4:15; 5:13), indi və gələcəkdə də fəaldır (müq. et. Rom. 3:26). Allah günaha qeyri-ciddi yanaşmır, lakin İsanın qurbanını insanın asiliyinin tam və son çarəsi olaraq qəbul edir. Günah artıq yaradılışın məqsədi olan, insanın Allahla yaxın ünsiyyətinə maneə törətmir (müq. et. Yar. 1:26-27).

3:26 Rom. 3:25-də "salehlik" etimoloji olaraq Rom. 3:26-dəki "ədalətli" və "saleh saymaq" sözləri ilə əlaqəlidir. Allah Məsihə iman vasitəsilə Öz xasiyyətinin imanlıların həyatında təzahür etməsini arzu edir. İsa bizim salehliyimiz oldu (müq. et. 2Kor. 5:21), lakin imanlılar da Onun salehliyinə, bənzərliyinə uyğunlaşmalıdırlar (müq. et. Rom. 8:29; Mat. 5:48; Lev. 19:2). Rom. 1:17-dəki Xüsusi mövzuya bax.

NASB, NKJV,

NRSV "İsaya imanı olan kəs"

TEV "İsaya iman edən hər kəs"

NJB "İsaya imanı olan hər kəs"

REB "İsaya iman gətirən hər kəs"

NET "İsanın sədaqəti sayəsində yaşayan kəs"

Yunan mətnində hərfi-hərfinə "İsanın imanının *adamı*" deyə yazılıdır. Çətinlik, YİYƏLİK HALIN çox işlənməsi ilə bağlıdır (Bax: C.B. Kerd, "Müqəddəs Kitabın dili və simvolikası" (G. B. Caird, *The Language and Imagery of the Bible*), s. 99). İngiliscə tərcümələrin çoxunda bu ifadə bir adamın İsaya imanı/inamı olaraq anlaşılır. NET Müqəddəs Kitabında bu ifadə 3:22 ilə bağlı olaraq qəbul olunub. Lakin Rom. 3:22-də

1. həm İsanın sədaqətindən,
2. həm də imanlının imanından bəhs edilir.

Xilas, qəbul ediləcək olan İsanın sədaqətinin nəticəsidir (müq. et. Rom. 3:30).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 3:27-30

²⁷Bəs biz nə ilə öyünə bilirik? Heç bir şeylə. Hansı ehkama əsaslanma bilirik? Qanuna əməl etmək ehkamınamı? Xeyr, yalnız iman ehkamına! ²⁸Çünki bu nəticəyə gəlirik ki, insan Qanuna əməl etməklə deyil, iman vasitəsilə saleh sayılır. ²⁹Məgər Allah yalnız Yəhudilərin Allahıdır? Başqa millətlərin də Allahı deyilmi? Əlbəttə, başqa millətlərin də Allahıdır. ³⁰Çünki yalnız bir Allah var və O, sünnətliləri imanla, sünnətsizləri də iman vasitəsilə saleh sayacaq.

3:27 "Bəs biz nə ilə öyünə bilirik?" Hərfi tərcüməsi "Bəs öyünmə haradadır?" "Öyünmə" sözünün ARTIKL ilə işlənməsi yəhudilərin qüruruna işarə edə bilər (müq. et. Rom. 2:17,23). Müjdə qüruru alçaldır. Günaha batmış bəşəriyyət (yəhudilər və başqa millətlər) öz-özünə kömək edə bilməz (müq. et. Ef. 2:8-9). Bax: Rom. 2:17-də XÜSUSİ MÖVZU: "ÖYÜNMƏ" (SPECIAL TOPIC: BOASTING)

Əvvəlki sözümə qısa bir əlavə edim. İnsanlar Allahın məhəbbətini və əfvini qazana bilməzlərsə bu demək deyil ki, onların xilasları özlərindən heç asılı deyildir. İnsanlar öz günahlarını/təqsirlərini dərk edib Allahın Məsihdə təklif etdiyi lütfü qəbul etməlidir. Allah günahkar insanlarla "əhd" vasitəsilə münasibət qurur. Biz bir dəfə cavab verməli və sonra verməyə davam etməliyik.

1. tövbə
2. iman
3. itaət

4. davam gətirmə

Biz Allahla münasibətimizdə həlledici rol oynayırıq. Bizim rolumuz cavab verməkdən ibarətdir! Amma cavab vermək bizim məsuliyyətimizdir! Azad iradə doktrini Allahın tam ixtiyarı doktrini qədər mühümdür. Müqəddəs Kitab şərq ədəbiyyata aid olduğundan həqiqəti gərgin cütlərlə təqdim edir.

XÜSUSİ MÖVZU: "ŞƏRQİ ƏDƏBİYYAT" (SPECIAL TOPIC: EASTERN LITERATURE)

■ **"Heç bir şeylə"** Hərfi tərcüməsi "bu (yəni öyünmə) istisna olunur". Bu ifadəyə (*ek* [kənar] + *kleiō* [qapamaq]) yalnız burada və Qal. 4:17-də rast gəlinir. Hərfi mənası "kənar qapamaq"dır.

■ **"iman ehkamına"** Allahın yeni əhdi (Yer. 31:31-34; Yez. 36:22-38) icraya əsaslanmır, lakin Allahın lütfkar xasiyyətinə və vədlərinə imana/inama (*pistis*) əsaslanır. Həm köhnə əhd, həm də yeni əhd günahkar bəşəriyyəti Allahın xasiyyətinə (saleh, Lev. 19:2; Mat. 5:48; Rom. 8:29) dəyişdirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

3:28 "bu nəticəyə gəlirik ki, insan Qanuna əməl etməklə deyil, iman vasitəsilə saleh sayılır." Bu ayə, Rom. 3:21-26-nı xülasə edir və Rom. 4-8-ci fəsillərə zəmin hazırlayır (müq. et. 2Tim. 1:9; Tit. 3:5). Xilas, Məsihin tamamlanmış işinə iman edən insana verilən əvəzsiz hədiyyədir (müq. et. Rom. 3:24; 5:15,17; 6:23; Ef. 2:8-9). Yetkinlik isə itaət, xidmət və ibadətdə keçən "hər şeyə dəyər" həyatdır (müq. et. Qal. 5:6; Ef. 2:10; Fil. 2:12; və Rom. 1:5-dəki qeydə bax).

3:29 Allahın əzəli məqsədi, surətində yaranmış insanların hamısını xilas etməkdir (Yar. 1:26,27; 5:1; 9:6). Yar. 3:15-dəki xilas vədi bütün Adəm övladlarına verilib. Allah dünyanı seçmək üçün İbrahimi seçmişdi (müq. et. Yar. 12:31; Çıx. 19:4-6; Yəh. 3:16).

Bu ayə, 3:9 kimi, Neronun yəhudi ibadəti qadağan edən fərmanından sonra Romanı tərk etmiş imanlı yəhudi rəhbərlər və bunun nəticəsində onları əvəz etmiş imanlı qeyri-yəhudi rəhbərlər arasındakı münafiqlikləri əks etdirə bilər. Ehtimal ki, Rom. 9-11-ci fəsillərdə eyni məsələyə toxunulur.

3:30

NASB "çünki həqiqətən Allah birdir"

NKJV "çünki bir Allah var"

NRSV "çünki Allah birdir"

TEV "Allah birdir"

NJB "çünki yalnız bir Allah var"

Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Təkallahlılıq düzdürsə, Allah bütün insanların Allahı olmalıdır.

XÜSUSİ MÖVZU: "TƏKALLAHLILIQ" (SPECIAL TOPIC: MONOTHEISM)

■ **"O, sünnətliləri imanla... saleh sayacaq"** Yunanca "saleh saymaq" və "salehlik" eyni mənşəli sözlərdir. Rom. 1:17-dəki Xüsusi mövzuya bax. Allahın önündə doğru olmaq üçün yalnız bir yol vardır (müq. et. Rom. 9:30-32). Xilas üçün iki meyar, iman və tövbədir (müq. et. Mark 1:15; Həv. 3:16,19; 20:21; bax: Rom. 1:5-dəki qeyd). Bu, həm yəhudilər, həm də yunanlar üçün belədir.

■ **"imanla... iman vasitəsilə"** Bu iki ifadə arasında açıq-aşkar paralelizm vardır. *Ek* və *dia* SÖZÖNLƏRİ burada sinonim olaraq işlənir. Bunların fərqli mənada başa düşülməsi nəzərdə tutulmayıb.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 3:31

³¹Onda biz iman vasitəsilə Qanunu ləğv edirikmi? Əsla! Əksinə, onu bir daha təsdiq edirik.

3:31

NASB "Onda biz iman vasitəsilə Qanunu ləğv edirikmi"

NASB "Onda biz iman vasitəsilə qanunu heçə endiririkmi"

NRSV "Onda biz bu iman ilə qanunu məhv edirikmi"

TEV "Məgər bu deməkdir ki, biz bu imanla Qanunu aradan qaldırırıq"

NJB "Məgər biz deyirik ki, iman Qanunu mənasız edir"

Əhdi-Cədid Əhdi-Ətiqi iki fərqli cəhətdən təqdim edir.

1. Allahdan ilham almış, Allah tərəfindən verilmiş, əsla yox olmayacaq vəhy (müq. et. Mat. 5:17-19; Rom. 7:12,14,16)

2. Köhnəlmiş və yox olmuş əhd (müq. et. İbr. 8:13).

Paul "ləğv" sözündən ən az iyirmi beş dəfə istifadə edib. Bu sözün mümkün tərcümə variantları "ləğv etmək", "qüvvədən düşürmək" və "təsirsiz hala gətirmək"dir. Rom. 3:3-dəki Xüsusi mövzuya bax. Paula görə, Qanun bir qəyyum (müq. et. Qal. 3:23) və mürəbbidir (müq. et. Qal. 3:24), əbədi həyat verə bilməz (müq. et. Qal. 2:16,19; 3:19). İnsanın məhkumluğunun əsasıdır (müq. et. Qal. 3:13; Kol. 2:14). Musanın Qanunu, "xeyirlə şəri bilmə ağacı" kimi həm vəhy, həm də mənəvi sınaq rolunu oynayır.

Paulun "qanun" dedikdə nəyi nəzərdə tutulduğu dəqiq məlum deyildir.

1. yəhudilikdə dini əməllər sistemi

2. başqa millətlərin Məsihdə xilas olmaq üçün keçməli olduqları mərhələ (Qalatiyalılara Məktubda imanlıları yəhudiləşdirməyə çalışanlar)

3. bütün insanların çata bilmədikləri standart (müq. et. Rom. 1:18-3:20; 7:7-25; Qal. 3:1-29).

■ **"onu bir daha təsdiq edirik"** Əvvəlki frazanın işığında bunun mənası nədir? Mümkün mənaları bunlardır

1. Qanun xilas yolu deyil idi, lakin davamlı mənəvi bələdçi idi

2. "imanla saleh sayılma" doktrininə şəhadət edirdi, 3:21; 4:3 (Yar. 15:6; Zəb. 32:1-2,10-11)

3. Qanunun acizliyi (insanın asiliyi qarşısında, müq. et. Rom. 7; Qal. 3) Məsihin ölümü ilə tamamlanmışdır, 8:3-4

4. vəhyin məqsədi insanda Allahın surətini bərpa etməkdir

Qanun, hüquqi salehlikdən sonra, həqiqi salehliyə və ya Məsihə bənzərliyə aparan bələdçi olmuşdur. Bax: Rom. 13:9-da Xüsusi mövzu: "Musanın Qanununa dair Paulun görüşləri" (Special Topic: Paul's Views of the Mosaic Law).

İnanılmaz paradoks! Qanun Allahın salehliyini bərqərar edə bilməyib, lakin Qanunun ləğvi ilə, iman vasitəsilə Allahın lütf hədiyyəsi ilə məsihçilər saleh, mömin həyat sürə bilirlər. Qanunun məqsədi insanın icrası ilə yerinə yetirilməz, Allahın lütfünün Məsihdə əvəzsiz hədiyyəsi ilə yerinə yetirilir! "Təsdiq etmək" barədə bax: Rom. 5:2-dəki Xüsusi mövzu: "Dayanmaq" (Special Topic: Stand).

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Rom. 3:21-31-i öz sözlərinizlə təsvir edin.

2. Niyə Allah keçmişdə insanın etdiyi günahları cəzasız qoymuşdu (Rom. 3:25)?

3. Əhdi-Ətiqdə imanlılar günahdan necə xilas olurdular (3:25)?

4. İsağa iman Qanunu necə təsdiq edir (3:31)?

ROMALILARA MƏKTUB 4-CÜ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
İbrahimin nümunəsi	İbrahimin imanla saleh sayılması	İbrahimin imanla saleh sayılması	İbrahimin nümunəsi	İbrahimin imanla saleh sayılması
4:1-12	4:1-4 Davud eyni həqiqəti təənnüm edir 4:5-8 İbrahimin sünnətdən əvvəl saleh sayılması	4:1-8	4:1-8	4:1-8 Sünnətdən əvvəl saleh sayılmış
İman vasitəsilə həyata keçirilən vəd	İman vasitəsilə bəxş edilən vəd	İbrahimin həqiqi nəsl	Allahın vədinin qəbul edilməsi	Qanuna əməl etməklə kimsə saleh sayılmaz
4:13-25	4:13-25	4:9-12 4:13-15 4:16-25	4:9-12 4:13-15 4:16-25	4:9-12 4:13-17 İbrahimin iman məsihçi imanının modeli kimi 4:18-25

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüza, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəsli bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

KONTEKSTƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Paulun Rom. 3:21-31-də təqdim etdiyi sarsıdıcı teologiyası günahkar insanları Musanın Qanununa heç bağlı olmayaraq, əvəzsiz hədiyyə olaraq Allahın önündə doğru elan etmişdir. Yəqin ki, Paul yəhudilərin ona qarşı etiraz edəcəyini gözləyirdi! Paul yaydığı Müjdənin yeni meydana gəlmiş bir təlim olmadığını sübut etməyə çalışır (müq. et. Rom. 3:21b) və bu məqsədlə İbrahim və Davud barədə Əhdi-Ətiqdən misallar yetirir (müq. et. Rom. 4:6-8).
- B. Romalılara 4-cü fəsildə lütf ilə iman vasitəsilə saleh sayılma doktrinini təsdiq etmək üçün Musanın Qanunundan (Yaradılış – Qanunun Təkrarı) müvafiq sitatlar gətirilir. Rom. 3:21-31-də bunun xülasəsi verilir. Bir yəhudi üçün Musanın yazılarından bir sitat, xüsusən yəhudi millətinin atası sayılan İbrahimplə əlaqədar bir sitat böyük teoloji əhəmiyyətə malik idi. Davud gələcək olan Məsihin orbazı sayılırdı (müq. et. 2Şam. 7).

- C. Ola bilsin ki, Romada yəhudilərdən və başqa millətlərdən olan imanlılar arasındakı münaqişələr bu söhbət üçün zəmin yaradıb. Həmçinin ehtimal var ki, yəhudilərdən olan məsihçi rəhbərlər Neronun əmri ilə Romanı tərk etməyə məcbur olmuşdular (Neron bütün yəhudi dini mərasimləri qadağan etmişdi). Onları bir müddət üçün başqa millətlərdən olan məsihçi rəhbərlər əvəz etmişdilər. Birinci qrupun qayıtması ilə kimlərin rəhbərlik edəcəyi ilə bağlı münaqişələr meydana gəlib.
- D. Rom. 4-cü fəsil göstərir ki, günaha batmış insanlar həmişə malik olduqları nura əsasən Allaha iman və tövbə vasitəsilə Allahın lütfü ilə xilas olublar (Yar. 15:6; Rom. 4:3). Yeni əhd (Müjdə, müq. et. Yer. 31:31-34; Yez. 36:22-38) çox cəhətdən köhnə əhddən heç o qədər də fərqlənməyib.
- E. Lütf ilə, iman vasitəsilə bu salehlik yolu təkcə İsrailin əcdadlarına və ya xalqına deyil, hamıya açıqdır. Paul əvvəlcə Qalatiyalılara 3-cü fəsildə başladığı teoloji söhbətini burada daha da genişlədir.
- F. Etiraf edək ki, müjdəçi məsihçi kimi Rom. 3:21-31; 4:1-25; 5:1-21 və Qal. 3-cü fəsil bizim üçün həyati önəm daşıyır. Bu mətnlər məsihçiliyi mənim anlama biləcəyim şəkildə izah edir! Biz bunlara ümid bağlayırıq:
1. Allahın lütfü
 2. Məsihin işi
 3. Müqəddəs Yazının etibarlılığı
 4. Paulun açıq-aydın yazıları

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 4:1-8

¹Bəs onda cismani əcdadımız İbrahim haqqında nə deyə bilərik? O nə əldə etdi? ²Əgər İbrahim öz əməlləri ilə saleh sayılıydı, öyünməyə haqqı olardı, amma Allahın önündə yox. ³Müqəddəs Yazı nə deyir? «İbrahim Allaha iman etdi və bu ona salehlik sayıldı». ⁴Əməl edənin muzdu ona hədiyyə sayılmaz, bu onun haqqıdır. ⁵Lakin əməl etməyib allahsız adamları saleh sayan Allaha iman edən şəxsin imanı ona salehlik sayılır. ⁶Davud da o adamın bəxtiyarlığından danışır ki, Allah əməlinə baxmayıb onu saleh sayır: ⁷«Üsyankarlığı bağışlanan, Günahı əfv olunan insan Nə bəxtiyardır! ⁸Rəbb tərəfindən təqsirkar sayılmayan insan Nə bəxtiyardır!»

4:1 "Bəs onda... əcdadımız İbrahim haqqında nə deyə bilərik?" İbrahim adının mənası "bir camaatın atası"dır (müq. et. Rom. 4:16-18). Onun birinci adı İbram "ucaldılmış ata" mənasına gəlir.

Burada istifadə olunan ədəbi üsul diatribe adlanır (müq. et. Rom. 4:1; 6:1; 7:7; 8:31; 9:14,30).

İbrahimdən aşağıdakı səbəblərdən birinə görə misal gətirilib (Yar. 11:27-25:11)

1. çünki yəhudilər etnik mənsubiyyətlərinə bu qədər əhəmiyyət verirdilər (müq. et. Mat. 3:9; Yəh. 8:33,37,39)
2. çünki onun imanı əhd modelini təmsil edir (Yar. 15:6)
3. onun imanı Musanın Qanununun verilməsindən öncə baş vermişdi (müq. et. Çıx. 19-20)
4. yalançı müəllimlər ondan istifadə ediblər (yəni imanlıları yəhudiləşdirməyə çalışanlar, bax: Qalatiyalılara Məktub)

Erkən dövrdə əlyazmaları köçürən şəxslər nəyəsə görə iki variant arasında tərəddüd ediblər

1. əcdadımız, Ɑ^{*2}, A, C^{*} əlyazmaları
2. atamız, Ɑ¹, C³, D, E, G əlyazmaları

Bəlkə bunun səbəbi İbrahimdən İsrail xalqının əcdadı (yəni patriarx, Paul yəhudilərə xitab edir) kimi yaxud Allaha iman edən hamının atası (həm yəhudilərin, həm də başqa millətlərin atası, 2:28-29) kimi bəhs edilməsidir.

■ **"cismani"** Bax: Rom. 1:3-də Xüsusi mövzu.

4:2 "sayılıydı" Bu, deyilənin müəllifin nöqteyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR (bax: A.T. Robertson, "Əhdi-Cədidə söz təsvirləri" (A. T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament*), s. 350). Bu, gerçəkliyə zidd olan, lakin teoloji fikri çatdırmağa xidmət edən BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİNİN yaxşı bir nümunəsidir (müq. et. Rom. 4:14).

Cozef A. Fitzmayer "'Anckor" Müqəddəs Kitabı"nda (Joseph A. Fitzmyer, *The Anchor Bible*, Cild 33, s. 372) deyir ki, bu qarışıq ŞƏRT CÜMLƏSİ ola bilər – birinci hissəsi İKİNCİ SİNİF (faktın əksinə olaraq, "əgər" İbrahim öz əməlləri ilə saleh sayılıydı, amma sayılmayıb") və ikinci hissəsi BİRİNCİ SİNİFDİR.

■ **"öz əməlləri ilə saleh sayılıydı"** Bu, Məsihə iman vasitəsilə, lütf ilə saleh sayılmanın əksidir. İnsanın əməlləri (4:4) ilə xilas olması mümkün olsaydı, Məsihin xidməti gərəksiz olardı. Bir çox rəbbilər İbrahimin məhz Qanunun əməlləri ilə saleh sayıldığını düşünüblər (bax: "Hikmət" 10:5; "Ekkleziastikus" 44:20-21; 1Mak. 2:52; "Yubileylər" 6:19-20; 15:1-2). Paul rəbbilərin şagirdi olduğu üçün bu mətnləri yaxşı bilirdi.

Lakin Əhdi-Ətiq günaha batmış bəşəriyyətin Allahın əhd işlərini yerinə yetirməyə qadir olmadığını açıq göstərir. Beləcə Əhdi-Ətiq bir lənət, bir ölüm hökmü olub (müq. et. Qal. 3:13; Kol 2:14).

Yəhudi ilahiyyətçilər İbrahimin Musanın Qanunundan əvvəl yaşadığını bilirdi, lakin Qanunu əvvəlcədən görüb yerinə yetirdiyinə inanırdılar (bax: "Ekkleziastikus" 44:20 və "Yubileylər" 6:19; 15:1-2).

■ **"öyünməyə haqqı olardı"** Bu mövzuya Paulun yazılarında tez-tez rast gəlinir. O keçmişdə farisey olduğu üçün bu məsələyə qarşı çox həssas idi (müq. et. Rom. 3:27; 1Kor. 1:29; Ef. 2:8-9). Bax: Rom. 2:17-də XÜSUSİ MÖVZU: "ÖYÜNMƏ" (SPECIAL TOPIC: BOASTING).

4:3

NASB, NKJV,

NRSV, TEV "İbrahim Allaha iman etdi"

NJB "İbrahim Allaha iman gətirdi"

Bu, Yar. 15:6-dan sitatdır. Paul bu fəsildə üç dəfə bu ayəni sitat gətirib (müq. et. Rom. 4:3,9,22); bu, Paulun xilasa dair teoloji anlayışında həmin ayənin mühüm yerini göstərir. Əhdi-Ətiqdə vəfa, sədaqət və ya etibarlılıq mənasını verən "iman" sözü bizim xasiyyətimizi deyil, Allahın xasiyyətini bildirir. Bu söz "əmin və ya sabit olmaq" mənasına gələn ibrani terminindən (*emun, emunah*) qaynaqlanırdı. Xilas gətirən iman

1. əqlən razılaşmadır (müəyyən həqiqətlər)
2. iradədən gələn həsr olma (qərar)
3. əxlaqi həyatdır (həyat tərz)
4. əsasən münasibətlə əlaqəlidir (bir şəxsi ürəkdən qəbul etmək)

Bax: Rom. 1:5-dəki Xüsusi mövzu: "Əhdi-ətiqdə inam, iman və sədaqət" (Special Topic: Believe, Trust, Faith and Faithfulness in the OT).

Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, İbrahim gələcək Məsihə deyil, öz övladı və nəsli olacağına dair Allahın vədinə iman edirdi (müq. et. Yar. 12:2; 15:2-5; 17:4-8; 18:14). İbrahim bu vədə cavabən Allaha güvənmişdir. Bu vədə barəsində hələ də şübhələr və bəzi problemləri var idi, hətta vədin həyata keçməsi üçün on üç il gözləməli idi. Lakin onun imanı – kamil olmasa da – Allaha məqbul olub. Allah, Özünə və vədlərinə imanla cavab verən nöqsanlı insanlarla birgə işləməyə hazırdır, imanları xardal toxumu boyda olsa belə (müq. et. Mat. 17:20).

4:3,4,5,6,8,9,10,22,23,24

NASB, NRSV "ona sayıldı"

NKJV "ona sayıldı"

TEV "çünki Allah onu qəbul etdi"

NJB "bu iman sayıldı"

İbrahimin Allahın vədlərinə imanı nəzərdə tutulur.

"Sayılmaq" (*logizomia*, müq. et. Rom. 3:28, Rom. 4-cü fəsildə 11 dəfə) bir mühasibat termini idi və mənası "filan kəsin hesabına sayılmaq/qoyulmaq" idi (müq. et. Septuaqintada Yar. 15:6; Lev. 7:18; 17:4). Eyni həqiqət 2Kor. 5:21 və Qal. 3:6-da gözəl bir şəkildə təsvir olunub. Ola bilər ki, Paul məhz Yar. 15:6-da və Zəb. 32:2-də bu mühasibat termini ("sayılmaq") işləndiyi üçün bu iki ayəni birləşdirib. Ayələri bu şəkildə birləşdirmək, rəbbilərin hermenevtik prinsipi idi.

Bu söz Əhdi-Ətiqin Septuaqinta tərcüməsində əsasən bankçılıq termini deyil, hesabdərlik termini olaraq işləndirildi və ehtimal ki, Dan. 7:10; 12:1-dəki "kitablar"la əlaqəli idi. Bu iki məcazi "kitab" (Allahın hafizəsi) bunlardır:

1. əməllər kitabı və ya yaddaş kitabı (müq. et. Zəb. 56:8; 139:16; Yeş. 65:6; Mal. 3:16; Vəhy 20:12-13)
 2. həyat kitabı (müq. et. Çıx. 32:32; Zəb. 69:28; Yeş. 4:3; Dan. 12:1; Luka 10:20; Fil. 4:3; İbr. 12:23; Vəhy 3:5; 13:8; 17:8; 20:15; 21:27).
- İbrahimin imanının Allah tərəfindən salehlik olaraq yazıldığı kitab, "həyat kitabı"dır.

4:3,5,6,9,10,11,13,22,25 "saleh(lik)" Bu söz, Əhdi-Ətiqdəki "ölçü qamışı" (*tsadak*) sözünün qarşılığıdır. Allahın xasiyyətini təsvir etmək üçün işlənən metaforadır. Allah düzdür, hər insan isə əyridir. Əhdi-Cədidə bu söz hüquqi mənada, insanın mövqeyini bildirmək üçün işlənirdi və insanın Allaha uyğun olan həyat tərzini sürəcəyinə ümid edilirdi. Allahın hər məsihçi üçün məqsədi, Öz xasiyyətini götürməsidir, başqa sözlə desək, Məsihə bənzəməsidir (müq. et. Rom. 8:28-29; Qal. 4:19). Bax: Rom. 1:17-də XÜSUSİ MÖVZU: "SALEHLİK" (SPECIAL TOPIC: RIGHTEOUSNESS).

4:5 İmanın mahiyyəti, Özünü tanıdan Allaha cavab vermək və öz səylərinə və ya nailiyyətlərinə güvənməkdir. Bu demək deyil ki, biz xilas olandan və Müqəddəs Ruh bizdə məskən salandan sonra həyat tərzimiz artıq mühüm deyildir. Məsihçiliyin məqsədi yalnız öləndən sonra cənnətə getmək deyil, indidən Məsihə bənzəməkdir. Biz öz əməllərimiz ilə xilas olmuruq, saleh sayılmırıq, Allahla düzgün münasibətdə olmuruq, lakin yaxşı əməllər üçün xilas oluruq (müq. et. Ef. 2:8-9 və 10; Yaqub və 1-ci Yəhya). Dəyişilmiş və dəyişilməkdə olan həyat, insanın xilas olduğunun sübutudur. Saleh sayılma təqdis edilmə ilə nəticələnməlidir!

▣ **"iman edən"** Bu, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "İman, iman etmək və ya inam"(pistis [isim], pisteuō, [feil], pistos [sifət]) (SPECIAL TOPIC: Faith, Believe, or Trust (Pistis [noun], Pisteuō, [verb], Pistos [adjective]))

NASB, NKJV "onun imanı"
 NRSV "belə iman"
 TEV, NJB "bu imandır"

İbrahimin imanı ona salehlik sayılıb. Bu, İbrahimin əməllərinə deyil, imanla cavab verməsinə əsasən olub. Onun əməlləri imanını təsdiq edib (müq. et. Yaq. 2:14-26).

"Sayıldı" sözü həmçinin Say. 25:11-13-ə istinadən Zəb. 106:31-in Septuaqınta tərcüməsində Pinxas barədə işlənib. Pinxasın "sayılması" əməllərinə əsaslanıb, lakin Yar. 15:6-da İbrahimin saleh sayılması əməllərinə əsaslanmayıb.

▣ **"allahsız adamları saleh sayan Allaha iman edən şəxsin imanı ona salehlik sayılır"** Bu, inanılmaz bəyanatdır! Rom. 4:3-də İbrahim ilə açıq-aşkar paraleldir (Yar. 15:6). Salehlik Allahın hədiyyəsidir (Rom. 3:24-dəki qeydə bax), insanın icrasının nəticəsi deyildir. Rom. 1:17-dəki Xüsusi mövzuya bax.

▣ **"Davud"** İbrahim, kamil insan olmamağına baxmayaraq, Allahın önündə saleh olduğu kimi, günahkar Davud da belə idi (müq. et. Zəb. 32 və 51). Allah günahkar insanları sevir (Yar. 3), Ona (Əhdi-Ətiq) və Oğluna (Əhdi-Cədid) iman edənlərin həyatında fəal işləyir.

4:6 "əməlinə baxmayıb" Paul Əhdi-Ətiqdən gətirdiyi sitatdan əvvəl işlətdiyi bu ifadəni xüsusilə vurğulayır (müq. et. Zəb. 32:1-2). İnsanlar öz dini nailiyyətləri deyil, imanları sayəsində, Allahın Məsih vasitəsilə əldə edilən lütfü ilə Allahla düzgün münasibətdə olurlar (müq. et. Rom. 3:21-31; Ef. 2:8-10).

4:7-8 Bu, Zəb. 32:1-2-dən sitatdır. Rom. 4:7-də hər iki FEİL - "bağışlanan" və "əfv olunan" AORİST ZAMANI MƏCHUL NÖVDƏDİR. Nəzərdə tutulan iş görün Allahdır. 8-ci ayədə güclü bir İKİLİ İNKAR vardır: "heç vəchlə əsla" sayılmayacaq, hesaba alınmayacaq. Bu sitatdakı üç FEİLƏ diqqət yetirin; üçü də günahkara verilən bəraəti bildirir.

4:7 "Günahı əfv olunan" Bu, Zəb. 32:1-dən sitatdır. Hərfi tərcüməsi "günahları örtülmüş olan". "Örtmə" anlayışı İsrailin qurban gətirmə ənənəsində mühüm yer tuturdu (Lev. 1-7). Allah günahı "örtükdə" (AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASI), Öz gözlərindən uzaqlaşdırıb görə bilmədiyi yerə götürür (müq. et. Yeş. 38:17; Mik. 7:19,

Braun, Drayver, Briqz (Brown, Driver, Briggs), s. 491). Digər ibrani sözü ilə (*kaphar*) ifadə olunan eyni "örtmə" anlayışı Kəffarə günü (örtmə günü) ritualında işlənirdi: "mərhəmət taxtı"na (kəffarə yerinə) çilənən qan İsrailin günahlarını örtürdü (Lev. 16). Müqəddəs Kitabda bənzər metafora, günahların silinməsi və ya ləğv edilməsidir (müq. et. Yeş. 1:18; 43:25; Həv. 3:19; Kol. 2:14; Vəhy 3:5).

4:8 "Rəbb tərəfindən təqsirkar sayılmayan insan nə bəxtiyardır!" Bu, Zəb. 32:2-dən sitatdır. Burada "sayılmaq" və ya "başqasının hesabına qoyulmaq" termini inkar formasında işlənib. Allah imanlının günahını ruhani bank hesabına qoymur (İKİLİ İNKAR); onu saleh sayır. Bu, insanın layiq olmağına, nailiyyətlərinə və ya dəyərinə deyil, Allahın lütfkar xasiyyətinə, hədiyyəsinə və qərarına əsaslanır!

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 4:9-12

“Məgər bu bəxtiyarlıq yalnız sünnətliyə məxsusdur, yoxsa sünnətsizlərə də aiddir? Bəli, biz deyirik ki, İbrahimin imanı ona salehlik sayıldı. ¹⁰Nə vəziyyətdə sayıldı? Sünnət olunandan sonra, yoxsa sünnət olunandan əvvəl? Sünnət olunandan sonra deyil, sünnət olunandan əvvəl! ¹¹O, sünnətsiz ikən imanla malik olduğu salehliyi təsdiq edən möhür olaraq sünnət əlamətini aldı. Beləcə İbrahim sünnətsiz olaraq iman edən hamının atası oldu ki, onlara da imanları salehlik sayılsın. ¹²Atamız İbrahim həm də o sünnətli olanların atası oldu ki, sadəcə sünnətli olmaqla qalmayıb, onun sünnət edilməmişdən əvvəl malik olduğu iman izi ilə gedirlər.

4:9-12 Paulun burada sünnətdən bəhs etməsi yəqin ki imanlıları yəhudiləşdirməyə çalışanların sünnət olmağın xilas üçün vacib olduğunu öyrətmələri ilə əlaqədardır (müq. et. Qalatiyalılara Məktub və Həvarilərin İşləri 15-ci fəsildəki Yerusəlimdəki məşvərət).

Rabbinik ekzegetikanı yaxşı bilən Paul bilirdi ki, Yar. 15:6 və Zəb. 32:2-də eyni FEİL işlənir (həm ibrancə mətndə, həm də Septuagintada). Beləcə bu mətnlər, teoloji məqsədlərlə birgə nəzərdən keçirilə bilər.

4:9 Rom. 4:9-dakı suala "xeyr" cavabının veriləcəyi gözlənilir. Allah bütün insanları, yəhudi olmayanları belə, imanla qəbul edir. Yar. 15:6-dan yenə sitat gətirilir. Yəhudi millətinin atası İbrahim saleh sayıldığı zaman (müq. et. Yar. 15) Musanın Qanunu hələ verilməmişdi (Rom. 4:13) və o hələ sünnət olmamışdı (müq. et. Yar. 17).

4:10-11 "imanla malik olduğu salehliyi təsdiq edən möhür olaraq sünnət əlaməti" İbrahim çağırıldıqdan və saleh sayıldıqdan sonra Allah ona əhd əlaməti olaraq sünnəti verib (Yar. 17:9-14). Qədim Yaxın Şərqdəki xalqların hamısı sünnət olunardı, yalnız Egey adalarından gələn yunan mənşəli fəliştilər sünnət olunmazdı. O xalqlar üçün sünnət, oğlan uşağının kişi olmasını göstərən ritual idi. Yəhudilərin həyatında isə sünnət, Allahla əhdə mənsubiyyətin dini rəmzi idi və anadan olan oğlan uşaqlarının səkkizinci günündə həyata keçirilirdi.

Bu ayədə "əlamət" və "möhür" paralel idi və hər ikisi İbrahimin imanına aid idi. Sünnət, Allaha iman edənə gözlə görünən əlaməti idi. "İmanla malik olduğu salehlik", orijinal yunan mətnində YİYƏLİK HAL ilə düzəldilən "iman salehliyi" ifadəsidir; həmin ifadə Rom. 4:13-də də işlənir (Azərbaycan dilinə tərcümədə "imanla saleh sayılmaq"). Müqəddəs Allahın önündə saleh sayılmanın açarı sünnət deyil, iman idi.

4:11 "Beləcə İbrahim sünnətsiz olaraq iman edən hamının atası oldu" Romalılara Məktub Qalatiyalılara Məktubdan sonra yazılıb. Paul yəhudilərin (1) öz milli mənsubiyyətlərinə (müq. et. Mat. 3:9; Yəh. 8:33,37,39) və (2) Musanın əhdinin yəhudi şərhələrinə əməl etmələrinə (şifahi ənənə və ya ağsaqqalların ənənəsi, daha sonra yazılıb Talmud adlandırılıb) güvənmə tendensiyasına qarşı həssas idi. Buna görə o, iman edən hər kəsin obrazı kimi İbrahimdən istifadə edib (başqa millətlərdən iman edən sünnətsiz adamların atası, müq. et. Rom. 2:28-29; Qal. 3:29).

■ **"möhür"** Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "MÖHÜR" (SPECIAL TOPIC: SEAL)

4:12 "izi ilə gedirlər" Bu, tək cərgə ilə addımlayan əsgərləri bildiren hərbi termin (*stoicheō*) idi (müq. et. Həv. 21:24; Qal. 5:25; 6:16; Fil. 3:16). Bu ayədə Paul iman edən yəhudilərdən ("sünnətli olanların atası") bəhs edir. İbrahim, Allaha və vədlərinə iman edən hər kəsin atasıdır.

Burada ikili ARTIKL (*tois*) olduğu üçün, ehtimal ki, bu ikinci aspekt ("izi ilə getmək") bir dəfə imana gəlmə deyil, həyat tərzi olaraq imanla yaşama (İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV [deponent] FELİ SİFƏT) mənasını verir. Xilas yalnız iradənin bir anda verdiyi qərar deyil, həm də davamlı münasibətdir.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 4:13-15

¹³Çünkü İbrahimə və onun nəslinə dünyanı irs almaq vədi Qanun vasitəsilə deyil, imanla saleh sayılmaq vasitəsilə verildi. ¹⁴Əgər Qanuna əsaslananlar varis olsaydı, onda iman mənasız, vəd də təsirsiz olardı. ¹⁵Çünkü qanun Allahın qəzəbini üzə çıxarır. Amma qanun olmayan yerdə onun pozulması da olmur.

4:13 "İbrahimə və onun nəslinə... vədi" Allah İbrahimə "torpaq və nəsil" verəcəyini vəd edib (müq. et. Yar. 12:1-3; 15:1-6; 17:1-8; 22:17-18). Əhdi-Cədidə torpaq (Fələstin), Əhdi-Cədidə isə "nəsil" (İsa Məsih, Messiya, müq. et. Qal. 3:16,19) önə çıxır, lakin burada "nəsil" deyildikdə iman xalqı nəzərdə tutulur (müq. et. Qal. 3:29). Allahın vədləri bütün imanlıların imanının əsasıdır (müq. et. Qal. 3:14,17,18,19, 21, 22,29; 4:28; İbr. 5:13-18).

■ **"dünyanı irs almaq"** Bu ümumi ifadə, Yar. 12:3; 18:18; 22:18 və Çıx. 19:5-6 baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Allah bütün bəşəriyyəti çağırmaq üçün İbrahimi çağırır (müq. et. Yar. 1:26-27; 3:15)! İbrahim və nəslini bütün dünya üçün vəhyin vasitəçisi rolunu oynamalı idi. Bu ifadə, yer üzündə Allahın Padşahlığını bildirmək üçün işlənən ifadələrdən biridir (müq. et. Mat. 6:10).

■ **"Qanun vasitəsilə deyil"** Musanın Qanunu hələ vəhy olunmamışdı. Bu ifadə, vurğu məqsədilə yunanca mətnədə cümlənin əvvəlində durur. Burada vurğulanan bəşəri cəhdlər və ilahi lütf arasındakı fərq böyük önəmə malikdir (müq. et. Rom. 3:21-31). Allah qanunu bir xilas yolu kimi ləğv etmişdir (müq. et. İbr. 8:7, 13). Bax: Rom. 13:9-da Xüsusi mövzu: "Musanın Qanununa dair Paulun görüşləri" (Special Topic: Paul's Views of the Mosaic Law).

4:14 "olsaydı" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bəddii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Paul bu heyranedicə bəyanat ilə məntiqi arqumentini irəli sürürdü. Bu, ritorik vurğu üçün istifadə olunan BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİNİN yaxşı bir nümunəsidir. Paul bu cümlədə deyilənin doğru olduğuna inanmırdı, lakin açıq-aşkar yalan olduğunu göstərmək üçün bu qrammatik formadan istifadə edib (müq. et. Rom. 4:2).

Radikal yəhudilər gözlə görünən sünnet əlamətləri ilə dünyanı irs almayacaqlar; ancaq Allahın iradəsi və kəlamına iman edənlər varis olacaqlar. Əhdin həqiqi əlaməti fiziki sünnet deyil, imandır (müq. et. Rom. 2:28-29).

NASB, NKJV "iman heçə endirilir"

NRSV "iman əbəs olur"

TEV "insanın imanının heç mənası olmur"

NJB "iman mənasız olur"

Bu, *kenoō* sözünün BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR; *kenoō*, "boşaltmaq", "təməlsiz olduğunu göstərmək" və hətta "saxtalaşdırmaq" (müq. et. 1Kor. 1:17) mənalərini daşıyan güclü bir yunan FELİNİN sabit halını vurğulayır. Paul bu sözü həmçinin 1Kor. 1:17; 9:15; 2Kor. 9:3 və Fil. 2:7-də işlətməmişdir.

NASB "vəd ləğv olunur"

NKJV "vəd təsirsiz hala gətirilir"

NRSV "vəd heç nə olur"

TEV "Allahın vədi dəyərsiz olur"

NJB "vəd heç nəyə dəyməz"

Bu da "boşaltmaq", "ləğv etmək", "sona yetirmək" və hətta "xarab etmək və ya məhv etmək" mənalərini daşıyan güclü bir yunan FELİNİN sabit halını vurğulayan sözün BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Paul bu sözü həmçinin Rom. 3:3,31; 6:6; 7:2,6; 1Kor. 2:6; 13:8; 15:24,26; 2Kor. 3:7; Qal. 5:4; 2Sal. 2:8-də işlətməmişdir. Bu ayədə açıq-aşkar paralelizm vardır. İki xilas yolu yoxdur. Lütfə əsaslanan yeni əhd əməllərə

əsaslanan köhnə əhdin ləğv olmasına, qüvvədən düşməsinə səbəb olub! Bax: Rom. 3:3-dəki Xüsusi mövzu: "Ləğv olunmuş və qüvvədən düşmüş" (Special Topic: Null and Void).

4:15 "qanun... qanun" Yunanca mətnə birinci sözün ARTIKLI var, ikincisinininki yoxdur. Yunanca ARTIKLIN olub-olmamasına həddən artıq əhəmiyyət vermək təhlükəli olsa da, burada buna diqqət yetirmənin Paulun həmin sözü iki fərqli mənada işləməsini göstərmək üçün faydalı olduğunu düşünürük.

1. Musanın Qanunu və şifahi ənənə – bəzi yəhudilər xilas olmaq üçün bunlara ümid bağlayırdı
2. ümumi olaraq qanun anlayışı

Bu daha geniş mənada həmin söz bu və ya digər mədəniyyətin əxlaqi qaydalarına yaxud dini mərasimlərinə riayət edən və buna əsasən özlərini tanrı tərəfindən qəbul edilmiş hiss edən, özlərini saleh sayan bütürəstlərə də aid idi.

■ **"qanun Allahın qəzabını üzə çıxarır"** Bu söz sarsıdıcıdır (müq. et. Rom. 3:20; Qal. 3:10-13; Kol. 2:14). Musanın Qanunu heç vaxt xilas yolu olaraq nəzərdə tutulmayıb (müq. et. Qal. 3:23-29). Hər yəhudinin (və ya qanunpərəstin) çətin anlayıb qəbul edə biləcəyi bu bəyanat, Paulun arqumentinin əsası idi. Rom. 13:9-dəki Xüsusi mövzuya bax.

■ **"Amma qanun olmayan yerdə onun pozulması da olmur"** Allah insanlardan malik olduqları nura görə hesab soracaq. Bütürəstlər, heç vaxt eşitmədikləri Musanın Qanunu əsasında mühakimə olunmayacaqlar. Onlardan təbii vəhyə görə hesab sorulacaq (müq. et. Rom. 1:19-20; 2:14-15).

Paulun buradakı söhbəti ilə bu həqiqətin dərkinə doğru daha bir addım atılır. Musanın Qanunu Allahı açıq şəkildə tanıtmazdan əvvəl Allah insanların pozuntularını qeydə almamışdı (müq. et. Rom. 3:20,25; 4:15; 5:13,20; 7:5,7-8; Həv. 14:16; 17:30; 1Kor. 15:56).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 4:16-25

¹⁶⁻¹⁷Buna görə də vəd imanla həyata keçir ki, Allahın lütfünə bağlı olsun və İbrahimin bütün nəslini – yalnız Qanuna deyil, İbrahimin malik olduğu həmin imana da əsaslananları əhatə etsin. İbrahim iman etdiyi Allahın – ölümlərə həyat verən, yoxluqdan varlıq yaradan Allahın önündə hamımızın atasıdır. Necə ki yazılıb: «Səni çoxlu millətin atası etdim». ¹⁸Heç bir ümid olmadığı halda İbrahim çoxlu millətin atası olacağına ümidlə inandı. Çünki ona deyilmişdi ki, «nəslin o qədər olacaq». ¹⁹Hətta təxminən yüz yaşında ikən öz bədəninə artıq ölüyə bənzədiyini, arvadı Saranın da bətninin ölü olduğunu anladı, amma imanı azalmadı. ²⁰Allahın vədinə imansızlıqla şübhə etmədi, əksinə, imanında möhkəm durub Allahı izzətləndirdi. ²¹Tamamilə əmin idi ki, Allah verdiyi vədi yerinə yetirməyə də qadirdir. ²²Buna görə də imanı ona salehlik sayıldı. ²³«Salehlik sayıldı» sözləri yalnız İbrahim üçün yazılmayıb; ²⁴Rəbbimiz İsanı ölümlər arasından Dirildənə iman etməklə saleh sayılacaq bizlər üçün də belə yazılmışdır. ²⁵İsa bizim təqşirlərimizə görə ölümə təslim edildi və bizim saleh sayılmağımız üçün dirildi.

4:16 Bu, Paulun Rom. 4:14-dəki arqumentinin gözəl xülasəsidir:

1. insanlar Allahın lütfünə dair vədinə
2. imanla cavab verməlidirlər
3. bu vəd, İbrahimin iman edən bütün nəslə (yəhudi və başqa millətlərdən olanlar) üçün yəqin idi
4. İbrahim, iman edən hər kəsin misalı idi

NASB, NRSV,

TEV, NIV "zəmanət verilmiş"

NKJV "əmin"

REB "qüvvədə olan"

NET "yəqin"

Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "ZƏMANƏT" (SPECIAL TOPIC: GUARANTEE)

■ **"bütün... hamımızın"** Bu sözlər bütün imanlılara (yəhudi və başqa millətlərdən olanlara) aiddir.

4:17-23 Paul yenə İbrahimdən istifadə edərək iki mühüm məqamı işıqlandırır: (1) Allah lütfə dair vədləri (əhd) ilə təşəbbüs göstərir; (2) insanlardan ilkin iman və davamlı iman ilə cavab vermələri (əhd, Rom. 1:5-dəki qeydə bax) tələb olunur. Əhd həmişə hər iki tərəfin hərəkətini tələb edir.

4:17 "Necə ki yazılıb: «Səni çoxlu millətin atası etdim»" Bu, Yar. 17:5-dən bir sitatdır. Septuaqintada (LXX) "başqa millətlərin" deyə yazılıb. Allah hər zaman yalnız İbrahimin övladlarının deyil, bütün Adəm övladlarının xilas olmasını istəyib (müq. et. Yar. 3:15). İbrahimin yeni adı İbrahim "bir camaatın atası" mənasına gəlir. İndi biz bilir ki, bu camaata təkcə fiziki nəsl deyil, iman nəsl də daxildir.

■ **"ölülərə həyat verən"** Bu kontekstdə İbrahim və Saranın bədənlərində əmələ gələn yeni cinsi qüdrətdən bəhs olunur (müq. et. Rom. 4:19).

■ **"yoxluqdan varlıq yaradan"** Bu kontekstdə Saranın İshaqa hamilə qaldığından bəhs olunur və həmçinin imanın həyatı bir aspektinə işarə olunur (müq. et. İbr. 11:1).

4:18

NASB "ümid içində, ümidə qarşı, iman etdi"

NKJV "ümidin əksinə, ümid içində iman edən"

NRSV "ümidə qarşı ümid edərək iman etdi"

TEV "İbrahim iman və ümid edirdi, hətta ümid üçün bir səbəb olmadığı zaman"

NJB "Heç ümid yox imiş kimi görünə də, o ümid və iman edirdi"

"Ümid" Xüsusi mövzusu Rom. 12:12-də verilib. Bu sözün geniş mənə spektri vardır. Harold K. Multonun "Reviziya edilmiş analitik yunanca lüğət"ində (Harold K. Moulton, *The Analytical Greek Lexicon Revised*, s. 133) bəzi mənə çalarlıqlarının siyahısı verilib.

1. əsas mənası, ümid (müq. et. Rom. 5:4; Həv. 24:15)
2. ümidin obyektini (müq. et. Rom. 8:24; Qal. 5:5)
3. başladıcı və ya mənbə (müq. et. Kol. 1:27; 1Tim. 1:1)
4. inam, əminlik (müq. et. 1Pet. 1:21)
5. zəmanət verilən əmin-amanlıq (müq. et. Həv. 2:26; Rom. 8:20)

Bu kontekstdə ümid iki fərqli mənada işlənib. İnsanın gücünə, qüdrətinə ümid (müq. et. Rom. 4:19-21) yaxud Allahın vədinə ümid (müq. et. Rom. 4:17).

NASB, NKJV "Sənin nəslin də bu qədər olacaq"

NRSV "Sənin nəslin də bu qədər çoxsaylı olacaq"

TEV "sənin nəslin çox olacaq"

NJB "sənin nəslin ulduzlar qədər çox olacaq"

Bu, Yar. 15:5-dən götürülən və Allahın İbrahimə oğlu barədə verdiyi vədin yəqinliyini vurğulayan sitatdır (müq. et. Rom. 4:19-22). İshaqın necə doğulduğunu yada salın:

1. vəddən on üç il sonra
2. İbrahim Saranı buraxmağa cəhd etdikdən sonra (iki dəfə, müq. et. Yar. 12:10-19; 20:1-7)
3. İbrahimin Saranın misirli qarabaşı Həcərdən oğlu olduqdan sonra (müq. et. Yar. 16:1-16)
4. həm Sara (müq. et. Yar. 18:12), həm də İbrahim (müq. et. Yar. 17:17) vədə güldükdən sonra

İbrahim və Saranın imanı heç kamil deyil idi! Allaha şükür, xilas üçün kamil iman lazım deyildir, yalnız doğru şəxsə (Əhdi-Ətiqədə Allaha, Əhdi-Cədidə Oğluna) iman etmək lazımdır.

4:19 "anladı" Bu tərcümə Ƶ, A, B və C əlyazmalarına əsaslanır. Lakin bəzi qədim unsial əlyazmalarda (D, F, G) inkar ƏDATI (*ou*) əlavə olunub. UBS⁴ bu məsələ haqqında bir qərara gələ bilmir ("C" dərəcəsi), ancaq daha qısa variantdan istifadə edir. NET Müqəddəs Kitabı həmçinin daha qısa mətnə üstünlük verir.

4:20 İlk vaxtlarda İbrahim, oğlunun Saradan doğulacağına dair bu vədi tam anlaya bilmirdi. İbrahimin imanı belə kamil deyil idi. Allah qeyri-kamil insanları sevdiyinə görə qeyri-kamil imanı qəbul edir və belə imanla işləyir!

■ **"imansızlıqla şübhə etmədi"** Eyni FEİL, *diakrinō*, Mat. 21:21 və Mark 11:23-də İsa tərəfindən istifadə edilib. İbrahimin Allahın kəlamından (vədindən) şübhə etməyə səbəbləri var idi (müq. et. Rom. 4:19), lakin o, əksinə, möhkəm durub.

Rom. 4:20-dəki bu FEİLLƏRİN ikisi də AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR. Bu MƏCHUL NÖVDƏ Allahın hərəkəti nəzərdə tutulur, amma İbrahim Allahın qüvvəsinin özünü möhkəmlətməyinə imkan verməli idi (əhd).

■ **"Allahı izzətləndirdi"** Bax: Rom. 3:23-də Xüsusi mövzu.

4:21

NASB "tam əmin olaraq"
NKJV, NRSV "tam arxayın olaraq"
TEV "tamamilə əmin idi"
NJB "tam arxayın"

Bu, bir şeydən (müq. et. Luka 1:1; Kol. 4:12) və ya bir kəsdən (müq. et. Rom. 4:21; 14:5) tam əmin olmaq mənasını verən AORİST MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Bu İSİM Kol. 2:2 və 1Sal. 1:5-də tam əminliyi ifadə edir. Allahın iradəsinə, kəlamına və qüdrətinə olan bu əminlik insanların imanla hərəkət etməsinə imkan verir!

■ **"Allah verdiyi vədi yerinə yetirməyə də qadirdir"** Bu BİTMİŞ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV (deponent) XƏBƏR FORMASIDIR; keçmiş bir hərəkətin tamamlandığını və müəyyən hala çevrildiyini bildirir. İmanın mahiyyəti, insanın əməllərinə deyil, Allahın xasiyyətinə və vədlərinə inanmaqdan ibarətdir (müq. et. Rom. 16:25; Ef. 3:20; Yhd. 24). İman, vədlər verən Allaha inanmaqdır (müq. et. Yeş. 55:11).

4:22 Bu, Allahın Öz salehliyini günahkar insanlara necə verdiyi haqqında Paulun təliminin əsas teoloji əsası olan Yar. 15:6-ya istinaddır (müq. et. Rom. 4:3).

3:23-26 Bu ayələr yunanca mətndə bir cümlədir. Ardıcılığa diqqət yetirin.

1. İbrahim üçün, Rom. 4:23
2. bütün imanlılar üçün, Rom. 4:24
3. Allahın İsanı ölümlər arasından diriltməsi ilə, Rom. 4:24
4. İsa bizim günahımız üçün verilib (müq. et. Yəh. 3:16); İsa günahlarımızın bağışlanması (saleh sayılma) üçün dirilib, Rom. 4:25

4:24 İbrahimin imanı bütün həqiqi nəslə üçün nümunə olub. İbrahim vəd olunmuş oğlu və nəslə haqqında Allaha iman edib (bax: Rom. 4:5-də Xüsusi mövzu). Yeni əhd imanlıları inanırlar ki, Allahın günaha batmış bəşəriyyətə verdiyi vədlərin hamısı İsa Məsihdə (Messiya) həyata keçmişdir.

"Nəsil" sözü (hərfi tərcümədə "toxum") həm TƏK, həm də CƏMDİR (oğul, xalq).

■ "Dirilmək" üçün Rom. 8:11-dəki qeydə bax.

4:25 "bizim təqsirlərimizə görə ölümə təslim edildi" Bu, "bir kəsi cəza üçün təslim etmək" mənasına gələn hüquqi termin idi. 25-ci ayə, Yeş. 53:11-12-nin Septuaqinta (LXX) tərcüməsini əks etdirən əla xristoloji bəyanatdır.

■ **"bizim saleh sayılmağımız üçün dirildi"** Rom. 4:25-dəki bu iki cümlə paraleldir (SÖZÖNÜ eynidir və ikisi də AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR), lakin bunun səbəbi teoloji deyil, üslubidir (müq. et. Rom. 5:9-10; 2Kor. 13:4). Frenk Steqin tərcüməsi ("Əhdi-Cədid teologiyası" – Frank Stagg, *New Testament Theology*, s. 97) belədir: "təqsirlərimizə görə təslim edildi və saleh olmağımız üçün dirildi". Bu şərh, Paulun "saleh sayılma" terminini işlətməsinin iki cəhətini ehtiva edir: (1) hüquqi mövqə və (2) Məsihə bənzər mömin həyat! Rom. 1:17-dəki Xüsusi mövzuya bax.

İsanın dirilməsi Paul üçün əsas teoloji həqiqətdir (müq. et. Rom. 1:3-4; 4:24-25; 6:4,9; 7:4; 8:11,34; 10:9; 1Kor. 6:14; 15:3-11,20-23; 2Kor. 1:9; 4:14; 5:15; 13:4; Qal. 1:1; Ef. 2:20; Kol. 2:12; 1Sal. 1:10; 2Tim. 2:8). Ya İsanın qəbri boşdur, ya da məsihçilik yalandır (müq. et. 1Kor. 15:12-19)!

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Romalılara Məktubun bu qismi niyə bu qədər mühümdür?
2. Niyə Paul İbrahimi və Davudu misal gətirir?
3. Aşağıdakı açar sözlərə Paulun anlayışına görə tərifi verin (öz tərifi verəyin)
 - a. "salehlik"
 - b. "sayılmaq"
 - c. "iman"
 - d. "vəd"
4. Niyə sünnət yəhudilər üçün bu qədər mühüm idi (Rom. 4:9-12)?
5. 13-cü və 16-cı ayələrdə "nəsil" sözü kimə aiddir?

ROMALILARA MƏKTUB 5-Cİ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Saleh sayılmanın nəticələri 5:1-11	İman sıxıntıda qələbə çalır 5:1-5 Məsih bizim yerimizdə 5:6-11	Saleh sayılmanın nəticələri 5:1-5	Allahın önündə doğru olmaq 5:1-5	İman xilasa zəmanət verir 5:1-11
Adəm və Məsih 5:12-14	Adəmdə ölüm, Məsihdə həyat 5:12-21	Adəm və Məsih; analogiya və təzad 5:12-14	Adəm və Məsih 5:12-14b 5:14c-17	Adəm və İsa Məsih 5:12-14
5:15-21		5:15-17 5:18-21	5:18-19 5:20-21	5:15-21

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəsli bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

KONTEKSTƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. 1-11-ci ayələr yunanca mətnə bir cümlədir. Bunlar Paulun son dərəcə mühüm olan "lütf ilə iman vasitəsilə saleh sayılma" anlayışını açıqlayır (müq. et. Rom. 3:21-4:25).
- B. Rom. 5:1-11-in mümkün struktur təsviri:

1-5-ci ayələr

1. Xilasın faydaları
2. Saleh sayılmanın subyektiv təcrübələri
3. Saleh sayılma
4. Antropologiya

6-8-ci ayələr

1. Xilasın əsası
2. Saleh sayılmanın obyektiv faktları
3. Tədrici təqdis edilmə
4. Teologiya

9-11-ci ayələr

1. Xilasın gələcək yəqinliyi
2. Saleh sayılmanın gələcək yəqinliyi
3. İzzətlənmə
4. Esxatologiya

C. 12-21-ci ayələrdə İsa ikinci Adəm kimi nəzərdən keçirilir (müq. et. 1Kor. 15:21-22, 45-49; Fil. 2:6-8). Burada həm fərdi günah, həm də müştərək təqsirkarlıq anlayışları önə çıxır. Paulun bəşəriyyətin (və yaradılışın) Adəmdə günaha batmasına dair təlimi unikal idi və rəbbilərinkindən xeyli fərqlənirdi (rəbbilərin günah doktrini Yar. 6-ya əsaslanırdı), lakin Paulun müştərək təqsirkarlıq barədəki görüşləri rabbinik təlimə uyğun gəlirdi. Buradan görürük ki, Allahdan ilham alan Paul Yerusəlimdə Qamliyədən öyrəndiyi həqiqətlərdən (müq. et. Həv. 22:3) faydalanırdı.

İlk günaha dair Yar. 3 əsasında islah edilmiş müjdəçi doktrin Avqustin və Kalvin tərəfindən qurulub. Bu doktrin, insanların günahkar olaraq doğulduğunu təsdiq edir (ümumbəşəri günahkarlıq). Əhdi-Ətiqdən sübut üçün adətən Zəbur 51:5; 58:3 və Əyyub 15:14; 25:4-dən istifadə olunur. Bütün insanların öz seçimlərinə və talelərinə görə tədrisi, mənəvi və ruhani məsuliyyət daşıdıqlarını təsdiq edən alternativ teoloji görüş Pelagiy və Arminiy tərəfindən qurulub. Bu görüşün sübutları Qan. 1:39; Yeş. 7:15; Yunus 4:11; Yəh. 9:41; 15:22,24; Həv. 17:30 və Rom. 4:15-də tapmaq olar. Bu teoloji görüşə əsasən, uşaqlar əxlaqi məsuliyyət yaşına qədər məsumdurlar (rəbbilərə görə oğlanlar üçün 13 yaş və qızlar üçün 12 yaş)

İnsanın həm günaha anadangəlmə meylini, həm də əxlaqi məsuliyyətini qəbul edən orta görüş də mövcuddur! Şər yalnız ümumbəşəri deyildir, həm də hər insanın günaha meyində təzahür edir (Allahdan tədrisən uzaqlaşan həyat). Bəşəriyyətin şərindən şübhə yoxdur (müq. et. Yar. 6:5,11-12,13; Rom. 3:9-18,23); sual budur ki, nə vaxt: doğum zamanı, yoxsa daha sonra?

D. Rom. 5:12-nin mənası barədə bir neçə fərziyyə vardır.

1. hər insan günahı seçdiyi üçün ölür (Pelagiy)
2. Adəmin günahı bütün yaradılışa təsir edib və buna görə hər kəs ölür (Rom. 5:18-19, Avqustin)
3. həqiqət yəqin ki ilk günahın və hər insanın seçdiyi günahın hər ikisindədir

E. Paulun Rom. 5:12-dən başladığı bənzətmə ancaq Rom. 5:18-də başa çatır. 13-17-ci ayələr, Paulun yazıları üçün səciyyəvi olan bir "ara izahat"dır.

F. Yadda saxlayın ki, Paulun Müjdəni təqdim etdiyi Rom. 1:18-8:39 bütöv bir söhbətdir. Bunun ayrı-ayrı hissələrini düzgün şərh etmək üçün bütöv mətni görmək vacibdir.

G. Martin Lüter Romalılara Məktubun 5-ci fəslə barədə belə deyib: "Bütün Müqəddəs Kitabda bu təntənəli mətnin misli olan başqa bir fəsil tapmaq, yəqin ki, qeyri-mümkündür".

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 5:1-5

¹Beləliklə, imanla saleh sayıldığımız üçün Rəbbimiz İsa Məsih vasitəsilə Allahla barışmış oluruq. ²Elə Məsihin vasitəsilə də daxilində qaldığımız lütfə imanla nail olduq və Allahın izzətinə ümid bağlamağımızla fəxr edirik. ³Yalnız bununla deyil, çəkdiyimiz əziyyətlərlə də fəxr edirik, çünki bilirik ki, əziyyətdən dözümlü, ⁴dözümdən Allaha xoş gəlmə, Allaha xoş gəlmədən ümid yaranır. ⁵Ümidimiz də boş çıxır, çünki Allah məhəbbəti bizə verilən Müqəddəs Ruh vasitəsilə ürəklərimizə tökülüb.

5:1 "Beləliklə" Bu söz çox vaxt

1. bu yerə qədər təqdim edilmiş teoloji arqumentin xülasəsini
2. bu teoloji təqdimata əsaslanan nəticələri
3. yeni həqiqətin təqdim ediləcəyini (müq. et. Rom. 5:1; 8:1; 12:1) bildirirdi.

■ **"saleh sayıldığımız üçün"** Bu, AORİST MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR; Allah imanlıları saleh sayıb. Bu ifadə, vurğu məqsədilə yunanca mətnə cümlənin (Rom. 5:1-2) əvvəlində durur. Rom. 5:1-11-də zaman ardıcılığı aşkarlanır.

1. Rom. 5:1-5, indiki lütf təcrübəmiz
2. Rom. 5:6-8, Məsihin bizim üçün tamamlanmış işi
3. Rom. 5:9-11, gələcək ümidimiz və xilas olduğumuza dair əminlik

Bax: Kontekstə dair mülahizələr, B., struktur təsviri.

"Saleh sayıldığımız" (*dikaioō*) ifadəsinin Əhdi-Ətiqdəki qarşılığı (yadda saxlayın ki, Əhdi-Cədidin müəllifləri sadə yunan dilində yazan ibrani mütəfəkkirlər idi) "düz bucaq" və ya "ölçü qamışı" idi. Sonradan məcazi olaraq

Allahın Özünə dair işlənməyə başlayıb. Bax: Rom. 1:17-dəki Xüsusi mövzu: "Salehlik" (Special Topic: Righteousness). Allahın xasiyyəti, müqəddəsliyi mühakimə üçün yeganə standartdır (müq. et. Lev. 24:22-nin Septuaqinta tərcüməsi; və teoloji olaraq Mat. 5:48-də). İsanın əvəzedici qurban olaraq ölməsi sayəsində (müq. et. Yeşaya 53) imanlılar Allahın önündə müsbət hüquqi mövqeyə malikdirlər (Rom. 5:2-dəki qeydə bax). Bu mövqe, imanlının təqsirsiz olması deyildir, amnistiyaya bənzər bir haldır. Cəzalarını başqa bir şəxs ödəyib (müq. et. 2Kor. 5:21). İmanlılar əfv edilmiş elan ediləblər (müq. et. Rom. 5:9,10).

■ **"imanla"** İman, Allahın hədiyyəsini götürən əldir (müq. et. Rom. 5:2; Rom. 4:1 və sonrakı). İmanın diqqət mərkəzində imanlının özünü Rəbbə həsr etməsinin və ya əzminin dərəcəsi deyil (müq. et. Mat. 17:20), Allahın xasiyyəti və vədləri (müq. et. Ef. 2:8-9) durur. Əhdi-Ətiqədə "iman" sözü əvvəllər sabit duruşu bildirirdi. Zamanla etibarlı, vəfalı, sədaqətli bir şəxs üçün məcazi mənada işlənməyə başlamışdır. İmanda bizim sədaqətimiz və ya etibarlılığımız deyil, Allahın sədaqəti və etibarlılığı önə çıxır. Rom. 4:5-dəki Xüsusi mövzuya bax.

■ **"barışmış oluruq"** Yunanca əlyazmalarda fərqli variantlar mövcuddur. Bu FEİL ya İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİNDƏDİR (*echōmen*, κ^* , A, B*, C və D əlyazmaları), ya da İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR (*echomen*, κ^1 , B², F və G əlyazmaları). Eyni qrammatik ikimənəlikə Rom. 5:1, 2 və 3-də rast gəlinir.

1. Əgər bu FEİL LAZIM ŞƏKLİNDƏDİRSƏ, onu "barışmış olmaqdan faydalanmağa davam edək" və ya "sülhdən faydalanmağa davam edin" olaraq tərcümə etmək olar.

2. Əgər XƏBƏR FORMASINDADIRSA, "barışmış oluruq" və ya "sülhə maliklik" şəklində tərcümə oluna bilər. Rom. 5:1-11-in konteksti nəsihət deyil, imanlıların Məsih vasitəsilə artıq malik olduqları bir durumun elan edilməsi olduğu üçün bu FEİL yəqin ki İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR – "barışmış oluruq". USB⁴ bu variantı "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik).

Qədim yunanca əlyazmaların köçürülməsi prosesində bir adam mətni oxuyar və bir neçə nəfər oxuduqlarını yazıya alırdı. Tələffüzü bir-birinə bənzəyən sözlər çox vaxt qarışıq salınardı. Bu halda kontekst və bəzən ədəbi üslub və müəllifin istifadə etdiyi lüğət tərcüməçilərə qərar verməkdə kömək edir.

■ **"barışmış"** Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "SÜLH (MÜXTƏLİF MƏNALAR)" (SPECIAL TOPIC: PEACE (DIFFERENT SENSES))

■ **"Rəbbimiz İsa Məsih vasitəsilə Allahla"** İsa, Allahla sülhün, barışmanın vasitəçisidir (*dia*, müq. et. Rom. 5:2,9,11,17,21; Ruh barədə – Rom. 5:5-də). İsa, Allahla sülhə, barışmağa gedən yeganə yoldur (müq. et. Yəh. 10:7-8; 14:6; Həv. 4:12; 1Tim. 2:5). "Rəbbimiz İsa Məsih" üçün Rom. 1:4-dəki qeydlərə bax.

5:2 "nail olduq" BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASINDA olan bu FEİL tamamlanmış və müəyyən hala çevrilmiş keçmiş bir hərəkəti bildirir.

"Nail olmaq" deyildikdə "əlçatma" və ya "giriş üçün icazə" (*prosağōgē*, müq. et. Ef. 2:18; 3:12) nəzərdə tutulur. Sonradan məcazi olaraq aşağıdakı mənələrdə işlənməyə başlayıb:

1. hökmdara şəxsən təqdim edilmək
2. bir limana sağ-salamat gətirilmək (müq. et. 1Pet. 3:18)

Bu ifadənin yunanca əlyazmalarda fərqli variantları mövcuddur. Bəzi qədim əlyazmalarda "iman ilə" əlavə olunur (müq. et. κ^{*2} , C və eləcə də qədim latın, Vulqata, süryani və qibtı versiyaları). Digər əlyazmalarda "iman ilə" ifadəsi ilə yanaşı bir SÖZÖNÜ işlənir (müq. et. κ^1 , A və Vulqatanın bəzi versiyaları). Lakin B, D, F və G unsial əlyazmalarında bu ifadə tamamilən buraxılmışdır. Görünür ki, əlyazmaları köçürən şəxslər Rom. 5:1-in 4:16 (iki dəfə), 19 və 20-nin paralelizmi olaraq bu ifadəni əlavə ediblər. "İmanla" Paulun yazılarında təkrarlanan mövzudur!

■ **"lütfə"** Bu söz (*charis*) insanın layiq olmadığı şərtsiz Allah sevgisini bildirir (müq. et. Ef. 2:4-9). Məsihin günahkar insanlar uğrunda ölməsində bu sevgi açıq-aşkar görünür (müq. et. Rom. 5:8).

■ **"daxilində qaldığımız"** Burada yenə BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI işlənib; hərfi tərcüməsi "biz dayanmışıq və dayanmağa davam edirik". Bu ifadə imanlıların Məsihdə teoloji mövqeyini və özlərini imanda

qalmağa həsr etmələrini əks etdirir; beləcə Allahın tam ixtiyarı (müq. et. 1Kor. 15:1) və insanın azad iradəsi (müq. et. Ef. 6:11, 13,14) ilə bağlı teoloji padadoks bunda öz ifadəsini tapır.

XÜSUSİ MÖVZU: "DAYANMAQ (*HISTĒMI*)" (SPECIAL TOPIC: STAND (*HISTĒMI*))

■ **"fəxr edirik"** Bu qrammatik forma iki cür anlaşıla bilər: (1) İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV (deponent) XƏBƏR FORMASI kimi – "fəxr edirik"; yaxud (2) İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV (deponent) LAZİM ŞƏKLI kimi – "fəxr edək". Bu bərdə ilahiyyatçılar arasında fikir ayrılığı vardır. Rom. 5:1-də "barışmış oluruq" ifadəsini XƏBƏR FORMASI kimi qəbul etsək, tərcüməsi Rom. 5:3-ə uyğun olmalıdır.

"Fəxr etmək" sözünün kökü "öyünmək"dir (NRSV, JB). Rom. 2:17-dəki Xüsusi mövzuya bax. İmanlılar özləri ilə fəxr etməzlər (müq. et. Rom. 3:27), lakin Rəbbin özləri üçün etdikləri ilə fəxr edərlər (müq. et. Yer. 9:23-24). Eyni yunan kökü Rom. 5:3 və 11-də təkrar olunur.

■ **"ümid bağlamağımızla"** Hərfi tərcüməsi "ümid ilə". Paul "ümid" sözünü fərqli, amma əlaqəli mənalarda işlədir. Rom. 4:18-dəki qeydə bax. Ümid çox vaxt imanlının iman etdiyi şeylərin – izzət, əbədi həyat, tam xilas, İsanın ikinci gəlişi və s.-nin tamamlanması ilə bağlı olur. Ümid edilənin yerinə yetməsi labüddür, lakin gələcəyə aiddir və zamanı namələumdür. Ümid çox vaxt "iman" və "məhəbbət" ilə əlaqələndirilib (müq. et. 1Kor. 13:13; Qal. 5:5-6; Eph. 4:2-5; 1Sal. 1:3; 5:8). Paulun bu sözü işlətdiyi mənələrdən bir sıra nümunələr aşağıda verilir.

1. İsanın ikinci gəlişi, Qal. 5:5; Ef. 1:18; Tit. 2:13
2. İsa ümidimizdir, 1Tim. 1:1
3. İmanla Allaha təqdim ediləcək, Kol. 1:22-23; 1Sal. 2:19
4. Göylərdə saxlanan ümid, Kol. 1:5
5. Tam xilas, 1Sal. 4:13
6. Allahın izzəti, Rom. 5:2; 2Kor. 3:12; Kol. 1:27
7. Xilas olduğumuza dair əminlik, 1Sal. 5:8-9
8. Əbədi həyat, Tit. 1:2; 3:7
9. Məsihinin yetkinliyinin nəticəsi, Rom. 5:2-5
10. Bütün yaradılışın xilas, Rom. 8:20-22
11. Allahın adı, Rom. 15:13
12. Övlədlığa götürülmənin tamamlanması, Rom. 8:23-25
13. Əhdi-Ətiqin Əhdi-Cədid imanlıları üçün bələdçi olması, Rom. 15:4

XÜSUSİ MÖVZU: "ƏMİNLİK" (SPECIAL TOPIC: ASSURANCE)

■ **"Allahın izzəti"** Bu ifadə, Allahın hüsurunu bildiren Əhdi-Ətiq idiomudur. Burada Allahın izzəti deyildikdə, dirilmə günündə İsa tərəfindən verilən salehliyi imanla qəbul etmiş imanlının Allahın önündə mövqeyi nəzərdə tutulur (müq. et. 2Kor. 5:21). Teologiyada bunun üçün "izzətlənmə" termini işlənir (müq. et. Rom. 5:9-10; 8:30). İmanlılar İsanın bənzərliyinə şərik olacaqlar (müq. et. 1Yəh. 3:2; 2Pet. 1:4). Bax: Rom. 3:23-dəki Xüsusi mövzu: "Ehtişam/izzət" (Special Topic: Glory).

5:3

NASB "və yalnız bu deyil, amma"

NKJV "və yalnız o deyil, amma"

NRSV "və yalnız o deyil, amma"

TEV-buraxılıb-

NJB "yalnız o deyil"

Paul bu ifadədən dəfələrlə istifadə edir (müq. et. Rom. 5:3,11; 8:23; 9:10 və 2Kor. 8:19).

NASB "biz həmçinin dərdlərimizdə şadlanırıq"

NKJV "biz həmçinin dərdlərlə fəxr edirik"

NRSV "biz həmçinin əziyyətlərimizlə öyünürük"

TEV "biz həmçinin məşəqqətlərimizlə öyünürük"

NJB "çətinliklərimizdə də şadlanırıq"

Dünya İsayə nifrət edibsə, ardıcılılarına da nifrət edəcək (müq. et. Mat. 10:22; 24:9; Yəh. 15:18-21). İsa, insanın təbiri ilə desək, çəkdiyi əzablarla yetkinliyə çatıb (müq. et. İbr. 5:8). Əzab-əziyyət inam və yetkinlik gətirər. Məsihə bənzərlik, hər imanlı üçün Allahın planıdır və əzab-əziyyət bunun bir hissəsidir (müq. et. Rom. 8:17-19; Həv. 14:22; Yaq. 1:2-4; 1Pet. 4:12-19)!

XÜSUSİ MÖVZU: "MƏSİHÇİLƏR NİYƏ ƏZİYYƏT ÇƏKİRLƏR?" (SPECIAL TOPIC: WHY DO CHRISTIANS SUFFER?)

■ **"çünki bilirik"** Bu, "oida" sözünün BİTMİŞ ZAMAN FELİ SİFƏTİDİR. Formaca BİTMİŞ ZAMAN olmağına baxmayaraq İNDİKİ ZAMAN funksiyasını yerinə yetirir. Müjdənin əzab-əziyyətə dair həqiqətlərini anlamaq imanlılara həyatla üzləşməkdə və təqib olunduqda belə vəziyyətdən asılı olmayaraq sevinc və əminlik ilə yaşamaqda kömək edir (müq. et. Fil. 4:4; 1Sal. 5:16,18). İmanlılar "əziyyətlərdə" şadlanırlar, "əziyyətlərə görə" deyil!

5:3 "çəkdiyimiz əziyyətlərlə" Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "ƏZİYYƏT" (SPECIAL TOPIC: TRIBULATION)

5:3,4 "dözüm" Bu sözün mənalari "iradəli", "fəal", "məhkəm", "dözümlü"dür. Bu söz həm insanlara, həm də vəziyyətlərə dözmək deməkdir. Rom. 8:25-dəki Xüsusi mövzuya bax.

5:4

NASB	"sınaqdan keçmiş xasiyyət"
NKJV, NRSV	"xasiyyət"
TEV	"Allahın razılığı"
NJB	"yoxlanılmış xasiyyət"

Yar. 23:16; 1Pad. 10:18 və 1Saln. 28:18-in Septuaqintadakı tərcümələrində bu termin metalların paklıq və həqiqiliyinin yoxlanılması üçün işlənib (müq. et. 2Kor. 2:9; 8:2; 9:13; 13:3; Fil. 2:22; 2Tim. 2:15; Yaq. 1:12). Allah bizi həmişə məhkəmlətmək üçün sınayır (müq. et. İbr. 12:10-11)! Bax: Rom. 2:18-dəki Xüsusi mövzu: "Sınamaq" (Special Topic: Testing).

XÜSUSİ MÖVZU: "MƏSİHÇİNİN BÖYÜMƏSİ" (SPECIAL TOPIC: CHRISTIAN GROWTH)

5:5 "Ümidimiz də boş çıxır" Bu, bir ibrani idiomuna istinad ola bilər (xəcalət, rüsvaylıq, müq. et. Zəb. 25:3,20; 31:1,17; 119:116; Yeş. 28:16 [Rom. 9:33-da sitat gətirilib]; Fil. 1:20).

■ **"çünki Allah məhəbbəti... ürəklərimizə tökülüb"** Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR; hərfi tərcüməsi "Allah məhəbbəti tökülüb və tökülməyə davam edir". Bu FELİ ilə çox vaxt Müqəddəs Ruhun işi bildirilib (Həv. 2:17,18,33; 10:45 Tit. 3:6) və bu, Yoel 2:28-29-a (Yeş. 32:15) istinad ola bilər.

YİYƏLİK HAL ilə qurulmuş "Allah məhəbbəti" ifadəsi qrammatik olaraq (1) Allaha olan məhəbbətimizi və ya (2) Allahın bizə olan məhəbbətini (müq. et. Yəh. 3:16; 2Kor. 5:14) bildirə bilər. Bu kontekstdə yalnız ikinci variant mümkündür.

■ **"bizə verilən Müqəddəs Ruh"** Bu, AORİST MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTDİR. MƏCHUL NÖV çox vaxt Allahın gördüyü işi ifadə etmək üçün işlənir. Bu deməkdir ki, imanlıların daha çox Ruha ehtiyacları yoxdur. Onlar ya Ruha malikdirlər, ya da məsihi deyillər (müq. et. Rom. 8:9). Ruhun verilməsi yeni çağın (müq. et. Yoel 2:28-29), yeni əhdin (müq. et. Yer. 31:31-34; Yez. 36:22-32) əlaməti idi.

■ Bu paraqrafta üç ilahi şəxsdən bəhs edildiyinə diqqət yetirin.

1. Allah, Rom. 5:1,2,5,8,10
2. İsa, Rom. 5:1,6,8,9,10
3. Ruh, Rom. 5:5

Bax: Rom. 8:11-dəki Xüsusi mövzu: "Üçlük" (Special Topic: The Trinity).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 5:6-11

⁶Biz hələ gücsüz ikən Məsih müəyyən zamanda allahsız adamların uğrunda öldü. ⁷Saleh bir adam uğrunda kiminsə ölməsi çətin işdir; bəlkə də yaxşı bir adam uğrunda kimsə ölməyə cəsarət edər. ⁸Lakin Allah bizə olan məhəbbətini bununla sübut edir ki, biz hələ günahkar ola-ola Məsih bizim uğrumuzda öldü. ⁹Beləcə Onun qanı ilə indi saleh sayıldığımız görə Onun vasitəsilə də Allahın qəzəbindən mütləq xilas olacağıq. ¹⁰Əgər biz Allahın düşməni olduğumuz vaxt Onun Oğlunun ölməsi ilə Allahla barışdıqsa, barışdıqdan sonra Onun həyatı vasitəsilə daha qəti olaraq xilas olacağıq. ¹¹Yalnız bununla deyil, Rəbbimiz İsa Məsih vasitəsilə Allahla da fəxr edirik ki, indi Onun vasitəsilə Allahla barışığa nail olmuşuq.

5:6

NASB "çünki biz hələ aciz ikən"

NKJV "çünki biz hələ gücsüz olanda"

NRSV "çünki biz hələ zəif ikən"

TEV "çünki biz hələ aciz olanda"

NJB "biz hələ aciz olanda"

Bu FEİL, İNDİKİ ZAMAN FELİ SİFƏTİDİR. Günahlı Adəm təbiətindən bəhs olunur. İnsanlar günah qarşısında gücsüzdürlər. "Biz" ƏVƏZLİYİ Rom. 5:6b-də "allahsız adamlar", Rom. 5:8-də "günahkar" və Rom. 5:10-da "düşmən" sözləri ilə əlaqəlidir və onlarla paralel olaraq işlənir. 6-cı və 8-ci ayələr də teoloji və struktur baxımından paraleldir.

Paralelizmə diqqət yetirin:

	①	②	③
a. 6	biz aciz idik	Məsih allahsız adamların uğrunda öldü	---
a. 8	biz günahkar idik	Məsih bizim üçün öldü	---
a. 9	---	onun qanı ilə	saleh sayıldığımız üçün
a. 10	düşməni idik	Onun Oğlunun ölümü ilə	barışmış oluruq

Əsas həqiqətlər vurğu məqsədilə təkrar olunur.

1. ehtiyacımız
2. Məsihin təminatı
3. bizim yeni mövqeyimiz

NASB, NRSV "doğru zamanda"

NKJV "zamanında"

TEV "Allahın seçdiyi zamanda"

NJB "onun təyin etdiyi anda"

Tarixən bu,

1. sərbəst səyahətə zəmin yaradan Roma imperiyasındakı sülhə (və yollara)
2. mədəniyyətlərərsası ünsiyyətə imkan verən yunan dilinə
3. yunan və Roma tanrılarının etibarını itirməsi ilə dünyanın gözlənti və mənəvi aclıq içərisində olmasına (müq. et. Mark 1:15; Qal. 4:4; Ef. 1:10; Tit. 1:3)
işarə edə bilər.

Teoloji baxımdan İsanın bədənə bürünməsi planlaşdırılmış ilahi hadisə idi (müq. et. Luka 22:22; Həv. 2:23; 3:18; 4:28; Ef. 1:11).

5:6,8,10 "allahsız adamların uğrunda öldü" Bu, AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. İsanın həyatı ilə ölümünə tək hadisə kimi baxılır. "İsa borclu olmadığı halda borcumuzu ödədi, bizsə borclu olduğumuz halda borcumuzu ödəyə bilməzdik" (müq. et. Qal. 3:13; 1Yəh. 4:10).

Məsihin ölümü Paulun yazılarında təkrarlanan mövzu idi. Paul İsanın əvəzedici ölümündən bəhs etmək üçün bir sıra müxtəlif söz və ifadələr işlədib.

1. "qan" (müq. et. Rom. 3:25; 5:9; 1Kor. 11:25,27; Ef. 1:7; 2:13; Kol. 1:20)
2. "Özünü fəda etdi" (müq. et. Ef. 5:2,25)
3. "təslim edildi" (müq. et. Rom. 4:25; 8:32)
4. "qurban" (müq. et. 1Kor. 5:7)
5. "öldü" (müq. et. Rom. 5:6; 8:34; 14:9,15; 1Kor. 8:11; 15:3; 2Kor. 5:15; Qal. 5:21; 1Sal. 4:14; 5:10)
6. "çarmıx" (müq. et. 1Kor. 1:17-18; Qal. 5:11; 6:12-14; Ef. 2:16; Fil. 2:8; Kol. 1:20; 2:14)
7. "çarmıxa çəkildi" (müq. et. 1Kor. 1:23; 2:2; 2Kor. 13:4; Qal. 3:1)

Huper SÖZÖNÜ bu kontekstdə nə mənə verir?

1. təmsil etmə, "bizim uğrumuzda"
2. əvəz etmə, "əvəzimizə"

Adətən *huper* SÖZÖNÜ YİYƏLİK HALDA İSİM ilə işləndikdə "uğrunda" mənasını daşıyır (Louv və Nayda – Louw and Nida). İnsanların xeyrinə olan müəyyən faydaları ifadə edir ("Əhdi-Cədid teologiyası üzrə yeni beynəlxalq lüğət" – *The New International dictionary of New Testament Theology*, Cild 3, s. 1196). Ancaq *huper* eləcə də *anti*-nin mənasını daşıyır; *anti* "əvəzinə" deməkdir və nəticə etibarilə teoloji anlamda kəffarə edən əvəzedici satınalmaya işarə edir (müq. et. Mark 10:45; Yəh. 11:50; 18:14; 2Kor. 5:14; 1Tim. 2:6). M.C. Haris (M.J. Harris) NIDNTT-də (Cild 3, s. 1197) belə deyir: "bəs niyə Paul heç vaxt demir ki, Məsih *anti hēmōn* öldü (buna ən yaxın ibarə 1Tim. 2:6-da işlənilib – *antitutron huper pantōn*)? Bəlkə də ona görə ki, *huper* sözünü *anti*-dən fərqli olaraq eyni zamanda həm təmsil etməni, həm də əvəz etməni ifadə edə bilirdi".

R. Vinsent "Sözlərin tədqiqi"ndə (M.R. Vincent, *Word Studies*, Cild 2) belə deyir:

"*Huper* (uğrunda) sözünün ümumiyyətlə *anti*-nin (əvəzinə) qarşılığı olaraq sayıla bilməsi barədə çoxlu mübahisələr gedir. Klassik müəlliflər mənalardan bir-birini əvəz edə biləcəyi misallar gətirirlər... Ancaq bu mətnin mənası o qədər anlaşılmazdır ki, bunu bir sübut olaraq sitat gətirmək qeyri-mümkündür. Bu sözünü ölənin "üstündə" kimi xüsusi bir mənanı da verə bilər. Bu yanaşmalardan heç biri inandırıcı kimi qəbul oluna bilməz. Ən uzaq *huper*-in *anti*-nin mənasına yaxın olduğu deyilə bilər. Bunun "əvəzinə" olaraq şərh edilməsi əsasən doqmatik xarakter daşıyır. Əksər yerlərdə mənə açıq-aşkar "uğrunda"dır. Göründüyü kimi, burada bəhs olunan və Qal. 3:13; Rom. 14:15; 1Pet. 3:18 kimi Məsihin ölümü ilə bağlı olan digər mətnlərdə *huper* daha qeyri-müəyyən və ümumi şəkildə bildirir ki, Məsih bizim uğrumuzda öldü; bu "uğrunda" ifadəsinin daha xüsusi mənə çalarlıqları aydın deyil və digər ayələrlə dəqiqləşdirilməlidir. "Əvəzinə" mənası yalnız məntiq yolu ilə çıxarıla bilər" (s. 692).

5:7 Bu ayədə insan məhəbbəti, 8-ci ayədə isə Allah məhəbbəti göstərilir!

NASB, NKJV,

TEV "saleh adam üçün"

NRSV "saleh şəxs üçün"

NJB "yaxşı adam üçün"

Bu söz, Nuhun və Əyyubun saleh və ya nöqsansız olması ilə eyni mənada işlənilib. Onlar öz dövrünün dini tələblərini yerinə yetirən adamlar idi. Günahsızlıqdan söhbət getmir. Rom. 1:17-dəki xüsusi mövzuya bax.

5:8 "Allah bizə olan məhəbbətini bununla sübut edir" Bu, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR

FORMASIDIR (müq. et. Rom. 3:5). Ata Oğulu göndərmiş (müq. et. Rom. 8:3,32; 2Kor. 5:19). Allahın məhəbbəti sentimental deyil, əməli (müq. et. Yəh. 3:16; 1Yəh. 4:10) və sabitdir.

■ **"ki, biz hələ günahkar ola-ola"** Allahın məhəbbətini müqəddəslərə və ya xüsusi bir millətə mənsub olanlara deyil, "günahkar" və itaətsiz insanlara göstərdiyini dərk etmək sarsıdıcıdır! Təməl həqiqət savabda deyil, lütfədir! Allah hələ də insanlarla ünsiyyət qurmaq istəyir. Onun dəyişməyən xasiyyəti bizə sülh və ümid verir (müq. et. Çıx. 34:6; Neh. 9:17; Zəb. 103:8; 145:8).

5:9 "mütləq" Hərfi tərcüməsi "daha çox". Bu, Paulun sevimli ifadələrindən biri idi (müq. et. Rom. 5:10,15,17). İmanlılar hələ günahkar ola-ola Allah onları sevirdisə, Onun övladları olduqdan sonra Allah onları qat-qat daha çox sevecək (müq. et. Rom. 5:10; 8:22).

■ **"indi saleh sayıldığımızı görə"** Bu, saleh sayılmanın Allah tərəfindən başa çatdırılmış iş olduğunu vurğulayan AORİST MƏCHUL NÖV FELİ SIFƏTİDİR. Paul Rom. 5:1-dəki həqiqəti təkrarlayır. Həmçinin "saleh sayılma" (Rom. 5:9) və "barışma" (Rom. 5:10-11) terminləri arasındakı paralelizmə diqqət yetirin.

■ **"Onun qanı ilə"** Bu, Məsihin qurban ölümünə işarə idi (müq. et. Rom. 3:5; 4:25; Mark 10:45; 2Kor. 5:21). Qurban anlayışı – təqsirkar canın əvəzinə məsum canın fəda edilməsi – Levililər 1-7-ci fəsillərdən və bəlkə də Çıxış 12-ci fəsildən (Pasxa quzusu) qaynaqlanır və Yeş. 53:4-6-da teoloji olaraq İsayə aid olur. Xristoloji anlamda bu anlayışa İbranilərə Məktubda toxunulur (müq. et. fəs. 9-10). İbranilərə Məktubda Əhdi-Ətiq və Əhdi-Cədid bir sıra cəhətlərdən qarşılaşdırılır.

■ **"xilas olacağıq"** Bu GƏLƏCƏK ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR (müq. et. Rom. 5:10). Həmçinin "izzətlənmə" olaraq adlandırılan tam xilasımızdan söhbət gedir (müq. et. Rom. 5:2; 8:30, 1Yəh. 3:2).

Əhdi-Cədidə xilas, FEİLİN bütün zamanlarında təsvir olunur.

1. tamamlanmış iş (AORİST), Həv. 15:11; Rom. 8:24; 2Tim. 1:9; Tit. 3:5
2. indiki vəziyyətlə nəticələnmiş keçmiş iş (BİTMİŞ ZAMAN), Ef. 2:5,8
3. tədrici proses (İNDİKİ ZAMAN), 1Kor. 1:18; 15:2; 2Kor. 2:15; 1Sal. 4:14; 1Pet. 3:21
4. gələcəkdə tamamlanacaq olan iş (GƏLƏCƏK ZAMAN), Rom. 5:9,10; 10:9.

Rom. 10:4-dəki Xüsusi mövzuya bax. Xilas ilkin qərardan başlayır (müq. et. Rom. 10:9-13; Yəh. 1:12; 3:16), mütəmadi münasibətə çevrilir və bir gün tamamlanacaqdır. Bu anlayış çox vaxt üç teoloji termin ilə təsvir olunur:

1. saleh sayılma – "günahın cəzasından azad edilmə"
2. təqdis edilmə – "günahın qüdrətindən azad edilmə"
3. izzətlənmə – "günahın mövcudluğundan azad edilmə"

Qeyd edək ki, saleh sayılma və təqdis edilmə Allahın lütf işləridir, imanlıya Məsihə iman vasitəsilə verilir. Lakin Əhdi-Cədidə təqdis edilmə həmçinin davamlı Məsihə bənzəmə prosesi olaraq təsvir olunur. Bu səbəbdən ilahiyyatçılar "mövqe olaraq təqdis edilmə" və "tədrici təqdis edilmə"dən bəhs edirlər. Bu, mömin həyata bağlı olan əvəzsiz xilasın sirridir! Rom. 6:4-dəki Xüsusi mövzuya bax.

■ **"Allahın qəzəbindən"** Bu ifadə esxatoloji kontekstdə yer alır. Müqəddəs Kitab insanın layiq olmadığı böyük və uca Allah məhəbbətindən bəhs etdiyi kimi, Allahın günaha və itaətsizliyə qarşı olduğundan da açıq şəkildə bəhs edir. Allah Məsih vasitəsilə xilasın və bağışlanmanın yolunu açıb, lakin Onu rədd edənlər qəzəbinə düşər olurlar (müq. et. Rom. 1:18-3:20). Bu, antropomorfik ifadədir (Bax: Rom. 1:18-dəki Xüsusi mövzu), lakin gerçəkliyi ifadə edir. Qəzəblənən Allahın əlinə düşmək qorxuncdur (İbr. 10:31).

5:10 "barışdıqsa" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Allahın yaratdığı ən uca məxluq olan insan (müq. et. Yar. 1:26-27) Onun düşməni olub! İnsan (müq. et. Yar. 3:5) nəzarət etmək istəyib, allahlar olmaq arzusuna düşüb.

■ **"Allahla barışdıqsa, barışdıqdan sonra..."** Bunlar AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASI və AORİST MƏCHUL NÖV FELİ SIFƏTİDİR. "Barışmaq" FEİLİ (müq. et. 1Kor. 7:11; 2Kor. 5:18,19,20; həmçinin bax: Kol. 1:20) əvvəlcə "mübadilə etmək, dəyişmək" mənasına gəlirdi. Allah bizim günahlarımızı İsanın salehliyinə dəyişib (müq. et. Yeş. 53:4-6). Sülh bərpa olunub (müq. et. Rom. 5:1)!

■ **"Onun Oğlunun ölməsi ilə"** Bağışlanma haqqındakı Müjdənin təməli

1. Allahın məhəbbəti (müq. et. Yəhya 3:16)
2. Məsihin işi (8:32; Qal. 1:4; 2:20)
3. Ruhun cəlbətməsi (Yəh. 6:44,65)
4. insanın iman və tövbədən ibarət cavabıdır (Mark 1:15; Yəh. 1:12; Həv. 20:21)

Allahın önündə doğru olmaq üçün başqa yol yoxdur (müq. et. Rom. 10:1-2,7-8; Yəh. 14:6; Həv. 4:12; 1Tim. 2:5). Xilas olduğumuza dair əminlik Üçlükdə vahid olan Allahın xasiyyətinə əsaslanır (müq. et. Çıx. 34:6; Neh. 9:17; Zəb. 103:8; 145:8), insanın əməllərinə deyil! Paradoks ondan ibarətdir ki, insanın xilas olandan sonrakı əməlləri əvəzsiz xilasın sübutudur (müq. et. Yaqub və 1-ci Yəhya).

■ **"xilas olacağıq"** Əhdi-Cədid xilasdan keçmiş, indiki və gələcək zamanlarda bəhs edir. Gələcək zaman deyildikdə, İsanın ikinci gəlişində tam xilas olacağımız zaman nəzərdə tutulur (müq. et. 1Yəh. 3:2). Rom. 5:9-dəki qeydə və Rom. 10:13-dəki Xüsusi mövzuya bax.

■ **"Onun həyatı vasitəsilə"** Burada həyat yunanca *zoa*-dır. Bu termin Yəhyanın yazılarında həmişə dirilmə həyatını, əbədi həyatı və ya padşahlıq həyatını bildirir. Paul bunu eləcə də teoloji mənada işlədib. Bu kontekstdə deyilənin əsas mənası budur ki, imanlıların bağışlanması Allaha o qədər baha başa gəldiyi üçün, Allah mütləq bunun qüvvədə qalmasını təmin edəcək.

"Həyat" deyildikdə bunlardan biri nəzərdə tutula bilər:

1. İsanın dirilməsi (müq. et. Rom. 8:34; 1Kor. 15)
2. İsanın vəsatətçiliyi (müq. et. Rom. 8:34; İbr. 7:25; 1Yəh. 2:1)
3. Ruhun bizim içimizdə Məsihin surətini yaratması (müq. et. Rom. 8:29; Qal. 4:19)

Paul deyirdi ki, İsanın yer üzündəki həyatı və ölümü və eləcə də izzətlənmiş həyatı (göyə qaldırılması, Həv. 1) Allahla barışmağımızın təməlidir.

5:11 "Yalnız bununla deyil" 3-cü ayədəki qeydə bax.

■ **"Allahla da fəxr edirik"** Rom. 5:2-dəki qeydə bax. "Fəxr etmək" (öyünmək) sözü bu kontekstdə üçüncü dəfə işlənir.

1. Allahın izzətinə ümid bağlamağımızla fəxr edirik, Rom. 5:2
2. çəkdiyimiz əziyyətlərlə də fəxr edirik, Rom. 5:3
3. Allahla barışıqla... fəxr edirik, Rom. 5:11

Rom. 2:17 və 23-də mənfi mənada öyünməkdən bəhs olunur!

■ **"barışığa nail olmuşuq"** Bu AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR, tamamlanmış hərəkətdir. İmanlıların barışığından ("mübadilə etmə, dəyişmə") həmçinin Rom. 5:10-də və 2Kor. 5:18-21; Ef. 2:16-22; Kol. 1:19-23-də bəhs olunur. Bu kontekstdə "barışıq", "saleh sayılma"-nın teoloji sinonimidir.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 5:12-14

¹²Beləliklə, günah bir insan vasitəsilə, ölüm də günah vasitəsilə bu dünyaya gəldi. Beləcə ölüm bütün insanlara yayıldı, çünki hamı günah etdi. ¹³Qanundan əvvəl də dünyada günah var idi. Amma qanun olmayanda günah hesaba alınmır. ¹⁴Lakin Adəmdən Musaya qədər ölüm hamıya, hətta Adəmin əmri pozmasına bənzər bir günah etməyənlərə də hökmranlıq etdi. Adəm o gələcək İsanın əvvəlcədən göstərilən təsviri idi.

5:12 "Beləliklə" Romalılara Məktubda strateji yerlərə qoyulmuş bir neçə "beləliklə" vardır (müq. et. Rom. 5:1; 8:1; 12:1). Şərh üçün mühüm sual budur ki, bunlar nəyə bağlıdır? Ehtimal ki, Paulun bütöv söhbətinə aid ola bilər. Buradakı "beləliklə" Yaradılış Kitabına bağlıdır, buna görə də Rom. 1:18-32-yə bağlı olması da istisna edilmir.

■ **"günah bir insan vasitəsilə... bu dünyaya gəldi"** Rom. 5:12-dəki FEİLLƏRİN üçü də AORİST ZAMANINDADIR. Adəmin günaha batması ölümə səbəb olmuşdur (müq. et. 1Kor. 15:22) Müqəddəs Kitabda günahın meydana gəlməsinə çox diqqət yetirilmir. Günah həmçinin mələklərin aləmində də baş vermişdir (müq. et. Yar. 3 və Vəhy 12:7-9). Necə və nə zaman baş verdiyi dəqiq məlum deyildir (müq. et. Yeş. 14:12-27; Yez. 28:12-19; Öyy. 4:18; Mat. 25:41; Luka 10:18; Yəh. 12:31; Vəhy 12:7-9).

Adəmin günahının iki tərəfi vardır: (1) konkret əmri pozma (müq. et. Yar. 2:16-17) və (2) özünə yönələn qürur (müq. et. Gen. 3:5-6). Beləcə Rom. 1:18-32-də başlayan Yar. 3-ə istinad davam edir.

Məhz bu günah barədəki teologiyası Paulu rabbinik düşüncədən açıq şəkildə ayırır. Rabbilər Yar. 3-ü ön plana çəkməyiblər; bunun əvəzinə, hər insanın içində iki "niyyət" (*yetzer*) olduğunu öyrədiblər. Rabbilərin məşhur sözü var idi: "Hər insanın ürəyində qara it və ağ it vardır. Daha çox yedirdiyin it daha böyük olur". Paul günahı müqəddəs Allah ilə məxluqları arasında ən böyük əngəl sayırdı. Paul sistemik teoloq deyil idi (bax: Ceymz Styuart, "Məsihdə olan insan" – James Stewart, *A Man in Christ*) və günahın meydana gəlməsinin bir neçə səbəbindən bəhs edib: (1) Adəmin günaha batması, (2) şeytanın insanı sınağa çəkməsi və (3) insanların davam edən itaətsizliyi (Ef. 2:2-3).

Adəm və İsa arasındakı teoloji təzadlarda və paralellərdə iki həqiqət aşkardır.

1. Adəm tarixi şəxsiyyət idi.
2. İsa həqiqi insan idi.

Bu iki həqiqət yalançı təlimlərin qarşısında Müqəddəs Kitabın təlimini təsdiqləyir. "Bir insan" və ya "bir adam" ifadəsinin dəfələrlə təkrar olunduğuna diqqət yetirin. Həmin ifadə burada Adəmə və İsayə aid olaraq on bir dəfə işlənib.

■ **"bir insan"** Bu ümumi ifadə (hərf. *henos anthrōpou* – bir insan və ya adam) Adəmə (Rom. 5:12,16,17,18,19) və ya İsayə (Rom. 5:15 [iki dəfə], 17 [iki dəfə], 18,19) işarə edir. Bu iki şəxs bir qrup insanı təmsil edir ("çox adam", "bir çoxları" – müq. et. Rom. 5:15 [iki dəfə], 19 [iki dəfə]; "hamı" – müq. et. Rom. 5:12,13,18 [iki dəfə]).

■ **"ölüm də günah vasitəsilə"** "İlk günah" terminini Adəmin/Həvvanın Yar. 3-dəki seçiminin nəticələrini təsvir etmək üçün ilk dəfə işlədən Avqustin olub. Adəmlə Həvvanın asiliyi bütün yaradılışa təsir etmişdir. İnsanlara

1. günahlı dünya sistemi
2. sınağa çəkən şəxs
3. günahlı təbiətləri təsir edir.

İlk günah (Rom. 5:12-14,16a,17) şəxsi günahla birləşərək (Rom. 5:12d,16b) bütün insanların günahkar olmağına səbəb olur! Günah "ölüm" ilə nəticələnir (müq. et. Rom. 1:32; 6:13,16,21,23; 7:5,9,10,11,13,24; 8:13).

İyeronimin Müqəddəs Kitab şərhə (s. 308) rabbinik bir ənənədən bəhs edir. Bu ənənəyə əsasən, tarix üç dövrə bölünür.

1. Adəmdən – Musaya
2. Musadan – Məsihə
3. Məsihdən – esxatona (qiyamət gününə)

Ola bilsin, Paul bu üç dövr çərçivəsində düşünüb:

1. Adəmdən – Musaya (ilk günah, qanun yox idi, lakin ölüm var idi)
2. Musadan – Məsihə (şəxsi günah, qanunu pozma)
3. Məsihdən sonra – (lütf vasitəsilə Qanundan azad olma)

■ **"ölüm bütün insanlara yayıldı"** Bu mətn parçasının əsas fikri, günahın nəticələrinin bütün bəşəriyyətə təsir etməsi (müq. et. Rom. 5:16-19; 1Kor. 15:22; Qal. 1:10), yəni hər kəsin ölməsidir.

1. ruhani ölüm – Yar. 2:17; 3:1-24; Yeş. 59:2; Rom. 7:10-11; Ef. 2:1; Kol. 2:13; Yaq. 1:15
2. fiziki ölüm – Yar. 3:4-5; 5:1-32
3. əbədi ölüm – Vəhy 2:11; 20:6,14; 21:8

■ **"çünki hamı günah etdi"** Bütün insanlar kollektiv şəkildə Adəmdə günah edirlər (çünki günahlı təbiəti və günaha meyli irs alıblar). Bu səbəbdən hər kəs günahı seçir və təkrar-təkrar günah edir. Müqəddəs Kitab həm bütün insanların kollektiv şəkildə, həm də hər kəsin fərdi olaraq günahkar olduğunu təkidlə öyrədir (müq. et. 1Pad. 8:46; 2Saln. 6:36; Zəb. 14:1-2; 130:3; 143:2; Sül. 20:9; Vaiz 7:20; Yeş. 9:17; 53:6; Rom. 3:9-18,23; 5:18; 11:32; Qal. 3:22; 1Yəh. 1:8-10).

Bununla belə, qeyd etmək lazımdır ki, bu kontekstdə (müq. et. Rom. 5:15-19) bir hərəkətin ölümə apardığı (Adəm) və bir hərəkətin həyat verdiyi (İsa) vurğulanır. Ancaq Allah insanlarla münasibətini elə təşkil etmişdir ki, insanın iradəsindən irəli gələn cavabı "həlak olma" və "saleh sayılma" baxımından çox önəmlidir. İnsanlar öz gələcək talelərini müəyyən etməkdə öz iradələri ilə iştirak edirlər! Ya günahı, ya da Məsihi seçməyə davam edirlər. Onlar bu iki seçimə təsir edə bilməzlər, lakin öz seçimləri ilə kimə məxsus olduqlarını göstərirlər.

"Çünki" sözünün nə mənaya gəldiyi barədə mübahisələr gedir. Paul *eph' hō* sözünü 2Kor. 5:4; Fil. 3:12 və 4:10-da "çünki" mənasında işlədir. Beləliklə, hər insan günah etməyi, Allaha tabe olmamağı şəxsən özü seçir. Bəziləri xüsusi vəhyi rədd etməklə bunu edirlər və hər kəs təbii vəhyi rədd edir (müq. et. Rom. 1:18-3:20).

5:13-14 Rom. 3:20; 4:15 və Həv. 17:30-da da eyni həqiqət öyrədilir. Allah ədalətlidir. İnsanlardan yalnız özlərinə məlum olan şeylərə görə hesab sorulacaq. Bu ayə yalnız xüsusi vəhydən bəhs edir (Əhdi-Ətiq, İsa, Əhdi-Cədid), təbii vəhydən bəhs etmir (Zəb. 19:1-6; Rom. 1:18-23; 2:11-16).

Qeyd edək ki, NKJV tərcüməsində Rom. 5:12-dən sonrakı ayələr (Rom. 5:13-17) mötərizə içində verilir və beləcə 18-21-ci ayələrin 12-ci ayənin yekunu olduğu göstərilir.

5:14

NASB, NKJV,

NJB "ölüm padşahlıq etdi"

NRSV "ölüm hökmranlıq etdi"

TEV "ölüm hökm sürdü"

Ölüm bir padşah kimi hökm sürüb (müq. et. Rom. 5:17 və 21). Ölümün və günahın müstəbid bir hökmdar olaraq şəxsləşdirilməsi bu fəsildə və Rom. 6-da davam etdirilir. Bütün insanların ölməsi hamının günah etdiyini təsdiq edir. 17-ci və 21-ci ayələrdə lütf şəxsləşdirilir. Lütf hökmranlıq edir! İnsanlar ölüm və həyat arasında seçməlidirlər (Əhdi-Ətiqdəki iki yol, ölüm və həyat, müq. et. Qan. 11:26; 30:1,19). Sizin həyatınızda kim hökmranlıq edir?

▣ **"hətta Adəmin əmri pozmasına bənzər bir günah etməyənlərə"** Adəm Allahın bildirmiş olduğu əmri pozub (yəni Yar. 2:15-17); hətta Həvvə belə günah etməyib. Həvvə o günahla bağlı qadağanı birbaşa Allahdan deyil, Adəmdən eşitmişdi. Adəmdən Musaya qədər yaşamış insanlar Adəmin asiliyinin təsiri altında qalıblar! Onlar Allahın konkret əmrini pozmayıblar, lakin şübhəsiz bu teoloji kontekstin bir hissəsi olan 1:18-32-də öyrədilən həqiqət ondan ibarətdir ki, onlar yaradılışdan malik olduqları nura qarşı davranıblar və öz itaətsizliyi/günahı üçün Allaha hesab verəcəklər. Adəmin günaha olan meyli bütün övladlarına yayılıb.

NASB, NKJV,

NRSV "gələcək Olanın misalı olan"

TEV "Adəm gələcək olan şəxsin bir təsviri idi"

NJB "Adəm gələcək Olanın rəmzi idi"

Bu, Adəm-Məsihi obrazını olduqca konkret bir şəkildə ifadə edir (müq. et. 1Kor. 15:21-22,45-49; Fil. 2:6-8). Onların ikisi də bir silsilənin birinci həlqəsi və bir nəslin başlanğıcı olaraq nəzərdən keçirilir (müq. et. 1Kor. 15:45-49). Adəm, Əhdi-Cədidə "təsvir", yaxud "rəmz" adlandırılan yeganə Əhdi-Ətiq personajıdır ("İsraill" üçün bax: 1Kor. 10:6). Bax: Rom. 6:17-dəki Xüsusi mövzu: "Forma (*Tupos*)" (Special Topic: Form (*Tupos*)).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 5:15-17

¹⁵Amma Allahın ənamı təqsir kimi deyil. Çünki bir adamın təqsiri üzündən çox adam öldüsə də, Allahın lütfü və bir Adamın, yəni İsa Məsihin lütfü ilə verilən ənam bir çoxları üçün daha böyük təsir göstərdi. ¹⁶Allahın ənamı həmin bir adamın günahının nəticəsi kimi deyil: bir günahdan sonra gələn hökm məhkumluq gətirdi, amma çoxlu təqsirdən sonra gələn ənam salehlik gətirdi. ¹⁷Əgər bir adamın təqsiri üzündən ölüm həmin adamın vasitəsilə hökmranlıq etdisə, Allahın bol lütfünü və salehlik ənamını qəbul edənlər bir Adam, yəni İsa Məsihi vasitəsilə daha qəti olaraq həyatda hökmranlıq edəcək.

5:15-19 Bu, paralel ifadələrlə davam etdirilən arqumentdir. NASB, NKJV və TEV-də bu paraqraf Rom. 5:18-də bölünür. Lakin UBS⁴, NKJV və JB-də bu bölünməz bir bütöv olaraq təqdim olunur. Yadda saxlayın ki, hər paraqrafın bir əsas həqiqəti olması, orijinal müəllifin məqsədi şərh etmənin açarıdır.

Rom. 5:15-dəki "çox adam" və 5:19-dəki "bir çoxları"nın Rom. 5:12-dəki "hamı" və 5:18-dəki "bütün adamlar"ın sinonimi olduğuna diqqət yetirin. Bu həmçinin Yeş. 53:11-12 və Rom. 5:6 üçün də doğrudur. Bu sözlərə əsasən heç bir teoloji nəticələr çıxarılmamalıdır (Kalvinin seçilmiş və seçilməmiş insanlar haqqındakı təlimi kimi).

5:15 "ənam" Bu kontekstdə "ənam" üçün iki yunan termini işlənir: *charisma*, Rom. 5:15,16 (6:23) və *dorea/dorama*, Rom. 5:15, 16, 17 (Rom. 3:24-dəki qeydə bax); lakin bunlar sinonimdir. Bu həqiqətən xilas barədə xoş xəbərdir – xilas Allahın Məsihə iman edən hər kəsə İsa Məsihi vasitəsilə əvəzsiz olaraq verdiyi ənamdır (müq. et. Rom. 3:24; 6:23; Ef. 2:8,9).

▣ **"öldüsə"** Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Adəmin günahı bütün insanlara ölüm gətirib. Bu, Rom. 5:17 ilə paraleldir.

■ **"daha böyük təsir göstərdi"** Bax: Rom. 15:13-dəki Xüsusi mövzu.

5:16 "məhkumluq... salehlik" Bunların ikisi də hüquqi terminlərdir. Əhdi-Ətiqdə peyğəmbərin sözləri çox vaxt bir məhkəmə səhnəsi kimi təqdim edilib. Paul da bu formadan istifadə edir (müq. et. Rom. 8:1, 31-34).

5:17 "etdisə" Bu yenə BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Adəmin təqsiri həqiqətən də bütün insanların ölümü ilə nəticələnib.

■ **"qəbul edənlər... daha qəti olaraq"** 18-19-u ayələr teoloji olaraq tam balanslı deyildir. Bu ifadəni Rom. 1-8-in kontekstindən çıxarmaq və universalizmi (yəni axırda hamının xilas olacağı) sübut etmək üçün ondan istifadə etmək olmaz. İnsanlar Allahın Məsihdə təklif etdiyi lütfü qəbul etməlidirlər (Rom. 5:17b). Xilas hər kəs üçün mümkündür, ancaq onu qəbul etmək lazımdır (müq. et. Yəh. 1:12; 3:16; Rom. 10:9-13).

Adəmin bir itaətsizliyi bütün insanların itaətsizliyinə səbəb olub. Bu tək günahın təsiri böyükdür! Lakin Məsihin tək salehlik qurbanı da böyükdür və həm çoxlu fərdi günahların, həm də günahın kollektiv təsirini aradan götürə bilər. Məsihin işlərinin "daha qəti" təsiri vurğulanır (müq. et. Rom. 5:9,10,15,17). Lütf "daha böyük təsirə" malikdir!

5:17,18 "bol lütfünü və salehlik ənamını qəbul edənlər... həyatda hökmranlıq edəcək... yaşamaq üçün salehlik" İsa, günaha batmış bəşəriyyətin bütün mənəvi ehtiyacları üçün Allahın ənamı və təminatıdır (müq. et. 1Kor. 1:30). Bu paralel frazaların mənası belə ola bilər:

1. günahkar insanlara Məsihin tamamlanmış işi vasitəsilə Allahın önündə saleh olma imkanı verilib və bunun nəticəsi "mömin həyatdır"
2. bu ifadə "əbədi həyat"ın sinonimidir

Kontekst birinci variantı dəstəkləyir. Salehlik barədə daha geniş məlumat üçün bax: Rom. 1:17-dəki Xüsusi mövzu.

"Hökmranlıq etmək" FEİLİ bu kontekstdə bir neçə dəfə işlənib.

1. "ölüm Adəmdən Musaya qədər hökmranlıq etdi" Rom. 5:14 (AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI)
2. "ölüm həmin adamın vasitəsilə hökmranlıq etdi" Rom. 5:17 (AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI)
3. "Allahın bol lütfünü və salehlik ənamını qəbul edənlər daha qəti olaraq həyatda hökmranlıq edəcək" Rom. 5:17 (GƏLƏCƏK ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI)
4. "günah ölüm vasitəsilə hökmranlıq etdi" Rom. 5:21 (AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI)
5. "lütf hökmranlıq edir" Rom. 5:21 (AORİST MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİ)
6. "qoymayın ki, günah hökmranlıq etsin" Rom. 6:12 (İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI)

Paulun bir yandan günahla ölümü və digər yandan lütf ənamını şəxsləşdirməsi teoloji həqiqəti ifadə etmənin əla bir yoludur!

XÜSUSİ MÖVZU: "ALLAHIN PADŞAHLIĞINDA HÖKMİRLİQ" (SPECIAL TOPIC: REIGNING IN THE KINGDOM OF GOD)

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 5:18-21

¹⁸Deməli, necə ki bir təqsir üzündən bütün adamlar məhkum olundu, eləcə də bir saleh əmələ görə bütün adamlara yaşamaq üçün salehlik verildi. ¹⁹Necə ki bir adamın itaətsizliyi üzündən bir çoxları günahkar sayıldı, eləcə də bir Adamın itaəti sayəsində bir çoxları saleh sayılacaq. ²⁰Qanunun meydana gəlməsi təqsirin çoxalmasına səbəb oldu. Lakin günah çoxalan yerdə Allahın lütfü daha da çoxaldı. ²¹Nəticədə günah ölüm vasitəsilə hökmranlıq etdiyi kimi lütf də salehlik vasitəsilə hökmranlıq edir; belə ki lütf Rəbbimiz İsa Məsihin vasitəsilə əbədi həyat versin.

5:18

NASB "eləcə də bir salehlik aktı bütün adamların saleh sayılan həyatı ilə nəticələndi"

NKJV "eləcə də bir Adamın saleh əməli vasitəsilə əvəzsiz ənam bütün adamlara gəldi"

NRSV "beləcə bir adamın salehlik aktı hamının saleh sayılmasına və həyatına gətirir"

TEV "eyni şəkildə bir saleh əməl bütün adamları azad etdi və onlara həyat verir"

NJB "beləcə bir adamın yaxşı əməli hər kəsə həyat gətirir və onların saleh sayılmasını təmin edir"

Bu demək deyil ki, hər kəs xilas olacaq (universalizm). Bu ayəni Romalılarına Məktubun ümumi təlimi və bilavasitə kontekstindən kənarında şərh etmək olmaz. Bu söz, İsanın həyatı, ölümü və dirilməsi vasitəsilə bütün insanların xilasının mümkün olduğuna işarə edir. İnsanlar tövbə və iman ilə Müjdəyə cavab verməlidirlər (müq. et. Mark 1:15; Həv. 3:16,19; 20:21). Təşəbbüs həmişə Allahındır (müq. et. Yəh. 6:44,65), lakin Allah elə qərarlaşdırıb ki, hər kəs şəxsən cavab verməlidir (müq. et. Mat. 11:28-29; Yəh. 1:12; 3:16 və Rom. 10:9-13). Allahın təklifi bütün insanlara verilir (müq. et. 1Tim. 2:4,6; 2Pet. 3:9; 1Yəh. 2:2), lakin şərin sirri budur ki, çoxları "yox" deyirlər.

"Saleh əməl" deyildikdə bunlardan biri nəzərdə tutula bilər:

1. İsanın itaətkar həyatı və təlimi Atanı tam şəkildə tanıtmışdır
2. konkret olaraq İsanın günahkar insanlar uğrunda ölməsi

Bir adamın həyatı hamıya təsir etdiyi kimi (yəhudi kollektivlik, müq. et. Yeşua 7), bir məsum həyat da hamıya təsir edib (Lev. 1-7,16). Bu iki əməl paraleldir, lakin bərabər deyildir. Adəmin günahı hamıya təsir edib, lakin İsanın həyatı, hamıya təsir etməsi mümkün olsa da, yalnız salehlik ənamını qəbul edən imanlılara təsir edib. İsanın əməli həmçinin Onu imanla qəbul edənlərin keçmiş, indiki və gələcək bütün günahlarına təsir edir!

5:18-19 "bütün adamlar məhkum olundu... bütün adamlara yaşamaq üçün salehlik verildi... bir çoxları günahkar sayıldı... bir çoxları saleh sayılacaq" Bunlar paralel ifadələrdir və bunların məqsədi bəhs olunanların məhdudlaşdırıcı deyil, hamıya şamil olduğunu göstərməkdir. Eyni paralelizm Yeş. 53:6 "hamımız" və 53:11,12 "çoxları, çox adamlar" ifadələrində də əksini tapmışdır. "Bir çoxları" ifadəsinin Allahın bütün bəşəriyyətə təklif etdiyi xilas məhdudlaşdırdığını anlamaq yanlışdır (Kalvinin seçilmiş və seçilməmiş insanlar haqqındakı doktrini).

Diqqət yetirin ki, bu iki FƏİLİN MƏCHUL NÖVDƏ olması ilə iş görən olaraq Allaha işarə olunur. İnsanlar Allahın xasiyyəti ilə əlaqədar olaraq günah edirlər (standartını pozurlar) və Onun xasiyyəti ilə əlaqədar olaraq saleh sayılırlar (Onun lütfünün ənamı).

5:19 "bir adamın itaətsizliyi... bir Adamın itaəti" Paul Əhdi-Ətiqədə olan kollektiv teoloji anlayışından istifadə edirdi. Bir adamın əməlləri bütün cəmiyyətə təsir edir (müq. et. Yeşua 7-ci fəsildə Axan). Adəm və Həvvanın itaətsizliyi bütün yaradılışa Allah tərəfindən məhkumluq gətirdi (müq. et. Yaradılış 3). Adəmin itaətsizliyi bütün yaradılışa təsir edib (müq. et. Rom. 8:18-25). Dünya dəyişib. İnsanlar dəyişiblər. Yer üzündəki bütün həyatın sonu ölüm olub (müq. et. Yaradılış 5). Bu dünya artıq Allahın istədiyi kimi deyildir!

Eyni kollektiv anlamda İsanın bir itaətinin, Qolqotadakı işinin nəticəsində (1) yeni dövr başlayıb, (2) yeni xalq yaranıb, (3) yeni əhd bağlanıb. Bu təmsilçi teologiyaya "Adəm-Məsih tipologiyası" deyilir (müq. et. Fil. 2:6). İsa ikinci Adəmdir. İsa, günaha batmış insanlar üçün yeni başlangıçdır.

■ "saleh sayılacaq" Rom. 1:17-dəki Xüsusi mövzuya bax.

5:20

NASB "Və Qanun gəldi, belə ki təqsir çoxalsın"

NKJV "Üstəlik, qanun daxil oldu, belə ki suç artsın"

NRSV "Lakin qanun gəldi və nəticədə təqsir çoxaldı"

TEV "Qanun pis işləri çoxaltmaq üçün gətirildi"

NJB "Qanun gələndə yığılma imkanlarını artırmalı idi"

Qanunun məqsədi əsla insanları xilas etmək deyil idi, ancaq günaha batmış bəşəriyyətin ehtiyacını və acizliyini göstərmək (müq. et. Ef. 2:1-3) və beləcə insanları Məsihə gətirmək idi (müq. et. Rom. 3:20; 4:15; 7:5; Qal. 3:19, 23-26). Qanun yaxşıdır, lakin bəşəriyyət günahkardır (müq. et. Rom. 7)!

■ "Allahın lütfü daha da çoxaldı" Bu, Paulun burada ən çox vurğulamaq istədiyi həqiqətdir. Günah qorxunc və sirayətədir bir şeydir, lakin Allahın çoxalan lütfü onun öldürücü təsirindən üstündür! Bu, I əsrin zəif və təcrübəsiz imanlılar cəmiyyətini təşviq etməyin bir yolu idi. İmanlılar Məsihdə qələbə qazanırlar (müq. et. Rom. 5:9-11; 8:31-39; 1Yəh. 5:4). Bu, daha çox günah işlətmək üçün icazə deyildir! Bax: Rom. 1:30-dakı Xüsusi mövzu: "Paulun "huper" ilə mürəkkəb sözlər yaratması" (Special Topic: Paul's Use of *Huper* Compounds).

Rom. 5:15-də işlənən əlaqəli ifadəyə (daha böyük təsir göstərmək) dair xüsusi mövzu üçün Rom. 15:13-ə bax.

5:21 Həm "günah", həm "lütf" padşahlar olaraq şəxsləşdirilib. Günah ümumbəşəri ölümün qüvvəsi ilə hökmranlıq edib (Rom. 5:14, 17). Lütf, İsa Məsihin tamamlanmış işi vasitəsilə bizə sayılan salehliyin qüvvəsi və Müjdəyə şəxsi imanımız, ona cavabən tövbə etməyimiz ilə hökmranlıq edir.

Məsihçilər də Allahın yeni xalqı və Məsihin Bədəni olaraq Məsihlə birlikdə hökmranlıq edirlər (müq. et. Rom. 5:17; 2Tim. 2:12; Vəhy 22:5). Bunu yer yüzündə və ya minillik ilahi padşahlıqda hökmranlıq kimi görmək mümkündür (müq. et. Vəhy 5:9-10; 20). Müqəddəs Kitab da Padşahlığın müqəddəslərə verildiyini öyrətməklə eyni həqiqəti təsdiqləyir (müq. et. Mat. 5:3,10; Luka 12:32; Ef. 2:5-6). Bax: Rom. 5:17,18-də Xüsusi mövzu: "Allahın Padşahlığında hökmranlıq" (Special Topic: Reigning in the Kingdom of God).

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüza, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Allahın "salehliyi" nə tərif verin.
2. "Mövqe olaraq təqdis edilmə" və "tədrici təqdis edilmə" arasındakı teoloji fərq nədir?
3. Biz lütfə yoxsa imanla xilas olmuşuq (müq. et. Ef. 2:8-9)?
4. Niyə məsihçilər əziyyət çəkirlər?
5. Biz xilas olduq, xilas oluruq, yoxsa xilas olacağıq?
6. Biz günah etdiyimiz üçün günahkarıq, yoxsa günahkar olduğumuz üçün günah edirik?
7. "Saleh sayılmış", "xilas olmuş" və "barışmış" terminləri bu fəsildə necə bir-biri ilə əlaqəlidir?
8. Minlərlə il bundan əvvəl yaşamış başqa bir adamın günahlarına görə niyə mən məsuliyyət daşıyıram (Rom. 5:12-21)?
9. Adəmdən Musaya qədərki dövrdə günah sayılmayıbsa, niyə o dövrdə yaşayan hər kəs ölüb (Rom. 5:13-14)?
10. "Hamı" və "bir çoxları" sinonimdirmi (Rom. 5:18-19, Yeş. 53:6, 11-12)?

ROMALILARA MƏKTUB 6-CI FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Günaha münasibətdə ölü, lakin Məsihdə diri	Günaha münasibətdə ölü, Məsihə münasibətdə diri	Məsihlə ölmək və dirilmək	Günaha münasibətdə ölü, lakin Məsihdə diri	Vəftiz
6:1-11	6:1-14	6:1-4 6:5-11	6:1-4 6:5-11	6:1-7 6:8-11 Günah deyil, müqəddəslik ağa olsun
6:12-14 Salehliyin qulları	Günahın qulları olmaqdan Allahın qulları olmağa	6:12-14 İki qulluq	6:12-14 Salehliyin qulları	6:12-14 Məsihçi günahın qulluğundan azad edilib
6:15-23	6:15-23	6:15-19 6:20-23	6:15-19 6:20-23	6:15-19 Günahın əvəzi və salehliyin əvəzi 6:20-23

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

KONTEKSTƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Rom. 6:1-8:39 məsihçinin günaha münasibətini (təqdis edilmə) öyrədən bir düşüncə vahidini (ədəbi vahidi) təşkil edir. Bu mövzu mühüm əhəmiyyətə malikdir, çünki Müjdə Allahın layiq olmadığı insanlara Məsih vasitəsilə əvəzsiz olaraq verdiyi lütfünə əsaslanır (3:21-5:21); bəs onda günah imanlıya necə təsir edir? Rom. 6-cı fəsil güman edilən iki suala əsaslanır (Rom. 6:1 və 15). 1-ci ayə 5:20-yə, 15-ci ayə isə ilə 14-cü ayəyə bağlıdır. Birincisi həyat tərzini olaraq günahla əlaqəlidir (İNDİKİ ZAMAN), ikincisi isə ayrı-ayrı günahlarla əlaqəlidir (AORİST ZAMANI). Həmçinin aydındır ki, Rom. 6:1-14 imanlıların günahın hökmranlığından azad olduqlarını öyrədir, Rom. 6:15-23 isə imanlıların əvvəlcə günaha qulluq etdikləri kimi indi eyni həvəslə, ürəkdən Allaha qulluq etməyə azad olduqlarını öyrədir.
- B. Təqdis edilmə (bax: Rom. 6:4-dəki xüsusi mövzu)
 1. həm bir mövqedir (saleh sayılma kimi imanlıya xilas olduğu anda verilir, Rom. 3:21-5:21)
 2. həm də tədricən Məsihə bənzəməkdir
 3. Rom. 6:1-8:39 bu həqiqəti teoloji olaraq izah edir
 4. Rom. 12:1-15:13 bunu əməli olaraq izah edir (Bax: Rom. 6:4-dəki xüsusi mövzu)

- C. Şərhcı saleh sayılma və mövqe olaraq təqdis edilmə mövzularının Müqəddəs Kitaba əsasən mənalarnı aydınlaşdırma bilmək üçün teoloji olaraq bunları bir-birindən ayırmalıdır. Əslində, bunların ikisi də eyni zamanda baş verən lütf prosesləridir (mövqe olaraq təqdis, 1Kor. 1:30; 6:11). Hər ikisi eyni şəkildə baş verir – Allahın lütfü, imanla qəbul edilən İsanın həyatında, ölümündə və dirilməsində/göyə qaldırılmasında təzahür edir (müq. et. Ef. 2:8-9).
- D. Bu fəsil Allahın övladlarının Məsihdə çata biləcəkləri kamil yetkinliyi (günahsızlığı, müq. et. 1Yəh. 3:6,9; 5:18) öyrədir. Rom. 7 və 1Yəh. 1:8-2:1, imanlının günah etməyə davam etməsi ilə bağlı gerçəkliyi göstərir.
- Paulun bağışlanma haqqındakı görüşü (yəni lütf ilə iman vasitəsilə saleh sayılma) ətrafında gedən münaqişə əsasən əxlaq məsələsi ilə bağlı idi. Yəhudilər yeni imanlıların mömin həyat sürmələri üçün onlardan Musanın Qanununa əməl etməyi tələb edirdi. Etiraf etməliyik ki, bəziləri Paulun bu görüşlərini günah etmək üçün icazə olaraq anlayıb və anlayır (müq. et. Rom. 6:1,15; 2Pet. 3:15-16). Paul inanırdı ki, kənar qanunlar deyil, insanın daxilində yaşayan Ruh onu Məsihə bənzəyən mömin insana döndərə bilər. Əslində, köhnə əhd (müq. et. Qan. 27-28) və yeni əhd (müq. et. Yer. 31:31-34; Yez. 36:26-27) arasındakı fərq məhz bundan ibarətdir.
- E. Vəftiz sadəcə olaraq saleh sayılma və ya təqdis edilmənin ruhani gerçəkliyinin fiziki ifadəsidir. Romalılara Məktubda bu iki doktrin, yəni mövqe olaraq təqdis edilmə (saleh sayılma) və təcrübə olaraq təqdis edilmə (Məsihə bənzərlik) doktrinlərinin hər ikisi təsdiq olunur. Onunla birgə dəfn olunmaq (Rom. 6:4) "Onunla birlikdə çarmıxa çəkilmək" (Rom. 6:6) ilə paraleldir.
- F. Məsihçinin həyatında sınağa və günaha qalib gəlmənin açarları bunlardır:
1. Məsihdə kim olduğunı bil. Məsihin sənin üçün nə etdiyini bil. Sən günahdan azadsan! Sən günaha münasibətdə ölsən!
 2. Məsihdəki mövqeyini bütün gündəlik həyatına şamil et.
 3. Biz özümüzə məxsus deyilik! Biz öz Sahibimizə qulluq etməli/təbə olmalıyıq. Biz, bizi birinci sevmiş və Özünü bizim uğrumuzda fəda etmiş Şəxsə minnətdar olduğumuza görə Ona qulluq edir/təbə oluruq!
 4. Məsihçinin həyatı, fəvqəltəbii həyatdır; xilas kimi, Allahın Məsihdə verdiyi hədiyyədir. Həyatımızı başladan və qüvvə ilə təmin edən Allahdır. Biz Ona cavabən həm ilk dəfə, həm də gündəlik olaraq tövbə və iman etməliyik.
 5. Günahla oynama; günaha günah de. Ondan əl çək və uzaq dur. Sınağa çəkilə biləcəyin yerlərdən və hallardan qaç.
 6. İmanlının həyatında günah qurtula biləcəyi bir asılılıqdır, ancaq bundan yaxa qurtarmaq üçün Müjdəni bilmək, Ruhun hüzurunda qalmaq, zaman və səy sərf etmək və iradəli olmaq lazımdır.

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 6:1-7

¹Bəs nə deyə bilərik? Günah işlətməyi davam etdirək ki, Allahın lütfü çoxalsın? ²Əsla! İndi ki biz günaha münasibətdə ölmüşük, artıq günah içində necə yaşaya bilərik? ³Məgər bilmirsiniz ki, biz hamımız Məsih İsa ilə birləşmək üçün vəftiz olunarkən həmin vəftizlə Onun ölümü ilə birləşdik? ⁴Deməli, vəftiz olunub Onun ölümü ilə birləşməklə biz də Onunla birgə dəfn olunduq; belə ki Atanın izzəti ilə Məsih ölülər arasından dirildiyi kimi biz də həmin cür yeni həyat sürək. ⁵Əgər Onun ölümünə bənzər ölümə Onunla bir olmuşuqsa, Onun dirilməsinə bənzər dirilmədə də Onunla bir olacağıq. ⁶Bunu bilirik ki, günahlı bədənin aradan qaldırılması üçün, daha günaha qul olmayaq deyə köhnə mənliliyimiz Onunla birlikdə çarmıxa çəkildi. ⁷Çünki ölmüş adam günahdan azad olub.

6:1

NASB "Lütf çoxalsın deyə günah etməyi davam etdirəcəyikmi?"

NKJV "Lütf bol olsun deyə günahda davam edəkmi?"

NRSV "Lütfün bol olması üçün günahda davam etməliyikmi?"

TEV "Guya Allahın lütfü çoxalsın deyə biz günah içində yaşamağa davam etməliyik"

NJB "Bundan o nəticə çıxırmı ki, biz lütfün daha geniş vüsət alması üçün günah içində qalmalıyıq?"

Bu ifadə, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİNDƏDİR. Hərfiyyə belə sual verilir: "Məsihçilər günahla birlikdə qalmalı, yaxud ondan yapışmalıdırmı?" Bu sual 5:20-yə qayıdır. Paul lütfdən mümkün sui-istifadənin qarşısını almaq üçün güman edilən etirazçıdan (diatribe) istifadə edib (müq. et. 1Yəh. 3:6,9; 5:18). Allahın lütfü və mərhəməti itaətsiz həyat sürməyə icazə olaraq nəzərdə tutulmayıb.

Allahın lütfü sayəsində Məsih vasitəsilə hədiyyə olaraq əvəzsiz verilən xilas barədəki Paulun Müjdəsi (müq. et. Rom. 3:24; 5:15, 17; 6:23), saleh həyat tərzilə bağlı çoxlu suallara səbəb olub. Əvəzsiz verilən hədiyyə əxlaqi, saleh həyata necə səbəb ola bilər? Saleh sayılma və təqdis edilmə bir-birindən ayrılmalıdır (müq. et. Mat. 7:24-27; Luka 8:21; 11:28; Yəh. 13:17; Rom. 2:13; Yaq. 1:22-25; 2:14-26).

Bununla əlaqədar olaraq F.F. Bryusun "Paul: ürəyi azad edilmiş olan həvari" (F. F. Bruce, *Paul: Apostle of the Heart Set Free*) kitabından sitat gətirmək yerinə düşərdi:

"məsihçilərin vəftizi, köhnə günahlı yaşayışları ilə Məsihdəki yeni həyatları arasında bir sərhəd idi; köhnə nizama münasibətdə ölümlərinin rəmzi idi. Belə ki vəftiz olunmuş bir məsihçinin günah işləməyi davam etdirməsi, azad edilmiş bir qulun keçmiş sahibinə bağlı bir vəziyyətdə qalması (müq. et. Rom. 6:1-4, 15-23) və ya dul bir qadının "öz əri ilə nikah qanununa" tabe olması qədər məntiqsiz olardı" (ss. 281-82, müq. et. Rom. 7:1-6).

Ceymz Styuart "Məsihdə olan insan" (James S. Stewart, *A Man in Christ*) kitabında yazır:

"Həvarilərin düşüncəsinin bu cəhətinə dair ən məşhur mətn Rom. 6-cı fəsil sayılır. Burada Paul böyük bir həvəslə, söylə imanlıların beyinlərinə yeridir ki, İsanın ölümü ilə birləşmək günahdan tam və qəti şəkildə əl çəkmək deməkdir" (ss. 187-188).

6:2 "Əsla!" Bu, ARZU ŞƏKLİNİN bir arzu və ya dua üçün istifadə olunan nadir formasıdır. Bu, Paulun xəyali etirazçıya cavab vermək üçün istifadə etdiyi üslub idi (İbrani idiomu). Bu yolla Paul imansız insanların lütfü dərk etməməsi və lütfdən sui-istifadə etməsi qarşısındakı təəccübünü və dəhşətini ifadə edirdi (müq. et. Rom. 3:4,6).

■ **"İndi ki biz günaha münasibətdə ölmüşük"** Bu, AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. TƏK FORMADA "günah" bu fəsildə təkrar-təkrar işlənir. Görünür ki, bu söz Adəmdən irs alınmış "günahlı təbiət"i bildirir (müq. et. Rom. 5:12-21; 1Kor. 15:21-22). Paul imanlının İsa ilə yeni münasibətini təsvir etməkdən ötəri çox vaxt ölüm metaforasından istifadə edir. İmanlılar artıq günahın qulluğunda deyillər.

■ **"artıq günah içində necə yaşaya bilərik"** Hərfi tərcüməsi "necə gəzə bilərik". Bu metafora ya həyat tərzinə çevrilmiş iman (müq. et. Ef. 4:1; 5:2,15), ya da həyat tərzinə çevrilmiş günahı (müq. et. Rom. 6:4; Ef. 4:17) vurğulamaq üçün işlənmişdir. İmanlılar günah içində xoşbəxt yaşaya bilməzlər!

6:3-4 "vəftiz olunub... dəfn olunduq" Bunların ikisi də AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR. Bu qrammatik forma kənar şəxs, burada Ruh, tərəfindən başa çatdırılmış işi vurğulamağa xidmət edir. Bu kontekstdə bu iki ifadə paraleldir.

XÜSUSİ MÖVZU: "VƏFTİZ" (SPECIAL TOPIC: BAPTISM)

■ **"Məsih İsa ilə birləşmək üçün"** Hərfi tərcüməsi "Məsih İsaya" yaxud "Məsih İsanın içinə". Burada istifadə olunmuş *eis* (içinə), yeni imanlıların Ata, Oğul və Müqəddəs Ruh adına – *eis* (içinə) – vəftiz olunmasını əmr edən Mat. 28:19 ilə paraleldir. Həmin SÖZÖNÜ həmçinin 1Kor. 12:13-də Ruhun imanlıları Məsihin Bədəninə vəftiz etməsini təsvir etmək üçün işlənir. *Eis* bu kontekstdə Rom. 6:11-dəki *en* (Məsihdə) ilə sinonimdir; Paul adətən imanlıları təsvir etmək üçün məhz YERLİK HALDA olan bu sözündən istifadə edir. İmanlılar Məsihdə yaşayırlar, hərəkət edir, var olurlar. Bu SÖZÖNLƏRİ belə yaxın birləşməni, şərikliyi, meynə-budaqlar münasibətlərini ifadə edir. İmanlılar Məsihə şərik olurlar, ölümü (müq. et. Rom. 6:6; 8:17), dirilməsi (müq. et. Rom. 6:5), Allaha itaətkar xidməti və Padşahlığı ilə birləşirlər!

■ **"Onun ölümü ilə birləşməklə biz də Onunla birgə dəfn olunduq"** Suya salınmaqla vəftiz ölümün və dəfnin rəmzidir (müq. et. Rom. 6:5 və Kol. 2:12). İsa vəftizdən öz ölümünün metaforası kimi istifadə edirdi (müq. et. Mark 10:38-39; Luka 12:50). Burada vəftiz doktrini deyil, məsihçinin Məsihin ölümünə və dəfninə yeni münasibəti, Onunla birləşməsi önə çıxır. İmanlılar Məsihin vəftizi, xasiyyəti, qurbanı və missiyasına şərik olurlar. Günahın imanlıların üzərində heç bir səlahiyyəti yoxdur!

6:4 "vəftiz olunub Onun ölümü ilə birləşməklə biz də Onunla birgə dəfn olunduq" Bu fəsildə Paul, bütün yazıları üçün səciyyəvi olduğu kimi, dəfələrlə *sun* (ilə, birgə) bağlayıcısından istifadə edir (məs., Ef. 2:5-6-də üç dəfə).

1. *sun + thaptō* = birgə-dəfn olunmuş, Rom. 6:4; Kol. 2:12; həmçinin Rom. 6:8-ni qeyd edin
2. *sun + phuō* = birgə-əkilməmiş, Rom. 6:5
3. *sun + stauroō* = birgə-çarmıxa çəkilməmiş, Rom. 6:6; Qal. 2:20
4. *sun + zaō* = birgə-var olmuş, Rom. 6:8; 2Tim. 2:11 (həmçinin birgə-ölüm və birgə-hökmranlıq vardır)

■ **"biz də həmin cür yeni həyat sürək"** Bu, AORİST MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİDİR. Xılasın gözlənilən nəticəsi təqdis edilmədir. İmanlılar Məsih vasitəsilə Allahın lütfünə nail olduqları və Ruh onların içində məskən saldığı üçün, həyatları fərqli olmalıdır. Yeni həyatımız (*zoē*) bizə xilas gətirmir, lakin xilasımızın nəticəsidir (müq. et. Rom. 6:16, 19; 8:4; 13:13; 14:15; və Ef. 1:4; 2:8-9,10; Yaq. 2:14-26). Bu "ya iman, ya əməllər" məsələsi deyildir, sadəcə düzgün ardıcılıq məsələsidir.

XÜSUSİ MÖVZU: "TƏQDİS EDİLMƏ" (SPECIAL TOPIC: SANCTIFICATION)

■ **"yeni həyat"** Təkcə zaman etibarilə deyil, keyfiyyətcə "yeni". "Yeni" sözü, Məsihin əmələ gətirdiyi köklü dəyişikliyi bildirmək üçün Əhdi-Cədidə müxtəlif yollarla işlənir. Bu, yeni çağdır, müq. et. Yeşaya 40-66.

1. yeni əhd, Luka 22:20; 1Kor. 11:25; 2Kor. 3:6; İbr. 8:8,13; 9:15
2. yeni əmr, Yəh. 13:34; 1Yəh. 2:7,8; 2Yəh. 5
3. yeni məxluq, 2Kor. 5:17; Qal. 6:15
4. yeni həyat, Rom. 6:4
5. Ruhun yeni yolu, Rom. 7:6
6. yeni insan, Ef. 2:15; 4:24
7. yeni göy və yeni yer, 2Pet. 3:13; Vəhy 21:1 (müq. et. Yeş. 66:22)
8. yeni ad, Vəhy 2:17; 3:12 (müq. et. Yeş. 62:2)
9. yeni Yerusəlim, Vəhy 3:12; 21:2
10. yeni ilahi, Vəhy 5:9; 14:3 (müq. et. Yeş. 42:10)

■ **"Məsih ölülər arasından dirildiyi kimi"** Bu kontekstdə Ata Oğulun işlərini, sözlərini qəbul və təsdiq etdiyini iki böyük hadisə ilə göstərir.

1. İsanın ölümdən dirilməsi
2. İsanın Atanın sağına qalxması

Müqəddəs Üçlüyün hər üç Şəxsi İsanın ölülər diyarından qaldırılmasında iştirak edib. Rom. 6:9 və 8:11-dəki ətraflı qeydə bax.

■ **"Atanın izzəti"** "izzət" üçün bax: Rom. 3:23-dəki Xüsusi mövzu. "Ata" üçün bax: Rom. 1:7-dəki Xüsusi mövzu.

■ **"olmuşuqsa"** Bu, BİRİNCİ SINIF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Paul öz oxucularının imanlı olduqlarını güman edir.

■ **"Onunla bir olmuşuqsa"** Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR və belə tərcümə oluna bilər: "birləşmişik və bu halda davam edirik" və ya "...ilə birlikdə əkilmişik və bu halda davam edirik". Bu həqiqət teoloji baxımdan Yəh. 15-ci fəsildəki "qalmaq" sözünə bənzəyir. İmanlılar İsanın ölümünə şərik olublarsa (müq. et. Qal. 2:19-20; Kol. 2:20; 3:3-5), teoloji olaraq İsanın dirilmə həyatına da şərik olmalıdırlar (müq. et. Rom. 6:10).

Vəftizin ölümə işarə edən bu məcazi mənası

1. köhnə həyatımıza, köhnə əhdə münasibətdə ölmüş
2. Ruha, yeni əhdə münasibətdə isə diri olduğumuzu göstərmək üçün nəzərdə tutulub.

Beləliklə, məsihçi vəftizi Əhdi-Ətiqin son peyğəmbəri olan Vəftizçi Yəhyanın vəftizi ilə eyni deyildir. Vəftiz erkən imanlılar cəmiyyətində yeni imanlının öz imanını açıq şəkildə elan etməsinə imkan verirdi. O dövrdə vəftiz

olunmağa namizədlərin iqrar etdiyi əqidə belə idi: "İman edirəm ki, İsa Rəbdir" (müq. et. Rom. 10:9-13). Vəftiz olunan şəxsin bu açıq iqrarı, keçmiş təcrübəsinin rəsmi ifadəsi idi. Vəftiz bağışlanmanın, xilasın və ya Ruhun gəlişinin vasitəsi deyil idi, insanlar qarşısında öz imanını iqrar etmək üçün münasib hal idi (müq. et. Həv. 2:38). Lakin vəftiz, istəyə bağlı deyil idi. İsa bunu əmr etmiş (müq. et. Mat. 28:19-20) və Öz nümunəsi ilə göstərmişdir (müq. et. Mat. 3; Mark 1; Luka 3), belə ki vəftiz Həvarilərin İşləri Kitabında yazılmış həvarilərin vəzləri və hərəkətlərinin bir hissəsi olmuşdur.

6:6

NASB "köhnə mənlərimizin Onunla çarmıxa çəkildiyini bilərək"

NKJV "köhnə məxlüğümüzün onunla çarmıxa çəkildiyini bilərək"

NRSV "Biz bilirik ki, köhnə mənlərimiz onunla çarmıxa çəkildi"

TEV "Və biz bunu bilirik: köhnə varlığımız çarmıxda Məsihlə birlikdə ölümə təslim edildi"

NJB "Biz dərk etməliyik ki, keçmiş mənlərimiz onunla çarmıxa çəkilmişdir"

Bu, AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR; mənası belədir: "bizim köhnə mənlərimiz Ruh tərəfindən həmişəlik çarmıxa çəkilmişdir". MƏCHUL NÖV ilahi işi bildirir. Bu həqiqət, qalibənə məsihçi həyat üçün həyatı önəm daşıyır. İmanlılar günaha qarşı yeni münasibətlərini dərk etməlidirlər (müq. et. Qal. 2:20; 6:14). Bəşəriyyətin günahlı köhnə mənləyi (Adəm təbiəti) Məsihlə birlikdə ölmüşdür (müq. et. Rom. 6:7; Ef. 4:22 və Kol. 3:9). İndi biz, imanlılar, Adəm başlanğıcda etdiyi kimi, günah barəsində seçim edirik.

NASB, NKJV "ki, günahlı bədəniniz aradan qaldırılsın"

NRSV "ki, günahlı bədəniniz məhv edilsin"

TEV "günahlı mənlərin qüdrətinin məhv edilməsi üçün"

NJB "günahlı bədəni məhv etmək üçün"

Paul bir sıra istifadələrdə YİYƏLİK HALDA "bədən" (*soma*) sözünü işlədir.

1. günahlı bədən (hərf. günah bədəni), Rom. 6:6
2. ölümə düşərək olan bədən (hərf. ölüm bədəni), Rom. 7:24
3. cismani təbiət (hərf. cisim bədəni), Kol. 2:11

Paul burada günah və itaətsizlik ilə bağlı olan bu dövrdəki fiziki həyatdan bəhs edir. Dirilmiş İsanın yeni bədəni, yeni salehlik dövrünə xas bir bədənədir (müq. et. 2Kor. 5:17). Problem fiziki maddədə deyil (yunan fəlsəfəsi), günah və itaətsizlikdədir. Bədən şər deyildir. Məsihçilik əbədlilikdə fiziki bədəndə yaşayacağımızı təsdiqləyir (müq. et. 1Kor. 15). Bununla belə, maddi bədən sınaq, günah və mənlərin müharibə meydanıdır.

Bu, AORİST MƏCHUL NÖV LAZIM ŞƏKLİDİR. "Aradan qaldırılsın" ifadəsinin mənası "məhv etmək" deyil, "təsirsiz hala gətirmək", "gücsüz hala gətirmək" və ya "faydasız hala gətirmək"dir. Bu, Paulun çox sevdiyi, yazılarında ən azı iyirmi beş dəfə işlətdiyi bir sözdür. Bax: Rom. 3:3-dəki Xüsusi mövzu: "Ləğv olunmuş və qüvvədən düşmüş (*katargeō*)" (Special Topic: Null and Void (*katargeō*)). Fiziki bədəniniz mənəvi cəhətdən neytral olsa da, davamlı ruhani münaqişənin müharibə meydanı olur (müq. et. Rom. 6:12-13; 5:12-21; 12:1-2).

6:7 "ölmüş adam günahdan azad olub" Bu, AORİST MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİ VƏ BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR; mənası belədir: "ölmüş adam günahdan azad olub və olmağa davam edir". İmanlılar Məsihdə yeni məxlük olduqlarına görə, Adəmin günaha batması nəticəsində irs aldıkları günahın və mənlərin qulluğundan azad ediləblər və azad olmağa davam edirlər (müq. et. Rom. 7:1-6).

Burada "azad olub" olaraq tərcümə olunmuş yunan sözü ilk fəsillərin başqa yerlərində "saleh sayılmış" (ASV) olaraq tərcümə olunub. Bu kontekstdə "azad olub" (NKJV, NRSV) tərcüməsi daha çox məntiqi görünür (Həv. 13:39-dəki mənasına bənzər). Yadda saxlayın ki, sözün mənasını lüğətdəki tərif deyil, kontekst müəyyən edir. Sözlər yalnız cümlələrdə, cümlələr də yalnız paraqraflarda müəyyən mənə daşıyırlar.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 6:8-11

⁸Əgər Məsihlə ölmüşüksə, Onunla yaşayacağımıza da inanırıq. ⁹Çünki bilirik ki, Məsih ölümlər arasından dirildiyinə görə bir daha ölməyəcək və ölüm Ona artıq hökmranlıq etməz. ¹⁰Onun ölümü günahın müqabilində ilk və son ölüm oldu, yaşadığı həyatı isə Allah üçün yaşayır. ¹¹Beləcə siz də özünüzü Məsih İsadə olaraq günaha münasibətdə ölü, Allaha münasibətdə isə diri sayın.

6:8 "ölmüşüksə" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqteyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. İmanlının vəftizi Məsihlə birlikdə öldüyünün əyani misalıdır.

▣ **"Onunla yaşayacağımıza da"** Bu kontekstdə bu ifadə yalnız gələcəyə deyil, "indi və burada" (müq. et. 1Yəh. 1:7) yaşamağımıza işarə etməlidir. 5-ci ayə Məsihin ölümünə şərik olduğumuzu, 8-ci ayə isə Onun həyatına şərik olduğumuzu bildirir. Bu, Müqəddəs Kitabdakı Allahın Padşahlığı anlayışında olan gərginlikdir. Padşahlıq indi artıq buradadır, lakin eyni zamanda gələcəkdir. Əvəzsiz lütf imanlını istədiyini etməyə deyil, nəfsinə hakim olmağa həvəsləndirməlidir.

6:9 "ölülər arasından dirildiyinə görə" Bu, AORİST MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR (bax: 6:4, AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASI).

Əhdi-Cədidə əsasən, Müqəddəs Üçlüyün hər üç Şəxsi İsanın dirilməsində fəal iştirak edib.

1. Ruh (müq. et. Rom. 8:11)
2. Oğul (müq. et. Yəh. 2:19-22; 10:17-18)
3. və ən tez Ata, (müq. et. Həv. 2:24,32; 3:15,26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,33,34,37; 17:31; Rom. 6:4,9)

Atanın işləri, İsanın həyatını, ölümünü və təlimlərini qəbul etdiyini təsdiq edirdi. Bu, ilk həvarilərin vəz etdiyi təlimin ən mühüm cəhəti idi. Bax: Rom. 1:2-dəki Xüsusi mövzu: "*Keriqma*" (Special Topic: The *Kerygma*).

NASB "ölüm Ona artıq ağalığa etmər"
NKJV, NRSV "Ölüm artıq Ona üstün gəlmər"
TEV "ölüm ona artıq hökmranlıq etməyəcək"
NJB "Ölümün onun üzərində artıq səlahiyyəti yoxdur"

Kurieuō FƏİLİ, "sahib", "ağa", "ər" və ya "Rəbb" mənasına gələn *kurios* sözündən törəyib; İsa indi ölüm üzərində səlahiyyət sahibidir (müq. et. Vəhy 1:18). İsa, dirilmənin ilkidir (nübarı). Bəzi şəxslər

1. diri-diri göyə götürülmələr (məs., Xanok, İlyas)
2. və fiziki həyata qaytarılıblar

Yeni dövrə xas olan bir bədəndə dirilmiş yeganə şəxs İsadır. Ölümün qüdrətini məğlub edən birinci şəxs İsadır (müq. et. 1Kor. 15)!

6:10 "Onun ölümü günahın müqabilində ilk və son ölüm oldu" İsa günahlı dünyada yaşayıb və heç günah işləməsə də, günahlı dünya Onu çarmıxa çəkib (müq. et. İbr. 10:10). İsanın bəşəriyyət uğrunda əvəzedici ölümü Qanunun bizim əleyhimizə olan tələblərini və nəticələrini ləğv edib (müq. et. Qal. 3:13; Kol. 2:13-14).

▣ **"ilk və son"** Bu kontekstdə Paul İsanın çarmıxa çəkilməsini vurğulayır. İsanın günahın müqabilində ilk və son ölümü, ardıcılığının günaha münasibətdə ölmələrinə təsir edib.

İbranilərə Məktubda həmçinin İsanın ilk və son qurban ölümünün daimiliyi önə çıxır. Bir dəfə gerçəkləşdirdiyi xilas və bağışlama əbədilikdir (müq. et. "birdəfəlik" [*ephapax*], İbr. 7:27; 9:12; 10:10 və "bir dəfə" [*hapax*], İbr. 6:4; 9:7,26,27,28; 10:2; 12:26,27). İsanın təqdim etdiyi qurban haqqında təkrar-təkrar bu ifadə işlənir.

▣ **"yaşadığı həyatı isə Allah üçün yaşayır"** Burada iki dəfə AORİST ZAMANI işlənib; bu ayənin digər qisminə isə iki dəfə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI işlənib. İmanlılar Məsih ilə ölümlər və Məsih vasitəsilə Allah üçün yaşayırlar (müq. et. Qal. 2:19-20). Müjdənin məqsədi təkcə bağışlanma deyil (saleh sayılma), Allaha xidmətdir (təqdis edilmə). İmanlılar xidmət etmək üçün xilas olublar!

6:11 "Beləcə siz də özünüzü... günaha münasibətdə ölü... sayın" İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV (deponent) ƏMR ŞƏKLİNDƏ olan bu cümlə imanlılara davamlı olaraq, adət olaraq verilən bir əmrdir. Məsihçilərin Məsihin onların uğrunda nə etdiyini bilmələri, gündəlik həyatları üçün həyatı önəm daşıyır. "Saymaq" (müq. et. Rom. 4:4,9), bir mühasibat termini idi və mənası "diqqətlə toplamaq" və sonra bilikləri əsasında hərəkət etmək idi. 1-11-ci ayələr insanın Məsihdəki mövqeyindən (mövqə olaraq təqdis edilmə) bəhs edir, 12-13-cü ayələr isə Məsihdə həyat sürməyi (tədrici təqdis edilmə) öyrədir. Rom. 6:4-dəki Xüsusi mövzuya bax.

NASB, NRSV,
TEV, NJB "Məsih İsa"
NKJV "Rəbbimiz Məsih İsa"

Daha qısa variant P⁴⁶, A, B, D, F və G əlyazmalarında yer alır. UBS⁴ bunu "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik). Daha uzun ifadə erkən dövrə aiddir (P⁹⁴, 8 və C əlyazmaları), lakin çox güman ki, Rom. 6:23-ə görə əlavə olunub. Mətn variantlarının mütləq əksəriyyəti kimi bu da mətnin mənasına təsir etmir.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 6:12-14

¹²Ona görə də qoymayın ki, günah sizin fani bədəninizə hökmranlıq etsin və siz də bədəninizin ehtiraslarına itaət edəsiniz. ¹³Bədəninizin üzvlərini də haqsızlıq aləti olmaq üçün günaha təslim etməyin; əksinə, özünüzü ölümlər arasından dirilənlər kimi Allaha, bədəninizin üzvlərini də salehlik aləti olmaq üçün yenə Allaha təslim edin. ¹⁴Günah sizə hökmranlıq etməyəcək, ona görə ki siz Qanun altında deyil, lütf altındasınız.

6:12 "Ona görə də qoymayın ki, günah sizin fani bədəninizə hökmranlıq etsin" Bu cümlə İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLİNDƏDİR ki, bu qrammatik forma adətən artıq gedən prosesi dayandırmaq üçün işləndirir. "Hökmranlıq etmək" sözü 5:17-21 və 6:23 ilə əlaqəlidir. Paul bir sıra teoloji anlayışları şəxsələdir.

1. ölüm padşah kimi hökm sürüb (müq. et. Rom. 5:14,17; 6:23)
2. lütf padşah kimi hökm sürüb (müq. et. Rom. 5:21)
3. günah padşah kimi hökm sürüb (müq. et. Rom. 6:12,14)

Sual budur ki, sizin həyatınızda kim hökm sürür? İmanlının Məsihdə seçmək ixtiyarı vardır! Bir imanlının lütfə malik olduğunu iddia edərək eyni zamanda mənliliyi və günahı seçməsi, o şəxsin özü üçün, yerli cəmiyyəti üçün və Allahın Padşahlığı üçün əsl faciədir!

Bax: Rom. 5:17,18-də Xüsusi mövzu: "Allahın Padşahlığında hökmranlıq" (Special Topic: Reigning in the Kingdom of God).

6:13 "Bədəninizin üzvlərini də... günaha təslim etməyin" Bu cümlə İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLİNDƏDİR ki, bu qrammatik forma adətən artıq gedən prosesi dayandırmaq üçün işləndirir. Bu, imanlıların həyatında davamlı günahın mümkün olduğunu göstərir (müq. et. Rom. 7:1 və sonrakı ayələr; 1Yəh. 1:8-2:1). Lakin günah etmək məcburiyyəti imanlının Məsihlə yeni münasibəti sayəsində qalmamışdır, Rom. 6:1-11.

■ **"aləti olmaq üçün "** Bu söz (*hoplon*) "bir əsgərin silahları" (müq. et. 13:12; Yəh. 18:3; 2Kor. 6:7; 10:4) mənasına gəlirdi. Fiziki bədənimiz sınaq üçün müharibə meydanıdır (müq. et. Rom. 6:12-13; 12:1-2; 1Kor. 6:20; Fil. 1:20). Həyatımız insanlara Müjdəni nümayiş etdirir.

■ **"əksinə, özünüzü... Allaha təslim edin"** Bu cümlə, AORİST MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLİNDƏDİR və beləcə əzmliliyi hərəkətə çağırışdır (müq. et. Rom. 12:1). İmanlılar bunu xilas olduqları zaman imanla edirlər, lakin ömürləri boyunca bunu davam etdirməlidirlər.

Bu ayədəki paralelizmə diqqət yetirin.

1. eyni FEİL və hər ikisi ƏMR ŞƏKLİNDƏDİR
2. müharibəyə bənzərliyə əsaslanan metaforalar
 - a. haqsızlıq alətləri
 - b. salehlik alətləri
 - c. imanlılar öz bədənlərini günaha və ya özlərini Allaha təslim edə bilərlər

Yadda saxlayın ki, bu ayə imanlılara aiddir – seçim davam edir; müharibə davam edir (müq. et. Rom. 6:12,19; 1Kor. 6:18-19; Ef. 6:10-18)!

6:14 "Günah sizə hökmranlıq etməyəcək" Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN funksiyasını yerinə yetirən GƏLƏCƏK ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR: "günah sizə hökmranlıq etməməlidir!" (müq. et. Zəb. 19:13). Günah Məsihə hökmran olmadığı üçün imanlılara da hökmran deyildir (müq. et. Rom. 6:9; Yəh. 16:33).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 6:15-19

¹⁵İndi nə edək? Qanun altında deyil, lütf altında olduğumuz üçün günah edəkmi? Əsla! ¹⁶Məgər bilmirsiniz ki, itaətli qullar kimi özünüzü kimə təslim etsəniz, onun da qullarısınız? Ya ölümə aparan günahın ya da salehliyə aparan itaətin qulları ola bilərsiniz. ¹⁷Amma Allaha şükür olsun ki, əvvəllər günahın qulları olduğunuz halda özünüzü həsr etdiyiniz təlimin nümunəsinə ürəkdən itaət etdiniz. ¹⁸Beləcə günahdan azad olub salehliyin qulu oldunuz. ¹⁹Cismani təbiətinizin zəifliyi üzündən insanların düşündüyü kimi danışiram. Necə əvvəllər üzvlərinizi murdarlığa və Qanunu pozmaq üçün qanunsuzluğa qul kimi təslim etmişdiniz, eləcə də indi üzvlərinizi müqəddəs olmaq üçün salehliyə qul kimi təslim edin.

6:15 Bu ikinci xəyali sual (diatribe) 6:1-ə bənzəyir. Hər iki halda məsihçinin günahla münasibətinə dair suallara cavab verilir. 1-ci ayə lütfdən günah üçün icazə olaraq istifadə etməməyi öyrədir, Rom. 6:15 isə məsihçinin konkret günahlara qarşı mübarizə aparmağının vacibliyindən bəhs edir. Üstəlik, imanlı əvvəllər günaha həvəslə qulluq etdiyi kimi indi eyni həvəslə Allaha qulluq etməlidir (müq. et. Rom. 6:14).

NASB, NKJV,

TEV "Günah edəkmi?"

NRSV "Günah etməliyikmi?"

NJB "ki, biz günah etməyə azadıq"

Uilyams (Williams) və Filips (Phillips) tərcümələrində bu AORİST MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİ, Rom. 6:1 kimi İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİ olaraq verilib. Bu halda cümlədə vurğulama düzgün deyildir. Digər tərcümələrə diqqət yetirək

1. KJV, ASV, NIV – "Günah edəkmi?"
2. "Əsr tərcüməsi" (Centenary Translation) – "Günah işlədəkmi?"
3. RSV – "günah etməliyikmi?"

Bu sual yunan dilində emfatikdir, cavabının "bəli" olacağı gözlənilir. Bu, həqiqəti öyrətmək üçün Paulun istifadə etdiyi diatribe üsuludur. Bu ayə yanlış teologiyanı ifadə edir! Buna görə Paul özünə xas bir şəkildə "Əsla!" cavabını verir. Bir çox yalançı müəllimlər, Paulun yaydığı əvəzsiz lütf barəsindəki Müjdəni səhv anlayıb və ondan sui-istifadə ediblər.

6:16 Bu suala "bəli" cavabının veriləcəyi gözlənilir. Hər kəs nəyəsə və ya kiməsə qulluq edir. Sizin həyatınızda kim hökmranlıq edir: günah, yoxsa Allah? İnsan özünü kimə təslim edirsə, ona qulluq etdiyini göstərir (müq. et. Qal. 6:7-8).

6:17 "Amma Allaha şükür olsun" Paul tez-tez Allaha həmd etmək üçün ara verir. Onun yazıları dualarından, duaları da Müjdəni bilməyindən qaynaqlanır. Bax: Rom. 7:25-də Xüsusi mövzu: "Paulun Allaha dua, həmd və şükür etməsi" (Special Topic: Paul's Prayer, Praise, and Thanksgiving to God).

■ **"əvvəllər günahın qulları olduğunuz halda... salehliyin qulu oldunuz"** Buradakı "olmaq" FEİLİNİN BİTMƏMİŞ ZAMANI onların keçmişdəki vəziyyətini (günahın qulları) təsvir edir; sonra işlənən AORİST ZAMANI onların itaətsizliklərinin sona çatdığını bildirir.

■ **"təlimin nümunəsinə ürəkdən itaət etdiniz"** Kontekstdə bu onların lütf ilə iman vasitəsilə saleh sayılmalarına işarə edir və bunun nəticəsində onlar gündəlik həyatda Məsihə bənzəməlidirlər.
"Təlim" sözü həvarilərin təlimini və ya Müjdəni bildirir.

■ **"ürəkdən"** Bax: Rom. 1:24-də Xüsusi mövzu: "Ürək" (Special Topic: Heart).

NASB "özünü həsr etdiyiniz təlim növünə"
NKJV "özünüzü təslim etdiyiniz doktrin növünə"
NRSV, NIV "sizə əmanət edilmiş təlim növünə"
TEV "qəbul etdiyiniz təlimdə tapılan həqiqət"
NJB "sizə təqdim edilmiş təlim nümunəsinə"

Bu fikir 1Kor. 15:1 ilə paraleldir və o imanlıların eşidib qəbul etdikləri Müjdə həqiqətlərinə aiddir. Müjdə

1. qəbul ediləcək olan şəxs
2. o şəxs haqqında iman ediləcək olan həqiqətlər
3. o şəxsin həyatına bənzər yaşanacaq olan həyatdır!

▣ "nümunəsinə" Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "FORMA (TUPOS)" (SPECIAL TOPIC: FORM (TUPOS))

6:18 "günahdan azad olub" Bu, AORİST MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR (azad edilib). Müjdə, Məsihin işi vasitəsilə Ruhun hərəkəti sayəsində imanlıları azad edib. İmanlılar günahın cəzasından (saleh sayılma) və günahın zorakı hökmranlığından (təqdis edilmə, müq. et. Rom. 6:7 və 22) azad ediliblər. Bir gün onlar günahın mövcudluğundan da azad olacaqlar (izzətlənmə, müq. et. Rom. 8:29-30).

▣ "salehliyin qulu oldunuz" Bu, AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR – "siz salehliyə qul oldunuz". Rom. 1:17-dəki Xüsusi mövzuya bax. İmanlılar Allaha xidmət etmək üçün günahdan azad olublar (müq. et. Rom. 6:14,19,22; 7:4; 8:2)! Əvəzsiz lütfün məqsədi Allahı razı salan həyatdır. Saleh sayılma həm hüquqi elandır, həm də saleh olmağa həvəsləndirmədir. Allah bizi xilas etmək istəyir və eyni zamanda başqalarını da Özünə cəlb etmək məqsədilə bizi dəyişdirmək istəyir! Lütf insanın şəxsən xilasa nail olması ilə qurtarmır (müq. et. Mat. 28:18-20; Luka 24:47; Həv. 1:8).

6:19 "Cismani təbiətinizin zəifliyi üzündən insanların düşündüyü kimi danışram" Paul Romadakı imanlılara xitab edir. Bunu eşitmiş olduğu yerli bir problemə görə deyirmi (yəhudi və başqa millətlərdən olan imanlılar arasındakı qısqanclıq), yoxsa bütün imanlılara bir həqiqəti öyrədir? Paul bu ifadəni daha öncə Rom. 3:5-də işlətməmişdi (eləcə də Qal. 3:15-də).

19-cu ayə Rom. 6:16 ilə paraleldir. Paul vurğu məqsədilə öz teoloji müddəalarını təkrarlayır.

Bəziləri düşünür ki, Paul qul metaforasından istifadə etdiyinə görə üzr istəyir. Lakin "cismani təbiətinizin zəifliyi üzündən" ifadəsi belə fikir üçün əsas vermir. I əsrdə, ələlxüsus Romada qulluq şər sayılırdı, lakin o dövrün mədəniyyətinin bir hissəsi sayılırdı. Roma dünyasının üçdə bir hissəsi qullardan ibarət idi.

▣ "cismani təbiət" Bax: Rom. 1:3-də Xüsusi mövzu.

▣ "müqəddəs olmaq üçün" Hər fi tərcüməsi "təqdis edilmə nəticəsi ilə". Bu, saleh sayılmanın nəticəsidir (müq. et. Rom. 6:22). Əhdi-Cədidə bu söz xilasa bağlı olan iki teoloji mənada işlənmişdir.

1. xilas olan şəxsin Allahdan hədiyyə aldığı mövqe olaraq təqdis edilmə (obyektiv cəhət) və eləcə də Məsihə iman vasitəsilə saleh sayılma (müq. et. Həv. 26:18; 1Kor. 1:2; 6:11; Ef. 5:26-27; 1Sal. 5:23; 2Sal. 2:13; İbr. 10:10; 13:12; 1Pet. 1:2)
2. həmçinin Allahın Müqəddəs Ruh vasitəsilə gördüyü bir iş olan təcridi təqdis edilmə – bu yolla imanlının həyatı Məsihin surətinə və kamilliyinə dəyişilir (subyektiv cəhət, müq. et. 2Kor. 7:1; 1Sal. 4:3,7; 1Tim. 2:15; 2Tim. 2:21; İbr. 12:10,14)

Bax: Rom. 6:4-dəki Xüsusi mövzu: "Təqdis edilmə" (Special Topic: Sanctification)

Təqdis edilmə həm hədiyyə, həm də əmrdir! Həm mövqe, həm də həyat tərzidir! Bu cümlədə həm XƏBƏR FORMASI (təsdiq), həm də ƏMR ŞƏKİLİ (əmr) vardır! Başlanğıcda gəlir, lakin axıra qədər yetkinliyə çatmır (müq. et. Fil. 1:6; 2:12-13).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 6:20-23

²⁰Çünki siz günahın qulları olanda salehliyə əməl etməkdən azad idiniz. ²¹Bəs o zaman nə bəhrə götürdünüz? İndi artıq o şeylərdən utanırsınız. Axı onların axırı ölümdür. ²²Amma indi günahdan azad edilib Allaha qul olduğunuz üçün götürdüyünüz bəhrə sizi müqəddəsliyə aparır və bunun axırı da əbədi həyatdır. ²³Çünki günahın əvəzi ölümdür, Allahın ənamı isə Rəbbimiz Məsih İsada olan əbədi həyatdır.

6:20-21 Burada sadəcə olaraq Rom. 6:18 və 19-un əksi deyilir. İmanlı yalnız bir ağaya qulluq edə bilər (müq. et. Luka 16:13).

6:22-23 Bu ayələrdə adamın qulluq etdiyi şəxsdən zəhmət haqqı aldığı həqiqəti üzərində məntiqi mühakimə yürüdüldür. Allaha şükür ki, günah və imanlı bərəsindəki bu söhbətin sonunda lütf ön plana çıxır! Öncə bizim fəal iştirakımızla xilas bizə hədiyyə verilir, sonra da – yenə bizim fəal iştirakımıza – məsihçi həyat bizə hədiyyə verilir. Bunların ikisi də iman və tövbə vasitəsilə qəbul etdiyimiz hədiyyələrdir.

6:22 "götürdüyünüz bəhrə sizi müqəddəsliyə aparır və bunun axırı da əbədi həyatdır" Rom. 6:21-də günahın əvəzinə dair işlənən "bəhrə" sözü, Rom. 6:22-də Allaha qulluq etmənin nəticəsinə dair işlənir. Bunun qısa müddətli bəhrəsi imanlının Məsihə bənzəməsidir. Uzun müddətli bəhrəsi isə əbədi olaraq Məsihlə birliklə olması və Ona bənzəməsidir (müq. et. 1Yəh. 3:2). Qısa müddətli bəhrəni (dəyişilmiş həyat, müq. et. Yaq. 2) verməyən şəxsin uzun müddətli bəhrəsi (əbədi həyat, müq. et. Mat. 7) də şübhəlidir. "Bəhrə yoxdursa, kök də yoxdur!"

6:23 Bu, bütün fəslin xülasəsidir. Paul seçimi ağ və qara olaraq təsvir edib. Seçim bizimdir – ya günah və ölüm, ya da Məsih vasitəsilə əvəzsiz lütf və əbədi həyat. Bu, Əhdi-Ətiqdəki hikmət ədəbiyyatının "iki yolu"na bənzəyir (Qan. 30:1,17; Zəb. 1; Sül. 4; 10-19; Mat. 7:13-14).

■ **"günahın əvəzi"** Günah şəxsləşdirilərək zəhmət haqqı ödəyən (1) quldar, (2) hərbi general və ya (3) padşah kimi göstərilir (müq. et. Rom. 3:9; 5:21; 6:9,14,17).

■ **"Allahın ənamı... əbədi həyatdır"** "Ənam" olaraq tərcümə edilən bu söz (*charisma*) "lütf" ilə eyni mənşəlidir (*charis*, müq. et. Rom. 3:24; 5:15, 16, 17; Ef. 2:8-9). Rom. 3:24-dəki qeydə bax.

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Yaşşı əməllərin xilasla necə əlaqəsi var (müq. et. Ef. 2:8-9,10)?
2. İmanlının həyatındakı davamlı günahın xilasla necə əlaqəsi var (müq. et. 1Yəh. 3:6,9)?
3. Bu fəsildə "günahsız kamillik" öyrədilirmi?
4. Romalılara 6-cı fəsil 5-ci və 7-ci fəsillərlə necə əlaqəlidir?
5. Niyə burada vəftizdən bəhs olunur?
6. Məsihçilərdə köhnə təbiətləri hələ qalırımı? Niyə?
7. Rom. 6:1-14-də İNDİKİ ZAMAN FORMALARININ və 6:15-23-də AORİST ZAMAN FORMALARININ hakim olması nə ilə bağlıdır?

ROMALILARA MƏKTUB 7-Cİ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Nikah analogiyası	Qanundan azad edilmiş	Nikah analogiyası	Nikaha əsaslanan nümunə	Məsihiçi Qanuna qulluqdan azad edilib
7:1-6	7:1-6	7:1-3 7:4-6	7:1-6	7:1-6
İçimizdə yaşayan günah problemi	Günahın Qanundan faydalanması	Qanun və günah	Qanun və günah	Qanunun funksiyası
7:7-12	7:7-12	7:7-12	7:7-11 7:12-13	7:7-8 7:9-11 7:12-13
7:13-25	Qanun günahdan azad edə bilməz 7:13-25	7:13 Daxili münaqişə	İnsanın içindəki münaqişə	Daxili mübarizə
		7:14-20 7:21-25a 7:25b	7:14-20 7:21-25a 7:25b	7:14-20 7:21-23 7:24-25a 7:25b

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

1-6-Cİ AYƏLƏRİN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

A. Rom. 7-ci fəslə şərh etmək üçün

1. Rom. 6-cı fəslə, xüsusilə Rom. 7:12-14-ü (habelə 3:20,21-31; 4:13-16; 5:20) nəzərə almaq lazımdır.
2. həmçinin bu fəslin, Rom. 9-11-ci fəsildə gördüyümüz, Romadakı imanlılar cəmiyyətində yəhudi və başqa millətlərdən olan imanlılar arasındakı gərginliklə də bir əlaqəsi olmalıdır. Əlaqənin nədən ibarət olduğu tam aydın deyildir; mümkün cavablar bunlardır:
 - i. Musanın Qanununa əsaslanan qanunpərəstlik
 - ii. imanlıları yəhudiləşdirməyə çalışanların öncə Musaya, sonra Məsihə əhəmiyyət verməsi
 - iii. Müjdənin yəhudilərə necə tətbiq olunduğuna dair səhv fikir
 - iv. Köhnə və yeni əhdlər arasındakı əlaqəyə dair səhv fikir

- v. Romada bütün yəhudi mərasimləri qadağan etmiş imperatorun fərmanı üzündən imanlılar cəmiyyətində başqa millətlərdən olan imanlı rəhbərlər ilə əvəz olunmuş yəhudi rəhbərlərin qısqanclığı. Bir çox imanlı yəhudilər də, yəqin ki, şəhəri tərk etmişdi
- B. Rom. 6-cı fəsildə məsihçinin köhnə həyatı ilə münasibətinə dair məcazlar Rom. 7:1-6-da davam etdirilir. İstifadə olunan metaforalar bunlardır:
1. ölüm və başqa ağaya qulluqdan azad edilmə (Rom. 6)
 2. ölüm və ər-arvadlıq vəzifəsindən azad edilmə (Rom. 7)
- C. Rom. 6-cı və 7-ci fəsillər ədəbi baxımdan paraleldir; Rom. 6-cı fəsildə imanlının "günah" ilə münasibəti və Rom. 7-ci fəsildə imanlının "qanun" ilə münasibəti nəzərdən keçirilir. Bir qulun öldükdə azad olmasına əsaslanan analogiya, (6:12-23) bir qadının əri öldükdə nikah bağlarından azad olması (7:1-6) ilə paraleldir.

Romalılara 6-cı fəsil

6:1 "günah"

6:2 "günaha münasibətdə ölmüş"

6:4 "yeni həyat sürək"

6:7 "ölmüş adam günahdan azad olub"

6:18 "günahdan azad olub"

Romalılara 7-ci fəsil

7:1 "Qanun"

7:4 "Qanuna münasibətdə ölmüş"

7:6 "Ruhun yeni yolunda qulluq edirik"

7:6 "əvvəlcə əsiri olduğumuz Qanuna münasibətdə ölüb, ondan azad olduq"

7:3 "qanundan azad olur"

(Cədvəl Anders Nüqrenin (Anders Nygren) "Romalıların Məktubunun təfsiri" (*Commentary on Romans*) kitabından götürülüb, ingiliscə tərc. Karl Rasmussen (Carl C. Rasmussen), s. 268)

- D. Qanun və onun hökmləri ölüm hökmü idi. Bütün insanlar Qanunun qarşısında məhkum olurlar (müq. et. Rom. 6:14; 7:4; Qal. 3:13; Ef. 2:15; Kol. 2:14). Musanın Qanunu bir lənətə çevrilib!
- E. Rom. 7-ci fəslin şərhini ilə bağlı başlıca olaraq dörd nəzəriyyə olmuşdur.
1. Paul özü barədə danışır (avtobioqrafik)
 2. Paul bütün bəşəriyyətin adından danışır (təmsilçi, İoann Zlatoust)
 3. Paul Adəmin təcrübəsi barədə danışır (Mopsuetiyalı Teodor)
 4. Paul İsrailin təcrübəsi barədə danışır
- F. Rom. 7-ci fəsil çox cəhətdən Yar. 3 ilə eyni funksiyaları yerinə yetirir. Hətta Allahı tanıyan adamların belə güclü bir şəkildə itaətsizliyə cəlb edildiklərini göstərir. Bilik, günaha batmış bəşəriyyəti azad etməyə qadir deyildir; buna yalnız Allahın lütfü, yalnız yeni ürək, yeni zəhin, yeni ruh qadirdir (yeni əhd, müq. et. Yer. 31:31-34; Yez. 36:26-27). Və hətta bu vəziyyətdə mübarizə davam edir (müq. et. Rom. 6:12,19; 1Kor. 6:10-19; Ef. 6:10-18)!

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 7:1-3

¹Ey qardaşlar, bunu Qanunu bilənlərə söyləyirəm, məgər bilmirsiniz ki, insan yalnız sağ ikən qanun onun üzərində hökmə malikdir? ²Məsələn, ərli qadın qanunla ərinə o vaxtacan bağlıdır ki, əri sağdır; amma əri öldükdə qadın nikah qanunundan azad olur. ³Buna görə də əgər qadın əri sağ ikən başqa bir kişiylə ərə gedirsə, zinakar sayılır. Amma əri ölsə, qadın qanundan azad olur və başqa bir kişiylə ərə getdikdə zinakar olmur.

7:1 "bunu Qanunu bilənlərə söyləyirəm" Burada aşağıdakı nəzərdə tutula bilər

1. yalnız imanlı yəhudilər
2. Romadakı imanlılar cəmiyyətində imanlı yəhudilər və qeyri-yəhudilər arasındakı münaqişə
3. bütün bəşəriyyətə aid olaraq ümumi mənada qanun (müq. et. Rom. 2:14-15)
4. başqa millətlərdən yeni imana gələn və öz inancları barədə Əhdi-Ətiqdən yeni öyrənən (katexizm, 6:17) adamlar

■ **"Qanun"** Bu fəslin əsas mövzusu budur (müq. et. Rom. 7:1,2,4,5,6 və s.). Ancaq Paul bu sözü bir neçə mənada işlətməmişdir (təbii qanun, Musanın Qanunu, ictimai normalar). Göründüyü kimi, Paulun bu təlimi 6:14-dən başlayır. Təqdimatı Rom. 6-cı fəsil ilə paraleldir. Bax: "Ayələrin kontekstinə dair mülahizələr", C. Musanın Qanunu və onun Məsihdəki yeni əhd ilə əlaqəsindən həmçinin Rom. 3:21-31 və 4:13-16-da bəhs olunur.

NASB "ki insan yaşadığı müddətdə qanunun onun üzərində hökmü vardır"

NKJV "ki adam yaşadığı müddətdə qanun ona hökmranlıq edir"

NRSV "ki insan yalnız sağ ikən qanun onun üçün qüvvədədir"

TEV "ki adam yaşadığı müddətdə qanun onun üzərində hökm sürür"

NJB "ki insan yalnız sağ ikən qanun ona təsir edir"

Bu sözün hərfi tərcüməsi "ağalığ etmək"dir (*kurieuō*, müq. et. Rom. 6:9,14). Musanın Qanunu həm böyük xeyir-dua (müq. et. Zəb. 19; 119), həm də qorxunc lənət (müq. et. Qal. 3:13; Ef. 2:15; Kol. 2:14) idi. İnsanın fiziki ölümü ilə Qanunun qarşısındakı vəzifələri sona çatır. Bu, Romalılara 6-cı fəsildə günaha münasibətdə ölməyə dair istifadə olunan eyni metaforadır.

7:2 "ərli qadın" Bu, Rom. 7:1-6-da Paulun əsas misalıdır. Rom. 6-cı fəsildə o, bir adamın ölümü ilə qul olaraq vəzifələrinin sona çatdığını göstərmişdi. Burada nikah və ər-arvadlıq vəzifələri önə çıxır. Burada qadının özü deyil, əri ölür; dul qalan qadın başqa bir kişiylə ərə gedə bilər; lakin əvvəlki analogiyada imanlının özü ölür və beləcə Allah üçün yaşayır.

■ **"azad olur"** Rom. 6:6-da da işlənən eyni FEİL "təsirsiz hala gətirilmək", "faydasız hala gətirilmək" və ya "aradan qaldırılmaq" mənasına gəlir. Rom. 6:6-da AORİST ZAMANI MƏCHUL NÖVDƏ olan bu FEİL burada BITMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖVDƏDİR və "azad olub və olmağa davam edir" mənasını daşıyır. Rom. 3:13-dəki Xüsusi mövzuya bax.

7:3 "zinakar sayılır" Bu söz, yəhudilikdə Qan. 24:1-4, ələlxüsus "ləyaqətsiz bir şey" ifadəsi barədə Şammay və Hillel rəbbinik məktəbləri arasındakı mübahisə ilə bağlıdır. Hillel məktəbi hər səbəbə görə boşanmağa icazə verən liberal bir qrup idi, Şammay məktəbi isə yalnız zina və ya başqa növdən bir cinsi əxlaqsızlıq üçün boşanmağa icazə verən (müq. et. Mat. 5:32; 19:9) mühafizəkar qrup idi.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 7:4-6

⁴Eləcə də, qardaşlarım, siz də Məsihin bədəni vasitəsilə Qanuna münasibətdə ölmüsünüz ki, başqasına, yəni ölümlər arasından dirilmiş Məsihə məxsus olasınız; belə ki Allah üçün bəhrə verək. ⁵Çünki biz cismani təbiətə görə yaşayarkən günahın Qanun vasitəsilə gələn həvəsləri üzvlərimizdə fəal idi. Buna görə də biz ölüm üçün bəhrə verirdik. ⁶Amma indi əvvəlcə əsiri olduğumuz Qanuna münasibətdə ölüb, ondan azad olduq. Nəticədə yazılı Qanunun köhnə yolunda deyil, Ruhun yeni yolunda qulluq edirik.

7:4 "siz də... ölmüsünüz" Bu paraqrafın (və Rom. 6-nın) əsas fikri budur. Rom. 6-da məsihçilərin Məsih ilə "birgə dəfn olunmuş" (6:4) və "birlikdə çarmıxa çəkilmiş" (6:6) olduqlarına görə günaha münasibətdə ölməsi ilə əlaqəlidir (müq. et. 2Kor. 5:14-15; Qal. 2:20). Ruhun bu yeni dövründə (müq. et. 2Kor. 5:17) imanlılar Məsihdə yeni məxluqduqlar (Rom. 6:4-də ətraflı qeyd bax). Vəftiz köhnə dövr, köhnə mənlik və yeni dövr, yeni həyat arasındakı sərhəddir.

■ **"Məsihin bədəni vasitəsilə"** Burada teoloji olaraq Məsihin bədəni kimi imanlılar cəmiyyətindən söhbət getmir (müq. et. 1Kor. 12:12,27), Rom. 6:3-11-dəki kimi Məsihin fiziki bədənindən söhbət gedir; Məsih öləndə, vəftiz vasitəsilə Onunla birləşən imanlılar da Onunla birlikdə ölüblər. Məsihin ölümü, onların ölümü idi (müq. et. 2Kor. 5:14-15; Qal. 2:20). Dirilmiş Məsihin həyatı da Allaha və başqalarına xidmət etmələri üçün onları azar edib.

■ **"belə ki Allah üçün bəhrə verək"** Bu da Rom. 6-cı fəsil, ələlxüsus 6:22 ilə paraleldir. Məsih vasitəsilə artıq azad olmuş imanlılar, indi Məsihə bağlanmaq üçün azaddırlar. Nikah analogiyası davam edir. Məsih imanlılar üçün öldüyü kimi, imanlılar da günaha münasibətdə ölməlidirlər (2Kor. 5:13-14; Qal. 2:20). Məsih dirildiyi kimi,

onlar da Allaha (müq. et. Rom. 6:22; Ef. 2:5-6) və bir-birinə (müq. et. 1Yəh. 3:16) xidmət edəcəkləri yeni ruhani həyat üçün diriliblər.

7:5

NASB "Çünkü biz bədəndə ikən"

NKJV "Çünkü biz bədəndə olanda"

NRSV "Biz bədəndə yaşayarkən"

TEV "Çünkü biz öz bəşəri təbiətimizə görə yaşadığımız zaman"

NJB "Biz imana gəlməzdən əvvəl"

Bu ayə, Rom. 7:4-ün əksidir. 4-cü ayə, Rom. 7:6 kimi, imanlının təcrübəsinə aiddir. 5-ci ayədə Allahın qüvvəsindən məhrum olan həyatın "bəhrəsi" təsvir olunub (Qal. 5:18-24.) Qanun imanlılara günahlarını göstərir (Rom. 7:7-9; Qal. 3:23-25), lakin günaha qalib gəlmək qüdrətini onlara vermir.

Kontekstdə bu ifadə imanlının Adəmdən irs aldığı günahlı təbiətə işarə edir (müq. et. Rom. 6:19). Paul *sarx* sözünü iki fərqli mənada işlədir: (1) günahlı təbiət (köhnə mənlik) və (2) fiziki bədən (müq. et. Rom. 1:3; 4:1; 9:3,5). Həmin söz burada mənfidir, lakin Rom. 1:3; 4:1; 9:3,5; Qal. 2:20-də mənfə deyildir. Cisim/bədən (*sarx/soma*) öz-özlüyündə şər deyildir, lakin zəhin (*nous*) olduğu kimi, müharibə meydanı, bu dövrün şər qüvvələri və Müqəddəs Ruh arasındakı vuruşların yeridir. Paul bu sözü yunan ədəbiyyatındakı deyil, Septuaqintadakı mənasına uyğun olaraq işlədir. Bax: Rom. 1:3-dəki Xüsusi mövzu: "Bəşər (*sarx*)" (Special Topic: Flesh (*sarx*)).

■ **"Qanun vasitəsilə gələn"** İtaətsiz bəşəri təbiətin hər məhdudiyətə aqressiv reaksiya verən bu cəhəti Yar. 3-də və bütün insanlarda açıq-aydın görünür. Qanun hədlər qoyur (müq. et. Rom. 7:7-8). Həmin hədlər bəşəriyyəti qorumaq üçün vacibdir, amma insanlar bunları buxov və məhdudlaşdırma sayırlar. Günahlı müstəqil ruh Allahın Qanunu ilə daha da güclənib. Problem hədlərdə (qanun, müq. et. Rom. 7:12-13) deyil, insanın müstəqil olmaq arzusunda və nəfsin iradəsindədir.

■ **"ölüm üçün bəhrə verirdik"** Necə də kəskin fərq vardır

1. Rom. 7:4 – Allah üçün bəhrə vermək

2. Rom. 7:5 – ölüm üçün bəhrə vermək

İmanlılar ölümə, günaha və Qanuna münasibətdə ölüblər və indi Padşahlıq üçün bəhrə vermək məqsədilə yaşayırlar. Paul ağ və qara kateqoriyalarla yazır (və ya daha yaxşı paradokslarla, Rom. 8:2-dəki qeydə bax). Hər kəs iki qrupdan birinə, ya Adəmə, ya da İsayə mənsubdur (müq. et. Rom. 5:12-21). İsada olanlar azaddırlar, buxovlardan qurtulmuş və yenidirlər (müq. et. Qal. 2:19-20). Bu azadlıqda yaşayın! Bu azadlıqdan həzz alın!

7:6 "Amma indi" Nyumen və Naydanın "Paulun Romalılarına Məktubuna dair tərcüməçinin sorğu kitabçası"nda (Newman and Nida, *A Translator's Handbook on Paul's Letter to the Romans*) maraqlı bir mülahizə yer alır.

"5-ci və 6-cı ayələr arasındakı paralellərə və eləcə də bunların daha sonrakı mətnlə əlaqəsinə diqqət yetirmək vacibdir. 5-ci ayədə məsihçinin imana gəlməzdən əvvəlki təcrübəsi təsvir olunur və bu ayə 7:7-25 ilə paraleldir; 6-cı ayədə Müqəddəs Ruhun rəhbərliyi altında olan indiki həyatı təsvir olunur və bu ayə 8:1-11 ilə paraleldir" (s. 130).

■ **"azad olduq"** AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASINDA olan bu ifadə, Rom. 7:5-dəki BİTMƏMİŞ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV XƏBƏR FORMASININ əksidir. Qanunda aşkar edilən günahın daima əsiri olmuş imanlılar, indi Müjdənin xoş xəbəri vasitəsilə Ruh tərəfindən azad ediliblər. Rom. 7:2-də əri ölmüş qadın barədə eyni söz işlənmişdir.

■ **"əsiri olduğumuz Qanuna münasibətdə ölüb"** Burada AORİST MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİ və BİTMƏMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASI işlənmişdir. Allah Məsihin ölümü vasitəsilə imanlıları

1. Əhdi-Ətiqin lənətindən

2. öz daxilindəki günah mənliklərindən azad edib

Onlar Allahın bildirilmiş iradəsinə, öz günahlı təbiətlərinə, günahlarına və fəvqəltəbii sınaqlara qarşı daim itaətsizliklərinin əsiri olmuşdular (müq. et. Ef. 2:2-3)!

■ **"köhnə yolunda... yeni yolunda"** Ruhun bu yeni yolu yəqin ki yeni əhddir (müq. et. Yer. 31:31-34; Yez. 36:22-32). Yunanca "yeni" (*kainos – kainotēs*) sözü Paulun yazılarında

1. yeni həyat, Rom 6:4 (Rom. 6:4-dəki ətraflı qeydə bax)
2. Ruhun yeni yolu, Rom. 7:6
3. yeni əhd, 1Kor. 11:2; 2Kor. 3:6
4. yeni məxluq, 2Kor. 5:17; Qal. 6:15
5. yeni mənlük, Ef. 2:15; 4:24 ifadələrində işlənib.

"Köhnə" Musanın Qanununa aiddir və "tamamilə köhnəlmiş" mənasına gəlir. İbrənilərə Məktubun müəllifi kimi Paul da köhnə əhd ilə yeni əhdi qarşılaşdırır (müq. et. Rom. 8:7 və 13).

NASB, NKJV "belə ki biz Ruhun yeniliyində qulluq edək"

NRSV "belə ki biz köhnə yazılı qanun altında deyil, Ruhun yeni həyatında qul olaq"

TEV "lakin Ruhun yeni yolunda"

NJB "yeni ruhani yolda qulluq etməyə azad"

Hərfi tərcümədə "ruhun yeniliyində". Burada yenidən doğulmuş insan ruhundan, yoxsa Müqəddəs Ruhdan söhbət getdiyi aydın deyildir. İngiliscə tərcümələrin əksəriyyətində Ruh sözü böyük hərflə yazılır və beləcə Müqəddəs Ruh nəzərdə tutulur. Müqəddəs Ruhun adı birmənalı olaraq ilk dəfə Rom. 8-ci fəsildə çəkilir (15 dəfə). "Ruh" sözü, Rom. 1:4,9; 2:29; 7:6; 8:15; 11:8; 12:11; 1Kor. 2:11; 4:21; 5:3,4,5; 7:34; 14:15,16,32; 16:18-də Müjdənin və Ruhun təsiri ilə yenidən doğulmuş insan ruhuna da işarə edə bilər.

Paulun yazılarında "bədən" və "ruh" çox vaxt iki fərqli düşüncə və həyat tərzini kimi qarşılaşdırılır (müq. et. Rom. 7:14; 8:4; Qal. 3:3; 5:16,17,25; 6:8). Allahsız fiziki həyat "bədən/cismani"dir (Rom. 1:3-dəki Xüsusi mövzuya bax), Allahla yaşanan həyat isə "ruh" yaxud "Ruh"dur. İnsanın daxilində yaşayan Müqəddəs Ruh (müq. et. Rom. 8:9,11) imanını Məsihdə yeni məxluqa çevirir (həm mövqə, həm də təcrübə baxımından).

ROM. 7:7-25-İN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Rom. 7:7-25 insanın gerçəkliyini açıqlayır. İstər xilas olmuş, istərsə həlak olmuş, bütün insanlar öz dünyalarında, ürəklərində, düşüncələrində xeyir və şər arasındakı gərginliyi yaşayırlar. Hermenevtik sual budur: "Paul bu mətnin necə başa düşülməsini istəyirdi?" Kontekst baxımından bu mətn Rom. 1:18-6:23 və 8:1-39 ilə əlaqəli olmalıdır. Bəziləri burada bütün insanların yaşadığı halın təsvir olduğunu və Paulun şəxsi təcrübəsindən danışdığını düşünürlər. Bu şərh "avtobiografik nəzəriyyə" olaraq adlandırılır.

1Kor. 13:1-3-də Paul "mən" formasından şəxssiz mənada istifadə edir. Yəhudi rəbbilərin yazılarında da şəxssiz "mən"ə rast gəlinir. Burada məhz belə şəxssiz nitq varsa, həmin mətnə bəşəriyyətin məsumluqdan başlayan, günahın ifşa edilməsindən keçən və xilasla bitən yolu təqdim olunur (Rom. 8); buna "təmsilçi nəzəriyyə" deyilir ("İyeronimin Müqəddəs Kitab şərhli" – *Jerome Biblical Commentary*, s. 312).

Ancaq bəziləri bu mətnə imanlının öz günahlı bəşəri təbiəti ilə davamlı amansız mübarizəsini görüblər (məs., Avqustin, Akvinalı Foma, Martin Lüter, Jan Kalvin, Karl Bart). Rom. 7:24-ün harayı bu daxili mübarizəni ifadə edir. Rom. 7:7-13-də FƏİLİN AORİST VƏ BİTMƏMİŞ ZAMANLARI, Rom. 7:14-25-də isə İNDİKİ VƏ BİTMİŞ ZAMANLARI üstünlük təşkil edir. Bu, Paulun öz təcrübəsini, məsumluqdan günahın ifşasına və saleh sayılmasına gedən, mübarizələrlə dolu olan təcridçi təqdis edilmə yolunu təsvir etdiyi "avtobiografik nəzəriyyə"ni əsaslandırır (müq. et. *autos egō*, "özüm" müq. et. Rom. 7:25).

Əslində, hər iki baxışın doğru olması da mümkündür. Rom. 7:7-13 və 25b-də Paul avtobiografik bir şəkildə danışır, lakin Rom. 7:14-25a-da o, satın alınmış (fidyə ilə xilas edilmiş) bəşəriyyəti təmsil edərkən daxilində günahla apardığı mübarizədən danışır. Ancaq yadda saxlamaq lazımdır ki, bu mətnə baxarkən Paulun yenidən doğulmazdan əvvəl dinçi bir yəhudi olmasını da nəzərə almaq lazımdır. Paulun təcrübəsi unikal idi.

- B. Qanun yaxşıdır. Qanun Allahdandır. Qanun ilahi bir məqsədə xidmət etmişdir və etməkdədir (müq. et. Rom. 7:7, 12, 14, 22, 25; Mat. 5:17-19). Qanun sülh və ya xilas gətirə bilməz (müq. et. Qalatiyalılara 3). Ceymz Styuart, "Məsihdə olan insan" (James S. Stewart, *A Man in Christ*) kitabında Paulun paradoksal düşüncəsini və yazılarını göstərir:

"Bir düşüncə və doktrin sistemini qurmağı qarşısına məqsəd qoyan adamın işlətdiyi terminlərin mənalarını mümkün qədər dəqiq ifadə etməsi təbii olaraq gözlənilir. Aparıcı ideyalarının ifadə olunmasında dəqiqliyi hədəfləyəcəyi gözlənilir. Müəllifin konkret bir mənada işlətdiyi bir sözün mətn boyunca eyni mənani daşması tələb olunur. Amma Pauldan bunu gözləyiriksə, o ümidlərimizi doğrultmayacaq. Paulun ifadələrinin çoxu dəqiq deyil, dəyişkəndir... O yazır ki, 'Qanun müqəddəsdir', 'daxili varlığım Allahın qanunundan zövq alır' (müq. et. Rom. 7:12-13), amma başqa bir yerdə *nomos* sözünü tamamilə başqa bir mənada işlədir: 'Məsih... bizi Qanunun lənətindən satın aldı (müq. et. Qal. 3:13)'" (s. 26).

C. "Paul Rom. 7:14-25-də xilas olmuş yoxsa xilas olmamış şəxsdən bəhs edir?" sualı ilə bağlı tekstual sübutlar bunlardır:

1. Xilas olmamış şəxs

a. Erkən imanlılar cəmiyyətinin yunanca danışan bəzi atalarının şərhə belə idi

b. Bu görüş aşağıdakı ifadələrlə əsaslandırılır

(1) "mənsə cismani olub" Rom. 7:14

(2) "qul kimi günaha satılmışam" Rom. 7:14

(3) "daxilimdə... yaxşı bir şey yaşamır" Rom. 7:18

(4) "üzvlərimdə olan günah qanununa məni əsir edir" Rom. 7:23

(5) "Necə də yazıq insanam! Ölümə düşər olan bu bədəndən məni kim xilas edə bilər?" Rom. 7:24

c. Rom. 6-cı fəslin bilavasitə konteksti odur ki, biz günahın hökmranlığından azadıq. 8-ci fəslin konteksti "Deməli" ilə başlayır.

d. Bu kontekstin sonuna qədər Məsihin Ruhuna işarə edilmir (Rom. 7:25).

2. Xilas olmuş şəxs

a. Bu Avqustinin, Kalvinin və islah edilmiş ənənənin şərhə idi

b. Bu görüş aşağıdakı ifadələrlə əsaslandırılır

(1) "Biz bilirik ki, Qanun ruhanidir" Rom. 7:14

(2) "təsdiq edirəm ki, Qanun yaxşıdır" Rom. 7:16

(3) "İstədiyim yaxşı şeyi etmirəm..." Rom. 7:19

(4) "daxili varlığım Allahın qanunundan zövq alır" Rom. 7:22

c. Romalılara Məktubun geniş kontekstinə əsasən, 7-ci fəsil təqdis edilmə ilə bağlı hissəyə aiddir.

d. Feil zamanlarının Rom. 7:7-13-də BİTMƏMİŞ və AORİST ZAMANLARINDAN Rom. 7:14-24-də müntəzəm olaraq işlənən İNDİKİ zamana dəyişməsi, Paulun həyatının fərqli, yeni mərhələsinə işarə edir (yəni, imana gəlmə).

D. Bir imanlı Məsihə bənzəməyə nə qədər cəhd edirsə, özünün günahkarlığını bu qədər çox təcrübə edir. Bu paradoks bu kontekstə və Paulun şəxsiyyətinə (və həmçinin əksər imanlıların şəxsiyyətinə) uyğun gəlir (əks fikir üçün bax: Qordon Fi, "Paul, Ruh və Allahın xalqı" – Gordon Fee, *Paul, The Spirit, and the People of God*).

Henti Tuellsin (Henry Twells) bir lüteran ilahisində belə sətirlər var:

"Ya Rəbb, heç kəsin kamil rahatlığı yoxdur,

Zira heç kəs günahdan tamamilə azad deyildir;

Və Sənə ürəkdən ən gözəl xidmət etməyə can atanlar

Öz daxilindəki pisləkdən ən çox ağahdırlar".

Məncə, Paulun "Qanun" və "günah/ölüm" təqdimatı farisəy keçmişini ilə bağlı idi. Ancaq mən həmçinin öz həyatımda xilas olandan sonra sınaq və günah ilə mübarizə etdiyimi bilirəm. Mənim şərhimə, əlbəttə, bu təcrübəm də təsir edir. Məncə, Qordon Finin "Paul, Ruh və Allahın xalqı" (Gordon Fee, *Paul, the Spirit, and the People of God*) kitabında etibarlı olan başqa bir məsihçinin təcrübəsi və nöqtəyi-nəzəri təqdim olunur. Mən ancaq onu bilirəm ki,

1. köhnə dövr – yeni dövr

2. köhnə mənlik – yeni mənlik

3. qanun – ruh

arasındakı gərginlik və ya mübarizə Məsihdə öz həllini tapır! Qələbə bizimdir. Romalılara 6-cı və 8-ci fəsilləri nəzərə almadan 7-ci fəslə şərh etməyə çalışmayın. Məsihdə qələbə bizimdir!

E. Rom. 8-ci fəsildə *sun* (SÖZÖNÜ Rom. 8:32-də) ilə qurulan mürəkkəb sözlər

a. 16 - *sun* + şahidlik/şəhadət etmək

- a. 17 - *sun* + *varis*
- a. 17 - *sun* + *əzab*
- a. 17 - *sun* + *izzət*
- a. 22 - *sun* + *inildəmək*
- a. 22 - *sun* + *doğuş ağrısı çəkmək*
- a. 26 - *sun* + *tutmaq*
- a. 28 - *sun* + *birgə işləmək/əməkdaşlıq etmək*
- a. 29 - *sun* + *uyğunlaşmaq*

Bu mürəkkəb sözlərdə "müştərək iş", "şərik olma" və ya "əməkdaşlıq etmə" mənə çalarlıqları vardır.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 7:7-12

⁷Bəs nə deyə bilərik? Qanun günahdır mı? Əsla! Qanun olmasaydı, günahın nə olduğunu bilməzdim. Əgər Qanun «tamah salma» deməsəydi, tamahın nə olduğunu anlamazdım. ⁸Lakin günah bu əmrin vasitəsilə fürsət tapıb məndə hər növ tamah əmələ gətirdi; çünki Qanun olmasa, günah ölüdür. ⁹Bir vaxt Qanun məndə yox ikən mən sağ idim, amma o əmr mənə gələndə günah dirildi, ¹⁰mənsə öldüm. Beləcə anladım ki, mənə həyat verməli olan bu əmr mənə ölüm gətirdi. ¹¹Çünki günah o əmrin vasitəsilə fürsət tapıb məni azdırdı və onunla məni öldürdü. ¹²Buna görə də Qanun müqəddəsdir, əmr də müqəddəs, ədalətli və yaxşıdır.

7:7 "Bəs nə deyə bilərik?" Paul diatribe üsuluna qayıdır (müq. et. Rom. 6:1,15; 7:1,13).

■ "Qanun günahdır mı?" Vəhyin paradokslarından biri budur ki, Allah Qanunun müqəddəsliyi və yaxşılığından günahı ifşa edən bir güzgü kimi istifadə edir, belə ki günaha batmış insanlar tövbə və iman edə bilsinlər (müq. et. Rom. 7:12-13; Qal. 3). Bundan əlavə, saleh sayılmada fəal olmayan Qanunun təqdis edilmədə fəal olaraq davam etməsi təəccüblüdür (Bax: Rom. 13:9-da Xüsusi mövzu: "Musanın Qanununa dair Paulun görüşləri" (Special Topic: Paul's Views of Mosaic Law)).

■ "Əsla!" Səhv görüşü rədd etməyin Paula xas bir üsulu (müq. et. Rom. 7:13; 3:4,6,31; 6:2,15; 9:14; 11:1,11; Qal. 2:17; 3:21).

■ "(Əksinə,) Qanun olmasaydı..." Paulun Romalılara Məktubdakı ədəbi üslubu, fikrini çatdırmaq üçün kəskin əksliklərdən istifadədir (müq. et. Rom. 3:4,6,31; 6:2,15; 7:13; 9:14; 11:1,11).

■ "(mən) bilməzdim" Rom. 7:7-25-də I şəxs tək formasının neçə dəfə işləndiyini öz Müqəddəs Kitabınızda qeyd edin. Təəccüblənəcəksiniz. Haradasa qırx dəfədən artıq.

■ "Qanun olmasaydı, günahın nə olduğunu bilməzdim" Bu, Musanın Qanununun insanın günahını ifşa edən güzgü rolunu oynadığını göstərən açar ayələrdən biridir (müq. et. Rom. 3:20; 4:65; 5:20; Qal. 3:14-29, xüs. Rom. 7:24). Qanunu bir dəfə pozmaq, əhdi pozmaq deməkdir və bunun əvəzi olacaqdır (müq. et. Rom. 7:10 və Yaq. 2:10)!

■ "Qanun olmasaydı" Bu, "faktın əksinə olaraq" adlandırılan İKİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR. Paulun günahı ifşa edilmişdi. Bu, belə qrammatik formanın Romalılara Məktubda işləndiyinə dair yeganə misaldır. Paul bunu Qal. 1:10; 3:21, habelə 1Kor. 2:8; 5:10; 11:31 və 2Kor. 12:11-də işlədir.

■ "tamah salma" Bu, On Əmrin sonuncusundan sitatdır (müq. et. Çıx. 20:17; Qan. 5:21). Sonuncu əmrdə ürəyin düzgün münasibəti ön plana çəkilir; əslində, bütün əmrlərin mahiyyəti budur (müq. et. Mat. 5-7). Qanun tez-tez "əmr" olaraq adlandırılır (müq. et. Rom. 7:8,9,11,12,13).

"Tamah salmaq" çox vaxt "ürəyindən keçmək" və ya "çox arzulamaq" deməkdir. Allah insanlara (həlak olanlara və xilas olanlara) yaradılış vasitəsilə çoxlu əla şeylər verib, lakin insanlar Allahın hədiyyələrini Allahın qoyduğu hədlərdən kənara götürməyə meyillidirlər. İnsanın şüarı, "nəyin bahasına olur-olsun daha çox istəyirəm!" Nəfs, qorxunc dərəcədə zalımdır! Bax: Rom. 13:8-9-da Xüsusi mövzu: "Çıxış 20:17-yə dair qeydlər" (Special Topic: Notes on Exodus 20:17).

7:8

NASB, NKJV "fürsət taparaq"

NRSV "fürsətdən istifadə edərək"

TEV "fürsət tapdı"

NJB "istifadə etdi"

Bu, mövqe tutmaq mənasında işlənən bir hərbi termin idi (müq. et. Rom. 7:8 və 11). Bu kontekstdə həmin termin şəxsləşdirilib (müq. et. Rom. 7:9,11). Günah ordu başçısı tərəfindən həyata keçirilən hərbi əməliyyat kimi səciyyələndirilib (müq. et. Rom. 7:11 və 17; 6:12, 14, 16).

■ **"çünki Qanun olmasa, günah ölüdür"** Günah Allahın iradəsinə qarşı üsyandır (müq. et. Rom. 4:15; 5:13; 1Kor. 15:56). Bu ifadədə FEİL yoxdur; nəzərdə tutulan zaman təxmin edilməlidir. İNDİKİ ZAMANI olsa, bu, ümumbəşəri prinsip olacaq. AORİST ZAMANI olsa, bu, xüsusi olaraq Paulun həyatına aid bir prinsip olacaq.

7:9 **"Bir vaxt... mən sağ idim"** Burada Paulun (1) məsumluq yaşında (yəni *Bar mitsva*-dan əvvəl) uşaq olduğu və ya (2) Müjdədəki həqiqət onun ürəyinə gəlməzdən əvvəl ciddi farisey olduğu (müq. et. Həv. 23:1; Fil. 3:6; 2Tim. 1:3) vaxt nəzərdə tutula bilər. Birincisi Rom. 7-ci fəslin şərhində "avtobioqrafik nəzəriyyə", ikincisi isə "təmsilçi nəzəriyyə"yə uyğun gəlir.

■ **"o əmr mənə gələndə günah dirildi, mənə öldüm"** Bəşəriyyətin itaətsiz ruhu qadağalarla daha da güclənir. Allahın "etmə!" qadağaları günaha batmış insanın xudbin qüruruna meydan oxuyur (müq. et. Yar. 2:16-17; 3:1-6). Günahın Rom. 5:21 və 7:8,11,17,20-də davamlı olaraq şəxsləşdirildiyinə diqqət yetirin.

7:10 **"mənə həyat verməli olan bu əmr mənə ölüm gətirdi"** Bu yəqin ki Lev. 18:5; Qan. 4:1 və bəlkə də Rom. 2:13-dəki vədə istinaddır. Qanun, günahlı olduğuna görə deyil, bəşəriyyətin zəif və itaətsiz olduğuna görə özünün yerinə yetirə bilməyəcəyi bir şeyi vəd edib. Qanun ölüm hökmü olub (müq. et. Qal. 3:13; Ef. 2:15; Kol. 2:14).

7:11 **"məni azdırdı və onunla məni öldürdü"** Hər iki FEİL AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR. Bu söz, "azdırdı", Yar. 3:13-ün Septuaqinta (LXX) tərcüməsində ilanın Həvvanı aldatması üçün işlənilib. Paul bu FEİLDƏN bir neçə dəfə istifadə edib (müq. et. Rom. 16:18; 1Kor. 3:18; 2Kor. 11:3; 2Sal. 2:3; 1Tim. 2:14). Adəm və Həvvanın problemi də tamah salmaları idi (müq. et. 2Kor. 11:3; 1Tim. 2:14) Adəm və Həvva Allahın əmrinə (indiki Qanunda verilən əmr, müq. et. 1Kor. 15:56) qarşı itaətsiz olmalarının nəticəsində ruhən ölüblər, Paulun və bütün insanların başına da eyni iş gəlib (1:18-3:20).

7:12 Burada Paul Qanunun yaxşılığını təsdiq edir. Problem Qanunda deyildir. Ancaq Paulun Rom. 6-da "günah" və Rom. 7-də "qanun" sözləri ilə paralel ifadələr qurması, Romadakı imanlılar cəmiyyətinin qanunpərəst yəhudi üzvlərini (Rom. 14:1-15:13-də "zəif olanlar" olaraq adlandırılan) yəqin ki dilxor edib.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 7:13

¹³ Belə çıxır ki, yaxşı olan bir şey mənə ölüm gətirdi? Əsla! Məhz günah, günah olduğu aşkar olsun deyərək yaxşı olan bir şeyin vasitəsilə mənə ölüm gətirirdi; belə ki günah əmrin vasitəsilə hədsiz günahlı olduğunu göstərsin.

7:13

NASB "günah, günah olduğu göstərsin deyərək... mütləq günahlı olsun"

NKJV "günah, günah olaraq görünsün deyərək... son dərəcə günahlı olsun"

NRSV "ki günah ... hədsiz günahlı olaraq göstərsin"

TEV "belə ki günah olaraq həqiqi təbiəti aşkar olsun"

NJB "günah özünün həqiqi simasını göstərmək üçün... bütün günahlı qüdrətini nümayiş etdirməyə qadir idi"

Günahın Musanın Qanunu kimi yaxşı, sağlam və müqəddəs bir şeyi (müq. et. Zəb. 19, 119) götürüb məhkumiyyət və ölüm alətinə çevirməsində şər təbiəti özünü bürüzə verib (müq. et. Ef. 2:15; Kol. 2:14). Günaha batmış bəşəriyyət Allahın verdiyi hər yaxşı hədiyyəni Allahın qoyduğu hədlərdən kənara götürmüşdür!

"Olsun deyə" və "belə ki" ifadələri ilə tərcümə olunmuş *hina* (məqsəd) ilə başlayan iki budaq cümləsinə diqqət yetirin. SÖZÖNLƏRİ müəllifin məqsədini aydınlaşdırır!

■ **"hədsiz günahlı"** Bax: Rom. 1:30-dakı Xüsusi mövzu: "Paulun *huper*" ilə mürəkkəb sözlər yaratması" (Special Topic: Paul's Use of *Huper* Compounds). Şərin şəxsi təbiətinin göstərilməsi üçün günah şəxsləşdirilir. Bax: Rom. 16:20-dəki Xüsusi mövzu: "Şəxs olaraq şər" (Special Topic: Personal Evil).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 7:14-20

¹⁴Biz bilirəm ki, Qanun ruhanidir, mənə cismani olub qul kimi günaha satılmışam. ¹⁵Çünki nə iş gördüyümü anlamıram; istədiyimi deyil, nifrət etdiyim şeyi edirəm. ¹⁶Əgər istəmədiyimi edirəmsə, onda təsdiq edirəm ki, Qanun yaxşıdır. ¹⁷Elə isə artıq mən deyil, daxilimdə yaşayan günah bu işi görür. ¹⁸Bilirəm ki, daxilimdə, yəni cismani təbiətimdə yaxşı bir şey yaşamır; çünki yaxşı şey etmək istəyi məndə var, amma onu yerinə yetirməyə qadir deyiləm. ¹⁹İstədiyim yaxşı şeyi etmirəm, amma istəmədiyim pis şeyi edirəm. ²⁰Əgər istəmədiyim şeyi edirəmsə, onda artıq mən deyil, daxilimdə yaşayan günah bu işi görür.

7:14 "Qanun ruhanidir" Allahın Qanunu yaxşıdır. Problem Qanunda deyildir (müq. et. Rom. 7:12 və 16b).

■ **"mənə cismani"** Paul bu sözü (1) neytral olaraq fiziki bədən mənasında (müq. et. Rom. 1:3; 2:28; 4:1; 9:3,5); (2) mənfi olaraq bəşəriyyətin Adəmdə günaha batmış təbiəti mənasında (müq. et. Rom. 7:5) işlədir. Burada bu sözün hansı mənada işləndiyi aydın deyildir.

■ **"qul kimi günaha satılmışam"** Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR və mənası belədir: "günaha qul olaraq satılmışam və satılmağa davam edirəm". Günah yenə şəxsləşdirilir, bu dəfə quldar kimi. MƏCHUL NÖVDƏ nəzərdə tutulan iş görünən şəxsin kim olduğu aydın deyildir. Şeytan, günah, Paul və ya Allah ola bilər.

Əhdi-Ətiqədə Allahın insanları Özünə cəlb etməsi üçün işlənən əsas söz "fidyə" və ya "satılma" (və sinonimləri) idi. İlk mənə "geri satın almaq" idi (və sinonimləri; Rom. 3:24-dəki Xüsusi mövzuya bax). Əks məfhum, burada işlənmiş "əllərinə satılmış" ifadəsidir (müq. et. Hak. 4:2; 10:7; 1Şam. 12:9).

7:15-24 Allahın övladının "ilahi təbiət"i (müq. et. 2Pet. 1:4) və eləcə də günahlı təbiəti (müq. et. Qal. 5:17) vardır. Potensial olaraq günah təsirsiz hala gətirilib (müq. et. Rom. 6:6), lakin insanların təcrübəsi Rom. 7-ci fəslə uyğundur. Yəhudilər deyirlər ki, hər insanın ürəyində qara it və ağ it vardır. Daha çox yedirdiyi it daha böyük olur.

Mən bu mətni oxuyanda, Paulun bu iki təbiətin gündəlik münaqişəsini təsvir edərkən çəkdiyi əziyyəti hiss edə bilərəm. İmanlılar günahlı təbiətlərindən azad ediləblər, amma, Allah bizə kömək olsun, biz də sınağa çəkilib ona təslim olmağa davam edirik. Təəccüblüdür ki, məhz xilas olduqdan sonra insanın həyatında şiddətli ruhani müharibə başlayır. Yetkinlik, gərginliyə dözərək Üçlükdə vahid olan Allah ilə hər gün ünsiyyətdə olmaq və eyni zamanda hər gün şərə qarşı mübarizə aparmaqdır (müq. et. Rom. 8:12-25,26; Qal. 5:16-18; Ef. 6:10-18; Kol. 3:5-10; bax: C.D.Q. Dann, "İsa və Ruh" (J. D. G. Dunn, *Jesus and the Spirit*)).

7:16,20 "Əgər" Bunların hər ikisi, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏLƏRİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən cümlələrdir.

7:18 "Bilirəm ki, daxilimdə, yəni cismani təbiətimdə yaxşı bir şey yaşamır" Paul demir ki, fiziki bədən şərdir; o deyir ki, bədən günaha batmış təbiət ilə Allahın Ruhu arasındakı müharibənin sahəsidir. Yunanlar iddia edirdi ki, bütün maddə ilə yanaşı bədən də şərdir. Bu, dualist qnostisizm bədii şəklini alıb (müq. et. Efeslilərə, Kolosselilərə və 1-ci Yəhya). Yunanlar ruhani problemlərin səbəbini "fiziki" şeylərdə görürdü. Paul ruhani mübarizəyə belə baxmır. Paul günahı şəxsləşdirib və öyrədib ki, şər bəşəriyyətin Allahın Qanununa qarşı üsyanından istifadə edərək bəşəri təbiəti qəsb etmişdir. Paul öz yazılarında "bədən" dedikdə ya (1) mənəvi cəhətdən neytral olan fiziki bədəni (müq. et. Rom. 1:3; 2:28; 4:1; 9:3,5), ya da (2) Adəmdən irs alınan günahlı

təbiəti (müq. et. Rom. 7:5) nəzərdə tuturdu. Bax: Rom. 1:3-dəki Xüsusi mövzu: "Bəşər (*sarx*)" (Special Topic: Flesh (*sarx*)).

7:20 "daxilimdə yaşayan günah" Maraqlıdır ki, Romalılara Məktubda bəşəriyyətin günahı açıq göstərilir, lakin 16:20-dən əvvəl şeytanın adı çəkilməyib. İnsanlar günahla bağlı problemlərinə görə şeytanı təqsirləndirə bilməzlər. Bizim seçmə imkanımız vardır. Günah bir padşah, müstəbid, quldar kimi şəxsləşdirilib. O bizi sınağa çəkir, Allahdan müstəqil olmaqla cəlb edir, bizi nəyin bahasına olur-olsun özümüzü təsdiq etməyə sövq edir. Paulun insanın seçiminə bağlı olan günahı şəxsləşdirməsi Yar. 4:7-ni əks etdirir.

Paul bu fəsilə "yaşayır" sözündən bir neçə dəfə istifadə edir (müq. et. Rom. 7:17,18,20). İnsan xilas olandan sonra günahlı təbiəti məhv olmur və aradan qaldırılmaz, ancaq potensial olaraq təsirsiz hala gətirilir. Onun davamlı güzcüzlüyü daxilimdə yaşayan Ruh ilə əməkdaşlığımızdan asılıdır (müq. et. Rom. 8:9,11). İmanlıların şəxsləşdirilmiş (hərfi) və şəxsi (şeytan və cinlər) şəxə qarşı mübarizə aparması üçün lazım olan hər şeyi Allah təmin etmişdir. Bu, Müqəddəs Ruhun hüzzuru və qüdrətidir. Biz Allahın əvəzsiz hədiyyəsi olaraq xilas qəbul etdiyimiz kimi, Müqəddəs Ruhun təsirli gücünü də hədiyyə olaraq almalıyıq. Xilas və məsihçi həyat imanlının gündəlik qərarları ilə başlayan və qurtaran gündəlik prosesdir. Allah ehtiyacımız olan hər şeyi təmin etmişdir: Ruh (Rom. 8), ruhani silahları (Ef. 6:11), vəhyi (Ef. 6:17) və duanı (Ef. 6:18).

Müharibə amansızdır (Rom. 7), lakin qələbə artıq qazanılmışdır (Rom. 8).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 7:21-25

²¹Beləcə bu nəticəyə gəlirəm ki, yaxşılıq etmək istərkən mənə pislik üzə çıxır. ²²Bir yandan daxili varlığım Allahın qanunundan zövq alır. ²³Amma üzvlərimdə başqa bir qanun da görürəm ki, ağılın təsdiq etdiyi Qanunla mübarizə aparır və üzvlərimdə olan günah qanununa məni əsir edir. ²⁴Necə də yaziq insanam! Ölümə düçar olan bu bədəndən məni kim xilas edə bilər? ²⁵Rəbbimiz İsa Məsihin vasitəsilə Allaha şükür olsun! Beləcə mən ağılmla Allahın qanununa, cismani təbiətimlə isə günah qanununa qulluq edirəm.

7:22 "Allahın qanunu" Yəhudilər üçün bu, Musanın Qanunu idi. Başqa millətlər üçünə

1. təbiətin şəhadəti (müq. et. Rom. 1:19-20; Zəb. 19:1-6)
2. daxili əxlaq, vicdan (müq. et. Rom. 2:14-15)
3. ictimai normalar idi

NASB	"daxili mənlikdə"
NKJV	"daxili mənliyə görə"
NRSV, NJB	"batini varlığımda"
TEV	"daxili varlığımda"

Paul 2Kor. 4:16-da zahiri (fiziki) varlığı ilə daxili (ruhani) varlığı qarşılaşdırır. Bu kontekstdə bu ifadə, Paulun və ya xilas olmuş insanların Allahın iradəsini və qanununu təsdiq edən tərəfinə aiddir.

1. "Qanun ruhanidir", Rom. 7:14
2. "istədiyimi", Rom. 7:15
3. "təsdiq edirəm ki, Qanun yaxşıdır", Rom. 7:16
4. "yaxşı şey etmək istəyi mənə var", Rom. 7:18
5. "İstədiyim yaxşı şeyi", Rom. 7:19
6. "istəmədiyim pis şeyi edirəm", Rom. 7:19
7. "istəmədiyim şeyi edirəm", Rom. 7:20
8. "yaxşılıq etmək istərkən", Rom. 7:21
9. "Daxili varlığım Allahın qanunundan zövq alır", Rom. 7:22
10. "ağılın təsdiq etdiyi Qanun", Rom. 7:23
11. "mən ağılmla Allahın qanununa... qulluq edirəm", Rom. 7:25

Rom. 7-ci fəsil göstərir ki, Allaha və kəlamına dair bilik kifayət deyildir. İmanlının Ruha ehtiyacı var (Rom. 8)!

7:23 Rom. 6:2; 8:2 və 7:23 arasında həqiqi təzad vardır. Bu ayə açıq göstərir ki, Paul qanun (*nomos*) dedikdə, (1) günah qanununu (müq. et. Rom. 7:21,25) və (2) Allahın Qanununu (cf. Rom. 7:22, 25) nəzərdə tutur. Daha əvvəl, Rom. 7:4,5,6,7,9 və 12-də Paul bu sözü dedikdə Əhdi-Ətiqi nəzərdə tuturdu. Paul sistematik teoloq deyil idi.

"Qanun" anlayışı ona çətin gəlirdi. Bir yandan, Qanun Allahın vəhyidir, bəşəriyyətə verdiyi əla hədiyyədir; digər yandan isə Qanun günahı müəyyən edib və günahkar bəşəriyyətin riayət etməyə qadir olmayacağı hədlər qoyub. Həmin hədlər təkcə Əhdi-Ətiq vəhyi deyil idi (müq. et. Zəb. 19:7-14; 119), həm də bütün mənəvi prinsiplər: təbii vəhy (müq. et. Zəb. 19:1-6; Rom. 1:18-3:31) yaxud sosial normaları idi. İnsanlar öz həyatlarına tamamilə nəzarət etmək istəyən üsyançılardır!

7:24 Bu söz, xilas olmuş bir adamın dilindən gələ bilərmi? Bəziləri bu suala "xeyr" cavabını verir və ona görə bu fəslin əxlaqlı, dindar, amma yenidən doğulmamış şəxslərə aid olduğunu deyirlər. Başqaları isə "bəli" cavabını verib deyirlər ki, burada "artıq gəlmiş və eyni zamanda hələ gəlməmiş" bir gerçəkliyin esxatoloji gərginliyindən bəhs edilir. Esxatoloji cəhətdən bu hələ tamamlanmayıb. Yetkin imanlı bu ucurumu ən kəskin şəkildə hiss edir.

NASB "bu ölümün bədəni"
NKJV, NRSV "ölümün bu bədəni"
TEV "məni ölümə aparən bu bədən"
NJB "ölməyə məhkum olan bu bədən"

Fiziki bədən və ağıl öz-özlüyündə şər deyildir. Allah bunları yer üzündə yaşayıb Onunla ünsiyyətdə olsunlar deyər yaradıb. Bunlar "çox yaxşı" (müq. et. Yar. 1:31) yaranıb. Lakin Yaradılış 3-cü fəsildə bəşəriyyət və yer kürəsi dəyişib. Bu dünya Allahın istədiyi kimi deyildir və biz özümüz Allahın istədiyi kimi deyilik. Günah yaradılışa köklü şəkildə təsir etmişdir. Günah yaxşı olanı əyib, pisləyə döndərmiş. Bədən və ağıl sınaq və günah üçün müharibə meydanı olub. Paul bu müharibəni kəskin şəkildə hiss edir! O, yeni dövrə, yeni bədənə, Allahla ünsiyyətə can atır (müq. et. Rom. 8:23).

7:25 Bu bir xülasədir və eyni zamanda Rom. 8-in yüksəkliyinə keçiddir. Ancaq Rom. 8-də belə eyni gərginliyi Rom. 8:5-11-də görmək olar.

Şərhlərin verdiyi sual budur ki, Paul burada

1. özündən və yəhudilikdə olan təcrübəsindən
2. bütün məsihçilərdən
3. insanların nümayəndəsi kimi Adəmdən
4. yoxsa İsrail xalqından və İsrailin Qanunu bildiyi halda ona əməl etməməsindən danışır?

Şəxsən mən 1-ci variantla (Rom. 7:7-13,25b) 2-ci variantın doğru olduğuna inanıram (Rom. 7:14-25a). Bax: "Rom. 7:7-25-in kontekstinə dair mülahizələr".

Rom. 7-ci fəslin ağrısı və məyusluğuna Rom. 8-ci fəsil üstün gəlir!

■ "Allaha şükür olsun!" Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "PAULUN DUASI, HƏMDİ VƏ ŞÜKRANI" (SPECIAL TOPIC: PAUL'S PRAYER, PRAISE, AND THANKSGIVING)

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşüncəyə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Romalılara 6-cı fəsil, 7-ci fəsilə necə əlaqəlidir?
2. Əhdi-Ətiq qanununun Əhdi-Cədid imanlıları ilə əlaqəsi nədir? (müq. et. 2Kor. 3:1-11; İbr. 8:7, 13)
3. Paul Rom. 6-cı və 7-ci fəsillərdə köhnə həyatımızla olan münasibətimizi təsvir etmək üçün hansı iki misaldan istifadə edir?
4. Məsihçinin Musanın Qanunu ilə əlaqəsi nədir?

5. Rom. 7:7-25-i şərh etmənin avtobioqrafik və təmsilçi nəzəriyyələri arasındakı fərqi öz sözlərinizlə izah edin.
6. Rom. 7-ci fəsildə həlak olan adam, yetkin olmayan imanlı, yoxsa bütün imanlılar təsvir olunur?

ROMALILARA MƏKTUB 8-Cİ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Ruhda yaşamaq	Daxildə yaşayan günahdan azad edilmiş	Allahın xilas işi	Ruhda yaşamaq	Ruhun həyatı
8:1-11	8:1-11	8:1-4 Cismani təbiətdə və Ruhda yaşamaq	8:1-8	8:1-11
		8:5-8 8:9-11 Ruh və övladlığa götürülmə	8:9-11	
8:12-17	8:12-17	8:12-17	8:12-17	8:12-13 Allahın övladları
Zahir olacaq izzət	İztirabdan izzətə	Tamamlanmaya dair ümid	Gələcək izzət	8:14-17 Taleyimiz olaraq izzət
8:18-25	8:18-30	8:18-25 İnsanın zəifliyinə kömək	8:18-25	8:18-25
8:26-30		8:26-27	8:26-27	8:26-27 Allah bizi Özünün izzətinə şərik olmağa çağırır
Allahın məhəbbəti	Allahın sonsuz məhəbbəti	8:28-30 Allahın məhəbbətinə olan əminliyimiz	8:28-30 Allahın Məsih İsada olan məhəbbəti	8:28-30 Allahın məhəbbətinin tərənnümü
8:31-39	8:31-39	8:31-39	8:31-39	8:31-39

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

KONTEKSTƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Bu fəsil Paulun Rom. 1:18-də başladığı söhbətin zirvəsidir. "Məhkumluq yoxdur" (hüquqi vəziyyət) ifadəsi ilə başlanan bu fəsil "ayrılmaq yoxdur" (şəxsi ünsiyyət) ifadəsi ilə başa çatır. Teoloji baxımdan bu söhbət saleh sayılmadan başlayır, təqdis edilmədən keçir və izzətlənmə ilə başa çatır (müq. et. Rom. 8:29-30).
- B. Bu, Allahın imanlılara Öz Ruhunu verməsi barədə Paulun teoloji təlimidir (müq. et. Yəh. 14:12-31; 16:7-16-da Yəhyanın təlimi). Müjdənin günahkar insanların həyatında fəal olduğu ilə bağlı olan Rom. 8:14-

dəki MƏCHUL NÖVDƏ Müqəddəs Ruhun işi nəzərdə tutulur. Ruh onlarla və onların daxilində qalacaq və onlarda Məsihin surətini yaradacaq. Rom. 8-ci fəsildə 21 dəfədən çox işlədilmiş *pneuma* (ruh) sözüne Rom. 7-ci fəsildə heç rast gəlinmir (Rom. 3-6-cı fəsillərdə də ona rast gəlinmir, Rom. 1-2-ci fəsillərdə isə yalnız üç dəfə rast gəlinir; *pneuma* sözünün insan ruhuna və ya Müqəddəs Ruha işarə etdiyini müəyyən etmək çətindir).

- C. İnsanların bu həyatda iki baxışı (şəxsi dünyagörüşləri), iki həyat tərz, iki üstünlüyü, iki yolu (enli yol və ensiz yol) vardır; burada bunlar cismani təbiət və Ruhdur. Biri ölümə, o biri həyata aparır. Bunlar, Əhdi-Ətiq hikmət ədəbiyyatında ənənəvi olaraq "iki yol" adlandırılıb (müq. et. Zəb. 1 və Sül. 4:10-19). Əbədi həyatın, Ruhun həyatının müşahidə edilə bilən zahiri xüsusiyyətləri vardır (cismani təbiətə görə, Ruha görə).
- Bu teoloji söhbətdə şeytanın adının heç çəkilmədiyinə diqqət yetirin (müq. et. Rom. 1-8). Romalılara Məktubda 16:20-yə qədər şeytanın adı çəkilmir. Adəmin günahlı təbiəti diqqət mərkəzindədir. Bu yolla Paul, günaha batmış insanların fəvqəltəbii sınaqlar bəhanəsi ilə (yəni "şeytan məni bunu etməyə məcbur etdi!") Allaha itaətsiz olduqlarına haqq qazandırmalarına imkan vermir. İnsanlar məsuliyyət daşıyır!
- D. Bu fəslin sxematik təsvirini vermək çox çətindir, çünki burada müəllifin fikri, bir sıra həqiqət iplərinin ardıcıl surətdə deyil, təkrarlanan motivlərdə toxunulması yolu ilə ifadə olunmuşdur.
- E. 12-17-ci ayələr imanlı imana əsaslanan cəsərət və əminlik barədə məlumatlandırır.
1. Birincisi, Ruh tərəfindən dəyişdirilmiş dünyagörüşü və həyat tərzidir.
 2. İkincisi, Allahdan qorxumuz Ruh tərəfindən ailə məhəbbəti hissi ilə əvəz olunmuşdur.
 3. Üçüncüsü, daxilimizdə yaşayan Müqəddəs Ruhun üreyimizdə Allahın övladları olduğumuzu təsdiq etməsidir.
 4. Dördüncüsü, bu təsdiq, günaha batmış bu dünyanın problemləri və çətinlikləri içində belə qətidir.
- F. 31-39-cü ayələr, Əhdi-Ətiq peyğəmbərlərinin tipik ədəbi üsulu olan məhkəmə səhnəsidir. Allah Hakimdir, şeytan ittihamçıdır, İsa müdafiəçidir (paraklet), mələklər müşahidəçidirlər. Şeytan imanlı insanları ittiham edir (Əyy. 1-2; Zək. 3).
1. hüquqi terminlər
 - i. bizə qarşı (Rom. 8:31)
 - ii. ittiham (Rom. 8:33)
 - iii. saleh sayan (Rom. 8:33)
 - iv. məhkum edən (Rom. 8:34)
 - v. vəsatətçilik edir (Rom. 8:34)
 2. ittihamçı, "kim" (Rom. 8:31,33,34 [orijinalda üç dəfə],35)
 3. Allahın Məsihdə olan təminatı (Rom. 8:32, 34b)
 4. Allahdan ayrılmaq yoxdur
 - i. dünyəvi şəraitlər (Rom. 8:35)
 - ii. Əhdi-Ətiqdən sitat – Zəb. 44:22 (Rom. 8:36)
 - iii. qələbə (Rom. 8:37,39)
 - iv. fəvqəltəbii şəraitlər və ya qüvvələr (Rom. 8:37-39)

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 8:1-8

¹Deməli, indi Məsih İsa olanlara heç bir məhkumluq yoxdur. ²Çünki həyat verən Ruhun qanunu səni günah və ölüm qanunundan Məsih İsa vasitəsilə azad etdi. ³Beləcə cismani təbiət üzündən gücsüz olan Qanunun edə bilmədiyini Allah etdi: Öz Oğlunu günahlı cismin bənzərində günah qurbanı olaraq göndərib günahı Onun cismi ilə məhkum etdi ki, ⁴Qanunun ədalətli tələbləri artıq cismani təbiətə görə yox, Ruha görə həyat sürən bizlərdə yerinə yetsin. ⁵Cismani təbiətə görə yaşayanlar cismani şeylər barədə düşünür, Ruha görə yaşayanlar isə Ruhla bağlı şeylər barədə düşünür. ⁶Cismani təbiətə uyan fikirlər ölüm, Ruha uyan fikirlərsə həyat və sülh gətirir. ⁷Çünki cismani təbiətə uyan fikirlər Allaha qarşı düşmənçilik edir; belə ki bunlar Allahın qanununa tabe deyil və ola da bilməz. ⁸Həmçinin cismani təbiətdə olanlar Allahı razı sala bilməz.

8:1

NASB "Buna görə, indi"
NKJV, NRSV "indi beləcə"
TEV "İndi"
NJB "səbəb, beləcə"

Bu, əvvəlki kontekstə bağlıdır. Bəziləri bunu Rom. 7:24-25-ə bağlı olduğunu düşünürlər, lakin bunun daha geriyə, Rom. 3:21-7:25-ə bağlı olduğu daha ağılabatandır.

■ **"yoxdur"** "Yoxdur" sözü yunanca mətnə cümlənin əvvəlində durur. Beləliklə, Məsihdə olanlara (müq. et. Rom. 8:1-3) və Ruha görə yaşayanlara (müq. et. Rom. 8:4-11) "heç bir məhkumluğun olmadığı" xüsusilə vurğulanır. Bunlar, yeni əhdin iki tərəfidir.

1. yeni əhd Məsihdə əvəzsiz olaraq verilir
2. əhdə cavab olaraq müəyyən həyat tərzini tələb olunur

Saleh sayılma (müq. et. Rom. 5:1-11) həm obyektiv (XƏBƏR FORMASI), həm də subyektivdir (ƏMR ŞƏKLI). Həm bir haldır, həm də həyat tərzidir!

■ **"məhkumluq"** Bu termin *katakrima* Septuagintada tez-tez işlənməyib, lakin itaətsizliyə görə Qan. 27:26-dəki lənəti əks etdirir (müq. et. Qan. 27:26-nın Qal. 3:10-da sitat gətirilməsi; orada "lənət" sözü işlənilib). Bunun mənası, "qanuni hökmdən sonra verilən cəza"dır. Hüquqi anlamda saleh sayılmanın əksi olan və Paulun yazılarında nadir işlənən bu sözə (müq. et. Rom. 5:16,18) Əhdi-Cədidin başqa heç bir yerində rast gəlinmir.

Məhkumluq anlayışı ilk dəfə şeytanın Allahın xalqını əhdi pozmaqda ittiham etməsi və İsraildən olmayan Öyyub kimi adamları (müq. et. Öyy. 1-2) təqsirləndirməsi ilə meydana gəlir. İndi isə imanlılar Məsihlə birlikdə qanuna münasibətdə öldülər (müq. et. Rom. 6) və buna görə nə qanunun, nə də şeytanın onları ittiham etməsi üçün heç bir əsas yoxdur.

Kral Yakovun ingiliscə tərcüməsində 1-ci ayədə "cismani təbiətə görə yox, Ruha görə həyat sürənlərə" sözləri əlavə olunub. Bir çox yunanca əlyazmalarda 1-ci ayədə bu sözlər yoxdur. UBS⁴ bu sözlərin daxil edilməməsini "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik). Bu fraza Rom. 8:4-də yer alır. Rom. 8:1-də o tamamilə yersizdir, amma Rom. 8:4-ə uyğundur. 1-3-cü ayələrdə mövqe olaraq təqdis edilmədən (XƏBƏR FORMASI), 4-11-ci ayələrdə isə təcrübi təqdis edilmədən (Rom. 6:4-dəki Xüsusi mövzuya bax) və ya Məsihə bənzərlikdən (ƏMR ŞƏKLI, Rom. 8:29-dəki qeydə bax) söhbət gedir. Uilyam R. Nyuellin "Romalıların Məktubunun ayə-ayə təhlili" (William R. Newell, *Romans Verse by Verse*, Moody, 1938) kitabının 289-cu səhifəsindəki səhifəaltı qeydə bax.

"Reviziya edilmiş versiyada "cismani təbiətə görə yox, Ruha görə həyat sürənlərə" sözləri buraxılıb.

Kral Yakovun tərcüməsindən bəri 300 ildən uzun bir müddət ərzində əlimizdə olan ən yaxşı, ən dəqiq çoxlu qədim yunanca əlyazmalar bərpa olunub və səmimi imanlı insanlar əlyazmaların köçürülməsi prosesində baş vermiş səhvlərin düzəldilməsi istiqamətində çox çətin, amma səmərəli iş görərək xeyli irəliləyiblər. Çünki, məlum olduğu kimi, Müqəddəs Yazıların orijinal əlyazmaları əlimizdə yoxdur; yəqin ki Allah, hər şeydən büt düzəltməyə, qədim şeylərə pərəstiş etməyə meylli olan insanlardan bunları gizlətməyi lazım bilmişdir.

1-ci ayədə sadəcə "Məsih İsa olanlara" sözləri ilə kifayətlənməliyik, çünki: (1) yunanca əlyazmalar "cismani təbiətə görə yox, Ruha görə həyat sürənlərə" frazasının 1-ci ayəyə daxil edilməməsini sübut edir; bu sözlərin 4-cü ayəyə daxil edilməsi hər cəhətdən təsdiq olunur; (2) ruhani düşüncə də bunu əsaslandırır, çünki bu sözlər 1-ci ayəyə daxil edilsə, bu ayə əminliyimizin Allahın Ruhundan deyil, öz həyatımızdan asılı olduğunu öyrədəcək. Lakin Məsih İsa hər kəs məhkum edilməyəcəyinə əmin olmalıdır; bütün İncil bunu öyrədir. Əks halda əminliyimiz Məsihdəki mövqeyimizdən deyil, öz həyatımızdan asılı olardı. (3) Bu fraza, imanlının məhkumluqdan xilas olduğunu deyil, həyat tərzini təsvir edən 4-cü ayəyə münasibdir. (4) Kral Yakovun tərcüməsində 1-ci ayənin sonunda yer alan bu frazanın bir *gloss* (əlyazmaları köçürən şəxsin haşiyə qeydi) olması onun təkcə böyük unsial əlyazmalar Alef, A, B, C, D, F, G; A və D-də (təshih edilmiş) buraxılmış olmasına əsaslanmır; kiçik hərflərlə yazılmış bəzi qədim versiyalarda (bax: Olshausen, Meyer, Alford, J. F. və B. və Darbinin (Darby) *Synopsis, in loc* kitabında bu mövzuya dair yazılanlar) da bu fraza buraxılıb; habelə bu frazanın qanunpərəst qorxu ilə edilmiş bu növdən digər əlavələrə bənzəməsi də bunu əsaslandırır.

Allahın Öz kəlamının tərcümə edilməsini və tərcüməsinin də səlahiyyətli olmasını istədiyi, Əhdi-Cədidə Əhdi-Ətiq sitatlarının əsl ibrancədən deyil yunanca tərcüməsi olan Septuaqintadan gətirilməsi ilə təsdiq olunur.

Allahın əlimizə verdiyi əlyazmaları tədqiq etməyə özlərini həsr edən və bizə əla bir tərcümə verən adamlara görə Allaha şükür etməliyik. Belə alimləri yüksək qiymətləndirmək və Allahın nə *demiş* olduğunu böyük bir həlimliklə öyrənməyə çalışmaq əvəzinə Allahın Müqəddəs Kitabda nə *deməli* olduğunu bizə anlatmaq missiyasını öz üzərinə götürmüş məğrur "modernistlər"dən (və ya keçmiş illərdə "daha yüksək tənqidçilər"dən) qəti və tam şəkildə ayırd etməliyik" (s. 289).

■ **"Məsih İsada olanlara"** Paul üçün səciyyəvi olan bu ifadə (YERLİK HAL) müasir dildə "şəxsi münasibət" ifadəsinin ekvivalentidir. Paul İsanı tanıyır, sevir, Ona xidmət edir və Onda sevinirdi. Müjdə həm iman ediləcək xəbər, həm də qəbul ediləcək Şəxsdir. Həyat gücü, onun Dəməşq yolunda qarşılaşdığı dirilmiş Məsih ilə münasibətindən qaynaqlanırdı (müq. et. Həv. 9). Onun İsa ilə təcrübəsi İsayə dair teologiyasından əvvəl gəlirdi. Təcrübəsi tənha bir yerə çəkilən mistisizm deyil, fəal müjdəçi xidməti (müq. et. Mat. 28:18-20; Luka 24:47; Həv. 1:8) ilə nəticələnirdi. Onu tanımaq, Ona xidmət etmək deməkdir. Yetkin məsihçilik bir xəbər (təlim), bir Şəxs və bir həyat tərzidir! (Rom. 1:5-dəki qeydə bax)

8:2 "həyat verən Ruhun qanunu... günah və ölüm qanunu" Ehtimal ki, bu ifadələr,

1. günah qanunu (müq. et. Rom. 7:10,23,25) və Allahın yeni qanunu (müq. et. Rom. 7:6,22,25)
2. "məhəbbət qanunu" (müq. et. Yaq. 1:25; 2:8,12) və "Musanın Qanunu" (müq. et. Rom. 7:6-12)
3. köhnə dövr və yeni dövr
4. köhnə əhd və yeni əhd (müq. et. Yer. 31:31-34; İncildəki İbranlıərə Məktub) arasındakı təzadə işarə edə bilər.

Bu qarşılaşdırma üslubu aşağıdakı təzadlarla davam etdirilir:

1. həyat verən Ruhun qanunu – günah və ölüm qanunu, Rom. 8:2
2. cismani təbiətə görə – Ruha görə, Rom. 8:4 və 5
3. cismani şeylər – Ruhla bağlı şeylər, Rom. 8:5
4. cismani şeylər barədə düşünmək – Ruhla bağlı şeylər barədə düşünmək, Rom. 8:5
5. Cismani təbiətə uyan fikirlər – Ruha uyan fikirlər, Rom. 8:6
6. cismani təbiətdə – Ruhda, Rom. 8:9
7. bədən ölüdür – ruh diridir, Rom. 8:10
8. öləcəksiniz – yaşayacaqsınız, Rom. 8:13
9. könlük ruhu deyil – övladlıq Ruh, Rom. 8:15

Dərs üçün NASB Müqəddəs Kitabında (s. 1645) Paulun Romalılarına Məktubunda "qanun" sözünü işlətdiyi mənaların maraqlı siyahısı verilir.

1. nəzarət edən qüvvət, Rom. 8:2
2. Allahın qanunu, Rom. 2:17-20; 9:31; 10:3-5
3. Tövrat, Rom. 3:21b
4. bütöv Əhdi-Ətiq, Rom. 3:19
5. bir qayda, Rom. 3:27

NASB, NRSV,

NJB "sizi azad edib"

NKJV, TEV "məni azad etmişdi"

2-3-cü ayələr Rom. 6-cı fəslin teoloji təlimidir. Qədim yunanca mətnlərdə bir sıra fərqli ƏVƏZLİKLƏR yer alır

1. "məni" A, D, K və P əlyazmalarında
2. "səni" 8, B, F və G əlyazmalarında
3. "bizi" daha gec dövrdə, Ψ unsial əlyazmasında

UBS⁴ "səni" ƏVƏZLİYİNİ "B" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (yüksək əminlik). UBS³ bunu "D" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (böyük çətinlik).

Paulun yazılarının əlyazmalarında "biz", "sən", "siz", "mən" ƏVƏZLİKLƏRİNİN fərqli variantlarına tez-tez rast gəlinir.

8:3 "Qanunun edə bilmədiyini" Musanın Qanunu yaxşı və müqəddəsdir, lakin insanlar zəif və günahkardır (müq. et. Rom. 7:12, 16). Burada FƏİL deyil, *adunaton* SİFƏTİ işlədilib; adətən "qeyri-mümkün" mənasına gələn bu söz (müq. et. Mat. 19:26; İbr. 6:4,18; 10:4; 11:6), "güzsüz" mənasına da gələ bilər (müq. et. Həv. 14:8; Rom. 15:1). Qanun insana azadlıq gətirməyə qadir deyil idi (müq. et. Qal. 3:21). Əksinə, Qanun sadəcə olaraq məhkumluq, ölüm və lənət gətirib (müq. et. Qalatiyalılara 3)!

■ **"cismani təbiət üzündən gücsüz olan"** Rom. 7-ci fəsildə Paul əsasən bundan söhbət edir. Allahın Qanunu yaxşı və müqəddəsdir, amma günaha batmış itaətsiz bəşəriyyət onun tələblərini yerinə yetirə bilmir. Rabbilərdən fərqli olaraq, Paul Yar. 3-cü fəslin nəticələrini vurğulayıb. Rabbilərin əksəriyyəti şərin dünyaya gəlişini Yaradılış 6-cı fəsildə görür.

■ **"Allah etdi: Öz Oğlunu... göndərib"** Günaha batmış bəşəriyyətin köhnə əhddə edə bilmədiyini Allah yeni əhddə (müq. et. Yer. 31:31-34; Yez. 36:22-36) İsa vasitəsilə (müq. et. Yeş. 53; Yəh. 3:16) etmişdir. Zahiri tələblər əvəzinə Allah daxili Ruh, yeni ürəyi və yeni düşüncəni vermişdir. Bu yeni əhd tövbəyə və Məsihin tamamlanmış işinə əsaslanır, insanın əməllərinə deyil (müq. et. Ef. 2:8-9). Lakin hər iki əhddə Allahın yoluna yaraşan yeni həyat tərzini tələb olunur (müq. et. Ef. 1:4; 2:10).

■ **"günahlı cism bənzərində"** Eyni həqiqət Fil. 2:7-8-də elan olunur. İsanın həqiqi insan bədəni var idi (ancaq günahlı təbiəti yox idi, müq. et. Fil. 2:7-8; İbr. 7:26). İsa həqiqətən bizimlə birdir. O hər cəhətdən sınağa çəkilmiş, lakin günahsızdır (müq. et. İbr. 4:15). O bizi başa düşür. O bizim üçün vəsatət edir (müq. et. Rom. 8:34; İbr. 7:25; 9:24).

■ **"günah qurbanı olaraq"** "Qurban" sözü NASB tərcüməsində kursivlə yazılıb, NJB-də nəzərdə tutulub və NRSV-də səhifəaltı qeyddə verilib. Eyni anlayış 2Kor. 5:21 və 1Pet. 2:24-də yer alır. İsa ölmək üçün gəlmişdir (müq. et. Yeş. 53:4-6,10-12; Mark 10:45). İsanın məsum (qüsursuz) həyatı bütün bəşəriyyət uğrunda (müq. et. İbr. 10:6,8; 13:11) günah qurbanı olub (müq. et. Yəh. 1:29).

■ **"günahlı Onun cismi ilə məhkum etdi"** İsanın fiziki ölümü bəşəriyyətin tək-cə insanların ayrı-ayrı günahları deyil (Musa'nın Qanunu kimi), həm də bəşəriyyətin günahlı təbiəti ilə bağlı problemi önə çıxarıb həll etmişdir. Onun həyatı, ölümü, dirilməsi və göyə qaldırılması Allahın əbədi xilas məqsədini yerinə yetirmişdir (müq. et. Həv. 2:23; 3:18; 4:28; 13:29). O həmçinin bunu göstərərək ki, insan necə ola bilər və necə olmalıdır (müq. et. Yəh. 13:15; 1Pet. 2:21).

8:4 Bu ayə yəqin ki yeni əhdə aiddir (müq. et. Yer. 31:33 və Yez. 36:26-27). Xilasımızın iki cəhətinə toxunulur.

1. İsa köhnə əhdin tələblərini yerinə yetirib və Ona iman etməklə bu salehlik imanlılara öz savablarından asılı olmayaraq əvəzsiz hədiyyə kimi verilir. Biz buna saleh sayılma və ya mövqe olaraq təqdis edilmə deyirik.
2. Allah imanlılara yeni ürək, yeni zəhin və yeni ruh verir. İndi biz cismani təbiətdə deyil, Ruhda yaşayırıq. Buna "tədrici təqdis edilmə" deyilir.

Məsihcilik yeni əhddir; bu əhdin həm hüquqları (xilas ənamı), həm də vəzifələri (Məsihə bənzəmək, müq. et. Rom. 6:13) vardır.

"İyeronimin Müqəddəs Kitab şərhində" (*The Jerome Bible Commentary*, s. 315) qrammatikaya dair maraqlı bir qeyd vardır: İNDİKİ ZAMAN FƏLİ SİFƏTİ üstəgəl MƏ ƏDATI müəyyən şərtlik ifadə edir və effektiv məsihçinin həyatının avtomatik olaraq vəftizdən qaynaqlanmadığı mənasına gəlir. Biz, insanlar, xilasımızı və Məsihə bənzəməyimizi özümüz seçirik! Ruh bizi yönəldir və həvəsləndirir, lakin itaət etməyə məcbur etmir!

■ **"cismani təbiətə görə yox, Ruha görə həyat sürən"** Həmin bu təzaddan Qal. 5:16-25-də də bəhs olunur. Hüquqi salehliklə yanaşı saleh həyat tərzini də olmalıdır. Yeni əhdin yeni ürəyi və yeni düşüncəsi xilasımızın əsası deyil, nəticəsidir. Əbədi həyatın müşahidə edilə bilən zahiri xüsusiyyətləri vardır (Mat. 7)!

8:5 Rom. 8:5-8-də Paul "cismani təbiətdə" həyatı "Ruhda" həyat ilə qarşılaşdırır ("cismani təbiətin əməlləri", müq. et. Qal. 5:19-21 və "Ruhun səmərəsi", müq. et. Qal. 5:22-25). Rom. 8:2-dəki ətraflı qeydə bax.

8:6 "uyan fikirlər" Yəhudilər gözlərin və qulaqların ruhun pəncərələri olduğunu dərk edirdilər. Günah insanın düşüncəsindən başlayar. Biz nəyi düşünürüksə, ona çevrilirik (müq. et. Rom. 12:1-2; Fil. 4:8)!

Paul insanlarda iki "niyyət" (*yetzer*) olduğu barədə ənənəvi rəbbinik görüşünü tam qəbul etmirdi. Paulun fikrincə, yaxşı niyyət günaha batmış məxluqlarda yalnız Rəbbə döndəndən sonra əmələ gəlir. Paulun fikrincə, Müqəddəs Ruhun insanın daxilində məskən salması ilə daxili ruhani münaqişə başlanırdı (müq. et. Yəh. 16:7-14).

■ **"həyat"** Bu söz (*zoē*) əbədi həyatı, yeni çağ həyatını bildirir.

■ **"sülh"** Bu sözün ilkin mənası "qırılmış bir şeyi sarıyıb bənd etmək" (müq. et. Yəh. 14:27; 16:33; Fil. 4:7). Bax: Rom. 5:1-dəki Xüsusi mövzu: "Sülh" (Special Topic: Peace). Əhdi-Cədidə sülh sözü üç mənada işlənir:

1. Məsih vasitəsilə Allahla barışdığımızda dair obyektiv həqiqət (müq. et. Kol. 1:20)
2. Allahla düzgün münasibətdə olduğumuza dair subyektiv hissimiz (müq. et. Yəhya 14:27; 16:33; Fil. 4:7)
3. Allahın Məsih vasitəsilə yəhudilər ilə başqa millətləri bir bədən olaraq birləşdirməsi (müq. et. Ef. 2:14-17; Kol. 3:15)

8:7-11 Paul Allahdan ayrı olan bəşəriyyəti bir neçə yolla təsvir etmişdir.

1. Allaha qarşı düşmən, Rom. 8:7
2. Allaha tabe deyil, Rom. 8:7
3. Allahı razı sala bilməz, Rom. 8:8
4. ruhən ölü, bunun nəticəsi əbədi ölümdür, Rom. 8:10-11

Rom. 5:6, 8 və 10-dakı paralellərə bax.

8:7

NASB, NRSV "cismani təbiətə uyan fikirlər Allaha qarşı düşmənçilik edir"

NKJV "cismani düşüncə Allaha qarşı düşmənçilikdir"

TEV "insanlar Allaha düşmən olurlar"

NJB "nizamsız insan təbiətinin görüşü Allaha qarşıdır"

Bu frazanın Rom. 8:6-dakı "cismani təbiətə uyan fikirlər ölümdür" və Rom. 8:5-dəki "cismani təbiətə görə yaşayanlar" frazaları ilə paralel olduğuna diqqət yetirin. Həmçinin insanın günahlı təbiətinin həm fikirlər (dünyagörüşü), həm də həyat tərzini (müq. et. Rom. 7:5) olduğunu qeyd edin. Bax: Rom. 1:3-dəki Xüsusi mövzu: "Bəşər (*sarx*)" (Special Topic: Flesh (*sarx*)).

■ **"və ola da bilməz"** Günaha batmış bəşəriyyət nəinki Allahın yolunu tutmaq istəmir, həm də buna qadir deyildir. Günaha batmış bəşəriyyət, Müqəddəs Ruhun köməyi olmasa, ruhani şeylərə reaksiya verə bilməz (müq. et. Yeş. 53:6; 1Pet. 2:24-25). Təşəbbüs həmişə Allahın olmalıdır (müq. et. Yəh. 6:44,65). Bu bizim əhdi seçməkdə məsuliyyətimizi ləğv etmir, ancaq insanların əhdə təşəbbüscü olmadıqlarını, Rəbbə cavab verdiklərini açıqlayır.

8:8 "cismani təbiətdə olanlar" Paul bu ifadəni iki mənada işlədir.

1. fiziki bədən (müq. et. Rom. 1:3; 2:28; 4:1; 9:3,5)
2. bəşəriyyətin Allahı kənara qoyaraq göstərdiyi səylər (müq. et. Rom. 7:5; 8:4-5)

Burada 2-ci mənə nəzərdə tutulur. Asi, imansız bəşəriyyətdən bəhs olunur. Bax: Rom. 1:3-dəki Xüsusi mövzu: "Bəşər (*sarx*)" (Special Topic: Flesh (*sarx*)).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 8:9-11

⁹ Lakin Allahın Ruhunu sizdə yaşayarsa, siz cismani təbiətdə deyil, Ruhdasınız. Kimdə Məsihin Ruhunu yoxdursa, o adam Məsihə məxsus deyil. ¹⁰ Əgər Məsih sizdədirsə, bədəniniz günah səbəbindən ölü, ruhunuzsa sahlilik səbəbindən diridir. ¹¹ Əgər İsanı ölümlər arasından Dirildənin Ruhunu sizdə yaşayarsa, Məsihi ölümlər arasından Dirildən, sizdə yaşayan Ruhunu ilə sizin də fani bədənlərinizə həyat verəcək.

8:9 "yaşayarsa" Rom. 8:9,10,11,13 (iki dəfə) və 17-də (iki dəfə) ŞƏRT CÜMLƏLƏRİ silsiləsi yer alır. Bunların hamısı BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏLƏRİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman

edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Paul Romadakı imanlılar cəmiyyətində olan oxucularının məsihçi olduqlarını güman edirdi (müq. et. Rom. 8:9a).

■ **"Məsihin Ruhu"** İnsanın ya Ruhu var və o imanlıdır, ya da Ruhu yox və o ruhən həlak olur. Biz xilas olanda Müqəddəs Ruhu tam şəkildə alırıq. Daha çox Ruha ehtiyacımız yoxdur; Ruhun özümüzü Ona daha çox həsr etməyimizə ehtiyacı var!

9a-da "Allahın Ruhu"; 9b-də "Ruh" və 9c-də "Məsihin Ruhu" sinonim ifadələrdir.

XÜSUSİ MÖVZU: "İSA VƏ RUH" (SPECIAL TOPIC: JESUS AND THE SPIRIT)

8:10 "Əgər" Bu BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR (*ei* və "olmaq" feilinin XƏBƏR FORMASI). Paul güman edir ki, oxucularının (yəni Romadakı imanlılar cəmiyyəti)

1. daxilində Məsih məskən salıb
2. aralarında Məsih yaşayır

■ **"Məsih sizdədir"** Burada "siz" CƏM FORMADADIR. "Məsih" deyildikdə onların daxilində yaşayan Oğul/Ruh nəzərdə tutulur (müq. et. Yəh. 14:16-17; Kol. 1:27). İnsanlar Oğula/Ruha malikdirlər, əks təqdirdə məsihçi deyillər (müq. et. 1Yəh. 5:12). Paul üçün "Məsihdə" teoloji baxımdan "Ruhda" ilə aynidir.

■ **"bədəniniz günah səbəbindən ölü"** Məsihçilər belə, Adəmin günahı, günaha batmış dünya və öz şəxsi itaətsizlikləri üzündən fiziki cəhətdən ölürlər (müq. et. Rom. 5:12-21). Günahın həmişə öz təbii gedişi var. Ruhani ölüm (müq. et. Yar. 3; Ef. 2:1) fiziki ölümlə nəticələnmişdir (müq. et. Yar. 5; İbr. 9:27; Rom. 8:13-dəki qeydə bax). İmanlılar eyni zamanda həm Ruhun yeni dövründə (müq. et. Yoel 2:28-29; Həv. 2:16), həm də günah və itaətsizliyin köhnə dövründə yaşayırlar (müq. et. Rom. 8:21, 35).

■ **"ruhunuzsa salehlik səbəbindən diridir"** Burada "ruh" deyildikdə insan ruhunun (müq. et. NASB, ASV, NIV, Williams, Jerusalem Bible), yoxsa Müqəddəs Ruhun (müq. et. KJV, TEV, REB, Karl Barth, C. K. Barrett, John Murray və Everett Harrison) nəzərdə tutulduğu barədə tərcüməçilər və şərhçilər arasında fikir ayrılığı vardır. Geniş kontekst bu qısa fraza barədə anlayışımızı genişlədir. Hətta Məsihə iman gətirənlər belə günaha batmış dünyada yaşadıklarına görə öləcəklər. Lakin İsaya iman vasitəsilə gələn salehlik səbəbilə onlar artıq əbədi həyata malikdirlər (müq. et. Ef. 2:4-6). Bu, Allahın Padşahlığının "artıq gəlib, lakin hələ gəlməyib" gərginliyidir. Köhnə dövr və yeni dövr zamanı içində üst-üstə gəliblər.

■ **"salehlik"** Bu kontekstdə bu söz

1. Məsihə iman vasitəsilə gələn və bizə sayılan salehlik (saleh sayılma və mövqe olaraq təqdis edilmə; müq. et. Rom. 4)
2. Ruhda olan və xilas olmuş həyatı sübut edən yeni həyat (tədrici təqdis edilmə) deməkdir.

Rom. 1:17-dəki xüsusi mövzuya bax.

8:11 "Əgər" 9-cü ayədəki qeydə bax.

■ **"İsanı ölümlər arasından Dirildənin Ruhunu sizdə yaşayır"** Üçlüyün hansı Şəxsi imanlıların daxilində yaşayır? Məsihçilərin əksəriyyəti "Ruh" deyər cavab verəcək. Bu, şübhəsiz, düz cavabdır, lakin həqiqətdə Müqəddəs Üçlüyün hər üç Şəxsi imanlıların daxilində yaşayır.

1. Ruh (Yəh. 14:16-17; Rom. 8:11; 1Kor. 3:16; 6:19; 2Tim. 1:14)
2. Oğul (Mat. 28:20; Yəh. 14:20,23; 15:4-5; Rom. 8:10; 2Kor. 13:5; Qal. 2:20; Ef. 3:17; Kol. 1:27)
3. Ata (Yəh. 14:23; 2Kor. 6:16)

Bu fraza, Əhdi-Cədidin Müqəddəs Üçlüyün hər üç Şəxsinin xilas işlərində iştirakını öyrətdiyini göstərməyə xidmət edir.

1. Ata Allah İsanı dirilti (müq. et. Həv. 2:24; 3:15; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,33,34,37; 17:31; Rom. 6:4,9; 10:9; 1Kor. 6:14; 2Kor. 4:14; Qal. 1:1; Ef. 1:20; Kol. 2:12; 1Sal. 1:10)
2. Oğul Allah Özünü dirilti (müq. et. Yəh. 2:19-22; 10:17-18)

3. Ruh Allah İsanı dirilti (müq. et. Rom. 8:11)
Müqəddəs Üçlüyə edilən bu vurğunu Rom. 8:9-11-də də görmək olar.

XÜSUSİ MÖVZU: "ÜÇLÜK" (SPECIAL TOPIC: THE TRINITY)

■ **"sizin də fani bədənlerinizə həyat verəcək"** Bu FEİL, dirilmə gününə işarə edən GƏLƏCƏK ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR. İsanın və ardıcıllarının dirilməsi, həyatı önəm daşıyan doktrindir (müq. et. 1Kor. 15:1 və sonrakı ayələr; 2Kor. 4:14). Məsihçilik öyrədir ki, imanlılar əbədiyyətdə bədəndə yaşayacaqlar (müq. et. 1Yəh. 3:2). Ruh Məsihi dirildibse (müq. et. 1Kor. 15:12-21), Onun ardıcıllarını da dirildəcəkdir (müq. et. Rom. 8:23).

NASB, NKJV,
NRSV, NJB,
REB, NET "Onun Ruhunu vasitəsilə"
NRSV-dəki səhifəaltı qeyd - "Onun Ruhunu hesabına"
TEV "Onun Ruhunun hüzarı ilə"

Bu frazanın qrammatik forması ilə bağlı əlyazma fərqləri mövcuddur.

1. YİYƏLİK HAL, X, A, C və P^c əlyazmaları
2. TƏSİRLİK HAL, B, D, F və G əlyazmaları

UBS⁴ YİYƏLİK HAL variantını "B" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (yüksək əminlik).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 8:12-17

¹²Beləliklə, ey qardaşlar, biz cismani təbiətimizə borclu deyilik ki, ona görə yaşayaq. ¹³Çünki cismani təbiətə görə yaşayırsınızsa, öləcəksiniz, amma bədənin pis əməllərini Ruhun vasitəsilə öldürürsünüzsə, yaşayacaqsınız. ¹⁴Allahın Ruhunu ilə yönəldilənlərin hamısı Allahın oğullarıdır. ¹⁵Axı siz köləlik ruhunu almadınız ki, yenə də qorxu içində yaşayasınız; övladlıq Ruhunu aldınız. Elə o Ruhun vasitəsilə Allaha «Abba, Ata» deyə nida edirik. ¹⁶Elə Ruh Özünü bizim ruhumuzla birgə şəhadət edir ki, biz Allahın övladlarıyıq. ¹⁷Əgər Onun övladlarıyıqsa, deməli, həm də varisləriyik. Əgər Məsihin izzətinə şərik olmaq üçün Onun çəkdiyi əzablara şərik oluruqsa, Allahın varisləri və Məsihin irs şəriki oluruq.

8:12 "Beləliklə" Paul Rom. 8:1-11-dəki söhbətdən nəticə çıxarmağa davam edir.

■ **"borclu"** Bu, məsihçi azadlığının tərs üzüdür (müq. et. Rom. 14:1-15:13). Rom. 8:1-11-də həm mövqe olaraq (XƏBƏR FORMASI), həm də tədrici (ƏMR ŞƏKLİ, Rom. 6:4-dəki Xüsusi mövzuya bax) təqdis edilmə barədə deyilənlərdən çıxarılan nəticədir. Bu həmçinin onu da aydın göstərir ki, imanlılar köhnə günahlı təbiətləri ilə mübarizə aparmalıdır (Rom. 6:12,19; 7:7-24; 1Kor. 6:18-19; Ef. 6:10-19). Bir qərar vermək vacibdir (ilkin iman) və ondan sonra təkrar-təkrar qərar vermək vacibdir (imana uyğun həyat tərzi)!

8:13 "yaşayırsınızsa" Rom. 8:9,10,11,13 (iki dəfə) və 17-də (iki dəfə) ŞƏRT CÜMLƏLƏRİ silsiləsi yer alır. Bunların hamısı BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏLƏRİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bəddii məqsədlərinə xidmət edən ifadələrdir. Paul Romadakı imanlılar cəmiyyətində olan oxucularının Ruha görə yaşayan məsihçi olduqlarını güman edirdi. Lakin bu həyat bir şərtədən asılıdır (insanın əməkdaşlığı).

■ **"cismani təbiətə görə yaşayırsınızsa, öləcəksiniz"** Rom. 8:13-dəki FEİL FORMALARININ hər ikisi, davamlı hərəkəti bildirən İNDİKİ ZAMANDADIR. Müqəddəs Kitab ölümün üç mərhələsini aşkar edir.

1. ruhani ölüm (müq. et. Yar. 2:17; 3:1-7; Ef. 2:1)
2. fiziki ölüm (müq. et. Yar. 5)
3. əbədi ölüm (müq. et. Vəhy 2:11; 20:6,14; 21:8)

Bu mətnə haqqında danışılan ölüm, Adəmin ruhani ölümüdür (müq. et. Yar. 3:14-19); bu ölüm bəşəriyyətin fiziki ölümünə səbəb olmuşdur (müq. et. Yar. 5).

Adəmin günahı insanların təcrübəsinə ölümü gətirmişdir (müq. et. Rom. 5:12-21). Hər kəs öz iradəsi ilə günah etməyi seçmişdir. Günahda qalmaq seçsək, günah bizi "əbədi olaraq" öldürəcək (müq. et. Vəhy 20:6, 14, "ikinci ölüm"). Biz məsihçi kimi Məsihlə birləşərək imanla günaha münasibətdə ölməli və Allah üçün yaşamalırıq (müq. et. Rom. 6).

☐ **"bədənin pis əməllərini Ruhun vasitəsilə öldürürsünüz, yaşayacaqsınız"** İmanlının xilas olduğuna əminliyi məsihçi həyat tərzilə təsdiq olunur və ya nümayiş etdirilir (müq. et. İncildəki Yaqubun Məktubu və 1-ci Yəhya). İmanlılar bu yeni həyatı öz söyləri ilə deyil, Ruhun gücü ilə yaşayırlar (müq. et. a.14). Lakin onlar hər gün özlərini Ruhun rəhbərliyinə həsr etməlidirlər (müq. et. Ef. 5:17-18; 6:10-18).

Bu kontekstdə "bədənin pis əməlləri" köhnə günahlı mənliyin həyatı olaraq görülür (müq. et. Qal. 5:19-21). Əbədiyyətdə bədəndə yaşayacağımız inkar edilmir (müq. et. Rom. 8:23), lakin daxilimizdə yaşayan Ruh (yeni dövr) və günaha qarşı davam etdirilən mübarizə (köhnə dövr) qarşılaşdırılır.

8:14 "Allahın Ruhu ilə yönəldilənlərin hamısı" Bu, Ruhun imanlılara davamlı olaraq yol göstərməsini bildiren İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV FƏLİ SİFƏTİDİR. Ruh bizi Məsihə cəlb edir (müq. et. Yəhya 6:44,65) və sonra bizdə Məsihin surətini yaradır (müq. et. Rom. 8:29-30). Məsihçilik bir qərarla məhdud deyildir. Əslinə baxanda, məsihçilik davamlı şagirdlikdir (müq. et. Mat. 28:19); qərar bu şagirdliyin yalnız başlanğıcıdır (müq. et. Rom. 10:9-13; Yəh. 1:12; 3:16). Söhbət xüsusi tədbirlərdən, zamanlardan və ya xidmətlərdən getmir; söhbət gündəlik fəaliyyətlərdən gedir.

☐ **"Allahın oğulları"** Əhdi-Ətiqədə CƏM FORMADA olan bu ifadə adətən mələklərə və çox nadir hallarda insanlara dair işləndir (bax: onlayn Xüsusi mövzu, www.freebiblecommentary.org). Bu ifadənin TƏK FORMASI Adəmə, İsrailə, onun padşahına və Məsihə dair işləndir. Burada o, bütün imanlılara aiddir (müq. et. Qal. 4:6-7). Rom. 8:14-də yunanca *huioi* (oğullar) sözü, Rom. 8:16-da isə *tekna* (övladlar) sözü işləndir. Bu kontekstdə bunlar sinonim kimi çıxış edir. İmanlılar artıq qul deyillər, ailə üzvləridir (müq. et. Rom. 8:15-17; Qal. 4:7).

8:15 "Ruh" Bu ayə, Rom. 8:10 kimi ikimənəlidir. Burada bəşəriyyətin Məsihdə olan yeni ruhu və ya Müqəddəs Ruh nəzərdə tutula bilər. 16-cı ayədə bunların hər ikisi vardır.

Paulun yazılarında Müqəddəs Ruhun imanlı fərddə törətdiyi işləri təsvir etmək üçün bu qrammatik quruluşdan istifadə olunan bir neçə yer vardır.

1. burada "köləlik ruhu deyil", "övladlıq Ruh", Rom. 8:15
2. "həlimlik ruhu", 1Kor. 4:21
3. "iman (sədaqət) ruhu", 2Kor. 4:13
4. "hikmət və vəhy ruhu", Ef. 1:17
5. "qorxaqlıq ruhu deyil", 2Tim. 1:7

Paulun özündən bəhs edərkən *pneuma* sözünü işlətdiyi bir neçə yer vardır, ələlxüsus 1-ci Korinflilərdə (müq. et. 1Kor. 2:11; 5:3,14; 7:34; 16:8; eləcə də Kol. 2:5). Bu kontekstdə Rom. 8:10 və 15, şübhəsiz, bu kateqoriyaya aiddir.

☐ **"köləlik ruhunu almadınız ki, yenə də qorxu içində yaşayasınız"** Köhnə təbiətin xüsusiyyəti qorxudur (müq. et. İbr. 2:15). Yeni təbiətin xüsusiyyəti Rom. 8:14-17-də təsvir olunub.

☐ **"övladlıq"** Roma qanununa görə övladlığa götürmə prosesi çox çətin idi, lakin proses başa çatdıqdan sonra dəyişməz idi (müq. et. Qal. 4:4-6). Bu metafora imanlının əminliyinin teoloji həqiqətini təsdiqləyir (Bax: Rom. 5:2-də Xüsusi mövzu). Təbii övladı mirasdan məhrum etmək və hətta öldürmək mümkün idi, lakin övladlığa götürülmüş şəxsə bunu etmək mümkün deyil idi. Bu, Paulun xilas təsviri üçün işlətdiyi ən sevimli metaforalardan biri idi (müq. et. Rom. 5:15, 23). Yəhya və Peter ailə münasibətlərinə bənzərliyə əsaslanan başqa bir metaforadan istifadə ediblər – "yenidən doğulmuş" (müq. et. Yəh. 3:3; 1Pet. 1:3,23). Ətraflı qeyd üçün bax: Qalatiyalılara 4:5-in onlayn şərh, www.freebiblecommentary.org.

☐ **"Abba"** Bu arami sözü uşaqların evdə öz atalarına səsləndiyi ad idi ("atacan" və ya "papa"). İsa və həvarilər aramicə danışırdılar (müq. et. Mark 5:41; 14:36; 1Kor. 16:22). İmanlılar artıq Məsihin qanı və daxilində yaşayan Ruh vasitəsilə Müqəddəs Allaha möhkəm imanla və ailə münasibətlərinə xas olan cəsarət ilə yaxınlaşa

bilərlər (müq. et. Mark 14:36; Qal. 4:6). Günaha batmış insanların Allaha "Ata" deyə bilməsi və Əbədi Olanın bunu arzulaması heyranedicidir! Bax: Rom. 1:7-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "ATA" (SPECIAL TOPIC: FATHER).

8:16 "Ruh Özü" Yunanca "Ruh" ORTA CİNSDƏDİR, bun görə də KJV-də bu söz ingiliscə "itself" (cansız əşyadan bəhs edirmiş kimi) tərcümə olunub; ancaq Ruh şəxsiyyətdir, kədərlənə bilər (müq. et. Ef. 4:30; 1Sal. 5:19), buna görə "Himself" (canlı şəxs) daha yaxşı tərcümədir. Bax: Rom. 8:27-dəki Xüsusi mövzu: "Müqəddəs Ruhun bir şəxs olması" (Special Topic: The Personhood of the Spirit).

■ **"bizim ruhumuzla birgə şəhadət edir ki, biz Allahın övladlarıyıq"** Rom. 8:13-də qeyd edildiyi kimi, imanlının əminliyinin bir cəhəti dəyişmiş və dəyişən həyatıdır (müq. et. İncildəki Yaqubun Məktubu və 1-ci Yəhya). Əminliyin başqa bir cəhəti, daxilimizdə yaşayan Ruhun bizə Allahdan qorxu əvəzinə ailə məhəbbəti verməsidir (müq. et. 1Yəh. 4:17-18). RSV və NRSV tərcümələrinə və durğu işarələrinə diqqət yetirin: "biz nida edirik ki, Abba! Ata! Elə Ruh Özü bizim ruhumuzla birgə şəhadət edir ki, biz Allahın övladlarıyıq" (müq. et. Qal. 4:6). Bu o deməkdir ki, imanlıların əminliyi Allaha Ruh vasitəsilə Ata deyə bilmələri ilə meydana gəlir.

Ruhun daxili şəhadəti qulaqla eşidilən bir səs deyildir, amma imanlının əməli təcrübəsidir.

1. günaha görə təqsirkarlıq hissi
2. Məsihə bənzəmək arzusu
3. Allahın ailəsinə mənsub olmaq arzusu
4. Allahın kəlamına acıb-susama
5. Müjdəni yaymanın vacibliyini hiss etmə
6. bir məsihçi kimi fədakarlığına vermənin vacibliyini hiss etmə

Bunlar, insanın Rəbbə dönmüş olduğunu təsdiqləyən ürək arzularıdır.

Xilas olduğuna əminlik konfessional məsələyə döndərilir.

1. Roma katolik teologiyası bu həyatda belə əminliyin mümkünlüyünü rədd edir, amma imanlının "həqiqi" imanlılar cəmiyyətinə (Roma katolik kilsəsinə) mənsub olmasına əsaslanan əminliyi öyrədir.
2. Jan Kalvin (islah edilmiş ənənə) əminliyi seçilməyə (əvvəlcədən təyin olunmaya) əsaslandırır, lakin seçilmiş olub-olmadığına hökm günündən əvvəl heç kəsin əmin ola bilməyəcəyini öyrədirdi.
3. Con Uesli (metodist ənənəsi) əminliyi kamil məhəbbətə əsaslandırır (bilinən günah olmadan yaşamaq)
4. baptistlərin əksəriyyəti əminliyi Müqəddəs Kitabdakı əvəzsiz lütfə əsaslandırırlar (eyni zamanda bütün xəbərdarlıqlara, nəsihətlərə göz yumurlar).

Əhdi-Cədidə məsihçi əminliyinə dair paradoksal təlim ilə bağlı iki təhlükə vardır.

1. "bir dəfə xilas olan, həmişəlik xilas olur" təlimini ifrata vaxtlandırmaq
2. xilasda insanın əməllərinin rolunu ifrata vaxtlandırmaq

İbranilərə 6-cı fəsil "bir dəfə kənara çıxan, həmişəlik kənarda qalacaq" təlimini açıq öyrədir. İmanlıların söyləri (yaxşı əməllər) onları xilas olmuş vəziyyətdə saxlamır (müq. et. Qal. 3:1-14). Lakin yaxşı əməllər məsihçi həyatının məqsədidir (müq. et. Ef. 2:10). Bunlar Allahla görüşməyimizin və Ruhun daxilimizdə məskən salmağının təbii nəticələridir. Bunlar insanın həqiqətən Rəbbə dönməyinin sübutudur.

Xilas olduğuna əminlik, Müqəddəs Kitabın insanı müqəddəsliyə çağırmasını azaltmamalıdır! Teoloji baxımdan, əminlik Üçlükdə vahid olan Allahın xasiyyəti və əməllərinə əsaslanır.

1. Atanın məhəbbəti və mərhəməti
2. Oğulun qurbanı ilə tamamlanmış işi
3. Ruhun tövbə edən imanlıni Məsihə cəlb etməsi və sonra onda Məsihin surətini yaratması

İnsanın xilas olduğunun sübutu dünyagörüşünün dəyişməsi, ürəyinin dəyişməsi, həyat tərzinin dəyişməsi və ümidinin dəyişməsidir! İnsanın xilas olduğuna əminliyi, həyat tərzi (yəni bəhrəsi, müq. et. Mat. 7:15-23; 13:20-22; Yəh. 15) ilə təsdiqlənməyən keçmiş bir qərarına əsaslanma bilməz. Əminlik, xilas kimi, məsihçi həyatı kimi Allahın mərhəmətinə cavabdan başlayır və ömür boyunca həmin cavabla davam edir. Bu, imanla yaşanan, dəyişmiş və dəyişən həyatıdır!

■ **"birgə şəhadət edir"** Bu *syn* ilə qurulmuş mürəkkəb sözlərdən biridir. Allahın Ruhunu imanlının ruhu ilə "birgə-şəhadət" edir. Paul bu mürəkkəb sözü Rom. 2:15; 8:16 və 9:1-də işlədir.

8:17 "Əgər" Rom. 8:9,10,11,13 (iki dəfə) və 17-də (iki dəfə) ŞƏRT CÜMLƏLƏRİ silsiləsi yer alır. Bunların hamısı BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏLƏRİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən ifadələrdir. Paul Romadakı imanlılar cəmiyyətində olan oxucularının məsihçi olduqlarını güman edirdi.

■ Bu ayədə "birgəlik, şəriklik" mənasına gələn *syn* ilə qurulan üç mürəkkəb söz vardır

1. imanlılar Məsihin irsinə şərikdir
2. imanlılar Məsihin əziyyətlərinə şərikdir
3. imanlılar Məsihin izzətinə şərikdir

Rom. 8:22 (iki dəfə), 26 və 28-də *syn* ilə qurulan daha çox mürəkkəb söz vardır. Ef. 2:5-6-da da imanlının Məsihdəki həyatını təsvir etmək üçün istifadə olunan *syn* ilə qurulan üç mürəkkəb söz vardır.

■ **"varisləriyik"** Bu, imanlıları təsvir edən başqa bir ailə metaforasıdır (müq. et. Rom. 4:13-14; 9:8; Qal. 3:29). Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "İMANLILARIN İRSİ" (SPECIAL TOPIC: BELIEVERS' INHERITANCE)

■ **"irs şəriki"** Bu, *sun* ilə qurulan daha bir mürəkkəb sözdür. Paul Rom. 8-də imanlıların Məsihin həyatına və ölümünə şərik olduqlarını vurğulamaq üçün bu qəbildən çoxlu sözləri yaradır.

1. irs şəriki, Rom. 8:17
2. əzablara şərik, Rom. 8:17
3. izzətinə şərik, Rom. 8:17

NASB, NKJV "əgər həqiqətən Onunla əzab çəkiriksə"
NRSV "əgər faktiki olaraq Onunla əzab çəkiriksə"
TEV "çünki biz Məsihin əzablarına şərik oluruqsa"
NJB "əzablarına şərik olaraq"

Günaha batmış bu dünyada əzab çəkmək imanlı üçün adi haldır (müq. et. Mat. 5:10-12; Yəh. 15:18-21; 16:1-2; 17:14; Həv. 14:22; Rom. 5:3-4; 8:17; 2Kor. 4:16-18; Fil. 1:29; 1Sal. 3:3; 2Tim. 3:12; Yaq. 1:2-4; 1Pet. 4:12-19). İsa nümunə göstərmiş (müq. et. İbr. 5:8). Fəslin qalan hissəsində bu mövzu davam etdirilir. Bax: Rom. 5:3-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "MƏSİHÇİLƏR NİYƏ ƏZİYYƏT ÇƏKİRLƏR?" (SPECIAL TOPIC: WHY DO CHRISTIANS SUFFER?)

■ **"izzətinə şərik olmaq üçün"** Yəhyanın yazılarında İsa Öz ölümündən "izzətlənmə" kimi danışır. İsa əzabları ilə izzətləndirilib. İmanlılar öz mövqeləri və çox vaxt təcrübələri ilə İsanın həyatına şərik olurlar (müq. et. Rom. 6). Bax: Rom. 5:17-18-dəki Xüsusi mövzu: "Allahın Padşahlığında hökmranlıq" (Special Topic: Reigning in the Kingdom of God).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 8:18-25

¹⁸Belə düşünürəm ki, çəkdiyimiz indiki əzablar bizə zahir olacaq izzətlə heç müqayisəyə gəlməz. ¹⁹Yaradılış Allahın oğullarının zahir olmasını böyük həsrətlə gözləyir. ²⁰Çünki yaradılış öz iradəsi ilə deyil, onu Təslim Edənin iradəsi ilə puçluğa təslim edildi. Amma ümidvardır ki, ²¹yaradılış özü də çürüməyə əsir olmaqdan xilas olub, Allah övladlarının izzətli azadlığına qovuşacaq. ²²Çünki bilirəm ki, bütün yaradılış indiyə qədər birlikdə inildəyib doğuş ağrısı çəkir. ²³Ancaq təkcə yaradılış yox, Ruhun nübarını alan biz özümüz də övladlığa qəbul olunmağımızı, yəni bədənimizin satın alınmasını gözləyərək içimizdə inildəyirik. ²⁴Çünki biz ümidlə xilas olduq. Amma gözə görünən ümid ümid deyil. Axı kim gördüyü şeyə ümid edər? ²⁵Amma görmədiyimiz şeyə ümid edəndə onu səbirlə gözləyirik.

8:18 "düşünürəm" Hərfi tərcüməsi "üstə gəlirəm, toplayıram". Bu, İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Paul Məsihin əzablarının nəticələri üzərində düşünməyə davam edir. Bu bir mühasibat termini idi və əsaslı tədqiqatdan sonra nəticəyə varmaq mənasında işləndirdi. Bu, Romalılara Məktubda təkrarlanan mövzudur (Rom. 2:3-dəki qeyd bax). İmanlılar anladıkları həqiqətlərin işığında yaşamaladırlar.

■ **"əzablar"** Bizə Məsihə xidmət etməkdən qaynaqlanan əzablara dair təsəvvür verən ayələr 1Kor. 4:9-12; 2Kor. 4:7-12; 6:4-10; 11:24-27; İbr. 11:35-38-dir.

■ **"indiki"** Yəhudilər bəşəriyyətin tarixini indiki şər dövrü və gələcək salehlik dövrü olmaqla iki dövrə ayırırdılar (müq. et. Mat. 12:32; Mark 10:30). Əhdi-Ətiqə görə, bu yeni salehlik dövrünü Məsih həyata keçirəcək idi. Lakin, Məsihin – biri Xilaskar olaraq (bədənə bürünməsi) və o biri Rəbb olaraq (ikinci gəlişi) – iki gəlişi bu iki dövrün üst-üstə gəlməsinə səbəb olub. İmanlılar Allahın Padşahlığının "artıq gəlib" və eyni zamanda "hələ gəlməyib" arasındakı gərginliyi içində yaşayırlar. Bax: Rom. 12:2-dəki Xüsusi mövzu: "Bu dövr və gələcək dövr" (Special Topic: This Age and the Age to Come).

■ **"izzətlə heç müqayisəyə gəlməz"** Bu iki termin (izzət, müqayisəyə gəlmək) Əhdi-Ətiqdəki "çəki" və "ağırlığına görə dəyəri" anlayışları ilə bağlıdır. "Müqayisəyə gəlməz" ticarət termini idi və "çəkisi bu qədər olmaq" mənasını verirdi. İbranicə "izzət" həmçinin "çəkisi ağır olmaq" kökündən törəyib və mənası qızıl kimi dəyərli olmaq idi. Rom. 3:23-dəki ətraflı qeydə bax.

Paulun yazılarında "izzət" (yaxud "ehtişam") sözünün esxatoloji bir mənə çalarlığı vardır (müq. et. 2Kor. 4:16-18). Geri qayıdan izzətlənmiş və ucaldılmış Məsihin ehtişamı və qüdrətinə işarə edirdi (müq. et. Kol. 3:4). Bax: Rom. 3:23-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "EHTİŞAM/İZZƏT (ƏHDI-ƏTİQ)" (SPECIAL TOPIC: GLORY (OT)).

■ **"bizə zahir olacaq"** MƏCHUL (deponent) NÖVDƏ olan bu ifadə Allahın və ya Ruhun görəcəyi işdən bəhs edir (müq. et. Rom. 8:20). İmanlılar bu dünyada gözlə görünənə deyil, imana görə həyat sürürlər (müq. et. Rom. 8:24; 1Kor. 2:9; 13:12; 2Kor. 5:7; İbr. 11:1).

Paul Romalılara Məktubda bu sözü bir neçə dəfə işlədir və bununla həqiqətin insanların icadı olmadığını, lakin Allahdan gəldiyini vurğulayır.

1. aşkar olmaq, zahir olmaq FEİLİ
 - a. Rom. 1:17 – Allahın salehliyi aşkar olur (İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASI)
 - b. Rom. 1:18 – Allahın qəzəbi aşkar olur (İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASI)
 - c. Rom. 8:18 – zahir olacaq izzət (AORİST MƏCHUL NÖV İNFİNİTİVİ)
2. zahir olma, vəhy İSİMİ
 - a. Rom. 2:5 – Allahın qəzəbinin və ədalətli hökmünün zahir olacağı gün
 - b. Rom. 8:19 – Yaradılış Allahın oğullarının zahir olmasını böyük həsrətlə gözləyir
 - c. Rom. 16:25 – sirri aydınlaşdıran vəhyə uyğun olaraq

8:19 "Yaradılış... böyük həsrətlə gözləyir" Fiziki məxluqat boylanıb üfüqə baxan şəxs kimi təsvir olunur. Adəm və Həvvanın itaətsizliyi yaradılışa mənfi təsir edib (müq. et. Yar. 3:17-19). Axırda bütün yaradılış satın alınaraq xilas olacaq (itaətsiz mələklər, imansız insanlar və onların təcrid olunacaqları yer istisna olmaqla, bax: Bryus Korli və Kurtis Voqan, "Romalılara Məktub" (Bruce Corley and Curtis Vaughan, *Romans*) s. 95, səhifəaltı qeyd 46).

"Həsərlə gözləyir" FEİLİ (İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV [deponent] XƏBƏR FORMASI) bu kontekstdə üç dəfə işlənir.

1. Rom. 8:19 – Yaradılış yeni dövrü həsrətlə gözləyir
2. Rom. 8:23 – imanlılar yeni bədənlərini həsrətlə gözləyirlər
3. Rom. 8:25 – imanlılar yeni dövrə ümid edərək onu həsrətlə gözləyirlər

1Kor. 1:7; Qal. 5:5; Fil. 3:20-də Paul eyni FEİLİ bənzər mənada işlədir. İsanın ikinci gəlişi imanlılar üçün vahiməli bir hadisə deyil, əksinə, ailənin yenidən birləşməsidir!

XÜSUSİ MÖVZU: "MADDİ ALƏM" (SPECIAL TOPIC: NATURAL RESOURCES)

■ **"zahir olmasını"** Bu söz, üstünü açmaq və ya məlumat vermək üçün "pərdəni çəkmək" deməkdir. İncilin son hissəsi olan Vəhy Kitabının adı budur – "Apokalipsis". Məsihin ikinci gəlişinə də çox vaxt "zahir olması" və ya "gəlməsi" deyilir (müq. et. 1Pet. 1:13; 2Pet. 1:16; 3:4,12).

■ **"Allahın oğullarının"** Bu, məsihçiləri təsvir etmək üçün tez-tez işlənən və ailə münasibətlərinə bənzərliyə əsaslanan bir metafora idi (müq. et. Rom. 8:14,16). Bu metafora Allahı Ata, İsanı da misli-bərabəri olmayan Oğlu kimi təsvir edir (müq. et. Yəh. 1:18; 3:16,18; İbr. 1:2; 3:6; 5:8; 7:28; 1Yəh. 4:9).

Əhdi-Ətiqədə İsrail Allahın oğlu idi (müq. et. Huşə 11:1), ancaq padşah da Allahın oğlu idi (müq. et. 2Şam. 7). Bu anlayışın Əhdi-Cədidə ilk dəfə yer aldığı ayə Mat. 5:9-dur (həmçinin bax: Yəh. 1:12; 2Kor. 6:18; Qal. 3:26; 1Yəh. 3:1,10; Vəhy 21:7).

8:20

NASB, NKJV,

NRSV "çünkü yaradılış puçluğa təslim edildi"

TEV "Çünkü yaradılış dəyərsiz olmağa məhkum edildi"

NJB "Yaradılışın öz məqsədinə çatmağa qadir olmaması, özünün hər hansı bir günahı üzündən deyil idi"

Bu söz "mənasızlıq" olaraq da tərcümə oluna bilər. Septuaqintada onun bir sıra məna çalarlıqları vardır: mənasız, dəyərsiz, faydasız, yalançı allahlar (bütələr) və boşluq. Bütün yaradılış Allahın düşündüyü məqsəd üçün faydasız olub (müq. et. Yar. 3:17-19; Yeş. 24:3-8), amma bir gün Allah günaha batmanın lənətini aradan götürəcəkdir (müq. et. Vəhy 22:3). Bu dünya artıq Allahın istədiyi kimi deyildir!

■ **"onu Təslim Edənin iradəsi ilə puçluğa təslim edildi. Amma ümidvardır ki," "Təslim Edən"** (hərfi tərcümədə "kim ki təslim etdi") ifadəsindəki FEİL AORİST ZAMANI MƏCHUL NÖVDƏDİR və yəqin ki Allaha aiddir (müq. et. NASB, NKJV, TEV). Allah fiziki yaradılışı puçluğa təslim edib

1. insanların itaətsizliyi üzündən

2. bəşəriyyəti Özünə tərəf döndərmək cəhdində (müq. et. Qanunun Təkrarı 27-29)

Bu məqsədli puçluq müvəqqətdir (müq. et. Rom. 11:11-32). Satın alınmış (xilas olmuş) insanlara fiziki gələcək vəd olunur (bədən və yer).

Allah Adəmin itaətsizliyini əvvəlcədən bilib. Buna yol verib və günaha batmış dünyada günahkar insanlarla məşğul olacağını qərarlaşdırıb. Bu dünya artıq Allahın istədiyi kimi deyildir! Bu dünya, bir zamanlar olacağı kimi deyildir (müq. et. 2Pet. 3:10; Vəhy 21:1-3). Rom. 5:2-də "ümid" haqqındakı qeydlərə bax.

8:21 "yaradılış özü də çürüməyə əsir olmaqdan xilas (olacaq)" Təbiət əbədiyyətin bir hissəsi olacaq (müq. et. Yeş. 11:6-10). Yer üzünü yenidən yarandıqdan sonra təkrar cənnət olacaq (müq. et. Mat. 5:18; 24:35; 2Pet. 3:10; Vəhy 21:1). Ehtimal ki, gələcək Eden bağı səadətində qayıdış olacaq: Allahla insanlar arasındakı ünsiyyət, insanların bir-biri ilə, heyvanlarla və yer üzünü ünsiyyəti bərpa ediləcək! Müqəddəs Kitab Allah, insanlar və heyvanların (Yeş. 11:6-9) cənnət bağında ünsiyyətindən başladığı kimi (müq. et. Yar. 1-2) buna bənzər şəkildə başa çatır (müq. et. Vəhy 21-22).

■ **"çürümə"** Rom. 1:23-dəki Xüsusi mövzuya bax.

■ **"Allah övladlarının izzətli azadlığına qovuşacaq"** Rom. 8:14-də imanlılar "Allahın oğulları", Rom. 8:16-da "Allah övladları" və 17-ci ayədə "Allahın varisləri" olaraq adlandırılır. Rom. 8:18-də Allahın esxatoloji izzəti imanlılara zahir olur. İndi, 19-cu ayədə, yaradılış Allahın oğullarının zahir olmasını böyük həsrətlə gözləyir, çünki yaradılış onların esxatoloji izzətinə şərik olacaq (müq. et. Rom. 8:21). Yaradılışın, ələlxusus insanların bu şəkildə bərpa olunması yaradılışın ilkin məqsədinin yerinə yetirilməsinə yol verəcək – Allah və insanlar (Onun surətində yaranmış olanlar) yaxın ünsiyyətdə olacaqlar.

8:22 "bütün yaradılış... birlikdə (inildəyir)" Bu, Paulun *syn* ilə qurduğu başqa bir sözdür: "birgə inildəmək". Paul, deyəsən, bu növdən çoxlu sözlər yaradıb. Bəlkə də Yer. 12:4,11-ə istinad edilir (müq. et. Qan. 27-29) – bu ayədə insanların günahları üzündən viran olmuş İsrail torpağı yas tutur.

"İnildəmək" feilinin bu kontekstdə üç dəfə işləndiyinə diqqət yetirin.

1. yaradılış inildəyir (İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI), çünki yeni dövrün gəlməsinin həsrətini çəkir, Rom. 8:22 (müq. et. Rom. 8:19-21)
2. imanlılar tam xilas olmaq üçün inildəyirlər (yeni bədən, müq. et. 2Kor. 5:2,4), Rom. 8:23
3. Özünü yeni dövrün nübarı olaraq təqdim edən Ruh da inildəyir (imanlılara görə dua edir, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI), Rom. 8:26

■ **"doğuş ağrısı çəkir"** Yəhudilər arasında "yeni dövrün doğuş ağrısı" anlayışı yayılmışdı (müq. et. Mark 13:8). Yeni sahlilik dövrünün şəfəqi problemsiz olmayacaq. Günahlı yer kürəsinin mənəvi-əxlaqi və ruhani vəziyyəti get-gedə pisləşəcək (müq. et. Mat. 24; Mark 13; Luka 21; 2Sal. 2:1-12; bax həmçinin Vəhy 5-18-dəki yeddi möhür, yeddi şeypur və yeddi kasa). Lakin doğuş ağrısı doğulacaq körpəyə görə ümid və sevinc ilə qarışıq olduğu kimi, yeni dövrün gəlişi də ümid və sevincə dolu olacaq!

8:23 "biz özümüz" Orijinal yunan mətnində bu ƏVƏZLİKLƏR üç dəfə təkrarlanır və beləcə vurğulanır.

■ **"Ruhun nübarı"** Bu söz (*aparchē*) teoloji baxımdan 2Kor. 1:22-dəki "Ruhun möhürü" və 2Kor. 5:5 və Ef. 1:14-dəki "Ruhun girovu" ifadələrinə oxşardır.

Əhdi-Ətiqdə nübar gələcək məhsulun vədi idi və Allahın bütün məhsulun sahibi olmasının rəmzi idi (Qan. 26:1-11). İsa, dirilənlərin ilki (nübarı) olduğu kimi, Ruh yeni dövrün ilki idi (müq. et. 1Kor. 15:20). İmanlılar Allahın övladları kimi özlərinin yanında və daxilində yaşayan Müqəddəs Ruhun vasitəsilə cənnət sevinclərini indidən dadırlar. Bu, iki yəhudi dövrünün üst-üstə gəlməsinin "artıq gəlib, lakin hələ gəlməyib" gərginliyidir. İmanlılar, yer üzündə məskən salmış cənnət vətəndaşlarıdır!

■ **"biz özümüz də... içimizdə inildəyirik"** Görünür ki, burada iki yəhudi dövrünün üst-üstə gəlməsinin "artıq gəlib, lakin hələ gəlməyib" dialektik gərginliyindən bəhs olunur (Bax: Qordon Fi və Duqlas Styuart, "Müqəddəs Kitabı necə oxumaq lazımdır" (Gordon Fee and Douglas Stuart, *How To Read the Bible For All Its Worth*), ss. 145-148). Allahın Padşahlığı artıq gəlib, lakin hələ tamamlanmayıb. İmanlılar dirilmə həyatına malikdirlər, lakin hələ də fiziki ölümlə ölürlər (müq. et. 2Kor. 5:2-4). Biz günahdan xilas olmuşuq, lakin hələ də günahla mübarizə aparırıq (Rom. 7; Ef. 6:10-18).

■ **"övladlığa qəbul olunmağımızı... gözləyərək"** Övladlığa götürülmə Paulun xilasa dair işlətdiyi ən sevimli ailə metaforası idi (müq. et. Rom. 8:15). İmanlının xilası, tövbə və iman etmək qərarı ilə başlayan və təcridən Məsihə bənzəməsi ilə davam edən bir prosesdir. İmanlılar yalnız dirilmə günündə tam xilas olacaqlar (müq. et. Rom. 8:30 və 1Yəh. 3:2).

"Övladlığa qəbul" termini bəzi yunanca əlyazmalarda buraxılıb (müq. et. P⁴⁶, D, F, G əlyazmaları və bəzi qədim latın versiyaları). Lakin x, A, B, C-də, digər qədim latın versiyalarında, Vulqatada, Suriya, qibtı və erməni versiyalarında bu ifadə vardır. UBS⁴ bu sözün daxil edilməsini "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik).

■ **"bədənimizin satın alınmasını"** Bu termin "geri satın almaq" mənasını verir. Əhdi-Ətiqdə bu anlayış, bir qohum (*go'el*) tərəfindən köləlikdən azad edilən şəxsə aid idi. Sonradan məcazi olaraq Allahın günaha batmış insanları günahın köləliyindən azad etməsi mənasında işlənməyə başlayıb. Bəşər olmuş Oğul bu azadlığımızı qiymətini Öz günahsız həyatı ilə ödəmişdir. Rom. 3:24-dəki Xüsusi mövzuya bax.

Əhdi-Ətiqin etdiyi kimi (müq. et. Əyy. 14:14-15; 19:25-26; Dan. 12:2), məsihçilik də imanlıların əbədiyyətdə fiziki bədənlərdə yaşayacaqlarını öyrədir (amma indiki insanlara nə qədər bənzəyəcəyi aydın deyildir, müq. et. 1Kor. 15:35-49). İmanlıların ruhani bədənləri, yeni dövrdə Allahla yaxın ünsiyyətdə yaşamağa tamamilə uyğun olacaqlar.

8:24 "biz ümidlə xilas olduq" Bu, AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Rom. 8:23 gələcək xilasımıza aid olduğu kimi, Rom. 8:24 Ruhun fəaliyyəti ilə keçmiş xilasımıza aiddir. Əhdi-Cədidə xilas bir neçə FEİL ZAMANI ilə təsvir olunur (Bax: Rom. 10:4-dəki xüsusi mövzu).

1. AORİST (KEÇMİŞ), Həv. 15:11 (Rom. 8:24; 2Tim. 1:9; Tit. 3:5; və Rom. 13:11-də GƏLƏCƏYƏ yönəlmiş AORİST ZAMANI yer alır)
2. BİTMİŞ ZAMAN, Ef. 2:5,8
3. İNDİKİ ZAMAN, 1Kor. 1:18; 15:2; 2Kor. 2:15; 1Pet. 3:21; 4:18
4. GƏLƏCƏK ZAMAN (ya qrammatik forması, ya da kontekstdə nəzərdə tutulan gələcək), Rom. 5:9,10; 10:9; 1Kor. 3:15; Fil. 1:28; 1Sal. 5:8-9; İbr. 1:14; 9:28.

Beləliklə, xilas ilkin qərardan başlayır, imanın həyat tərzinə çevrilməsi ilə davam etdirilir və bir gün gözə görünən şəkildə tamamlanacaqdır (müq. et. 1Yəh. 3:2).

8:25 "ümid" Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "ÜMİD" (SPECIAL TOPIC: HOPE)

■ **"səbirlə"** Bu söz *hypomonē* həmçinin Rom. 5:3 və 15:4-5-də işlənmişdir. İmanlının xilas kamilləşmə prosesindədir və bir gün tamamlanacaq. Səbir yaxud davam gətirmə (müq. et. Vəhy 2:8,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7), "ilkin xilas" təlimini ifrata vardırmanın qarşısını almaq üçün onu balanslaşdırmalıdır. Müqəddəs Kitabdakı həqiqətlərin əksəriyyəti (bax: Şərqi ədəbiyyat, Rom. 3:27-dəki Xüsusi mövzu) dialektik, gərgin cütlərdən ibarətdir.

XÜSUSİ MÖVZU: "DAVAM ETMƏNİN VACİBLİYİ" (SPECIAL TOPIC: THE NEED TO PERSEVERE)

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 8:26-27

²⁶Beləcə Ruh da bizə zəif olarkən kömək edir. Biz nə üçün və necə dua etmək lazım olduğunu bilmirik, lakin Ruh Özü dillə deyilməyən ahlarla vəsatətçilik edir. ²⁷Ürəkləri sınayan Allah da Ruhun nə düşündüyünü bilir, çünki Ruh Allahın iradəsinə görə müqəddəslər üçün vəsatətçilik edir.

8:26 "Beləcə" Bu, Ruhun vəsatətçilik xidmətini Rom. 8:18-25-də bəhs olunan "inildəmə və ümid etmə"yə bağlayır.

■ **"Ruh da... kömək edir"** Bu, İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV (deponent) XƏBƏR FORMASIDIR. Bu mürəkkəb FEİLİN tərkibində *syn* (müq. et. Rom. 8:28) və *anti* sözləri vardır. Ən yaxşı tərcüməsi "birgə tutmaq"dır. Bu sözə yalnız burada, Yəh. 16:25,29-da və 2Pet. 2:22-də rast gəlinir. Üçlükdə vahid olan Allah tamamilə imanlılarındır. Ata Oğulu bəşəriyyət uğrunda göndərdi (müq. et. Yəh. 3:16), və Oğul bizim üçün vəsatətçilik edir (müq. et. Rom. 8:34; İbr. 7:25; 9:24; 1Yəh. 2:1). Ruh günaha batmış bəşəriyyəti Məsihə gətirir və insanların içində Məsihin surətini yaradır (bax: Yəh. 16:8-15). Ancaq "kömək edir" FEİLİ "biri ilə birgə tutmaq" mənasına gəlir və Ruhun köməyini mənimsəməkdə imanlıların da fəal rolu olduğunu bildirir (vəsatət).

■ **"zəif olarkən"** Hərfi tərcümədə "zəifliklərimizdə". Paul bu İSMİ bir neçə mənada işlədir (BAGD, s. 115).

1. bədənin zəifliyi və ya xəstəliyi, 2Kor. 11:30; 12:5,9,10; Qal. 4:13; 1Tim. 5:23
2. insanın vəziyyəti, 1Kor. 15:43; 2Kor. 13:4
3. obrazlı şəkildə
 - a. qorxaqlıq, 1Kor. 2:3
 - b. mühakimə, Rom. 6:19
 - c. dini anlayışın olmaması, Rom. 8:26

FEİL də buna bənzər yollarla işlənir.

1. bədənin zəifliyi, Fil. 2:26-27; 2Tim. 4:20
2. insanın vəziyyəti, Rom. 8:3; 2Kor. 11:21; (qeyd et: Mat. 8:17; bu ayə, Yeş. 53:4-dən sitatdır)
3. obrazlı şəkildə
 - a. dini və ya əxlaqi zəiflik, Rom. 14:2; 1Kor. 8:11-12
 - b. imanda zəiflik, Rom. 4:19; 14:1
 - c. cəsarətsiz və qorxaq, 2Kor. 11:29

Yadda saxlayın ki, mənə bir kontekstdə semantik olaraq müəyyən olunur. Lüğətlərdə yalnız mümkün mənalar və mənə çalarlıqları verilir.

■ **"Ruh Özü dillə deyilməyən ahlarla vəsatətçilik edir"** İmanlılar günahkarlıqları içində ah çəkir və Ruh onlar üçün ahlarla vəsatətçilik edir. Ruh xilas olmuş insanların içində onlar üçün dua edir və İsa Allahın sağında həmçinin onlar üçün dua edir (müq. et. Rom. 8:27,34; İbr. 7:25; 9:24; 1Yəh. 2:1). Bu vəsatətçilik imanlıya dua etmək üçün güc verir (müq. et. Rom. 8:15; Qal. 4:6). Kontekstdəki ayə dillər ənamına aid deyildir, Ruhun imanlı üçün Ataya vəsatətçilik etməyinə aiddir.

NASB, NRSV "sözlər üçün həddən artıq dərindən"
NKJV "ifadə edilə bilməyəcək"
TEV "sözlərin ifadə edə bilməyəcəyi"
NJB "sözlərlə ifadə edilə bilməyəcək"

Bu söz, ALFA PREFİKSİ ilə birgə işlənən "danışmaq", "dil" sözüdür (müq. et. 1Kor. 13:1). Buna Əhdi-Cədidin yalnız bu yerində rast gəlinir. Həmin sözün başqa bir forması Markın Müjdəsində lal insanlar üçün işlənir (müq. et. Mark 7:37; 9:17,25).

■ **"vəsətətçilik edir"** Bax: Rom. 1:30-dakı Xüsusi mövzu: "Paulun *"huper"* ilə mürəkkəb sözlər yaratması" (Special Topic: Paul's Use of *Huper* Compounds).

8:27 "Ürəkləri sınayan" Bu, Əhdi-Ətiqədə təkrarlanan mövzu idi (müq. et. 1Şam. 2:7; 16:7; 1Pad. 8:39; 1Saln. 28:9; 2Saln. 6:30; Zəb. 7:9; 44:21; Sül. 15:11; 20:27; 21:2; Yer. 11:20; 17:9-10; 20:12; Luka 16:15; Həv. 1:24; 15:8). Allah bizi həqiqətən tanıyır və hələ də sevir (müq. et. Zəbur 139).

■ **"müqəddəslər üçün vəsatətçilik edir"** Ruhun vəzifələri Yəh. 16:2-15-də aydın bildirilmişdir. Bunlardan biri vəsatətçilikdir.

"Müqəddəslər" sözü, bütün imanlılara aid olduğu Fil. 4:21 istisna olmaqla həmişə CƏM FORMADA işlənir. Məsihiçilər Allahın ailəsinə, Məsihin bədəninə, ayrı-ayrı imanlılardan inşa edilən yeni məbədə mənsubdurlar. Bu, qərbi (Amerika) fərdiyyətçiliyini balanslaşdırmaq üçün vacibdir. Bax: Rom. 1:7-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "MÜQƏDDƏSLƏR" (SPECIAL TOPIC: SAINTS).

XÜSUSİ MÖVZU: "MÜQƏDDƏS RUHUN BİR ŞƏXS OLMASI" (SPECIAL TOPIC: THE PERSONHOOD OF THE SPIRIT)

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 8:28-30

²⁸Biz bilirik ki, hər şey birlikdə Allahı sevənlərin, Onun məqsədinə görə çağırılanların xeyrinə işləyir. ²⁹Çünki Allah qabaqcadan tanıdığı adamları Öz Oğlunun surətinə uyğunlaşmaq üçün əvvəlcədən təyin etdi ki, O, çoxlu qardaş arasında ilk doğulan olsun; ³⁰əvvəlcədən təyin etdiyi adamları da çağırdı; çağırdığı adamları da saleh saydı; saleh saydığı adamları da izzətləndirdi.

8:28 "Biz bilirik" Bu FEİL (*oida*) bu kontekstdə dörd dəfə işlənir.

1. imanlılar bütün yaradılışın inildədiyini bilirlər (Rom. 8:22)
2. imanlılar necə dua etmək lazım olduğunu bilmirlər (Rom. 8:26)
3. Ata bütün insanların ürəklərini və Ruhun nə düşündüyünü bilir (Rom. 8:27)
4. imanlılar hər şeyin birlikdə onların xeyrinə işlədiyini bilirlər (Rom. 8:28)

NASB, TCNT "Allah hər şeyin... işləməsinə səbəb olur"

NKJV, NRSV,

NET "hər şey"

TEV, NIV "hər şeydə Allah işləyir"

Kontekstə dair bu sual verilməlidir ki, bu mətndə *"Theos"* (və ya *"Theon"*) sözü neçə dəfə işlənir?

"Allahı sevənlərin" ifadəsi ilə bağlı əlyazma fərqləri yoxdur, lakin "hər şey birlikdə... xeyrinə işləyir" frazasının fərqli variantları vardır.

1. Bəzi əlyazmalarda FEİLDƏN sonra *"ho Theos"* əlavə olunur: P⁴⁶, A, B, 81 və bəzi qibtı və Efiopiya versiyaları.
2. Əksər əlyazmalarda bu əlavə yoxdur: x, C, D, F, G, Vulqata, Peşitta və erməni versiyaları. UBS⁴ bu sözün daxil edilməməsinə "B" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (yüksək əminlik).

NASB-də Allahın iş gördüyünün vurğulanması üçün bu ifadə daxil edilmişdir. Kontekstə əsasən, Ruhun iş gördüyünün nəzərdə tutulması ehtimalı da vardır (müq. et. Rom. 8:27; NEB, REB).

■ **"hər şey birlikdə... xeyrinə işləyir"** Bu, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Bu, *syn* ilə qurulmuş başqa bir mürəkkəb sözdür (müq. et. Rom. 8:26). Buna görə, bu cümlənin hərfi mənası belədir: "hər şey birgə... xeyrinə işləməyə davam edir". Bu, şər və əzab ilə dolu bir dünyada çətin anlayışdır (Bu mövzuda iki faydalı kitab: Uenham, "Allahın xeyirxahlığı" (Wenham, *The Goodness of God*) və Hanna Uithol Smit, "Məsihinin xoşbəxt həyatının sirri" (Hannah Whithall Smith, *The Christian's Secret of a Happy Life*). Burada işlənən "xeyir" (yaxşılıq) sözü Rom. 8:29-da "Oğlunun surətinə uyğunlaşmaq" olaraq açıqlanmışdır. Allahın hər imanlı üçün dəyişməz planı firavanlıq, şöhrət, yaxud sağlamlıq deyil, Məsihə bənzərlikdir.

■ **"Allahı sevənlərin, Onun məqsədinə görə çağırılanların"** Burada iki dəfə MƏLUM NÖV İNDİKİ ZAMAN FELİ SİFƏTİ vardır. Bu iki şərt, imanlının hər şəraitdə həyata müsbət baxmasına imkan yaradır (müq. et. Rom. 8:15). Burada yenə əhdin iki üzü olan insanın azadlığına ("sevən") və Allahın tam ixtiyarına ("çağırılan") diqqət yetirin. "Məqsəd" sözü Allahın əzəli planları ilə əlaqədar olaraq Rom. 9:11; Ef. 1:11; 3:11 və 2Tim. 1:9-da yer alır. Allahın günahlı bəşəriyyət üçün əzəli/əbədi xilas planı vardır. Bax: Rom. 1:5-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "YAHVE-nin ƏBƏDİ XİLAS PLANI" (SPECIAL TOPIC: YHWH's ETERNAL REDEMPTIVE PLAN).

8:29-30 Bu ayələrdəki FEİLLƏRİN hamısı AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR. Bunlar əzəldən (zaman başlamamış) zamanın artıq olmayacağı əbədiyyətə qədər uzanan bir silsilədir. Allah bizi tanıyır və hələ də bizim tərəfimizdədir, Özü ilə olmağımızı istəyir. Kontekst fərdi deyil, kollektivdir. Son izzətlənmə anı hələ gələcəkdir, lakin bu kontekstdə o artıq tamamlanmış kimi təsvir olunur.

8:29 "qabaqcadan tanıdığı" Paul bu sözü iki dəfə işlədib: burada və 11:2-də. Rom. 11:2-də bu söz Allahın əzəldən İsrailə bəslədiyi əhd məhəbbətini bildirir. Unutmayaq ki, ibrani dilində "bilmək/tanımaq" sözü bir şəxs haqqındakı faktları deyil, o şəxslə yaxın, şəxsi münasibəti bildirirdi (müq. et. Yar. 4:1; Yer. 1:5). Burada həmin ifadə bir hadisə silsiləsinə daxildir (müq. et. Rom. 8:29-30), əvvəlcədən təyin olunmaya bağlıdır. Ancaq demək lazımdır ki, Allahın əvvəlcədən bilmə qüdrəti seçilmənin əsası deyildir, çünki belə olsaydı, seçmə günahkar insanların gələcək cavabından və nəticə etibarilə əməllərindən asılı olardı. Bu terminə həmçinin Həv. 26:5; 1Pet. 1:2,20 və 2Pet. 3:17-də rast gəlinir.

■ **"əvvəlcədən təyin etdi"** "Qabaqcadan tanımaq" (*proginōskō*) və ya "əvvəlcədən təyin etmək" (*proorizō*) terminlərinin ikisi də "qabaq/əvvəl" (*pro*) SÖZÖNÜ ilə qurulan mürəkkəb sözlərdir və "öncədən bilmək", "öncədən hədlər qoymaq" və ya "öncədən çəkmək" olaraq tərcümə edilməlidir.

Əhdi-Cədidə birmənalı şəkildə əvvəlcədən təyin olunmanı öyrədən mətnlər Rom. 8:28-30; Ef. 1:3-14 və Rom. 9-dur. Bu mətnlərdə Allahın külli-ixtiyar olduğu açıq şəkildə vurğulanır. Allah hər şeyə, hətta bəşəriyyətin tarixinə tam nəzarət edir. Allahın əvvəlcədən təşkil olunmuş və zaman içində həyata keçirilən bir xilas planı vardır. Lakin bu plan ixtiyarı və ya seçici deyildir. Bu plan yalnız Allahın tam ixtiyarına və əvvəlcədən bilməsinə əsaslanmır, həmçinin Onun dəyişməyən xasiyyətinə: məhəbbətə, mərhəmətə və layiq olmayanlar üçün lütfə əsaslanır.

Biz öz qərbi (Amerika) fərdiyyətçiliyimiz və ya müjdəci canfəşanlılığımız ilə bu ecazkar həqiqəti pozمامaq üçün çox ehtiyatlı olmalıyıq. Biz həmçinin Avqustin ilə Pelagiy və kalvinizm ilə arminianizm arasındakı teoloji münaqişələrdə hər hansı tərəfi tutmaqdan özümüzü gözləməliyik.

Əvvəlcədən təyin olunma doktrini bəzi insanları Müjdədən kənarlaşdırmaqla Allahın məhəbbətini, lütfünü və mərhəmətini məhdudlaşdırmamalıdır. Əksinə, imanlıların dünyagörüşünü formalaşdıraraq onları möhkəmləndirməlidir. Allah bütün insanların tərəfindədir (müq. et. Yəh. 3:16; 1Tim. 2:4; 2Pet. 3:9). Allah hər şeyə nəzarət edir. Bizi Ondən kim və ya nə ayıra bilər (müq. et. Rom. 8:31-39)? Əvvəlcədən təyin olunma, həyata iki növ yanaşmadan biridir. Allah bütün tarixə indiki zaman kimi baxır, insanlar isə zamana bağlıdırlar. Bizim baxışımız və zehni qabiliyyətlərimiz məhduddur. Allahın tam ixtiyarı və insanların azad iradəsi arasında heç ziddiyyət yoxdur. Bu bir əhdin qaydasıdır. Bu, Müqəddəs Kitabdən dialektik gərginliklə verilən başqa bir həqiqətdir (bax: Rom. 3:27-də XÜSUSİ MÖVZU: "ŞƏRQİ ƏDƏBİYYAT" (SPECIAL TOPIC: EASTERN LITERATURE)). Müqəddəs Kitabın öyrətdiyi doktrinlər adətən bir neçə bucaqdan təqdim olunur və nəticədə paradoksal görünür. Həqiqət zahirən bir-birinin əksi kimi görünən cütlərin balansıdır. Biz belə həqiqətlərdən yalnız birini seçərək gərginliyi azaltmamalıyıq. Müqəddəs Kitabdən bir həqiqəti konkret kontekstdən təcrid etməklə teoloji bir sistem qurmamalıyıq.

Bunu da qeyd etmək vacibdir ki, seçilmənin məqsədi yalnız öləndən sonra cənnətə getmək deyil, indidən Məsihə bənzəməkdir (müq. et. Ef. 1:4; 2:10)! Biz "müqəddəs və qüsursuz" olmaq üçün seçilmişik. Allah bizi

dəyişdirməyi seçir, belə ki başqaları bizdəki dəyişikliyi görüb Məsihə iman etsinlər. Əvvəlcədən təyin olunma şəxsi bir üstünlük deyil, əhddə bir məsuliyyətdir!

■ **"Oğlunun surətinə uyğunlaşmaq üçün"** Bu, həmin mətnin əsas həqiqətidir, məsihçiliyin məqsədidir (müq. et. Rom. 8:9; 2Kor. 3:18; Qal. 4:19; Ef. 1:4; 2:10; 4:13; 1Sal. 3:13; 4:3; 1Pet. 1:15). Müqəddəslik, hər imanlı üçün Allahın iradəsidir. Allah insanı xüsusi mövqə üçün deyil, Məsihə bənzəməsi üçün seçir (müq. et. Ef. 1:4). Bəşəriyyətə yaradılış zamanı verilmiş ilahi surət (müq. et. Yar. 1:26; 5:1,3; 9:6) bərpa edilməlidir (müq. et. Kol. 3:10). Bax: Rom. 8:21-dəki qeyd və XÜSUSİ MÖVZU: "ÇAĞIRILMIŞ" (SPECIAL TOPIC: CALLED).

■ **"ki, O, çoxlu qardaş arasında ilk doğulan olsun"** Zəb. 89:27-də "ilk doğulan" Məsihin adıdır. Əhdi-Ətiqədə ilk doğulan oğlunun xüsusi üstünlüyü və imtiyazları var idi. Bu söz Kol. 1:15-də İsanın yaradılışda üstünlüyünü, Kol. 1:18 və Vəhy 1:5-də İsanın dirilmədə üstünlüyünü göstərmək üçün işlənmişdir. Bu ayədə isə imanlılar Məsihin vasitəsilə Onun üstünlüyünə şərik olurlar!

Bu söz İsanın bədənə bürünməsinə işarə etmir, yeni xalqın başçısı olmasına işarə edir (müq. et. Rom. 5:12-21); İsa bir silsilədə birincidir, imanımızda önümüzə gedəndir, Atanın imanlılar ailəsinə verdiyi xeyir-duanın kanalıdır! Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "İLK DOĞULAN" (SPECIAL TOPIC: FIRSTBORN)

8:30 "izzətləndirdi" Allah Müqəddəs Kitabda çox vaxt "izzət" sözü ilə təsvir olunur. Bu söz "ağır" mənasını verən və qızıl kimi qiymətli bir şeyin ağırlığını bildirən ticarət terminindən törəmişdir. Rom. 3:23-dəki Xüsusi mövzuya bax. Teoloji anlamda Allah günaha batmış bəşəriyyəti Rom. 8:29-30-da sadalanan addımlarla xilas edir. Son addım "izzətləndirmə"dir. Bu, imanlının tam xilas olmasıdır. İmanlıların izzətlənməsi, dirilmə günündə, yeni ruhani bədənlərə bürünəcəkləri (müq. et. 1Kor. 15:50-58) və Üçlükdə vahid olan Allahla və bir-biri ilə tam şəkildə birləşəcəkləri (müq. et. 1Sal. 4:13-18; 1Yəh. 3:2) zaman baş verəcəkdir.

Rom. 8:29-30-da haqqında danışılan proses çox vaxt teoloji kateqoriyalarda izah olunur.

1. saleh sayılma, Rom. 8:30 – günahın cəzasından azad edilmə (övladlığa götürülmə, varislər, Rom. 8:16-17)
2. təqdis edilmə (yəni, "Oğlunun surətinə uyğunlaşma"), Rom. 8:29 – günahın qüvvəsindən azad edilmə (Məsihə bənzər həyat sürmə)
3. izzətlənmə, Rom. 8:30 – günahın mövcudluğundan azad edilmə (cənnət)

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 8:31-39

³¹Bəs bunlar barədə nə deyə bilərik? Əgər Allah bizimlədirsə, kim bizə qarşı dura bilər? ³²O Öz Oğlunu belə, əsirgəməyib Onu hamımızın uğrunda ölümə təslim etdisə, Onunla birgə bütün şeyləri də bizə lütf etməyəcəkmi? ³³Allahın seçdiyi adamları kim ittiham edə bilər? Onları saleh sayan Allahdır! ³⁴Məhkum edən kimdir? Ölmüş, üstəlik dirilmiş Məsih İsa həm Allahın sağındadır, həm də bizim üçün vəsatətçilik edir. ³⁵Məsihin məhəbbətindən bizi kim ayıra bilər? Əziyyətim, sıxıntımı, təqibmi, aclıqımı, çılpaqlıqımı, təhlükəmi, qılıncımı? ³⁶Necə ki yazılıb: «Biz gün boyu Sənin uğrunda öldürülürük, Qurbanlıq qoyunlar sayılırıq». ³⁷Lakin bizi Sevənin vasitəsilə bütün bunlarda tam qələbə qazanırıq. ³⁸Çünki əminəm ki, nə ölüm, nə həyat, nə mələklər, nə başçılar, nə indiki, nə də gələcək şeylər, nə qüvvələr, ³⁹nə ucalıq, nə dərinlik, nə də başqa bir məxluq bizi Rəbbimiz Məsih İsadə olan Allah məhəbbətindən ayırmağa qadir olmayacaq.

8:31 "Bəs bunlar barədə nə deyə bilərik?" Bu, Paulun "diatribe" üsulunu əks etdirən sevimli ifadəsi idi (müq. et. Rom. 3:5; 4:1; 6:1; 7:7; 9:14,30). Sual əvvəlcə deyilmiş həqiqətlərə aiddir, amma hansı həqiqətlərə aid olduğu dəqiq bəlli deyil. Rom. 3:21-31-ə, 8:1-ə, yaxud 8:18-ə aid ola bilər. Rom. 8:1-də "deməli" sözü işləndiyi üçün və eləcə də kontekstə görə, bu sualın Rom. 8:18-ə aid olduğunu təxmin etmək olar.

■ **"Əgər"** Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Günaha tam qalib gələ bilməməyimizə baxmayaraq Allahın bizimlə olması heyranedicidir!

■ **"kim bizə qarşı dura bilər"** "Kim" ƏVƏZLİYİ Rom. 8:33,34,35-də təkrar olunur və şeytana işarə edir (16:20-dən əvvəl şeytanın adı çəkilmir). Bu paraqrafda (a. 31-39) Əhdi-Ətiq peyğəmbərlərinin ədəbi üsulu olan (müq. et. Mik. 1, 6) məhkəmədən istifadə olunur. YAHVE Öz xalqını "mənəvi zina" üstündə məhkəməyə verir. Bu, Yeş. 50:8-9-a istinaddır.

Hüquqi terminlərə diqqət yetirin: "qarşı", Rom. 8:31; "ittiham", Rom. 8:33; "saleh sayan", Rom. 8:33; "məhkum edən", Rom. 8:34; "vəsətətçilik edir", Rom. 8:34. Allah Hakimdir. Məsih müdafiəçidir, vəkilidir! Şeytan ittihamçidir (ancaq susur). Mələklər müşahidəçilər kimi məhkəmə zalında otururlar (müq. et. 1Kor. 4:9; Ef. 2:7; 3:10).

8:32 "O Öz Oğlunu belə, əsirgəməyib" Ata Allah günaha batmış bəşəriyyət uğrunda Özünün Əzizini fəda etmişdir. O imanlıları tərk etməyəcək və onlara daha az xeyir-dua verməyəcək (müq. et. Yəh. 3:16; Rom. 5:8). Əhdi-Ətiqin qisasçı Allahı və sevən İsa haqqındakı fikir nə qədər yanlışdır! Allahın ənamı hələ Yar. 22:12, 16-da İbrahimə dediyi sözdə ifadə olunmuşdu. Rəbbilər bu ayələr ilə İbrahimin nəslə üçün əvəzedici satınalma doktrinini əsaslandırır.

■ **"Onu hamımızın uğrunda ölümə təslim etdi"** Bu mətndə "hamımız" sözü çox önəmlidir. İsa dünyanın günahları üçün ölmüşdür (müq. et. Luka 2:10-11; Yəh. 3:16; 4:42; 11:51; 1Tim. 4:10; 1Yəh. 2:2; 4:14). Rom. 5:12-21-dəki Adəm-Məsih tipologiyası burada əksini tapır. İsanın ölümü günah problemini həll edib. İndi problem, "iman və qəbul etmək" məsələsidir.

■ **"bütün şeyləri də bizə lütf etməyəcəkmiz"** Bu FƏİL yunanca "lütf" kökündən törəyib. "Bütün şeylər" deyildikdə Rom. 8:17-dəkilər nəzərdə tutulur. Rom. 3:24-dəki qeydə bax.

8:33-34 "ittiham... saleh sayan... məhkum edən... vəsatətçilik" Bütün bunlar hüquqi terminlərdir. 31-39-cu ayələr, göylərdəki məhkəmə səhnəsidir. Ehtimal ki, burada Yeş. 50:8-9-a istinad edilir.

8:33 "Allahın seçdiyi adamlar" Allahın bütün insanlar üçün seçdiyi adam İsadır (Barth). Əhdi-Cədidə bu həqiqəti ən aydın və tam şəkildə öyrədən mətnlər Ef. 1:3-4 və Rom. 9:14-26-dır. Ata bütün bəşəriyyəti seçmək üçün İsanı seçmişdir. İsa, Allahın günaha batmış bəşəriyyətə "bəli" cavabıdır!

XÜSUSİ MÖVZU: "SEÇİLMƏ/ƏVVƏLCƏDƏN TƏYİN EDİLMƏ VƏ TEOLOJİ BALANSIN VACİBLİYİ" (SPECIAL TOPIC: ELECTION/PREDESTINATION AND THE NEED FOR A THEOLOGICAL BALANCE)

8:34 Bu ayə "heç bir məhkumluq yoxdur" (müq. et. Rom. 8:1) həqiqətinin bir neçə səbəbindən bəhs edir.

1. O öldü
2. O dirildi
3. O Allahın sağındadır
4. O imanlılar üçün vəsatətçilik edir

İsanın ölümü günahımızın cəzasını ödəmişdir (müq. et. Yeş. 53; Mark 10:45; 2Kor. 5:21). İsanın dirilməsi Oğulun xidmətinin Ataya məqbul olduğunu göstərir, təqib və ölümə üzləşdikdə ümid verir (vəfat edənlərin ilki). İsanın izzətlənməsi, Atanın sağında oturması və imanlılar üçün vəsatətçilik etməsi, imanlıları iman uğrunda yaxşı mübarizə aparmağa ruhlandırır.

■ **"Allahın sağındadır"** Bu, antropomorfik metaforadır (Bax: Rom. 1:18-dəki Xüsusi mövzu). Allahın fiziki bədəni yoxdur. O "Ruhdur". Bu metafora Allahın qüdrət, səlahiyyət və üstünlüyünü bildirir. Paul bu ifadəni tez-tez işlətmir (müq. et. Ef. 1:20; Kol. 3:1). Rom. 8:34-də o bəlkə də erkən dövr məsihçi əqidəsindən sitat gətirir (müq. et. Fil. 2:6 və sonrakı ayələr; 1Tim. 3:16).

■ **"vəsətətçilik edir"** İsanın xidməti davam edir. İsa bizim üçün vəsatətçilik edir (müq. et. İbr. 4:4-16; 7:25; 9:24; 1Yəh. 2:1), Ruh da həmçinin (Rom. 8:26-27). Bu, Yəh. 14:16-da Ruh haqqında və 1Yəh. 2:1-də Oğul haqqında işlənmiş *paraklet* sözüdür. Burada iztirab çəkən Qul haqqındakı nəğməyə (müq. et. Yeş. 53:12) bir daha istinad edilir.

8:35 "Məsihin məhəbbəti" Bu ya SUBYEKTİV, ya da OBYEKTİV YİYƏLİK HALDIR. Ya (1) Məsihin imanlılara olan məhəbbəti, ya da (2) imanlıların Məsihə olan məhəbbətidir. 1-ci variant bu kontekstə (və 2Kor. 5:14-ə) daha uyğun görünür, çünki imanlıların Məsihə olan məhəbbəti gələn-gedəndir, Məsihin bizə olan məhəbbəti isə etibarlı və davamlıdır.

Bu fraza ilə bağlı yunanca əlyazmalarda fərqli variantlar mövcuddur.

1. Bir qədim yunanca mətndə "Allah məhəbbəti" (müq. et. 8 əlyazması) yazılıdır.
2. Bir qədim əlyazmada bunlar birləşdirilir: "Məsihdə olan Allah məhəbbəti" (müq. et. B əlyazması).
3. UBS⁴-ün tərtibçiləri "Məsihin məhəbbəti" variantını "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik). Məhz bu variant C, D, F, G əlyazmalarında, qədim latın versiyaların əksəriyyətində, Vulqata və Peşittada yer alır.

■ **"Əziyyətmi, sıxıntı, təqibmi"** Məsihçilər bu dünyada problemlərlə üzləşəcəklər, lakin bu problemlərdən heç biri, hətta bütün şəxsləri onları Allahdan ayırmağa qadir olmayacaq. Bax: Rom. 5:3-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "ƏZİYYƏT" (SPECIAL TOPIC: TRIBULATION).

8:36 Bu, Zəb. 44:22-dən bir sitatdır. Məzmunun müəllifi əziyyət çəkən xalqını xilas etməsi üçün Allaha yalvarır.

8:37

NASB "Lakin bütün bu şeylərdə biz hədsiz dərəcədə qalib gəlirik"

NKJV "Halbuki biz bütün bu şeylərdə fəthlərdən də üstünük"

NRSV "Xeyr, bütün bu şeylərdə biz fəthlərdən də üstünük"

TEV "Xeyr, bütün bu şeylərdə biz onun vasitəsilə tam qələbə qazanırıq"

NJB "bunlar o əziyyətlərdir ki, bunların vasitəsilə biz qələbə qazanırıq"

Bu, "fəth etmək" sözünün intensiv forması idi. Paul yəqin ki bu sözü özü yaradıb (*huper + nikaō*). Bu ecazkar bir metaforadır: "fəth edən quzular". İmanlılar Məsih vasitəsilə fəthdirlər (müq. et. Yəh. 16:33; 1Yəh. 2:13-14; 4:4; 5:4). Bax: Rom. 1:30-dakı Xüsusi mövzu: "Paulun *huper*" ilə mürəkkəb sözlər yaratması" (Special Topic: Paul's Use of *Huper* Compounds).

■ **"bizi Sevənin vasitəsilə"** Bu ƏVƏZLİK Ataya və ya Oğula işarə edə bilər.

8:38 "əminəm" Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR və mənası belədir: "mən əminəm və əmin olmağa davam edirəm".

■ **"mələklər"** Rəbbilər düşünürdülər ki, mələklər Allahın insanlara olan məhəbbətini və qayğısını qısqaqır və buna görə insanlara ədavət bəsləyir. Qnostik yalançı müəllimlər iddia edirdi ki, yeganə xilas yolu, insanlara düşmənçsinə münasibət bəsləyən mələk sferlərindən və ya *eon*-lardan (müq. et. Kolosselilərə və Efeslilərə Məktublar) gizli parollarla keçməkdir.

Corc Eldon Lədd "Əhdi-Cədid teologiyası" (George Eldon Ladd, *A Theology of the New Testament*) kitabında Paulun mələklər üçün işlətdiyi terminləri sadalayır:

"Paul tək-cə yaxşı və pis mələklərdən, şeytandan və cinlərdən danışmır; o həmçinin mələk ruhlarının müxtəlif rütbələri üçün başqa sözləri də işlədir. Terminologiyası belədir:

'Başçı' [*arche*], 1Kor. 15:24; Ef. 1:21; Kol. 2:10

'Başçılar' [*archai*; RSV, "rəislər"], Ef. 3:10; 6:12; Kol. 1:16; 2:15; Rom. 8:38

'Hakim' [*exousia*], 1Kor. 15:24; Ef. 1:21; Kol. 2:10

'Hakimlər' [*exousiai*; RSV, "hakimlər"], Ef. 3:10; 6:12; Kol. 1:16; 2:15

'Qüvvə' [*dynamis*], 1Kor. 15:24; Ef. 1:21

'Qüvvələr' [*dynameis*], Rom. 8:38

'Taxtlar' [*thronoi*], Kol. 1:16

'Ağa' [*kyriotes*; RSV, "hakimiyyət"], Ef. 1:21

'Ağalar' [*kyriotetes*], Kol. 1:16

'bu qaranlıq dünyanın hökmranları', Ef. 6:12

'səmadakı ruhani şəxslər', Ef. 6:12

'zülmət hakimiyyəti', Kol. 1:13

'çəkiləcək hər ad', Ef. 1:21

'göydə, yerdə və yerin altında olanlar', Fil. 2:10" (s. 401).

Əhdi-Ətiqdəki günaha batmış mələklərin Əhdi-Cədidəki cinlərlə əlaqəsi barədə Müqəddəs Kitabda məlumat yoxdur. Çoxları bunların eyni olduqlarını zənn edir. Lakin yəhudi apokaliptik ədəbiyyatına görə, cinlər Yar. 6-cı fəsildə təsvir olunan yarı mələk, yarı insan olan Nefilim ruhları imiş. Onların bədənəri Nuhun dövründə böyük daşqın üzündən məhv olandan bəri onlar bürünəcəkləri bədənər axtarırmış! Bu yalnız fərziyyədir. Müqəddəs Kitabda bizim başlanğıca dair çoxlu suallarımızın cavabı verilməyib. Yazının məqsədi, insanlar üçün maraqlı olan sualların cavabını vermək deyil, insanları xilas etməkdir!

■ **"başçılar... qüvvələr"** Bunlar (1) bu dövrün şər mələk və ya cin qüvvələri (müq. et. Ef. 2:2; 6:12; 1Kor. 15:24; Kol. 1:16) yaxud (2) günaha batmış insanların Allahdan müstəqil olmasına imkan verən dünyanın şəxssiz strukturları (din, hökumət, təhsil, tibb və s.) ola bilər (müq. et. Hendrikus Berkoff, "Başçılar və qüvvələr" – Hendrickus Berkhoff, *Principalities and Powers*). Rom. 13:1-dəki qeydə bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "ARCHE" (SPECIAL TOPIC: ARCHE)

8:39 "ucalıq, nə dərinlik" Bu sözlər guya insanların həyatlarına nəzarət edən tanrılar olan ulduzların apogeya və perigeyası mənasında işlənilib (astrologiya). Sonradan bunlar qnostisizm bədətinin *eon*-lar, yəni müqəddəs tanrı və günahlı maddəni yaratmış daha aşağı tanrı arasındakı mələk səviyyələrini bildirən texniki terminləri olmuşdur.

■ **"başqa bir məxluq"** Hərfi tərcümədə "başqa növdən məxluq" (*heteros*). Kontekstə görə bu da mələk qüvvələrinə aiddir. "Başqa növdən olan" mənasına gələn *heteros* və "eyni növdən olan bir başqası" mənasına gələn *allos* SÖZÖNLƏRİ arasındakı fərq koyne yunancasında yavaş-yavaş silinirdi, lakin bu kontekstdə həmin fərq hələ də vardır.

■ **"nə... nə... bizi... Allah məhəbbətindən ayırmağa qadir olmayacaq"** Əminliyə dair necə də qüvvətli bəyanatdır! Bu fəsil "məhkumluq yoxdur" ifadəsi ilə başlanır və "ayrılmaq yoxdur" ifadəsi ilə başa çatır. İmanlının xilasını əlindən heç kəs ala bilməz. Lakin insan Allahın dəvətinə həm ilkin qərarla (müq. et. Rom. 3:21-31), həm də davamlı olaraq (müq. et. Rom. 4-8) cavab verməlidir. Ruh bunda baş rolunu oynayır, lakin əhd şərtlidir və insana cavab vermək məsuliyyəti verilib. Tövbə və iman vacib olduğu kimi (müq. et. Mark 1:15; Həv. 3:16,19; 20:21), itaət etmək və imanda davam etmək də tələb olunur!

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nürdə gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Romalılara 8-ci fəsil, 7-ci fəsilə necə əlaqəlidir?
2. Əgər heç bir məhkumluq yoxdursa, onda günah imanlının həyatına necə təsir edir?
3. İmanlıların daxilində Müqəddəs Ruh, yoxsa İsa yaşayır (Rom. 8:9)?
4. İnsanın günahı, təbiətə necə təsir etmişdir (Rom. 8:19-22)? Təbiət cənnətin bir hissəsi olacaqmı (müq. et. Yeş. 11:6-10)?
5. Ruh bizim üçün necə dua edir (bax: Rom. 8:26-27)? Burada "dillərdə danışmaq"dan bəhs olunurmu?
6. Müqəddəs Kitab, bu qədər şər olan bir dünyada hər şeyin bizim xeyrimizə işlədiyini necə öyrədə bilər (Rom. 8:28)? "Xeyir" (yaxşılıq) sözünə tərif verin (Rom. 8:29).
7. 30-cu ayədəki teoloji hadisələrin silsiləsində təqdis edilmə niyə yoxdur?
8. Rom. 8:31-39 niyə bir məhkəmə səhnəsi sayılır?
9. 34-cü ayədə İsanın hansı dörd işi etdiyi deyilir?

ROMALILARA MƏKTUB 9-CU FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Allahın seçməsi	İsrailin Məsihi rədd etməsi	İsrailin imansızlığı ilə bağlı məsələ	Allah və Onun xalqı	İsrailin üstünlükləri
9:1-5	9:1-5	9:1-5	9:1-5	9:1-5
	İsrailin rəddi və Allahın məqsədi	Allahın İsrailə vədi boşa çıxmamışdır		Allah verdiyi sözü tutmuşdur
9:6-13	9:6-13	9:6-13	9:6-9 9:10-13	9:6-13
	İsrailin rədd edilməsi və Allahın ədaləti	Allahın seçmək ixtiyarı		Allah ədalətsiz deyildir
9:14-18	9:14-29	9:14-18	9:14-18	9:14-18
Allahın qəzəbi və mərhəməti			Allahın hiddəti və mərhəməti	
9:19-29		9:19-26	9:19-21 9:22-29	9:19-21 9:22-24 Hər şey Əhdi-Ətiqədə qabaqcadan bildirilmişdir 9:25-29
İsrail və Müjdə	İsrailin indiki halı	9:27-29 Əsl salehlik imanla olandır	İsrail və Müjdə	
9:30-10:4	9:30-33	9:30-10:4	9:30-10:4	9:30-33

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nürda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

ROM. 9-11-İN ROM. 1-8 İLƏ ƏLAQƏSİ

A. Bu mətn hissəsinin Rom. 1-8 ilə əlaqəsi barədə iki fikir vardır.

1. Bu fəsillər tamamilə başqa mövzudadır, teoloji bir "ara izahat"dır

- i. Rom. 8:39 və 9:1 arasında kəskin təzad və məntiq baxımından rabitəsizlik vardır.
- ii. Bu mətn, Romadakı imanlılar cəmiyyətində yəhudilərdən və başqa millətlərdən olan imanlılar arasındakı münaqişə ilə bilavasitə əlaqəlidir. Bunun imanlılar cəmiyyətinin başqa millətlərdən olan rəhbərlərinin yetişməsi ilə əlaqəli olması ehtimalı da vardır.

- iii. Paulun İsrail (və Qanun) barədəki təlimi və başqa millətlərə həvariliyi (əvəzsiz lütfü elan etməsi) səhv başa düşüldüyündən, Paul bu mövzunu izah etmişdir.
2. Bu fəsillər, Paulun Müjdəni təqdim etməsinin zirvəsi və məntiqi yekunudur.
- i. Rom. 8-ci fəsil "Allah məhəbbətindən əsla ayrılmayacağıq" vədi ilə yekunlaşdırılır. Bəs Allahla əhd bağlamış xalqın imansızlığını necə anlamaq lazımdır?
 - ii. Rom. 9-11-ci fəsillərdə Müjdənin İsrailin imansızlığı ilə bağlı olan paradoksuna cavab verilir!
 - iii. Paul bu məktubun digər yerlərində də həmin mövzuya toxunmuşdur (müq. et. Rom. 1:3,16; 3:21,31 və 4:1 və sonrakı ayələr).
 - iv. Paul Allahın haqq olduğunu, Öz sözünə sadıq olduğunu elan edir. Bəs Əhdi-Ətiqdə İsrailə verdiyi vədlər necə olub? Məgər onların hamısı ləğv olunub qüvvədən düşmüşdür?
- B. Bu mətn hissəsinin bir neçə yolla sxematik təsvirini vermək olar
- 1. Paulun xəyali bir etirazçı ilə söhbətdən istifadə etməsi (diatribe)
 - i. Rom. 9:6
 - ii. Rom. 9:14
 - iii. Rom. 9:19
 - iv. Rom. 9:30
 - v. Rom. 11:1
 - vi. Rom. 11:11
 - 2. Rom. 9-11-ci fəsillər ədəbi vahid olan bir mətn hissəsi təşkil edir (mətnin fəsillərə və ayələrə bölünməsi Allahdan ilham almış deyildir, sonradan əlavə edilmişdir). Bunu şərh etmək üçün bir bütöv olaraq nəzərdən keçirmək vacibdir. Halbuki bunun mövzular üzrə bölünməsinin ən azı üç variantı vardır.
 - i. Rom. 9:1-29 (Allahın tam ixtiyarı ön plana çıxır)
 - ii. Rom. 9:30-10:21 (insanın məsuliyyəti ön plana çıxır)
 - iii. Rom. 11:1-32 (Allahın hamıya şamil olan əzəli və əbədi xilas məqsədi)
 - 3. əsas mövzular üzrə: Romalılara Məktubun bu hissəsinin yaxşı bir sxematik təsviri "Thomas Nelson Publishers" tərəfindən nəşr olunmuş ingiliscə NKJV tərcüməsində yer alır
 - i. İsrailin Məsihi rədd etməsi, Rom. 9:1-5
 - ii. İsrailin Allahın məqsədini rədd etməsi, Rom. 9:6-13
 - iii. İsrailin Allahın ədalətini rədd etməsi, Rom. 9:14-29
 - iv. İsrailin indiki halı, Rom. 9:30-33
 - v. İsrail və Müjdə, Rom. 10:1-13
 - vi. İsrailin Müjdəni rədd etməsi, Rom. 10:14-21
 - vii. İsrailin edilməsi tam deyildir, Rom. 11:1-10
 - viii. İsrailin rədd edilməsi son deyildir, Rom. 11:11-36
- C. Bu fəsillər əqli (məntiqi) bir təsvir olmaqla yanaşı həmçinin bir ürək harayıdır. Müəllifin duyğuları, Allahın asi İsrailə görə ürəyinin söküldüyünü təsvir edən Huşə 11:1-4, 8-9-u xatırladır.
- Rom. 7-ci fəsildə Qanunun yaxşılığı və eyni zamanda verdiyi əzablar haqqındakı söhbət çox cəhətdən Rom. 9-10 ilə paraleldir. Hər iki mətndə Allahdan gələn qanunun həyat əvəzində ölümü gətirdiyi ironiyası Paulu çox kədərləndirir.
- D. Paulun Rom. 9-11-də Əhdi-Ətiqdən 25-dən çox sitat gətirməsi onu göstərir ki, Rom. 4-də etdiyi kimi, burada da o, İsrailin paradoksunu tək-cə hal-hazırda baş verən hadisələrlə deyil, Əhdi-Ətiqin mətnləri ilə açıqlayır. İbrahimin cismani nəslinin əksəriyyəti keçmişdə də Allahu rədd etmişdi (müq. et. Həv. 7; Neh. 9).
- E. Bu mətn, Ef. 1:3-14 kimi, Allahın insanların xilasını barədəki əzəli məqsədi ilə bağlıdır. İlk baxışdan Allahın bəzi insanları seçib digərlərini rədd etməsini (kalvinizmin "supralapsarian" qolu – bu qrup, seçilmiş şəxslərin Adəm və Həvvanın günaha batmasından əvvəl təyin olunmaqlarına inanır) öyrədən kimi görünən bu mətndə, mənəcə, ayrı-ayrı fərdlərdən deyil, Allahın əzəli xilas planından bəhs edilir (müq. et. Yar. 3:15; 12:3; Həv. 2:23; 3:18; 4:28; 13:29; Bax: Rom. 8:28-dəki Xüsusi mövzu).
- "İyeronimin Müqəddəs Kitab şərhini"nin Cozef A. Fitzmayer və Reymond E. Braunun redaktəsi ilə nəşr olunmuş "Əhdi-Cədid" başlıqlı 2-ci cildində belə yazılmışdır:

"Başdan bunu nəzərə almaq lazımdır ki, Paul kollektiv baxışdan danışır, fərdlərin məsuliyyətindən bəhs etmir. O, Allah tərəfindən əvvəlcədən təyin olunma məsələsini qaldırır imiş kimi görünərsə də, bu söhbətin fərdlərin izzətə təyin olunmasına dəxli yoxdur" (s. 318).

9-CU FƏSLİN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Rom. 8-ci fəsil və 9-cu fəsil arasında nə qədər kəskin dəyişmə baş verir!
- B. Bu mətn hissəsində (Rom. 9-11) aşağıdakı etiqadi mövzulara toxunulur
1. xilasın əsası
 2. seçməkdə Allahın məqsədi
 3. imansız İsrailin sədaqətsizliyi və YAHVE-nin sədaqəti
 4. İsanın xilasının bütün bəşəriyyətə şamil olması
- C. Rom. 9-cu fəsil, Allahın tam ixtiyarı mövzusunda dair ən qüvvətli Əhdi-Cədid parçalarından biridir (başqası, Ef. 1:3-14-dür); Rom. 10-cu fəsildə isə insanın azad iradəsindən dəfələrlə açıq şəkildə bəhs olunur (müq. et. "hər kəs" Rom. 10:4,11,13; "hamı" Rom. 10:12 [iki dəfə]). Paul bu etiqadi təzadı ümumiyyətlə həll etməyə çalışmayıb. Bu etiqadların hər ikisi həqiqətdir. Müqəddəs Kitabdakı doktrinlərin əksəriyyəti paradoksal yaxud dialektik cütlərlə təqdim olunur. Teoloji sistemlərin əksəriyyəti məntiqidir, lakin öz müddəasını sübut etmək üçün Müqəddəs Kitabdakı həqiqətin yalnız bir cəhətini işıqlandırır. Həm avqustinçilik və kalvinizmdə, həm də semi-pelagianizm və arminianizmdə istər həqiqətin, istərsə yanlışın elementləri vardır. Müqəddəs Kitabı qərəzli bir çərçivəyə salan, ayrı-ayrı ayələrə əsasən "sübut edilən" doqmalardan qurulan əqli-məntiqi teoloji sistemləri qəbul etməkdənsə, Müqəddəs Kitabdakı doktrinləri təzadları ilə qəbul etmək yaxşıdır! Bax: Rom. 3:27-də XÜSUSİ MÖVZU: "ŞƏRQİ ƏDƏBİYYAT" (SPECIAL TOPIC: EASTERN LITERATURE).
- D. 9:30-33, Rom. 9-cu fəslin xülasəsi və Rom. 10-cu fəslin mövzudur.
- E. Paulun öz fikrini qüvvətləndirmək üçün Əhdi-Ətiqdən nə qədər çox sitat gətirdiyinə fikir verin. Bundan Romadakı oxucuların yəhudi olduğu anlaşılır.
1. Rom. 9:7 - Yar. 21:12
 2. Rom. 9:9 - Yar. 18:10,14
 3. Rom. 9:12 - Yar. 25:32
 4. Rom. 9:13 - Mal. 1:2-3
 5. Rom. 9:15 - Çıx. 33:19
 6. Rom. 9:17 - Çıx. 9:16
 7. Rom. 9:25 - Huşə 2:23
 8. Rom. 9:26 - Huşə 1:10
 9. Rom. 9:27 - Yeş. 10:22
 10. Rom. 9:28 - Yeş. 10:23
 11. Rom. 9:29 - Yeş. 1:9
 12. Rom. 9:33 - Yeş. 28:16 və 8:14

Romalılara Məktubun 10-cu və 11-ci fəsillərdə Əhdi-Ətiqdən daha çox sitatlar vardır!

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 9:1-5

¹Məsihdə həqiqəti söyləyirəm, yalan danışmıram, vicdanım dediklərimi Müqəddəs Ruhda təsdiq edir ki,²ürəyimdə böyük bir kədər, daimi bir izzət var. ³Çünki qardaşlarımla, yəni cismani soydaşlarımla xatirinə mən özüm Məsihdən uzaqlaşmış lənət qazanmağımı istərdim; ⁴bu, İsraililərdir ki, övladlığa götürülmə, izzət, əhdlər, Qanunun verilməsi, məbəd ibadəti və vədlər onlara məxsusdur. ⁵Əcdadlar da onlara məxsusdur, Məsih də cismən onlardandır; O hər şeyin üzərində olan Allahdır ki, Ona əbədi alqış olsun! Amin.

9:1-2 Ayələr 1-2 yunanca bir cümlədir. Paul onların (Romadakı imanlılar cəmiyyətinin) özünün həqiqəti söylədiyini bilə bilmələrinin bir neçə səbəbini dilə gətirir.

1. özünün Məsih ilə birləşməsi, Rom. 9:1
2. özünün Müqəddəs Ruh tərəfindən yönəldilən vicdanı, Rom. 9:1
3. özünün İsrailə qarşı hiss etdiyi duyğular, Rom. 9:2

9:1 "Məsihdə həqiqəti söyləyirəm, yalan danışmıram" Paul dəfələrlə bu şəkildə öz düzgünlüyünü müdafiə etmiş (müq. et. 2Kor. 11:10; Qal. 1:20; 1Tim. 2:7), yaxud Allahın özünə şahid olduğunu dilə gətirmişdir (müq. et. Rom. 1:9; 2Kor. 1:23; 11:31; Fil. 1:8; 1Sal. 2:5,10). O öz təlimlərinin və vəzlərinin həqiqiliyini bu yolla təsdiq etmişdir. Dəməşq yolundakı təcrübəsi hər şeyi dəyişdirib!

■ **"vicdanım"** Bu, imanlının Allah tərəfindən verilən, Ruh tərəfindən yönəldilən mənəvi hissi idi. Vicdan bir anlamda imanlılar üçün əsas səlahiyyətli rəhbərdir. Vicdan, dərk edilən və Allahın Ruhu tərəfindən zehnimizə tətbiq edilən Allah kəlamıdır (müq. et. 1Tim. 1:5,19). İmanlılar və hətta imansızlar Kəlamı və Ruhu rədd etməkdə davam etdikcə problem yaranır; insan öz günahına daha asanlıqla haqq qazandıra bilir (müq. et. 1Tim. 4:2). Vicdanımız mədəniyyətə və təcrübəyə görə şərtləndirilə bilər.

XÜSUSİ MÖVZU: "VİCDAN" (SPECIAL TOPIC: CONSCIENCE)

NASB, NKJV "Müqəddəs Ruhda mənə şəhadət edir"

NRSV "bunu Müqəddəs Ruh ilə təsdiq edir"

TEV "Müqəddəs Ruh tərəfindən yönəldilir"

NJB "Müqəddəs Ruhla birləşərək mənə tutur"

Paul özünün Məsihdən xüsusi çağırış və əmr aldığına inanırdı (müq. et. Həv. 9:1-22; Qal. 1:1).

Bu FEİL FORMASI (İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİ, müq. et. Rom. 2:15) *sun* ilə qurulmuş mürəkkəb sözdür (Paul ondan geniş istifadə etmişdir). Paul, özünün yeni anlayışının

1. Məsihin vəhyinə
 - a. Dəməşq yolunda ona görünüb
 - b. Ərəbistanda (Nabateya) ona təlim öyrədib
2. Ruhun daxili şəhadətinə əsaslandığına əmin idi.

Paul bir həvari idi və ilahi səlahiyyətlə danışdı (müq. et. 1Kor. 7:25,40). İsrail millətinin imansızlığı və inadkarlığı üçün Allahın hiss etdiyi kədərə şərik olurdu (müq. et. Rom. 9:2). Onların nə qədər çox üstünlükləri var idi (müq. et. Rom. 9:4-5)!

9:3

NASB, NKJV,

NRSV "Zira mən arzu edə bilərdim..."

TEV "Onların uğrunda arzu edə bilərdim..."

NJB "...razı olardım"

Paul öz xalqı İsrailə görə o qədər dərinə qüssələnirdi ki, özünün Rəbdən ayrılmasının onların Rəbbə qovuşmasına təsir edəcəyini bilsəydi, buna razı olardı, Rom. 9:3. Bu ayənin qrammatik quruluşu son dərəcə emfatikdir (həm *autos*, həm də *egō*-nun işlənmiş olduğu BİTMƏMİŞ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV XƏBƏR FORMASI və İNDİKİ ZAMAN İNFİNİTİVIDİR). Bu duanın şiddəti və ağırlığı, Çıx. 32:30-35-də Musanın asi İsrail üçün vəsatət duasına çox bənzəyir. Burada fakt deyil, arzu ifadə olunur. Bu, Qal. 4:20-dəki BİTMƏMİŞ ZAMANA bənzəyir. Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "VƏSATƏT DUASI" (SPECIAL TOPIC: INTERCESSORY PRAYER)

NASB "lənət qazanıb, Məsihdən ayrılmışdılar"

NKJV "Məsihdən lənət qazanmışdılar"

NRSV "lənət qazanıb, Məsihdən kəsilməmişdilər"

TEV "Allahın lənəti altında və Məsihdən ayrılmış idilər"
NJB "öz iradələri ilə məhkum olub Məsihdən kəsilmişdilər"

"Müqəddəs" sözünün əsas etimologiyası "Allahın istifadəsi üçün ayrılmış"dır. Eyni şey "lənət" olaraq tərcümə olunan sözə də aiddir (*anathema*, müq. et. 1Kor. 12:3; 16:22; Qal. 1:8,9). Bir şey və ya bir kəs Allah üçün ayrılmışdır. Kontekstə görə bu, müsbət təcrübə (müq. et. Lev. 27:28; Luka 21:5) ola biləcəyi kimi mənfi təcrübə (müq. et. Yeşua 6-7; Rom. 9:3) də ola bilər.

XÜSUSİ MÖVZU: "LƏNƏT (ANATHEMA)" (SPECIAL TOPIC: CURSE (ANATHEMA))

■ **"cismani soydaşlığımın"** Bax: Rom. 1:3-dəki Xüsusi mövzu.

9:4-5 Burada sadalanan İSİM TƏRKİBLƏRİ İsrailin üstünlüklərini ətraflı şəkildə göstərir. Bu üstünlükləri səbəbilə onlar imansızlıqlarına görə daha ağır cəzaya layiq idilər. Kimə çox verilibsə, ondan çox da istəniləcək (müq. et. Luka 12:48)!

9:4 "İsraillilər" Bu, Əhdi-Ətiqədə İbrahimin nəslinə verilən əhd adı idi. Allahla həlledici qarşılaşmasından sonra Yaqubun adı İsrailə dəyişdirilmişdir (müq. et. Yar. 32:28). Sonra bu ad yəhudi xalqının kollektiv adı olmuşdur. Ehtimal ki, bu sözün etimologiyası belədir: "El (Allah) qələbə çalsın", yəni Allah Yaqubun hiyləsinə üstün gəlsin.

XÜSUSİ MÖVZU: "İSRAİL (AD)" (SPECIAL TOPIC: ISRAEL (THE NAME))

■ **"övladlığa götürülmə... onlara məxsusdur"** Hərfi tərcümə "oğullar kimi qəbul edilmə..." Əhdi-Ətiqədə CƏM FORMADA "oğullar" deyildikdə adətən mələklər nəzərdə tutulurdu (müq. et. Əyy. 1:6; 2:1; 38:7; Dan. 3:25; Zəb. 29:1; 89:6-7), TƏK FORMADA "oğul" deyildikdə isə

1. İsrailin padşahı (müq. et. 2Şam. 7:14)
2. xalq (müq. et. Çıx. 4:22,23; Qan. 14:1; Huşə 11:1)
3. Məsih (müq. et. Zəb. 2:7)
4. yaxud insanlar nəzərdə tutula bilər (müq. et. Qan. 32:5; Zəb. 73:15; Yez. 2:1; Huşə 1:10. Yar. 6:2 aydın deyildir – hər ikisi ola bilər). Əhdi-Cədidə "oğul" deyildikdə, Allahın ailəsinə mənsub olan kəs nəzərdə tutulur.

Paul xilas barəsində "övladlığa götürülmə" metaforasından (müq. et. Rom. 8:15,23; Qal. 4:5; Ef. 1:5), Peter və Yəhya isə "yenidən doğulma" metaforasından istifadə etmişdir. Bunların hər ikisi ailə münasibətlərinə bənzərliyə əsaslanan metaforalardır. "Övladlıq" metaforası yəhudilikdən deyil, Romadan qaynaqlanır. Roma qanunu əsasında övladlığa götürmə, xeyli çox pul və vaxt tələb edən bir hüquqi prosedur idi. Bu prosedur tamamlandıqdan sonra övladlığa götürülmüş şəxs yeni insan sayılırdı; ona atalığı edən şəxs onu rədd edə yaxud öldürə bilməzdi.

■ **"izzət"** Bu söz ibrancə "ağır olmaq" kökündən törəyir və məcazi mənada qiymətli şeylər barədə işləndir. Burada bu söz

1. Allahın Sina dağında Özünü tanıtmasına (müq. et. Çıx. 19:18-19)
2. səhrada gəzib-dolaşma dövründə israillilərə yol göstərən *Shekinah* ehtişam buluduna (müq. et. Çıx. 40:34-38) işarə edir.

YAHVE Özünü İsrailə unikal şəkildə tanıtmışdır. YAHVE-nin hüzuruna ehtişamı yaxud izzəti deyilmişdir (müq. et. 1Pad. 8:10-11; Yez. 1:28). Rom. 3:23-dəki Xüsusi mövzuya bax.

■ **"əhdlər"** Qədim yunanca əlyazmalar P⁴⁶, B, F və G-də TƏK FORMADA "əhd" yazılmışdır. Ancaq K və C əlyazmalarında və bəzi qədim latın versiyalarda, Vulqatada və qıbtı versiyalarda CƏM FORMA işlənmişdir. UBS⁴ bu sözün CƏM FORMASI olan variantını "B" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (yüksək əminlik). Lakin Əhdi-Ətiqədə bu söz CƏM FORMADA heç işlənməyib. Əhdi-Ətiqədə bir neçə xüsusi əhd vardır: Adəm, Nuh, İbrahim, Musa və Davud ilə bağlanmış əhdlər. Bundan sonra Qanunun verilməsindən bəhs edildiyinə görə, burada yəqin ki İbrahimlə bağlanmış əhd nəzərdə tutulur; məhz bu əhd Paulun fikrincə əsas idi (müq. et. Rom. 4:1-25; Qal. 3:16-17) və bütün əcdadlara dəfələrlə təkrarlanmış idi (yəni, Yar. 12, 15, 17).

XÜSUSİ MÖVZU: "ƏHD" (SPECIAL TOPIC: COVENANT)

■ **"Qanunun verilməsi, məbəd ibadəti"** Burada

1. Musanın Sina dağında Qanunu qəbul etməsi (müq. et. Çıxış 19-20)
2. səhrada gəzib-dolaşma dövründəki Müqəddəs məskən (müq. et. Çıxış 25-40 və Levililər) haqqında danışılır

■ **"vədlər"** Allah Əhdi-Ətiq vasitəsilə Özünün gələcək planlarını bildirmişdir (müq. et. Rom. 1:2; Həv. 13:32; Tit. 1:2; İbr. 1:1).

Bundan əvvəl "əhdlər" yazılmış olduğu üçün "vədlər" yəqin ki Məsihə aiddir (müq. et. Rom. 9:5, məs. Yar. 3:15; 49:10; Qan. 18:15,18-19; 2Şam. 7; Zəb. 16:10; 118:22; Yeş. 7:14; 9:6; 11:1-5; Dan. 7:13,27; Mik. 5:2-5a; Zək. 2:6-13; 6:12-13; 9:9; 11:12).

Bu vədlər (əhdlər) eyni zamanda həm şərtsiz, həm də şərtli idi. Allahın əməlləri baxımından şərtsiz idi (müq. et. Yar. 15:12-21); insanların imanını və itaəti cəhətdən isə şərtli idi (müq. et. Yar. 15:6 və Rom. 4). Məsihin gəlişindən əvvəl Allah yalnız İsrailə Özünü tanıtmışdı (Əyyub, Yetro kimi şəxslər istisna olmaqla).

9:5 "Əcdadlar" Yaradılış 12-50-ci fəsillərdəki əcdadlar nəzərdə tutulur: İbrahim, İshaq və Yaqub (müq. et. Rom. 11:28; Qan. 7:8; 10:15).

■ **"Məsih də cismən onlardandır"** Məsihin (müq. et. Rom. 1:3; bax: Rom. 1:4-də Xüsusi mövzu: "Məsih" (Special Topic: Messiah)), Allahın seçdiyi Məsh olunmuş Şəxsin, Allahın vədlərini, planlarını tamamlayacaq Şəxsin cismani soyundan söhbət gedir (müq. et. Rom. 10:6).

"Məsih" sözü (yunanca "Xristos") ibrancə "Məsh olunmuş Şəxs" mənasına gələn sözün tərcüməsidir. Əhdi-Ətiqdə üç növ rəhbərlər xüsusi müqəddəs yağla məsh olunardı.

1. İsrailin padşahları
2. İsrailin baş kahinləri
3. İsrailin peyğəmbərləri

Bu, Allahın onları seçib Öz xidmətinə hazırlamağının bir rəmzi idi. İsa bu məsh olunmuş rəhbərliklərin hər üçünü yerinə yetirmişdir (müq. et. İbr. 1:2-3). O, bəşər olmuş Allah olduğu üçün Allahın Özünü tam şəkildə tanıtmasıdır (müq. et. Yeş. 7:14; 9:6; Mik. 5:2-5a; Kol. 1:13-20).

"Cismən" üçün Rom. 1:3-dəki Xüsusi mövzuya bax.

NASB "Cismani baxımdan Məsihdir, hər şeyin üzərində olan, əbədiyyən mübarək olan Allahdır"

NKJV "Məsih gəldi, kim ki hər şeyin üzərində olan, əbədiyyən mübarək olan Allahdır"

NRSV "Messiya gəlir, kim ki hər şeyin üzərində olan, əbədiyyən mübarək olan Allahdır"

TEV "və Məsih bir insan kimi onların irqinə mənsubdur. Hər şeyin üzərində hökmran olan Allaha əbədiyyən alqış olsun"

NJB "Məsih gəldi, kim ki hər şeydən üstündür, əbədi olaraq mübarək olan Allahdır"

Qrammatik baxımdan bu, Ataya oxunan bir həmd ilahisi ola bilər (TEV, yəhudi ənənəyə əsasən), amma kontekstə görə Paulun İsanın ilahiliyini təsdiq etməsi daha ağılabatan gəlir (Septuaqintada YAHVE-yə oxunan yəhudi həmd ilahilərinin şablonuna uyğun gəlmir; bax: J. Murray, II, ss. 245-248). Paul İsanı tez-tez *Theos* olaraq adlandırmasa da, bəzən adlandırır (müq. et. Həv. 20:28; 2Sal. 1:12; Tit. 2:13; Fil. 2:6). Erkən imanlılar cəmiyyətinin bütün ataları bu mətni İsaya oxunan həmd olaraq şərh etmişlər. Bryus M. Metsqer, "Yunanca Əhdi-Cədidin mətnşünaslıq baxımından şərh"ndə (Bruce M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, ss. 520-522) müxtəlif rəylərin durğu işarələrinin qoyulduğu yerlərə görə fərqləndiyini göstərir. Qədim unsial əlyazmalarda

1. kiçik və böyük hərflər
2. durğu işarələri
3. paraqraflara bölünmə
4. hətta sözlər arasındakı boşluqlar belə yox idi.

■ **"O hər şeyin üzərində olan"** Bu ifadə həmçinin ya Ata Allaha, ya da Oğul İsaya aid ola bilər. Bunda Mat. 28:19-da İsanın və Kol. 1:15-20-də Paulun dediyi sözlər əks olunur. Bu təntənəli ifadə Nazareti İsanı rədd edən İsrailin ağılsızlıq dərəcəsini göstərir.

■ **"əbədi"** Bunun hərfi tərcüməsi, yunan idiomu "çağlar boyunca"dır (müq. et. Luka 1:33; Rom. 1:25; 11:36; Qal. 1:5; 1Tim. 1:17). Buna bənzər bir neçə ifadə vardır: (1) "çağ boyunca" (müq. et. Mat. 21:19 [Mark 11:14]; Luka 1:55; Yəh. 6:5,58; 8:35; 12:34; 13:8; 14:16; 2Kor. 9:9) və ya (2) "çağların çağında" (müq. et. Ef. 3:21). Göründüyü kimi, "əbədi olaraq" mənasına gələn bu idiomların arasında heç bir fərq yoxdur. "Çağlar" sözünün bu CƏM FORMASI, məcazi bildirib rəbbilərin "əzəmət cəm forması" olaraq adlandırdıqları qrammatik konstruksiya ola bilər və ya yəhudilərin inancına görə müxtəlif dövrlərə işarə edə bilər: "məsumluq dövrü", "şər dövrü", "gələcək dövr" və ya "salehlik dövrü".

■ **"Amin"** Rom. 1:25-dəki xüsusi mövzuya baxın.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 9:6-13

⁶Lakin bu o demək deyil ki, Allahın kəlamı boşa çıxıb. Çünki İsraildən törəyənlərin heç də hamısı İsrailə məxsus deyil. ⁷İbrahimin nəslindən olanların heç də hamısı İbrahimin övladları deyil. Amma «İshaqdan törəyənlər sənin nəslin adlanacaq» deyilib. ⁸Bu o deməkdir ki, Allahın övladları cismani övladlar deyil, Allahın vədinə görə doğulan övladlardır ki, bunlar İbrahimin nəslə sayılır. ⁹Çünki belə vəd verilmişdi: «Gələn il bu vaxt gələcəyəm və Saranın bir oğlu olacaq». ¹⁰Yalnız bu yox, Rivqa da bir kişidən, yəni babamız İshaqdan hamilə oldu. ¹¹⁻¹²Amma iki oğlu hələ anadan olmamış və yaxşılıq ya pislik etməmiş ikən Allah Rivqaya «böyüyü kiçiyinə qulluq edəcək» dedi; belə ki Allahın seçim məqsədi onların əməllərinə deyil, Öz çağırışına əsaslanaraq bərqərar olsun. ¹³Necə ki yazılıb: «Yaqubu sevdim, Esava isə nifrət etdim».

9:6 "Allahın kəlamı" Bu ifadə kontekstdə Əhdi-Ətiqdəki əhd vədlərinə aiddir. Allahın vədləri etibarlıdır (müq. et. Say. 23:19; Yeşua 21:45; 23:14; 2Pad. 10:10; Yeş. 40:8; 55:11; 59:21).

NASB, NRSV,

TEV, NJB "boşa çıxıb"

NKJV "təsirsiz olub"

Bu söz (*ekpiptō*) Septuaqintada bir şeyin (müq. et. Yeş. 6:13) və ya bir kəsin (müq. et. Yeş. 14:12) yıxılması mənasında bir neçə dəfə işlənib. Burada bu söz BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR və davamlı nəticə verən bir halı bildirir (lakin inkar ədatı ilə işlənir). Allahın kəlamının etibarlılığı barədə yuxarıdakı qeydə bax.

NASB "Çünki İsraildən törəyənlərin hamısı İsrail deyildir"

NKJV "Çünki İsraildən olanların hamısı İsrail deyildir"

NRSV "Çünki bütün israillilər həqiqətən İsrailə məxsus deyillər"

TEV "Çünki bütün İsrail xalqı Allahın xalqı deyildir"

NJB "İsraildən törəyənlərin heç də hamısı İsrail deyildir"

Bu paradoksal bəyanatın məğzi, "İsrail" termininin Müqəddəs Kitabda müxtəlif mənaları üzərində qurulur.

1. Yaqubun nəslə mənasında İsrail (müq. et. Yar. 32:22-32)

2. Allahın seçdiyi xalq mənasında İsrail (müq. et. TEV)

3. ruhani İsrail, imanlılar cəmiyyəti mənasında İsrail (müq. et. Qal. 6:16; 1Pet. 2:8,9; Vəhy 1:6), cismani İsrailin əksi olaraq (müq. et. Rom. 9:3-6)

İbrahimin övladlarından yalnız bəzisi vədin övladları idi (müq. et. Rom. 9:7). Hətta yəhudilərin Allahın önündə doğru olması əsla onların soylarına əsaslanmayıb (müq. et. Rom. 9:7), lakin imanlarına əsaslanıb (müq. et. Rom. 2:28-29; 4:1 və sonrakı ayələr; Yəh. 8:31-59; Qal. 3:7-9; 4:23). Allahın önündə doğru olanlar yalnız o "sağ qalanlar" (Rom. 9:27-28-dəki Xüsusi mövzuya baxın) idilər ki, Allahın vədlərini qəbul edib imanla yaşayırdılar (müq. et. Rom. 9:27; 11:5).

6-cı ayədən gözlənilən etirazlar silsiləsi başlayır (müq. et. Rom. 9:14,19,30; 11:1). Beləcə, Paul xəyalı etirazçı vasitəsilə həqiqəti öyrədən diatribe üsulunu davam etdirir (bu üsulun bir misalı da Malaki Kitabında vardır: Mal. 1:2,6,7 [iki dəfə],12,13; 2:14,17 [iki dəfə]; 3:7,13,14).

9:7 Bu ayənin ikinci yarısı Yar. 21:12-dən sitatdır. İbrahimin bütün övladları Allahın əhd vədlərinin övladları deyil idi (müq. et. Yar. 12:1-3; 15:1-11; 17:1-21; 18:1-15; Qal. 4:23). Beləcə Rom. 9:8-9-da İsmail ilə İshaq və Rom. 9:10-11-də Yaqub ilə Esav arasındakı fərq göstərilir.

9:8 Burada Paul "cismani" dedikdə milli mənsubiyyəti nəzərdə tutur (müq. et. Rom. 1:3; 4:1; 9:3,5; Rom. 1:3-dəki Xüsusi mövzuya bax). O, İbrahimin cismani övladlarını (Rom. 9:3-də yəhudilər) ruhani övladları (vədin övladları, Allahın vəd etdiyi Məsihə iman edənlər, bax: Rom. 2:28-29) ilə müqayisə edir. Bu təzad, 8:4-11-də günaha batmış insanlar və xilas olmuş insanlar arasındakı təzadın eynisi deyildir.

9:9 Bu, Yar. 18:10,14-dən bir sitatdır. Vəd olunmuş övlad ("toxum" yaxud nəsil) Allahın təşəbbüsü ilə Saradan doğulacaq. Zamanla Məsihin doğulması ilə bu vəd öz zirvəsinə çatacaq. İshaq, Yar. 12:1-3-də Allahın İbrahimə verdiyi vədin on üç il sonra xüsusi şəkildə yerinə yetirməsinin nəticəsi idi.

9:10 İbrahimin, İshaqın və Yaqubun həyat yoldaşları sonsuz idilər, uşaqları olmurdu. Onların hamilə qala bilməmələri vasitəsilə Allah, Özünün Məsihin nəslini barədəki əhd vədlərini yerinə yetirəcəyini nümayiş etdirmişdir.

Bundan əlavə, Məsihin nəslinin (o mədəniyyətdə gözlənmənin əksinə) heç vaxt əcdadların böyük oğullarından keçməməsi də bunu təsdiq etmişdir. Əsas olan, Allahın seçimidir (müq. et. Rom. 9:11-12).

9:11-12 1-11-ci ayələr yunanca mətndə bir cümlədir. Əhvalat Yar. 25:19-34-də nəql olunmuşdur. Allahın seçiminin (müq. et. Rom. 9:16) (1) insanın soyundan və ya (2) nailiyyətlərindən (müq. et. Rom. 9:16) asılı olmadığını təsdiqləyir. Bu, Müjdənin yeni qaydasıdır, yeni əhddir (müq. et. Yer. 31:31-34; Yez. 36:22-36). Lakin yadda saxlamaq lazımdır ki, Allahın seçimi insanı Özündən kənarlaşdıran deyil, qəbul edəndir! Məsih seçilmiş nəsiləndən gəlsə də, hər kəs üçün gələcək (iman edən hər kəs üçün; müq. et. Rom. 2:28-29; 4:3,22-25; Rom. 10).

9:11 "məqsəd" Pro və tithēmi ilə qurulan bu mürəkkəb sözün bir neçə mənası vardır.

1. Rom. 3:25-də
 - a. açıqca ortaya qoymaq
 - b. bərişdırıcı hədiyyə
2. əvvəlcədən planlaşdırmaq
 - a. Paul haqqında, Rom. 1:13
 - b. Allah haqqında, Ef. 1:9

Bu mətndə işlənən İSİM forması (*prothesis*) "qabaq qoymaq" deməkdir

1. məbəddəki təqdis çörəkləri haqqında; Mat. 12:4; Mark 2:26; Luka 6:4
2. Allahın qabaqcadan təyin olunmuş xilas məqsədi haqqında; Rom. 8:28; 9:11; Ef. 1:5,11; 3:10; 2 Tim. 1:9; 3:10

Paul Romalılara Məktubun 8-ci və 9-cu fəsilərində və Efeslilərə Məktubun 1-ci fəslində *pro* (qabaq) SÖZÖNÜ ilə qurulmuş bir neçə mürəkkəb sözün işlədi (həmin sözlər Allahın planlaşdırılmış fəaliyyətini bildirir).

1. *proginōskō* (qabaqcadan tanımaq), Rom. 8:29
2. *proorizō* (qabaqcadan təyin etmək), Rom. 8:29 (Ef. 1:5,11), 30 (Ef. 1:9)
3. *prothesis* (qabaqcadan təyin edilmiş məqsəd), Rom. 9:11
4. *proetoimazō* (qabaqcadan hazırlamaq), Rom. 9:23
5. *prolegō* (qabaqcadan söyləmək), Rom. 9:29
6. *proelpizō* (qabaqcadan ümid etmək), Ef. 1:12

9:12 Bu, Yar. 25:23-də Esavla Yaquba aid olan peyğəmbərlikdən sitatdır. Bu onu göstərir ki, Rivqa ilə Yaqub xeyir-dua ilə bağlı olaraq İshaqı aldadarkən öz mənfəətlərinə görə deyil, peyğəmbərliyə görə hərəkət ediblər!

9:13 "Esava isə nifrət etdim" Bu, Mal. 1:2-3-dən sitatdır. "Nifrət", müqayisə üçün işlənən bir ibrani idiomudur. Bizim qulağımıza ağır gələn bu ifadəni anlamaqdan ötrə bu ayələrə müraciət edə bilərsiniz: Yar. 29:31-33; Qan. 21:15; Mat. 10:37-38; Luka 14:26; Yəh. 12:25. Antropomorfik terminlər olan "sevgi" və "nifrət" Allahın insanlara qarşı hiss etdiyi duyğuları bildirmir, ancaq Məsihin soyuna və Məsih haqqındakı vədinə sadıq olduğunu bildirir. Yar. 25:23-ə əsasən, vədin övladı Yaqub idi. Mal. 1:2-3-də Esav deyildikdə Edom xalqı (Esavın nəslini nəzərdə tutulur).

XÜSUSİ MÖVZU: "ALLAHIN İNSANA XAS OLAN XÜSUSİYYƏTLƏRLƏ TƏSVİR OLUNMASI (ANTROPOMORFİZM)" (SPECIAL TOPIC: GOD DESCRIBED AS HUMAN (ANTHROPOMORPHISM))

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 9:14-18

¹⁴Bəs indi nə deyə bilərik? Məgər Allah ədalətsizlik edir? Əsla! ¹⁵Çünki O, Musaya deyir: «Kimə istəsəm, mərhəmət edərəm, kimə istəsəm, rəhm edərəm». ¹⁶Beləliklə, seçim insanın istəyindən yaxud səyindən deyil, yalnız mərhəmət edən Allahdan asılıdır. ¹⁷Ona görə də Müqəddəs Yazıda Allah firona deyir: «Səni buna görə ucaltım ki, Öz gücümü sənə üzərində göstərim və adım bütün dünyaya elan edilsin». ¹⁸Deməli, Allah kimə istəyirsə, mərhəmət edir, kimi istəyirsə, inadkar edir.

9:14 "Bəs indi nə deyə bilərik?" Paul bu diatribe formasından tez-tez istifadə etmişdir (müq. et. Rom. 3:5; 4:1; 6:1; 7:7; 8:31; 9:14,19,30).

■ **"Məgər Allah ədalətsizlik edir?"** Qrammatikaya görə "xeyr" cavabının veriləcəyi gözlənilir. Tam ixtiyarı ilə hər şeyi qərarlaşdıran Allah insanlardan necə hesab soracaq (müq. et. Rom. 9:19)? Bu, seçim ilə bağlı bir sirdir. Bu kontekstdə önə çıxan məqam budur ki, Allah insanlarla (asi bəşəriyyətlə) hər istədiyini etməkdə azaddır, lakin Allahın tam ixtiyarı mücərrəd güc ilə deyil, mərhəmət ilə ifadə olunur (Rom. 9:15-dəki qeydə bax).

Bunu da qeyd edək ki, Allahın seçimləri insanların gələcək seçim və hərəkətlərinə dair biliyinə əsaslanmır. Belə olsaydı, Allahın seçimləri əslində insanın seçimlərindən, hərəkətlərindən, nailiyyətlərindən asılı olardı (müq. et. Rom. 9:16; 1Pet. 1:2). Bunun arxasında salehlərin rifahı barəsində yəhudilərin ənənəvi görüşləri durur (müq. et. Qanunun Təkrarı 27-28, Əyyubun Kitabı və Zəbur 73). Lakin Allah layiq olmayanlara iman vasitəsilə xeyir-dua verməyi seçmişdir (əməllərinə görə deyil; müq. et. Rom. 5:8). Allah hər şeyi bilir, amma Öz seçimlərini (1) mərhəmət və (2) vəd ilə məhdudlaşdırmağı qərara almışdır. İnsanın cavab verməsi vacibdir, lakin son nəticədə insanın cavabı da Allahın həyatları dəyişdirən seçiminə görə baş verir və onu təsdiqləyir.

■ **"Əsla!"** Bu, ARZU ŞƏKLİNİN nadir formasıdır; Paul qayda olaraq diatribe üsulundan istifadə edərkən xəyali etirazının suallarına emfatik mənfi cavabı vermək üçün tez-tez bu formadan istifadə etmişdir (müq. et. Rom. 3:4,6,31; 6:2,15; 7:7,13; 11:1,11; həmçinin bax: 1Kor. 6:15; Qal. 2:17; 3:21; 6:14). Güman ki, bu bir ibrani idiomudur.

9:15 Bu, ÇIX. 33:19-dan bir sitatdır. Allah Öz xilas məqsədlərinə görə hərəkət etməkdə azaddır. Musa belə Allahın xeyir-duasına layiq olmayıb (müq. et. ÇIX. 33:20); bir qatil olub (müq. et. ÇIX. 2:11-15). Əsas budur ki, Allahın seçimləri mərhəmətlidir (müq. et. Rom. 9:16,18-23; 11:30,31,32).

9:15-16 "mərhəmət" Bu yunan sözü (*eleos*, müq. et. Rom. 9:15,16,18,23; 11:30,31,32) Septuaqintada (LXX) ibrani dillində "əhdə davamlı sadıqlıq" mənasına gələn "*hesed*" xüsusi termininin qarşılığı olaraq işlənmişdir (Əhdi-Cədidin müəlliflərinin sadə yunan dilində yazan ibrani mütəfəkkirlər olduğunu yadda saxlayın). Allahın mərhəməti və seçimi həm cəm və kollektivdir, həm də tək və fərdidir (yəhudilər [İshaq] seçilir, amma ərəblər [İsmail] seçilmir; İsrail [Yaqub] seçilir, amma Edom [Esav] seçilmir; lakin istər yəhudilərdən, istərsə başqa millətlərdən olan imanlılar seçilir, müq. et. Rom. 9:24). Bu həqiqət, əvvəlcədən təyin olunma doktrininin açarlarından biridir (bütün insanlar üçün xilas). Rom. 9-11-in kontekstində başqa bir açar, insanın əməlləri deyil, Allahın dəyişməz xasiyyətinin mərhəmət olmasıdır (müq. et. Rom. 9:15,16,18,23; 11:30,31,32). Mərhəmət seçim vasitəsilə axırda Məsihə iman edən hər kəsə çatacaq. Bir nəfər hamıya iman qapısını açır (müq. et. Rom. 5:18-19).

XÜSUSİ MÖVZU: "MƏHƏBBƏT(HESED)" (SPECIAL TOPIC:LOVINGKINDNESS (HESED))

9:17-18 17-ci ayə, ÇIX. 9:16-dan bütün dünyaya aid olan təsirli bir sitatdır; 18-ci ayə də həmin sitatdan çıxarılan nəticədir. ÇIX. 8:15,19,32 və 9:34-də fironun öz ürəyini inadkarlaşdırdığı deyilmişdir. ÇIX. 4:21; 7:3; 9:12; 10:20,27 və 11:10-da Allahın fironun ürəyini inadkarlaşdırdığı deyilmişdir. Bu nümunə, Allahın tam ixtiyarını göstərməyə xidmət edir (müq. et. Rom. 9:18). Firon öz seçimlərinə görə məsuliyyət daşıyırdı; Allah fironun məğrur, inadkar xasiyyətindən İsrail üçün Öz iradəsini yerinə yetirmək üçün istifadə edib (müq. et. Rom. 9:18).

Buna da qeyd edək ki, Allahın fironla rəftarı xilasa xidmət edib və bütün insanlara şamil olub. Allahın bunu etməkdə məqsədi:

1. Allahın qüdrətini göstərmək (Misirin təbiət və heyvan tanrılarının əksinə, Yar. 1-də Babilin ilahiləşdirdiyi göy cisimlərinin əksinə Allahın qüdrəti göstərildiyi kimi)
2. Allahı Misirə və beləcə bütün dünyaya tanıtdırmaq (müq. et. Rom. 9:17)

Qərbdəki (Amerikadakı) düşüncə fərdi ucaldır, şərqdəki düşüncədə isə kollektivin, hamının ehtiyacı ön plana çıxır. Allah ehtiyac içərisində olan dünyaya Özünü tanıtdırmaq üçün fironun istifadə edib. İmansız İsrailə də O eynən belə edəcək (müq. et. Rom. 11). Bu kontekstdə bir adamın hüquqları hamının ehtiyaclarının qarşısında önəmini itirir. Həmçinin Əhdi-Ətiqdəki kollektivliyin bu misallarını yada salaq:

1. Allahın şeytanla mübahisəsi üzündən Əyyubun ilk uşaqlarının ölməsi (müq. et. Əyy. 1-2)
2. Axanın günahı üzündən israili əsgərlərin ölməsi (müq. et. Yeşua 7)
3. Davudun günahı üzündən Bat-Şevadan doğulmuş ilk uşağının ölməsi (müq. et. 2Şam. 12:15).

Başqalarının seçimləri hamımıza təsir edir. Əhdi-Cədidə bu kollektivliyi Rom. 5:12-21-də görmək olar.

■ **"Ona görə də Müqəddəs Yazıda Allah firona deyir"** Hərfi tərcümədə "...Yazı deyir..." Yazının şəxsləşdirilməsi, Yazının canlı və aktual olduğunu göstərir (müq. et. Rom. 10:6-8). Rom. 6-7-ci fəsillərdə Paul "günahı" və "ölümü" şəxsləşdirir!

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 9:19-26

¹⁹İndi sən mənə deyə bilərsən: «Bəs Allah daha nə üçün bizi təqsirkar çıxarır? Məgər kimsə Onun iradəsinin əleyhinə gedə bilər?» ²⁰Amma, ey insan, sən kimsən ki, Allahla mübahisəyə girişirsən? Məgər düzəldilən bir şey onu düzəldənə «Məni niyə bu cür yaratdın?» deyə bilər? ²¹Məgər dulusçunun işlətdiyi gilə ixtiyarı çatmır ki, həmin gildən bir qabı şərəfli iş üçün, o biri qabı isə şərəfsiz iş üçün düzəltsin? ²²Əgər Allah qəzəbini göstərmək və qüdrətini bildirmək istəyərək qəzəbinə gəlib məhv olmağa hazırlanmış qablara böyük səbirlə dözdüsə, biz nə deyə bilərik? ²³Məgər O bunu etdi ki, qabaqcadan izzət üçün hazırladığı mərhəmət tapan qablara izzətinin necə zəngin olduğunu bildirsin? ²⁴O qablar bizik ki, Allah yalnız Yəhudilər arasından deyil, həm də başqa millətlər arasından çağırır. ²⁵Necə ki Huşanın kitabında deyilir: «“Xalqım deyil” dediyimə “Xalqımsan” deyəcəyəm, “Sevdiyim deyil” dediyimə “Sevdiyimsən” deyəcəyəm». ²⁶«Onlara “siz Mənim xalqım deyilsiniz” deyilən yerdə “siz var olan Allahın övladlarısınız” deyiləcək».

9:19 "Məgər kimsə Onun iradəsinin əleyhinə gedə bilər?" Bu, davamlı nəticələrə səbəb olan sabit halı vurğulayan BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR (müq. et. 2Saln. 20:6; Əyy. 9:12; Zəb. 135:6; Dan. 4:35). Diatribe davam edir. Məntiqi baxımdan, Paulun düşüncəsini açıqlamaq və dərk etmək üçün ən yaxşı yol, diatribesini izləməkdir. Bax: Giriş, B., 1. Allahın iradəsinə iki səviyyədə baxmaq lazımdır. Birincisi, Onun bütün günahkar insanlar üçün xilas planlarıdır (müq. et. Yar. 3:15). Heç bir insanın seçimi Allahın bu planlarına təsir edə bilməz. Ancaq ikinci səviyyədə Allah insanın vasitəçiliyindən istifadə etməyi qərara alır (müq. et. Çıx. 3:7-9 və 10). İnsanlar Allahın planlarını yerinə yetirmək üçün seçilir (həm Musa kimi müsbət, həm də firon kimi mənfi mənada).

9:20-21 Bu obrazlar Yeş. 29:16; 45:9-13; 64:8 və Yer. 18:1-12-dən götürülmüşdür. YAHVE-nin dulusçu obrazı Yaradan Allah üçün tez-tez işlənmişdir, çünki Allah insanı gildən yaxud palçıqdan yaradıb (müq. et. Yar. 2:7). Paul Yaradanın tam ixtiyarını öyrətmək üçün daha üç sual vermişdir: ilk iki sual Rom. 9:20-də və üçüncüsü Rom. 9:21-dədir. Sonuncu sual Allahın müsbət olaraq Musanı və mənfi olaraq fironu seçməsi analogiyasına qayıdır. Eyni əkslik

1. Rom. 9:8-9-da İshaq və İsmail
2. Rom. 9:10-12-də Yaqub və Esav
3. Rom. 9:13-də İsrail xalqı və Edom xalqı arasındakı təzadlarda müşahidə olunur.

Paulun imanlı və imansız yəhudilərin o dövrdəki vəziyyətini göstərmək üçün də eyni analogiyadan istifadə edir. Allahın müsbət seçimi axırda başqa millətlərdən iman edən şəxslərin də qəbul edilməsində öz əksini tapır (Rom. 9:24-29, 30-33)!

Bu qrammatik formaya görə

1. Rom. 9:20-dəki suala "xeyr" cavabının veriləcəyi
2. Rom. 9:21-dəki suala "bəli" cavabının veriləcəyi gözlənilir.

9:22 "Əgər... dözdüsə" Bu, qismi BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənlərin müəllifin nöqteyi-nəzərindən doğru olduğu güman edilir, lakin qrammatik cəhətdən cümlə tamamlanmır. 22-24-cü ayələr yunanca mətnədə bir cümlədir. 22-ci ayədə Allahın mərhəmətli xasiyyəti əks olunur. Allah ədalətlidir, insanlardan əməllərinə görə hesab soracaq. Lakin eyni zamanda Allah mərhəmətlidir. Bütün insanlar ölməyə layiqdirlər (müq. et. Rom. 1:18-3:21). Ədalət bizim üçün xoş xəbər deyildir! Allahın xasiyyəti başlıca olaraq qəzəb deyil, mərhəmətdir (müq. et. Qan. 5:9-10; 7:9; Huşə 11:8-9). O, xilas seçir (müq. et. Yez. 36:22-33). Günahkar bəşəriyyətə qarşı səbir edir (müq. et. Yez. 18). Hətta şərdən belə xilas məqsədləri üçün istifadə edir (məs., şeytan, firon, En-Dordakı cindar qadın, Aşşur, Navuxodonosor, Kir və Rom. 11-də imansız İsrail)!

NASB "qəzəbini təzahür etdirmək istəyir"
NKJV "qəzəbini göstərmək istəyərək"
NRSV "qəzəbini göstərməyi arzu edərək"
TEV "hiddətini göstərmək istədi"
NJB "hiddətini göstərməyə hazırdır"

Allah həm qüdrətini (müq. et. Rom. 9:22), həm də izzətinin zənginliyini (müq. et. Rom. 9:23) bildirmək üçün qəzəbini göstərir. Allahın hərəkətləri həmişə xilas etmək məqsədi daşıyır (islaholunmaz imansızlıq və günahın əbədi olaraq təcrid ediləcəyi *Gehenna* (cəhənnəm) istisna olmaqla).

■ **"qəzəbinə gəlmiş... qablara"** Hərfi tərcümədə "qəzəb qablarına". Paulun Rom. 9:20 və 21-dəki gil metaforası burada davam etdirilir. Allahın xilas planında istifadə etdiyi imansız insanlardan bəhs edildiyi açıq-aşkardır.

NASB, NKJV "hazırlanmış"
NRSV "qayırmış"
TEV "məhkum"
NJB "planlaşdırılmış"

Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Papiruslarda (Multon və Milliyan – Moulton and Milligan) bu söz tam məqsədi üçün hazırlanmış bir şeyi bildirir. İmansızlığın, itaətsizliyin nəticələrinin həyata keçiriləcəyi, haqq-ədalətin yerini tapacağı gün gələcəkdir. Ancaq Allah Özünün geniş, əhatəli xilas məqsədlərini yerinə yetirmək üçün imansızlardan istifadə etməyi seçmişdir.

R. Vinsent "Sözlərin tədqiqi"ndə (M.R. Vincent, *Word Studies*, Cild 2) belə deyir: "Allah tərəfindən məhv üçün hazırlanmış deyil, SİFƏT mənasında məhv olmağa *hazır, yetişmiş* – bu feli sifət əvvəldən formalaşmış indiki halı bildirir və bunun necə formalaşdığına dair heç məlumat vermir" (s. 716).

■ **"məhv"** Rom. 3:3-dəki Xüsusi mövzuya baxın.

9:23 "mərhəmət tapan qablara izzətinin necə zəngin olduğunu bildirsən" Bu məqsəd budaq cümləsi Allahın əzəli niyyətini göstərir (mərhəmət). Burada FEİL AORİST MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİNDƏDİR. Allah İsanı göndərməklə Öz zənginliyini bildirmişdir!

Paul Allahın zənginliyindən tez-tez bəhs etmişdir:

1. Onun xeyirxahlığı, həlimliyi və səbrinin zənginliyi, Rom. 2:4
2. Onun mərhəmət tapan qablara qarşı izzətinin zənginliyi, Rom. 9:23
3. Onun lütfünün zənginliyi, Ef. 1:7
4. Onun irsinin izzətinin zənginliyi, Ef. 1:18
5. Onun Məsihdə bizə qarşı xeyirxahlıqla lütfünün zənginliyi, Ef. 2:7
6. millətlər üçün Məsihin zənginliyi, Ef. 3:8
7. Onun izzətinin zənginliyi, Ef. 3:16
8. millətlər arasında bu sirin izzətinin zənginliyi – bu sirr, sizdə olan Məsih, izzət ümididir, Kol. 1:27

■ **"qabaqcadan izzət üçün hazırladığı"** Eyni həqiqət, Rom. 8:29-30 və Ef. 1:4,11-də təsdiq olunur. Bu fəsil Əhdi-Cədidə Allahın tam ixtiyarını ən ifadəli şəkildə öyrədir. Allahın bütün yaradılış və xilas üzərində tam hökmranlıq etdiyinə heç şübhə yoxdur! Bu böyük həqiqət əsla danılmaz, güzəştə gedilməz. Lakin bu həqiqət, Allahın Öz surətində yaradılmış insanlarla əhd vasitəsilə münasibət qurmaq seçimi ilə balanslaşdırılmalıdır.

Yar. 9:8-17 və 15:12-21 kimi bəzi qədim əhdlərin şərtsiz olduğu və insanların cavabından heç asılı olmadığı doğrudur, lakin başqa əhdlər insanın cavabı ilə şərtlənmişdir (Eden bağı, Nuh, Musa, Davud). Allahın Öz məxluqları üçün xilas planı vardır və heç kəs bu planı dəyişdirə bilməz. Allah Öz planlarında ayrı-ayrı insanların iştirak etməsini qərarlaşdırmışdır. Bu iştirak etmə imkanı Allahın tam ixtiyarı (Rom. 9) və insanın azad iradəsi (Rom. 10) arasındakı təzadı təşkil edir.

Müqəddəs Kitabda vurğulanan cəhətlərdən birinin seçilməsi və bir başqasına göz yumulması qəbul edilməzdir. Şərqdəki insanlar həqiqəti dialektik və ya gərgin cütlərlə təqdim etdikləri üçün doktrinlər arasında təzad meydana gəlir. Hər doktrini digər doktrinlərlə əlaqədə nəzərdən keçirmək lazımdır. Həqiqət əslində həqiqətlər mozaikasıdır!

Burada, əlbəttə, bir sirr vardır! Paul qəzəb üçün hazırlanmış (*kataptizō*) imansızlar (Rom. 9:22) və izzət üçün hazırlanmış (*proetoiμαzō*) imanlılar (Rom. 9:23) barədə məntiqi bir nəticə çıxarmır. Allahın seçimi yeganə amildirmi, yoxsa Onun seçimi hamı üçün mərhəmətə əsaslanır, amma bəziləri Onun təklifini rədd edirmi? Bəşəriyyət ümumiyyətlə öz gələcəyini müəyyən edirmi (müq. et. Rom. 9:30-10:21)? Hər iki tərəf (Avqustin – Pelagiy) ifrata varır. Mənə görə, "əhd" anlayışı Allahın ön planda olması ilə bunların hər ikisini birləşdirir. İnsanlar yalnız Allahın başladığı işə cavab verə bilirlər (məs., Yəh. 6:44,65). Lakin mənə görə Allahın xasiyyəti dəyişkən deyil, mərhəmətlidir. Allah Özünün surətində yaranmış bütün şüurlu insanlara gəlir (müq. et. Yar. 1:26,27). Bu kontekst mənə çətin gəlir. O, çox güclüdür, lakin ağ və qara olaraq təqdim olunur. Ön planda yəhudilərin imansızlığı və onun nəticəsində başqa millətlərin qəbul edilməsidir (Rom. 11)! Lakin bu, Allahın xasiyyətinə dair yeganə mətn deyildir!

■ "izzət" Rom. 3:23-dəki qeydə baxın.

9:24 Bu ayə onu göstərir ki, Allahın vədi təkcə İsrail xalqına ünvanlanmayıb. Allah Öz seçimi əsasında bəşəriyyətə mərhəmət etmişdir. Yar. 3:15-dəki vəd bütün bəşəriyyətə aiddir (çünki Yar. 12-ci fəsildən əvvəl yəhudilərdən söhbət getmir). İbrahimə verilən dəvət bütün bəşəriyyətə aiddir, Yar. 12:3. Kahinlər padşahlığı olaraq İsrailə verilən dəvət də bütün bəşəriyyətə aiddir (müq. et. Çıx. 19:5-6)! Bu, Allahın əvvəllər gizli qalmış, indi isə tamamilə açılmış olan sirdir (müq. et. Ef. 2:11-3:13; Qal. 3:28; Kol. 3:11).

Paulun Rom. 9:24-dəki bəyanatı Əhdi-Ətiqdən gətirdiyi bir sıra sitatlarla izah edilir (Rom. 9:25-29).

1. Rom. 9:25, Huşə 2:23
2. Rom. 9:26, Huşə 1:10b
3. Rom. 9:27, Yeş. 10:22 və/və ya Huşə 1:10a
4. Rom. 9:28, Yeş. 10:23
5. Rom. 9:29, Yeş. 1:9

9:25-26 Bu mətn kontekstdə Huşə 2:23-ün (azca dəyişdirilmiş şəkildə) və 1:10-un Septuaqinta (LXX) tərcüməsindən götürülmüşdür; Huşənin Kitabında bu sözlər on şimali qəbiləyə aid idi, Paul isə burada başqa millətlərdən bəhs edir. Əhdi-Ətiqdən belə istifadə etmək Əhdi-Cədidin müəllifləri üçün səciyyəvidir. Əhdi-Cədidin müəllifləri, imanlılar cəmiyyətini İsrailə verilən vədlərin tamamlanması olaraq görüblər (müq. et. 2Kor. 6:16; Tit. 2:14; 1 Pet. 2:5-9). Huşənin o sözləri kontekstdə vəfasız İsrailə aid idi. Allahın o bütələrə pərəstiş edən on şimali qəbiləni bərpa edə bilməsi Paulun nəzərində Allahın məhəbbəti və bağışlamasını sübut edir və bir gün Allahın bütperəst millətləri belə qəbul edəcəyi etiqadını əsaslandırır.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 9:27-29

²⁷Yeşaya da İsrail barədə belə nida edir: «İsrail övladlarının sayı dəniz qumu qədər çox olsa belə, Ancaq sağ qalanları xilas olacaq. ²⁸Çünki Rəbb yer üzündə hökmünü Tam və tez yerinə yetirəcək». ²⁹Yeşayanın qabaqcadan söylədiyi kimi: «Əgər Ordular Rəbbi Bizim xalqdan bir neçə Sağ qalan adam qoymasaydı, Biz Sodom kimi olardıq, Homorraya bənzəyerdik».

9:27

NASB, NKJV,

NRSV, NJB "hərçənd"

TEV "hətta əgər"

Bu, potensial hərəkəti bildirən ÜÇÜNCÜ SINIF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR (*ean* üstəgəl LAZIM ŞƏKLI).

9:27-28 Bu, Yeş. 10:22-23-nin Septuaqinta (LXX) tərcüməsindən sərbəst şəkildə götürülmüş sitatdır. Tekstus Reseptus-da Yeş. 10:23-ün Septuaqinta tərcüməsinin son hissəsi əlavə edilib. Ancaq bunun qədim yunanca əlyazmaları P⁴⁶, Ⓝ, A və B-yə daxil olmaması, əlyazmaları köçürən şəxsin bunu sonradan əlavə etdiyini göstərir. UBS⁴ bu sözün daxil edilməməsini "tam əminlik" olaraq qiymətləndirir.

9:27 "DƏNİZ QUMU QƏDƏR" Bu, Allahın İbrahimə verdiyi vəddəki metaforadır, mübaliğədir (müq. et. Yar. 15:5; 22:17; 26:4).

■ **"SAĞ QALANLARI XİLƏS OLACAQ"** "Sağ qalanlar" termini Əhdi-Ətiq peyğəmbərləri tərəfindən tez-tez işlədilib və sürgün edilmiş, lakin Allahın vəd olunmuş torpağa geri gətirəcəyi israililərə aiddir. Paul bu sözü Allah ilə iman vasitəsilə münasibət quran və/və ya Müjdəni eşidib Məsihə iman gətirən yəhudilərə dair işlətməmişdir.

Hətta Allahla əhd bağlamış İsrailin içində ruhani bölünmə baş vermiş və yalnız bir hissəsi Allahın önündə doğru olmuşdu. İsrailin seçilməsi hər fərdin imanla cavab verməsinin vacibliyini ləğv etməmişdi (müq. et. Yeş. 1:16-20).

Paul əvvəllər sürgün edilmiş və yalnız az hissəsi Fələstinə qayıtmış olan yəhudilər barədə olan bir Əhdi-Ətiq mətnini Müjdəni eşidən, amma əksəriyyəti Məsihi imanla qəbul etməyən şəxslərə dair işlətməmişdir. I əsrdə Müjdəni eşidən (yəhudi və başqa millətlərdən olan) şəxslərin çox az hissəsi ona müsbət cavab verib. Məhz o şəxslərə Paul "sağ qalanlar" deyir.

XÜSUSİ MÖVZU: "SAĞ QALANLAR, ÜÇ MƏNA" (SPECIAL TOPIC: THE REMNANT, THREE SENSES)

9:28

NASB "əsaslı surətdə və tez"

NKJV "tamamlayacaq... çox uzatmayacaq"

NRSV "tez və əzmlə"

TEV "tam hesabını tez ödəyəcək"

NJB "tərəddüd etmədən və yubanmadan"

REB "yekun və son olacaq"

NIV "sürət və qətiyyət ilə"

NET "tam və tez"

Bu iki yunan sözü üzərində bir kəlmə oyunu vardır (Paulun tez-tez işlətdiyi *sun* ilə qurulan mürəkkəb sözlər).

1. *suntelōn*, bu sözlərdən ibarət olan İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR

a. *sun*

b. *teleō*

bu söz əsasən "tamamlanmaq" və ya "tam həyata keçmək" mənasına gəlir (müq. et. Mark 13:4; Luka 4:2,13; Həv. 21:27; İbr. 8:8)

2. *suntemnōn*, bu sözlərdən ibarət olan İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR

a. *sun*

b. *temnō*

bu söz əsasən "çox uzatmamaq" və ya "tez icra etmək" mənasına gəlir (yalnız burada rast gilinir, amma əlaqəli bir forması Həv. 24:4-də işlənmişdir)

Belə səs oxşarlığı əsasında qurulmuş bir kəlmə oyunu tətbiq olunduğu yerlərdə nə etimologiya, nə də paralellər, yalnız kontekst faydalı olur.

Allahın həqiqi xalqının xilası və bütün başqalarının məhkumiyyəti üçün Allahın məqsədi və planı vardır!

Bu ayəni şərh etmək çətinidir və buna görə sonradan əlyazmaları köçürən şəxslər öz qənaətlərinə görə bunun mənasını izah etmək üçün əlavələr ediblər. UBS⁴ ən qısa mətni "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik).

9:29 Bu, İsrail millətini günahlandıran Yeş. 1:9-un Septuaqinta tərcüməsindən sitatdır.

■ **"ORDULAR RƏBBI"** YAHVE-nin Əhdi-Ətiqdəki "Tsebaot" adı "Ordular Rəbbi" olaraq tərcümə olunur (müq. et. Yaq. 5:4). Bu söz, kontekstdən asılı olaraq, Allaha hərbi mənada "göylərin ordusunun rəisi" (müq. et. Yeşua 5:13-15) və ya inzibati mənada, qayda olaraq Babildə pərəstiş edilən göy cisimlərinə dair "göy cisimlərinin Rəbbi" kimi işarə etmişdir. Ulduzlar tanrı deyil, məxluqdur; hadisələri idarə etməz və onlara təsir göstərməz (müq. et. Yar. 1:16; Zəb. 8:3; 147:4; Yeş. 40:26).

XÜSUSİ MÖVZU: "ALLAHIN ADLARI" (SPECIAL TOPIC: NAMES FOR DEITY)

NASB "bizə bir nəsil qoymuş olmasaydı"
NKJV "bizə bir toxum qoymuş olmasaydı"
NRSV "sağ qalanlar qoymamış olsaydı"
TEV "bizə bir qədər nəsil qoymamış olsaydı"
NJB "bizə sağ qalan bir neçə nəfər qoymasaydı"

Yeş. 1:9-un ibrancə mətnindəki "sağ qalanlar" ifadəsi, Septuaqintada "toxum" (NKJV) olaraq tərcümə olunub. Allah İsraili mühakimə edəndə (1) imanlı sağ qalanları və ya (2) Məsihin nəslini həmişə qorumuşdur. Allah çoxları uğrunda az adamı qorumuşdur.

■ **"Sodom... Homorra"** 28-ci ayə Allahın mühakiməsi barədədir. Bu ayədə Allahın Yar. 19:24-26-da məhv etdiyi iki bütperəst şəhərin adı xüsusilə çəkilir; bu şəhərlərin adları Allahın mühakiməsinə işarə edən bir idiom olmuşdur (müq. et. Qan. 29:34; Yeş. 13:19; Yer. 20:16; 49:18; 50:40; Amos 4:11).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 9:30-33

³⁰Bəs nə deyə bilirik? Salehliyin ardınca getməyən başqa millətlər salehliyi, yəni imanla gələn salehliyi əldə etdilər. ³¹Amma salehlik göstərən Qanunun ardınca gedən İsrail xalqı bu Qanuna çata bilmədi. ³²Nə üçün? Çünki imanla yox, əməllərlə gedirdilər. Beləcə büdrəmə daşına ilişdilər. ³³Necə ki yazılıb: «Budur, Sionda bir büdrəmə daşı və yıxma qayası qoyuram. Ona iman edən kəs utandırılmaz».

9:30-31 Bu, Allahın seçimindəki məqsədinin təəccüblü yekunudur. 30-33-cü ayələr, 9-cu fəslin xülasəsi və 10-cu fəslin girişidir. Başqa millətlərdən iman edənlər Allahın önündə doğru olurlar, amma bütün yəhudilər Onun önündə doğru olmurlar (müq. et. Rom. 9:6)!

Allah bütün bəşəriyyətlə əhd vasitəsilə münasibət qurur. Allah həmişə başladıcı olur və şərtlər qoyur. Ayrı-ayrı fərdlərin Allaha cavabı tövbə və iman, itaət və davam etmək olmalıdır. İnsanlar necə xilas olurlar?

1. Allahın tam ixtiyarı ilə,
2. Məsihin tamamlanmış işinə imanları sayəsində, Allahın mərhəməti ilə,
3. yoxsa şəxsi iman aktı ilə?

"Ardınca getmək" üçün Rom. 14:19-dakı qeydə bax.

9:30 "Salehlik" Bu kökdən olan sözlər üçün Rom. 1:17-dəki Xüsusi mövzuya bax. İSİM Rom. 9:30-da üç dəfə və Rom. 9:31-də bir dəfə işlənmişdir. İmanla gələn "salehlik" Qanuna əməl etməklə gələn "salehlik" ilə qarşılaşdırılır. Yenə köhnə əhd və yeni əhd arasındakı təzadı görürük. Köhnə əhdlə bağlı problemlər, Rom. 11-ci fəsildə Müjdənin bütün dünyada yayılmasına yol açır.

9:32 "əməllərlə" Tekstus Reseptus-da "Qanunun əməlləri" ilə yazılmışdır. "Qanun" sözünü əlyazmaları köçürən bir şəxs əlavə edib. Əslində, Paul "Qanunun əməlləri" ifadəsini tez-tez işlətməmişdir (müq. et. Rom. 3:20,28; Qal. 2:16; 3:2,5,10). Lakin P⁴⁶, s*, A, B, F və G kimi qədim yunanca əlyazmalarda bu ayədə həmin söz yoxdur. UBS⁴ daha qısa variantı "B" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (yüksək əminlik).

Allahın salehliyi insanın əməlləri ilə deyil, Məsih vasitəsilə Allahın xasiyyəti və ənamı ilə əldə edilir. Günaha batmış bəşəriyyətin salehliyə layiq olması qeyri-mümkündür, lakin salehlik Məsihə iman vasitəsilə əvəzsiz olaraq verilir (müq. et. Rom. 3:21-31). Bununla belə, salehliyi qəbul etmək lazımdır (müq. et. Rom. 9:33; Yəh. 1:12; 3:16; Rom. 4:1 və sonrakı ayələr; 10:9-13; Ef. 2:8-9). Səmimi, dindar, əxlaqlı yəhudilər (və bütün qanunpərəstlər) məhz bu həqiqəti dərk etməzlər!

Corc Eldon Lədd "Əhdi-Cədid teologiyası" (George Eldon Ladd, *A Theology of the New Testament*) kitabında yaxşı bir fikir irəli sürür:

"Paulun Qanun barəsindəki təlimə çox vaxt ya yəhudi bir rabbi olan Paulun özünün ya da Qanun altında olan tipik bir I əsr yəhudisinin nöqteyi-nəzərindən yanaşılır. Halbuki Paulun düşüncəsi nə öz ruhani tərcübəsinin etirafı, nə də I əsr fariseyliyinin qanunpərəst xarakterinin təsviri olaraq nəzərdən keçirilməməli, lakin salehliyin iki yolunun – qanunpərəstliyin və imanın – məsihçi bir mütəfəkkir tərəfindən teoloji şərhilə olaraq nəzərdən keçirilməlidir" (s. 495).

9:33 Bu ayədə Yeş. 28:16-dan və 8:14-dən götürülmüş hissələr birləşdirilmişdir.

"Budur, Sionda bir... daş ... qoyuram", 28:16a

"büdrəmə daşı və yıxma qayası", 8:14b

"Ona iman edən kəs utandırılmaz", 28:16b

Bu ayələri beləcə birləşdirməklə (rabbilərin bir üsulu) Paul Yeş. 28:16-nın mənasını müsbətdən mənfiyə döndərir. Paul Əhdi-Ətiqdən öz məqsədləri üçün istifadə edir.

1. Öz istədiyi tərcüməni seçir (LXX, MT və ya öz variantı)
2. Referentləri dəyişdirir (sürgündən başqa millətlərə)
3. Mətnləri birləşdirir
4. YAHVE-yə aid olan adları və ƏVƏZLİKLƏRİ İsayə aid olaraq işlədir

■ **"Ona iman edən kəs utandırılmaz"** Yeş. 28:16-dan sitat gətirilir. Rom. 10:11-də sitat gətirilən eyni ifadə Rom. 10:13-də sitat gətirilən Yoel 2:32-yə bənzərdir. Xilasın açarı həm (1) obyekt (guşədaşı), həm də (2) insanın onu şəxsən qəbul etməsidir (Ona iman etməsi). Bax: Rom. 4:5-dəki Xüsusi mövzu: "İman etmək".

■ **"DAŞ"** Bu ilkin olaraq Allahın adlarından biri olub (müq. et. Zəb. 18:1-2,31,46; Qan. 32:18; 1Şam. 2:2; Zəb. 28:1; 31:3; 42:9; 71:3; 78:35), sonra isə Məsihə aid bir ad olaraq işlənməyə başlayıb (müq. et. Yar. 49:24; Zəb. 118:22; Yeş. 8:14; 28:16; Dan. 2:34-35, 44-45; Mat. 21:42-44). Allahın əhddəki vədinin ən önəmli hissəsi (Məsih) səhv başa düşülüb və rədd olunub (müq. et. 1Kor. 1:23). Yəhudilər nəinki Məsihin məqsədini, Allahın əhdinin əsas tələblərini də başa düşməyiblər. Məsih yəhudilərin büdrəməsinə səbəb olan bir daş olub (müq. et. Yeş. 8:14; Luka 2:34), həm yəhudilərdən, həm də başqa millətlərdən olan imanilər üçün təməl daşı olub (müq. et. Yeş. 28:16; 1Pet. 2:6-10).

XÜSUSİ MÖVZU: "GUŞƏDAŞI" (SPECIAL TOPIC: CORNERSTONE)

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Romalıların 9-cu fəsil (əvvəlcədən təyin olunma), 10-cu fəsil (insanların azad iradəsi) ilə necə əlaqəlidir?
2. Rom. 9:1-29-un başlıca mövzusu nədir?
3. Allah İsrailə verdiyi vədi pozmuşdurmu?
4. İsrail millətinin üstünlüklərini sadalayın (9:4-5).
5. Bütün yəhudilər Allahın önündə doğru olublarmı? Niyə və ya niyə yox? (9:6)
6. Əgər insan məcburən Allahın iradəsini edirsə, bunun mənəvi məsuliyyətini daşıyırmı?
7. "Mərhəmət" necə əvvəlcədən təyin olunmanın açarı olur (müq. et. Rom. 15, 16, 18, 23; 11:30-32)?

ROMALILARA MƏKTUB 10-CU FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
İsrail və Müjdə	İsrailin Müjdəyə ehtiyacı vardır	Əsl salehlik imanla olandır	İsrail və Müjdə	İsrailin bunun Allah olduğunu görə bilmir Kim bizi müqəddəsləşdirir
9:30-10:4	10:1-13	9:30-10:4	9:30-10:4	10:1-4
Hamı üçün xilas 10:5-13	İsrail Müjdəni rədd edir	10:5-13 İsrail öz uğursuzluğuna görə məsuliyyət daşıyır	Xilas hamı üçündür 10:5-13	Musanın şəhadəti 10:5-13 İsrailin üzrü yoxdur
10:14-21	10:14-21	10:14-17 10:18-21	10:14-17 10:18-21	10:14-15 10:16-17 10:18-21

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVIYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nürdə gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

KONTEKSTƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. 10-cu fəsildə İsrailin YAHVE-nin Məsihdə xilas təklifinə cavab vermək fürsətləri ön plana çıxır. Rom. 9-cu fəsildə Allahın dünyanı seçmək məqsədilə yəhudiləri seçməsindən (müq. et. Yar. 3:15; 12:3; Çıx. 19:5-6) və yəhudilərin bu ilahi seçimi rədd etmələrindən (əhdə itaət, müq. et. Qanunun Təkrarı 27-29) bəhs olunur.
- B. Paul Müjdəni əsaslandırmaqdan ötrə Əhdi-Ətiqdən istifadə etməkdə davam edir (Bax: Romalılara Məktub 9-cu fəslin "kontekstinə dair mülahizələr", E). Bu, Həvarilərin İşləri Kitabında olan və *keriqma* (yəni elan edilən) olaraq bilinən həvarilərin vəzləri üçün səciyyəvidir. Bax: Rom. 1:2-dəki Xüsusi mövzu: "*Keriqma*" (Special Topic: the *Kerygma*).
- C. Rom. 9:30-10:4-ün əsas həqiqətləri bunlardır:
 1. Başqa millətlər iman vasitəsilə Allahın salehliyinə nail olurlar
 2. Yəhudilər Məsihə iman etmədikləri üçün Allahın salehliyinə nail olmurlar
 3. Qanun salehlik verə bilməz. Salehlik, Məsihə iman ilə qəbul edilən Allahın hədiyyəsidir və insanın əməlləri ilə qazanıla bilməz (müq. et. Rom. 3:21-31)

D. Bryus Korli və Kurtis Voqan, "Köməkçi vəsait: Romalıları Məktubun şərhində (Bruce Corley and Curtis Vaughan, *A Study Guide Commentary, Romans*, Zondervan, ss. 115-116) yəhudilərin günahlarının faydalı bir siyahısını verirlər:

1. öz dindarlığı ilə lovğalanma, Rom. 10:2a
2. ruhani korluq, Rom. 10:2b, 3a
3. özünü saleh sayma, Rom. 10:3b
4. qəti inadkarlıq, Rom. 10:4a

Bundan əlavə, bu müəlliflərin Rom. 9-cu fəslin sonunda Rom. 10-cu fəslə dair yekun mülahizələri xoşuma gəlir: "Seçim çarmıxın elan edilməsi zamanı baş verir (müq. et. 1Sal. 1:4-10); məhz buna görə Allahın tam ixtiyarının klassik müdafiəsindən (9:6-29) sonra Paulun ən böyük müjdəçilik təlimi (10:1-21) gəlir. Müjdəni yaymaq üçün ən uca mandat, Allahın sadıq olduğunu və Öz seçimi ilə bağlı məqsədini Məsihdə həyata keçirdiyini bilməkdən ibarətdir" (s. 114).

E. Rom. 9-da olduğu kimi, Rom. 10-da da Əhdi-Ətiqdən çoxlu sitatlar gətirilir.

1. Rom. 10:5 - Lev. 18:5
2. Rom. 10:6 - Qan. 30:12 və həmçinin Qan. 9:4-ə işarə edilir
3. Rom. 10:7 - Qan. 30:13 və Zəb. 107:26-ya işarə edilir
4. Rom. 10:8 - Qan. 30:14
5. Rom. 10:11 - Yeş. 28:16
6. Rom. 10:13 - Yoel 2:32
7. Rom. 10:15 - Yeş. 52:7 və ya Nah. 1:15
8. Rom. 10:16 - Yeş. 53:1
9. Rom. 10:18 - Zəb. 19:4
10. Rom. 10:19 - Qan. 32:21
11. Rom. 10:20 - Yeş. 65:1
12. Rom. 10:21 - Yeş. 65:2

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 10:1-4

¹Ey qardaşlar, İsraililərin xilasını ürəkdən arzulayıram və bunun üçün Allaha dua edirəm. ²Onların barəsində şəhadət edirəm ki, Allah naminə qeyrət çəkirlər, amma bu qeyrət biliyə əsaslanmır. ³Çünki onlar Allahdan gələn salehliyi anlamayıb öz salehliklərini bərqərar etməyə çalışmaqla Allahın salehliyinə tabe olmadılar. ⁴Məsih Qanunun sonu olub ki, iman gətirən hər kəs saleh sayılsın.

10:1 "qardaşlar" Bu söz ilə Paul çox vaxt yeni mövzuya keçir (müq. et. Rom. 1:13; 7:1,4; 8:12).

■ **"İsraililərin xilasını ürəkdən arzulayıram və bunun üçün Allaha dua edirəm"** Paul inanırdı ki, yəhudilər xilas ola bilərlər və onun onlara görə duaları vəziyyəti dəyişdirir. Bu, əvvəlcədən təyin olunmanı heyrətamiz şəkildə balanslaşdırır! Bax: Rom. 9:3-də XÜSUSİ MÖVZU "VƏSATƏT DUASI" (SPECIAL TOPIC: INTERCESSORY PRAYER).

Burada yunanca əlyazmaların fərqli variantları vardır. Tekstus Reseptus-da "israililərin xilasını" yazılıb. Lakin daha etibarlı əlyazmalarda (P⁴⁶, א*, B, C, D*, F, G) "onların xilasını" variantı verilib. UBS⁴ bu variantı "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik).

10:2 "Allah naminə qeyrət çəkirlər" Səmimiyyət, həvəs və qeyrət yetərli deyildir (müq. et. Rom. 10:3-4). Paul bunu yaxşı bildirdi (müq. et. Həv. 9:1; Qal. 1:14; Fil. 3:6)!

10:2-3 "amma bu qeyrət biliyə əsaslanmır. Çünki onlar Allahdan gələn salehliyi anlamayıb" "Bilmək" (Rom. 10:2, *epiginōskō*) sözü iki mənada çıxış edə bilər.

1. yəhudilər əvəzsiz ənam barəsindəki Müjdəni anlamayıb ("bilmək" sözünün yunan mənəsi)
2. yəhudilərin Allahla imana əsaslanan münasibətləri yox idi ("bilmək" sözünün ibrani mənəsi, müq. et. Yar. 4:1; Yer. 1:5)

Yəhudilər Allaha cavab vermə vacibliyindən xəbərsiz deyil idi (Rom. 10:16,18,19), amma imanını insanların əməlləri ilə əvəz etmiş və buna görə qürura, lovğalığa, müstəsnalıq iddiasına düşmüşdülər (Rom. 10:3a)!

XÜSUSİ MÖVZU: "BİLMƏK, TANIMAQ (BAŞLICA OLARAQ QANUNUN TƏKRARI MİSALINDA)" (SPECIAL TOPIC: KNOW (USING MOSTLY DEUTERONOMY AS A PARADIGM))

10:3 "Allahın salehliyi" Rom. 9-11-ci fəsillərin kontekstində bu fraza Allahın təkə aşağıda sadalananlara əsasən bizi Özü ilə düzgün münasibətdə (Rom. 4) olan saleh insanlar saydığını bildirir.

1. Onun mərhəməti
2. Məsihin tamamlanmış işi
3. Ruhun cəlbətməsi
4. günahkar bəşəriyyətin Ona tövbə və imanla cavab verməsi və itaətkarlıqla bunu davam etdirməsi

Yəhudilərin Allahın salehliyini necə səhv anladıklarını, sözsüz, başa düşmək olar. Əhdi-Ətiqdə Qanuna əməl etmək ön plana çıxırdı (müq. et. Qan. 4:28-6:3,17,24-25). Onların dərk etmədiyi, iman və tövbənin gərəkli balansı idi (müq. et. Qan. 5:29-30; 6:5). Qanunun Təkrarı, Allahın israililərin salehliyinə görə deyil, Öz xasiyyətinə görə İsrailin xeyrinə hərəkət etdiyini bariz şəkildə göstərir (müq. et. Rom. 9:6,7,13,24,27; 10:12-22; Yez. 36:22-38). Hətta İsrailin Kənan torpağına yiyələnməsi, israililərin salehliyinə görə deyil, kənanlıların günahlarına görə olmuşdur (müq. et. Rom. 9:4-6; Yar. 15:16). Rom. 1:17-dəki xüsusi mövzuya bax.

■ **"Allahın salehliyinə tabe olmadılar"** Bu FEİL, AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR, lakin ORTA NÖV olaraq tərcümə olunub (müq. et. TEV). ORTA NÖVÜN funksiyasını köyne yunancasında MƏCHUL NÖV yerinə yetirir. Kontekst həlledicidir.

Hərfi tərcümədə "tabe" əmr-komanda zəncirini bildiren hərbi termdir. Yəhudilər Allahın salehliyini qazanmağa çalışıblar, amma o bir ənam idi (müq. et. Rom. 3:24; 5:15; 6:23; Ef. 2:8-9). Paul Dəməşq yolunda bu həqiqəti açıq şəkildə görmüşdür.

XÜSUSİ MÖVZU: TABEÇİLİK (HUPOTASSŌ) (SPECIAL TOPIC: SUBMISSION (HUPOTASSŌ))

10:4

NASB, NKJV,

NRSV "zira Məsih qanunun sonudur"

TEV "zira Məsih qanunu sona yetirib"

NJB "amma indi qanun Məsih ilə sona çatıb"

Bu fraza Mat. 5:17-48-ə uyğundur. Qanunun məqsədi, qayəsi və ya sonu (*telos*) xilas deyil, ifşa idi və bu məqsəd hələ davam edir (müq. et. Qal. 3:24-25). Bu mövzuda klassik Əhdi-Cədid mətnləri Qal. 3:1-29 və İbranilərə Məktubdur.

Bu mövzudan bəhs edərkən konteksti nəzərə almaq çox mühümdür. Paul Əhdi-Ətiqdən müxtəlif yollarla istifadə edir. Məsihi həyatından bəhs edildikdə, Əhdi-Ətiq Allahın vəhyidir (müq. et. Rom. 15:4; 1Kor. 10:6,11), amma xilasdan bəhs edildikdə, o ləğv olmuş və qüvvəsini itirmişdir (müq. et. İbr. 8:13). Çünki o, köhnə dövrün metaforasıdır. İsayə iman barəsindəki Müjdə yeni dövr, Ruhun dövrüdür. Qanunun vaxtı bitmişdir! Bax: Rom. 13:9-da XÜSUSİ MÖVZU: "MUSANIN QANUNUNA DAİR PAULUN GÖRÜŞLƏRİ" (SPECIAL TOPIC: PAUL'S VIEWS OF THE MOSAIC LAW).

NASB, NKJV "iman edən hər kəsə salehlik üçün"

NRSV "belə ki, iman edən hər kəs üçün salehlik olsun"

TEV "belə ki, iman edən hər kəsin Allahla arası düzəldilsin"

NJB "belə ki, iman olanların hamısı saleh sayılsın"

Rom. 9-11-ci fəsilləri birgə nəzərdən keçirərək şərh etmək lazımdır. Rom. 9-da qüvvətlə elan edilən Allahın tam ixtiyarının vurğulanması Rom. 10-cu fəsildə hər kəsin dəvət edilməsi ilə balanslaşdırılmalıdır (müq. et. Rom. 10:4,9,11,13; 3:22; 4:11,16).

Yar. 3:15-də birbaşa bildirilmiş Allahın məhəbbəti və xilas məqsədinin bütün bəşəriyyətə şamil olması, Yar. 12:3-də və Çıx. 19:5-6-da dolaylı şəkildə bildirilmişdir. Peyğəmbərlər Allahın hamıya olan məhəbbətindən və bütün bəşəriyyəti birləşdirmək niyyətindən tez-tez bəhs ediblər. Tək Allahın var olması və Onun bütün insanları Öz surətində yaratması hamını xilasa dəvət etmək üçün əsas verir. Ancaq sirr bundan ibarətdir ki, Ruhun təsiri olmadan heç kəs bu dəvətə cavab verə bilməz (müq. et. Yəh. 6:44,65). Belə bir sual doğur: "Allah bütün insanları xilasa cəlb edirmi?" Doğru cavab "bəli" olacaq (müq. et. Yəh. 3:16; 4:42; 1Yəh. 2:2; 4:14; 1Tim. 2:4; 2Pet. 3:9). Günahın, büdrəmənin, şeytanın əzablı paradoksu ondan ibarətdir ki, bəziləri "yox" deyirlər. Paulun vəzlərini eşidən bəzi yəhudilər onu qəbul edir, bəziləri isə qəbul etmirdi; başqa millətlərdən olanların da kimisi müsbət cavab verir, kimisi vermirdi!

Bu söz – "iman" (*pisteuō*) – ingilis dilinə üç terminlə tərcümə olunur: "believe" (iman etmək), "faith" (iman, inam, dini etiqad) və "trust" (etibar etmək, güvənmək). Bu söz İNDİKİ ZAMANDADIR və davamlı imanı bildirir. Allahın lütfünün Məsih vasitəsilə verdiyi hədiyyəni qəbul edən iman, faktlarla razılaşma deyildir (teologiya, tarix və Müjdə ilə bağlı məlumatlar). Əhdi-Cədid bir əhddir; Allah aparıcı rol oynayır, ilkin cavab üçün insana təkan verir, lakin insanın özü buna ilkin iman və tövbə ilə cavab verməli və sonra davamlı iman və tövbə ilə cavab verməlidir. İtaət etmək və imanda davam etmək həyati önəm daşıyır. Məqsəd, insanın Məsihə bənzəməsi və xidmət etməsidir!

XÜSUSİ MÖVZU: "XİLAS (YUNANCA FEİL ZAMANLARI)" (SPECIAL TOPIC: SALVATION (GREEK VERB TENSES))

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 10:5-13

⁵Musa Qanunla gələn salehlik haqqında belə yazır: «Bu şeyləri yerinə yetirən adam bunların sayəsində yaşayacaq». ⁶Amma imanla gələn salehlik barədə belə deyilir: «Ürəyində demə ki, "Kim göylərə, yəni Məsihi endirməyə çıxacaq?" ⁷ya da "Kim dİbsiz dərİnliyə, yəni Məsihi ölümlər arasından qaldırmağa enəcək?"» ⁸Bəs onda nə deyilir? «Kəlam sənə çox yaxındır, o sənın dilində və ürəyindədir». Biz elə həmin iman kəlamını vəz edirik: ⁹əgər sən İsanın Rəbb olduğunu dilinlə iqrar edib Allahın Onu ölümlər arasından dirİltdiyinə ürəkdən inansan, xilas olacaqsan. ¹⁰Çünki insan ürəkdən iman etməklə saleh sayılır və dili ilə iqrar etməklə xilas olur. ¹¹Belə ki Müqəddəs Yazıda deyilir: «Ona iman edən hər kəs utandırılmayacaq». ¹²Burada Yəhudi ilə Yunan arasında fərq yoxdur, hamısının Rəbbi birdir və Onu çağırانların hamısına bol bərəkət verir. ¹³Çünki «Rəbbin adını çağırان hər kəs xilas olacaq».

10:5 Bu, Lev. 18:5-ə istinaddır. Burada açıq-aydın vəd olunur ki, bir insan Qanuna riayət etsə, Allaha məqbul olacaq (müq. et. Luka 10:28; Qal. 3:12). Məsələ orasındadır ki, Rom. 3:9,10-18,19,23; 5:18; 11:32-də gerçəklik göstərilir. Hamı günah işlədib. Günah işlədən adam öləcəkdir (müq. et. Yar. 2:17; Qan. 30:18; Yez. 18:4,20). Köhnə əhdin yolu bağlıdır. Köhnə əhd bir ölüm hökmü, bir lənət olmuşdur (müq. et. Rom. 7:10; Qal. 3:13; Kol. 2:14).

10:6-8 Bu, Paulun öz məqsədləri üçün bir qədər dəyişdirdiyi Qan. 30:11-14-ün Septuaqinta (LXX) tərcüməsinə istinaddır. İlkin olaraq Musaya Qanun barəsində söylənən bu söz (xüs. məhəbbət və sünnet olmuş ürək kontekstində, müq. et. Qan. 30:6,16,20) burada İsanın bədənə bürünməsi, ölümü və dirilməsinə aiddir (müq. et. Rom. 10:9; Ef. 4:9-10). Paul deyir ki, xilas iman vasitəsilə Məsih İsada əlçatandır (müq. et. Qan. 30:15-20). Xilas olmaq asandır, əlçatandır, hamı üçün mümkündür; bu, Musanın Qanunundan çox fərqlənir.

10:6 "Amma imanla gələn salehlik barədə belə deyilir" Paul daha əvvəl "günah"ı, "lütf"ü və "Müqəddəs Yazı"nı şəxsləşdirdiyi kimi, burada "imanla gələn salehliy"i şəxsləşdirir. Rom. 10:6,7 və 8-də bu salehlik Əhdi-Ətiq sitatları ilə danışır.

■ **"ÜRƏK"** Ürək deyildikdə, insanın özünüdərkli nəzərdə tutulur. Rom. 1:24-dəki Xüsusi mövzuya bax.

■ **"ENDİRMƏYƏ... QALDIRMAĞA"** İnsanlar Məsihi axtarmalı deyillər; Allah Onu hamı üçün açıq şəkildə göndərib. İnsanın axtarışına ehtiyac yoxdur.

10:8 "KƏLAM SƏNƏ ÇOX YAXINDIR" Bu, Qan. 30:14-dən sitatdır. Qan. 30:11-də YAHVE-nin xalqı İsrail üçün iradəsinin əldə edilə bildiyi vurğulanır (Rom. 10:12-13). Paul bu paraqrafda (Rom. 10:11-14) Müjdənin indi əlçatan olduğunu vurğulayır!

10:9 "əgər... inansan" Bu, potensial gələcək hərəkəti bildiren ÜÇÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR. 9-cu ayə iman təliminin məzmunudur (*hoti*).

■ **"iqrar edib"** Bu mürəkkəb söz, *homologeō*, "danışmaq" və "eyni" sözlərindən ibarətdir və hərfi tərcüməsi "açıq şəkildə razılaşmaq"dır (başqaları eşitsinlər deyərək ucadan danışmaq). Məsihə iman etdiyini açıqca elan etmək son dərəcə önəmlidir (müq. et. Mat. 10:32; Luk. 12:8; Yəh. 9:22; 12:42; 1Tim. 6:12; 1Yəh. 2:23; 4:15). Erkən imanlılar cəmiyyətində öz imanını açıqca elan etmənin yolu vəftiz idi. Vəftiz olunmağa namizəd Məsihə imanını belə iqrar edərdi: "İman edirəm ki, İsa Rəbdir". Bax: Xüsusi mövzu: "Qəbul etmək", "iman etmək", "iqrar/etiraf etmək" və "çağırmaq" nə deməkdir?" və növbəti Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "İQRAR/ETİRAF" (SPECIAL TOPIC: CONFESSION)

NASB "İsanı Rəbb olaraq"

NKJV "Rəbb İsa"

NRSV, TEV,

NJB "İsa Rəbdir"

Bu, erkən imanlılar cəmiyyətinin iman iqrarı və vəftiz liturgiyasının teoloji məzmunu idi. "Rəbb" deməklə insan İsanın ilahiliyini təsdiq edərdi (müq. et. Yoel 2:32; Həv. 2:32-33,36; 10:36; 1Kor. 12:3; 2Kor. 4:5; Fil. 2:11; Kol. 2:6), "İsa" adı isə Onun tarixi bəşəriliyini təsdiq edərdi (müq. et. 1Yəh. 4:1-3). Bu iqrar həmçinin şagirdliyə/Məsihə bənzəməyə dəvət idi.

"Rəb" sözünün işlədilməsi rabblərin Müqəddəs Yazını oxuyarkən YAHVE adını *Adon* ilə əvəz etmələri ilə bağlı idi. Bax: Rom. 9:29-da XÜSUSİ MÖVZU: "ALLAHIN ADLARI" (SPECIAL TOPIC: NAMES FOR DEITY). Bu Rom. 10:13-də Yoel 2:32-dən gətirilən sitatla təsdiqlənir.

İsaya bir neçə güclü ad verilmişdir.

1. İsa, Məsihdür – Həv. 5:42; 9:22; 17:3; 18:5,28; 1Kor. 1:23
2. İsa, Allahın Oğludur – Mat. 4:3,6; Həv. 9:20; 13:33; Rom. 1:4
3. İsa Rəbdir – bax. yux.

XÜSUSİ MÖVZU: "RƏBBİN ADI" (SPECIAL TOPIC: THE NAME OF THE LORD)

■ **"ürəkdən inansan"** Bu ifadə "iqrar etsən" ilə paraleldir; beləcə, imanın iki cəhətini əks etdirir. Müqəddəs Kitabdakı "iman" (*pistis*; bax: Rom. 4:3 və 4:5-dəki Xüsusi mövzular və Xüsusi mövzu: "Qəbul etmək", "iman etmək", "iqrar/etiraf etmək" və "çağırmaq" nə deməkdir?) termini bu mənalara malik idi:

1. şəxsi inam (İbrancə)
2. intellektual faktlar (yunanca)
3. davamlı olaraq iradədən gələn həsr olma (müq. et. Qan. 30:20)

"Ürək" sözü Əhdi-Ətiq mənasında bütün şəxsi bildirir. Paulun bu kontekstdə "dil"dən və "ürək"dən danışması, Rom. 10:8-də Qan. 30:14-ü sitat gətirməsi ilə bağlıdır. Bu, xilas olmaq üçün ucadan dua etmənin vacibliyi barədə sərt bir qayda olaraq nəzərdə tutulmayıb.

■ **"Allahın Onu ölümlər arasından diriltdiyinə"** Məsihçilik İsanın qəbrin boş olub-olmamasından asılı olaraq ya durur, ya da yıxılır (müq. et. Rom. 4:24; 8:11; 1Kor. 15). Bu, həvarilərin vəzlərinin (*kerigma*, Rom. 1:2-dəki Xüsusi mövzuya bax) əsas həqiqətidir (bax: Həv. 2:31-32; 3:15; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,37).

Atanın Oğulu dirilməsi, Allahın İsanın həyatını, təlimini və qurbanını təsdiqlədiyini sübut edir. Əhdi-Cədidə əsasən, Müqəddəs Üçlüyün hər üç Şəxsi İsanın dirilməsində iştirak etmişlər.

1. Ata – Həv. 2:24; 3:15; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,33,34,37; 17:31; Rom. 6:4,9; 8:11; 10:9; 1Kor. 6:14; 2Kor. 4:14; Qal. 1:1; Ef. 1:20; Kol. 2:12; 1Sal. 1:10
2. Ruh – Rom. 8:11
3. Oğul – Yəh. 2:19-22; 10:17-18

10:10 "iman etməklə saleh sayılır" Allahın hər imanlı üçün məqsədi yalnız bir gün cənnətə getməsi deyil, indidən Məsihə bənzəməsidir! Əvvəlcədən təyin olunma haqqındakı başqa bir mətn, Ef. 1:3-14, Rom. 10:4-dəki bu həqiqəti qəti şəkildə təsdiqləyir. İmanlılar müqəddəs və qüsursuz olmaq üçün seçilmişlər! Seçim tək cə doktrin deyil, həm də həyat tərzidir (müq. et. Qan. 30:15-20).

10-cu ayə İsanın böyük tapşırığının ön plana çıxan iki cəhətini əks etdirir (müq. et. Mat. 28:19-20): xilas (şagird edin) və salehlik (sizə əmr etdiyim hər şeyə əməl etməyi onlara öyrədin). Eyni balans Ef. 2:8-9-da (Allahın lütfü ilə Məsih vasitəsilə əvəzsiz xilas) və Ef. 2:10-dəki "yaşlı işlərə" olan çağırışda mövcuddur. Allah həmişə Öz surətini daşıyan bir xalqı arzulamışdır.

10:11 Bu, Yeş. 28:16-dan bir sitatdır, ancaq Paul ona "hər kəs" sözünü əlavə edib. Yeşayanın bu ayəsi Allahın guşədaşı olan Məsihə aid idi (müq. et. Rom. 9:32-33). Rom. 9-cu fəsildə Allahın tam ixtiyarı vurğulandığı kimi, Rom. 10-cu fəsildə fərdlərin – hər kəsin ayrı-ayrılıqda – Məsihə cavab verməsinin vacibliyi vurğulanır. Bu təklifin hər kəsə aid olduğu, Rom. 10:4, 11 və 13-də işlənən "hər kəs" və Rom. 10:12-də (iki dəfə) işlənən "hamısı" ifadələrində açıq-aşkar görünür! Bu, Rom. 9-cu fəsildə vurğulanan seçim (əvvəlcədən təyin olunma) həqiqətini teoloji baxımdan balanslaşdırır.

■ **"Ona iman edən"** Bu, *epi* SÖZÖNÜ ilə işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR (müq. et. Rom. 4:24; 9:33; 1Tim. 1:16). İman yalnız ilkin cavabdan ibarət deyildir, həmçinin xilasın davamlı tələbidir! İnsanı xilas edən tək cə düzgün teologiya (Müjdə həqiqətləri) deyil, həmçinin şəxsi münasibət (Müjdənin Şəxsi) və ondan nəticələnən mömin həyat tərzidir (Müjdəyə layiq həyat sürmək). Həqiqəti həyatdan, saleh sayılmanı təqdis edilmədən təcrid edən asanlaşdırılmış "iman"dan özünüzü gözləyin. İnsanı xilas edən iman, davamlı olan və insanı dəyişdirən imandır! Əbədi həyatın müşahidə edilə bilən zahiri xüsusiyyətləri vardır! Bax: Rom. 4:5-dəki Xüsusi mövzu: "İman etmək" və Xüsusi mövzu: "Qəbul etmək", "iman etmək", "iqrar/etiraf etmək" və "çağırmaq" nə deməkdir?"

NASB, TEV "məyus olmayacaq"
NKJV, NRSV "utandırılmayacaq"
NJB "utanmaq üçün bir səbəbi olmayacaq"

Məsihə güvənənlər ("iman edənlər") rədd edilməyəcəklər. Burada Yeş. 28:16 sitat gətirilir; Paul Rom. 9:33-də də həmin ayəyə istinad edir.

10:12 "Burada Yəhudi ilə Yunan arasında fərq yoxdur" Bu, yeni əhdin mahiyyətidir (müq. et. Rom. 3:22,29; Qal. 3:28; Ef. 2:11-3:13; Kol. 3:11). Bir olan Allah Özünün həlak olan məxluqlarını Öz işləri vasitəsilə xilas etmişdir. Allah, surətində yaranmış bütün insanların Özünün yanına gəlib Özünə bənzətməklərini istəyir! Onun yanına hər kəs gələ bilər!

Müjdənin ümumbəşəri xarakterindən (Rom. 10:12-də "hamısı" iki dəfə işlənmişdir) iki həqiqət bəlli olur.

1. yəhudilərlə yunanlar arasında fərq yoxdur, hamısı həlak olur (müq. et. Rom. 3:9,19,22-23; 11:32)
2. yəhudilərlə yunanlar arasında fərq yoxdur, hamısı xilas ola bilər

Müjdə ən azından xilasla bağlı olaraq bütün bəşəri maneələri aradan götürür (müq. et. Yoel 2:28-29; 1Kor. 12:13; Qal. 3:28; Kol. 3:11).

■ **"bol bərəkət verir"** Hərfi tərcüməsi "zənginlikləri boldur". Paul Allahın Məsihdə olan lütfü haqqında danışanda tez-tez "zənginlik" sözünü işlədir (müq. et. Rom. 2:4; 9:23; 11:12 [iki dəfə],33; 1Kor. 1:5; 2Kor. 8:9; Ef. 1:7,18; 2:7; 3:8,16; Fil. 4:19; Kol. 1:27; 2:2).

10:13 Yoel 2:32-dən sitat gətirilən bu məşhur kəlam Paul tərəfindən işlədildikdə yeni mənə çalarlıqları ön plana çıxır

1. Yoelin Kitabında YAHVE-nin adı işlədilmişdir; ancaq Romalıları Məktubda Paul və Həvarilərin İşləri 2:21-də Peter onu İsanın adı ilə əvəz etmişlər (bax həmçinin: Yəh. 12:41 və Yeş. 6:9-10; Fil. 2:9 və Yeş. 45:22-25; Rom. 9:33 və Yeş. 8:13-14)
2. Yoelin Kitabında "xilas" fiziki qurtuluşa, Romalıları Məktubda isə ruhani bağışlanmaya və əbədi xilasa işarə edir

Əhdi-Ətiqədə "adını çağırmaq" ifadəsi ibadət kontekstində iman insanlara qarşısında iqrar etmək mənasına gəlir. Eyni teoloji anlayış Həv. 7:59; 9:14,21; 22:16; 1Kor. 1:2; 2Tim. 2:22-də görünür. Bax: Rom. 1:6-da XÜSUSİ MÖVZU: "ÇAĞIRILMIŞ" (SPECIAL TOPIC: CALLED).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 10:14-15

¹⁴Bəs onlar iman etmədikləri Şəxsi necə çağıracaqlar? Barəsində eşitmədikləri Şəxsə necə iman edəcəklər? Vəz edən olmasa, necə eşidəcəklər? ¹⁵Göndərilməsələr, necə vəz edəcəklər? Necə ki yazılıb: «Xoş xəbəri müjdələyənin qədəmləri necə də gözəldir!»

10:14-15 Burada bir sıra suallar verilir, sonra Əhdi-Ətiqdən sitatlar gətirilir və İsrailin YAHVE-nin xəbərlərinə və ya elçilərinə heç vaxt cavab vermədiyi təsdiq olunur (müq. et. Neh. 9; Həv. 7). Allah elçilər göndərir (peyğəmbərlər, həvarilər, vaizlər, müəllimlər, müjdəçilər). Bu elçilər ehtiyac içərisində olan dünya üçün Allahın xeyir-duasıdır. Allah böyük lütfü ilə müjdəçiləri göndərdiyi kimi, dinləyicilər də onların xəbərlərinə müsbət cavab verməlidirlər. Paul Yeş. 52:7-dən sitat gətirərək bu fikri təsdiqləyir. Paul bu Əhdi-Ətiq ayəsini genişlədir və Məsihin Müjdəsini yayan vaizlərə aid olan bir mətn kimi təqdim edir.

Xilas edən iman bunlardan ibarətdir: (1) iman ediləcək təlim, (2) qəbul ediləcək şəxs; (3) ilkin və davamlı iman və tövbə ilə cavab vermək; (4) itaətkar həyat; (5) imanda davam etmə (Rom. 1:5-dəki qeydə bax).

10:15 Bu, Yeş. 52:70-dən bir sitatdır. Romalılara Məktubun böyük tapşırığıdır. Xilas Müjdəni eşitməkdən və qəbul etməkdən gəlir. Vaizlər, "hamı" xilas olsun deyərək göndərilirlər!

Bəzi qədim yunan mətnlərində (ⲥ², D, F, G əlyazmalarında və çoxlu versiyalarda) Yeş. 52:7-nin Septuaqinta tərcüməsindən bir fraza əlavə olunur. UBS⁴ daha qısa mətni "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik).

NASB, NKJV,

NRSV, NJB "qədəmləri necə də gözəldir"

TEV "gəlişləri necə də heyranedicidir"

NET "gəlib-çatmaları necə də vaxtıdadır"

NET-dəki səhifəaltı qeyd "düzgün, yerinə düşən bir vaxtda gəlmələri"

"Gözəl" sözü burada məcazi mənada işlənir və görünüşünü deyil "vaxtı" bildirir.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 10:16-17

¹⁶Amma Müjdəyə hamı qulaq asmadı. Çünki Yeşaya deyir: «Ya Rəbb, xəbərimizə kim inandı?» ¹⁷Beləliklə, iman eşitməkdən, eşitmək də Məsihin kəlamı vasitəsilə yaranır.

10:16 Paul yenə Əhdi-Ətiqədə YAHVE-nin İsrailə elan etdiyi xəbərlərə dair peyğəmbərlik sözlərindən istifadə edərək İsa Məsihin Müjdəsi haqqında danışır. Əhdi-Ətiqədə yəhudilər Allahın xəbərlərini rədd etdikləri kimi, Paulun dövründəki yəhudilər də bunları rədd edirdi. Bu, Yeş. 53:1-dən bir sitatdır, lakin teoloji baxımdan o həmçinin Yeş. 6:9-13-də İsrailin Allahın xəbərlərini rədd etməsi ilə əlaqəlidir.

10:17 Müjdə hər şeydən əvvəl bir xəbərdir (müq. et. Qal. 3:2). Ancaq elan edilmiş xəbər dönüb şəxsi kəlam, "Məsihin kəlamı" olur (müq. et. Kol. 3:15-16).

■ **"Məsihin kəlamı"** Kontenstə əsasən, bu ifadə burada Məsih haqqında elan edilən xəbəri bildirir. Müjdənin elan edilməsi, Allahın Öz təklifini dünyaya yayması üçün seçdiyi yoldur.

Bu ifadənin yunanca əlyazmalarda fərqli variantları vardır.

1. P⁴⁶, ⲥ*, B, C, D* əlyazmalarında "Məsihin kəlamı"

2. ⲥ^c, A, D^c, K, P əlyazmalarında "Allahın kəlamı"

Birinci variant daha qeyri-adi olduğundan (müq. et. Kol. 3:16) orijinal olması ehtimalı daha yüksəkdir (bu, mətn tənqidçiliyinin əsas prinsiplərindən biridir). UBS⁴ bu variantı "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik). Əhdi-Cədidə bu iki yerdən başqa heç bir yerdə bu ifadəyə rast gəlinmir. İkincisinə – "Allahın kəlamı" – dəfələrlə rast gəlinir (müq. et. Luka 3:2; Yəh. 3:34; Ef. 6:17; İbr. 6:5 və 11:3).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 10:18-21

¹⁸Lakin soruşuram: məgər onlar eşitmədilər? Əlbəttə ki, eşitdilər: «Avazları bütün dünyaya yayıldı, Sözləri yerin ucqarlarına çatdı». ¹⁹Bir də soruşuram: məgər İsrail anlamadı? Musa ilk olaraq deyir: «Mən sizi xalq olmayanlarla qısqandıracağam, Axmaq bir millətlə qəzəbləndirəcəyəm». ²⁰Yeşaya isə cəsarətlə deyir: «Rəbb deyir: “Məni axtarmayanlar tərəfindən tapıldım, Məni soruşmayanlara Mən zühur etdim”». ²¹İsrail barədə isə belə deyir: «Gün boyu itaətsiz, dikbaş xalqa əllərimi uzadıb durdum».

10:18 Bu ayə təsdiq edir ki, yəhudilərin əksəriyyəti bu xəbəri eşidib rədd etdiyinə görə məsuliyyət daşıyır (emfatik İKİLİ İNKAR; bu suala "xeyr" cavabının veriləcəyi gözlənilir). Məsələ biliksizlikdə deyil, şüurlu imansızlıqda idi!

Paul Zəb. 19:4-dən sitat gətirir. Bu Məzmunun 1-6-cı ayələr təbii vəhydən bəhs edir – Allah yaradılış vasitəsilə danışır (müq. et. Rom. 1-2). Paul təbii vəhyi xüsusi vəhyə dəyişdirir:

1. bütün dünyadakı şəhadəti ("bütün dünyaya" və "yerin ucqarlarına")
2. xəbərin yayılma vasitəsinə yaradılışın səssiz şəhadətindən Müjdəni yayan müjdəçilərə (həvarilər, peyğəmbərlər, müjdəçilər, pastor və müəllimlər; müq. et. Ef. 4:11) dəyişdirir, – bunlar xüsusi vəhyə aiddir (müq. et. Zəb. 19:8-14)

Əsas fikir budur ki, Müjdənin xəbəri Paulun dövrünün bilinən dünyasına (Yunan-Roma dünyasına) yayılmışdır. Paul rabbinik hermenevtikamı tətbiq edir: Əhdi-Ətiqin orijinal kontekstini öz teoloji və polemik məqsədləri üçün sərbəst dəyişdirir. Bunu da qeyd edək ki, Paul Əhdi-Ətiqdən istifadə etdikdə başqa həvarilər kimi Müqəddəs Ruhun unikal ilhamı və rəhbərliyi ilə hərəkət edirdi (müq. et. 2Pet. 1:20-21). Bu günkü imanlılar, Müqəddəs Ruhun nurlandırması ilə Əhdi-Cədidin müəlliflərinin şərh üsullarını tətbiq edə bilməzlər.

XÜSUSİ MÖVZU: "NURLANDIRMA" (SPECIAL TOPIC: ILLUMINATION)

10:19-20 Yəhudilər də bu xəbəri Musadan eşidiblər (Rom. 10:18 və 19-un hər ikisi, "xeyr" cavabını tələb edən suallardır). Hamının Allahın önündə doğru ola bilməsi barədəki bu xəbəri eşitsələr də, anlaya bilməyiblər.

Bu ayədə Allah əhd bağladığı xalqa başqa millətlərin də əhdə qəbul ediləcəyini bildirib. Bu məqsədlə Rom. 10:19-da Qan. 32:21 və Rom. 10:20-21-də Yeş. 65:1-2 sitat gətirilir. Başqa millətlərin qəbul edilməsi barədə sarsıdıcı xəbər yəhudiləri (onlarda qısqanclıq yaradaraq) imana cəlb etməli idi (müq. et. Rom. 11:11,14).

10:21 Burada əhd xalqının YAHVƏ tərəfindən rədd ediləcəyindən bəhs edən Yeş. 65:2-nin Septuaqintadakı variantı sitat gətirilir (müq. et. Yeş. 65:1-7). Allah sadıq olub, İsrail isə sədaqətsiz. Onların sədaqətsizliyi keçmişdə millətin və ayrı fərdlərin ani mühakiməsinə səbəb olmuşdu, lakin Məsihə iman vasitəsilə Allahın salehliyini rədd etmələri əbədi olaraq mühakimə olmalarına səbəb olacaq!

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Əgər Allahın seçimi o qədər önəmlidirsə, niyə Paul Rom. 10:1-də İsrail üçün dua edir? Niyə 10:9-13-də insanın cavab verməsinin vacibliyini bu qədər vurğulanır?
2. Rom. 10:4 nə deməkdir? "Məsih qanuna son qoyubmu?"
3. Rom. 10:9-10-da imanın cəhətlərini sadalayın.
4. Paul niyə Əhdi-Ətiqdən bu qədər çox sitat gətirir? Bu, başlıca olaraq qeyri-yəhudilərdən ibarət olan Romadakı imanlılar cəmiyyətinə necə aiddir?
5. 11-13-cü ayələr Rom. 9-cu fəsilə necə əlaqəlidir?
6. 14-15-ci ayələr cəmiyyətin dünyadakı missiyası ilə necə əlaqəlidir?
7. Rom. 10-cu fəsildə insanın azad iradəsinin onun xilasındakı rolu necə göstərilir?

ROMALILARA MƏKTUB 11-Cİ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
İsrailin sağ qalanları	İsrailin rədd edilməsi tam deyildir	İsrailin rədd edilməsi tam deyildir	Allahın İsrailə qarşı mərhəməti	İsrailin sağ qalanları
11:1-10	11:1-10	11:1-10	11:1-6 11:7-10	11:1-6 11:7-10
Başqa millətlərin xilas	İsrailin rəddi tam deyildir			Yəhudilər gələcəkdə bərpa olunacaqlar
11:11-12	11:11-36	11:11-12	11:11-12	11:11-12
11:13-16		11:13-16	11:13-15	11:13-15
		Zeytun ağacı metaforası	11:16-18	Yəhudilər hələ də seçilmiş xalqdır
11:17-24		11:17-24		11:16-24
İsrailin bərpası		Bütün İsrail xilas olacaq	11:19-24	Yəhudilərin imana dönməsi
11:25-32		11:25-32	Allahın hamıya qarşı mərhəməti	11:25-29 11:30-32
			Allaha həmdlər	Allahın mərhəmətinin və hikmətinin tərənnümü
11:33-36		11:33-36	11:33-36	11:33-36

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitabı və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

KONTEKSTƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Romalılara 11-ci fəsildə seçim və Müjdə arasındakı paradoksal əlaqə nəzərdən keçirilməyə davam edir. Əhdi-Ətiqdə insan xidmət üçün seçilirdi, lakin Əhdi-Cədidə insan xilas üçün seçilir (simfoniyanızla yoxlaya bilərsiniz!). Bir anlamda imanlılar həm Allahın ailəsi (Əhdi-Cədid), həm də xidmətçiləri (Əhdi-Ətiq) olmağa çağırılmışlar. Seçim həm kollektiv, həm də fərdi; həm müsbət, həm də mənfidir (Yaqub/İsrail-Esav/Edom; Musa/firon). Son nəticədə təzad nəinki Allahın tam ixtiyarı və insanların azad iradəsi arasındadır, hətta Allahın Öz xasiyyətindədir. Rom. 9-11-ci fəsillərdə Allahın mərhəməti və günaha batmış insanların asiliyi təkrar-təkrar vurğulanır. Allah sadıqdır, insanlar ilə sədaqətsiz.

Seçim doktrini, bəzi insanları lütfdən xaric edən doktrin deyidir, lakin bizimlə əhd bağlayan Allahın (1) vədlərinə və (2) Oğluna müsbət cavab vermiş insanlar üçün ümid, əmin-amanlıq və əminlik təməlidir.

- B. 9-cu fəsildə Paul Allahın tam ixtiyarını və azadlığını təsdiq etmişdir. Allah ənd münasibətində belə azaddır. Rom. 10-cu fəsildə Paul yəhudilərin Allahın vəd və əhdlərini qəbul və ya rədd etməkdə azad olduqlarını təsdiq etmişdir. Onlar sədaqətsiz çıxdıqları, Allahın vəd və əhdlərini rədd etdikləri üçün bir anlamda Allah tərəfindən rədd edilmişlər. Lakin Rom. 11-də Paul, İsrailin sədaqətsizliyinə baxmayaraq, Allahın sadıq olduğunu təsdiq edir (müq. et. Qanunun Təkrarı 8).
- C. İndi olduğu kimi, keçmişdə də yəhudilərdən "sağ qalanlar" imanlı olub və Allahın Məsihinə iman edib Paulun özü bunun bir nümunəsi idi. Bəzi imansız yəhudilərin rədd edilməsi, imanlı qeyri-yəhudilərin qəbul edilməsinə yol açmışdır. Başqa millətlərin qəbul edilməsinin nəticəsində (1) Allahın xalqı tam olacaq və (2) istər yəhudilərdən, istərsə başqa millətlərdən olan Allahın seçdiklərinin tam sayı dolacaqdır. Başqa millətlərin qəbul edilməsi İsraili Allahın Məsihinə, İsayə iman etməyə həvələndirəcək.
- D. Paul, Rom. 9-cu və 10-cu fəsillərdə etdiyi kimi, 11-ci fəsildə də Əhdi-Ətiqdən bir neçə sitat gətirir!
1. Rom. 11:3 - 1Pad. 19:14
 2. Rom. 11:4 - 1Pad. 19:18
 3. Rom. 11:8 - Yeş. 29:10 və Qan. 29:4
 4. Rom. 11:9 - Zəb. 69:22
 5. Rom. 11:10 - Zəb. 69:23
 6. Rom. 11:26 - Yeş. 59:20-21
 7. Rom. 11:27 - Yeş. 27:9
 8. Rom. 11:34 - Yeş. 40:13-14
 9. Rom. 11:35 - Əyy. 35:7; 41:11

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 11:1-6

¹Beləliklə, soruşuram: məgər Allah Öz xalqını rədd etdi? Əsla! Çünki mən özüm də İbrahim nəslindən, Binyamin qəbiləsindən olan bir İsrailiyəm. ²Allah qabaqcadan tanıdığı Öz xalqını rədd etmədi. Məgər siz bilmirsiniz ki, Müqəddəs Yazıda İlyas barədə nə deyilir? İlyas İsraildən Allaha şikayət edib deyir: ³«Ya Rəbb! Sənin peyğəmbərlərini öldürdülər, qurbangahlarını dağıtdılar. Təkcə mən qaldım, onlar canımı almaq üçün məni də axtarırlar». ⁴Bəs Allahdan ona hansı cavab gəldi? «Mən Özüm üçün Baal qarşısında diz çökməmiş yeddi min adamı saxlamışam». ⁵Beləcə indi də Allahın lütfü ilə seçilmiş sağ qalanlar var. ⁶Əgər bu, lütfə oldusa, daha əməllərlə deyil; yoxsa lütf daha lütf olmaz.

11:1 "məgər Allah Öz xalqını rədd etdi" Bu suala "xeyr" cavabının veriləcəyi gözlənilir. Paul Rom. 11:1b-10-da bu sualın cavabını verir. Bu mətn Paulun əvvəlki söhbətinə aid olmalıdır. Rom. 9-11-ci fəsillər ədəbi vahid olan bir mətn hissəsi, bütöv bir arqument təşkil edir.

"Rədd etmək" olaraq tərcümə olunmuş söz (AORIST QAYIDIŞ NÖV [deponent] XƏBƏR FORMASI) əsasən "imtina etmək" və ya "tərk etmək" deməkdir. Həmin söz eləcə də aşağıdakı ayələrdə işlənmişdir:

1. Həv. 7:39 – İsrailin səhrada Musanın rəhbərliyini rədd etməsi
2. Həv. 13:46 – Pisidiyada olan Antakyadakı sinaqoqun yəhudilərinin Paulun vəz etdiyi Müjdəni rədd etməsi
3. 1Tim. 1:19 – Efesdəki imanlılar cəmiyyətinin bəzi üzvlərinin imanlarını rədd edib qəzaya uğrayan gəmi kimi batırması (Himeney və İsgəndər)

YAHVE İsraili tərk etməyib! Əksinə, İsrail davamlı itaətsizliyi və bütpərəstliyi ilə, indi də özünü saleh sayan qanunpərəstliyi ilə YAHVE-ni tərk edib.

Maraqlıdır ki, erkən yunan papirus əlyazması P⁴⁶-da və eləcə də F və G unsial əlyazmalarında "xalq" əvəzində "miras" sözü işlənmişdir – bu, Zəb. 94:14-ün Septuaginta tərcüməsindən qaynaqlanmış ola bilər. UBS⁴ "xalq" variantını "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik).

■ **"Əsla!"** Bu, Paulun xəyali etirazçının suallarını rədd etmək üçün istifadə etdiyi xüsusi üsuldur (diatribe, müq. et. Rom. 3:4,6,31; 6:2,15; 7:7,13; 9:14; 11:1,11).

■ **"mən özüm də... İsrailiyəm"** Paul imanlı yəhudi "sağ qalanlar"ın var olduğunu sübut etmək üçün özünü misal gətirir. Paulun yəhudi keçmişinə dair daha çox məlumat üçün bax: Fil. 3:5.

■ **11:2 "Allah... Öz xalqını rədd etmədi"** Ehtimal ki, bu, Zəb. 94:14-ə istinaddır (müq. et. Qan. 31:6; 1Şam. 12:22; 1Pad. 6:13; Mərs. 3:31-32). Bununla Rom. 11:1-dəki sualın konkret cavabı verilir.

■ **"qabaqcadan tanıdığı"** Bu ifadə açıq-aşkar Allahın İsraili seçməsindən bəhs edir. Rom. 8:29-dəki qeydə bax. Rom. 11:4-6 kimi, bu ayə də bizi Rom. 9-cu fəsildəki seçim söhbətinə qaytarır. Əsas olan, İsrailin əməlləri deyil, Allahın seçimidir. Allah İsrailin əməllərinə görə deyil, Öz sədaqətinə görə vədlərinə sadıqdır (müq. et. Yez. 36:22-32).

■ **"Müqəddəs Yazıda İlyas barədə nə deyilir"** Rom. 11:3-də sitat gətirilən 1Pad. 19:10-dəki İlyasın İzeveldən qaçması əhvalatına istinad edilir.

11:4 "MƏN ÖZÜM ÜÇÜN... YEDDİ MİN ADAMI SAXLAMIŞAM" "Özüm üçün" ifadəsi 1Pad. 19:18-in ibrancə masoret mətnində yoxdur (Paul nə masoret mətnindən, nə də Septuaqintadan sitat gətirir), lakin Allahın seçimini vurğulamaq məqsədilə Paul tərəfindən əlavə edilmişdir. 1Pad. 19:18-dəki "sadiq olanlar" Baala sitayışı rədd etmələri deyil, Allah tərəfindən seçilmələri baxımından nəzərdən keçirilir.

Paulun əsas fikri budur ki, hətta İlyasın dövründəki sədaqətsiz və bütprəst İsraildə belə az sayda imanlılar var idi. Paulun dövründə də yəhudilərin içərisində azsaylı imanlı "sağ qalanlar" var idi (Rom. 9:27-28-dəki Xüsusi mövzuya bax). Hər dövrdə imanla cavab verən yəhudilər var idi. Paul deyir ki, bu imanlı yəhudilər Allahın mərhəmətindən və lütfündən güc alırlar (Rom. 11:5-6).

■ **"Baal qarşısında"** Burada ARTIKL QADIN CİNSİNDƏ VƏ İSİM KİŞİ CİNSİNDƏDİR. Çünki yəhudilər bütprəstlərin sitayış etdiyi bütlərə rişxənd etmək üçün onların adlarına QADIN CİNSİNDƏ olan ibrancə "ar, eyib" (*bosheth*) sözünün saitlərini daxil ediblər.

11:5-6 Bunlar "açar" ayələrdir, Allahın Əhdi-Ətiqdəki keçmiş işlərini indiki vəziyyətə bağlayır və bağlantı, Allahın mərhəmətlə seçimindən ibarətdir (müq. et. Rom. 9:15,16,18; 11:30,31,32). Allahın lütfü üstündür, lakin insanın imanı vacibdir (müq. et. Mark 1:15; Həv. 3:16,19; 20:21); bununla belə, Allahın lütfü insanların əməllərindən heç asılı deyildir (müq. et. Ef. 2:8-9; 2Tim. 1:9; Tit. 3:5). Bu həqiqətlər Paulun Rom. 9-11-ci fəsilərdəki söhbətdə həlledicidir.

11:6 "Əgər... oldusa" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqteyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. İnsan yalnız Allahın lütfü ilə xilas olar (Rom. 3:24-dəki qeydə bax; müq. et. Rom. 6:23; Ef. 2:8-9).

■ KJV-də Rom. 11:6-ya bu cümlə əlavə olunur: "Amma əgər əməllərlə oldusa, daha lütfə deyil; yoxsa əməl daha əməl olmaz". Həmin cümlə qədim yunanca əlyazmaların əksəriyyətində – P⁴⁶, x*, A, C, D, G və ya P-də – və qədim latın versiyalarda yoxdur, lakin onun iki fərqli variantı, x^c və B əlyazmalarında vardır. UBS⁴ bu cümlənin daxil edilməməsini "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 11:7-10

⁷Onda nə deyə bilərik? İsrail axtardığını əldə etmədi, seçilmişlər əldə etdilər; digərləri isə inadkar oldu. ⁸Necə ki yazılıb: «Allah onları dərin yuxuya saldı, Onlara bu günədək görməyən gözlər, Eşitməyən qulaqlar verdi». ⁹Davud da belə deyir: «Süfrələri onlara tələ, tor, Büdrəmə daşı və cəza olsun. ¹⁰Gözlərinə qara gəlsin, görməsinlər, Belləri həmişə bükülü qalsın!»

11:7 "İsrail axtardığını əldə etmədi" Bu ifadə, Paulun fikrini vurğulamaq üçün yunanca mətnə cümlənin əvvəlində durur. Bir çox yəhudilər dini mərasimləri yerinə yetirməklə, özlərini digər xalqlardan üstün saymaqla və səy göstərməklə Allahın önündə doğru olmağa çalışırdı. Onlar öz hədəflərindən yan keçiblər! Heç bir insan Allahın önündə öyünməyəcək (müq. et. 1Kor. 1:29; Ef. 2:9).

NASB "lakin seçilmiş olanlar bunu əldə etdilər"
NKJV "lakin seçilmişlər bunu əldə etmişlər"
NRSV "Seçilmişlər bunu əldə etdilər"
TEV "Yalnız Allahın seçdiyi kiçik bir qrup bunu tapdı"
NJB "ancaq seçilmiş olan az adam"

Bu, Əhdi-Ətiqin "sağ qalanlar" anlayışdır (Rom. 9:27-28-dəki Xüsusi mövzuya bax); burada 1Pad. 19:18-dəki 7000 nəfərə istinad edilir. Əsas olan, insanların səyləri, irqi və ya dindarlığı deyil (Rom. 11:6), seçimdə Allahın lütfüdür (müq. et. Ef. 1:3-14).

■ **"digərləri isə inadkar oldu"** Bu, AORİST MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR (bax: 2Kor. 3:14). Allahın onları inadkarlaşdırması, yaxud kütləşdirməsi nəzərdə tutulur (müq. et. Rom. 11:8-10). İnadkarlaşdıran, şər olandır (müq. et. 2Kor. 4:4). "İnadkar" (*pōroō*) tibbi termindir və "qabarlı" yaxud "kör" mənasına gəlir (müq. et. Rom. 11:25; 2Kor. 3:14; Ef. 4:18). Eyni söz Mark 6:52-də həvarilər barədə işlənmişdir. 9:18-də başqa bir yunan sözü (*sklērunō*), mərhəmətin ziddi olaraq işlənilib (müq. et. İbr. 3:8,15; 4:7).

Bu ayə çox açıqdır və Rom. 11:1-6-nın xülasəsidir. Bəziləri seçilib imana gəlirlər, seçilməmiş olanlar isə inadkar olublar. Ancaq bu ayə teoloji bir şüar olaraq ayrı şəkildə yazılmayıb, əsaslı teoloji arqumentin bir hissəsi kimi yazılıb. Bu ayədə açıq şəkildə elan edilən həqiqət, Rom. 10-dakı hər kəsə səsləndirilən dəvət ilə təzad təşkil edir. Burada bir sirr vardır. Lakin bu dilemmanın paradoksal qütblərindən hər hansı birini inkar etmək və ya əhəmiyyətini azaltmaq heç də məsələnin həllinə xidmət etmir.

11:8-10 Bu ayələrdə sitat gətirilir: Yeş. 29:10 (Rom. 11:8a), Qan. 29:4 (Rom. 11:8b, lakin MT və ya LXX-dən deyil) və Zəb. 69:22-23 (Rom. 11:9-10). Bunlar həqiqətən Rom. 6:9-13-də Yeşayanın itaətsiz İsrailə xidmət üçün çağırılması və missiyasını əks etdirir. Yeşaya Allahın kəlamını elan edər, Allahın xalqı isə buna cavab verməyi bacarmaz və ya istəməz idi. Paul Rom. 9:13,15,17-də etdiyi kimi burada da Allahın bəzilərini inadkarlaşdırmasına dair Əhdi-Ətiqdən sübut təqdim edir.

11:8

NASB, NKJV "Allah onlara çəşmə ruhunu verdi"
NRSV, NJB "Allah onlara süstlük ruhunu verdi"
TEV "Allah onların zəhinlərini və ürəklərini kütləşdirdi"

Bu yunan sözü (*katanuxis*) Əhdi-Cədidə bircə burada rast gəlinir və bu söz dişləməsi ilə hissələri kütləşdirən bir həşərata dair işlənilir.

11:10 "GÖZLƏRİNƏ QARA GƏLSİN, GÖRMƏSİNLƏR, BELLƏRİ HƏMİŞƏ BÜKÜLÜ QALSIN!" Bu cümlədə AORİST MƏCHUL NÖV ƏMR ŞƏKLİ və ondan sonra AORİST MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLİ vardır. Bu, Allahın tam ixtiyarı və insanın cavab verməsinin vacibliyi ilə bağlı bir sirdir. Hər şey Allahdan gəlir, Onun təşəbbüsü ilə olur, lakin O uca iradəsi ilə qərarlaşdırıb ki, Onun yaratdığı son və ən uca məxluq olan insanlar Ona azad olaraq cavab versinlər. İmanla cavab verməyənlər öz imansızlıqları içində inadkarlaşdırılırlar (yəni onların seçimi təsdiq olunur).

Bu kontekstdə Paul bütün Adəm övladlarının xilasını ilə bağlı Allahın əzəli planını elan edir. Yəhudilərin imansızlığı başqa millətlər üçün iman qapısını açacaq və sonra qibtə hissi vasitəsilə etnik İsrailin bərpa edilməsinə səbəb olacaq! Bu plan kimisə xaric etmək deyil, hamını daxil etmək planıdır (müq. et. Ef. 2:11-3:13)! İnadkarlaşdırma daha böyük nəticələri törətməyə xidmət edir (firon)!

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 11:11-16

¹¹Beləliklə, soruşuram: məgər İsraililər bir daha ayağa qalxmamaq üçün bürəyib-yıxıldılar? Əsla! Amma onların təqsiri başqa millətlərin xilasına səbəb oldu ki, İsraililərdə qibtə hissi oyandırın. ¹²Əgər onların təqsiri dünyaya zənginlik, onların qüsuru da başqa millətlərə zənginlik gətirdisə, gör onların bütövlüyü necə böyük zənginlik gətirəcək. ¹³Lakin, ey başqa millətlər, sizə bildirirəm: mən başqa millətlərə göndərilən həvari olduğuma görə öz xidmətimi izzətli sayıram ki, ¹⁴bəlkə soydaşlarımda qibtə hissi oyandırılıb bəzilərini xilas edə bilim. ¹⁵Çünki onların rədd edilməsi dünyanın Allahla barışması

deməkdirsə, onların qəbul edilməsi ölülər arasından həyata dönmək deyilmi? ¹⁶Əgər xəmirin ilk hissəsi müqəddəsdirsə, demək, xəmirin hamısı müqəddəsdir; əgər kök müqəddəsdirsə, budaqlar da müqəddəsdir.

11:11 "Beləliklə, soruşuram" Bu, 11:1 kimi bir ritorik frazadır. Paulun teoloji arqumenti bundan sonra başqa cür davam edəcək. Rom. 11:1-10-da Allahın bütün İsraili rədd etmədiyi deyilir; Rom. 11:11-24-də İsrailin rədd edilməsinin davamlı olmadığı, amma bir məqsədə xidmət etdiyi izah olunur. Bunun sayəsində başqa millətlər daxil ediləblər.

NASB "onlar yıxılınları deyə büdrəmədilər, elə deyil?"
NKJV, NRSV "onlar yıxılınları deyə büdrəyiblərimi?"
TEV "Yəhudilər büdrəyəndə məhv olmaq üçün yıxıldılar mı?"
NJB "Yəhudilər əbədilik yıxılıblar, yoxsa sadəcə büdrəyiblər?"

Bu suala "xeyr" cavabının veriləcəyi gözlənilirdi. İsrailin imansızlığı davamlı vəziyyət deyildir.

NASB "onların təqsiri ilə"
NKJV "onların yıxılması vasitəsilə"
NRSV "onların büdrəməsi vasitəsilə"
TEV "Onlar günah işlətdiklərinə görə"
NJB "onların yıxılması"

Kontekstdə yəhudilərin İsanı Məsih kimi rədd etmələrindən bəhs olunur (müq. et. Rom. 11:12).

■ **"başqa millətlərin xilasına səbəb oldu"** Bu söz I əsr yəhudiləri üçün sarsıdıcı idi (müq. et. Rom. 11:12; Həv. 13:46; 18:6; 22:21; 28:28).

■ **"İsraililərdə qibtə hissi oyandırın"** Burada "qibtə" olaraq tərcümə olunmuş söz həmçinin Rom. 10:19 və 11:14-də işlənmişdir. Allahın başqa millətləri daxil etmək planı iki məqsədə xidmət edir.

1. Allahın bütün bəşəriyyəti xilas etməsi
2. Allahın İsrailin tövbə edən "sağ qalanlar"ını şəxsi imanla bərpa etməsi
Şəxsən mənim üçün maraqlıdır ki, 2-ci variant nəyə aiddir?
 1. axır zamanda yəhudilərin oyanışına (müq. et. Zək. 12:10)?
 2. I əsr və hər əsrdəki yəhudi imanlılarına?
 3. yoxsa bu vəd müasir dövrdəki məsihi sinaqoqlar ilə həyata keçir?

11:12-14 Bu ayələrdə başqa millətlərin imanına nisbətən yəhudi imansızlığı ilə bağlı on dənə ŞƏRT CÜMLƏSİ vardır. Ayələr 12,14,15,16,17,18,21 və 24 BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏLƏRİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqteyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədi məqsədlərinə xidmət edən ifadələrdir; amma Rom. 11:22 və 23 ÜÇÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏLƏRİDİR, yəni potensial gələcək hərəkəti bildirir.

11:12

NASB "onların tamamlanması nə qədər daha üstün olacaq"
NKJV "onların bütövlüyü nə qədər daha çox"
NRSV "onların tam daxil edilməsi nə qədər daha əhəmiyyətli olacaq"
TEV "Onda yəhudilərin tam sayı daxil olandan sonra xeyir-dualar nə qədər daha böyük olacaq"
NJB "onda düşünün, onların hamısının imana gəlməsindən nə qədər daha çox fayda olacaq"

Şərhin əsas nöqtəsi, "onların bütövlüyü" ifadəsidir. Bu ifadə (1) yəhudilərin xilas olması, Rom. 11:14b, 26a, yoxsa (2) yəhudilərdən və başqa millətlərdən olan seçilmiş imanlı adamların son sayı ilə bağlıdır.

11:13 "ey başqa millətlər, sizə bildirirəm" Rom. 9-11-ci fəsillər ədəbi vahid olan və "Niyə yəhudilər öz Məsihini rədd ediblər?" sualına cavab verən bir mətn hissəsini təşkil edir. Ancaq Paulun bu Məktubunun bu yerində nə üçün məhz bu sualın cavabını verdiyi hələ sual altında qalır.

Göründüyü kimi, 13-24-cü ayələr və 25-ci ayənin son hissəsi Romadakı imanlılar cəmiyyətində etnik yəhudilər və qeyri-yəhudilər arasında olan bir problemi əks etdirir. Problemin imanlı yəhudilərlə imanlı qeyri-yəhudilər, yoxsa imanlı qeyri-yəhudilərlə imansız yəhudilər (sinaqoq) arasında olduğu aydın deyildir.

☐ **"mən başqa millətlərə göndərilən həvari olduğuma görə"** Paul unikal şəkildə başqa millətlərə xidmət etməyə çağırıldığını hiss edirdi (müq. et. Həv. 9:15; 22:21; 26:17; Rom. 1:5; 15:16; Qal. 1:16; 2:7,9; 1Tim. 2:7; 2Tim. 4:17).

NASB, NKJV "mən öz xidmətimi ucaltıram"
NRSV "mən öz xidmətimi izzətləndirirəm"
TEV "mən öz işimlə fəxr edəcəyəm"
NJB "və mən göndərildiyimə iftixar edirəm"

Burada "izzətli saymaq" olaraq tərcümə olunmuş söz (1) minnətdarlığı; (2) iftixar hissini; və bəlkə də (3) bir şeydən tam şəkildə istifadə etmək mənasına gələ bilər. Ehtimal ki, bunda da Romadakı imanlılar cəmiyyətində olan bir problem əks olunub. Paul (1) başqa millətlərə xidmət etməyinə şadlanır yaxud (2) öz xidmətini imansız yəhudiləri qışqandıraraq xilasa gətirməkdə görür (müq. et. Rom. 11:11,14 və 9:1-3).

11:14 "bəzilərinə xilas edə bilim" Bu, Paulun müjdəçi çağırışıdır. O bildirdi ki, Müjdəni elan edərkən bəzilərinin onun vəzinə müsbət cavab verəcək (müq. et. 1Kor. 1:21), digərləri isə verməyəcək (müq. et. 1Kor. 9:22). Bu, seçim ilə bağlı bir sirdir (Əhdi-Ətiq və Əhdi-Cədid).

11:15 Əhdi-Ətiqdəki seçilmiş İsrail xalqının rədd edilməsi (Rom. 11:1-dən fərqi bir sözdür), Allahın bütün bəşəriyyəti (*kosmos*) xilas etmək planının bir hissəsi idi. Yəhudilərin salehlik iddiaları, etnik təkəbbürü və qanunpərəstliyi imana ehtiyacları olduğunu bariz şəkildə göstərmişdir (müq. et. Rom. 9:30-33). Allahla düzgün münasibət insanın dindar əməllərinə deyil, YAHVE-yə və Onun Məsihinə olan imanına əsaslanır. Ancaq unutmayaq ki, İsrailin rədd edilməsi bütün bəşəriyyətin xilasını üçün vacib idi. İstər yəhudi, istərsə başqa millətlərdən kim olur-olsun, heç kəsin öyünməyə haqqı yoxdur. Yəqin ki, Romadakı imanlılar cəmiyyəti məhz bu həqiqəti eşitməli idi!

☐ **"dünyanın Allahla barışması"** Bu, teoloji baxımdan "Allahın salehliyi" ilə paraleldir. Bu mürəkkəb söz *kata* və *alassō* (dəyişdirmək, döndərmək və ya şəklini dəyişdirmək) sözlərindən törəmişdir. Düşmənliliyi sülh ilə əvəz etmək və beləcə xoş münasibəti bərpa etmək mənasına gəlir (müq. et. Rom. 5:11; 11:15; 2Kor. 5:18,19). Allah Eden bağındakı ünsiyyəti bərpa etmək üçün çalışır. Günah o ünsiyyəti pozmuşdu, lakin Məsih günaha batmış bəşəriyyətin ilahi surətini iman edən hər kəsdə bərpa etmişdir. Onlar barışmış və qəbul olunmuşlar (Rom. 11:15-dəki paralelizm). Bəşəriyyət bu yaxın ünsiyyəti bərpa etməkdən aciz idi, Allah isə buna qadir idi və bunu etmişdir!

☐ **"övlər arasında həyata dönmək"** Kontekstdə etnik İsraildən söhbət getdiyinə görə

1. bu ifadə bərpa olunmuş etnik İsrailə aiddirmi?
2. bu ifadə yəhudilərdən və başqa millətlərdən iman edənlərin "tam sayına" (yəni ruhani İsrailə, müq. et. Rom. 9:6; 11:25-26) aiddirmi?
3. bu ifadə (müq. et. Rom. 6:13) yeni çağ həyatına, dirilmə həyatına aiddirmi?

3-cü variant mənə daha ağılabatan gəlir. Bunun səbəbləri üçün bax: www.freebiblecommentary.org saytında pulsuz olaraq verilən Vəhy Kitabına dair şərhimdəki "Çox önəmli giriş məqaləsi".

11:16 "Əgər... müqəddəsdirsə" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Bu, Say. 15:17-21-ə istinaddır. Əhdi-Ətiqdəki "nübar" (və ya on faiz) anlayışına bənzər bir metaforadır. Nübar yaxud on faiz, bütün məhsulun Allaha məxsus olduğunu göstərmək üçün Allaha verilirdi.

Qədim zamanlarda yəhudilərin "sağ qalanlar"ı (yəni imanlıları) bütün xalqa təsir edirdi (müq. et. Yar. 18:27-33; 2Saln. 7:14). "İlk hissə" metaforası "kök" ilə paraleldir (müq. et. Yer. 11:16-17); hər ikisi İsrailin sadıq

adamlarına, ələlxüsus Əhdi-Ətiqdəki əcdadlara (Rom. 11:16-17-də "kök" deyildikdə məhz onlar nəzərdə tutulur) aiddir (müq. et. Rom. 11:28).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 11:17-24

¹⁷Amma bəzi budaqlar qoparılsa və sən, ey yabanı zeytun ağacı, onların arasında peyvənd olunub zeytun ağacının barlı kökünə[†] şərik olmusansa, ¹⁸o budaqların qabağında öyünmə; öyünsən, bil ki, sən kökü deyil, kök səni daşıyır. ¹⁹O zaman deyəcəksən: budaqlar qoparıldı ki, mən onların yerinə peyvənd olunum. ²⁰Doğrudur; onlar imansızlıqlarına görə qoparıldı, amma sən imanına görə yerində durursan. Buna görə təkəbbürlü olma, əksinə, qorx! ²¹Çünkü Allah təbii budaqlara rəhm etmədisə, bəlkə sənə də rəhm etməyəcək. ²²Sən gör ki, Allah eyni zamanda həm xeyirxahdır, həm də sərt: yixılanlara sərtlik, sənə isə, əgər Onun xeyirxahlığına bağlı qalarsansa, xeyirxahlıq göstərir. Əks təqdirdə sən də kəsilib atılacaqsan. ²³Əgər imansızlıqda qalmasalar, onlar da peyvənd olunacaqlar, çünki Allah onları yenə də peyvənd etməyə qadirdir. ²⁴Əgər sən təbiətən yabanı olan zeytun ağacından kəsilib, təbiətinə uyğun olmadan yetişdirilən zeytun ağacına peyvənd edildinsə, bu təbii budaqlar öz zeytun ağacına necə də asanlıqla peyvənd olunacaq!

11:17-24 Təəccüblüdür ki, bu hissədə "sən" TƏK FORMADADIR (Rom. 11:25-dən təkrar CƏM FORMASI işlənməyə başlayır). Bunun mənası nədir?

1. yəhudi olmayan bir şəxs bütün başqa millətlərin rəmzi olaraq çıxış edir
2. Romadakı imanlılar cəmiyyətində yəhudilərdən və başqa millətlərdən olan rəhbərlər arasındakı problemi nəzərə alaraq, o vaxtkı qeyri-yəhudi rəhbərliyə xitab edilə bilər (müq. et. Rom. 11:18-20)

11:17 "qoparılsa... olmusansa" Rom. 11:12-24-dəki qeydə bax.

▣ **"budaqlar qoparılsa"** İmansız israililərə nəzərdə tutulur (müq. et. Rom. 11:18,19, "təbii budaqlar", Rom. 11:21).

▣ **"yabanı zeytun ağacı"** Müjdəyə imanla cavab verən qeyri-yəhudi imanlılar nəzərdə tutulur.

▣ **"peyvənd olunacaq"** Paul, Rom. 11:16-dan başladığı aqronomik metaforanı davam etdirir. Yabanı zeytun ağacının budaqlarının təbii zeytun ağacına peyvənd olunması məhsuldarlığı artırır (müq. et. Rom. 11:24).

▣ **"barlı kökünə"** Hərfi tərcüməsi "yağlılığın kökü" (UBS⁴ bunu "B" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (yüksək əminlik)), נ*, B və C əlyazmalarında yer alır. Başqa əlyazmalarda bu ifadənin içərisindəki asinetonu düzəltməyə çalışan fərqli variantları da vardır (Bryus M. Metsqer, "Yunanca Əhdi-Cədidin mətnşünaslıq baxımından şərh" - Bruce Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, s. 526).

▣ **"zeytun ağacı"** Bu, etnik İsrailin rəmzidir (müq. et. Rom. 11:24; Zəb. 52:8; 128:3; Yer. 11:16; Huşə 14:6). Bu, Paulun yəhudilərlə başqa millətlər arasındakı münasibəti təsvir etmək üçün istifadə etdiyi ikinci metaforadır.

11:18 "o budaqların qabağında öyünmə" Bu, İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN ƏMR ŞƏKLİDİR; adətən artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. Bu ayə, habelə Rom. 11:13, 20, 25, Romadakı imanlılar cəmiyyətində yəhudi və qeyri-yəhudi imanlılar arasında bir problem olduğuna işarə edir.

11:19-20 19-cu ayədə bir daha diatribe (xəyali etirazçı) üsulundan istifadə olunur. Paul yəhudilərin rədd edilməsinin səbəbini izah edir. Məsələ yəhudilərin imansızlığında idi, başqa millətlərin daha çox sevilməsində deyil! Başqa millətlər yalnız Allahın məhəbbəti və öz imanları sayəsində qəbul olunublar (müq. et. Yar. 3:15)! Onlar həmçinin yəhudiləri qısqandıraraq Allaha tərəf dönmələrinə səbəb ola bilərdi (müq. et. Rom. 11:11,14).

11:20

NASB "lakin sən öz imanla durursan"

NKJV "və sən imanla durursan"

NRSV "lakin sən yalnız iman vasitəsilə durursan"

TEV "sənsə iman etdiyinə görə yerində qalırsan"

NJB "əgər sən hələ möhkəm durursansa, bu yalnız sən öz imanının sayəsindədir"

Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Lakin on dənə ŞƏRT CÜMLƏSİ kontekstində yer alır. Allahın önündə yalnız imanla dururuq və yalnız imanla durmağa davam edəcəyik. İmanımız kəsilsə, biz dura bilməyəcəyik. Xilas, (1) imanla verilən ilkin cavab; (2) imanda olma halı; (3) imanın davamlı prosesi; (4) iman son zirvəsidir. Müqəddəs Kitabdakı bu həqiqətlərdən yalnız biri əsasında qurulan hər hansı teoloji sistemdən özünüzü gözləyin. Bax: Rom. 10:4-dəki Xüsusi mövzu: "Xilas üçün işlənən yunanca feil zamanları".

Allah xilasın müəllifidir, xilas başlanan, davam etdirən və zirvəsinə çatdırandır, lakin bunları əhd çərçivəsində edir. O qərara gəlmişdir ki, insanlar bu prosesin hər addımında tövbə və imanla cavab verməkdə davam etməlidirlər. Allah insandan itaəti, Məsihə bənzəməsini və imanda davam etməsini gözləyir!

NASB "Təkəbbürlü olma, lakin qorx"

NKJV "Lovğa olma, lakin qorx"

NRSV "Buna görə qürurlu olma, lakin heybətlə davran"

TEV "Lakin bununla qürurlanma; əksinə, qorx"

NJB "Bu səni qürurlandırmaqdan qorxutmalıdır"

Bu frazaların ikisi də İNDİKİ ZAMAN ƏMR ŞƏKLİNDƏDİR. Birinci frazada işlənən İNKAR ƏDATI, adətən artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir; burada o, Romadakı imanlılar cəmiyyətində olan bir problemi aşkarlayır. Bu qorxunun səbəbi Rom. 11:21-də bildirilir.

11:21 "sənə də rəhm etməyəcək" İsrail imandan dönüb qürur və imansızlıqla YAHVE-dən uzaqlaşdığına görə kəsildiyi kimi, imanlılar cəmiyyəti də qürurla özünü saleh sayaraq Məsihə olan imanından əl çəksə, kəsiləcəkdir. İlkin iman həyat tərzinə çevrilməsi vacibdir (müq. et. Mat. 13:1-23; Mark 4:1-12; Luka 8:4-10). Qürura hər zaman müqavimət göstərməliyik. Biz hər nəyikse, Allahın lütfü ilə ələyik və Məsihə iman edən hər kəsin qardaşlarıq!

XÜSUSİ MÖVZU: "İMANDAN DÖNMƏ (APHISTĒMI)" (SPECIAL TOPIC: APOSTASY (APHISTĒMI))

11:22 "Allah eyni zamanda həm xeyirxahdır, həm də sərt" Allahın yolları günaha batmış bəşəriyyətə həmişə paradoks kimi görünür (müq. et. Yeş. 55:8-11). Seçimlərimizin nəticələri olacaqdır. Allahın seçimi, insanların məsuliyyətinin inkarı deyildir. İsrail millətinin seçilməsi hər bir etnik israilinin xilasına zəmanət verməzdi.

■ **"əgər Onun xeyirxahlığına bağlı qalarsansa"** Burada ÜÇÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİ və İNDİKİ ZAMAN LAZIM ŞƏKLİ işlənmişdir. Bu konstruksiya, başqa millətlərdən olan imanlıların davam etməsinin şərtə bağlı olduğunu bildirir (Bu, Rom. 9-da bəhs olunan Allahın tam ixtiyarının tərs üzüdür); biz imanda qalmaq üçün cidd-cəhd göstərməliyik (müq. et. Fil. 2:12-13). Burada həm qrupun, həm də fərdin davam etməsindən söhbət gedir (müq. et. Qal. 6:9; Vəhy 2:7,17; 3:6,13,22). Bu, Müqəddəs Kitabda kollektivlik və fərdilik təzadının sirridir. Vədlər olduğu kimi (Allahın xasiyyətindən asılı), şərti əhdlər də vardır (insanın cavabından asılı). Bax: Rom. 8:25-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "DAVAM ETMƏNİN VACİBLİYİ" (SPECIAL TOPIC: THE NEED TO PERSEVERE).

11:23 Bu ayə Rom. 11:22-nin qrammatik və teoloji modelinə uyğun gəlir. Yəhudilər tövbə və iman etsələr qəbul ediləcəklər. Başqa millətlər iman etməyi dayandırsalar, rədd ediləcəklər (müq. et. Rom. 11:20). Məsihə həm iman gətirmək (ilkin iman), həm də Ona iman etməkdə davam etmək son dərəcə önəmlidir.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 11:25-32

²⁵Ey qardaşlar, özünüzü ağıllı saymayasınız deyə bu sirdən bixəbər olmağınızı istəmirəm: İsrailin bəzisi o vaxta qədər inadkar qalacaq ki, başqa millətlərdən xilas olanların sayı tamamlansın. ²⁶Beləcə bütün İsrail xilas olacaq. Necə ki yazılıb: «Qurtarıcı Siondan gələcək, Yaqub nəslindən allahsızlığı uzaqlaşdıracaq». ²⁷«Günahlarını aradan qaldırdığım zaman Mənim onlarla bağladığım Əhd budur». ²⁸Müjdə məsələsində İsraililər sizin üçün Allaha düşməndir, amma Allah onları seçdiyinə görə

əcdadlarının xatirinə Onun üçün sevimlidir. ²⁹Çünkü Allahın ənamları və dəvəti geri alınmaz. ³⁰Siz bir zamanlar Allaha itaətsiz idiniz və indi onların itaətsizliyi üzündən mərhəmət tapdınız; ³¹eləcə də sizin tapdığınız mərhəmətdən ötrü onlar indi itaətsiz oldular ki, özləri də indi mərhəmət tapsınlar. ³²Çünkü Allah hamını itaətsizliyə əsir edib ki, hamıya mərhəmət göstərsin.

11:25 "Ey qardaşlar... bixəbər olmağınızı istəmirəm" Bu, Paulun səciyyəvi bir idiomudur (müq. et. Rom. 1:13; 1Kor. 10:1; 12:1; 2Kor. 1:8; 1Sal. 4:13). Paul adətən mühüm bir söhbət açmaq üçün bundan istifadə edib. İsanın "Amin, Amin" ifadəsinə bənzər olan bu ifadə Paulun Məktublarında tez-tez yeni mövzunun başlanmağına işarə edir.

NASB, NKJV,
NRSV "sirr"
TEV "gizli həqiqət"
NJB "bütün bunların gizli səbəbi"

XÜSUSİ MÖVZU: "SİRR" (SPECIAL TOPIC: MYSTERY)

■ **"özünüzü ağıllı saymayasınız deyə"** Bu, Romadakı imanlılar cəmiyyət(lər)indəki münaqişəyə dair növbəti bir işarədir (müq. et. Rom. 11:18).

NASB "ki İsrailin qismən inadkarlaşması baş verib"
NKJV "ki İsrailin bir hissəsinin inadkarlaşması baş verib"
NRSV "İsrailin bir hissəsinin başına inadkarlaşma gəlib"
TEV "ki İsrail xalqının inadkarlığı davamlı deyildir"
NJB "İsrailin bir qismi kor olub"

Bu sözlərin Rom. 11-ci fəslin hamısına aid olması labüddür. İman edən yəhudilər həmişə olub və olacaqlar. Yəhudilərin İsanı rədd etmələri səbəbilə Allah tərəfindən törədilən bu qismi korluq (Rom. 11:8-10) Allahın bütün bəşəriyyəti xilas etmək planına uyğun gəlir. Allah hər kəsə xilasını vəd etmişdir (müq. et. Yar. 3:15). Hamını Özünə cəlb etmək məqsədilə İbrahimi seçmişdir (müq. et. Yar. 12:3). Hamını Özünə cəlb etmək məqsədilə İsraili seçmişdir (müq. et. Çıx. 19:5-6; Rom. 8:28-dəki Xüsusi mövzuya bax). İsrail qürur, sədaqətsizlik və imansızlıq üzündən öz missiyasını yerinə yetirə bilməyib. Allah İsrailə xeyir-dua verməsi ilə bütperəst dünyasını Özünə cəlb etmək istəyirdi (müq. et. Qan. 27-29). İsrail əhdə sadıq qala bilməyib, buna görə müvəqqəti olaraq Allah tərəfindən mühakimə olunmuşdur. Allah bu mühakimədən istifadə edərək, Özünün əzəli planını yerinə yetirib insanları iman vasitəsilə xilas etmişdir (müq. et. Rom. 11:30-31; Yez. 36:22-38).

■ **"başqa millətlərdən xilas olanların sayı tamamlansın"** Eyni söz (*pleroma*) Rom. 11:12-də yəhudilərə dair işlənmişdir. Hər iki ayədə Allahın əvvəlcədən bilmə qüdrətindən və seçimindən bəhs olunur. Hərfi tərcümə "tamamlanana qədər", başqa millətlərin dövrünün məhdud olduğunu bildirir (müq. et. Luka 21:24).

11:26 "Bütün İsrail xilas olacaq" İki mümkün şərh variantı vardır.

1. Etnik İsraildən söhbət gedir; bu halda hər yəhudi fərdin deyil, yəhudilərin əksəriyyətinin tarixin müəyyən mərhələsində xilas olacağı deyilir.
2. Ruhani İsrail olan imanlılar cəmiyyətindən söhbət gedir.

Paulun bu anlayışına Rom. 2:28-29-da rast gəlinir; həmçinin bax: Qal. 6:16; 1Pet. 2:5,9; Vəhy 1:6. Rom. 11:12-də "yəhudilərin tam sayı" və Rom. 11:25-də "başqa millətlərin tam sayı" bir-biri ilə paraleldir. Burada "bütün" deyildikdə hər fərdin xüsusi olaraq xilas olması deyil, Allahın ümumi seçimi nəzərdə tutulur. Vəd olunmuş zeytun ağacı bir gün tamamlanacaq.

Bəzi şərhçilər yalnız

1. Rom. 9-11 kontekstinə
 2. Rom. 11:26-27-dəki Əhdi-Ətiq sitatlarına
 3. və Rom. 11:28-dəki açıq bəyanata
- əsasən burada məhz etnik İsraildən bəhs olunduğunu deyirlər.

Allah İbrahimin cismani nəslini hələ sevir və onların xilas olmasını istəyir! Onlar Məsihə iman vasitəsilə gəlməlidirlər (Zək. 12:10).

"İnadkar olmuş" yəhudilər axır zamanda xilas olmaq imkanı əldə edib-etməyəcəklərinə dair sualın nə bu mətndə, nə də bir başqasında cavabı verilmişdir. Biz, amerikalılar, mədəni səbəblərə görə həmişə fərdi suallar veririk, lakin Müqəddəs Kitabda kollektiv bütövlük ön plana çıxır. Buna görə fərdlərin aqibəti ilə bağlı bütün sualları Allahın əlinə vermək lazımdır. Allah çox sevdiyi məxluqlarına qarşı ədalətli olacaq!

■ **"Necə ki yazılıb"** Septuaqintadan iki sitatdan söhbət gedir: Yeş. 59:20-21 (Rom. 11:26) və Yeş. 27:9 (Rom. 11:27). Xilas yolu, Məsih İsayə imandır. "B" planı yoxdur, yalnız "A" planı vardır. Xilasa aparan bir yol vardır (müq. et. Yəh. 10:7-18; 11:25-29;14:6).

11:27 Rom. 11:27-də sitat gətirilən Yeş. 27:9, İsrailin Vəd olunmuş torpağa qayıdıb bərpa edilməsini (Rom. 11:1-11) ənənəvi düşmənlərin (başqa millətlərin) qəbul edilməsinə dəvət (müq. et. Rom. 11:12-13) ilə birləşdirir. Əgər bu bərpa həqiqi mənada başa düşülürsə, onda bu vəd Minillik Padşahlıq ilə həyata keçəcəkdir. Amma o məcazi mənada başa düşülürsə, yeni əhd yaxud yəhudilərlə başqa millətləri Allahın Məsihinə olan imanları vasitəsilə birləşdirən Müjdənin sirri nəzərdə tutulmuş olacaqdır (müq. et. Ef. 2:11-3:13). Dəqiq qərar vermək çətindir. Bəzi Əhdi-Ətiq vədləri yeni əhdəki imanlılar cəmiyyətinə tətbiq olunur. Həqiqətən, insanlar sədaqətsiz olsalar belə, Allah Öz vədlərinə sadıqdır (müq. et. Yez. 36:22-36).

11:28 Bu ayədə seçimin iki cəhəti öz əksini tapır.

1. Əhdi-Ətiqdə seçim xidmət üçün idi; Allah bəşəriyyəti xilas etmək məqsədilə insanın vasitəçiliyini seçmişdir.
2. Əhdi-Cədidə seçim Müjdəyə və əbədi xilasa bağlıdır; bu xilas – Allahın surətində yaranmış bütün insanların xilas – həmişə hədəf olmuşdur (müq. et. Yar. 3:15)

Allah Öz vədlərinə sadıqdır. Bu, Əhdi-Ətiq imanlıları və Əhdi-Cədid müqəddəsləri üçün doğrudur. Bəşəriyyətin sədaqəti deyil, Allahın sədaqəti əsasdır; bəşəriyyətin əməlləri deyil, Allahın mərhəməti əsasdır. Seçim insanı xaric etmək üçün deyildir, insana xeyir-dua vermək üçündür!

■ **"əcdadlarının xatirinə Onun üçün sevimlidir"** Bu, Çıx. 20:5-6 və Qan. 5:9-10 və 7:9-un vədidir. Ailələr keçmiş nəsillərin imanı sayəsində xeyir-dualı olur. İsraili sadıq və imanlı əcdadları sayəsində xeyir-dualı idi (müq. et. Qan. 4:37; 7:8; 10:15). Məsihin Yəhuda qəbiləsindən gələcəyi də Davuda vəd olunmuşdur (müq. et. 2Şam. 7). Lakin qeyd etmək lazımdır ki, "sadiq olanlar" belə Qanuna tam riayət edə bilməyiblər (müq. et. Yez. 36:22-36). İman – şəxsi iman, ailənin imanı, kamil olmayan iman – Allaha məqbuldur və ailələr vasitəsilə ötürülə bilər (müq. et. 1Kor. 7:8-16).

11:29

NASB, NKJV,

NRSV "zira Allahın ənamları və dəvəti geri alınmaz"

TEV "Zira Allah seçdiyi və xeyir-dua verdiyi kəslər barədə fikrini dəyişdirməz"

NJB "Allah Öz ənamlarını əsla geri almaz və seçimini əsla dəyişdirməz"

Fərdlərə verilən ruhani ənamlardan söhbət getmir (müq. et. 1Kor. 12), ancaq Allahın xilas haqqında Əhdi-Ətiqdə və Əhdi-Cədidə verdiyi vədlərdən söhbət gedir. Seçim qüvvədədir. Allahın sədaqəti həm etnik İsrailin (müq. et. Mal. 3:6), həm də ruhani İsrailin ümididir!

11:30-32 Bu ayələrdə Allahın planları və məqsədləri xülasə edilir.

1. Bunlar həmişə Onun mərhəmətinə əsaslanır (Rom. 9:15-16-dakı qeydə bax), ixtiyari determinizm deyil. "Mərhəmət" sözü geniş kontekstdə dörd dəfə işlənir (müq. et. Rom. 9:15,16,18,23).
2. Allah bütün insanları mühakimə etmişdir. Yəhudilərin və başqa millətlərin hamısı günahkardır (müq. et. Rom. 3:9,19,23; 5:11).
3. Allah bəşəriyyətin ehtiyacından və acizliyindən bütün insanlara mərhəmət göstərmək üçün istifadə etmişdir (müq. et. Rom. 11:22). Yenə də kontekstdə "bütün", Rom. 11:12 və 25-26-nın baxımından nəzərdən keçirilməlidir. Hər kəs Allahın təklifini qəbul etməyəcək, lakin hamı xilasın əhatəsinə daxil edilmişdir (müq. et. Rom. 5:12-21; Yəh. 3:16). Ya Rəbb, qoy belə olsun!!!

11:30 və 31 "və indi... indi" Bu, etnik İsrailin İsayə iman edərək Allaha dönəcəyini bildirir (müq. et. Zək. 12:10). Başqa millətlərin "imansızlığı" Allahın mərhəməti ilə məğlub edildiyi kimi, yəhudilərin "imansızlığı" da eləcə məğlub ediləcək.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 11:33-36

³³Allahın zənginliyi nə böyük, Hikməti və biliyi nə dərinidir! Onun hökmləri necə də ağılsızdır, Yolları necə də anlaşılmazdır! ³⁴«RƏBBİN AĞLINI KİM DƏRK ETDİ? ONA KİM MƏSLƏHƏTÇİ OLDU?» ³⁵«Kim Ona bir şey verdi ki, Əvəzini Ondan istəyə bilsin?» ³⁶Çünki hər şeyin mənbəyi Odur, hər şey Onun vasitəsilə və Onun üçün var oldu. Ona əbədi olaraq izzət olsun! Amin.

11:33-36 Bu, Paulun qəfildən söylədiyi heyratəmiz həmdlərdən biridir. Allahın yolları – əhdə sədaqəti, hamını əhdə daxil etməsi, əhdini kamala çatdırması – Paulu heyran edir.

11:33 "zənginliyi" Bu, Paulun sevimli idiomudur (müq. et. Rom. 2:4; 9:23; 10:12; 11:12,33; Ef. 1:7,8; 2:7; 3:8,16; Fil. 4:19; Kol. 1:27). Müjdənin məğzi və bəşəriyyətin ümidi Allahın xasiyyətinin və mərhəmətinin zənginliyindədir (müq. et. Yeş. 55:1-7).

■ **"Onun hökmləri necə də ağılsızdır, Yolları necə də anlaşılmazdır!"** Bu, Rom. 9-11-ci fəsillərə uyğun gələn həmd nidasıdır (müq. et. Yeş. 55:8-11).

11:34 Bu, Yeş. 40:13-14-ün Septuaqinta tərcüməsindən gətirilən sitatdır; o ayələrdə Allah Öz xalqını sürgündən geri gətirərək azad edir. 1Kor. 2:16-da Paul eyni ayələri sitat gətirir, ancaq "Rəbb" adını İsayə aid olaraq işlədir.

11:35 Bu, Əyy. 35:7 və ya 41:11-dən sərbəst tərcümə olunmuş sitatdır.

11:36 "Çünki hər şeyin mənbəyi Odur, hər şey Onun vasitəsilə və Onun üçün var oldu" Bu ifadələr burada Ata Allaha aiddir (müq. et. 1Kor. 11:12), amma Əhdi-Cədidin buna bənzər olan digər yerlərində Oğul Allaha aiddir (müq. et. 1Kor. 8:6; Kol. 1:16; İbr. 2:10). Paul hər şeyin Allahdan qaynaqlandığını və Allaha dönəcəyini təsdiq edir.

■ **"Ona əbədi olaraq izzət olsun"** Bu, Əhdi-Cədid üçün səciyyəvi olan bir həmd ifadəsidir. Həmin ifadə

1. bəzən Ataya (müq. et. Rom. 16:27; Ef. 3:21; Fil. 4:20; 1Pet. 4:11; 5:11; Yəhd. 25; Vəhy 5:13; 7:12)
2. bəzən Oğula (müq. et. 1Tim. 1:17; 2Tim. 4:18; 2Pet. 3:18; Vəhy 1:16) işarə edərdi.

Rom. 3:23-dəki ətraflı qeydə bax.

■ **"Amin"** Rom. 1:25-dəki Xüsusi mövzuya bax.

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. İsrail Allahın xilas yolunu necə dərk etməyib?
2. Paul Allahın İsraili rədd etmədiyini sübut etmək üçün bunun hansı iki səbəbindən danışib?
3. Allah yəhudilərin ürəklərini niyə və necə inadkarlaşdırıb?
4. Yəhudilərin "sağ qalanları" deyildikdə nə nəzərdə tutulur (Rom. 11:2-5)?
5. Əhdi-Cədidəki "sirr" sözünə tərif verin.
6. Rom. 11:26 nə deməkdir? Niyə? Bu ayə 9:6 ilə necə əlaqəlidir?
7. Paul başqa millətlərdən olan imanlılara nə xəbərdarlıq verib (Rom. 11:17-24)?

ROMALILARA MƏKTUB 12-Cİ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Məsihdə yeni həyat	Allaha yeni qurban	Həsər olunmuş həyat	Allahın xidmətindəki həyat	Ruhani ibadət
12:1-2	12:1-8	12:1-2	12:1-2	12:1-2
12:3-8		12:3-8	12:3-8	Həlimlik və yaxşılıq
Məsihçi həyatın qaydaları	Məsihçi kimi davranmaq	Nəsihətlər		12:3-13
12:9-21	12:9-21	12:9-13	12:9-13	Hər kəsə, o cümlədən düşmənlərə belə yaxşılıq etmək
		12:14-21	12:14-16 12:17-21	12:14-21

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitabı və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəsli bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

1-8-Cİ AYƏLƏRİN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Romalılara Məktubun əməli hissəsi (12:1-15:13) bu ayələrlə başlayır. Paulun Məktubları şəraitlə əlaqəli mətnlər olduğuna görə etiqadi və tətbiqi bölmələrdən ibarət idi. Paul yerli bir problemi və ya böhranı həll etmək üçün yazırdı. Rom. 1-8-ci fəsillərdə əla etiqadi xülasə verildiyindən, əxlaqi və əməli bölməsi də eynilə təsirlidir.
- B. Həyatda tətbiq edilməyən teologiya Allahdan deyildir (müq. et. Mat. 7:24-27; Yəh. 13:17; Rom. 2:13; Yaq. 1:22, 25; 2:14-26). Paul Allahın lütfüylə verilən, iman vasitəsilə qəbul olunan əvəzsiz xilasını açıqca öyrədir, ancaq bu əvəzsiz hədiyyə həyatımızı kökündən dəyişdirməlidir! Xilas əvəzsizdir, amma Məsihin surətinə dəyişməklə müşayiət olunmalıdır! Saleh sayılmanı təqdis edilmədən ayırmaq olmaz!
- C. 1-2-ci ayələr bu əxlaqi hissəyə girişi təşkil edir. Bunlar, Ruhla dolu həyatın (bax: Romans 8) əsasıdır.
- D. 3-8-ci ayələrdə ruhani ənamlardan söhbət gedir. Özümüzü Məsihə təslim etməyimizin nəticəsi, Allah (müq. et. Qan. 6:4-5; Mat. 22:37) və insanlara (müq. et. Lev. 19:18; Mat. 19:19) xidmət etməyimiz olmalıdır. Burada Məsihdə vəhdətimiz və müxtəlif ənamlarımız vurğulanır (müq. et. Ef. 4:1-10). İmanlılar

eyni olmağa deyil, bir olmağa can atmalıdırlar. Allah bir-birimizə xidmət etməyimiz üçün lazım olan hər şeylə bizi təmin etmişdir (müq. et. 1Kor. 12:7,11; Ef. 4:11-13)!

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 12:1-2

¹Beləliklə, ey qardaşlar, Allahın mərhəməti xatirinə sizə yalvarıram ki, bədənlərinizi diri, müqəddəs və Allahı razı salan bir qurban olaraq Ona təqdim edin; bu sizin ağılla etdiyiniz ibadətdir. ²Bu dövrə uyğunlaşmayın, əksinə, düşüncənizin təzələnməsi ilə dəyişin ki, Allahın yaxşı, razı salan və kamil iradəsini ayırd edəsiniz.

12:1 "Beləliklə" Paul Romalılara Məktubda Müjdə ilə bağlı həqiqətləri təqdim edərkən mövzunu ciddi şəkildə dəyişdirdikdə bu sözü işlətməmişdir.

1. Rom. 5:1-dən sonrakı ayələrdə "imanla saleh sayılma" mövzusu bu yolla yekunlaşdırılıb
2. Rom. 8:1-dən sonrakı ayələrdə (təqdis edilmə olaraq adlanan) imanlıların günaha münasibətin bu yolla yekunlaşdırılıb
3. Rom. 12:1-dən sonrakı ayələrdə Paul bu yolla imanlıların gündəlik həyatında saleh sayılma və təqdis edilmənin əməli prosesinə keçir

NASB	"Sizi təhrik edirəm"
NKJV	"Sizdən rica edirəm"
NRSV, TEV	"Sizə müraciət edirəm"
NJB	"Sizə yalvarıram"

Bu ifadə həm yumşaq, həm də təsirlidir. Etiqada laqiyq həyat sürməyə çağırışdır. Paul bu sözdən tez-tez istifadə edib (müq. et. Rom. 12:1;15:30; 16:17; 1Kor. 1:10; 4:16; 16:15; 2Kor. 2:8; 5:20; 6:1; 10:1; 12:8; Ef. 4:1; Fil. 4:2; 1Sal. 4:10; 1Tim. 1:3; Flm. 9-10).

☐ **"qardaşlar"** Paul yeni mövzuya keçmək üçün bu sözdən tez-tez istifadə edib.

☐ **"Allahın mərhəməti xatirinə"** Septuaqintada YAHVE-nin rəhmli təbiətini təsvir edən bu söz (müq. et. Çıx. 34:6) burada Rom. 1-11-ci fəsillərin doktrinlərinin ardıcılığına işarə edir. Romalılara Məktubda "mərhəmət" (həm *oikēirō*, həm də *eleeō*) – Allahın günahkar bəşəriyyətlə münasibətində göstərdiyi mərhəmət (müq. et. Rom. 9:15,16,18,23; 11:30,31,32; 12:8; 15:9) açıq-aşkar vurğulanır. Allahın lütfü və mərhəməti əvəzsiz olaraq verildiyinə görə, imanlılar mömin həyat sürməlidirlər (müq. et. Ef. 1:4; 2:10) – savab qazanmaq üçün deyil, minnətdarlıq hiss etdikləri üçün (müq. et. Ef. 2:8-9). Yeni həyat (Kol. 3:9,10,12) başqalarının da Məsihə imana gəlməsinə xidmət etməlidir!

☐ **"təqdim edin"** Bu, AORİST İNFİNİTİVİDİR. Bu termin, burada işlənən və qurban vermək ilə bağlı olan bir sıra terminlərdən biri idi: qurban, Rom. 12:1; müqəddəs, Rom. 12:1; məqbul, Rom. 12:1. Rom. 6:13,16,19-da da eyni anlayışdan söhbət gedir. İnsanlar özlərini ya Allaha, ya da şeytana təqdim edərlər. Məsih Özünü unikal şəkildə Atanın iradəsinə təqdim etdiyi, hətta çarmıxda ölməyə belə razı olduğu kimi, ardıcılıqları da Onun fədakar həyatından nümunə götürməlidirlər (müq. et. 2Kor. 5:14-15; Qal. 2:20; 1Yəh. 3:16).

☐ **"bədənlərinizi"** Məsihçilik, əksərən bədəni şər sayan yunan fəlsəfəsindən xeyli fərqlənir. Bədən sınaqların yeridir, lakin mənəvi cəhətdən neytraldır. "Bədən" termini Rom. 12:2-dəki "düşüncə" ilə paraleldir. İmanlılar əvvəllər özlərini günaha verdikləri kimi (müq. et. Rom. 6), indi öz varlıqlarını tamamilən Allaha verməlidirlər (müq. et. Qan. 6:5; 1Kor. 6:20).

☐ **"diri"** Bu, yəhudi və ya bütperəst məbədlərdə verilən ölü qurbanlardan köklü şəkildə fərqlənirdi (müq. et. Rom. 6:13; Qal. 2:20).

Hələ, bunu asketizmdən fərqləndirmək vacibdir (asketizm, dini məqsədlərlə fiziki bədənə qarşı kobud rəftardır). Bədənin təcrid edilməsi, cəzalandırılması, yaxud selibat tələb olunmur, ancaq fəal xidmət həyatı və Məsihə bənzər sevgi tələb olunur.

■ **"müqəddəs... bir qurban"** "Müqəddəs" sözü "Allahın xidmətinə ayrılmış" deməkdir. Bu kontekstdə bu sözün önə çıxan cəhətləri, imanlının təqdis olunması və Allahın məqsədlərinə xidmət etməyə hazır olmasıdır.

XÜSUSİ MÖVZU: "MÜQƏDDƏS" (SPECIAL TOPIC: HOLY)

■ **"Allahı razı salan"** Bu ifadə, Əhdi-Ətiqdə düzgün şəkildə təqdim olunan qurbana işarə edir (müq. et. Rom. 12:2). Bu, insanlara aid olaraq işlənən "qüsursuz" anlayışına bənzəyir (müq. et. Yar. 6:9; 17:1; Qan. 18:13; Əyy. 1:1).

NASB **"bu sizin ruhani ibadət xidmətinizdir"**

NKJV **"bu sizin ağıllı xidmətinizdir"**

NRSV **"bu sizin ruhani ibadətinizdir"**

TEV **"Bu, təqdim etməli olduğunuz əsl ibadətdir"**

NJB **"düşünən varlıqlara layiq olan tərzdə"**

Bu termin [*logikos*], "düşünmək" mənasına gələn *logizomai* sözündən törəmişdir (müq. et. Mark 11:31; 1Kor. 13:11; Fil. 4:8). Bu kontekstdə həmin söz ağıllı və ya məntiqli mənasına gələ bilər. Lakin həmin termin eləcə də "ruhani" mənasında işlənmişdir, məs. 1Pet. 2:2-də. Burada əsasən bir adamın öz varlığını şüurlu olaraq təqdim etməsi, ölü qurbanlıq heyvanların "ölü" yaxud ritual şəkildə qurban verilməsi ilə qarşılaşdırılır. Allah gündəlik həyatımıza heç təsir etməyən formal mərasimləri yerinə yetirməyimizi istəmir, lakin məhəbbətlə, Ona xidmət edərək həyat sürməyimizi istəyir.

12:2 "uyğunlaşmayın" Bu, İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV ƏMR ŞƏKLİ (və ya BİTMİŞ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV); adətən artıq gedən prosesin dayandırılması mənasına gəlir. Rom. 12:2-də, Fil. 2:6-8-də olduğu kimi, dəyişən kənar forma (*schema*, 2:8) və dəyişməyən iç mahiyyət (*morphe*, 2:6-7) arasında kəskin fərq vardır. İmanlılara nəsihət verilir ki, fiziki olaraq bir hissəsi olduqları bu dəyişən, günahlı dünya sistemi (qədim asilik dövrü) kimi olmasınlar, lakin köklü şəkildə dəyişilib Məsihə bənzəsinlər (Ruhun yeni dövrü).

■ **"Bu dövrə"** Yəhudilərin fikrincə, iki dövr var idi (müq. et. Mat. 12:32; Mark 10:30; Luka 20:34-35): indiki şərh dövrü (müq. et. Qal. 1:4; 2Kor. 4:4; Ef. 2:2) və gələcək dövr (cf. müq. et. Mat. 28:20; İbr. 1:3; 1Yəh. 2:15-17). İmanlılar bu iki dövrün heyranedicili şəkildə üst-üstə düşdüyü təzadlı bir zamanda yaşayırlar. İsanın iki gəlişi səbəbilə imanlılar "artıq gəlmiş" və eyni zamanda "hələ gəlməmiş" Allahın Padşahlığının indiki və gələcək olması ilə bağlı bir gərginlik içində yaşayırlar.

XÜSUSİ MÖVZU: "BU DÖVR VƏ GƏLƏCƏK DÖVR" (SPECIAL TOPIC: THIS AGE AND THE AGE TO COME)

■ **"dəyişin"** İmanlılar təkcə məlumatlandırılmaqla kifayətlənməməli, həm də dəyişməlidirlər (müq. et. Rom. 6:4; 7:6; 2Kor. 5:17; Qal. 6:15; Ef. 4:22-24; Kol. 3:10)! Bu sözün qrammatik forması, İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV ƏMR ŞƏKLİ ("özünüzü dəyişdirməkdə davam edin") və ya İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV ƏMR ŞƏKLİ ("dəyişilməkdə davam edin") ola bilər. Bu, Rom. 12:2-dəki "uyğunlaşmayın" üçün də doğrudur. Buna bənzər bir təzad üçün Yez. 18:31-i (insanın özünü həsr etməsi və əməlləri) Yez. 36:26-27 (ilahi ənam) ilə qarşılaşdırın. Hər ikisi lazımdır!

Həmin bu "dəyişmə" sözünün bir forması İsanın həqiqi təbiətinin ortaya çıxdığı görünüşünün dəyişməsi (müq. et. Mat. 17:2) barəsində də işlənmişdir. Həqiqi ilahi təbiət (müq. et. 2Pet. 1:3-4) hər imanlıda formalaşmalıdır (müq. et. 2Kor. 3:18; Ef. 4:13).

■ **"düşüncənizin təzələnməsi ilə"** Bu söz yunanca zaman baxımından yeni (*chronos*) deyil, keyfiyyətə yeni (*kainos*) sözündən törəmişdir. Yəhudilərin fikrincə, görmə və eşitmə hissləri ruhun pəncərələri idi. İnsan nə haqda düşünsə, dönüb onun kimi olacaq. Xilas olduqdan sonra imanlıların daxilində Müqəddəs Ruh məskən saldığı üçün, onlarda yeni baxış açısı yaranır (müq. et. Ef. 4:13,23; Tit. 3:5). Müqəddəs Kitaba əsaslanan bu yeni dünyagörüşü, daxilində yaşayan Ruhla birlikdə yeni imanlının düşüncəsini və həyat tərzini dəyişdirir. İmanlılar gerçəkliyə tamamilə başqa cür baxırlar, çünki onların ağılları, düşüncələri Ruhun təsiri altındadır. Xilas olmuş,

Ruh tərəfindən yönəldilən yeni ağıl yeni həyat tərzinə səbəb olur! Yeni əhddə məhz bu vəd olunur (müq. et. Yer. 31:31-34).

XÜSUSİ MÖVZU: "TƏZƏLƏMƏK (ANAKAINŌSIS)" (SPECIAL TOPIC: RENEW (ANAKAINŌSIS))

■ **"Allahın... iradəsini ayırd edəsiniz."** Bu, İNDİKİ ZAMAN İNFİNİTİVİDİR. Bu sözün (*dokimazō*) "təsdiq etmək məqsədilə yoxlamaq" məna çalarlığı vardır. Bax: Rom. 2:18-dəki Xüsusi mövzu.

Allahın iradəsi hər kəsin Məsih vasitəsilə xilas olması (müq. et. Yəh. 6:39-40) və Məsih kimi yaşamasıdır (müq. et. Rom. 8:28-29; Qal. 4:19, Ef. 1:4; 4:13,15; 5:17-18). Məsihçi əminliyinin əsası (Rom. 5:2-dəki Xüsusi mövzuya bax)

1. sədaqətli Allahın vədləri
2. daxilimizdə məskən salan Müqəddəs Ruh (müq. et. Rom. 8:14-16)
3. imanlının dəyişmiş və dəyişən həyatı (müq. et. Yaqub və 1-ci Yəhya), "bəhrə yoxdursa, kök də yoxdur" (müq. et. Matt. 13:1-9, 19-23)

■ **"Allahın... iradəsini"** Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "ALLAHIN İRADƏSİ (*thelēma*)" (SPECIAL TOPIC: THE WILL (*thelēma*) OF GOD)

■ **"yaxşı, razı salan və kamil"** Bunlar xilas olmuş imanlılar üçün Allahın iradəsini təsvir edir (müq. et. Fil. 4:4-9). Hər imanlı üçün Allahın məqsədi, indidən Məsihə bənzər yetkin bir şəxs olmasıdır (müq. et. Mat. 5:48).

■ **"kamil"** Bu söz "yetkin, ona tapşırılan vəzifəni yerinə yetirmək üçün lazım olan hər şeylə təmin edilmiş", "yetişmiş" və ya "tam" mənasına gəlir. "Günahsız" mənasına gəlmir. Bu söz aşağıdakı mənalarda işlənmişdir:

1. qırılmış və sonra sağaldılıb yenə faydalı olan qollar və qıçlar
2. Cırılmış və sonra düzəldilib təkrar balıq tutmağa faydalı olan balıqçı toru
3. qızardıla biləcək qədər böyüyüb yetişmiş cücələr
4. səyahət üçün təchiz edilmiş gəmilər

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 12:3-8

³Mənə verilən lütfə sizin hər birinizə deyirəm ki, lazım olduğundan artıq özünüz barədə yüksək fikirdə olmayın; lakin hər biriniz Allahın ona verdiyi imanın ölçüsünə görə ağıl-kamalla düşünün. ⁴Çünki bizim bir bədənimizdə çoxlu üzvlər olduğu halda onların hər birinin vəzifəsi heç də eyni deyil. ⁵Eləcə biz də çox olduğumuz halda Məsihdə bir bədənlik və ayrı-ayrılıqda bir-birimizə bağlı üzvlərik. ⁶Allahın bizə bağışladığı lütfə görə müxtəlif ruhani ənamlarımız var. Bir kəsin ənamı peyğəmbərlikdirsə, imanının ölçüsünə görə peyğəmbərlik etsin; ⁷ənamı xidmətdirsə, xidmət etsin; müəllimlikdirsə, öyrətsin; ⁸nəsihət verəndirsə, nəsihət versin; pay verəndirsə, səxavətlə, rəhbərdirsə, səylə, mərhəmət göstərəndirsə, sevinə-sevinə öz işini görsün.

12:3 1-2-ci ayələrdə "yeni düşüncə"yə olan ehtiyac vurğulanır. Rom. 12:3-də "düşünmək" sözünün dörd dəfə işlənməsi üzərində qurulmuş bir kəlmə oyunu vardır. "Zondervan köməkçi vəsaiti: Romalılara Məktubun şərhli" (*The Zondervan Study Guide Commentary, Romans*) kitabında Bryus Korli və Kurtis Voqan (Bruce Corley, Curtis Vaughan) aşağıdakı mülahizəni yürüdürlər:

"Mübaligəli düşünmək... lazım olduğu kimi düşünmək... məqsədli düşünmək... ağıl-kamalla düşünmək" (s. 138).

Bu mülahizə faydalıdır.

Ehtimal ki, bu ayə, 11:13-24 kimi, aşağıdakıları əks etdirir:

1. Romadakı imanlılar cəmiyyətində yəhudi və başqa millətlərdən olan imanlılar arasındakı gərginlik
2. Paulun Romalılara Məktubunu yazanda lovğa, özünü göstərən imanlılarla üz-üzə gəldiyi Korinfdə olması (üçüncü müjdəçi səyahətinin sonunda)

■ **"Mənə verilən lütfə"** Bu, AORİST MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Lütf keçmişdə baş vermiş konkret bir hadisədə (Dəməşq yolunda İsa ilə qarşılaşma) Allahdan gəlmişdi. Bu kontekstdə "lütf" deyildikdə ruhani ənamlar nəzərdə tutulur (müq. et. Rom. 15:15; 1Kor. 3:10; 15:10; Qal. 2:9; Ef. 3:7-8), salehlik ənamı deyil (müq. et. Rom. 4). Paulun imana gəlməsi və başqa millətlərə həvari olmağa çağırılmasından söhbət gedir (müq. et. Həv. 9:15; Rom. 1:1,5; Qal. 1:15-16; 2:7-8; Ef. 3:1-2,8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 4:17).

■ **"sizin hər birinizə deyirəm"** Rom. 12:3-dəki xəbərdarlıq təkcə rəhbərlərə deyil, bütün məsihçilərə aiddir.

■ **"özünüz barədə yüksək fikirdə olmayın"** Bax: Rom. 1:30-dakı Xüsusi mövzu: "Paulun *"huper"* ilə mürəkkəb sözlər yaratması" (Special Topic: Paul's Use of *Huper* Compounds).

■ **"Allahın ona verdiyi imanın ölçüsünə görə"** Bu, AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Məsihçilər öz ruhani ənamlarını seçmirlər (müq. et. 1Kor. 7:17; 12:11; Ef. 4:7). Ənamlar hamının xeyri üçün Müqəddəs Ruh tərəfindən verilir (müq. et. 1Kor. 12:7). Ruhun ənamları insanı ucaltmaq üçün sinəsinə taxılan medal deyildir, Məsihin Bədəni olan cəmiyyətə xidmət etmək üçün hər imanlıya verilən "dəsmal"dır (ayaq yumaq üçün).

■ **"imanın ölçüsü"** İnsanın öz ruhani ənamlarında effektiv fəaliyyət göstərmə qabiliyyəti nəzərdə tutulur (müq. et. Rom. 12:6). Ruhani ənamlar sağlam olmaq üçün Ruhun səmərəsi ilə istifadə edilməlidir (müq. et. Rom. 12:9-12; Qal. 5:22-23). Ruhun ənamları, İsanın ardıcılıqları arasında bölüşdürülən xidmətlər, səmərəsi isə Məsihin ağılıdır, düşüncəsidir. Effektiv xidmət üçün hər ikisi lazımdır.

12:4 Bu, Paulun yazılarında tez-tez istifadə olunan metaforadır. İnsanın bədən üzvlərinin bir-birindən asılılığı imanlılar cəmiyyətinin ənamlarını təsvir edir (müq. et. 1Kor. 12:12-27; Ef. 1:23; 4:4,12,16; 5:30; Kol. 1:18,24; 2:19). Məsihçilik eyni zamanda həm müştərəkdir, həm də fərdidir!

12:5 "biz də çox olduğumuz halda Məsihdə bir bədənik" Bu ayədə imanlıların birliyi və müxtəlifliyi önə çıxır. Bu, imanlılar cəmiyyətindəki ruhani ənamlarla bağlı təzaddır. Məhəbbət fəslə olan 1Kor. 13-də məhz ənamların müxtəlifliyi ilə bağlı bu təzaddan söhbət gedir (müq. et. 1Kor. 12 və 14). Məsihçilər bir-biri ilə rəqabət etməzlər, Məsihin böyük tapşırığında birgə işləyərlər!

12:6-8 Bu ayələr yunanca bir cümlədir; burada iki FELİ SİFƏT işlənir və başqa FEİL heç işlənmiş. Adətən ÜÇÜNCÜ ŞƏXS ƏMR ŞƏKLİ ilə tərcümə olunur: "etsin".

12:6 "lütfə görə... ənamlarımız" "Ənamlar" (*charismata*) və "lütf" (*charis*) sözlərinin ikisi də "hədiyyə edilmiş" mənasına gələn eyni yunanca kökdən törəyir. Rom. 3:24-dəki qeydə bax. Ruhun ənamları 1Kor. 12-də, Rom. 12-də, Ef. 4-də və 1Pet. 4-də sadalanır. Bu siyahılar və ənamların sırası eyni deyildir, buna görə bunlar yəqin ki tam siyahı deyildir, bunlarda yalnız bəzi ənamlar sadalanır. Müqəddəs Kitab imanlılara öz ruhani ənamlarını necə müəyyən etməyi öyrətmir. Müqəddəs Kitabdən kənar bu mövzuya dair ən yaxşı nəsihətlər Pol Litlin InterVarsity Press tərəfindən nəşr olunmuş "Allahın iradəsini təsdiqləmək" (Paul Little, *Affirming the Will of God*) kitabında verilir. Allahın iradəsini bilmək üçün eyni prinsiplər adamın effektiv fəaliyyət göstərə biləcəyi xidmət sahəsini bilməsi üçün də yararlıdır. Əslində, imanlıların ənamlara malik olduqlarını bilmək, konkret olaraq hansı ənamlara malik olduqlarını müəyyən etməkdən daha önəmlidir.

■ **"peyğəmbərlikdirsə... xidmətdirsə..."** Burada "-sə" ilə tərcümə olunmuş *eite* (müq. et. Rom. 12:6,7 [iki dəfə], 8) sözünü mənası "əgər budursa... əgər odursa..." və ya "budurmu... odurmu". Bu ayədə bu sözdən sonra heç FEİL işlənmiş (müq. et. 1Kor. 3:22; 8:5; 2Kor. 5:10), lakin çox vaxt bundan sonra İNDİKİ ZAMAN XƏBƏR FORMASI işlənir (müq. et. 1Kor. 12:26; 2Kor. 1:6), belə ki, bu, bəhs olunan ruhani ənamların var olduğu güman edilən BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİ olur.

■ **"peyğəmbərlik"** Allahdan vəhy ilə gəlmiş (ilham almış) Əhdi-Ətiq peyğəmbərliyi nəzərdə tutulmur. Əhdi-Ətiqdə peyğəmbərlər Müqəddəs Yazını yazıblar (ilahi ilham). Əhdi-Cədid peyğəmbərlik Allahın həqiqətinin elan edilməsidir. Əvvəlcədən bildirmə də ola bilər (müq. et. Həv. 11:27-28; 21:10-11). Əhdi-Cədid peyğəmbərliyində ön plana çıxan, yeni məlumat deyildir, Müjdənin və bu günə aid olan tətbiqinin izah olunmasıdır. Bu terminin mənası dəyişə bilər. O, imanlıların bir fəaliyyətini (müq. et. 1Kor. 14:1,39) və xüsusi

ruhani ənamı (müq. et. 1Kor. 12:28; 14:29; Ef. 4:11) bildirə bilər. Paulun təqribən eyni zamanda yazdığı Korinflilərə Məktublarında da eyni dəyişiklik müşahidə oluna bilər (müq. et. 1Kor. 12:10,12; 13:8; 14:1, 5,29,39).

XÜSUSİ MÖVZU: "ƏHDİ-CƏDİD PEYĞƏMBƏRLİYİ" (SPECIAL TOPIC: NEW TESTAMENT PROPHECY)

■ **"imanının ölçüsünə görə"** Bu birbaşa Rom. 12:3 ilə əlaqəlidir – "Allahın ona verdiyi imanın ölçüsünə görə" (müq. et. Ef. 4:7) – və yəqin ki imanlıların öz ənamlarından necə istifadə etməsi barədəki geniş kontekstlə də əlaqəlidir. İmanlıların Allahdan verilən şəxsi xidmətlərini nə cür münasibət və niyyətlərlə yerinə yetirmələri, yəni əsasən Qal. 5:22-23-də sadalanmış Ruhun səmərəsi ilə də əlaqəlidir.

12:7

NASB "əgər xidmətsə"
NKJV, NRSV "yaxud xidmətsə, xidmətimizdə ondan istifadə edək"
TEV "əgər xidmət etmək üçündürsə, xidmət etməliyik"
NJB "əgər idarəysə, onda idarə üçün ondan istifadə et"

Müasir ingiliscə tərcümələrdə fərqli variantlar verilir, çünki bu yunan termininin (*diakonia*) ingilis dilində dəqiq qarşılığı yoxdur. Bu söz (1) əməli xidməti və ya (2) idarəni (müq. et. Həv. 6:1; 1Kor. 12:5,28) bildirə bilər. Harold K. Multonun "Reviziya edilmiş analitik yunanca lüğət"ində (*The Analytical Greek Lexicon Revised* by Harold K Moulton) bu termin Rom. 12:7; 1Kor. 12:5; Kol. 4:17 və 2Tim. 4:5-də "bir funksiya, xidmət və ya vəzifə" olaraq izah olunmuşdur" (s. 92). Bu kontekstdə başqa imanlılara yardım önə çıxır.

■ **"müəllimlikdirsə, öyrətsin"** Bu ənamın adı (*didaskō*) 1Kor. 12:28-də və 14:26-da da çəkilmişdir. Həv. 13:1-də peyğəmbərlər, Ef. 4:11-də də pastorlar ("çobanlıq" edən ruhani rəhbər) ilə əlaqəlidir. Erkən imanlılar cəmiyyətində bu insanların ənamları üst-üstə düşürdü. Vaizlik, peyğəmbərlik, müjdəçilik və müəllimlik – bunların hamısı Müjdəni elan etməklə məşğuldur, ancaq bu xidmətlər fərqli cəhət və üsullarının önə çıxması ilə fərqlənir.

12:8 "nəsihət" Bu söz (*parakaleō*) təlimə bağlıdır (müq. et. 1Tim. 4:13). Ehtimal ki, həqiqəti həyata tətbiq etmə bacarığıdır. Bu halda Ef. 4:15,16 ilə əlaqəli ola bilər: "məhəbbətlə həqiqəti yerinə yetirərək... bütün bədən... məhəbbətlə inkişaf edir".

■ **"pay verəndirsə, səxavətlə"** Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "SƏXAVƏTLİ/SƏMİMİ (HAPLOTES)" (SPECIAL TOPIC: GENEROUS/SINCERE (HAPLOTES))

■ **"rəhbərdirsə, söylə"** Məsihiçi rəhbərliyindən söhbət gedir – istər səyahət edən, istərsə yerli rəhbərlər.

■ **"mərhəmət göstərəndirsə, sevinə-sevinə öz işini görsün"** Xəstə və möhtac olanlara yardımdan söhbət gedir. Etiqadi vəzlər və cəmiyyətin ictimai fəaliyyəti arasında fərq olmamalıdır. Bunlar, bir medalın iki üzüdür. "İctimai Müjdə" yoxdur, sadəcə Müjdə vardır!

1-8-Cİ AYƏLƏRƏ DAİR MÜZAKİRƏ SUALLARI

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Bədənlerinizi diri qurban olaraq təqdim etmək nə deməkdir (Rom. 12:1)?
2. Hər imanlının ruhani ənamı varmı (Rom. 12:3-8; 1Kor. 12:7)? Əgər varsa, o istədiyi ənamı seçə bilərmi?

3. Ruhani ənamların məqsədi nədir?
4. Müqəddəs Kitabda ənamların tam siyahısı varmı?
5. İnsan öz ənamını necə müəyyən edə bilər?

9-21-Cİ AYƏLƏRİN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Bu hissə "şəxslərarası münasibətlər üçün məsihçi prinsipləri" olaraq adlandırıla bilər. Burada məhəbbət əməli baxımdan nəzərdən keçirilir (müq. et. Mat. 5-7; 1Kor. 13 və 1Yəh. 3:18; 4:7-21).
- B. Rom. 12 məzmun və struktur baxımından 1Kor. 12-13-ə bənzəyir. Ruhani ənamlar mövzusunda sonra qürur barəsində xəbərdarlıq verilir və həyat tərzi olaraq əməli məhəbbət vurğulanır.
- C. Kontekstdə aşağıdakı mövzulara toxunulur:
 1. başqa məsihçilərlə münasibətlərimiz (müq. et. Rom. 12:9-13). Bundan eləcə də Rom. 14:1-15:13-də, 1Kor. 8:11-dən sonrakı ayələrdə və 10:23-33-də daha ətraflı bəhs edilir.
 2. imansız adamlarla və çox güman ki çəplədiyimiz başqa məsihçilərlə münasibətlərimiz (müq. et. 12:14-21). Göründüyü kimi, bu hissədə İsanın dağüstü vəzi əksini tapır (müq. et. Mat. 5-7).
 3. bu mətn parçasının belə hissələrə bölünməsi olduqca sünidir, çünki bu sahələr (münasibətlər) üst-üstə düşür
- D. Bu mətn parçasında həyat tərzinə aid olan əmrlər üstünlük təşkil edir (İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLI (müq. et. Rom. 12:4 [üç dəfə], 16, 20 [iki dəfə], 21 [iki dəfə]) və on yeddi dəfə ƏMR mənasında işlənmiş İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİ). Xilas Məsihin tamamlanmış işi və Ruhun cəlbətməsi vasitəsilə Allahın lütfü ilə verilən əvəzsiz hədiyyədir, lakin bu hədiyyə qəbul olunduqdan sonra nə bahasına olsa da özünü bu yola həsr etmək və buna layiq bir tərzdə yaşamaq vacibdir! İsanı "Rəbb" olaraq çağırmaq metafora deyildir (müq. et. Luka 6:46)!
- E. Bu mətn parçasının bir neçə İNDİKİ ZAMAN FELİ SİFƏTİ vardır ki, bunlar adətən artıq gedən prosesi dayandırmaq üçün işlənən İNKAR ƏDATI ilə ƏMR ŞƏKLİNDƏKİ FEİL olaraq anlaşılmalıdır. Məsihçilər artıq hüdudlardan kənarda yaşayırdı. Günah bir anlamda Allahın ənamlarını Allah tərəfindən müəyyən olunmuş hüdudlardan kənara çıxarmaq deməkdir.
- F. Məsihçilik "açıq" olmaq deməkdir – zehni açıq, əli açıq, ürəyi açıq və qapısı açıq (müq. et. Yaq. 2).

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 12:9-13

⁹Qoy məhəbbətiniz riyasız olsun. Pislikdən ikrah edin, yaxşılığa bağlanın. ¹⁰Qardaşlıq sevgisi ilə bir-birinizi sevin. Hörmət göstərməkdə bir-birinizi qabaqlayın. ¹¹Səyiniz azalmasın, ruhunuz alovlu olsun. Rəbbə qulluq edin. ¹²Ümidinizlə sevinin. Əziyyətdə dözümlü olun. Dayanmadan dua edin. ¹³Ehtiyac içində olan müqəddəslərə yardım etməyə şərik olun. Qonaqpərvər olmağa səy göstərin.

12:9 "Qoy məhəbbətiniz riyasız olsun" Yunan dilində "qoy" və "olsun" kimi bağlayıcı sözlərin (*asyndeton*) olmaması köyne yunancası üçün olduqca qeyri-adi idi. Bəlkə də bu, Mat. 5-dəki bəxtiyarlıq vədlərinin ibrani qrammatik formalarını əks etdirir. Bu qrammatik forma hər frazayı ayrı bir həqiqət kimi vurğulayır.

"Riya" (ikiüzlülük) teatr termini idi və "maskanın arxasından danışmaq" mənasını verirdi. Məhəbbət oyun və ya saxtakarlıq olmamalıdır (müq. et. 2Kor. 6:6). Məhəbbət Allahın xasiyyəti olduğuna görə imanlıların səciyyəvi xüsusiyyətidir (müq. et. Yəh. 13:34-35; 15:12,17; 1Yəh. 3:11,18; 4:7-21).

■ **"Pislikdən ikrah edin"** Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Şər imanlıları təəccübləndirməli və iyrendirməlidir (müq. et. 1Sal. 5:21-22). Biz çox vaxt öz həyatımıza birbaşa təsir edən nəticələrə görə təəccüblənirik.

NASB, NKJV "yaxşı olandan yapışın"
NRSV "yaxşı olandan bərk tutun"

TEV "yaxşı olanı tutun"
NJB "yaxşı olana bağlanın"

Bu, İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV (amma QAYIDIŞ NÖV mənasında işlənən) FELİ SİFƏTİDİR, ƏMR ŞƏKLI mənasında işlənir – "yapışın" (müq. et. Yar. 2:24-ün Septuaginta tərcüməsi; Həv. 8:29 və eləcə də Fil. 4:8; 1Sal. 5:21-22). Səy göstərmənin və imanda davam etmənin vacibliyini qeyd edin!

12:10

NASB "Qardaşlıq sevgisində özünüzü bir-birinizə həsr edin"
NKJV "Qardaşlıq sevgisi ilə bir-birinizə xoş münasibət bəsləyin"
NRSV "Qarşılıqlı mehribanlıqla bir-birinizi sevin"
TEV "Məsihi kimi bir-birinizi candan sevin"
NJB "Qardaşlara yaraşan kimi bir-birinizi sevin"

"Qardaşlıq sevgisi" ilə "ailə sevgisi"ni (*phileō + storge*) birləşdirən bu yunanca mürəkkəb söz Əhdi-Cədidə yalnız burada işlənmişdir. Məsihiçilər bir ailədir. Bizə bir-birimizi sevmək əmr olunub (müq. et. 1Sal. 4:9).

Bu, yunanca mətnə vurğu məqsədilə cümlənin əvvəlinə qoyulan YÖNLÜK HAL ifadələri silsiləsində ən birincisidir.

NASB "hörmətdə bir-birinizə üstünlük verin"
NKJV "hörmətdə bir-birinizə üstünlük verərək"
NRSV "hörmət göstərməkdə bir-birinizi qabaqlayın"
TEV "və bir-birinizə ehtiram göstərməyə can atın"
NJB "bir-birinizə dərin ehtiram göstərin"

Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV (deponent) FELİ SİFƏTİDİR. İmanlılar, eyni əhdə şərik olan başqalarını özlərindən önəmli saymalıdırlar (müq. et. Ef. 4:2; Fil. 2:3).

12:11

NASB "səydə geri düşmədən"
NKJV "səydə geri qalmadan"
NRSV "səydə geri qalmayın"
TEV "çox çalışın və tənbel olmayın"
NJB "yorulmadan, səylə Rəbb üçün çalışın"

Həqiqi məhəbbət böyük enerji yaradır (müq. et. Qal. 6:9).

NASB, NKJV "ruhda alovlu"
NRSV "ruhda atəşli"
TEV "sədaqətlilik dolu bir ürəklə"
NJB "ruhun böyük səyi ilə"

Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Hərfi tərcüməsi "qaynamaq"dır. Burada insanın yenidən doğulmuş ruhundan və ya daxilində yaşayan Müqəddəs Ruhdan bəhs olunma bilər (RSV, müq. et. Həv. 18:25; Vəhy 3:15-16).

■ **"Rəbbə qulluq edin"** Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Burada fərqli əlyazma variantları vardır. Yunanca əlyazmaların qərbi ailəsindən bəzilərinə (D^{*3}, F və G əlyazmaları) "Rəbbə" (*kurios*) əvəzində "zamanda" (*kairos*) yazılmışdır. Belə variantda fürsət ələ keçən kimi Rəbbə və imanlılar cəmiyyətinə xidmət etmək ön plana çıxır (müq. et. Yəh. 9:4; Ef. 5:16).

Yəqin ki, bu qarışıqlığın səbəbi, *kurios* sözünün səhv başa düşülməsi və ya səhv yazılması olub. Ən yaxşı və ən qədim yunanca əlyazmalar olan P⁴⁶, x, A və B-də "Rəbbə qulluq edin" deyə yazılmışdır. UBS⁴ bu variantı "tam əminlik" (A) ilə qiymətləndirir.

12:12 "Ümidinizlə sevinin" Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR (müq. et. Rom. 5:2).

"Ümid" termini çox vaxt Məsihin ikinci gəlişi ilə bağlı olaraq işlədilib (müq. et. Rom. 5:2; 8:24; 15:13; 1Sal. 5:8). Bizim dilimizdə arzu edilən bir şeyin ola biləcəyinə inanmaq mənasına gələn "ümid", Əhdi-Cədidə zamanı bilinməyən müəyyən hadisəyə işarə edir. Rom. 4:18 və 5:2-dəki ətraflı qeydlərə bax.

■ **"dözümlü olun"** Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Bu söz "fəal, iradəli, möhkəm, dözümlülük" deməkdir.

■ **"Əziyyətdə"** Rom. 5:3,5-də olduğu kimi, burada da "ümid" əziyyətlərə (*thlipsis*) bağlıdır. Bu, günaha batmış bu dünyada Məsihin ardıcılıqları üçün adi məsələdir (müq. et. Mat. 5:10-12; Yəh. 16:1-3; 17:14; Həv. 14:22; Rom. 5:3-4; 8:17; 2Kor. 4:16-18; 6:3-10; 11:23-30; Fil. 1:29; 1Sal. 3:3; 2Tim. 3:12; Yaq. 1:2-4; 1Pet. 4:12-16). Nə onu axtarmaq, nə də ondan çəkinmək lazımdır! Bax: Rom. 5:3-dəki Xüsusi mövzu: "Əziyyət" (Special Topic: Tribulations).

■ **"Dayanmadan dua edin"** Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Dua, tarixdə Allahın fəal iştirakını tanıyan ruhani intizam və ənamdır. İmanlılar sevən Səmavi Ataya təsir edə bilirlər. Allah övladlarının duaları ilə Özünü məhdudlaşdırmağı seçmişdir (müq. et. Həv. 1:14; 2:42; 6:4; Ef. 6:18-19; Kol. 4:2). Buna görə dua, çox böyük məsuliyyətimizdir. Bax: Klinton Arnold, "Ruhani müharibə haqqında üç həyati sual" (*Three Crucial Questions About Spiritual Warfare* by Clinton Arnold) ss. 43-44, 187-188.

12:13

NASB, NRSV "müqəddəslərin ehtiyaclarına yardım edərək"

NKJV "müqəddəslərin ehtiyacları üçün paylayaraq"

TEV "ehtiyac içərisində olan digər məsihçilərlə öz şeylərinizi bölüşün"

NJB "Allahın müqəddəs xalqından ehtiyac içərisində olan hər hansı bir adamla bölüşün"

Yunanca *koinōneō* FELİ "biri ilə şəriklik" mənasına gəlir. Paul bu sözü geniş mənə spektrində işlədib: həm Müjdə xidmətində şəriklik, həm də maddi ehtiyacda bölüşmək (müq. et. Qal. 6:6), hətta Məsihin (müq. et. Fil. 3:8-10; 1Pet. 4:13) və Paulun (müq. et. Fil. 4:14) əzablarına şərik olmaq. Məsihlə birləşmək, hər səviyyədə Onun xalqı ilə birləşmək deməkdir! Bax: Rom. 1:7-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "MÜQƏDDƏSLƏR" (SPECIAL TOPIC: SAINTS).

Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR (müq. et. Sül. 3:27; Qal. 6:10). İmanlılar İsanın adı ilə başqalarına daha çox yardım edə bilmək üçün səylə çalışmalıdırlar (müq. et. 2Kor. 8:11-12; Ef. 4:28).

XÜSUSİ MÖVZU: "KOINŌNIA" (SPECIAL TOPIC: KOINŌNIA)

■ **"Qonaqpərvər olmağa səy göstərin"** Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Hərfi tərcümədə "qonaqpərvərliyi güdmək" (Rom. 14:19-dəki qeydə bax; müq. et. 1Tim. 3:2; Tit. 1:8; İbr. 13:2; 1Pet. 4:9). "Mehmanxanalar"ın adı pis çıxdığı üçün erkən imanlılar cəmiyyətində bu, son dərəcə mühüm bir xidmət idi. Başlıca olaraq səyahət edən məsihçi xidmətçilərini qonaq qəbul etmək nəzərdə tutulurdu.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 12:14-21

¹⁴Sizi təqib edənlərə xeyir-dua verin; lənət yox, xeyir-dua verin. ¹⁵Sevinənlərlə sevinin, ağlayanlarla ağlayın. ¹⁶Bir-birinizlə həmfikir olun; təkəbbürlü olmayın, məzlumlarla dostluq edin. Özünüzü ağıllı saymayın. ¹⁷Heç kimə pislik əvəzinə pislik etməyin. Hamının gözündə yaxşı olan işlər görməyə diqqət yetirin. ¹⁸İmkan daxilində bacardıqca bütün adamlarla sülh içində yaşayın. ¹⁹Ey sevimlilər, heç kəsdən qisas almayın, Allahın qəzəbinə yer verin. Çünki yazılıb ki, Rəbb belə deyir: «Qisas Mənimdir, əvəzini Mən verəcəyəm». ²⁰Əksinə, «düşmənin acdırsa, onu yedizdir, susuzdursa, ona su ver. Belə etməklə sanki onun başına köz tökərsən». ²¹Pislik sənə üstün gəlməsin, pisliliyə yaxşıqla qalib gəl.

12:14 "Sizi təqib edənlərə xeyir-dua verin" Bu, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR FORMASIDIR; bu ayədə iki dəfə işlənmişdir. İngiliscə "eulogy" ("mədhiyyə") sözü məhz bu "xeyir-dua" sözündən törəmişdir (müq. et. Mat. 5:44; Luka 6:28; 1Kor. 4:12; Yaq. 3:9-12; 1Pet. 3:9). P⁴⁶-da (Çester Bitti papirusu) və B əlyazmasında (Vatikanus) "sizi" buraxılmışdır, beləcə bu söz daha ümumi olmuşdur. "Təqib" üçün Rom. 14:9-dakı qeydə bax.

☐ **"lənət yox"** Bu ifadə İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV (DEPONENT) əmr şəklindədir ki, bu qrammatik forma adətən artıq gedən prosesi dayandırmaq üçün işlənirdi. Burada duada qisas üçün Allahın adını çağırmaqdan bəhs edilir (1Kor. 12:3-dəki lənətlər kimi). Küfrdən bəhs edilmir (müq. et. Ef. 4:29; 1Pet. 3:9).

12:15 "Sevinənlərlə sevinin, ağlayanlarla ağlayın" Bu iki İNDİKİ ZAMAN İNFİNİTİVİ ƏMR ŞƏKLİ kimi işlənir. Məsihiçilər bir ailədir. İmanlılar bir-biri ilə rəqabət aparmırlar, ailə sevgisi ilə bir-birini sevməlidirlər. Rom. 12:14-21-in kontekstinə əsasən, ehtimal ki, burada imanlının imansız cəmiyyətlə münasibətində Müjdəni yaymaq üçün fürsətdən və ya şəraitdən istifadə etməsi əks olunur.

12:16

NASB, NKJV "Bir-birinizə qarşı eyni fikirdə olun"

NRSV "Bir-biriniz ilə ahəng içində yaşayın"

TEV "Hər kəsə eyni qayğı göstərin"

NJB "Hər kəs ilə eyni mehribanlıqla rəftar edin"

Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR (müq. et. Rom. 15:5; 2Kor. 13:11; Fil. 2:2). 16-cı ayə

1. Romadakı imanlılar cəmiyyətində imanlı yəhudilər və imanlı qeyri-yəhudilər (müq. et. Rom. 11:13-24)
2. iqtisadi siniflər arasındakı əzəli münaqişə
3. fərqli ruhani ənamlar
4. nəsillərin ənənələri və şəxsi istəklər arasındakı münaqişə ilə əlaqədar olaraq nəzərdən keçirilə bilər.

☐ **"təkbürlü olmayın, məzlumlarla dostluq edin"** Bu, İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR FORMASINDADIR ki, bu qrammatik forma adətən artıq gedən prosesi dayandırmaq üçün işlənirdi.

"Məzlum" sözü KİŞİ CİNSİNDƏ və ya ORTA CİNSDƏ ola bilər. ORTA CİNSDƏDİRSƏ, "təvazökar vəzifələr almaq"; amma KİŞİ CİNSİNDƏDİRSƏ, "məzlum və ya həlim insanlarla dostluq etmək" olaraq tərcümə edilməlidir.

☐ **"Özünüzü ağıllı saymayın"** Bu ifadə İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV (DEPONENT) əmr şəklindədir ki, bu qrammatik forma adətən artıq gedən prosesi dayandırmaq üçün işlənirdi (müq. et. Sül. 3:7; Yeş. 5:21; 1Kor. 10:12; Qal. 6:3). İmanlılar bir-birinə alçaq nəzərlə baxmamalı və ya imansız cəmiyyətə qarşı lovğa olmamalıdır.

12:17 "Heç kimə pislik əvəzinə pislik etməyin" Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİ və İNKAR ƏDATIDIR; belə forma adətən artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. Ədaləti təmin etmək imanlıların işi deyil, Allahın işidir (müq. et. Sül. 20:22; 24:29; Mat. 5:38-48; Luka 6:27; 1Sal. 5:15; 1 Pet. 3:9).

☐ **"Hamının gözündə yaxşı olan işlər görməyə diqqət yetirin"** Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV FELİ SİFƏTİDİR (müq. et. 2Kor. 8:21; 1Sal. 5:22; 1Tim. 3:7). Ehtimal ki, burada Sül. 3:4-ün Septuaqinta tərcüməsinə istinad edilir. İmanlılar həmişə imansızlara Müjdəni yaymaq üçün fürsət güdürlər. İmansız bir adamı bürədən və ya bizdən uzaqlaşdıran heç bir şey etməməliyə (müq. et. 1Kor. 9:19-23). Ən ciddi qənaətlərimizi belə məhəbbətlə söyləməliyik.

12:18 "İmkan daxilində bacardıqca bütün adamlarla sülh içində yaşayın" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqteyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bəddii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Bundan sonra gələn cümlədə ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən

İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİ yer alır. Bu həmişə imanlının seçimi deyildir, amma qrammatikaya görə çox vaxt mümkündür (müq. et. Mark 9:50; 2Kor. 13:11; 1Sal. 5:13).

12:19 "heç kəsdən qisas almayın" Bu, ƏMR ŞƏKLİNİN verdiyi bir mənada işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİ VƏ inkar ədatıdır; belə forma adətən artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. Bir gün Allah ədaləti təmin edəcək (müq. et. Lev. 19:18; Qan. 32:35; İbr. 10:30).

■ **"Çünkü yazılıb"** Bu ifadə, BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR; sami dillərində Allahdan ilham almış Yazı barədə danışmaq üçün istifadə olunan idiomdur. Bu ilahi ilham idiomu "Rəbb belə deyir" ilə paraleldir (müq. et. 1Kor. 14:21 və 2Kor. 6:17). Burada Qan. 32:35 sitat gətirilir.

12:20 "düşmənin acdırsa" Bu, potensial gələcək hərəkəti bildiren ÜÇÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR. Düşmənlər gələcəklər!

■ **"onun başına köz tökərsən"** Sül. 25:21-22-yə istinad edilir. Bunun şərhilə bağlı olan fərziyyələr:

1. Bu bəlkə də Misirdən qaynaqlanan bir idiom idi və yaxşılığın düşməni dosta döndərmək üçün ən üstün yol olduğu mənasına gəlirdi. Bu, dünyada dərin kök salmış şərə məsihçinin cavabıdır (müq. et. Mat. 5:44).
2. "Köz", görüldüyü kimi, başqasının məhəbbəti və əfvi ilə ifşa olunan öz pis hərəkətlərinə görə insanın çəkdiyi xəcalətə işarə edir (müq. et. Ambroziaster, Avqustin və İyeronim).
3. Origen və İoann Zlatoust deyiblər ki, söhbət o məsihçi xeyirxahlığından gedir ki, Allah buna görə tövbə etmək istəməyənlərə daha ağır cəza verəcək (müq. et. "İyeronimin Müqəddəs Kitab şərhilə" (*Jerome Biblical Commentary*), 2-ci cild, s. 326).

Bunların hamısı ancaq fərziyyələrdir. Açıq, Paulun Rom. 12:21-dəki yekun bəyanatındadır.

12:21 "Pislik sənə üstün gəlməsin, pisliyə yaxşıqla qalib gəl" Burada İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV ƏMR ŞƏKLİ VƏ İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLİ işlənir. Haqsız rəftara qarşı cavabımız, daxilimizdəki sülhün və sevincin səviyyəsini göstərəcək. Acılıq hissi, ruhani bir xərçəng xəstəliyidir. İmanlılar bunu Allaha buraxmalıdır.

■ **"Pislik"** Bu söz ya KİŞİ CİNSİNDƏDİR və şər olanı bildirir (Rom. 16:20-dəki Xüsusi mövzuya bax), ya da ORTA CİNSDƏDİR və ümumən şəri, pisliyi bildirir (müq. et. Rom. 12:9; 1Sal. 5:21-22). Bu, Əhdi-Cədidə tez-tez rast gəlinən ikimənəlilikdir (müq. et. Mat. 5:37; 6:13; 13:19,28; Yəh. 17:15; 2Sal. 3:3; 1Yəh. 2:13-14; 3:12; 5:18-19). Yadda saxlamaq lazımdır ki, bu yeni münasibətlərin və əməllərin məqsədi müjdəçilikdir!

9-21-Cİ AYƏLƏRƏ DAİR MÜZAKİRƏ SUALLARI

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Rom. 12:9-21-də İNDİKİ ZAMAN ƏMR ŞƏKLİNİN İNKAR ƏDATI ilə birgə işlənməsi halları niyə o qədər çoxdur?
2. Bu ayələrdəki əməllərin hamısını ayrı bir sütunda yazın. Bunlar, hər gün Məsihə bənzəmənin nədən ibarət olduğunu göstərən əla bir siyahıdır!
3. Hansı ayələrin məsihçilərin başqa məsihçilərlə rəftarı və hansılarının imansızlarla rəftarı barədə olduğunu müəyyən etmək niyə bu qədər çətinidir?

ROMALILARA MƏKTUB 13-CÜ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Qaydalara riayət	Hökumətə tabe olmaq	Məsihiçilər və dövlət	Dövlət orqanlarına qarşı məsuliyyətlər	Hakimiyyətə tabe olmaq
13:1-7	13:1-7	13:1-7	13:1-5 13:6-7	13:1-7
Qardaşlıq sevgisi	Qonşunu sev	Məhəbbət Qanunu yerinə yetirir	Bir-birimizə qarşı məsuliyyətlərimiz	Məhəbbət və müharibə
13:8-10	13:8-10	13:8-10	13:8-10	13:8-10
Məsihin gününün yaxınlaşması	Məsihi geyinin	Məsihin ikinci gəlişinin yaxınlığı		Nurun övladları
13:11-14	13:11-14	13:11-14	13:11-13 13:14	13:11-14

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nürda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitabı və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

1-7-Cİ AYƏLƏRİN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Rom. 12-ci fəsildə başlıca olaraq məsihçinin başqa məsihiçilər (Rom. 12:9-13) və cəmiyyətdə olan başqa insanlar (Rom. 12:14-21) ilə münasibətlərindən bəhs edildiyi kimi, Rom. 13:1-7-də başlıca olaraq məsihçinin hökumətlə münasibətlərindən bəhs olunur. Lakin kontekst baxımından bu mövzular arasında fərq yoxdur. Paul onları tək mövzu olaraq görürdü. Müqəddəs və dünyəvi arasındakı dioxotomiya yoxdur. Bütün həyat Allaha məxsusdur. Həyatın hər sahəsi imanlılara əmanət edilmişdir! Bu iki fəsil arasındakı əlaqəni Rom. 12:18-də görmək olar.
- B. İmanlılar hökumətin rolunu müxtəlif cür anlayırlar. Əhdi-Ətiqdə hökumət Qabilin nəslə ilə inkişaf etmişdir (müq. et. Yar. 4:16-22). Babil qülləsi (müq. et. Yar. 11) bəşəriyyətin Allahdan kənarda özbaşına hökmranlıq etmək cəhdləri ilə əlaqəli olmuşdur. İsraildəki padşahlıq, müqəddəs qanun vasitəsilə və xalqın "çobanı" olan rəhbər (padşah) vasitəsilə Allahın hökmranlığı olaraq nəzərdə tutulmuş, lakin bəşəriyyətin günahı üzündən uğurlu olmamışdı. İsanın Mat. 22:21-də və Mark 12:17-də hökumətin rolu barəsindəki sözləri çox mühümdür. Paulun bu kontekstdə İsanın sözlərini yada salmaması təəccüblüdür (bununla belə, Rom. 13:1-7 və 11 Mat. 22:15-22 və 39 ilə paralel imiş kimi görünür). Günahlı dünyada hökumətin Allah tərəfindən verilmiş bir yeri vardır. Həvarilər istər dünyəvi, istərsə dini hakimiyyət ilə necə rəftar etmək haqqında çox vaxt qərar verməyə məcbur olublar. Bu, hakimiyyət sahiblərinin hərəkətlərindən asılı olaraq

müsbət və ya mənfi xarakter daşıya bilər. Paul hökumət tərəfindən həm müdafiə, həm də təqib edilib. Lakin Yəhya Vəhy Kitabında hökuməti böyük fahişə olaraq təsvir edir (müq. et. Vəhy 17)!

Hökumətin Ruh tərəfindən yönəldilən vicdanımıza qarşı çıxması və ya bizdən özünə sonsuz sədaqəti tələb etməsi halları istisna olmaqla, biz hökumətə dəstək verməliyik. Dünyəvi qayda-qanun xaosdan yaxşıdır (müq. et. 2Sal. 2:6-7).

- C. Eyni mövzuya Tit. 3:1 və 1Pet. 2:13-17-də də toxunulmuşdur.
- D. Yəhudilik I əsr Roma hökuməti tərəfindən qanuni bir din kimi qəbul olunurdu, məsihçilik isə uzun illər ərzində yəhudiliyin bir təriqəti sayılırdı (müq. et. Həv. 18:12-16). Bu sayədə erkən dövrdə müjdəçilik hərəkatı qanun tərəfindən qorunurdu. Həvarilərin İşləri Kitabının bir məqsədi, məsihçiliyin Roma üçün siyasi bir təhdid təşkil etmədiyini göstərməkdən ibarət idi. Roma, Müjdənin yayılması üçün lazım olan beynəlxalq sülhü və sabitliyi (*pax Romana*) təmin edirdi (müq. et. 1Tim. 2:1-2).
- E. Bu mətn parçası Paulun hakimiyyətlə olan şəxsi təcrübəsini əks etdirir. Həmçinin bu ayələr aşağıdakı münaqişələr səbəbilə yazılmış ola bilər:
1. Romadakı imanlılar cəmiyyətində hökumətin fərmanları (məs., yəhudi dini mərasimlərinin qadağan edilməsi) ilə bağlı olan münaqişələr. Bu, bəzi imanlı yəhudilərin paytaxtı tərks etməsinin səbəbi ola bilər (məs., Akila və Priskila; bax: Həv. 18:2). Onlar gedəndən sonra başqa millətlərdən olan rəhbərlər ortaya çıxıb.
 2. Romadakı böyük yəhudi icmasına Müjdənin yayılması nəticəsində Romada yaranan münaqişələr. Tarixçi Svetoni, "Klavdinin həyatı" 25.2-də "Xrestus" tərəfindən dəfələrlə törədilən qiyamlar üzündən imperatorun b.e. 49-cu ildə yəhudiləri paytaxtdan qovduğunu bildirmişdir. "Xrestus" latınca Məsih adının ("Xristos") bir variantı ola bilər.

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 13:1-7

¹Hər kəs başçılıq edən hakimiyyətlərə tabe olsun. Çünki Allah tərəfindən təyin olunmayan hakimiyyət yoxdur; mövcud olan hakimiyyətlər Allah tərəfindən təyin olunub. ²Buna görə də hakimiyyətə qarşı çıxan adam Allahın təyin etdiyinə əleyhinə çıxır və əleyhinə çıxan belələri özlərini mühakiməyə düçar edir. ³Çünki yaxşı iş görənlər deyil, pis iş görənlər hökmdarlardan qorxmalıdır. İstəyirsənmi hakimiyyətdən qorxmıyasan? Yaxşı iş gör, onda o səni tərifləyər. ⁴Hökmdar sənin xeyrin üçün Allaha xidmət edir. Amma pis iş görürsənsə, qorx! Çünki o, əbəs yerə qılınc daşımır, Allaha xidmət edir ki, pis iş görəndən qisas alsın və Allahın qəzəbini onun başına gətirsin. ⁵Bu səbəbdən yalnız qəzəbə görə deyil, vicdanın xatirinə də hakimiyyətə tabe olmaq lazımdır. ⁶Vergini də siz buna görə ödəyirsiniz. Çünki hökmdarlar Allahın xidmətçisidir və məhz bu işlə daim məşğuldurlar. ⁷Beləliklə, hər kəsə öz haqqını verin: vergi haqqı olana vergi, gömrük haqqı olana gömrük, qorxu haqqı olana qorxu, hörmət haqqı olana hörmət.

13:1 "Hər kəs... tabe olsun" Bu, ya (1) "tabe olmaqda davam et" mənasını verən İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV ƏMR ŞƏKLİDİR, ya da (2) "özünü tabe etdir" mənasına gələn İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV ƏMR ŞƏKLİDİR (müq. et. Tit. 3:1; 1Pet. 2:13). "Tabe", əmr-komanda zəncirini bildirən bir hərbi termin idi. Paul bütün imanlılara müraciət edir. Paul imanlıların bir-birinə tabe olmalarını vacib sayır (müq. et. Ef. 5:21).

Bu gün tabeçilik mənfi səslənir. Bu söz həm itaətkarlığı, həm də Allahın dünyasını və bizim ondakı yerimizi bildirir. İsanın (1) dünyəvi valideynlərinə (müq. et. Luka 2:51) və (2) Səməvi Atasına (müq. et. 1Kor. 15:28) tabe olduğu deyilir. Bu səhədə bizə O yol göstərir!

Bax: Rom. 10:3-dəki Xüsusi mövzu: "Tabeçilik".

■ **"başçılıq edən hakimiyyətlərə"** Paul başqa yerlərdə bu sözü (*exousia*) mələk başçılarına, ələlxüsus cinlərə dair işlətdiyi halda (müq. et. Rom. 8:38; Kol. 1:16; 2:10,15; Ef. 1:21; 3:10; 6:12), burada kontekst "dünyəvi hakimiyyətlər"i tələb edir (müq. et. 1Kor. 2:6,8; Tit. 3:1; 1Pet. 2:13). Göründüyü kimi, Müqəddəs Kitab bəşəri hökumətlərin arxasında mələk hakimlərinin durduğunu öyrədir (Daniel 10-cu fəsil və Qan. 32:8-in Septuaqinta tərcüməsi: "Haqq-Taala millətlərə irsi torpaq bölərkən, bəşər övladlarını ayırarkən Allahın mələklərinin sayına görə xalqlara sərhəd qoydu". Bax: Oskar Kulman, "Məsih və zaman" (Oscar Cullman, *Christ and Time*) və Hendrikus Berkoff, "Məsih və hakimiyyətlər" (Hendrikus Berkhof, *Christ and the Powers*)). Hər necə olsa,

başçılıq edən hakimiyyətlər Allahın nəzarəti altında fəaliyyət göstərirlər (müq. et. Rom. 13:1b,4a və 6). Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "SƏLAHIYYƏT (*EXOUSIA*)" (SPECIAL TOPIC: AUTHORITY (*EXOUSIA*))

XÜSUSİ MÖVZU: "BƏŞƏRİ HÖKUMƏT" (SPECIAL TOPIC: HUMAN GOVERNMENT)

NASB "mövcud olanlar Allah tərəfindən bərqərar edilmişdir"

NKJV "mövcud olanlar Allah tərəfindən təyin edilmişdir"

NRSV "Allah tərəfindən təsis edilmiş olan"

TEV "Allah tərəfindən qurulmuşdur"

NJB "Allah tərəfindən təyin edilmişdir"

Bu, PERİFRASTİK BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Bu qrammatik forma bütün bəşəri hakimiyyətlərin arxasında Allahın durduğunu təsdiq edir (müq. et. Yəh. 19:11; Dan. 2:21; 4:17). "Padşahların ilahi hüquqları" deyil, nizam üçün Allahın iradəsi olduğu nəzərdə tutulur. Burada konkret bir hökumət növü deyil, hökumətin özü təsdiq olunur. Dünyəvi nizam xaosdan yaxşıdır (müq. et. Rom. 13:6).

13:2 "hakimiyyətə qarşı çıxan adam" Bu, İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Bir şəxsin qurulmuş bir nizamə qarşı şəxsən baş qaldırması nəzərdə tutulur; hərfi tərcümədə "özünü müxalif mövqeyə qoymaq" (müq. et. Həv. 18:6; Yaq. 5:6). Mark 12:17-də İsa həm hökumətin, həm imanlılar cəmiyyətinin hüdudlarını müəyyən etmişdir. Həv. 5:25-32-də hakimiyyətin hüdudlarını aşması halında nə baş verdiyini görürük.

☐ **"əleyhinə çıxır və əleyhinə çıxan"** Bunlar BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI VƏ BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Burada təşkil olunan bir üsyandan söhbət gedir. Allah bu günahlı dünya üçün müəyyən nizam nəzərdə tutmuşdur (müq. et. Rom. 13:4,6). Nizamın əleyhinə çıxmaq, Allahın əleyhinə çıxmaq deməkdir; bircə istisna, dünyəvi hakimiyyətin Allahın müəyyən etdiyi hüdudlardan kənara çıxması ola bilər. Əsl ruhani məsələ, hakimiyyətə tabe olmaqdan ibarətdir. Günaha batmış insanlar müstəqil olmağı arzulayırlar!

☐ **"özlərini mühakiməyə düçar edir"** "Mühakimə" sözü bu kontekstdə (1) Allahın mühakiməsini və ya (2) dünyəvi cəzanı (müq. et. Rom. 13:4) bildirə bilər. Bu insanlar, hakimiyyətə qarşı münasibətləri və hərəkətləri ilə öz-özlərini mühakimə edirlər (müq. et. Yəh. 3:17-21).

13:3 1Pet. 2:14-də paralel qeydə bax.

☐ **"hökmdarlar"** Bax: Rom. 8:38-dəki Xüsusi mövzu: "*Archē*".

☐ **"hakimiyyət"** Rom. 13:1-dəki Xüsusi mövzuya bax.

13:4 "Hökmdar sənin xeyrin üçün Allaha xidmət edir" Dünyada pis iş görənlərə qarşı hökumət orqanları tədbir alırlar, özünün qisasını almaq imanlıya qadağandır (müq. et. Rom. 12:17-19). Martin Lüter deyib ki, "Allah pis insanlara nəzarət etsinlər deyə pis insanları hakimiyyətə gətirər".

☐ **"görürsənsə"** Bu, mümkün gələcək hərəkəti bildirən ÜÇÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR.

NASB "çünkü o, nahaq yer qılınc daşımır"

NKJV "çünkü o, əbəs yerə qılınc daşımır"

NRSV "çünkü hakimiyyət əbəs yerə qılınc daşımır"

TEV "onların cəza vermək səlahiyyəti gerçəkdir"

NJB "nahar yerə deyil ki, səlahiyyətin rəzmi qılıncdır"

"Qılınc" sözü (*machaira*) ölüm cəzası üçün istifadə olunan kiçik Roma qılıncını bildirir (müq. et. Həv. 12:2; Rom. 8:35). Bu mətn parçası və Həv. 25:11 ölüm cəzası üçün əsas verir, ancaq Yar. 9:6-da Əhdi-Ətiq baxışı əksini tapır. Qorxu, xaosa qarşı effektiv çarədir.

■ **"Allaha xidmət edir ki, pis iş görəndən qisas alsın"** Hərfi tərcümədə işlənən "qisasçı" sözü (*ekdikos*) Əhdi-Ətiqdə bir neçə dəfə işlənir. Hətta Lev. 19:18-in ilk yarısında işlənmişdir. Əhdi-Ətiqdə bir adam, təsadüfən belə, başqasını öldürsə, öldürülən adamın ailəsi "gözə göz" qisas qanununu tətbiq edə bilirdi (tökülən qanın qisası). Göründüyü kimi, Paul bu Əhdi-Ətiq qanununu dünyəvi hökumətə aid olaraq şərh edirdi.

1Sal. 4:6-da və Rom. 12:19-da da Allahın "qisasçı" olduğu deyilir. Bu ayələrin ikisi də Qan. 32:35-ə bağlıdır (müq. et. İbr. 10:30).

13:5 "hakimiyyətə tabe olmaq lazımdır" Bunun iki səbəbi açıqlanır: (1) ya Allahın, ya da başçılıq edən hakimiyyətlərin cəzasını çəkməmək üçün və ya (2) imanlının vicdanının xatirinə.

■ **"vicdanın xatirinə"** Yunanca "vicdan" sözünün ibrani dilində qarşılığı yoxdur, yalnız özünü və öz niyyətlərini bilmək mənasına gələn ibrani "sinə" sözü bəlkə bir az bu anlayışı bir qədər ifadə edir. Əvvəllər insanın beş duyğusunu bildiren bu yunan sözü zamanla iç duyğuları mənasında işlənməyə başlayıb (müq. et. Rom. 2:15). Paul Həvarilərin İşləri Kitabındakı məhkəmələrində bu sözü iki dəfə işlətməmişdir (bax: Həv. 23:1 və 24:16). Allaha qarşı məsuliyyətdən heç birini bilərəkdən pozmadığını hiss etməsini nəzərdə tuturdu (müq. et. 1Kor. 4:4).

Vicdan,

1. Müqəddəs Kitaba uyğun olan dünyagörüşünə
2. insanın daxilində məskən salmış Ruha
3. Allahın kəlamına uyğun olan həyat tərzini bilməsinə
əsasən imanlıların niyyətlərini və hərəkətlərini getdikcə dərk etmək qabiliyyətidir.

Müjdəni qəbul insan bu qabiliyyətə malik olur.

13:6 "Vergini də siz buna görə ödəyirsiniz" Bu, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR, lakin formaca İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKİLİ ola bilər (müq. et. JB). Bu, bir məsihçinin dünyəvi hakimiyyətlərə qarşı məsuliyyətinin bir misalıdır, çünki hökumət nümayəndələri Allahın xidmətçiləridir (müq. et. Rom. 13:1-2).

13:7

NASB "Hər kəsə öz haqqını verin: vergi...; gömrük...; qorxu...; hörmət..."

NKJV "Buna görə hər kəsə öz haqqını verin; vergi...; gömrük...; qorxu...; hörmət..."

NRSV "hər kəsə öz haqqını ödəyin – vergi...; gömrük...; ehtiram...; hörmət..."

TEV "O halda onlara haqqını ödəyin; özünüzün və mülkünüzün vergisini ödəyin və onların hamısına ehtiram və hörmət göstərin"

NJB "Hər hökumət məmuruna tələb etməyə haqqı olanı ödəyin – birbaşa və ya dolaylı vergiləri, qorxunu və ya hörməti"

Burada həmçinin dünyəvi hakimiyyətlərin iki fərqli qrupundan da söhbət gedə bilər (müq. et. RSV), lakin yəqin ki məsihçilərin hakimiyyətlərə həm vergi ödəməsi, həm də hörmət göstərməsinin vacibliyindən bəhs olunur, çünki onlar Allahın xidmətçiləri olaraq çıxış edirlər (müq. et. Rom. 13:1,4 [iki dəfə],6; Mat. 22:15-22).

Bu iki söz – "vergi" və "gömrük" – burada sinonim olaraq işlənir (amma TEV-də bunlar fərqləndirilir). Etimologiya (orijinal mənası) baxımından təhlil edildikdə, birinci söz fəth edilmiş xalq tərəfindən ödənilən vergiləri (müq. et. Luka 20:22), ikincisi isə şəxsi vergiləri (müq. et. Mat. 17:25; 22:17,19) bildirirdi.

ROM. 13:8-14-ÜN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Rom. 13:1-7, müstəqil ədəbi kontekst olaraq anlaşıla bilər. Lakin Rom. 13:7-də "borclu olmaq" ("haqqı olmaq") mövzusu, göründüyü kimi, Rom. 13:8-də başqa bir mənada davam etdirilir. İmanlılar dövlətə qarşı borcludurlar; başqa insanlara qarşı da borcludurlar.

- B. 8-10-cu ayələr, Rom. 13:11-14 kimi, tək fikri ifadə edir və Rom. 12-ci fəsildə məsihçinin başqalarını sevməyə borclu olması haqqındakı söhbəti davam etdirir.
- C. Əhdi-Ətiqdəki On Əmri Əhdi-Cədid imanlıları üçün mənəvi rəhbər olaraq qəbul edən Paul beləcə Əhdi-Ətiqin xilas üçün deyil (saleh sayılma, müq. et. Qalatiyalılara Məktub), mömin həyat tərzini üçün (təqdis edilmə) hələ də aktual olduğunu göstərir. Görünür ki, Paul öz etik prinsiplərini bir sıra mənbələr üzərində qurur:
1. İsanın sözləri
 2. Ruhun istiqamət verməsi
 3. Əhdi-Ətiq
 4. özünün rəbbinik təhsili
 5. yunan mütəfəkkirlərinə dair biliyi (xüs. stoiklər)

"Məhəbbət qanunu" belədir – Allaha məhəbbət, insanlara məhəbbət, Allaha xidmət, insanlara xidmət!

- D. 11-14-cü ayələr esxatoloji (axır zaman) yönümlüdür. Qaranlıq və nur təzadı yəhudi ədəbiyyatı, o cümlədən Ölü dəniz tumarları üçün səciyyəvi idi. Həmçinin Yəhyanın və Paulun yazılarında da buna tez-tez rast gəlinir. Məsihi həyatının "artıq gəlib, lakin hələ gəlməyib" gerçəkliyi ilə bağlı gərginlik mömin həyat üçün həvəsləndirici amildir. "Yeni çağ" (Allahın Padşahlığı) başlayıb və tezliklə tamamlanacaqdır. Bu mətn parçası, 1Sal. 5:1-11-ə çox bənzəyir.
- E. 13-14-cü ayələr b.e. 386-cı ilin yayında Avqustinin həyatını dəyişdirib. Avqustin öz "Etiraflar"ında (8:29) belə yazmışdır: "Sonrasını oxumadım və buna gerek qalmamışdı; mən bu cümlənin sonuna çatan kimi ürəyimə pak bir nur gəldi və qaranlıq şübhələrin hamısı yox oldu".

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 13:8-10

⁸Bir-birinizi sevməkdən başqa heç nədə heç kimə borclu qalmayın; çünki başqasını sevən Qanunu yerinə yetirmiş olur. ⁹Belə ki «zina etmə, qətl etmə, oğurluq etmə, tamah salma» və bunlardan başqa nə əmr varsa, bu kəlamla yekunlaşdırmaq olar: «Qonşunu özün kimi sev». ¹⁰Sevən insan qonşusuna qarşı pis iş görməz, buna görə də məhəbbət Qanununun tamamlanmasıdır.

13:8 "heç kimə borclu qalmayın" Bu, İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLİDİR; adətən artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. Bu emfatik frazada iki İNKAR vardır. Ehtimal ki, bunlar vergi məsələsi ilə bağlı idi (Rom. 13:6-7). Maddi borc insanı həmişə emosional üzgünlüyə aparır və ruhani üzgünlüyə də apara bilər. Dünyəvi olmaqdan özünüzü gözləyin. Dünyəvilik imanlı məsihi fəaliyyətlərə yardım etmək və mərhəmətli olmaq qabiliyyətindən məhrum edir. Ancaq bu ayədə, "heç kəsə borc verməmək" üçün istifadə etmək olmaz. Müqəddəs Kitab, yazıldığı dövrün işığında şərh edilməli, müasir qəzet kimi oxunmamalıdır! 8-10-cu ayələrdə (1) əhd qardaşları (Mat. 22:39-40; Yəh. 13:34-35) və (2) sadəcə insanlar (müq. et. Mat. 5:42; Qal. 6:10) kimi bir-birimizi sevmənin üstünlüyü vurğulanır.

NIDNTT-də (Cild 1, s. 668) "borclu olmaq" FƏİLİNİN iki mənası olduğu qeyd olunur.

1. Müjdələrdə bu söz borcu bildirir
2. Paulun Məktublarında isə məsuliyyəti bildirir

Bu mətnə Paul sanki bu sözün hər iki mənasını birləşdirir.

■ **"Bir-birinizi sevməkdən başqa"** Bu, Rom. 13:8-10-un əsas fikridir (müq. et. Yəh. 13:34; 15:12; Rom. 12:10; 1Kor. 13; Fil. 2:3-4; 1Sal. 4:9; İbr. 13:1; 2Pet. 1:7; 1Yəh. 3:11; 4:7, 11-12).

■ **"başqasını sevən"** Bu FƏİL, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV FƏLİ SİFƏTİDİR. Burada zaman-zaman görülən məhəbbət işləri nəzərdə tutulmayıb, Məsihin sevməyinə bənzər bir sevgi ilə yaşanan həyat nəzərdə tutulur.

"Başqası" sözü "başqa növdən olan"dır (*heteros*), lakin *heteros* və *allos* (eyni növdən olan bir başqası) arasındakı fərq koyne yunancasında artıq yox olurdu. Kontekstə görə bu söz ümumiyyətlə adamın imanlı və ya imansız qonşusunu bildirir bilər (müq. et. Luka 12:14-21; 10:25-37). Lakin Lev. 19:18-dən götürülən bu sitat kontekstdə eyni əhdə şərik olan başqa bir adama (israilli soydaşa) işarə edir.

Məsihçilər bir-birini qardaş kimi və həlak olanları potensial qardaşlar kimi sevməlidirlər (müq. et. Qal. 6:10). Məsihçilik bir ailədir. Bu ailədə hər kəs bütün ailənin sağlamlığı və böyüməsi üçün yaşayır və xidmət edir (müq. et. 1Kor. 12:7).

**NASB, NKJV,
NRSV "Qanunu yerinə yetirmişdir"
TEV "Qanuna riayət etmişdir"
NJB "öz vəzifənizi yerinə yetirmisiniz"**

Bu sadə yunan FEİLİNİN (*plerōō*) birkaç çevirisi mümkündür. Bu BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI belə tərcümə oluna bilər: "yerinə yetirilib və yetirilməkdə davam edir". Robert Hanna "Yunanca Əhdi-Cədidin qrammatikası" kitabında (Robert Hanna, *A Grammatical Aid to The Greek New Testament*) A.T. Robertsondan sitat gətirərək bunu "qnomik (yəni oxucuların yaxşı bildikləri bir həqiqətə işarə edən) bitmiş zaman" deyə adlandırır (s. 28). Bu, Rom. 13:10-da təkrar olunur (müq. et. Qal. 5:14; 6:2).

13:9 Paulun yeni əhdə bağlı imanlıları həvəsləndirmək üçün Musanın Qanununa istinad etməsi heç də müstəsna hal deyildir (Çıx. 20:13-17 və ya Qan. 5:17-21 və Lev. 19:18). Ef. 6:2-3-də Paul On Əmrdən də imanlıları həvəsləndirmək üçün istifadə etmişdir (müq. et. 1Tim. 1:9-10). Bu Əhdi-Ətiq mətni xilas üçün vasitə olmasa da, insanların Allahla və bir-biri ilə rəftarı bərdə Allahın iradəsini bildirir (müq. et. Rom. 15:4; 1Kor. 10:6,11). Ola bilsin, Əhdi-Ətiqdən sitat gətirmək, Paulun Romadakı imanlılar cəmiyyətində həm yəhudi, həm qeyri-yəhudi imanlılara xitab etmək üçün özünəməxsus bir üsulu idi. "Yerinə yetirmək" sözünün işlədilməsi həmçinin İsanın Mat. 5:17-də Qanun haqqında dedikləri ilə bağlıdır.

Ola bilər ki, burada konkret olaraq Musanın Qanunundan deyil, ümumən ictimai normalar kimi qanundan bəhs olunur (müq. et. JB). Ancaq Paulun Rom. 13:9-da Əhdi-Ətiqdən sitat gətirməsinin özü Musanın Qanunundan bəhs etdiyinə işarə edir. Qanunun insanın qaydalara riayət etməsi ilə deyil, yalnız məhəbbətlə yerinə yetirilməsinə diqqət yetirin! Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

Levililər 19:18 xüsusilə iki mənada işlənir.

1. İsa bu ayəni *shema* (yəni, Qan. 6:4-6) ilə birgə Qanunun xülasəsi kimi işlədib (müq. et. Mat. 22:37-40; Mark 12:29-31; Luka 10:27).
2. Paul üçün bu ayədə, İsanın Mat. 7:12 və Luka 6:31-də dediyinə əsasən, On Əmrin ikinci yarısı (yəni insanın eyni əhdə şərik olan başqaları ilə münasibətləri, müq. et. Qal. 5:14) xülasə edilir.

XÜSUSİ MÖVZU: "MUSANIN QANUNUNA DAİR PAULUN GÖRÜŞLƏRİ" (SPECIAL TOPIC: PAUL'S VIEWS OF THE MOSAIC LAW)

XÜSUSİ MÖVZU: "ÇIXIŞ 20-YƏ DAİR QEYDLƏR" (SPECIAL TOPIC: NOTES ON EXODUS 20)

■ **"Belə ki"** Burada On Əmrə istinad edilir. On Əmrin ikinci yarısındakı əmrlərin belə sıralanması, Vatikanus adındakı "B" yunanca əlyazmasına uyğun gəlir və Çıx. 20 və Qan. 5-in ibrancə masoret mətnindən bir az fərqlənir. On Əmrin ikinci yarısı, İsrailin YAHVE ilə münasibəti əsasında bir-biri ilə münasibət qurmasına həsr olunub.

■ **"və bunlardan başqa nə əmr varsa"** Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Başqa əmrlər də vardır. Bu frazanın mənası belədir: "On Əmrdən başqa hər hansı əmrlər varsa". Başqa sözlə desək, bu Musanın Qanununun hamısını və bələcə ümumən "qanun"u xülasə edir.

Yunanca əlyazma ənənələrində On Əmrin necə sayılması və nə qaydada sıralanması ilə bağlı olaraq fərqli variantlar mövcuddur. Yəhudilikdə əmrlər bir cür sayılır; katoliklər və protestantlar onları başqa cür sayırlar. Mətn variantlarının mütləq əksəriyyətində olduğu kimi, bu mətnə də fərqlər mətnin mənasına heç təsir etmir.

■ **"bu kəlamla yekunlaşdırmaq olar"** Lev. 19:18-dən sitat gətirilir. Bu ayə Müjdələrdə bir neçə dəfə sitat gətirilib (müq. et. Mat. 5:43; 19:19; 22:39; Mark 12:31 və Luka 10:27). İsa bunu ikinci böyük əmr adlandırır.

Həmin ayə Qal. 5:14-də və Yaq. 2:8-də də sitat gətirilib. Allahı sevən adam Allahın sevdiyini də sevər (yəni Allahın surətində yaranmış insanları sevər, bax: Yar. 1:26-27).

■ **"Qonşunu özün kimi sev"** İmanlılar başqalarını sevib qəbul etməzdən əvvəl Allahın özlərini sevdiyi kimi öz-özlərini sevməlidirlər. Düzgün şəkildə özünü sevmək pis deyildir. Bu mətn parçasının əsas həqiqəti açıq-aydındır – başqalarını sevmək (müq. et. Rom. 13:10). Allahın təmənnəsiz, fədakar məhəbbətini dadmış insan başqalarını da eynən belə sevecəkdir (müq. et. 1Yəh. 3:16). Bu, Məsihə bənzərliyin (Allahın surətinin bərpa olunmasının) əsas nöqtəsidir. Bu kimi məhəbbətin yanında heç bir "qanun"a ehtiyac qalmır

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 13:11-14

¹¹Zəmanəni, yuxudan ayılmaq vaxtınızın gəldiyini anlayaraq belə rəftar edin. Çünki indi xilasımız iman etdiyimiz vaxtda olduğundan daha yaxındır. ¹²Gecə keçdi, gündüz isə yaxınlaşdı; buna görə də qaranlığın əməllərini üzərimizdən ataq və nurun silahlarına bürünək. ¹³Gün işığında olduğu kimi ləyaqətlə həyat sürək; eys-ışrətə və sərxoşluğa, əxlaqsızlığa və pozğunluğa, munaqişəyə və qısqançlığa qapılmayaq. ¹⁴Əksinə, Rəbb İsa Məsihə bürünün və cismani təbiətinizin ehtiraslarına uymaq fikrində olmayın.

13:11

NASB "bunu edin"

NKJV "və bunu edin"

NRSV "Bununla yanaşı"

TEV "Bunu etməlisiniz"

NJB "Bundan əlavə"

Bu, əvvəldən gələn (Rom. 13:9-10) sonrakı hissəyə (Rom. 13:11-14) bağlayan ifadədir. Kəlamı yalnız eşidənlər deyil, icra edənlər olun (müq. et. Yaq. 1:22,23,25)! Məhəbbəti həyata keçirmək lazımdır.

■ **"Zəmanəni... anlayaraq"** Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Zamanı bildirən söz (*kairos*) burada konkret müddət mənasında işlənilib, xronoloji zaman (*chronos*) mənasında deyil. İmanlılar bu dünyada həyat sürərkən (1) Məsihin hər an gələ biləcəyini və (2) yeni dövrün başlamış olduğunu anlamalıdırlar.

■ **"vaxtınızın gəldiyini"** Hərfi tərcüməsi "saat" olan bu metafora (Yəhyanın Müjdəsində tez-tez işlənmişdir) Allahın xilas planında konkret bir vaxtı (*kairos* kimi) bildirir (müq. et. Rom. 3:26; 1Kor. 7:29; 10:11; Yaq. 5:8; 1Pet. 4:7; 2Pet. 3:9-13; 1Yəh. 2:18; Vəhy 1:3; 22:10). İsanın həm çarmıxa çəkilməsinə, həm də ikinci gəlişinə "saat" deyilirdi.

■ **"yuxu"** Bu söz burada məcazi mənada işlənir və mənəvi zəifliyi bildirir (müq. et. Ef. 5:8-14; 1Sal. 5:6). Sözlər yalnız konkret kontekstdə məna verirlər. Bir sözü sabit bir mənada anlamaqdan özünüzü gözləyin. Bütün sözlərin bir neçə mümkün mənası (məna spektri) vardır.

■ **"Çünki indi xilasımız... daha yaxındır"** Xilas ilkin qərardır və eləcə də prosesdir (Rom. 10:14-dəki Xüsusi mövzuya bax). İmanlılar yeni bədənlərə bürünənə qədər xilas tamamlanmayacaq (müq. et. 1Yəh. 3:2; 1Sal. 4:13-18; İbr. 9:28; 1Pet. 1:5). Teologiyada buna "izzətlənmə" deyirlər (Rom. 8:30). Məsihçilərin hər nəslə yaşadığı dövrdə Rəbbin ikinci gəlişini gözləyir (müq. et. Luka 21:28). Paul istisna deyil idi (müq. et. 1Sal. 4:15).

■ **"iman etdiyimiz vaxtda olduğundan"** Məsihçilik bir qərardan başlayır (ani saleh sayılma və təqdis edilmə), mömin həyat tərzini davam etməlidir (tədrisi təqdis edilmə; Rom. 6:4-dəki Xüsusi mövzuya bax) və Məsihə bənzərliklə başa çatacaqdır (izzətlənmə). İnsan Allahın Məsihdə təklif etdiyini qəbul etməlidir (müq. et. Yəh. 1:12; 3:16; Rom. 10:9-13). İlkin qərar son deyil, başlanğıcdır!

13:12 "Gecə keçdi" Artıq məhv edilməkdə və əvəz olunmaqda olan indiki şəxər dövründən söhbət gedir (müq. et. 1Kor. 7:29-31; 10:11; Yaq. 5:8; Ef. 5:8,14; 1Yəh. 4:7; 2Yəh. 2:17-18; Vəhy 1:3; 22:10). Rom. 12:2-dəki Xüsusi mövzuya bax. Paulun və xüsusilə Yəhyanın yazılarında, Ölü dəniz tumarlarında olduğu kimi, qaranlıq və nur arasındakı təzaddan istifadə olunub.

■ **"gündüz isə yaxınlaşdı"** Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Biz son günlərdə yaşayırıq (müq. et. Fil. 4:5; Yaq. 5:9). İsanın bədənə büründüyü andan başlayan son günlər Onun izzətli ikinci gəlişinə qədər davam edəcək. Məsihin ikinci gəlişinin bu qədər ləngidilməsi, I əsrdən bəri bütün imanlıları təəccübləndirir. Bununla belə, Məsihdə yeni çağ artıq başlayıb.

Məsihin gəlişinin yaxın olması barədəki bu qeyd Vəhy Kitabına dair şərhimin "Çox önəmli giriş" hissəsindən götürülmüşdür. Bunu www.freebiblecommentary.org saytında pulsuz olaraq oxuya bilərsiniz.

"ALTINCI TƏZAD (Məsihin yaxın gəlişi və təxir edilən *Parousia*)

İmanlıların çoxu İsanın tezliklə, qəfildən, gözlənilmədən gələcəyinə inanır (müq. et. Mat. 10:23; 24:27,34,44; Mark 9:1; 13:30). Ancaq Onun tez gələcəyini gözləyən hər nəsil indiyə qədər yanılmışdır! İsanın tez (qəfildən) gələcəyi ümidi hər nəsle vəd olunur, amma yalnız bir nəsil (həm də təqib olunan nəsil) üçün gerçək olacaq. İmanlılar, İsa sabah gələcək imiş kimi yaşamalılar, lakin böyük tapşırığı (müq. et. Mat. 28:19-20) O ləngiyirmiş kimi planlaşdırmalıdırlar.

Müjdələrin (müq. et. Mark 13:10; Luka 17:2; 18:8) və eləcə də Salonikilərə 1-ci və 2-ci Məktubların bəzi ayələri İsanın ikinci gəlişinin (*Parousia*) təxir edilməsindən bəhs edir. Öncə bəzi tarixi hadisələr baş verməlidir:

1. Müjdənin dünyada yayılması (Mat. 24:15; Mark 13:10)
2. "Günah adamı"nın meydana çıxması (müq. et. Mat. 24:15; 2Sal. 2; Vəhy 13)
3. böyük təqib (müq. et. Mat. 24:21,24; Vəhy 13)

Bu söhbət qəsdən ikimənəlidir (müq. et. Mat. 24:42-51; Mark 13:32-36)! Hər gün son günün imiş kimi yaşa, lakin gələcək xidməti planlaşdır və hazırlan!"

■ **"üzərimizdən ataq və... bürünək"** Bu ifadələr, şərtiliyi ifadə edən AORİST QAYIDIŞ NÖV LAZIM ŞƏKLİNDƏDİR. Yəni, "sən özün üzərindən at və... birdəfəlik və ya qəti niyyətlə bürün". İstər saleh sayılmada (tövbə və iman), istərsə təqdis edilmədə (mömin həyat) həm Allah, həm də insan fəal iştirak edir. Bu son metaforaya Paulun yazılarında tez-tez rast gəlinir. İmanlılar gecə paltarlarını soyunub döyüş üçün zireh və silahlara bürünməlidirlər (müq. et. Ef. 4:22-25; Kol. 3:10,12,14). Biz gündəlik ruhani döyüşlərə hazırlaşan məsihiçi əsgərlərlik (müq. et. Ef. 6:10-18). NIDNTT-dəki qeydə bax (Cild 1, ss. 315-316).

■ **"nurun silahları"** Yəqin ki, Yeş. 59:17-yə istinad edilir. İmanlılar əzmkarlıqla salehliyin zireh və silahlarına bürünməlidirlər (müq. et. 2Kor. 6:7; 10:4; Ef. 6: 11,13; 1Sal. 5:8). İmanlılar Allahın silahlarına bürünə bilərlər, lakin

1. öz ehtiyaclarını dərk etməlidirlər
2. Allahın təminatını dərk etməlidirlər
3. özləri qəti niyyətlə bunları öz gündəlik fikir və həyatlarına tətbiq etməlidirlər

Hər gün ruhani mübarizə gedir! Bax: Klinton F. Arnold, "Ruhani müharibə haqqında üç həyati sual" (*Three Crucial Questions About Spiritual Warfare* by Clinton Arnold).

13:13 "ləyaqətlə həyat sürək" Bu, AORİST MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİDİR, hərfi tərcümədə "gəzək". Bu ifadə ibrancə həyat tərzini mənasında işləndirirdi (müq. et. Ef. 4:1,17; 5:2,15). Paul onu 33 dəfədən çox işlədib.

Bu ayədəki günahlar üç cüt şəkildə sadalanmışdır. Cüt sözlərin mənalari üst-üstə düşür. Ola bilər, bunlar sinonim olaraq nəzərdə tutulmuşdur. Bax: Rom. 1:28-32, XÜSUSİ MÖVZU: "ŞƏR VƏ FƏZİLƏTLƏR" (SPECIAL TOPIC: VICES AND VIRTUES)

Bu terminlər Romadakı imanlılar cəmiyyətində imanlı yəhudilər və qeyri-yəhudilər arasındakı münaqişə ilə əlaqəli ola bilər. Qeyri-yəhudilərdən yeni imanlılar (1) bəzi əxlaqsız bütperəst əməllərini davam etdirib və ya (2) Neronun Romada bütün yəhudi ibadəti qadağan edən fərmanı üzündən müvəqqəti olaraq Romanı tərk etmiş və geri qayıtmış imanlı yəhudi rəhbərlərə qarşı lovğa olublar.

■ **"eys-işrətə və sərxoşluğa"** Bütperəstlərin dini mərasimlərində sarxoşluğa bağlı olan cinsi əxlaqsızlıq nəzərdə tutulur. Qal. 5:21-də sadalanan cismani təbiətin günahlarında bu iki söz həmçinin yanaşı durur.

■ **"əxlaqsızlığa və pozğunluğa"** Göründüyü kimi, bu cütdəki sözlərin mənalari üst-üstə düşür. İkinci sözü Əhdi-Cədidə geniş işlənilir (müq. et. Mark 7:22; 2Kor. 12:21; Qal. 5:19; Ef. 4:19; 1Pet. 4:3; 2Pet. 2:7). Birinci cütdə sərxoşluq ön plana çıxırsa, bu cütdə cinsi əxlaqsızlıq önə çıxır.

■ **"münaqişəyə və qısqançlığa"** Bu sözlər insanlar arasındakı münaqişələrə işarə edir (müq. et. Qal. 5:20). Bu, ilk iki cütdəki sözlərin qeyri-münasib davranışının nəticəsi ola bilər. Bunlar məsihçilərə aiddirsə (müq. et. 1Kor. 3:3; Kol 3:8), bütperəstlərin adət etdiyi və imanlıların həyatında son qoyulmalı olan bəzi əməlləri əks etdirir. Lakin kontekstdə bu ayə imanlılara zidd olanı göstərir və bu anlamda bir xəbərdarlıq ola bilər.

13:14 " Rəbb İsa Məsihə bürünün" Bu məcaz İsanın imanlıların üzərinə geydirdiyi padşahlıq paltarını bildirir (mövqe olaraq təqdis edilmə). Bəzi ilahiyatçılara görə burada vəftiz olan adamın geyiminə istinad edilir. İlk dəfə Rom. 13:12-də rast gəlinən bu məcaz, imanlının Məsihdə yeni mövqeyini göstərir. Bundan əlavə, imanlıların Məsihdə yeni mövqeləri sayəsində yeni həyat tərzini (tədrici təqdis edilmə) seçmələrinin vacibliyi vurğulanır (müq. et. Ef. 4:22,24; Kol. 3:8). Qal. 3:27-də bir fakt kimi XƏBƏR FORMASI ilə ifadə olunan bu həqiqət burada bir əmr kimi ƏMR ŞƏKLI (AORIST QAYIDIŞ NÖV) ilə ifadə olunur.

XƏBƏR FORMASI ilə qurulan təsdiq cümləsi və ƏMR ŞƏKLI ilə verilən əmr arasındakı təzad, Məsihdəki mövqeyimiz və o mövqeyə malik olmaq cəhdlərimiz arasındakı təzaddır (Rom. 6:4-dəki Xüsusi mövzuya bax). Biz xilas olan kimi "müqəddəslər" oluruq, lakin eyni zamanda "müqəddəs" olmağa çağırılırdıq. Bu, Müqəddəs Kitabdakı paradokslardan biridir – Məsihdə əvəzsiz olaraq tam şəkildə xilas oluruq və eyni zamanda Məsihə bənzəməyə dəvət olunuruq.

■ **"uymaq fikrində olmayın"** Bu ifadə, İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV ƏMR ŞƏKLİNDƏDİR. Bu qrammatik forma adətən artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. Bundan əlavə nəticə çıxarmaq olar ki, Romadakı məsihçilərdən bəzisi mənəvi cəhətdən qeyri-münasib həyat sürürdü. Bəlkə də onlar hələ bütperəst adətlərindən əl çəkə bilməmişdi.

"Cismani məsihçilik" haqqında Əhdi-Cədid təlimlərini izah etmək çətindir. Əhdi-Cədidin müəllifləri bəşəriyyətin vəziyyətini ağ və qara kateqoriyalar ilə təqdim edir. "Cismani məsihçi" ifadəsi bir-birinə zidd olan iki sözdən ibarətdir. Ancaq bu, Allahın Padşahlığının "artıq gəlib, lakin hələ gəlməyib" olması ilə bağlı bir gerçəklikdir. Paul insanları üç qrupa ayırır (1Kor. 2:14-3:1):

1. təbiətə yaşayan insanlar (həlak olanlar), 1Kor. 2:14
2. ruhani insanlar (xilas olanlar), 1Kor. 3:1
3. cismani təbiətə görə yaşayan insanlar (cismani məsihçilər və ya körpə olan məsihçilər), 1Kor. 3:1

■ **"cismani təbiətinizin ehtiraslarına"** Paul günahlı Adəm təbiətimizin hələ davam edən təhlükələrini yaxşı bildirdi (müq. et. Rom. 7; Ef. 2:3), lakin İsa bizə Allah üçün yaşamaq gücünü və arzusunu verir (müq. et. Rom. 6). Bu, davamlı mübarizədir (müq. et. Rom. 8:5-7; 1Yəh. 3:6-9). Bax: Rom. 1:3-dəki Xüsusi mövzu: "Bəşər (*sarx*)".

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Paulun hökumətə dair dedikləri erkən məsihçilər üçün niyə bu qədər radikal səslənib?
2. Məsihçilər hər növ hökumətə tabe olmalıdırmı?
3. Məsihçilər hökumətin qoyduğu qanunun hər tələbinə tabe olmalıdırmı?
4. 1-ci ayə padşahların ilahi hüququnu öyrədirmi?
5. Paul etiqadi cəhətdən yeni təlim öyrədirmi, yoxsa İsanın Mat. 22:21-də dedikləri buna əsas verir?
6. Məsihçilərin bəzi hallarda hakimiyyətə qarşı itaətsiz olmalarına haqq qazandırmaq olarmı (müq. et. Həv. 5:25-32)?
7. 4-cü ayə ölüm cəzası məsələsinə necə aiddir?
8. Məsihçinin vicdanı həmişə düz olurmu (müq. et. Rom. 13:5)?

9. 8-ci ayəyə əsasən, məsihçilər kredit kartlarından heç istifadə etməməlidirmi?
10. 8-ci ayədə məsihçilərin bir-birinə, yoxsa bütün insanlara məhəbbətindən bəhs olunur?
11. Niyə Paul Əhdi-Cədid imanlılarını həvəsləndirmək üçün On Əmrdən istifadə edir?
12. Niyə Paul imanlılarla əlaqədar olaraq bu qədər qorxunc günahları sadalayır?
13. İnsan Rəbb İsa Məsihə necə "bürünür"?

ROMALILARA MƏKTUB 14-CÜ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Qardaşınızı mühakimə etməyin	Azadlıq qanunu	Məhəbbət başqalarının tərəddüdlərinə hörmətlə yanaşır	Başqalarını mühakimə etməyin	Tərəddüd edənlərə qarşı mərhəmət
14:1-12	14:1-13	14:1-4 14:5-6 14:7-9 14:10-12	14:1-4 14:5-12	14:1-12
Qardaşınızın bürüməsinə səbəb olmayın	Məhəbbət qanunu		Başqalarının yıxılmasına səbəb olmayın	
14:13-23	14:14-23	14:13-23	14:13-18 14:19-23	14:13-21 (14:22-15:6) 14:22-23

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüza, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

1-12-Cİ AYƏLƏRİN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Bu fəsildə müəllif, məsihçi azadlığı və məsuliyyəti ilə bağlı paradoksu balanslaşdırmağa çalışır. Ədəbi vahid olan mətn hissəsi Rom. 15:13-ə qədər davam edir.
- B. Bu fəslin zəminini təşkil edən problem yəqin ki Romadakı imanlılar cəmiyyətində qeyri-yəhudi və yəhudi imanlılar arasındakı münaqişədən ibarətdir (yaxud Paulun Korinfdəki təcrübəsidir). İmana gəlməzdən əvvəl yəhudilər qayda olaraq qanunpərəst, qeyri-yəhudilər isə əxlaqsız olurdu. Yadda saxlayın ki, bu fəsil İsanın səmimi ardıcılıqlarına ünvanlanmışdır. Cismani imanlılara ünvanlanmamışdır (müq. et. 1Kor. 3:1) Hər iki qrupdakı imanlıların ülvə niyyətləri vardır. Hər iki tərəfdə ifratçılıq təhlükəsi də vardır. Bu fəsil nə "ağcaqanadı süzən" qanunpərəstliyə, nə də meydanoxuyucu liberallığa haqq qazandırır.
Yadda saxlayın ki, Paul romalılara Korinf şəhərindən yazırdı. O şəhərdə təfriqəçilik ruhu əsas problem idi, lakin Romada müxtəlif cür imanlılar problem idi.
- C. İmanlılar öz teologiyasını və ya etikasını bütün başqa imanlılara qəbul etdirməkdən özlərini gözləməlidirlər (müq. et. 2Kor. 10:12). Bütün imanlılar nail olduğu nurda gəzməlidir, amma onların teologiyaları avtomatik Allahın teologiyası olmur. Hər imanlı hələ günahın təsiri altında qalır. Biz

Müqəddəs Yazılara, məntiqə və təcrübəmizə əsasən bir-birimizi ruhlandırmalı, bir-birimizə öyüd-nəsihət verməli və təlim öyrətməliyik, amma bunu məhəbbətlə etməliyik. İnsan biliyini artırıdığca heç nə bilmədiyini anlayır (müq. et. 1Kor. 13:12)!

- D. Allahın önündə niyyətlərimiz, başqa imanlıların hərəkətlərini qiymətləndirmənin əsl açarındır. Məsihiçilər bir-biri ilə necə rəftar etdikləri barədə Məsihin önündə hesab verəcəklər (müq. et. Rom. 14:10,12 və 2Kor. 5:10).
- E. Martin Lüter demişdir: "Bir məsihiçi adam hamıdan azaddır, hər şey üzərində Rəbdir və heç kəsə tabe deyildir; və eyni məsihiçi adam hamıdan mütidir, hamının qulu və hamıya tabedir". Müqəddəs Kitabdakı həqiqətlər çox vaxt təzadlı paradoks şəklində təqdim olunur.
- F. Bu çətin, amma həyati mövzuya Rom. 14:1-15:13-də və eləcə də 1Kor. 8-10-da və Kol. 2:8-23-də toxunulur. Bu mövzuda yazılmış və şəxsən mənə faydalı olmuş kitab, Qordon Fi və Duqlas Styuartın "Müqəddəs Kitabı necə oxumaq lazımdır" kitabıdır (Gordon Fee and Douglas Stuart, *How To Read the Bible For All Its Worth*), ss. 75-86.
- G. Qeyd edək ki, səmimi imanlılar arasındakı plüralizm pis bir şey deyildir. Hər imanlının güclü və zəif cəhətləri vardır. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməli, həmişə Ruhdan və Müqəddəs Kitabdən daha çox nur qəbul etməyə hazır olmalıdır. Hər şeyi tutqun gördüyümüz bu həyatda (1Kor. 13:8-13) bir-birimizi inkişaf etdirmək üçün məhəbbət (Rom. 14:15) və sülh (Rom. 14:17,19) ilə davranmaq vacibdir.
- H. Paulun bu qrupları adlandırdığı "güclü" və "zəif" terminləri bizə başqa cür gəlir. Paul bir qrupun digərindən üstün olduğunu nəzərdə tutmayıb. Hər iki qrupda səmimi məsihiçilər var idi. Biz başqa məsihiçiləri özümüze bənzətməyə çalışmamalıyıq! Məsihdə bir-birimizi qəbul etməliyik!
- İ. Bu söhbəti belə təsvir etmək olar:
1. Allah sizi Məsihdə qəbul etdiyinə görə siz də bir-birinizi qəbul edin (müq. et. Rom. 14:1,3; 15:7);
 2. Məsih yeganə Sahibimiz və Həkimimiz olduğuna görə siz də bir-birinizi mühakimə etməyin (müq. et. Rom. 14:3-12);
 3. məhəbbət şəxsi azadlıqdan daha önəmlidir (müq. et. Rom. 14:13-23);
 4. Məsihdən nümunə götürərək başqalarının inkişafı və xeyri üçün öz hüquqlarınızdan imtina edin (müq. et. Rom. 15:1-13).

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 14:1-4

¹İmanı zəif olanı qəbul edin, amma onun fikirləri ilə mübahisəyə girişməyin. ²Biri inanır ki, hər şeyi yeyə bilər, amma imanı zəif olan yalnız tərəvəz yeyir. ³Yeyən yeməyə xər baxmasın, yeməyə də yeyəni mühakimə etməsin. Çünki Allah onu qəbul edib. ⁴Sən kimsən ki, başqasının xidmətçisini mühakimə edirsən? O xidmətçini haqlı yaxud haqsız çıxarmaq ixtiyarı ağasına məxsusdur. Xidmətçi haqlı çıxacaq, çünki Rəbb onu haqlı çıxarmağa qadirdir.

14:1

NASB	"İndi qəbul edin"
NKJV	"Qəbul edin"
NRSV, TEV	"Xoş qəbul edin"
NJB	"Xoş qəbul edin"

Bu, İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV ƏMR ŞƏKLİDİR (müq. et. Rom. 15:1). Mübtədanın ön plana çıxdığı davamlı bir əmrdir. Yunanca FEİLİN içindəki "siz" ƏVƏZLİYİ ingilis dilində yazılmayıb, ancaq nəzərdə tutulub və "güclü" məsihiçilərə aiddir (müq. et. Rom. 15:1). Romadakı imanlılar cəmiyyətində iki qrup olduğuna işarə edilir. Bunlar (1) münaqişədə olan imanlı yəhudilər və qeyri-yəhudilər (müq. et. Rom. 15:7-21) və ya (2) müxtəlif xarakter tipli insanlardır. Kontekstdə yalnız həqiqi, səmimi imanlılardan söhbət gedir; onlardan bəzisi imanda güclü, bəzisi isə zəifdir. Burada iman deyildikdə Müjdənin və onun insanı yeniləyən, azad edən təsirinin başa düşülməsi nəzərdə tutulur.

NASB, NKJV "imanı zəif olan"
NRSV, TEV "imanı zəif olanlar"
NJB "Bir adamın imanı yetərinə güclü deyilsə"

Bu fraza yunanca mətnə vurğu məqsədilə cümlənin başına çəkilməmişdir. Hərfi tərcümədə "imanda zəif olan". İNDİKİ ZAMAN bu xüsusiyyətin həyat təzi olmasını önə çıxarır. Qanunpərəst zehniyyətdən söhbət gedir. Bu fəsildə öz vicdanında həddindən artıq tərəddüd edən məsihiçi imanlı üç cəhətdən təsvir olunur:

1. bəzi yeməklərin qadağan edilməsi (müq. et. Rom. 14:2,6,21)
2. xüsusi günlərə əhəmiyyət verilməsi (müq. et. Rom. 14:5-6)
3. şərabın qadağan edilməsi (müq. et. Rom. 14:17,21)

Eyni tip insandan Rom. 15:1 və 1Kor. 8:9-13; 9:22-də bəhs olunur. Özünü güclü və ya zəif məsihiçi qrupuna aid etməyə tələsməyin. İmanlılar çox vaxt bir cəhətdən güclü, digər cəhətdən isə zəif olurlar.

Qal. 4:9-10-da və Kol. 2:16-23-də Paul bu məsələlərə çox fərqli münasibət göstərir. Bu mətnlərdə yalançı müəllimlərin rəftarları və təlimləri əksini tapır. Romalıları Məktubda isə vicdanlarından həddindən artıq tərəddüd edən səmimi imanlılardan söhbət gedir.

Bir çox şərhçilər düşünür ki, "imanı zəif olanlar" deyildikdə yəhudi imanlılar (yəni imanlıları yəhudiləşdirməyə çalışanlar) və onların rabbinik ənənəyə (yəni Talmuda) görə Musanın Qanununa riayət etməsi nəzərdə tutulur. Bu fikir "imanı zəif olanlar"ın yuxarıdakı 1-ci və 2-ci cəhətlərinə uyğun gəlir, 3-cü cəhətinə isə uyğun gəlmir. Bu səbəbdən, mənəcə, müəyyən xarakter tipi bu kontekstə daha uyğundur. Ehtimal ki, hələ öz keçmiş ənənələrinin təsiri altında qalan yəhudi və ya qeyri-yəhudi imanlılardan söhbət gedir!

XÜSUSİ MÖVZU: "ZƏİFLİK" (SPECIAL TOPIC: WEAKNESS)

NASB "lakin onun görüşlərini mühakimə etmək məqsədilə deyil"
NKJV "lakin şübhəli şeylər barədə mübahisə etmək üçün deyil"
NASB "lakin görüşlər üstündə çəkişmək üçün deyil"
TEV "lakin onların şəxsi görüşləri barədə onlarla mübahisə etməyin"
NJB "mübahisəyə girişmədən"

İmanlılar, müxtəlif fikirdə olduqları başqa imanlıları dəyişdirməyə çalışmadan qəbul etməlidirlər! Bunun üçün imanlılara məcburən eyni olmaq deyil, vicdan azadlığı əsasında ünsiyyətdə olmaq lazımdır. Bütün imanlılar kamilləşmə prosesindədir. Ruhun işləyib onları yetkinləşdirməsi üçün vaxt lazımdır və hətta yetkinlikdə belə onların hamısı eyni fikirdə olmayacaqlar.

14:2 Bu ayədə sağlamlıq üçün deyil, dini məqsədlərlə tutulan pəhrizdən söhbət gedir. Yeməklə bağlı olan bu problemin iki mümkün mənbəyi ola bilər: (1) yəhudilərin yemək qaydaları (müq. et. Lev. 11) və ya (2) başqa millətlərin bütllərə təqdim olunan qurbanlıq ətləri (müq. et. 1Kor. 8-10). İsa yeməyin insanı murdarlamadığını öyrətmişdir (müq. et. Mat. 15:10-20; Mark 7:14-23). Peterin Həv. 10-cu fəsildə Korneliyə dair görüntüsü də bu həqiqəti öyrədir.

14:3 "Yeyən yeməyənx xor baxmasın" "Xor baxmasın" (hərfi tərcümədə "həqarətlə saymasın") ifadəsi, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLİNDƏ olan *ezoutheneō* sözü və İNKAR ƏDATINDAN ibarətdir; bu qrammatik forma adətən artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir.

"Həqarət" sözü "yüngül hesab etmək" və ya "dəyərsiz saymaq" mənasına gəlir (müq. et. Rom. 14:10; Luka 18:9; 1Kor. 6:4; 16:11; 2Kor. 10:10; Qal. 4:14; 1Sal. 5:20). İmanlılar özlərini saleh sayaraq qürurlanmaqdan özlərini gözləməlidirlər. İmanı güclü olanlar imanı zəif olanları mühakimə etməməlidirlər.

■ **mühakimə**" Bu, İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLİDİR; adətən artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. İmanı zəif olanlar özləri ilə razılışmayan bacı-qardaşlarının hərəkətlərini mühakimə etməkdən əl çəkməlidir.

■ **" Çünki Allah onu qəbul edib"** Bu, AORİST QAYIDIŞ NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Rom. 14:1-də eyni söz ("qəbul etmək") işlənir. İmanlılar bir-birini qəbul etməlidirlər, çünki Allah da onları Məsih vasitəsilə qəbul etmişdir (15:7). Kontekstdə Rom. 14:3 birbaşa tərəddüd edənlərə, imanı zəif olan məsihiçilərə ünvanlanmışdır.

14:4 "Sən kimsən" Yunan dilində bu, gücsüz qardaş və ya bacılara ünvanlanan emfatik bir ifadədir.

☐ **"xidmətçi"** Bu söz, *oiketēs*, "ev" mənasına gələn *oikos* sözündən törəmişdir və beləcə ev xidmətçisini və ya ev qulluqçusunu bildirir (müq. et. Luka 16:13; Həv. 10:7; Rom. 14:4; 1Pet. 2:18). Bu söz Septuagintada da həmin mənada işlənir (müq. et. Yar. 9:25; 27:37; 44:16,33; 50:18). Əhdi-Cədidə qul və ya xidmətçi mənasında daha çox işlənən söz *doulos*-dur ki, bu söz də ev xidmətçilərini və ya ev qulluqçularını bildirir bilirdi.

Paul burada deyir ki, hər imanlı Məsihin qulu/xidmətçisidir. İsa onların "ağası"dır – yalnız O onlara istiqamət verəcək və bütün əməlləri və niyyətlərinə görə onardan hesab soracaqdır (müq. et. 2Kor. 5:10).

☐ **"O xidmətçini haqlı yaxud haqsız çıxarmaq ixtiyarı ağasına məxsusdur"** Kontekstdə Paul həddindən artıq tərəddüd edənlərdən danışır, lakin bu söz yəqin ki hər iki qrupa aiddir. İmanlılar gərək öz gözlərindən tirləri çıxarsınlar (müq. et. Mat. 7:1-15).

☐ **"Xidmətçi haqlı çıxacaq, çünki Rəbb onu haqlı çıxarmağa qadirdir"** Bu, əla bir vəd idi (müq. et. Rom. 5:1-2; Yəhd. 24-25). Bunun üçün hər imanlının da Allahla birgə işləməsi vacibdir (müq. et. 1Kor. 15:1-2). Bax: Rom. 5:2, Xüsusi mövzu: "Dayanmaq" (Special Topic: Stand).

Bu ifadənin yunanca əlyazmalarda fərqli variantları vardır. D, F, G, 048 və 0150 unsial əlyazmalarının və eləcə də Vulqatanın əsasında yerinə yetirilən NKJV tərcüməsində "Allah" (*Theos*); P⁴⁶, Ⓝ, A, B, C və P əlyazmalarında isə "Rəbb" (*kurios*) yazılmışdır. UBS⁴ "Rəbb" variantını "tam əminlik" (A) olaraq qiymətləndirir.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 14:5-9

⁵Kimsə bir günü o biri gündən üstün sayır, başqası isə hər günü eyni sayır. Qoy hər kəs öz fikrinə əmin olsun. ⁶Bir günü fərqləndirən adam onu Rəbb üçün fərqləndirir. Yeyən Rəbb üçün yeyir, çünki Allaha şükür edir. Yeməyən də Rəbb üçün yemir və Allaha şükür edir. ⁷Çünki bizim heç birimiz özümüz üçün yaşamırıq və özümüz üçün ölmürük. ⁸Yaşayırıqsa, Rəbb üçün yaşayırıq, ölmürüksə, Rəbb üçün ölmürük. Buna görə yaşasaq da, ölsək də Rəbbə məxsusuq. ⁹Çünki Məsih ona görə ölüb yenə yaşadı ki, həm ölümlərin, həm də yaşayanların Rəbbi olsun.

14:5 "Kimsə bir günü o biri gündən üstün sayır" Bəzi insanlar hələ də təqvimə çox böyük əhəmiyyət verirlər (bəzi günləri, dini bayramları qeyd edirlər, müq. et. Qal. 4:10; Kol. 2:16-17). Bütün günlər bərabər şəkildə Allaha məxsusdur. Xüsusi günlər yoxdur. "Dünyəvi" və "müqəddəs" günlər yoxdur. Hər gün müqəddəsdir!

☐ **"Qoy hər kəs öz fikrinə əmin olsun"** Bu cümlə, İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV ƏMR ŞƏKLİNDƏDİR. Bu, müxtəlif fikirdə olan imanlılarla sülh üçün əsasdır. İmanlıların şəxsi fikirləri öz davranışları üçün əsasdır (müq. et. Rom. 14:23), lakin bütün başqa imanlılar üçün əsas deyildir. Allah mənim teologiyamın hüduqları içində yaşamaz. Mənim teologiyam Allahın teologiyasından fərqli ola bilər!

14:6 "Rəbb üçün" YÖNLÜK HALDA olan bu ifadə Rom. 14:6-da üç dəfə və Rom. 14:8-də iki dəfə işlənmişdir. Səmimi imanlılar öz istədikləri kimi, öz konfessiyası və ya ailəsinin ənənələrinə və ya öz fikirlərinə görə heç nə etməməli, lakin hər şeyi "Rəbb üçün" etməlidirlər (müq. et. Ef. 6:7 və Kol. 3:23)!

14:7 "Çünki bizim heç birimiz özümüz üçün yaşamırıq" Heç bir məsihçi okeandakı bir ada kimi əlahiddə yaşamır. Məsihçilər hər şeydən əvvəl Məsih üçün yaşayırlar (müq. et. Rom. 14:8). İmanlıların hərəkətləri başqalarına təsir edir. Onlar böyük ruhani ailənin bir hissəsidir. Buna görə də onlar məhəbbət ilə öz azadlıqlarını məhdudlaşdırmalıdırlar (müq. et. 1Kor. 10:24,27-33). Başqalarının da azad olmaq üçün böyümələrinə imkan verməlidirlər. Qanunpərəstlik, hər kəsin eyni olmasına və beləcə özünü saleh saymasına gətirib çıxarır, bu isə Allahdan deyildir. İsanın ən sərt sözləri və mühakimələri özlərini saleh sayan fariseylərə ünvanlanmışdır.

14:8 "Yaşayırıqsa... ölmürüksə" Bunların ikisi də mümkün gələcək hərəkəti bildirən ÜÇÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏLƏRİDİR. İmanlılar mümkün olan hər vəziyyətdə Rəbbə xidmət edirlər (müq. et. Ef. 6:7; Kol. 3:23)!

14:9 "həm ölümlərin, həm də yaşayanların Rəbbi" Bu sözlər qeyri-adi sırada durur. Ehtimal ki, bunda İsanın ölümü və dirilməsi əks olunur. İndi İsa hər iki aləmdə ixtiyar Sahibidir.

Bu həqiqət, məsihçilərin özləri üçün deyil, başqa imanlılar üçün yaşamalarının teoloji əsasıdır. Məsihçilər özlərinə məxsus deyillər, bəla qiymətə satın alınmışlar. Artıq günahın qulu deyil, Allahın qulu olsunlar deyə onların günahı üçün ölmüş olan İsanın xidmətçiləridirlər (müq. et. Rom. 6). İmanlılar öz eqosentrik arzularına münasibətdə ölərək İsanın fədakar məhəbbətini nümayiş etdirməlidirlər (müq. et. 2Kor. 5:14-15; Qal. 2:20; 1Yəh. 3:16).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 14:10-12

¹⁰Bəs sən nə üçün qardaşını mühakimə edirsən? Yaxud nə üçün qardaşına xor baxırsan? Axı biz hamımız Allahın hökm kürsüsünün qarşısında dayanacağıq. ¹¹Çünki yazılıb: «Rəbb deyir: Varlığımıza and içdim, Hər diz önümdə çökəcək, Hər dil Allah olduğumu bildirəcək». ¹²Beləcə hər birimiz özü üçün Allaha hesabat verəcək.

14:10 "Bəs sən" Bu sözlər vurğu məqsədilə cümlənin başına çəkilmişdir.

■ Rom. 14:10-dakı iki sual Rom. 14:1-12-nin diqqət mərkəzindədir. Rom. 14:3-də haqqında danışılan iki qrup yenə qarşılaşdırılır. Bir qrup o birini "mühakimə edir", ona "xor baxır". Hər iki davranış "qullar" üçün qeyri-münasibdir! Onların ağası İsa Məsih, "mühakimə etməyə" və "xor baxmağa" haqqı olan yeganə Şəxsdir. Mühakimə edən imanlı (1) özünü Allah kimi aparır və (2) onun mühakiməsi əsassız və nöqsanlı olur.

■ **"biz hamımız Allahın hökm kürsüsünün qarşısında dayanacağıq"** Eyni həqiqət 2Kor. 5:10-da təsvir olunub. İmanlılar bir-biri ilə necə rəftar etdikləri barədə Rəbbə hesab verəcəklər. İsa İlahi Hakim olaraq çıxış edəcək (müq. et. Mat. 25:31-46).

NKJV-də "Məsihin hökm kürsüsü" yazılmışdır. KJV-nin əsaslandırıldığı yunanca əlyazmalar, qədim unsial əlyazmalar \aleph ² və C²-nin erkən düzəldilmiş versiyalarıdır. *Theos* \aleph , B, C, D, F və G əlyazmalarında yer alır. Yəqin ki, əlyazmaları köçürən şəxslər mətni 2Kor. 5:10-a uyğun olaraq dəyişdirmişlər. Həmçinin ola bilər ki, əlyazmaları köçürən şəxslər erkən dövrdə Məsih haqqında "adopsionizm" adındakı yanlış fikrə qarşı çıxmaq məqsədilə bu ayəni dəyişdiriblər. Göründüyü kimi, mətni daha ortodoksal hala gətirmək üçün düzəldilmiş bir neçə mətn variantı mövcuddur (bax: Bart D. Erman, "Müqəddəs Yazıların ortodokslar tərəfindən təhrif edilməsi" – Bart D. Ehrman, *The Orthodox Corruption of Scripture*, Oxford University Press, 1993), ss. 90-91. UBS⁴ *Theos-u* "B" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (yüksək əminlik).

14:11 "Çünki yazılıb" Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Allahdan ilham almış Əhdi-Ətiq sitatlarını təqdim etmək üçün istifadə olunan xüsusi bir ibrani idiomu idi. Bu, həmçinin Fil. 2:10-11-də sitat gətirilmiş Yeş. 45:23-ə istinaddır.

■ **"Varlığımıza and içdim"** Hərfi tərcümədə "Nə qədər ki Mən varam". Burada Allahın əhd adı YAHVE üzərində bir kəlmə oyunu vardır. YAHVE ibrancə "var olmaq" FELİNİN bir formasıdır (müq. et. Çıx. 3:14). O, əbədiyyən var olan, yeganə həyat mənbəyi olan Allahdır. Buna görə O, Öz varlığına and içir. Bax: Rom. 9:29-da Xüsusi mövzu: "Allahın adları".

14:12 "Beləcə hər birimiz özü üçün Allaha hesabat verəcək" Məsihçilər mühakimə ediləcəklər (müq. et. 2Kor. 5:10) və qardaşlarını mühakimə edənlər də o mühakimədən keçəcəklər. Bəzi qədim yunanca əlyazmalarda "Allaha" sözü yoxdur. Bunun nəzərdə tutulduğu kontekstdən aşkar olur. Ola bilsin, bu variant Rom. 14:10-dakı variant təsir edir. UBS⁴ bu sözün daxil edilməsini (\aleph , A, C, D variantları) "C" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (qərar vermək çətinidir).

ROM. 14:13-23-İN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Məsihçilərin bir-biri ilə necə rəftar etmələri mövzusu Rom. 14:1-12-də başlamışdır. Bu mövzunun əsasında duran həqiqət budur ki, məsihçilərin yeganə sahibi və hakimi olan Məsih hər iki qrupu qəbul etdiyinə görə onlar da hər növ məsihçiləri qəbul etməlidirlər. Çox vaxt bir qrupun keçmiş tarixi, xarakter tipi, valideynləri, öz zövqləri, təcrübələri və s. səbəbilə önəmli saydığı ruhani şeylər Allah üçün önəmli deyildir.

- B. Məsihçi azadlığı və məsuliyyəti barədəki söhbətin ikinci hissəsində bu mövzuya başqa nöqtəyi-nəzərdən yanaşılır. Bu ayələrdə imanlının Məsihdə Allaha bəslədiyi məhəbbət onu başqa məsihçiləri sevməyə həvəsləndirir. İsa Öz canını imanlılar üçün fəda etdiyi kimi onlar da başqaları (yəni İsanın yolunda öldüyü başqa imanlılar) üçün öz azadlıqlarından imtina etməlidirlər (müq. et. 2Kor. 5:13-14; 1Yəh. 3:16). Məsihçi həyatında əsas həvəsləndirici amil olan məhəbbətin ön plana çıxmasını, Rom. 13:8-10-da imanlının imansızlarla rəftarında da görmək olar.
- C. Fiziki dünyada hər şeyin təmiz olduğu həqiqəti, bəzi məsihçilərə çox çətin gəlir. Bəzən imanlılar öz günahları üçün hansısa "şey"ləri təqsirləndirir (məs., "şeytani içki"). Paul hər şeyin təmiz olduğunu təkrar deyir (müq. et. Rom. 14:14,20; 1Kor. 6:12; 10:25-26; 1Tim. 4:4; Tit. 1:15). Onun dediyi, Mark 7:18-23-də İsanın yemək haqqında dediyinə uyğun gəlir. Təmiz və murdar yeməklər, Həv. 10:15-də Allahın Kornelini qəbul etdiyini Peterə göstərmək üçün istifadə olunan bir misaldır.
- D. Bu mətn başlıca olaraq "güclü qardaş" a ünvanlanıb. Paul "hər şey təmizdir" yarım-həqiqətini qəbul edir, amma buna əlavə edir ki, hər şey Allahın ailəsini inkişaf etdirməyə xidmət etməlidir (müq. et. 1Kor. 6:12; 10:23). Güclü qardaşın azadlığı başqa məsihçiləri məhv edə bilər. İmanlılar, Məsih vasitəsilə və Məsih üçün o biri imanlıların keşikçiləridir.
- E. Çox maraqlıdır ki, Paul "gücsüz qardaş"ın ruhən yetişməkdə olduğunu və zamanla dönüb "güclü qardaş" olacağını demir, nəzərdə belə tutmur. Burada lütfdə böyüməkdən heç söhbət getmir, müxtəlif fikirlə məsihçilər arasında məhəbbətin üstünlüyündən söhbət gedir. İmanlıların bu və ya digər qrupa daxil olması "doğru" yaxud "yanlış" fikirdə olduqlarına görə deyildir, daha çox hər imanlının xarakter tipinə, dini təhsilinə və şəxsi təcrübəsinə görədir. İmanlının vəzifəsi başqalarını dəyişdirmək deyil, o biri qrupda olanlara sevgi və hörmət bəsləməkdir. Bu, düşüncə deyil, ürək məsələsidir. Allah hər iki qrupda olan bütün insanları sevir, qəbul edir və onlar üçün Öz Oğlunu vermişdir.

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 14:13-23

¹³Buna görə də daha bir-birimizi mühakimə etməyə, əksinə, qərara alın ki, heç bir qardaşın önünə onu bürədən yaxud pis yola çəkən bir şey qoymayasınız. ¹⁴Rəbb İsada olaraq əminəm ki, heç bir şey özlüyündə murdar deyil. Amma nəyisə murdar sayan adam üçün o şey mürdardır. ¹⁵Əgər sən qardaşın yediyin bir şeydən ötrü kədərlənirsə, onda sən məhəbbətə görə həyat sürmürsən. Uğrunda Məsihin öldüyü adamı öz yeməyinə görə həlakə təslim etmə. ¹⁶İmkan verməyin ki, sizin yaxşı hesab etdiyiniz bir şey pislənsin. ¹⁷Çünki Allahın Padşahlığı yemək-icməkdən ibarət deyil, Müqəddəs Ruhda salehlik, sülh və sevincdən ibarətdir. ¹⁸Kim beləcə Məsihə qulluq edirsə, Allahı razı salır və insanların da rəğbətini qazanır. ¹⁹Beləliklə, özümüzü sülh gətirən və bir-birimizi inkişaf etdirən işlərə həsr edək. ²⁰Qidaya görə Allahın işlərini pozma! Hamısı təmizdir. Amma yeməyi ilə başqasının bürəməsinə səbəb olan adam pislik edir. ²¹Ət yeməyərək, şərab içməyərək qardaşının bürəməsinə səbəb olmayan isə yaxşılıq edir. ²²Bu məsələlərdə etiqadını Allahın önündə öz ürəyində saxla. Seçdiyi bir işdə özünü mühakimə etməyən adam nə bəxtiyardır! ²³Amma bir yeməyə şübhə edən adam o yeməyi yeyirsə, məhkum olur. Çünki gördüyü iş imana əsaslanıb və imana əsaslanmayan hər şey günahdır.

14:13 "bir-birimizi mühakimə etməyə" İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİNDƏN ibarət olan bu fraza artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir; xəbərdarlıq deyil, qadağandır. Rom. 14:16-ya çox bənzəyir. Paulun Rom. 14:1-12-də 5 dəfə istifadə etdiyi "mühakimə etmək" terminindən burada, Rom. 14:13-23-də, daha dörd dəfə istifadə edilir.

XÜSUSİ MÖVZU: "MÜHAKİMƏ (MƏSİHÇİLƏR BİR-BİRİNİ MÜHAKİMƏ ETMƏLİDİRMI?) (SPECIAL TOPIC: JUDGING (SHOULD CHRISTIANS JUDGE ONE ANOTHER?))

■ "heç bir qardaşın önünə onu bürədən yaxud pis yola çəkən bir şey qoymayasınız" Bu, İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV İNFİNİTİVİDİR; artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. Eyni həqiqət Rom. 14:21 və 1Kor. 8:9-da təsdiq edilir.

"Büdrədən" olaraq tərcümə olunmuş söz yolda insanın büdrəyib-yıxılmasına səbəb olan bir şeyi bildirir. "Pis yola çəkən bir şey" hərfi tərcümədə bir heyvanı tutmaq üçün qurulmuş tələni bildirir.

Məsihciliyin kollektiv bir aspekti vardır. Biz başqa imanlıların keşikçiləri, ruhlandırıcıları və dostlarıyıq. İman, ailə deməkdir!

14:14

NASB "Bilirəm və Rəbb İsaada əminəm"

NKJV "Bilirəm və Rəbb İsa tərəfindən əmin edilmişəm"

NASB "Bilirəm və Rəbb İsaada inandırılmışam"

TEV "Rəbb İsa ilə birliyim məni inandırır"

NJB "İndi mən, əlbəttə, lap əla dərk edirəm və Rəbb İsa üçün danışırım"

Bu, *oida* sözünün BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV formasıdır; bu forma BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASI ilə birlikdə İNDİKİ ZAMAN mənasında işləyirdi. Hərfi tərcüməsi: "Bilməkdə davam edirəm və əmin edilmişəm və əmin olmaqda davam edirəm". Rom. 14:5b-də və 22-23-dəki həqiqət burada təkrar edilir. İmanlıların ruhani şeylərə dair anlayışları Müqəddəs Ruh vasitəsilə İsa ilə münasibətlərindən qaynaqlanır. Onlar nail olduqları nurda yaşamağıdır.

▣ **"ki, heç bir şey özlüyündə murdar deyil"** Eyni həqiqət Həv. 10:9-16-da bildirilir. Şeylər pis olmaz, insanlar pis olurlar. Heç bir məxluq öz-özlüyündə şər deyildir (müq. et. Rom. 14:20; Mark 7:18-23; 1Kor. 10:25-26; 1Tim. 4:4 və Tit. 1:15)!

▣ **"Amma nəyisə murdar sayan adam üçün o şey murdardır"** Murdar dini anlamda napak deməkdir. İmanlılar öz vicdanları ilə əməllərini qiymətləndirməlidirlər (müq. et. Rom. 14:5,22-23). Hətta əgər bir məsələ və ya bir iş haqqında yanlış təsəvvürləri olsa belə, Allahın önündə nail olduqları nurda gəzməlidirlər. Və onlar, ələlxüsus tam aydın olmayan mövzularda, "öz nurları"na əsasən başqa imanlıları mühakimə etməməlidirlər (müq. et. Rom. 14:1,3,4,10,13).

14:15 "Əgər sən qardaşın yediyin bir şeydən ötrü kədərlənirsən" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqteyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədii məqsədlərinə xidmət edən bir ifadədir. Həyat tərzimizi müəyyən edən, hüquqlar deyil, məhəbbətdir; azadlıq deyil, məsuliyyətdir.

Burada ya (1) yəhudilərin yemək qaydalarından (müq. et. Lev. 11), ya da (2) bütələrə təqdim olunan qurbanlıq ətlərindən (müq. et. 1Kor. 8-10) bəhs olunur. 20-ci ayədə bu həqiqət açıqca ifadə olunur.

▣ **"sən məhəbbətə görə həyat sürmürsən"** Buna çox vaxt "azadlıq qanunu" (müq. et. Yaq. 1:25; 3:12), "padşahlıq qanunu" (müq. et. Yaq. 2:8) və ya "Məsihin qanunu" (müq. et. Qal. 6:2) deyilir. Yeni əhdin özünəməxsus məsuliyyətləri və qayda-qanunları vardır!

NASB, NKJV "Uğrunda Məsihin öldüyü adamı öz yeməyin ilə həlak etmə"

NRSV "Qoyma ki, sən yediklərin, uğrunda Məsihin öldüyü adamın məhvini səbəb olsun"

TEV "Qoyma ki, sən yediyin yeməklər, uğrunda Məsihin öldüyü şəxsi məhv etsin"

NJB "Əgər bu, uğrunda Məsihin öldüyü adamın yıxılmasına səbəb olursa, sən öz istədiyini yeməkdə qətiyyənlə azad deyilsən"

Burada İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN ƏMR ŞƏKİLİ işləyir; belə forma adətən artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. Bu, çox qüvvətli bir frazadır. Bəzi məsihcilərin azadlığı başqa məsihcilərin həlak olmasına səbəb olmamalıdır! Həlak deyildikdə o imanlının xilas olmaması nəzərdə tutulmur, lakin sülhünü, əminliyini və effektiv xidmətini itirməsi nəzərdə tutulur. F.F. Bryus "Suallara Cavab" (F. F. Bruce, *Answers to Questions*) ss. 88-89.

"Həlak" – yunanca *lupeō* – sözünün mənası "kədər, iztirab və ya əziyyət vermək"dir (Septuaqintada da eynidir). Paul bu sözü ən çox Korinflilərə 2-ci Məktubunda işlətmişdir (müq. et. 2Kor. 2:2,4,5; 6:10; 7:8,9,11). "Həlak", bunun tərcüməsi üçün həddindən çox qüvvətli sözdür. Orijinal yunan sözü insanın xilasdan məhrum olması mənasına gəlmir, amma insanın öz qənaətinə qarşı hərəkət etdiyinə görə Müqəddəs Ruh tərəfindən ifşa edilməsini bildirir. İmanlının imana əsaslanmayan əməlləri günahdır (müq. et. Rom. 14:23).

14:16

NASB "qoymayın ki, sizin üçün yaxşı olan bir şeydən pis danışsınlar"
NKJV, NRSV "qoymayın ki, sizin yaxşılığınızdan pis danışsın"
TEV "qoymayın ki, sizin yaxşı hesab etdiyiniz bir şey pislənsin"
NJB "siz öz imtiyazınız barəsində güzəştə getməməlisiniz"

Burada İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV ƏMR ŞƏKLI işlənir; belə forma artıq gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. Azadlıq, hər istədiyinizi etməyə haqq qazandırmadığınıza asanlıqla yol açmağa bilər!

Bu ayədəki "yaxşı şey" deyildikdə güclü imanlının əməlləri nəzərdə tutulur. Güclü bir məsihi öz azadlığında zəif imanlılara pis təsir edə biləcək, onlara zərər verməyə biləcək tərzdə özünü aparırsa, onda bu "yaxşı şey" şəraيط olana fürsət verir!

Bu ayədə deyəsən məsihçilərin bir-biri ilə rəftarı deyil, imansızlarla rəftarları ön plana çıxır (müq. et. Rom. 14:18b). "Pislənmək" FƏİLİ, adətən imansızlara dair işlənən "küfr" sözündən törəyir.

14:17 "Allahın Padşahlığı" Romalılarına Məktubda bu ifadə yalnız bir dəfə burada işlənir. İsa bu mövzudan tez-tez danışmışdır. Bu Padşahlıq həm indi burada olan, həm də gələcəkdə tamamlanacaq olan bir gerçəkdir (müq. et. Mat. 6:10).

Məsihin Bədəninin müştərək həyatı, şəxsi azadlıqlardan daha dəyərlidir! Bax: aşağıdakı Xüsusi mövzu.

XÜSUSİ MÖVZU: "ALLAHIN PADŞAHLIĞI" (SPECIAL TOPIC: THE KINGDOM OF GOD)

■ **"Müqəddəs Ruhda salehlik, sülh və sevincdən ibarətdir"** Bu xassələri hər imanyı ayrı-ayrılıqda və imanlılar cəmiyyətinə Müqəddəs Ruh verir. Bunlar Allahın ailəsinin zahiri və daxili xüsusiyyətləridir.

Paul burada "salehlik" sözünü xüsusi bir mənada işlətməmişdir. Rom. 1:17-dəki Xüsusi mövzuya bax. Adətən Paul "salehlik" dedikdə imanlıya sayılan salehliyi, imanlının bağışlanmış olmasının, Məsihdəki mövqeyinin Allah tərəfindən qanuni (hüquqi) şəkildə elan edilməsini nəzərdə tutur (müq. et. Rom. 3:21-31; 4). Günahkar insanlar saleh sayılmaqla kifayətlənməməli, eləcə də dəyişilib saleh olmalıdır. Salehlik həm hədiyyə, həm hədəfdir; həm XƏBƏR FORMASI, həm ƏMR ŞƏKLİDİR; həm iman aktı, həm də iman həyatıdır! Rom. 6:4-dəki Xüsusi mövzuya bax.

14:18 İmanlıların daha zəif imanlılar üçün öz azadlıqlarını məhdudlaşdırması Məsihin Özünə bir xidmətdir. İsanı sevdiyimizi təsdiq etməyimizin ən gözəl yolu, uğrunda öldüyü insanları sevmək, qayğılarına qalmaq və qorumaqdır.

■ **"insanların da rəğbətini qazanır"** Ola bilsin, bu ifadə onu göstərir ki, məsihçilərin bir-birini sevməsi imansızlara xidmət və şəhadət üçün yol açmağa bilər (müq. et. Rom. 14:16; 2Kor. 8:21; 1Pet. 2:12). İmanlıların öz aralarında bir-biri ilə rəftarı, ya müsbət, ya da mənfi cəhətdən təsirli şəhadət olur.

14:19 "özümüzü... həsr edək" Bu ifadə ilə tərcümə olunmuş söz, *diōkō*, Septuaqintada tez-tez işlənən və Paulun yazılarında da geniş rast gəlinən Əhdi-Ətiq idiomudur; mənası "səylə izləmək" və ya "əldə etmək üçün cəhd göstərmək"dir. Paulun Rom. 9:30,31; 12:13-də və burada "ardınca getmək, səy göstərmək" mənasında işlətdiyi bu söz Rom. 12:14-də imanlıları təqib edənlər barəsində işlənir (müq. et. 1Kor. 4:12; və özü haqqında: Rom. 15:9; 2Kor. 4:9; Qal. 1:13,23; Fil. 3:6).

Bu, ya İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASIDIR (x, A, B, F, G, L və P əlyazmaları), ya da ƏMR ŞƏKLI mənasında işlənən İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİDİR (C, D əlyazmaları). UBS⁴ bu mətni LAZIM ŞƏKLI olaraq qəbul edir, lakin "D" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (böyük çətinlik).

Məsihçilərin nələrin ardınca getməli (nələrə səy göstərməli) olduğunu qeyd edin.

1. qonaqpərvərlik, Rom. 12:13
2. sülh gətirən və bir-birini inkişaf etdirən işlər, Rom. 14:19
3. məhəbbət, 1Kor. 14:1
4. Məsihə bənzəmə, Fil. 3:12,14
5. bir-birinə və bütün insanlara yaxşılıq etmək, 1Sal. 5:15
6. salehlik, möminlik, iman, məhəbbət, dözümlülük və həlimlik, 1Tim. 6:11
7. təmiz ürəklə Rəbbi çağıranlarla birlikdə salehlik, iman, məhəbbət və sülh, 2Tim. 2:22

■ **"sülh gətirən və bir-birimizi inkişaf etdirən"** İmanlının hər işində məqsədi bu olmalıdır (müq. et. Zəb. 34:14; İbr. 12:14). İnsanın şəxsi azadlığı və teoloji dərrakəsi Məsihin bədəninin sabitliyinə və inkişafına gətirib çıxarmalıdır (müq. et. Rom. 15:2; 1Kor. 6:12; 14:26; Ef. 4:12). Bax: Rom. 15:2-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "İNKİŞAF ETDİRMƏK" (SPECIAL TOPIC: EDIFY).

14:20 "Allahın işlərini pozma" Burada İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLI işlənir; belə forma adətən gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. Bu, çox qüvvətli MÜRƏKKƏB FEİLDİR (*kata + luō*). Paulun yzılarında yalnız üç dəfə işlənmişdir (müq. et. 2Kor. 5:1-də ölüm barəsində; Qal. 2:18-də və burada pozmaq, yıxmaq, məhv etmək mənasında). Rom. 14:19-da "inkişaf etdirmək" əslində hərfi mənada "bina etmək, tikmək"dir, buradakı "pozmaq" da hərfi mənada "yıxmaq, uçurmaq"dır; beləcə burada bir evin tikilməsi və yığılması üzərində kəlmə oyunu vardır.

Bu kontekstdə "Allahın işləri" nə deməkdir? Yetkinlik ola bilməz, lakin "zəif" imanlıların həyatında Ruhun fəaliyyəti ola bilər. Nə bu kontekstdə, nə də 1-ci Korinflilər 8-10-da Paul əsla demir ki, bir qrup başqasının dəyişməsinə kömək etməlidir!

■ **"Hamısı təmizdir"** Rom. 14:14-dəki qeydə bax.

NASB "amma bunlar yeyən və büdrədən adam üçün pisdır"

NKJV "amma büdrəmə ilə yeyən adam üçün pisdır"

NRSV "amma yeməyinlə başqalarının yıxılmasına səbəb olmaq sən üçün yanlışdır"

TEV "amma başqasının günaha batmasına səbəb olacaq bir şey yemək yanlışdır"

NJB "amma bunu yeməyinlə başqasının yıxılmasına səbəb olursansa, onda bu pis olur"

Bu ayə Romalılara Məktubun bu hissəsinin əsas həqiqətidir (müq. et. 1Kor. 10:25-26; Tit. 1:15).

Bütə qurban verilən ətdən söhbət gedir (müq. et. 1Kor. 8-10). Ət mənəvi cəhətdən nə yaxşı, nə pisdır, amma əti qeyri-münasib sayan zəif bir imanlı başqa imanlının ət yediyini görüb ona qoşularaq onunla birlikdə ət yeyəndə, mənəvi cəhətdən neytral olan bir şey pisləyə çevrilir, çünki o adamın Allahın iradəsi haqqındakı fikrinə və vicdanına zidd olur (müq. et. Rom. 14:23).

İngiliscə tərcümələrin əksəriyyətində bu ifadə "güclü qardaş"ın ət yeməsi ilə zəif imanlıya təsir etdiyi mənasını daşıyır. Lakin katolik tərcüməsində (New American Bible) bu ifadə "zəif qardaş"ın nöqtəyi-nəzərindən verilir: "amma bir adamın vicdanına zidd olan yeməyi yeməsi yanlışdır". Kontekstdə birinci variant daha yaxşı görünür, lakin ola bilər ki, bu ifadə qəsdən ikimənəli olaraq yazılıb, necə ki Rom. 14:22-23-də hər ikisindən söhbət gedir.

14:21 Bu, "güclü qardaşlara" deyilən sözdür. Bu, bəzi yeməklərdən və ya içkilərdən "tam imtina" teoloji anlayışı üçün Müqəddəs Kitabda tapılan yeganə əsasdır. Güclü imanlılar öz məsihçi bacı-qardaşları və səmimi axtaranlar (həlak olan insanlar) üçün öz azadlıqlarını məhdudlaşdırmalıdırlar. Bu məhdudyyətlərin çox hissəsi mədəni, regional və/və ya konfessional xarakter daşıyır.

Burada İNKAR ƏDATI ilə işlənən AORİST MƏLUM NÖV İNFİNİTİVLƏRİ "bir işi heç vaxt başlamamaq" mənasını verir. Bəziləri bu AORİST formalarını yalnız müəyyən olaylara aid olaraq şərh edirlər (müq. et. 1Kor. 8-10). Yeyib-içmək, əlbəttə, qadağan edilə bilməz.

14:22

NASB "Malik olduğun iman, Allahın önündə sən öz etiqadın olsun. Doğru hesab etdiyi bir işdə özünü mühakimə etməyən adam bəxtiyardır".

NKJV "İmanın varmı? Allahın önündə öz imanını olsun. Doğru hesab etdiyi bir işdə özünü mühakimə etməyən adam bəxtiyardır".

NASB "Malik olduğun iman, Allahın önündə sən öz etiqadın olsun. Doğru hesab etdikləri işlərə görə özlərini mühakimə etmək üçün heç bir səbəbləri olmayanlar bəxtiyardırlar".

TEV "Onda bu barədə inandıqlarını özün ilə Allah arasında saxla. Doğru bildiyini edərkən özünü təqsirkar hiss etməyənlər nə bəxtiyardır!"

NJB "Öz etiqadını Allahla özün arasında imiş kimi saxla və öz vicdanına qarşı çıxmadan qərarını verə bilən adamı bəxtiyar say".

Bu bir daha onu təsdiq edir ki, imanlılar Müqəddəs Ruhla yönəldilən və Müqəddəs Kitabla məlumatlandırılan vicdanlarına görə yaşamalılardır (müq. et. Rom. 14:5). Onlar nail olduqları nurda gəzməlidirlər, lakin bunu edərkən başqa imanlıların imanına zərər verməməlidirlər. 22-ci ayədə "güclü qardaş"a, 23-cü ayədə isə "zəif qardaş"a aiddir.

22-ci ayənin fərqli əlyazma variantları vardır. Bu ayə sual cümləsi (NKJV) və ya təsdiq cümləsi (NASB, NRSV, TEV və JB) ola bilər.

■ **"seçdiyi"** Hərfi tərcümədə "doğru hesab etdiyi". Rom. 2:18-dəki Xüsusi mövzuu bax.

14:23 "Amma bir yeməyə şübhə edən adam" Bu, İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV FELİ SİFƏTİDİR. Rom. 14:3-dəki həddindən artıq tərəddüd edən məsihçilərdən bəhs olunur.

■ **"məhkum olur"** Bu, *kata* + *krinō*-nun BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR; mənası belədir:

1. "bir şey ilə müqayisədə təqsirkar olaraq göstərmək" (bax: Harold K. Multon, "Reviziya edilmiş analitik yunanca lüğət" - Harold K. Moulton, *The Analytical Greek Lexicon Revised*, s. 216)
2. "məhkumiyət deyil, hökmdən sonra verilən cəza" (müq. et. Rom. 5:16,18; 8:1 [bax: Multon və Milligan, "Yunanca Əhdi-Cədid lüğəti" - Moulton and Milligan, *The Vocabulary of the Greek Testament*, s. 328])

Burada bu söz, adamın öz vicdanına qarşı hərəkət etməsini və bunun nəticəsində Müqəddəs Ruh tərəfindən ifşa edilərək əzab çəkməsini bildirir.

■ **"o yeməyi yeyirsə"** Bu, ÜÇÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR.

■ **"və imana əsaslanmayan hər şey günahdır"** Müqəddəs Kitabda aydın olmayan məsələlərdə günah, qanuna zidd bir hərəkət deyil, vicdanımıza zidd bir hərəkətdir. Biz nail olduğumuz nurda gəzməli və həmişə Ruhdan və Müqəddəs Kitabdən daha çox nur qəbul etməyə hazır olmalıyıq.

İmanlılar, Allahın iradəsi haqqındakı fikirlərinə (bu kontekstdə "iman"ın mənası məhz budur) əsasən hərəkət etməlidirlər. Müqəddəs Kitabda aydın olmayan məsələlər haqqında müxtəlif fikirlərdə olan imanlılar, əks fikirlərinə baxmayaraq hər ikisi də Allahın iradəsində ola bilər.

■ Bəzi yunanca əlyazmalarda Rom. 16:25-27-dəki həmd sözləri 14-cü fəslin axırında yer alır. Bəzi əlyazmalarda bu həmd sözləri hər iki yerdə verilir. Bir papirus əlyazmada, P⁴⁶-da, bu sözlər Rom. 15-ci fəslin sonunda yer alır. Romalılara Məktubun yunanca əlyazma ənənəsində bu həmd nidasının altı fərqli yer variantı vardır. Ətraflı məlumat üçün bax: Bryus M. Metsqer "Yunanca Əhdi-Cədidin mətnşünaslıq baxımından şərh", Birləşmiş Müqəddəs Kitab Cəmiyyətlərinin nəşri (Bruce M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, published by United Bible Societies), ss. 533-536. Müxtəlif nəzəriyyələrin xülasəsi belədir:

1. Origenin dediyinə görə, erkən dövrdə Romada yaşayan bidətçi Markion, Romalılara Məktubdan son iki fəslə çıxarıb. Həmd nidasının Rom. 14-cü fəsildə olması bununla izah edilə bilər.
2. Başqa alimlər fərz edirlər ki, Paul Romalılara Məktubun bir versiyasını (1-14-cü fəsilləri) yazıb Romaya göndərmiş, sonra isə Efesdə də eyni məktuba ehtiyac olduğunu öyrənib və daha geniş versiyasını (1-16-cı fəsillər) göndərmiş. Paulun salamladığı insanlar (Rom. 16) Efesə deyil, Romaya yazdığını göstərir.
3. Rom. 16-dakı salamlar Romaya gedən imanlılar üçün yazılıb, çünki Akila və Priskila Efesdə idi və Romaya qayıtdıqlarından heç bir yerdə bəhs olunmayıb.
4. Həmd nidası orijinalda yox idi və ibadət toplantılarında istifadə etmək məqsədilə əlyazmaları köçürən şəxslər tərəfindən daha sonra əlavə edilib.

R. Vinsent "Sözlərin tədqiqi"ndə (M.R. Vincent, *Word Studies*, Cild 2) maraqlı bir fikir vardır.

"Bütün bu fərziyyələrin əleyhinə şəhadət edən ciddi bir fakt vardır: Paulun hal-hazırda mövcud olan və bilinən bütün əlyazmaları (təqribən üç yüz nüsxə), o cümlədən ən mühüm olanlar, əsaslı surətdə tədqiq edilmişdir və bunların hamısında, bu həmd sözləri istisna edilməklə, bütün fəsillər eyni ardıcılıqla yer almaqdadır" (s. 750).

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. "Zəif" qardaşı təsvir edin. Paul onun yetkin olmadığını nəzərdə tuturmu?
2. Məsihinin azadlığı məsihçi məsuliyyəti ilə necə əlaqəlidir?
3. Təbiətdə hər şey "təmiz"dir, yoxsa mənəvi cəhətdən neytraldır (Rom. 14:14, 20)?
4. Paulun romalılara Korinfdən yazdığını nəzərə alaraq, niyə yemək məsələsi Korinfdə bu qədər əhəmiyyətli idi (müq. et. 1Kor. 8, 10)?
5. Bu fəsildə bilik, azadlıq və məhəbbət arasındakı əlaqəni izah edin.
6. İmanlılar cəmiyyətindəki ünsiyyətimiz nəyə əsaslanmalıdır?
7. Öz şəxsi seçimlərimizi və hərəkətlərimizi nəyə əsaslandırmalıyıq?
8. Bizim hərəkətlərimiz başqalarına necə təsir edir? Bu bizdən nəyi tələb edir?
9. Biz münasib məsihçi etikasını necə müəyyən etməliyik?
10. Müxtəlif fikirlərdə olan yetkin imanlılar Allaha məqbul ola bilərlərmi?

ROMALILARA MƏKTUB 15-Cİ FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Başqa insanları razı salın, özünü də deyil 15:1-6	Başqalarının yüklərini daşımaq 15:1-6	Güclülər zəiflərə dözməlidirlər 15:1-6	Özünü də deyil, başqalarını razı salın 15:1-6	(14:22-15:6)
Yəhudilər və başqa millətlər üçün Müjdə 15:7-13	Birlikdə Allahı izzətləndirin 15:7-13	15:7-13	Başqa millətlərə Müjdə 15:7-12 15:13	15:7-12 15:13
Paulun müjdəçi vəfiziəsi 15:14-21	Yerusəlimdən İllirikuma 15:14-21	Şəxsi qeydlər 15:14-21	Paulun bu qədər cəsarətlə yazmasının səbəbi 15:14-21	Paulun xidməti 15:14-16 15:17-21
Paulun Romanı ziyarət etmək planı 15:22-29	Romanı ziyarət etmək planı 15:22-33	15:22-29	Paulun Romanı ziyarət etmək planı 15:22-29	Paulun planları 15:22-26 15:27-29
15:30-33		15:30-33	15:30-33	15:30-33

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü də, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturuma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

1-13-CÜ AYƏLƏRİN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Rom. 14-də başlayan məsihçi azadlığı və məsuliyyəti mövzusu Rom. 15:1-13-də davam etdirilir.
- B. Rom. 14:1-15:13-dəki söhbəti belə təsvir etmək olar:
 1. Allah sizi Məsihdə qəbul etdiyinə görə siz də bir-birinizi qəbul edin (müq. et. Rom. 14:1,3; 15:7);
 2. Məsih yeganə Sahibimiz və Hakimimiz olduğuna görə siz də bir-birinizi mühakimə etməyin (müq. et. Rom. 14:3-12);
 3. məhəbbət şəxsi azadlıqdan daha önəmlidir (müq. et. Rom. 14:13-23);
 4. Məsihdən nümunə götürərək başqalarının inkişafı və xeyri üçün öz hüquqlarınızdan imtina edin (müq. et. Rom. 15:1-13).
- C. 15:5-6-da Rom. 14:1-15:13-ün ümumi kontekstinin üç məqsədi əksini tapmışdır
 1. bir-biriniz ilə ahəng içində yaşayın

2. Məsihin nümunəsinə görə yaşayın
 3. hamınız birləşib, bir ürəkdən, bir ağızdan Allaha həmd edin
- D. İmanlıların şəxsi azadlığı və kollektiv məsuliyyəti arasındakı təzaddan 1Kor. 8-10-da da bəhs olunur.

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 15:1-6

¹Biz imanı güclü olanlar imanı gücsüz olanların zəifliklərinə dözməliyə və yalnız özümüzü razı salmamalıyıq. ²Hər birimiz yaxşılıq naminə inkişaf etdirmək məqsədi ilə qonşumuzu razı salağ. ³Çünki Məsih də Özünü razı salmadı. Necə ki yazılıb: «Səni təhqir edənlərin təhqirləri altında qaldım». ⁴Bundan əvvəl yazılanların hamısı bizi öyrətmək üçün yazıldı ki, dözümlə və Müqəddəs Yazıların ürək-dirəyi ilə ümidimiz olsun. ⁵Dözüm verən və ürəkləndirən Allah Məsih İsanın istəyinə uyğun olaraq sizə həmfikirlik bəxş etsin ki, ⁶hamınız birlikdə və bir səslə Rəbbimiz İsa Məsihin Atası olan Allahı izzətləndirəsiniz.

15:1

NASB "İndi biz güclü olanlar gücsüz olanların zəifliklərinə dözməliyə"

NKJV "Onda biz güclü olanlar zəiflərin tərəddüdlərinə dözməliyə"

NRSV "Biz güclü olanlar zəiflərin acizliyinə səbir etməliyə"

TEV "Biz imanda güclü olanlar zəiflərə yüklərini taşımaqda kömək etməliyə"

NJB "Biz güclü olanlar zəiflərin şübhələrinə səbir etməyə borcluyuq"

Burada İNDİKİ ZAMAN İNFİNİTİVİ formasında olan iki FEİL, ƏMR mənasında işlənmişdir. Rom. 15-ci fəsildə güclülər və zəiflərdən bəhs olunması, Rom. 14:1-də başlanmış mövzunun burada davam etdirildiyini göstərir. Göründüyü kimi, bu fəsildə Romadakı imanlılar cəmiyyətində və bütün cəmiyyətlərdə

1. Müqəddəs Kitabda aydın olmayan mövzular
2. Əhdi-Ətiqdəki tələblər
3. mənəvi cəhətdən neytral olan mədəni məsələlərə qarşı münasibət ilə əlaqədar olaraq məsihçilər arasındakı münaqişələr əks olunur.

Mənə bu mövzuda çox faydalı olmuş kitab, Qordon Finin "Müjdə və Ruh" kitabıdır (Gordon Fee, *Gospel and Spirit*).

Müasir ingilisdilli oxucular, "güclülər" və "zəiflər" olaraq adlandırılmış iki qrupu istər-istəməz qərəzli şəkildə anlayırlar. Paulun belə niyyəti olmayıb. Güclülər, qayda-qanuna və ya dini mərasimə yönümlü dini həyatdan azad olunmuş qrupdur. Bu adamların Allahla münasibətləri, müəyyən vəzifələri yerinə yetirmələrindən və ya müəyyən qadağaları pozmamaqlarından asılı deyildir. Digər qrup da özlərini büsbütün Məsihə həsr etmiş imanlılardan, məsihçilərdən ibarət idi. Lakin onlar öz keçmiş təcrübələrindən gələn ideyalar vasitəsilə öz inanclarına baxırdılar. Yəhudi imanlılar yəhudiliyin köhnə əhdə aid olan adətlərinə bağlı qalmağa meyli idi. Başqa millətlərdən imana gələnlər də öz köhnə (bütperəst) dini ideyalarını və adətlərini saxlamağa meyli idi. Ancaq Paulun imanlıların bu zehniyyətinə "günah" demədiyinə diqqət yetirin. Paulun dediyinə görə, onlar yalnız öz vicdanlarına qarşı hərəkət etdikdə günah işlədirlər (müq. et. Rom. 15:23).

"Gücsüz" olaraq tərcümə olunmuş *adunatos* sözü (müq. et. Həv. 14:8) eynilə "gücsüz" mənasına gələn *astheneō* sözü ilə əlaqəlidir (müq. et. Rom. 14:1,21; 1Kor. 8:7,10,11,12; 9:22).

Bu mətnə əsasən, məsihçilər başqa məsihçilərə deyinə-deyinə dözməməlidirlər, lakin sevgi ilə bir-birinin "qayğısına qalmalı" və "birgə işləməlidirlər". "Dözmək" sözü həmçinin Yəh. 19:17-də və Luka 14:27-də İsanın "çarmıxını daşması" üçün işlənmişdir. Hillelin liberal məktəbinin müəllimi olan Qamliədən təlim öyrənmiş Paul dindar insanlar arasında meydana gələ biləcək münaqişələrdən aqah idi.

■ **"və yalnız özümüzü razı salmamalıyıq"** Bu, İNKAR ƏDATI ilə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLİDİR; adətən gedən prosesin dayandırılmasını bildirir. Egoentrizm, insanın yetkin olmamasının əlamətidir; Məsihdən nümunə alması (müq. et. Rom. 15:3; Fil. 2:1-11) isə yetkinliyinin əlamətidir. Burada Paul yenə güclü olanlara müraciət edir (müq. et. Rom. 14:1,14,16,21,27). Bu demək deyil ki, imanlıların şərikliyinin bütün məsuliyyəti yalnız güclülərin üzərinə düşürdü. Rom. 14:3, 20, 23; 15:5-6,7-də zəiflərə də müraciət edilir.

15:2 "Hər birimiz... qonşumuzu razı salmaq" Bu "qonşu" başqa məsihçi mənasını verir. Burada imanlının öz əqidələrindən vaz keçməsi nəzərdə tutulmur, lakin aydın olmayan mövzularda öz şəxsi fikirlərində israr etməməsi nəzərdə tutulur. Əsas önəmli olan, Məsihin Bədəninin vəhdəti və böyüməsidir (müq. et. 1Kor. 9:19-23; 10:24-33; Ef. 4:1-16).

NASB "onun inkişaf etməsi üçün"

NKJV "inkişaf etdirməyə xidmət edir"

NRSV "qonşunu inkişaf etdirmək üçün yaxşı niyyətlə"

TEV "onları imanda inkişaf etdirmək üçün"

NJB "onların daha güclü məsihçilər olmasına kömək etmək"

Bu, Rom. 14-cü fəslin əsas mövzudur (müq. et. Rom. 14:16,19). Bu həmçinin 1Kor. 10:23; 12:7; 14:26 və Ef. 4:29-da verilən ruhani ənamları sınaq vasitələrindən biridir.

Bu kontekstdə güclü imanlının başqa məsihçilərin imanda böyüməsinə kömək etmək məqsədilə məhəbbətlə öz azadlığını məhdudlaşdırmasından bəhs olunur. Cozef A. Fitzmayer və Reymond E. Braunun "İyeronimin Müqəddəs Kitab şərhində" (Joseph A. Fitzmyer and Raymond E. Brown, ed., *The Jerome Biblical Commentary*, Cild 2) bu ayəyə dair maraqlı bir qeyd vardır:

"Bu frazayı çox vaxt 'onu (yəni qonşunu) inkişaf etdirmək' olaraq anlaşırlar və adamın məsihçi qonşusunun şəxsi inkişafından bəhs etdiyini düşünürlər. Lakin Paulun öz məktublarında inşaat metaforalarından daha çox kollektiv mənada istifadə etdiyi nəzərə alınsa, bu fraza, şübhəsiz ki, burada da ictimai, kollektiv bir mənayı daşıyır (müq. et. 1Kor. 14:12; Ef. 4:12; Rom. 14:19)" (s. 328).

XÜSUSİ MÖVZU: "İNKİŞAF ETDİRMƏK" (SPECIAL TOPIC: EDIFY)

15:3 "Çünkü Məsih də" Məsih bizim nümunəmizdir. Bu həqiqət həmçinin Rom. 15:5; Fil. 2:1-11; 1Pet. 2:21; 1Yəh. 3:16-da vurğulanır.

■ **"yazılıb"** İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASINDA olan bu ifadə, Əhdi-Ətiq yazılarını bildiren idiomdur. Bu, Zəb. 69:9-dan sitatdır. Əhdi-Ətiq sitatı ilə yanaşı Məsihin nümunəsinə (O Özünü razı salmadı, müq. et. Fil. 2:5-8) istinad edən Paul erkən imanlılar cəmiyyətində ən səlahiyyətli iki mənbədən istifadə etmiş olur (bax: Nyumen və Nayda, "Paulun Romalılara Məktubuna dair tərcüməçinin sorğu kitabçası" – Newman and Nida, *A Translator's Handbook on Paul's Letter to the Romans*, s. 271). Bütün dünyanın günahını Öz üzərinə götürən Məsihin fədakarlığı bizim üçün nümunədir (müq. et. 1Yəh. 3:16).

Göründüyü kimi, Paul bunları əlaqələndirir:

1. İsanın Məsih olaraq təhqirlər edilməsi
2. Paulun Müjdə yolunda təhqir edilməsi

Günahlı dünyada Allaha xidmət etmək insana baha başa gəlir.

1. rədd edimiş, çarmıxa çəkilmiş İsa
2. 2Kor. 4:7-12; 6:3-10; 11:23-33-də Paul özünün rədd edilib təqib edilməsindən danışır. Axırda Paul da edam edilmişdir.

15:4 "Bundan əvvəl yazılanların hamısı bizi öyrətmək üçün yazıldı" Əhdi-Ətiq, Əhdi-Cədid imanlıları üçün də yazılmışdır (müq. et. Rom. 4:23-24; 15:4; 1Kor. 9:10; 10:6,11). Əhdi-Ətiq yeni əhd imanlıları üçün də aktualdır (müq. et. 2Tim. 2:15; 3:16-17). Əhdi-Ətiq və Əhdi-Cədid arasında həm ardıcılıq, həm də ziddiyyət vardır.

■ **"ki, dözümlə və Müqəddəs Yazıların ürək-dirəyi ilə"** Allahın kəlamındakı həqiqət ilə imanlıların buna cavabən mömin həyat sürmələrinin necə birləşdirildiyinə diqqət yetirin. İman və əməl birlikdə olur (müq. et. Rom. 15:5) və bunların nəticəsində insan Məsihin vəd olunmuş gəlişinə ümid bağlayaraq qorxusuz yaşayır və ölür.

■ **"ümidimiz olsun"** Bu ifadə, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV LAZIM ŞƏKLİNDƏDİR; bu deməkdir ki, bizim ümidimiz Rom. 15:4-də daha öncə bəhs olunmuş əməllərdən asılıdır. Əhdi-Cədidə "ümid" sözü çox vaxt Məsihin ikinci gəlişinə, xilasımızın tamamlanacağı zamana işarə edir (müq. et. Rom. 8:30; 1Yəh. 3:2). Yunanca

"ümid"də, ingiliscə "hope" ("ümid") sözününkündən fərqli olaraq, qeyri-müəyyənlik məna çalarlığı yoxdur. Məsihin ikinci gəlişi, müəyyən hadisədir, ancaq vaxtı qeyri-müəyyəndir.

Paul bu sözü çox vaxt fərqli, amma əlaqəli mənalarda işlədir. Ümid çox vaxt imanlının iman etdiyi şeylərin tamamlanması ilə bağlıdır, izzət, əbədi həyat, tam xilas, Məsihin ikinci gəlişi və s. ilə ifadə oluna bilər. Ümid edilənin yerinə yetməsi labüddür, lakin gələcəyə aiddir və zamanı namələumdür. Ümid çox vaxt "iman" və "məhəbbət" ilə əlaqələndirilib (müq. et. 1Kor. 13:13; 1Sal. 1:3; 2Sal. 2:16). Paulun bu sözü işlətməsindən bəzi nümunələr aşağıda sadalanmışdır:

1. İsanın ikinci gəlişi, Qal. 5:5; Ef. 1:18; 4:4; Tit. 2:13
2. İsa ümidimizdir, 1Tim. 1:1
3. Müjdənin verdiyi ümid, Kol. 1:23
4. Tam xilas, Kol. 1:5; 1Sal. 4:13; 5:8
5. Allahın izzəti, Rom. 5:2; 2Kor. 3:12; Kol. 1:27
6. Xilas olduğumuza dair əminlik, 1Sal. 5:8
7. Əbədi həyat, Tit. 1:2; 3:7
8. Bütün yaradılışın xilas, Rom. 8:20
9. İman, Rom. 8:23-25, 15:4
10. Allahın adı, Rom. 15:13
11. Paulun imanlılar üçün arzusu, 2Kor. 1:7

15:5 "Allah... bəxş etsin" Bu, AORİST MƏLUM NÖV ARZU ŞƏKLİNİN bir arzu və ya duanı ifadə edən nadir formasıdır. Paulun duası, Rom. 15:5-6, iki xahişdən ibarət idi.

1. onlar eyni fikirdə olsunlar (müq. et. Rom. 12:16; 2Kor. 13:11; Fil. 2:2)
2. onlar bir səsle həmd etsinlər (müq. et. Rom. 15:6,7,9)

■ **"Dözüm verən və ürəkləndirən Allah"** Allahı təsvir edən bu ifadədir, Allahın bir adıdır (müq. et. Rom. 15:13; 1Kor. 1:3). Allahın bu xüsusiyyətləri imanlılara Müqəddəs Yazılar vasitəsilə bildirilir (müq. et. Rom. 15:4). Bax: Rom. 8:25-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "DAVAM ETMƏNİN VACİBLİYİ" (SPECIAL TOPIC: THE NEED TO PERSEVERE).

15:6 "Rəbbimiz İsa Məsihin Atası olan Allah" Bu, Əhdi-Cədidə Allahın tam adıdır (müq. et. 2Kor. 1:3; Ef. 1:3; Kol. 1:3; 1Pet. 1:3; həmçinin Rom. 1:7-də buna bənzər bir ad vardır). Bu, fəlsəfi zərurətin Allahı deyil, vəhyin Allahıdır. Paulun Rom. 15:5-6-dakı duasında Allaha verdiyi iki ada diqqət yetirin.

1. Dözüm verən və ürəkləndirən Allah
2. Rəbbimiz İsa Məsihin Atası olan Allah

Bax: Rom. 8:25-də "Davam etmənin vacibliyi" və Rom. 1:7-də "Ata" xüsusi mövzuları.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 15:7-13

⁷Buna görə də Məsih sizi qəbul etdiyi kimi siz də Allahın izzəti üçün bir-birinizi qəbul edin. ⁸Mən də bunu bildirirəm: Məsih Allahın haqlı olduğunu göstərmək üçün sünətlilərin xidmətçisi oldu ki, əcdadlara verilən vədləri yerinə yetirsin; ⁹beləcə başqa millətlər də Allahın mərhəmətinə görə Onu izzətləndirsinlər. Necə ki yazılıb: «Buna görə millətlər arasında Sənə şükür edəcəyəm, İsmi tələnnüm söyləyəcəyəm». ¹⁰Yenə deyilir ki: «Ey millətlər, Onun xalqı ilə birgə sevinin!» ¹¹Başqa bir yerdə: «Ey bütün millətlər, Rəbbə həmd edin! Ey bütün ümmətlər, Onu mədh edin!» ¹²Yeşaya da belə deyir: «Yeseyin Kökü gələcək, Millətlərə hökmran olmaq üçün ucalacaq, Millətlər Ona ümid bağlayacaq». ¹³Qoy ümid mənbəyi olan Allah iman edən sizləri hər cür şadlıq və sülhlə doldursun ki, Müqəddəs Ruhun qüdrəti ilə ümidlə dolub-daşasınız.

15:7

NASB, TEV "bir-birinizi qəbul edin"
NKJV "bir-birinizi qəbul edin"
NRSV "bir-birinizi xoş qarşıləyin"
NJB "bir-birinizlə eynilə dostca rəftar edin"

Bu, İNDİKİ ZAMAN QAYIDIŞ NÖV ƏMR ŞƏKLİDİR. İmanlılar, Məsih onları qəbul etdiyinə görə bir-birini qəbul etməlidirlər! Eyni həqiqət Rom. 14:1-də deyilir. Lakin burada Allahın başqa millətləri qəbul etdiyinə dair Əhdi-Ətiqdən bir sıra sitatlar gətirilir (müq. et. Rom. 15:9-12). Ehtimal ki, burada Romadakı imanlılar cəmiyyətində olan münaqişələr öz əksini tapmışdır.

İmanlıların bir-birinə qarşı fədakarlığı, məsihçiliyin səciyyəvi xüsusiyyətidir (müq. et. Rom. 1:12; 12:5,10,16; 13:8; 14:13,19; 15:5,7,14; 16:16).

■ **"Məsih sizi qəbul etdiyi kimi"** Bu ifadə, AORİST QAYIDIŞ NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR. Məhz bu həqiqət imanlıların başqaları ilə belə rəftarını təşviq edir, ona rəvac verir (müq. et. Rom. 14:3). Rom. 14-cü fəsildə ön plana çıxan bunlardır:

1. Məsihin Rəbb və Hakim olması, Rom. 15:1-12

2. Məsihin fədakar məhəbbətin nümunəsi olması, Rom. 15:13-23

Məsih bizi qəbul etmişdir, biz də başqalarını qəbul etməliyik!

■ **"Allahın izzəti üçün"** Rom. 3:23-dəki qeydə bax.

15:8 "Məsih... sünnətlilərin xidmətçisi oldu" İsa, Allahın Əhdi-Ətiqdəki peyğəmbərliyini yerinə yetirmişdir (müq. et. Mat. 10:6; 15:24). Bu ifadə, Romadakı imanlılar cəmiyyətində imanlı yəhudilər və imanlı qeyri-yəhudilər arasındakı münaqişələrə aid ola bilər.

NASB "Allahın həqiqəti uğrunda, əcdadlara verilən vədləri təsdiqləmək üçün"

NKJV "Allahın həqiqətinə görə, əcdadlara verilən vədləri təsdiqləmək üçün"

NRSV "Allahın həqiqəti uğrunda, Allah əcdadlara verilən vədləri təsdiqləsin deyə"

TEV "yəhudilərin uğrunda, Allahın sadıq olduğunu göstərmək, əcdadlarına verilən vədlərini həyata keçirmək üçün"

NJB "belə ki, Allah əcdadlara verilən vədləri sədaqətlə yerinə yetirsin"

Yəqin ki, Allahın Əhdi-Ətiqdə İsrailə verdiyi vədlər nəzərdə tutulur (müq. et. Rom. 4:16). Lakin Allahın bütün bəşəriyyəti xilas edəcəyinə dair vədləri də nəzərdə tutula bilər (müq. et. Yar. 3:15, 12:3, Çıx. 19:5-6; Yeş. 2:2-4; 56:7; 66:18-24). Müjdənin sirri budur ki, Allahın planı həmişə Məsih vasitəsilə yəhudilərlə başqa millətləri birləşdirməkdən ibarət olmuşdur (müq. et. Ef. 2:11-3:13).

Əhdi-Cədid təlimi tamamilə yeni bir şey deyildir, Əhdi-Ətiqdəki ümidlərin yerinə yetməsidir. Məsihin böyük missiyası, (1) İsrailə vəd olunmuş ümidi yerinə yetirmək və (2) başqa millətlərin üzünə qarını açmaq idi (müq. et. Rom. 3:29-30; 9:30; 10:11-12,16-20; 11:25,32; 16:25; Ef. 2:11-3:21). İsrail Allahı tanımaq və başqa millətləri imana cəlb etmək müjdəçi missiyasını yerinə yetirə bilmədiyi halda, İsa yeni ruhani İsrailə (müq. et. Rom. 9:6; Qal. 6:16) bu ümumdünya missiyasını tapşırır (müq. et. Mat. 28:19-20; Luka 24:47; Yəh. 3:16; Həv. 1:8).

■ **"yerinə yetirsin"** Rom. 4:16-dəki Xüsusi mövzuya baxın.

15:9-12 Burada başqa millətlərin həmişə Allahın planında olduqlarını göstərmək üçün Əhdi-Ətiqdən bir sıra sitatlar gətirilir (bax: Rom. 1:5-dəki Xüsusi mövzu: "YAHVE-nin ƏBƏDİ XİLAS PLANI"; müq. et. Rom. 10:16-20). Həmin sitatlar bunlardır:

1. Rom. 15:9 - Zəb. 18:49 və ya 2Şam. 22:50

2. Rom. 15:10 - Qan. 32:43

3. Rom. 15:11 - Zəb. 117:1

4. Rom. 15:12 - Yeş. 11:1,10

Qeyd edək ki, burada ibrani kanonunun hər bölməsindən – Qanundan, Peyğəmbərlərdən və Yazılardan – sitatlar gətirilir.

15:9 "Allahın mərhəmətinə görə Onu izzətləndirsinlər" Allahın mərhəməti, Romalılara Məktubdakı əvvəlcədən təyin olunma (müq. et. Rom. 9:15,16,18,23) və başqa millətlərin daxil edilməsi (müq. et. Rom. 11:30,31,32; 15:9) doktrinlərinin "teoloji açarı"dır. Məhz Allahın mərhəməti İsraili xilas etmişdir. Məhz Allahın mərhəməti başqa millətlərdən iman edənləri xilas edir. Xilasın vasitəsi insanların əməlləri deyil (müq. et.

Rom. 9), Allahın dəyişməyən lütfkar xasiyyəti (müq. et. Çıx. 34:6; Neh. 9:17; Zəb. 103:8,4; Yoel 2:13) və Məsihə dair vədidir (müq. et. Yeş. 11:1,10).

Maraqlıdır ki, başqa millətlər

1. iqrar/həmd edərək
2. tərənnüm edrək/ilahi oxuyaraq

Allahı "izzətləndirirlər".

Bir imanlı Allaha ilahi ouyanda əslində öz imanını iqrar edir! İlahilər, əqidələr kimi, imanı iqrar etmənin bir yoludur (müq. et. Rom. 10:9-13).

15:13 "Qoy ümid mənbəyi olan Allah" Bu, Rom. 14:1-dən başlanan mətn hissəsini yekunlaşdıran həmd sözləri idi. Allahın başqa bir ecazkar adı, ümid verən Allah idi.

15:13 "sizləri hər cür şadlıq və sülhlə doldursun" AORİST MƏLUM NÖV ARZU ŞƏKLİNDƏ olan bu fraza Paulun Romadakı imanlılar üçün duasıdır. "Hər" sözünün işləndiyinə diqqət yetirin (müq. et. Rom. 5:1-2; 14:17).

NASB, NKJV,

NRSV "iman etməkdə"

TEV "Ona olan imanınız vasitəsilə"

NJB "imanınızda"

Bu, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV İNFİNİTİVİDİR. Burada imanlının Məsihə iman etməkdə davam edərək, Müqəddəs Ruhun qüvvəsində, sevinc və sülh içində rahatlanaraq imanda davam edəcəyinə dair əminliyi ifadə olunur. Məsihə iman yalnız ilkin cavabdan ibarət deyildir, həmçinin mömin həyat sürməsindən ibarətdir!

■ **"ümidlə dolub-daşasınız"** Bu, əsasən "bol və artıqlaması ilə" mənasına gələn *perisseuō* sözünün İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV İNFİNİTİVİDİR. "Ümid" üçün Rom. 15:4-dəki qeydə bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "BOL OLMAQ" (*perissevō*) (SPECIAL TOPIC: ABOUND (*perissevō*))

■ **"Müqəddəs Ruhun qüdrəti ilə"** Müqəddəs Ruh, Müqəddəs Üçlüyün bu yeni dövrdə fəal olan Şəxsidir. Əbədi dəyəərə və ya təsirə malik olan heç bir iş Müqəddəs Ruhsuz olmur (müq. et. Rom. 15:19; 1Kor. 2:4; 1Sal. 1:5). Bax: Rom. 8:9 və 8:11-dəki Xüsusi mövzular.

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Rom. 14:1-15:13-ün əsas həqiqəti nədir?
2. Niyə Paul 9-12-ci ayələrdə Əhdi-Ətiqdən sitatlar gətirir? Bunlar hansı böyük həqiqəti öyrədir?

14-33-CÜ AYƏLƏRİN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

A. Bu Məktubun yekun hissəsi çox cəhətdən açılış hissəsinə, 1:8-15-ə bənzəyir.

1. onların imanını ucaldılır (müq. et. Rom. 1:8)
2. Paulun başqa millətlərə Müjdə yaymaq üçün həvari təyin edildiyi müdafiə olunur (müq. et. Rom. 1:13,14)
3. Paulun onları ziyarət etmək arzusu təsdiq edilir (müq. et. Rom. 1:10,13)
4. Paul Müjdənin hələ yayılmadığı başqa bölgələrə (İspaniya, müq. et. Rom. 1:13) səyahətlərində onların ona yardım etmələrini arzu etdiyini ifadə edir

- B. Bütün Məktubda, ələlxüsus Rom. 9-11, 14:1-15:13-də arxa planda olan Romadakı imanlılar cəmiyyətində imanlı yəhudilər və imanlı qeyri-yəhudilər arasındakı münaqişələr burada yenə arxa planı təşkil edir.
- C. Bundan əlavə, erkən imanlılar cəmiyyətində Paulun həvari mövqeyi ilə bağlı münaqişələrə də toxunulur. Göründüyü kimi, Paul Rom. 15:15-19; 1:2,5-də özünü müdafiə edir.
- D. Bu mətn hissəsində iki mövzudan bəhs olunur.
1. Paulun başqa millətlərdə həvari və müjdəçi xidməti (müq. et. Rom. 15:14-21)
 2. Paulun bu məqsədlə həyata keçirməyi planlaşdırdığı səyahətlərdə yolunun Romadan keçməsi ehtimalı (müq. et. Rom. 15:22-33)

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 15:14-21

¹⁴Ey qardaşlarım, mən sizin barənizdə əminəm ki, siz yaxşılıqla dolu, hər cür biliklə kamilsiniz və bir-birinə nəsihət verməyə qadirsiniz. ¹⁵Amma Allahın mənə bəxş etdiyi lütfə bəzi məsələləri sizə xatırlatmaq üçün bu sözləri cəsarətlə yazmışam. ¹⁶Həmin lütfə görə mən başqa millətlər üçün Məsih İsanın xidmətçisi oldum ki, bir kahin kimi Allahın Müjdəsini vəz edim və başqa millətlər Müqəddəs Ruhla təqdis edilərək Allaha məqbul olan qurban olsunlar. ¹⁷Beləcə Allaha xidmət etdiyimə görə Məsih İsa ilə fəxr edirəm. ¹⁸⁻¹⁹Başqa millətləri itaətə gətirmək üçün Məsihin mənim vasitəmlə söz və əməllə, əlamət və xariqələrin qüvvəti ilə, Allahın Ruhunun qüdrəti ilə etdiklərimdən başqa bir şey barədə danışmağa cəsarət etmərəm. Belə ki mən Yerusəlimdən başlayıb İllirikum diyarına qədər hər tərəfdə Məsihin Müjdəsini yayıb qurtardım. ²⁰Bununla birgə, Müjdəni Məsihin adının hələ eşidilmədiyi yerlərdə yaymaq başlıca məqsədim oldu ki, bir başqasının qoyduğu təməl üzərində bina qurmayım. ²¹Amma necə ki yazılıb: «Onun haqqında xəbəri olmayanlar görəcək, Eşitməyənlər anlayacaq».

15:14

NASB "Və sizin barənizdə, ey qardaşlarım, mən özüm də əminəm"

NKJV "İndi mən özüm sizin barənizdə əminəm, ey qardaşlarım"

NRSV "Mən sizin haqqınızda özümü arxayın hiss edirəm, ey bacı-qardaşlarım"

TEV "Ey dostlarım: mən özümü əmin hiss edirəm ki, siz"

NJB "Ona görə yox ki, sizdən bir şübhəm var, ey qardaşlarım, əksinə, mən tamamilə əminəm ki, siz"

Burada işlənən "mən" (orijinalda "mən özüm", *auto egō*) yunan dilində çox emfatikdir. Paul bu imanlılar cəmiyyətini həqiqətən tərifləyir ("əminəm", BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASI).

Rom. 15:14-də Paul bu romalı məsihçilər haqqında üç şey güman edir.

1. onlar yaxşılıqla doludurlar (indiki zaman məlum növ xəbər forması)
2. onlar biliklə doludurlar (bitmiş zaman məchul növ feli sifəti)
3. onlar bir-birinə nəsihət verməyə qadirdirlər İNDİKİ ZAMAN MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİ

Bu ayədən elə çıxır ki, Paul onlara yeni bir təlim öyrətmir, lakin onların artıq eşidib qəbul etmiş olduqları xoş xəbəri izah edir, aydınlaşdırır (müq. et. Rom. 15:15).

■ **"siz yaxşılıqla dolu, ...kamilsiniz"** Bu cümlənin ilk hissəsində "mən özüm" ifadəsi emfatik olduğu kimi, burada da orijinalda emfatik olan "siz özünüz" ifadəsi yer alır. "Dolu" (*mestos*) sözünün mənası "dolmuş" və ya "bol"dur. Paul bu sözü yalnız iki dəfə işlədir və hər ikisi Romalılara Məktubdadır (Rom. 15:1:29; 15:14).

Burada "kamil" olaraq tərcümə olunmuş söz (*plērōō*) BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR və "doldurulmuş" yaxud "tamamlanmış" mənasına gəlir. Paul bu sözü Romalılara Məktubda dəfələrlə işlətməmişdir (müq. et. Rom. 1:29; 8:4; 13:8; 15:13,14,19). O həmçinin *plērōma* İSMİNİ də Romalılara Məktubda tez-tez işlətməmişdir (müq. et. Rom. 11:12,25; 13:10; 15:29), amma bu sözün SİFƏT formasına Paulun yazılarında heç rast gəlinmir.

İmanlıların tam Müjdə ilə tamamilə dolması və məhəbbətlə xidmət etməsi Paulun arzusu idi. İmanlıların ehtiyacı olan hər şey Məsihdə vardır. Onlar sadəcə olaraq bu təminatı tam qəbul etməlidirlər.

■ **"yaxşılıqla dolu, hər cür biliklə kamilsiniz"** Bu sözləri iki cür anlamaq olar: (1) bu kontekstdə əvvəlki mətn hissəsi olan Rom. 14:1-15:13-ə bağlı olaraq, imanlıların Müqəddəs Kitabdən aydın anlaşılmalı mövzularda

müxtəlif fikirlərdə olduqları halda bir-birini sevmələri. Bu, Rom. 14:16-da, 15:2-də və burada "yaxşı(lıq)" sözünün ümumi mənada işlədilməsi ilə təsdiqlənə bilər; (2) bu sözlər, iman və əməldən, ortodoksiya və ortopraksiyadan ibarət olan bütün Müjdəyə aiddir.

☐ **"bir-birinizə nəsihət verməyə qadirsiniz"** Allah imanlıların bir-birinə ürək-dirək və nəsihət verməsi üçün imanlılar cəmiyyətini nəzərdə tutmuşdur (müq. et. 1Kor. 12:7; Kol. 3:16; 1Sal. 5:14; 2Sal. 3:15). Biz xidmət üçün, bir-birimizə xidmət etmək yolu ilə Allaha xidmət etmək üçün xilas olmuşuq! Biz Bədənin sağlamlığı və böyüməsi üçün yaşamalırıq!

15:15 "bu sözləri cəsarətlə yazmışam" Paul Romalılara Məktubunu Korinfdən yazmışdır. O imanlılar cəmiyyətində bir qrup onun məktub yazarkən cəsarətli, üz-üzə gəlirkən isə zəif olduğunu söylədi. "Cəsarətlə" sözünün FEİL forması 2Kor. 10:2,12; 11:21-də işlənmişdir. Paulun cəsarəti imana gəlməsi, çağırılması və Müjdəni bilməsindən qaynaqlanırdı.

☐ **"Allahın mənə bəxş etdiyi lütfə"** Paul Allahın lütfündən danışır (müq. et. Rom. 1:5; 12:3; 1Kor. 3:10; 15:10; Qal. 2:9; Ef. 3:7-8), Allahın lütfü ilə çağırıldığını, xilas olduğunu, ənamlar aldığını və başqa millətlərə göndərildiyini söyləyir (müq. et. Rom. 11:13; 15:16). Beləcə o öz həvariliyini və səlahiyyətini təsdiq edir (müq. et. Rom. 1:1,5).

15:16 "xidmətçi... kahin... məqbul... qurban" 16-cı və 17-ci ayələrdə bir neçə kahinlik termini vardır. "Xidmət" Rom. 15:27-də kahinlik xidməti mənasında işlənmişdir. İbr. 8:2-də Məsihin xidmətinə dair işlənmişdir. Paul özünü başqa millətləri Allaha qurban olaraq təqdim edən bir kahin kimi görürdü (müq. et. Fil. 2:17); İsrailin vəzifəsi məhz bu idi (müq. et. Çıx. 19:5-6; Yeş. 66:20). İmanlılar cəmiyyətinə bu müjdəçilik tapşırığı verilmişdi (müq. et. Mat. 28:18-20; Luka 24:47; Həv. 1:8). 1Pet. 2:5,9 və Vəhy 1:6-da imanlılar cəmiyyəti Əhdi-Ətiqin kahinlik terminləri ilə təsvir olunur.

☐ **"Allahın Müjdəsi"** Müjdə təkcə İsanın Müjdəsi deyildir (müq. et. Mark 1:1; Rom. 1:16; 15:19; 1Kor. 9:12,18; 2Kor. 2:12; 4:4; 9:13; 10:14; Qal. 1:7, etc.); onu həmçinin haqlı olaraq "Allahın Müjdəsi" də adlandırmaq olar (müq. et. Mark 1:14; Rom. 15:16; 2Kor. 11:7; 1Sal. 2:2,8,9; 1Pet. 4:17). Müjdədə Allahın ürəyi zirvəsinə çalır; Allah Müjdəni hələ Yar. 3:15; 12:3; Çıx. 19:5-6-da vəd etmiş və Yeşayanın Kitabında tez-tez onu elan etmişdir (bax: Yeş. 2:2-4; 51:4,5).

☐ **"Müqəddəs Ruhla təqdis edilərək"** Bu, BİTMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTİDİR və mənası belədir: "Müqəddəs Ruhla təqdis edilmişdir və edilməkdə davam edir". Ehtimal ki, burada yenə Romadakı imanlılar cəmiyyətində yəhudi və qeyri-yəhudi imanlılar arasında olan münaqişələr əks olunub. Paul açıq-aydın demişdir ki, millətlər Müqəddəs Ruhla tam qəbul və təqdis edilmişdir və edilməkdə davam edirlər (müq. et. 1Kor. 6:11).

15:17-19 Üçlükdə vahid olan Allahın birgə işlədiyinə diqqət yetirin: Allaha (bax: a.17); Məsih İsa ilə (müq. et. Rom. 15:17); Ruhunun qüdrəti ilə (müq. et. Rom. 15:19). Rom. 15:30-da da Allahın üç Şəxsinə diqqət yetirin. "Üçlük" sözünə Müqəddəs Kitabda rast gəlinməməyinə baxmayaraq, bu anlayış Müqəddəs Kitabda vardır (müq. et. Mat. 3:16-17; 28:19; Həv. 2:33-34; Rom. 8:9-10; 1Kor. 12:4-6; 2Kor. 1:21; 13:14; Ef. 1:3-14; 4:4-6; Tit. 3:4-6; 1Pet. 1:2). Bax: Rom. 8:11-də XÜSUSİ MÖVZU: "ÜÇLÜK" (SPECIAL TOPIC: THE TRINITY).

15:18-19 Paul başqa millətlərə xidmətinin hansı yollarla effektiv olduğundan danışır: (1) sözlə; (2) əməllə; (3) əlamətlərlə; (4) xariqələrlə; (5) və hamısı Ruhun qüdrəti vasitəsilə.

5-ci yol ilə bağlı olan fərqli əlyazma variantları haqqında bir qeyd: "Ruh" (məs.: B əlyazması) bəzi yunanca mətnlərdə "Müqəddəs Ruh" (məs.: A, D* əlyazmaları) və bəzilərində "Allahın Ruhu" (məs.: P⁴⁶, 8, D¹ əlyazmaları) olaraq yazılmışdır. Mətn variantlarının çoxunda olduğu kimi, bu əlavələr də - ilahi ilhamla yazılmamış olsa belə - mətnin həqiqətinə heç təsir etmir. Bu, sonradan əlyazmaları köçürən şəxslərin adətən Əhdi-Cədidin frazalarını standart hala gətirməyə çalışmaları ilə bağlıdır. UBS⁴ "Allahın Ruhunu" variantını "C" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (qərar vermək çətindir).

15:18 "Başqa millətləri itaətə gətirmək üçün" Allahın məqsədi həmişə Onun xasiyyətini əks etdirən bir xalq olmuşdur. İnsanın Müjdəsi, Yar. 3-cü fəsildə insanın günaha batması ilə zədələnmiş ilahi surəti bərpa edir. Allahla

yaxın ünsiyyətə mömin xasiyyət şəhadət edir. Məsihciliyin məqsədi, Allahla ünsiyyətdə olmaq və indidən Məsihə bənzəməkdir!

■ **"söz və əməllə"** Romalı məsihcilərin itaətindən deyil, Paulun xidmətindən söhbət gedir. Bu ifadənin Rom. 15:19-dakı Ruhunun qüdrəti ilə əlaqəli olduğu açıq-aşkardır.

15:19 "əlamət və xariqələrin qüvvəti ilə" Həvarilərin İşləri Kitabında tez-tez birgə işlənən bu iki söz (müq. et. Həv. 14:8-10; 16:16-18, 25-26; 20:9-12; 28:8-9), Allahın Müjdə vasitəsilə fəal olan qüvvətini təsvir edir (müq. et. 2Kor. 12:12). Görünür ki, bunlar sinonimdir. Möcüzələrdən yoxsa insanların imana gəlmələrindən bəhs olunduğu konkret olaraq aydın deyildir. Burada yenə arxa planda Paulun həvariliyi üstündə yaranan mübahisələr ola bilər. Allah On İki şagirdin Yerusəlimdə etdiyi işləri təsdiq etdiyi kimi, Paulun başqa millətlər arasında etdiyi işləri də açıq əlamətlərlə təsdiq etmişdir.

■ **"Məsihin Müjdəsini yayıb qurtardım"** Burada *plēroō* sözünün BİTMİŞ ZAMAN MƏLUM NÖV İNFİNİTİV forması işlənmişdir (müq. et. Rom. 15:14). Bu deməkdir ki, Paul Aralıq dənizinin şərq sahilində Müjdəni yayma işini başa çatdırmış olduğuna inanırdı (müq. et. Rom. 15:23).

■ **"İllirikum diyarına qədər"** Roma imperiyasının həmçinin Dalmatiya olaraq da bilinən bu vilayəti Adriatik dənizinin şərqində, Yunan yarımadasının şimal-qərbində (Makedoniya) yerləşirdi. Həvarilərin İşlərində Paulun o bölgədə Müjdəni yayması haqqında məlumat verilmir, lakin Paulun oraları gəzib-dolaşdığı bildirilir (müq. et. Həv. 20:1-2). "...Diyarına qədər" deyildikdə "sərhədi boyunca" və ya "bölgəsində" nəzərdə tutula bilər.

15:20 "Bununla birgə, Müjdəni Məsihin adının hələ eşidilmədiyi yerlərdə yaymaq başlıca məqsədim oldu" Paulun ardıcıl missioner strategiyası belə idi (müq. et. 1Kor. 3:10; 2Kor. 10:15-16). O, Müjdəni eşitmək və qəbul etmək fürsəti qazanmamış millətlərdə Müjdəni yaymaq istəyirdi. Adətən Paul, Roma imperiyasının strateji yerlərindəki böyük şəhərləri seçirdi, belə ki, orada təsis etdiyi cəmiyyət ətrafındakı bölgələrdə Müjdəni yaysın və yeni imana gələnləri şagird etsin.

15:21 Bu, Yeş. 52:15-in Septuaqınta tərcüməsidir; başqa millətlərin Allah haqqında eşidəcəyindən bəhs edir. Paul öz missioner strategiyası olaraq bu peyğəmbərliyi seçib.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 15:22-29

²²Bu səbəbdən sizin yanınıza gəlmək niyyətim bir neçə dəfə əngəlləndi. ²³İndi isə bu diyarlarda işləyəcəyim başqa bir yer qalmır, illərdir ki, yanınıza gəlməyi arzu edirdim. ²⁴Buna görə İspaniyaya getmək niyyətindəyəm və ümidvaram ki, yolüstü sizi də görə və əvvəl qısa müddət də olsa, dostluğunuzdan zövq alandan sonra mənə oraya yola salasınız. ²⁵Amma indi mən müqəddəslərə yardım etmək üçün Yerusəlimə gedirəm. ²⁶Çünki Makedoniya və Axayyada olanlar Yerusəlimdə müqəddəslər arasındakı kasıblar üçün ianə yığmağı məsləhət bildilər. ²⁷Əlbəttə, özləri məsləhət bildilər, həm də əslində onlara borcludurlar. Çünki başqa millətlər Yerusəlim müqəddəslərinin ruhani nemətlərinə şərik oldularsa, maddi nemətləri ilə onlara xidmət etməyə borcludurlar. ²⁸Beləcə bu işi başa çatdırıb əldə olunan səmərəni onlara çatdırandan sonra sizin yerlərdən keçib İspaniyaya gedəcəyəm. ²⁹Bilirəm ki, yanınıza gələndə Məsihin tam xeyir-duası ilə gələcəyəm.

15:22 "Bu səbəbdən" Səbəb, Rom. 15:20-də açıqlanmışdır.

■ **"bir neçə dəfə əngəlləndi"** Bu, BİTMƏMİŞ ZAMAN MƏCHUL NÖV XƏBƏR FORMASIDIR. Paulun niyyəti təkrar-təkrar əngəllənmişdi (müq. et. Rom. 1:13). Kimin və ya nəyin onu əngəllədiyi bildirilmir. Bu, Allah da ola bilər, şeytan da, pis insanlar da, yaxud Müjdə yolunda başqa imkanlar onu əngəlləmiş ola bilər.

Paulun Romalılara Məktubu Korinfdən yazdığını unutmayın. Korinfdə Paulun əleyhdarları öz səyahət planlarını yerinə yetirə bilmədiyinə görə ondan şikayət edirdi. Korinfdəki imanlılar cəmiyyətinin içindən gələn belə hücumlar, şübhəsiz ki, Paula təsir edirdi. O, yəqin ki, öz planlarının təkrar-təkrar əngəlləndiyindən bəhs etmişdir.

15:23 " İndi isə bu diyarlarda işləyəcəyim başqa bir yer qalmır" Bu ayədəki coğrafi yerlər məhdud mənada Kiçik Asiya və ya Aralıq dənizinin şərq sahilindəki region olaraq başa düşülməlidir. Paul o regionda Müjdəni hamıya hər yerdə yaymayıb, yalnız bəzilərinə yayıb.

■ **"İllərdir ki, yanınıza gəlməyi arzu edirdim"** Paul Romanı ziyarət etmək arzusunu tez-tez dilə gətirirdi (müq. et. Rom. 1:10-15; Həv. 19:21; 23:11).

"İllərdir" ifadəsinin yunanca əlyazmaların UBS⁴ tənqidi səhifəaltı qeydlərində sadalanmamış fərqli variantları mövcuddur. Qədim yunanca əlyazmalar P⁴⁶, Ɑ, A, D, F, G və L-də Rom. 15:22-də "çox" (*polus*), B, C və P əlyazmalarında isə "bir neçə" (*ikanos*) yazılmışdır. Ehtimal ki, Paulun mübaliğəli ifadəsi sonradan əlyazmaları köçürən şəxsləri narahat etmişdi.

15:24 "İspaniyaya getmək niyyətindəyəm" Paul Roma imperiyasının qərbi regionuna getmək istəyirdi (müq. et. 2Kor. 10:16). Həvarilərin İşləri Kitabının sonundakı hadisələrdən sonra Paul Romadakı həbsindən azad edilib dördüncü müjdəçi səyahətinə getmişdir. Paulun pastoral məktubları (1-ci Timoteyə, 2-ci Timoteyə və Titə) bu dördüncü səyahəti əsnasında yazılmışdır. Güman ki, 2Tim. 4:10-da buna dair məlumat verilir; bəzi yunan unsial əlyazmalarında, Ɑ, C əlyazmaları, latınca Vulqata və qibtə tərcümələrdə "Gaul" (Qərbi Avropa) sözü yer almaqdadır. Romalı Klement (bax: Ad. Cor. 5:7) I əsrin sonunda yazdığı "Korinfilərə Məktubu"nda, 5:7-də, həmçinin Paulun "Qərbdəki sərhədlərə qədər" getdiyini bildirmişdir.

■ **"məni oraya yola salasınız"** Bu ifadə, bir imanlılar cəmiyyətinin səyahət edən missionerlərə növbəti yerə gedib çatmasına kömək etməsini bildirirdi (müq. et. Həv. 15:3; 1Kor. 16:6, 11; 2Kor. 1:16; Tit. 3:13; 3Yəh. 6). Roma Yerusəlimdəki imanlılar cəmiyyətinin yardım fonduna kömək edə bilməmişdi, lakin Paulun qərbə missioner səyahətlərinə kömək edə bilirdi.

15:25 "müqəddəslərə yardım etmək üçün" Bu söz çox vaxt pul toplamaq mənasında işlənirdi (müq. et. Rom. 15:31; 1Kor. 16:15; 2Kor. 8:4; 9:1). Bax: Rom. 1:7-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "MÜQƏDDƏSLƏR" (SPECIAL TOPIC: SAINTS).

15:26 "Yerusəlimdə müqəddəslər arasındakı kasıblar üçün ianə" Paul bir neçə il idi ki, bu ianəni (1) Qalatiya və Kiçik Asiyada (müq. et. 1Kor. 16:1-4) və eləcə də (2) Makedoniya və Axayyadan (müq. et. 2Kor. 8-9) qəbul edirdi (bax: Rom. 12:13-dəki Xüsusi mövzu: "*Koinōnia*"). O bu fikri Antakyadakı imanlılar cəmiyyətindən götürmüşdü (müq. et. Həv. 11:30; 12:25). Bunun məqsədi, erkən imanlılar cəmiyyətinin iki qanadını – yəhudi və qeyri-yəhudi məsihçiləri birləşdirmək idi. Qeyri-yəhudi cəmiyyətlərin bunu "məmnuniyyət" etdiyi deyilir (müq. et. Rom. 15:26 və 27). Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "AÇLIQ" (SPECIAL TOPIC: HUNGER)

15:27 "şərik oldularsa" Bu, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİDİR, yəni deyilənin müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğunu güman edən, yaxud sırf bədi məqsədinə xidmət edən bir ifadədir. Əgər başqa millətlər yəhudilərin ruhani nemətlərinə şərik oldularsa (müq. et. Rom. 10-11), Yerusəlimdəki "ana cəmiyyət" in maddi ehtiyaclarına kömək etməlidirlər.

15:28

NASB "mən bunu başa çatdırandan və onların bu səmərəsinə möhür basandan sonra"

NKJV "mən bunu icra edəndən və bu səmərəni onlara möhürləyəndən sonra"

NRSV "mən bunu tamamlayandan və toplanmış olanı onlara təslim edəndən sonra"

TEV "mən bu işi başa çatdırandan və onlar üçün toplanmış bütün pulları özlərinə təhvil verəndən sonra"

NJB "Belə ki, mən bunu edəndən və toplanmış olanı rəsmi olaraq onlara təhvil verəndən sonra"

Burada AORİST MƏLUM NÖV FELİ SİFƏTİ VƏ AORİST QAYIDIŞ NÖV FELİ SİFƏTİ işlənmişdir. Hərfi olaraq paketin içindəki şeylərin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün paketin möhürlənməsi təsvir olunur. Bəlkə bu yolla Paul verilən pulların hamısını onlara çatdırılacağını bildirir. Bu məqsədlə o həmçinin ianə verən cəmiyyətlərdən bir neçə nümayəndə ilə birlikdə Yerusəlimə gedib (müq. et. Həv. 20:4).

"Möhür" üçün Rom. 4:11-dəki Xüsusi mövzuya bax.

15:29 *Plēroō / plērōma* sözünün bir daha işləndiyinə diqqət yetirin. Rom. 15:14-dəki qeydə bax.

■ **"Məsihin tam xeyir-duası"** Bu ifadə, Müjdənin elan edilməsi və ya öyrədilməsi ilə insanlara gələn xeyir-duanı bildirir. Bu kontekstdə dua nəzərdə tutulmur.

Bəzi qədim yunanca mətnlərdə mənanı aydınlaşdırmaq üçün "Müjdə" sözü əlavə olunub – "Məsihin Müjdəsinin xeyir-duası" (A² əlyazması, NKJV tərcüməsi). Daha qısa variant *κ**, A, B, C, D, F, G və P əlyazmalarında yer alır. UBS⁴ bu qısa variantı "A" dərəcəsi ilə qiymətləndirir (tam əminlik).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 15:30-33

³⁰Ey qardaşlar, Rəbbimiz İsa Məsihin xatirinə, Ruhun məhəbbəti naminə sizə yalvarıram, Allaha mənim üçün etdiyiniz dualarda mənimlə birlikdə mübarizə aparın ki, ³¹Yəhudədə olan imansızlardan xilas olum və Yerusəlimə olan yardımımı müqəddəslər qəbul etsin. ³²Beləliklə, istəyirəm ki, Allahın iradəsi ilə sevincə yanınıza gəlib sizinlə könlümü fərəhləndirsin. ³³Qoy sülh qaynağı olan Allah sizin hamınızla olsun. Amin.

15:30 "sizə yalvarıram... mənimlə birlikdə mübarizə aparın" Bunlar yunan dilində çox qüvvətli ifadələrdir. Birincisi həmçinin Rom. 12:1-də işlənmişdir. İkincisi İsanın Getsamani bağındaki əzablarında işlənmişdir. Paul özünün və müjdəçi xidmətinin duaya ehtiyacı olduğunu hiss edirdi (müq. et. 2Kor. 1:11; Ef. 6:18-20; Kol. 4:3; 1Sal. 5:25; 2Sal. 3:1). Yerusəlimdə başına gələnələr çox ağır olmuşdu (müq. et. Rom. 15:31). Axırda Paul Romaya gəlsə də, düşündüyü kimi gəlməmişdir. Bax: Rom. 9:3-də Xüsusi mövzu "Vəsətət duası".

15:30-33 Paulun duasında üç arzusu ifadə olunub.

1. Yəhudədəki düşmənlərindən azad olsun (müq. et. Həv. 20:22-23)
2. başqa millətlərin imanlılar cəmiyyətlərindən göndərilən hədiyyə Yerusəlimdəki imanlılar cəmiyyətləri tərəfindən yaxşı qarşılanınsın (müq. et. Həv. 15:1 və s.; 21:17 və s.)
3. o, İspaniyaya gedərkən yol üstü Romanı ziyarət etsin

15:30 "mənimlə birlikdə mübarizə aparın" Bu söz Əhdi-Cədidə yalnız burada işlənmişdir. *Sun* (birgə) və *agōnizomai* (vuruşmaq, mübarizə aparmaq, səylə çalışmaq, müq. et. 1Kor. 9:25; Kol. 1:29; 4:12; 1Tim. 4:10; 6:12) sözlərindən qurulmuş mürəkkəb sözdür. Bu güclü İNFİNİTİV, Romadakı imanlılar cəmiyyətini Yerusəlimdəki ana cəmiyyətin başqa millətlərin hədiyyəsini qəbul etməsi üçün Paulla birlikdə duada əziyyətli mübarizə aparmağa çağırır.

15:31 "imansızlar" Onlara qarşı çıxan yəhudilər və bəlkə də imanlıları yəhudiləşdirməyə çalışanlar nəzərdə tutulur (müq. et. Rom. 11:30,31).

15:32 Paulun duası daha iki xahiş ilə başa çatır: (1) Paul onların yanına sevincə gəlsin və (2) onlarla birlikdə dincələ bilsin (*sunanapauomai* sözünün AORİST QAYIDIŞ NÖV [deponent] LAZIM ŞƏKLI, Əhdi-Cədidə yalnız burada işlənir, amma ona Yeş. 11:6-da da rast gəlinir. Paul Rom. 15:12-də Yeş. 11:1,10-u sitat gətirmişdir). Paulun sakit bir istirahətə və yetkin imanlılar arasında özünə gəlib bərpa olmağa ehtiyacı var idi (müq. et. 2Kor. 4:7-12; 6:3-10; 11:23-33)! Lakin bu ona nəsb olmayıb. Fələstində onu həbslər, mühakimələr, zindan illəri gözləyirdi.

Bu ayənin çoxlu əlyazma variantları vardır.

15:33 "sülh qaynağı olan Allah" Bu, Allah haqqında əla bir ifadədir (müq. et. Rom. 16:20; 2Kor. 13:11; Fil. 4:9; 1Sal. 5:23; 2Sal. 3:16; İbr. 13:20).

■ **"Amin"** Rom. 1:25-dəki Xüsusi mövzuya bax.

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Əhdi-Cədid imanlıları üçün Əhdi-Ətiqin faydası nədir (Rom. 15:4-5; 1Kor. 10:6,11)?
2. Niyə Paul Rom. 15:9-12-də Əhdi-Ətiqdən sitatlar gətirir? Bunlar hansı böyük həqiqəti öyrədir?
3. Romalıları Məktubun bu hissəsində yəhudilər və qeyri-yəhudilər arasındakı münaqişədən harada bəhs oluna bilər?
4. Romalıları Məktubun bu hissəsində Paulun həvariliyi ilə bağlı münaqişədən harada bəhs olunur?
5. Başqa millətlərin imanlıları cəmiyyətlərinin Yerusəlimdəki imanlıları cəmiyyətinə ianə verməsindəki Paulun məqsədi nə idi (Rom. 15:15-28)?
6. Paulun missioner strategiyası nə idi? O niyə İspaniyaya getmək istəyirdi?
7. Paul, kahinlər padşahlığı olaraq İsrail (Çıx. 19:5-6) və ya imanlıları cəmiyyəti (1Pet. 2:5,9; Vəhy 1:6) ilə münasibətdə öz işini necə və niyə bir kahinin işi kimi təsvir edir (a.16)?
8. Allah Paulun 30-33-cü ayələrdəki duasına cavab veribmi?

ROMALILARA MƏKTUB 16-CI FƏSİL

MÜASİR TƏRCÜMƏLƏRDƏ PARAQRAFLARA BÖLÜNMƏSİ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Şəxsi salamlar 16:1-2	Fibi bacı tövsiyə olunur 16:1-2	Salamlar 16:1-2	Şəxsi salamlar 16:1-2	Salamlar və xoş arzular 16:1-2
16:3-16	Romalı müqəddəsləri salamlama 16:3-16	16:3-16	16:3-5a 16:5b-7 16:8-11 16:12-15 16:16	16:3-5a 16:5b-16
16:17-20	Ayrılıq salan adamlardan uzaq durun 16:17-20	16:17-20	Son öyüdlər 16:17-20a 16:20b-21	Xəbərdarlıq və birinci postskriptum 16:17-20
16:21-23	Paulun dostlarından salamlar 16:21-24	16:21 16:22 16:23	16:22 16:23	Son salamlar və ikinci postskriptum 16:21-23
Həmd ilahisi 16:25-27	Xeyir-dua 16:25-27	16:25-27	Yekun həmd duası 16:25-26 16:27	Həmd ilahisi 16:25-27

ÜÇÜNCÜ OXUMA ("Müqəddəs Kitabı yaxşı oxuma bələdçisi"-ndən)

BİR PARAQRAF SƏVİYYƏSİNDƏ MÜƏLLİFİN MƏQSƏDİNİ MÜƏYYƏN ETMƏK

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünü, Müqəddəs Kitabı və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Fəslə bir oturma oxuyun. Mövzuları müəyyən edin. Mətni mövzular üzrə böldüyünüz hissələri beş müasir tərcümə ilə müqayisə edin. Mətnin paraqraflara bölünməsi Allahdan ilham almış bir tərtib olmasa da, müəllifin məqsədini müəyyən etmək üçün əsasdır, müəllifin məqsədi isə mətni şərh etmək üçün lazımlı şərtidir. Hər paraqrafın yalnız bir mövzusu vardır.

1. Birinci paraqraf
2. İkinci paraqraf
3. Üçüncü paraqraf
4. Və s.

1-27-Cİ AYƏLƏRİN KONTEKSTİNƏ DAİR MÜLAHİZƏLƏR

- A. Qeyd edək ki, bu yekun hissədə adı çəkilən bütün qadınlar Müjdəni yaymaqda Paulun əməkdaşları idi (müq. et. Fil. 4:3): Rom. 16:1-də Fibi; Rom. 16:3-də Priskila; Rom. 16:6-da Məryəm; Rom. 16:7-də Yuniya (yaxud Yunias, bu halda o, qadın deyil, kişi idi); Rom. 16:12-də Trifena ilə Trifosa; Rom. 16:12-də Persis; Rom. 16:13-də "anası"; Rom. 16:15-də "Yuliya"; bir də Rom. 16:15-də "onun bacısı". Qadınların xidməti barədə doqmatik mövqə tutmaqdan özünü gözəldəyin. Bütün imanlıların ənamları var (müq. et. 1Kor. 12:7,11) və onların hamısı tam vaxt xidmətçidirlər (müq. et. Ef. 4:12).

Bu siyahıda qadın xidmətçi (dyakonisa) olan Fibi və ehtimal ki, qadın həvəri olan Yuniyanın adları çəkilir (müq. et. Yoel 2:28; Həv. 2:16-21). Paulun bəzi paradoksal bəyanatlarına görə (məs., 1Kor. 11:4-5-i 14:34 ilə qarşılaşdırmaq olar) bu məsələni Müqəddəs Kitaba əsasən həll etmək çətindir.

- B. Bu adların mümkün etnik mənşələrinə diqqət yetirin
1. imanlı yəhudilər: Akila, Priskila, Andronikos, Yuniya, Məryəm;
 2. romalıların alicənab soy adları: Priskila, Ampliyat, Apellis, Narkis, Yuliya, Filoloq;
 3. yəhudilərin alicənab soy adları: Aristobul, Hironion.
- C. 1-16-cı ayələrdə Paulun şəxsi salamları, 17-20-ci ayələrdə isə yalançı müəllimlər barəsində son xəbərdarlıqları verilir. 21-23-cü ayələrdə müjdəçilər qrupu Korinfdən salamlarını göndərir.
- D. F.F. Bryusun "Tindeyl Əhdi-Cədid şərhləri"ndə (F. F. Bruce, *Tyndale New Testament Commentary*) Rom. 16-cı fəsil haqqında yazılanlar çox faydalıdır. Bu fəsildəki adların ətraflı təhlili ilə maraqlanırsınızsa, bu kitabın 266-284-cü səhifələrini oxuya bilərsiniz.
- E. Məktubun sonu barədə bəzi şübhələr vardır. Qədim yunanca əlyazmalarda Məktubun sonu bir neçə yerində – Rom. 14, 15 (P⁴⁶ əlyazması) və 16-da olur. Ancaq ənənəvi sonu – Rom. 16:25-27 – P⁶¹, x, B, C və D əlyazmalarında və eləcə də Romalı Klementin istifadə etdiyi mətnədə (b.e. 95-ci il) yer alır.

24-cü ayə daha qədim yunanca əlyazmalar P46, P61, x, A, B və C-də, habelə latınca Vulqata və İsgəndəriyyəli Origenin istifadə etdiyi yunanca mətnədə yoxdur. Müxtəlif variantlar barədə ətraflı məlumat üçün bax: Bryus M. Metsqer, "Yunanca Əhdi-Cədidin mətnşünaslıq baxımından şərh" (Bruce M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*) ss. 533-536.

SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN TƏDQIQI

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 16:1-2

¹Kenxreyadakı cəmiyyətin xidmətçisi olan bacımız Fibi barədə sizə zəmanət verirəm. ²Onu Rəbdə olduğu üçün müqəddəslərə layiq tərzdə qəbul edin, nə ehtiyacı varsa, siz ona kömək edin. Çünki o, çoxlarına və şəxsən mənə də hamilik edib.

16:1 "sizə zəmanət verirəm" 1-2-ci ayələr dyakonisa Fibi haqqında tövsiyə məktubu olaraq yazılmışdır. Yəqin ki, Paulun məktubunu Romaya Fibi aparıb. Əhdi-Cədidə bu kimi təqdim etmə və ya tövsiyə məktublarından bir neçə nümunə daha vardır (müq. et. Həv. 18:27; 1Kor. 16:3; 2Kor. 3:1; 8:18-24; Fil. 2:19-30).

■ **"Fibi"** Onun adı "parlaq" və ya "nursaçan" mənasına gəlir.

NASB, NKJV "cəmiyyətin xidmətçisi olan"
NRSV "cəmiyyətin dyakonu olan"
TEV "cəmiyyətə xidmət edən"
NJB "cəmiyyətin dyakonisası olan"

Bu söz *diakonos*-dur. TƏSİRLİK HALIN TƏKİ, QADIN CİNSİ formasındadır. Xidmətçi mənasına gələn bu yunan sözü (1) Rom. 15:8 və Mark 10:45-də Məsih haqqında; (2) Ef. 3:7 və Kol. 1:23,25-də Paul haqqında; (3) Fil. 1:1 və 1Tim. 3:11-də dyakonlar haqqında işlənmişdir.

Dyakonisa xidmətinə dair sübutlar istər Əhdi-Cədidə, istərsə İncildən sonra yazılmış olan erkən dövr məsihçi yazılarında vardır. Yerli imanlılar cəmiyyətində xidmət edən qadınların bir nümunəsi daha pastoral məktublardakı "dullar siyahısı"dır (müq. et. 1Tim. 3:11; 5:3-16). RSV, Amplified (genişləndirilmiş) və Filips (Phillips) versiyalarında bu söz Rom. 16:1-də "dyakonisa" olaraq tərcümə olunmuşdur. NASB və NIV-də bu söz səhifəaltı qeyddə verilib. NEB-də "vəzifəsini tutan" yazılıb. Bütün imanlılar çağırılırlar, ənamlar alırlar və tam vaxtli xidmətçi olurlar (müq. et. Ef. 4:12). Bəziləri rəhbər rollarda xidmət etməyə çağırılırlar. Müqəddəs Yazı ənənələrimizdən üstün tutulmalıdır! Erkən dövrdə dyakonlar və dyakonisalar idarə heyəti deyil, xidmətçilər idi.

M.R. Vinsent "Sözlərin tədqiqi" (M.R. Vincent, *Word Studies*), 2-ci Cild, 752-ci və 1196-cı səhifələrdə deyir ki, II əsrin sonları – III əsrin əvvəllərinə aid olan "Həvarilərin qanunları"nda imanlılar cəmiyyətinin qadın köməkçilərinin vəzifələri və təyin olunma qaydaları arasında ayırd edilir.

1. dyakonisa
2. dul qadınlar (müq. et. 1Tim. 3:11; 5:9-10)
3. bakirələr (müq. et. Həv. 21:9 və bəlkə də 1Kor. 7:34)

Onların vəzifələrinin bəzisi bunlar idi:

1. xəstələrə baxmaq
2. fiziki təqibə məruz qalanların qeydinə baxmaq
3. iman uğrunda həbs olunmuş şəxsləri ziyarət etmək
4. yeni imanlılara təlim öyrətmək
5. qadınları vəftiz etməkdə kömək etmək
6. imanlılar cəmiyyətinin qadın üzvlərinə nəzarət etmək

XÜSUSİ MÖVZU: "MÜQƏDDƏS KİTABDA QADINLAR" (SPECIAL TOPIC: WOMEN IN THE BIBLE)

■ "cəmiyyət" Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: " İMANLILAR CƏMİYYƏTİ (EKKLESİA)" (SPECIAL TOPIC: CHURCH (EKKLESİA))

"**Kenxreya**" Bu, Korinfin iki limanından biri idi. Şərqi tərəfdə olan idi (müq. et. Həv. 18:18).

16:2 "Onu Rəbdə olduğu üçün müqəddəslərə layiq tərzdə qəbul edin" Bu, "bir qonaq kimi xoş qarşılamaq" (müq. et. Fil. 2:29) mənasına gələn *prosdechomai* sözünün AORİST QAYIDIŞ NÖV [deponent] LAZIM ŞƏKLİDİR. Paul bu xanıma güvənir və imanlılar cəmiyyətinin onu qəbul edib özünün xatirinə ona kömək etməsini istəyirdi. Paulun bunu onlara deməsinin vacibliyi, mədəni mühiti göstərir.

■ "**müqəddəslər**" Bu söz nəinki imanlının İsada olan mövqeyini təsvir edir, həm də onların bu yeni müqəddəs mövqələrini getdikcə əks etdirən mömin həyat sürəcəklərinə dair ümidi ifadə edir. "Müqəddəslər" sözü həmişə CƏM FORMADADIR, bunun bircə istisnası Filipilərə Məktubdadır (4:21), amma orada da tək forma müştərək mənə daşıyır. Məsihiçi olmaq, bir imanlılar cəmiyyətinin, bir ailənin, bir bədənin hissəsi olmaq deməkdir. Qərbdəki müasir imanlılar cəmiyyəti, Müqəddəs Kitaba əsaslanan iman bu müştərək cəhətini layiqincə qiymətləndirməmişdir! Bax: Rom. 1:7-dəki Xüsusi mövzu: "Müqəddəslər".

■ "**nə ehtiyacı varsa, siz ona kömək edin**" Burada LAZIM ŞƏKLİNDƏ olan iki söz vardır.

Birincisi, *paristēmi* (AORİST MƏLUM NÖV), "kömək etmək üçün yanında durmaq" mənasına gəlir.

İkincisi, *chrēzō* (İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV), "tələb olunan hər şeylə kömək etmək" mənasına gəlir (müq. et. 2Kor. 3:1).

Səyahət edən xidmətçilərə maddi cəhətdən kömək etmək mənasına gəlirdi. Təvsiyə məktublarının məqsədi bu idi.

NASB, NKJV "çoxlarına kömək etmişdir"

NRSV "çoxlarına hamilik etmişdir"

TEV "çünkü onun özü çox insana yaxşı dost olmuşdur"

NJB "bir çox insana qayğı göstərmişdir"

Əhdi-Cədidin yalnız bu yerində rast gəlinən bu söz, *proistatis*, fiziki və ya maddi yardımı bildirə bilirdi. İlk olaraq bu söz kiməsə hamilik edən dövlətli bir qadın mənasına gəlirdi. Fibi Romaya səyahət etdiyinə (müq. et. Rom. 16:1) və çoxlarına kömək etdiyinə (müq. et. Rom. 16:2) görə, onun bir hami olması ehtimalı vardır.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 16:3-16

³Məsihi İsada həmkarlarım olan Priskila və Akilaya salam söyləyin. ⁴Onlar mənim həyatım üçün öz canlarını təhlükəyə saldılar. Onlara yalnız mən yox, başqa millətlərin bütün cəmiyyətləri də təşəkkür edir. ⁵Onların evində toplanan cəmiyyətə də salam söyləyin. Asiya vilayətindən Məsihi üçün ilk məhsul olan sevimli qardaşım Epenetə salam çatdırın. ⁶Sizin üçün xeyli zəhmət çəkmiş Məryəmə salam

söyləyin. ⁷Həvarilər arasında şöhrət qazanmış, məndən əvvəl Məsihdə olmuş soydaşlarım və zindan yoldaşlarım Andronikosa və Yuniyaya salam çatdırın. ⁸Rəbdə mənə sevimli olan Ampliyata salam söyləyin. ⁹Məsihdə həmkarımız olan Urbana və mənə sevimli olan Staxisə salam çatdırın. ¹⁰Məsihdə sədaqəti sübut edilmiş Apellisə salam söyləyin. Aristobulun ailəsindən olanlara salam çatdırın. ¹¹Soydaşım Hirediona salam söyləyin. Narkisin ailəsindən Rəbdə olanlara salam çatdırın. ¹²Rəbbin xidmətində zəhmət çəkmiş Trifena ilə Trifosaya salam söyləyin. Rəbbin xidmətində xeyli zəhmət çəkmiş sevimli Persisə salam çatdırın. ¹³Rəbdə seçmə insan olan Rufusa və mənə də analıq edən anasına salam söyləyin. ¹⁴Asinkritə, Fleqona, Hermesə, Patrobaya, Hermaya və onlarla birlikdə olan bacı-qardaşlara salam çatdırın. ¹⁵Filoloqa, Yuliyaya, Nereyə və onun bacısına, Olimpaya və onlarla birlikdə olan bütün müqəddəslərə salam söyləyin. ¹⁶Bir-birinizi müqəddəs öpüşlə salamlayın. Məsihin bütün cəmiyyətləri sizə salam göndərir.

16:3 "Priskila və Akila" Priskilanın adı çox vaxt ərindən əvvəl çəkilir; mədəniyyət baxımından bu, olduqca qeyri-adi bir haldır (müq. et. Həv. 18:18, 26; 1Kor. 16:19; 2Tim. 4:19). Ehtimal ki, bu qadın romalı alicənablardan idi yaxud ərindən daha hakim bir xarakterə malik idi. Bu ər-arvad, Paul kimi çadırçılıqla məşğul idi. Paul onları "Məsih İ sada həmkarlarım" olaraq adlandırır. Yəqin ki, Paul Romadakı imanlılar cəmiyyətinin güclü və zəif cəhətləri barədə məhz bu ər-arvaddan eşitmişdi.

16:4 "öz canlarını təhlükəyə saldılar" Hərfi tərcümədə "öz boyunlarını..." Bu idiom "cəllad baltası" mənasına gəlir. Müqəddəs Kitab, Paulun bunu dedikdə nə nəzərdə tutduğunu bildirmir.

■ **"Onlara yalnız mən yox, başqa millətlərin bütün cəmiyyətləri də təşəkkür edir"** Paul bu ər-arvadın dostluğu və fəal yardımını üçün çox şükür edirdi. O hətta onların xidmətini "başqa millətlərin bütün cəmiyyətləri"nə şamil edir. Necə valehedici bəyanat və şükür! Ola bilsin, Paul onların Apollosu ürəkləndirmə və məlumatlandırma xidmətinə işarə edir (müq. et. Həv. 18:24-28).

16:5 "cəmiyyət" Bu söz, "çağırılmış olanlar" deməkdir. Əhdi-Ətiqin yunanca versiyası olan Septuaqintada (LXX) "cəmiyyət" mənasına gələn ibrancə *qahal* sözü məhz bu yunan sözü ilə tərcümə olunurdu. Erkən imanlılar cəmiyyəti özünü təfriqəçi bir təriqət deyil, Əhdi-Ətiqdəki "İsrail cəmiyyəti"nin təbii xələfləri və tamamlanması olaraq görürdü. Rom. 16:1-dəki Xüsusi mövzuya bax.

■ **"Onların evində toplanan"** Erkən məsihçilər evlərdə toplanırdı (müq. et. Rom. 16:23; Həv. 12:12; 1Kor. 16:19; Kol. 4:15 və Flm. 2). Kilsə binaları yalnız b.e. III əsrdə meydana gəlməyə başlayıb.

■ **"Epenet"** Bu adamın adı "mədh edilən" mənasına gəlir.

■ **"ilk məhsul olan"** Eyni şey 1Kor. 16:15-də Stefananın ailəsi haqqında deyilmişdir.

■ **"Asiya vilayətindən"** Müasir Türkiyənin üçdə bir hissəsini, qərbi hissəsini təşkil edən Roma vilayəti nəzərdə tutulur.

16:6 "Sizin üçün xeyli zəhmət çəkmiş Məryəm" Bu şəxs haqqında heç nə bilinmir. Ola bilər, Romadakı imanlılar cəmiyyətindən bir müjdəçi qadın idi. Neçə-neçə gözəl mömin insanları, imanlıları biz tanıyırdıq, lakin Allah tanıyır.

16:7 "zindan yoldaşlarım" Müasir ilahiyyatçılar hansı zindandan bəhs edildiyinə əmin deyillər. Paul öz iman uğrunda çox əzab çəkmişdi (müq. et. 2Kor. 4:8-11; 6:4-10; 11:25-28). Filipidə, Qeysəriyyədə, Romada və bəlkə başqa yerlərdə də zindana atılmışdı (müq. et. Efeslilərə Məktub, 1Kor. 15:32; 2Kor. 1:8).

■ **"Yuniya"** Bu, vurğulardan asılı olaraq, ya KİŞİ, ya da QADIN adı ola bilər. Yunanca əlyazmalarda fərqli variantlar vardır; K, A, B, C, D, F, G və P əlyazmalarında vurğu işarəsi olmayan "Iouinian" variantı yazılmışdır. Vurğu işarəli QADIN adı B², D² və 0150 əlyazmalarında yer alır. Erkən papirus əlyazması P⁴⁶ və bəzi Vulqata və qibtə tərcümələrində, habelə İyeronimin istifadə etdiyi yunanca mətnə QADIN adı olan "Ioulian" yazılmışdır. Bəzi

alimlər bunun əlyazmaları köçürən bir şəxsin səhvi olduğunu düşünürlər. Rom. 16:15-də bu adın QADIN forması yoxdur. Ola bilər, Rom. 16:7-də adları çəkilən iki şəxs

1. Paulla birlikdə həbs olunmuş iki yəhudi imanlı
2. bir qardaş və bacı
3. bir ər və arvad olmuşdur.

Əgər bu, QADIN adı idisə və "həvarilər" sözü "On İki şagird"dən daha geniş mənada işlənirdisə, onda bu Yuniya bir qadın həvari idi.

Maraqlıdır ki, Roma ədəbiyyatında və ya kitabələrində "Yunias" adına heç rast gəlinmir, lakin "Yuniya" adı Romada bir soy adı kimi xeyli geniş yayılmışdı. Xidmətdəki qadınlar haqqında daha ətraflı məlumat üçün bax: Linda L. Belvil, "İmanlılar cəmiyyətində qadın rəhbərlər" (*Women Leaders and the Church*, by Linda L. Belleville), ss. 188, səhifəaltı qeyd 42.

NASB "həvarilər arasında şöhrət qazanmış"

NKJV "həvarilər arasında fərqlənmiş"

NRSV "onlar həvarilər arasında görkəmlidirlər"

TEV "onlar həvarilər arasında yaxşı tanınmışlar"

NJB "o məşhur həvarilərə"

Burada On İki şagird nəzərdə tutula bilər; bu halda bu iki nəfər onlar və ya "həvarilər" olaraq bilinən daha geniş xidmətçilər qrupuna tanış idi (müq. et. Həv. 14:4, 14; 18:5; 1Kor. 4:9; Qal. 1:19; Fil. 2:25; 1Sal. 2:6). Kontekstdən görünür ki, bu söz Ef. 4:11-dəki kimi daha geniş mənada işlənmişdir, lakin MÜƏYYƏNLİK ARTIKLI On İki şagirdə işarə edir. Bax: Rom. 1:1-dəki Xüsusi mövzu: "Göndərmək (*Apostellō*)".

☐ **"məndən əvvəl Məsihdə olmuş"** Bu yəqin ki onların Paulun Dəməşq yolunda İsa ilə qarşılaşmasından əvvəl xilas olub Məsihə xidmət etdikləri mənasına gəlir.

16:8-16 Bu mətndəki adlar alimlər üçün naməlumdur. Allah və Paul üçün əziz olan o adamların adları və xidmətləri nə Əhdi-Cədidə, nə də erkən dövr məsihçi ədəbiyyatında qeyd edilmişdir. Diqqət çəkən məqam odur ki, burada kişili-qadın (1) qulların adları, (2) alicənab romalıların və (3) yəhudilərin soy adları bir yerdə çəkilir; aralarında varlı azad adamlar, səyahət edən vaizlər və Persiyadan gəlmiş əcnəbilər vardır. İsa Məsihin cəmiyyətində bütün əngəllər aradan götürüldü (müq. et. Rom. 3:22; 10:12; Yoel 2:28-32 [Həv. 2:14-21]; 1Kor. 12:11; Qal. 3:28; Kol. 3:11)!

16:8 "Ampliyat" Bu ad, Priskila və Yuniya kimi, romalıların məşhur bir soy adı idi.

☐ **"Rəbdə mənə sevimli olan"** Mat. 3:17 və 17:5-də Ata Allah Oğul İsaya "sevimli" deyir; ehtimal ki, bu söz Yeşayanın Qul haqqındakı nəğməsində Qulun adı olaraq işlənmişdir (müq. et. Mat. 12:18 - Yeş. 42:1-dən sitat götürülür). Lakin Paul bu sözlə imanlılara müraciət edir (müq. et. Rom. 1:7; 16:8,9; 1Kor. 4:14,17; 15:58; Ef. 6:21; Fil. 2:12; Kol. 4:7,9,14; 1Tim. 6:2; Fil. 16).

16:9 "Urban" Bu adın mənası "şəhərli"dir.

☐ **"Məsihdə"** "Rəbdə" ifadəsi kimi bu ifadə də 16-cı fəsildə dəfələrlə təkrar olunur. Bu məsihçi xidmətçilərinin hamısı bir ailəyə, bir Xilaskara məxsus idi.

☐ **"Staxis"** Bu, nadir addır; mənası "sümbül"dür. Arxeoloqlar qeysərin ailəsində bu adda adamlar olduğunu kəşf ediblər.

16:10 "Məsihdə sədaqəti sübut edilmiş" Hərfi tərcüməsi "təsdiqlənmiş" olan bu idiomun mənası, sınaqdan çıxıb sadiq qalmış adamdır. Bax: Rom. 2:18-dəki Xüsusi mövzu.

☐ **"ailəsindən"** Bəzi alimlər deyirlər ki, burada Aristobulun ailə üzvləri deyil, evində xidmət edən qulları nəzərdə tutulur və eyni şey Rom. 16:11-dəki "Narkisin ailəsindən olanlar" ifadəsinə də aiddir.

■ **"Aristobul"** Bəzi alimlər (Lightfoot) deyirlər ki, bu adam I Hirod Aqrippanın qardaşı idi (Həv. 12-ci fəsildə Həvari Yaqubu edam etdirmiş Hirod). Əgər bu doğrudursa, biz burada Müjdənin idumeyalı padşahın ailəsində yayılmağa başladığını görürük.

16:11 "Hirodion" Bu, Hirodun ailəsinin bir qulu ola bilər.

■ **"Narkisin ailəsindən Rəbdə olanlara"** Bu, İmperator Klavdinin məşhur xidmətçisi ola bilər. Əgər bu doğrudursa, biz burada Müjdənin romalı padşahın evində yayılmağa başladığını görürük.

16:12 "Trifena" Bu adın mənası "qəşəng"dir.

■ **"Trifosa"** Bu adın mənası "zərif"dir. Ehtimal ki, onlar iki bacı və hətta əkiz idilər.

■ **"zəhmət çəkmiş"** Bu söz, "gücdə düşənə qədər" çalışmaq mənasına gəlir.

■ **"Persis"** Bu adın mənası "fars qadın"dır.

16:13 "Rufus" Bu adın mənası "qırmızı" və ya "qırmızıbaş"dır. Göründüyü kimi, Romada çox tanınmış bir Rufus var idi (müq. et. Mark 15:21). Həmin o Rufusun və burada adı çəkilən Rufusun eyni şəxs olub-olmadığını müəyyən etmək çətinidir.

NASB	"Rəbdə seçmə insan"
NKJV, NRSV	"Rəbdə seçilmiş"
TEV	"Rəbbin xidmətində şöhrət qazanmış o işçi"
NJB	"Rəbbin seçilmiş xidmətçisi"

Hərfi təcüməsi "seçilmiş biri"dir. Bu söz burada yalnız Allahın çağırışını deyil, həyat tərzinə çevrilmiş xidmətini bildirir. Onun anası həmçinin Paulla böyük məhəbbətlə rəftar etmişdir.

16:14 "Hermes" Bu, yaxşı tale tanrısının adıdır. I əsr Yunan-Roma dünyasında bu ad qullar arasında xeyli geniş yayılmışdı.

16:15 "bütün müqəddəslər" Bax: Rom. 1:7-dəki XÜSUSİ MÖVZU: "MÜQƏDDƏSLƏR" (SPECIAL TOPIC: SAINTS).

16:16 "müqəddəs öpüş" Kimin kimi nə vaxt və harada öpdüyünə dair erkən dövrdən heç bir məlumat yoxdur. Sinaqoqda kişilər kişiləri, qadınlar qadınları yanaqdan öpüşlə salamlayırdı və bu salamlama imanlılar cəmiyyətində də davam etmişdir (müq. et. 1Kor. 16:20; 2Kor. 13:12; 1Sal. 5:26; 1Pet. 5:14). İmansızların səhv anlamaları səbəbilə bəzi cəmiyyətlər öpüşlə salamlamadan imtina ediblər, lakin Şəhid Yustin II əsrdə bunun hələ davam etdiyini bildirir.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 16:17-20

¹⁷Qardaşlar, sizə yalvarıram ki, öyrəndiyiniz təlimin əleyhinə çıxaraq ayrılıq salan və büdrəməyə səbəb olan adamlara nəzarət edin və onlardan uzaq durun. ¹⁸Çünki belə adamlar Rəbbimiz Məsihə deyil, öz qarınlarına qulluq edirlər; onlar yağlı və yaltaq nitqləri ilə sadələvh adamların ürəklərini tovlayırlar. ¹⁹Sizin itaətiniz hamıya bəllidir. Buna görə də sizin üçün sevinirəm. Amma istəyirəm ki, yaxşı işlərdə müdrik, pis işlərdə məsum olasınız. ²⁰Sülh qaynağı olan Allah Şeytanı tezliklə ayaqlarınızın altında əzəcək. Rəbbimiz İsanın lütfü sizə yar olsun!

16:17 Bu xəbərdarlıq mətnində elə bil gözlənilmədən verilir. Ancaq ehtimal ki, Paul bununla səyahət edən mömin xidmətçiləri daha çox ucaltmaq istəyib. Rom. 16:17-18-də bu yalançı müəllimlərin işləri sadalanır.

1. onlar ayrılıq salırdı
2. onlar imanlının büdrəməyinə səbəb olurdu
3. onlar imanlılar cəmiyyətinin təliminin əleyhinə çıxırdı

4. onlar öz heyvani ehtiraslarına qulluq edirdi
5. onlar yağlı və yaltaq nitqləri ilə sadələvh adamların ürəklərini tovlayırdı

Burada sadalananlar, Rom. 14:1-15:13-dəki zəif və güclü imanlılar söhbəti ilə əlaqədar deyildir.

☐ **"onlardan uzaq durun"** Bu ifadə, İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV ƏMR ŞƏKLİNDƏDİR. Bu, təkrarlanan mövzudur (müq. et. Qal. 1:8-9; 2Sal. 3:6,14; 2Yəh. 10).

16:18

NASB, NRSV,

TEV "öz iştahlarımı"

NKJV "öz qarınlarımı"

NJB "öz tamahkarlıqlarımı"

Hərfi tərcüməsi "qarınları"dır (müq. et. Fil. 3:19; Tit. 1:12). Yalançı müəllimlər hər şeyi öz alçaq maraqlarına döndəriblər.

☐ **"yağlı və yaltaq nitqləri ilə"** Yalançı müəllimlər çox vaxt zahirən cəlbədic, dinamik xarakterə malikdirlər (müq. et. Kol. 2:4). Nitqləri çox vaxt olduqca məntiqidir. Ehtiyatlı olun! Yalançı müəllimləri müəyyən etmək üçün Müqəddəs Kitabdən bəzi mətnlər bunlardır: Qan. 13:1-5; 18:22; Mat. 7; Fil. 3:2-3, 18-19; 1Yəh. 4:1-3.

☐ **"sadələvh adamların ürəklərini tovlayırlar"** Bu ifadə İNDİKİ ZAMAN MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASINDADIR və davam edən aldatmanı ifadə edir. Yəqin ki yeni imanlı olan bu sadələvh adamlar təhlükənin qarşısında çox həssas ("şərdə təcübəsiz") idi.

16:19 "Sizin itaətiniz hamıya bəllidir" Bu hələ Rom. 1:8-də qeyd olunmuşdu. Paulun mübaliğələrindən biri idi.

☐ **"yaxşı işlərdə müdrik, pis işlərdə məsum olasınız"** Bu, İsanın təlimini əks etdirir (müq. et. Mat. 10:16; Luka 10:3).

16:20 "Sülh qaynağı olan Allah" Bu, Allah haqqında əla bir ifadədir (müq. et. Rom. 15:33; 2Kor. 13:16; Fil. 4:9; 1Sal. 5:23 və İbr. 13:20).

☐ **"Şeytanı tezliklə ayaqlarınızın altında əzəcək"** Bu, Yar. 3:15-ə istinaddır. İmanlı Məsihlə münasibətində Məsihin qələbəsinə şərik olur (müq. et. 1Yəh. 5:18-20). Bu, əls bir vəd və eyni zamanda bir məsuliyyətdir. Bu kontekstdə şeytan, yalançı müəllimlərin səbəb olduqları və imanlılar cəmiyyətinin böyük missiyasını ehmal etməsi ilə nəticələnən ayrılıq və qarışıqlığı özündə təcəssüm etdirir. Yalançı müəllimlərin arxasında şeytanın özü durur! Müjdə isə onu qəbul edənlərin həyatından qaranlığı və şəri qovur. Bu mövzuda yaxşı kitab üçün bax: Klinton E. Arnold, "Ruhani müharibə haqqında üç həyati sual" (Clinton E. Arnold, *Three Crucial Questions About Spiritual Warfare*).

BAX: XÜSUSİ MÖVZU: "ŞƏXS OLARAQ ŞƏR" (SPECIAL TOPIC: PERSONAL EVIL)

☐ **"Rəbbimiz İsanın lütfü sizə yar olsun!"** Bu, məktub bitirmənin Paula məxsus bir yoludur (müq. et. 1Kor. 16:23; 2Kor. 13:14; Qal. 6:18; Fil. 4:23; Kol. 4:18; 1Sal. 5:28; 2Sal. 3:18 və eləcə də Vəhy 22:21). Güman ki, bu sözlər onun öz əli ilə yazılmış idi. Paul bu yolla öz məktublarını təsdiqləyirdi (müq. et. 2Sal. 3:17; 1Kor. 16:21; Kol. 4:18).

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 16:21

²¹Həmkarım Timotey, soydaşlarım Luki, Yason və Sosipater sizə salam göndərir.

16:21-23 Bu ayələr postskriptumdur. Paulun Korindəki həmkarları da öz salamlarını göndərirlər.

16:21 "Luki" Aşağıdakı adamlardan bəhs oluna bilər:

1. Həkim Luka (müq. et. Kol. 4:14), yaxud "ali təhsilli adam" mənasını verən bir idiom ola bilər

2. Kirenalı Luki (müq. et. Həv. 13:1)
3. naməlum bir məsihçi

☐ **"Yason"** Ehtimal ki, bu adam, Paulun Salonikdə evində qaldığı Yason idi (müq. et. Həv. 17:5-9).

☐ **"Sosipater"** Ehtimal ki, bu adam, Həv. 20:4-də bəhs olunan Veriyalı Sopater idi.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 16:22

²²**Bu məktubu yazıya alan mən Terti də Rəbbin ismi ilə sizə salam söyləyirəm.**

16:22 "Bu məktubu yazıya alan mən Terti" Paul öz məktublarını bir "mirzə"yə (*amanuensis*) yazdırırdı (müq. et. 1Kor. 16:21; Qal. 6:11; Kol. 4:18; 2Sal. 3:17). Mən düşünürəm ki, gözləri zəif olan Paul papirusda yaxud dəri tumarda yerə qənaət etmək üçün tələb olunan kiçik şriftlə yazı bilmirdi (müq. et. Qal. 6:18)!

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 16:23-24

²³**Məni və bütün cəmiyyəti qonaq saxlayan Qayın sizə salamı var. Şəhərin xəzinədarı olan Erast və Kwart qardaş da sizə salam göndərir.** ²⁴**[Rəbbimiz İsa Məsihin lütfü sizin hamınızla olsun. Amin.]**

16:23 "Qay" Aşağıdakı adamlardan bəhs oluna bilər:

1. Həv. 18:7-dəki Qay Tit Yust
2. Derbeli Qay (müq. et. Həv. 19:29; 20:4; 1Kor. 1:14)
3. 3Yəh. 1-dəki Qay

☐ **"Məni və bütün cəmiyyəti qonaq saxlayan"** Bu, imanlılar cəmiyyətində lazım olan qonaqpərvərlik idi. Bəzi imkanlı imanlılar səyahət edən məsihçi xidmətçiləri qalacaq yer və yemək ilə təmin edirdilər. Bəziləri, o cümlədən bu adam, həmçinin öz evlərində toplantıların keçirilməsi üçün qapılarını açmışdı. Yüz ildən uzun bir müddət ərzində ev cəmiyyətləri fəaliyyət göstərmişdir. Bax: Rom. 16:1-dəki Xüsusi mövzu: "İmanlılar cəmiyyəti (*Ekklesia*)".

☐ **"Şəhərin xəzinədarı olan Erast"** Onun adı həmçinin Həv. 19:22 və 2Tim. 4:20-də çəkilir. Erast, Paula bağlı səyahət edən vaiz kimi xidmət edirdi.

☐ **"Kwart"** Bu adın latınca mənası "dördüncü"dür. Güman ki, o, latınca "üçüncü" olan Tertinin qardaşı idi (müq. et. Rom. 16:22).

16:24 Erkən dövr yunanca əlyazmalar P^{46,61}, ς, A, B, C və 0150-də bu ayə yoxdur. Bəzi yunanca əlyazmalarda 16:23-dən, digərlərində 16:27-dən sonra yer alan bu ayə, yəqin ki, Paulun orijinal məktubunda yox idi. NASB, NRSV, TEV və NJB tərcümələrində bu ayə buraxılıb. UBS⁴ onun daxil edilməməsini "tam əminlik" (A) olaraq qiymətləndirir. Bunu yazmış şəxs məktubu bitirməyə çalışırdı; bunun səbəbini son həmd sözlərinin müxtəlif qədim yunanca mətnlərdə Romalıların Məktubun 14-cü, 15-ci və 16-cı fəsillərinin sonunda yerləşdirilməsi ilə izah etmək olar.

MÜQƏDDƏS KİTAB: ROM. 16:25-27

²⁵**Allah mənim elan etdiyim Müjdəyə və İsa Məsih barədə vəzə görə, əzəldən bəri gizli saxlanmış sirri aydınlaşdırın vəhyə uyğun olaraq, sizi qüvvətləndirməyə qadirdir;** ²⁶**bu həmin sirdir ki, indi aşkar olmuş və əbədi Allahın əmrinə əsasən peyğəmbərlərin Yazıları vasitəsilə bütün millətlərin iman gətirib itaət etməsi üçün bəyan edilmişdir;** ²⁷**o yeganə və müdrik Allaha İsa Məsih vasitəsilə əbədi izzət olsun! Amin.**

16:25-27 Bu, yunanca bir cümlədir. Qədim yunanca əlyazmalarda bu xeyir-duanı eləcə də Rom. 14-cü fəslin sonunda və Rom. 15-ci fəslin sonunda tapmaq mümkündür. Burada məktubun əsas mövzuları təkrar xülasə edilir və çox güman ki, bu hissə Paulun öz əli ilə yazılmış idi.

Bu həmd nidasına dair bəzilərinin qənaətləri

1. Bir sirkulyar məktub olan Efeslilərə Məktubu müşayiət edən yazı (müşayiət məktubu)
2. Romaya gedənlər üçün, çünki
 - a. Paul Romada heç vaxt olmamışdı, lakin iyirmi altı nəfərə salam göndərir
 - b. Rom. 16-da ilk dəfə yalançı müəllimlərdən bəhs olunur
 - c. bu həmd nidəsi yunanca əlyazmalarda müxtəlif yerlərdə olur.

Ola bilər ki, Paul bu məktubun iki nüsxəsini hazırlamışdı: Roma üçün Rom. 1-14 və Efes üçün Rom. 1-16. Adətən bu iddialara aşağıdakı faktlarla cavab verilir:

1. bu erkən məsihiçi xidmətçilərin çoxunun səyahət etməsi
2. Romalılara Məktubun 16-cı fəslə olmayan heç bir yunanca əlyazmasının olmaması
3. Rom. 14:1-15:13-də yalançı müəllimlərin nəzərdə tutulma ehtimalı

16:25 "qadir" Bu, Allahın Əhdi-Cədidə üç dəfə rast gəlinən gözəl bir adıdır (müq. et. Ef. 3:20; Yəhd. 24). Allahın imanlıları necə qüvvələndirdiyini qeyd edin.

1. Paulun Müjdəni elan etməsi
2. İsa Məsihin vəz edilməsi
3. Allahın gizli saxlanmış (sirr) əzəli xilas planının açılması

İmanlılar Müjdəni bilməklə qüvvələndirilirlər. İndi Müjdə hər kəsə elan edilir!

■ **"sirr"** Allahın hələ insan günaha batmazdan əvvəl xilasını üçün bir planı var idi (müq. et. Yar. 3). Bu plan ümumi şəkildə Əhdi-Ətiqdə açılmışdı (müq. et. Yar. 3:15; 12:3; Çıx. 19:5-6 və Peyğəmbərlərdə bütün dünyanın xilasına dair mətnlər). Lakin bu planın təfəsilatları aydın deyil idi (müq. et. 1Kor. 2:6-8). İsanın və Ruhun gəlişi ilə bu plan daha aydın olmağa başlayıb. Paul bütün bu xilas planını "sirr" olaraq təsvir edir (müq. et. 1Kor. 4:1; Ef. 2:11-3:13; 6:19; Kol. 4:3; 1Tim. 1:9). Lakin bu sözü bir neçə mənada işlədir.

1. Başqa millətlərin qəbul edilməsi üçün İsrail qismən inadkarlaşmalıdır. Başqa millətlərdən imana gələnlərin sayı artdıqca bu, yəhudilərin İsanı vəd olunmuş Məsih olaraq qəbul etməsinə səbəb olacaq (müq. et. Rom. 11:25-32).
2. Müjdə millətlərə elan edilmişdir və bütün millətlər Məsihdə və Məsih vasitəsilə qəbul olunmuşlar (müq. et. Rom. 16:25-27; Kol. 2:2).
3. Məsihin ikinci gəlişində imanlıların yeni bədənləri (müq. et. 1Kor. 15:5-57; 1Sal. 4:13-18).
4. Məsihdə hər şeyin yekunlaşması (müq. et. Ef. 1:8-11).
5. Başqa millətlər yəhudilər ilə eyni irsin ortağıdırlar (müq. et. Ef. 2:11-3:13).
6. Məsih və imanlılar cəmiyyəti arasındakı yaxın münasibətlərin nikah olaraq təsvir edilməsi (müq. et. Ef. 5:22-33).
7. Başqa millətlərin Allahın əhd bağladığı xalqa daxil olması və Məsihin Ruhunun onların daxilində məskən salıb onları yetkinləşdirərək Məsihə bənzətməsi, yəni günaha batmış bəşəriyyətin pozulmuş ilahi surətinin bərpa olunması (müq. et. Yar. 6:5, 11-13; 8:21) – insanda olan Allahın surətinin bərpası (müq. et. Yar. 1:26-27; 5:1; 9:6; Kol. 1:26-28).
8. Axır zamanın Məsih əleyhdarı (müq. et. 2Sal. 2:1-11).
9. Erkən imanlılar cəmiyyətində bu sirin xülasəsi 1Tim. 1:16-da yer alır.

16:26 "indi aşkar olmuş" Allahın bu sirri və ya planı artıq bütün bəşəriyyətə aydınlaşdırılmışdır. Bu, İsa Məsihin Müjdəsidir (müq. et. Ef. 2:11-3:13).

■ **"Yazıları vasitəsilə"** Allah bu sirri İsanın şəxsində və işlərində aşkar etmişdir. Əhdi-Ətiq peyğəmbərləri bundan əvvəlcədən xəbər vermişdilər. Yəhudi və başqa millətlərdən gələn imanlılardan ibarət olan Əhdi-Cədid cəmiyyətinin yaradılması həmişə Allahın planı olmuşdur (müq. et. Yar. 3:15; 12:3; Çıx. 19:5-6; Yer. 31:31-34).

■ **"əbədi Allah"** Aşağıdakı Xüsusi mövzuya bax.

XÜSUSİ MÖVZU: "ƏBƏDİ" (SPECIAL TOPIC: ETERNAL)

■ **"bütün millətlərin iman gətirib itaət etməsi üçün bəyan edilmişdir"** Bu, AORİST MƏCHUL NÖV FELİ SİFƏTDİR. Yunan mətnində bu feil vurğu üçün cümlənin sonunda işlənmişdir. Allah Müjdəni bütün dünyaya elan etmişdir – bu əzəldən Onun məqsədi idi (müq. et. Yar. 3:15)!

NASB "iman itaətinə *aparır*"
NKJV "imana itaət üçün"
NRSV "iman itaətini gerçəkləşdirmək üçün"
TEV "iman itaətinə aparır"
NJB "onları iman itaətinə gətirmək üçün"

Bu frazanı müxtəlif cür anlamaq olar:

1. Məsih barədəki doktrin
2. Məsihə inam
3. həm ilkin, həm də davamlı olaraq Müjdəyə itaət

İtaət (müq. et. Rom. 1:5) etiqađı cəhətdən tövbə və iman anlayışı ilə birləşdirilməlidir (müq. et. Mark 1:15; Həv. 3:16,19; 20:21).

16:27 "yeganə və müdrək Allah" Burada təkallahlılığa işarə olunur (bax: Rom. 3:30-dəki Xüsusi mövzu; müq. et. Qan. 6:4-5). Məsihçilikdə, yəhudilikdə olduğu kimi, tək Allah vardır; İsanın tam ilahiliyi və Ruhun tam şəxsiyyəti bizi "üçdə bir Olan"a – Müqəddəs Üçlüyə iman etməyə vadar edir (Rom. 8:11-dəki Xüsusi mövzuya bax).

▣ "əbədi izzət olsun" Rom. 3:23-dəki qeydə baxın.

▣ "Amin" Rom. 1:25-dəki Xüsusi mövzuya baxın.

MÜZAKİRƏ ÜÇÜN SUALLAR

Bu şərh bir köməkçi vəsaitdir, yəni siz Müqəddəs Kitabı şərh etmək üçün özünüz məsuliyyət daşıyırsınız. Hər kəs nail olduğu nurda gəzməlidir. Kəlamı şərh edərkən özünüzə, Müqəddəs Kitaba və Müqəddəs Ruha üstünlük verməlisiniz. Bu işi bir şərhçinin üstünə atmaq olmaz.

Müzakirə üçün suallar kitabın bu hissəsindəki əsas mövzuları düşünməyinizə kömək etmək məqsədilə verilir. Bunlar dəqiq cavab vermək üçün deyil, düşündürmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Paul heç vaxt Romada olmamağına baxmayaraq Romadakı imanlılar cəmiyyətindəki o insanların hamısını haradan tanıyırdı?
2. Müqəddəs Kitabda qadın dyakonlara dair sübut varmı (müq. et. Rom. 16:1; 1Tim. 3:11; 5:3-16)?
3. Bu fəsildə çoxlu qadın adlarının çəkilməyindən nə nəticə çıxarmaq olar?
4. Yalançı müəllimlərin üsullarını və təlimlərini təsvir edin (Rom. 16:17-18).

XÜSUSİ MÖVZU: YUNAN DİLİ QRAMMATİKASI TERMİNLƏRİ

Ellinist yunancası olaraq da bilinən koyne yunancası Makedoniyalı İsgəndərin (b.e.ə. 336-323) fəthindən başlayaraq təqribən səkkiz yüz il boyunca (b.e.ə. 300 - b.e. 500) Aralıq dənizi ölkələrinin müştərək dili olub. Bu yalnız klassik yunan dilinin sadələşdirilmiş forması deyil, çox cəhətdən qədim Yaxın Şərqlin və Aralıq dənizi ölkələrinin ikinci dili olaraq qəbul edilmiş yeni yunan dilidir.

Əhdi-Cədid yunancası bir anlamda unikaldir, çünki Əhdi-Cədidin müəlliflərinin (Luka və bəlkə İbraniyə Məktubun müəllifi istisna olmaqla) birinci dili aramicə olub. Buna görə də onların yazıları arami dilinin idiomları və strukturlarının təsiri altında qalıb. Bundan əlavə, onların oxuduqları və sitat gətirdikləri Septuaqinta (Əhdi-Ətiqin yunanca tərcüməsi) da koyne yunancasında yazılmışdı və əslində Septuaqintanın mətnini yaradan yəhudi alimlərin də ana dilləri yunanca olmayıb.

Bu səbəbdən Əhdi-Cədidə tədqiq edərkən onu yunan dilinin ciddi qrammatik strukturu içində nəzərdən keçirmənin mümkün olmadığını yadda saxlamalıyıq. Əhdi-Cədid yunancası unikaldir, lakin (1) Septuaqinta, (2) İosif Flaviy kimi yəhudilərin yazıları və (3) Misirdə tapılan papiruslardakı yazılar ilə çoxlu oxşar cəhətləri vardır. Bəs onda Əhdi-Cədidin qrammatik təhlilinə necə yanaşmaq lazımdır?

Ümumən koyne yunancası və Əhdi-Cədid koyne yunancasının qrammatik xüsusiyyətləri dəyişkəndir. Əhdi-Cədid, yunan dilinin qrammatikasının sadələşdirilməyə doğru yönəldiyi dövrdə yazılıb. Bizə əsas istiqamət verən, kontekstdir. Sözlər yalnız daha geniş kontekstdə məna kəsb edir və buna görə qrammatik struktur yalnız (1) konkret müəllifin üslubu və (2) konkret kontekst baxımından anlaşıla bilər. Yunanca forma və strukturların qəti tərifini vermək qeyri-mümkündür.

Koyne yunancası başlıca olaraq feil formalarına əsaslanırdı. Şərh etmə prosesində çox vaxt FEİL ZAMANLARININ növü və forması açar rol oynayır. Baş cümlələrin əksəriyyəti FEİLDƏN başlayır və beləcə FEİL üstün görünür. Yunanca FEİLİ təhlil edərkən üç məqama diqqət yetirmək vacibdir: (1) ZAMAN, NÖV və ŞƏKİL (morfologiya); (2) konkret FEİLİN başlıca mənası (leksikografiya); (3) kontekstin təşkili (sintaksis).

I. ZAMAN

- A. Zaman FEİLLƏRİN tamamlanmış və ya tamamlanmamış bir hərəkətlə əlaqəsinə işarə edir. Buna çox vaxt “PERFEKT” və ya “İMPERFEKT” deyirlər.
1. PERFEKT ZAMANLAR hərəkətin baş verməsini vurğulayır. Başqa heç nə bildirilmir, sadəcə bir şey baş verdi! Hərəkətin başlanması, davam etməsi və ya kulminasiyası barədə məlumat verilmir
 2. İMPERFEKT ZAMANLAR hərəkətin davamlı prosesini vurğulayır. Xətti hərəkət, davamlı hərəkət, tədrici hərəkət və s. olaraq təsvir oluna bilər.
- B. Zamanlar, müəllifin hərəkətin prosesinə necə baxdığına görə kateqoriyalara ayrıla bilər:
1. Baş verdi = AORİST
 2. Baş vermişdir və nəticələri qalır = BİTMİŞ ZAMAN
 3. Keçmişdə baş verirdi və nəticələri qalırdı, amma indi yox = KEÇMİŞ BİTMİŞ ZAMAN
 4. Baş verməkdədir = İNDİKİ ZAMAN
 5. Baş verməkdə idi = BİTMƏMİŞ ZAMAN
 6. Baş verəcək = GƏLƏCƏK ZAMAN

Bu ZAMANLARIN şərh etmə prosesindəki faydasını göstərmək üçün əyani misal olaraq “xilas etmək” sözünü götürək. Bu söz müxtəlif yerlərdə həm xilas prosesini, həm də kulminasiyasını göstərəcək bir şəkildə işlənib:

1. AORİST – “xilas olduq” (müq. et. Rom. 8:24)
 2. BİTMİŞ ZAMAN – “xilas oldunuz və nəticəsi davam edir” (müq. et. Ef. 2:5,8)
 3. İNDİKİ ZAMAN – “xilas olmaqdasınız” (müq. et. 1Kor. 1:18; 15:2)
 4. GƏLƏCƏK ZAMAN – “xilas olacağıq” (müq. et. Rom. 5:9, 10; 10:9)
- C. Şərhcilər FEİL ZAMANLARINA diqqət yetirəndə müəllifin məhz bu ZAMANDAN istifadə etməsinin səbəbini axtarırlar. “Ən adi” zaman AORİSTDİR. “Qeyri-konkret”, “işarələnməmiş” olan bu FEİL forması, müxtəlif yollarla işləne bilər və mənası kontekstlə dəqiqləşdirilir. Bu forma sadəcə bir şeyin baş verdiyini bildirir. Keçmiş zaman aspekti yalnız XƏBƏR FORMASINDA mövcuddur. Başqa ZAMANLAR işləndikdə, daha konkret aspektlər önə çıxırdı. Bunları nəzərdən keçirək:

1. BİTMİŞ ZAMAN. Davamlı nəticələrə səbəb olan tamamlanmış bir hərəkətdən bəhs olunur. Bu bir anlamda AORİST və İNDİKİ ZAMANLARININ birləşməsidir. Adətən qalan nəticələr və ya hərəkətin tamamlanması önə çıxır (məs.: Ef. 2:5 və 8, “xilas oldunuz və olmağa davam edirsiniz”).
2. KEÇMİŞ BİTMİŞ ZAMAN. Bu zaman, BİTMİŞ ZAMAN kimidir, ancaq qalan nəticələr dayanıb. Məs.: Yəh. 18:16 “Peter isə bayırda qapının yanında durmuşdu”.
3. İNDİKİ ZAMAN. Tamamlanmamış və ya bitməmiş (imperfekt) hərəkəti bildirir. Adətən olayın davam etməsi önə çıxır. Məs.: 1 Yəh. 3:6 və 9: “Onda qalan hər kəs günahını davam etdirməz”; “Allahdan doğulan hər kəs günahını davam etdirməz”.
4. BİTMƏMİŞ ZAMAN. Bu zamanın İNDİKİ ZAMAN ilə əlaqəsi, BİTMİŞ və KEÇMİŞ BİTMİŞ ZAMANLAR arasındakı əlaqəyə bənzəyir. BİTMƏMİŞ ZAMAN, öncə baş verməkdə olan, amma indi dayanan natamam hərəkəti, yaxud keçmişdə bir hərəkətin başlanğıcını bildirir. Məs.: Mat. 3:5: “Yerusəlim sakinləri... Yəhyanın yanına gəlməyə davam edirdi” və ya “Yerusəlim sakinləri... Yəhyanın yanına gəlməyə başladılar”.
5. GƏLƏCƏK ZAMAN. Gələcəkdə baş verəcək olan bir hərəkəti bildirir. Gerçək deyil, potensial olaya işarə edir. Çox vaxt baş verəcəklərin qəti olduğunu bildirir. Məs.: Mat. 5:4-9: “Nə bəxtiyardır... Çünki onlar... tapacaq... alacaq... doyacaq... ediləcək... görəcək... adlanacaq...”

II. NÖV

- A. FEİLİN NÖVÜ FEİLİN hərəkəti və SUBYEKTİ arasındakı əlaqəni göstərir.
- B. MƏLUM NÖV, subyektin FEİLİN hərəkətini yerinə yetirməsini adi, gözlənən, vurğusuz bir şəkildə göstərməyə xidmət edirdi.
- C. MƏCHUL NÖV, subyektin kənar şəxs tərəfindən yerinə yetirilən FEİLİN hərəkətinə məruz qalmasını göstərirdi. Hərəkəti yerinə yetirən kənar şəxs yunanca Əhdi-Cədidə aşağıdakı SÖZÖNLƏRİ və hallar ilə göstərilirdi:
 1. şəxsin vasitəsiz hərəkəti - *hupo* və ÇIXIŞLIQ HAL (müq. et. Mat.1:22; Həv. 22:30).
 2. şəxsin vasitəli hərəkəti - *dia* və ÇIXIŞLIQ HAL (müq. et. Mat.1:22).
 3. şəxssiz hərəkət - *en* və BİRGƏLİK HAL.
 4. bəzən ya şəxs, ya da şəxssiz hərəkət - yalnız BİRGƏLİK HAL.
- D. ORTA NÖV o deməkdir ki, subyekt feilin HƏRƏKƏTİNİ özü yerinə yetirir və həmçinin birbaşa onda iştirak edir. Buna çox vaxt yüksək şəxsi maraq növü deyirlər. İngilis dilində olmayan bu qrammatik quruluş yunan dilində baş və ya budaq cümləsinin mübtədasını (subyektini) müəyyən şəkildə vurğulayır və çoxlu mənalara imkan verirdi. Bu formanın mümkün mənalarından bəzisi:
 1. QAYIDIŞ – subyektin işi birbaşa öz üzərində görməsi. Məs.: Mat. 27:5 “özünü asdı”.
 2. ŞİDDƏTLƏNDİRİCİ – subyektin hərəkəti özü üçün yerinə yetirməsi. Məs.: 2Kor. 11:14 “Şeytanın özü işıq mələyi cildinə girir”.
 3. QARŞILIQ-BİRGƏLİK – iki subyektin qarşılıqlı hərəkəti. Məs.: Mat. 26:4 “bir-biri ilə məsləhətləşdilər”.

III. ŞƏKİL (və ya FORMA)

- A. Koyne yunancasında zamanın dörd ŞƏKLİ vardır. Bunlar, ən azından müəllifin öz düşüncəsində, FEİLİN gerçəkliklə əlaqəsinə işarə edir. ŞƏKİLLƏR iki böyük kateqoriyaya ayrılır: gerçəkliyi bildirən (XƏBƏR FORMASI) və potensiallığı bildirən (LAZIM ŞƏKLİ, ƏMR ŞƏKLİ və ARZU ŞƏKLİ).
- B. XƏBƏR FORMASI, ən azından müəllifin öz düşüncəsində baş vermiş və ya baş verməkdə olan bir hərəkəti bildirən ən adi feil şəklidir. Yunan dilində feilin müəyyən zamanı bildirən yeganə şəkli bu idi və hətta bunda zaman aspekti ikinci planda idi.
- C. LAZIM ŞƏKLİ ehtimali gələcək hərəkəti ifadə edirdi. Hərəkət hələ baş verməyib, amma baş verəcəyinin ehtimalı çox idi. GƏLƏCƏK XƏBƏR FORMASI ilə çoxlu oxşar cəhətləri var idi. Fərq ondan ibarət idi ki, LAZIM ŞƏKLİ müəyyən qədər şübhə ifadə edir. İngilis dilində bu çox vaxt “could”, “would”, “may” və ya “might” (ola bilər, olar, bəlkə, ehtimal) kimi sözlərlə ifadə olunur.
- D. ARZU ŞƏKLİ nəzəri olaraq mümkün bir arzunu ifadə edirdi. Bu şəkil LAZIM ŞƏKLİNƏ nibətən gerçəklikdən bir addım daha uzaqda idi. ARZU ŞƏKLİ müəyyən şərtlər daxilində mümkünlüyü ifadə edirdi. Əhdi-Cədidə ARZU ŞƏKLİ nadirdir, ən tez işləndiyi yer (15 dəfə), Paulun “Əsla!” (KJV, “Allah eləməsin!”) olaraq tərcümə olunmuş məşhur ifadəsidir (müq. et. Rom. 3:4, 6, 31; 6:2, 15; 7:7, 13; 9:14; 11:1, 11; 1Kor. 6:15; Qal. 2:17; 3:21; 6:14).

- E. ƏMR ŞƏKLİ, yerinə yetirilməsi mümkün olan bir əmri ifadə edirdi, lakin ön plana çıxan, söyləyicinin niyyəti idi. Başqa tərəfin iradəli seçimindən asılı və bununla şərtləndirilmiş idi. ƏMR ŞƏKLİNDƏN xüsusilə dualarda və 3-cü şəxslərin xahişlərində istifadə olunurdu. Əhdi-Cədidə belə əmrlər yalnız İNDİKİ və AORİST ZAMANLARI ilə ifadə olunub.
- F. Bəzi qrammatikalarda FELİ SİFƏTLƏR də FEİLİN bir ŞƏKLİ olaraq təqdim olunur. Yunanca Əhdi-Cədidə tez-tez işlənən FELİ SİFƏTLƏR, aid olduqları FEİL ilə bağlı olaraq tərcümə olunur. FELİ SİFƏTLƏRİN tərcümə edilməsi zamanı çoxlu variantlar mümkündür. Bir neçə ingiliscə tərcüməyə nəzər yetirmək yaxşı olar. Bunun üçün Baker nəşriyyatının nəşr etdiyi “İyirmi altı tərcümədə Müqəddəs Kitab” (*The Bible in Twenty Six Translations*) çox faydalı vəsait ola bilər.
- G. Bir hadisənin adı və ya “vurgusuz” şəkildə bildirilməsi üçün bir qayda olaraq AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI işlənirdi. Başqa istənilən ZAMAN, NÖV və ya ŞƏKİLDƏN istifadə olunduqda müəllifin xüsusi mənanı ifadə etmək istədiyi bildirilir və bu şərh etmə prosesində nəzərə alınmalıdır.
- IV. Yunan dilinə bələd olmayan adam üçün aşağıdakı köməkçi vəsaitlər (ingilis dilində) faydalı ola bilər:
- A. Friberg, Barbara və Timoti, “Analitik yunanca Əhdi-Cədid” (Friberg, Barbara and Timothy. *Analytical Greek New Testament*. Grand Rapids: Baker, 1988).
- B. Marşall, Alfred, “Sətiraltı yunanca-ingiliscə Əhdi-Cədid” (Marshall, Alfred. *Interlinear Greek-English New Testament*. Grand Rapids: Zondervan, 1976).
- C. Muns, Uilyam D., “Yunanca Əhdi-Cədid üçün analitik leksikon” (Mounce, William D. *The Analytical Lexicon to the Greek New Testament*. Grand Rapids: Zondervan, 1993).
- D. Sammerz, Rey, “Əhdi-Cədid yunancasının əsasları” (Summers, Ray. *Essentials of New Testament Greek*. Nashville: Broadman, 1950).
- E. Həmçinin, İllinoy ştatı, Çikaqo şəhərində yerləşən Mudi Bibliya İnstitutu (Moody Bible Institute) məktublaşma yolu ilə akademik səviyyədə koynə yunancası kurslarını təqdim edir.
- V. İSİMLƏR
- A. Sintaktik baxımdan İSİMLƏRİN təsnifatı HALLAR ilə həyata keçirilir. İSMİN HALI, İSMİN FEİLƏ və cümlənin başqa üzvlərinə münasibətini bildirən qrammatik kateqoriyadır. Koynə yunancasında HALIN bir çox funksiyasını SÖZÖNLƏRİ yerinə yetirirdi. Bir HAL bir sıra fərqli münasibəti bildirməyə qadir olduğundan, həmin mümkün funksiyaları daha açıq şəkildə ayırd etmək üçün SÖZÖNLƏRİ inkişaf etdirilib.
- B. Yunan dilində səkkiz HAL vardır:
1. ADLIQ HAL adlandırma məqsədi ilə işlənir və adətən cümlədə MÜBTƏDA rolunda çıxış edir. Həmçinin bu halda İSİMLƏR VƏ SİFƏTLƏR “olmaq” FEİLİ ilə birgə işlənərək XƏBƏR rolunda çıxış edirdi.
 2. YİYƏLİK HAL təsvir üçün işlənir və adətən aid olduğu sözün xüsusiyyətini və ya keyfiyyətini bildirirdi. “Necə? Nə cür?” suallarına cavab verirdi. İngilis dilinə çox vaxt “of” SÖZÖNÜ vasitəsilə tərcümə olunurdu.
 3. ÇIXIŞLIQ HAL, YİYƏLİK HAL ilə eyni formalarla qurulur, ancaq bir nöqtədən ayrılmanı təsvir etmək üçün işlənirdi. Adətən zamanın, məkanın, mənbənin və ya dərəcənin bir nöqtəsindən ayrılmanı bildirirdi. İngilis dilində çox vaxt “from” SÖZÖNÜ vasitəsilə ifadə olunurdu.
 4. YÖNLÜK HAL şəxsi marağı, mənfəəti bildirmək üçün işlənirdi. Müsbət və ya mənfəi aspekti bildirə bilirdi. Çox vaxt cümlədə VASİTƏLİ TAMAMLIQ rolunda çıxış edirdi. İngilis dilində çox vaxt “to” SÖZÖNÜ vasitəsilə ifadə olunurdu.
 5. YERLİK HALIN forması YÖNLÜK HALIN forması ilə eyni idi, lakin məkan və ya zamandakı yeri, mövqeni, yaxud məntiqi hədudları bildirirdi. İngilis dilində çox vaxt “in, on, at, among, during, by, upon və beside” SÖZÖNLƏRİ vasitəsilə ifadə olunurdu.
 6. BİRGƏLİK HALIN forması YÖNLÜK və YERLİK HALLARIN forması ilə eyni idi. Vasitəni və ya əlaqəni ifadə edirdi. İngilis dilində çox vaxt “by” və ya “with” SÖZÖNLƏRİ vasitəsilə ifadə olunurdu.
 7. TƏSİRLİK HAL hərəkətin yekununu bildirmək üçün işlənirdi. Məhdudluğu ifadə edirdi. Cümlədə əsasən VASİTƏSİZ TAMAMLIQ rolunda çıxış edirdi. “Nə qədər? Nə dərəcəyə qədər?” suallarına cavab verirdi.
 8. ÇAĞIRIŞ HALINDAN birbaşa müraciətlərdə istifadə olunurdu.

VI. BAĞLAYICILAR VƏ BAĞLAYICI SÖZLƏR

- A. Yunan dili çox dəqiq bir dildir, çünki yunan dilində çoxlu bağlayıcı sözlər vardır. Bu sözlər fikirləri bağlayır (CÜMLƏLƏR, BUDAQ CÜMLƏLƏRİ VƏ ABSAZLAR). Bunlara o qədər tez-tez rast gəlinir ki, bunların yoxluğu (asindeton) çox vaxt ekzegetik baxımdan əhəmiyyətlidir. Faktiki olaraq bu BAĞLAYICILAR VƏ BAĞLAYICI SÖZLƏR müəllifin düşüncəsinin istiqamətini aşkarlayır. Bunlar çox vaxt müəllifin dəqiq nə demək istədiyini müəyyən etməkdə həlledici rol oynayır.
- B. Aşağıda bəzi BAĞLAYICILAR VƏ BAĞLAYICI SÖZLƏR mənalari ilə birlikdə verilir (bu məlumat əsasən H.E. Dana və Cuius K. Mentinin “Yunanca Əhdi-Cədidin qrammatikasına dair sorğu kitabçası”ndan (H.E. Dana and Julius K. Mantey, *A Manual Grammar of the Greek New Testament*) götürülmüşdür).
1. Zaman bağlayıcı sözləri
 - a. *epei, epeidē, hopote, hōs, hote, hotan* (lazım ş.) – “nə zaman ki”
 - b. *heōs* – “ikən”
 - c. *hotan, epan* (LAZIM Ş..) – “(hər dəfə) nə zaman ki”
 - d. *heōs, achri, mechri* (lazım ş.) – “-ə qədər”
 - e. *priv* (İNFİN.) – “-dən əvvəl”
 - f. *hōs* – “-dən bəri”, “nə zaman ki”, “nə qədər ki”
 2. Məntiq BAĞLAYICI SÖZLƏRİ
 - a. Məqsəd
 - (1) *hina* (LAZIM Ş.), *hopōs* (LAZIM Ş.), *hōs* – “belə ki”, “ki”
 - (2) *hōste* (ARTİKUL İLƏ TƏSİRLİK HALDA İNFİNİTİV) – “ki”
 - (3) *pros* (ARTİKUL İLƏ TƏSİRLİK HALDA İNFİNİTİV) və ya *eis* (ARTİKUL İLƏ TƏSİRLİK HALDA İNFİNİTİV) – “ki”
 - b. Nəticə (məqsəd və nəticə qrammatik formaları arasında sıx əlaqə vardır)
 - (1) *hōste* (İNFİNİTİV, ən yaygın variant) – “belə ki”, “beləliklə”
 - (2) *hiva* (LAZIM Ş.) – “belə ki”
 - (3) *ara* – “beləcə”
 - c. Səbəb
 - (1) *gar* (səbəb/nəticə) – “ki”, “çünki”
 - (2) *dioti, hotiy* – “çünki”
 - (3) *epei, epeidē, hōs* – “ona görə ki”
 - (4) *dia* (təsirlik hal ilə) və (artikullu infın. ilə) – “çünki”
 - d. Nəticəyə gəlmə
 - (1) *ara, poinun, hōste* – “buna görə”
 - (2) *dio* (ən şiddətli nəticəyə gəlmə BAĞLAYICISI) – “ki, ondan ötrü”, “ki, bu səbəbdən”, “ki buna görə”
 - (3) *oun* – “buna görə”, “beləliklə”, “onda”, “nəticədə”
 - (4) *toinoun* – “müvafiq olaraq”
 - e. Qarşılaşdırma
 - (1) *alla* (şiddətli QARŞILAŞDIRMA BAĞLAYICISI) – “amma”, “-dən başqa”
 - (2) *de* – “amma”, “lakin”, “ancaq”, “digər yandan”
 - (3) *kai* – “amma”
 - (4) *mentoi, oun* – “lakin”
 - (5) *plēn* – “buna baxmayaraq” (əksərən Lukada)
 - (6) *oun* – “lakin”
 - f. Müqayisə
 - (1) *hōs, kathōs* (MÜQAYİSƏ BUDAQ CÜMLƏLƏRİNDƏN əvvəl)
 - (2) *kata* (mürəkkəb sözlərdə: *katho, kathoti, kathōsper, kathaper*)
 - (3) *hosos* (İbranilərə Məktubda)
 - (4) *ē* – “nəinki”
 - g. Birləşdirmə
 - (1) *de* – “və”, “indi ki”
 - (2) *kai* – “və”
 - (3) *tei* – “və”
 - (4) *hina, oun* – “ki”

- (5) *oun* – “onda” (Yəhyada)
- h.Emfatik (şiddətləndirmə)
- (1) *alla* – “əlbəttə”, “bəli”, “əslində”
- (2) *ara* – “doğrudan”, “əlbəttə”, “həqiqətən”
- (3) *gar* – “amma doğrudan”, “əlbəttə”, “həqiqətən”
- (4) *de* – “doğrudan”
- (5) *ean* – “həttə”
- (6) *kai* – “həttə”, “doğrudan”, “həqiqətən”
- (7) *mentoi* – “doğrudan”
- (8) *oun* – “həqiqətən”, “qətiyyə”

VII. ŞƏRT CÜMLƏLƏRİ

- A. ŞƏRT CÜMLƏSİ, bir və ya bir neçə şərt budaq cümləsini ehtiva edən cümləyə deyilir. Bu qrammatik struktur şərh etmə prosesində çox faydalıdır, çünki əsas FEİL ilə ifadə olunan hərəkətin baş verdiyi və ya baş vermədiyi şərtləri və ya səbəbləri bildirir. ŞƏRT CÜMLƏSİNİN dörd növü var idi. Bu növlər, müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğu güman edilən və ya məqsədinə xidmət edən ifadələrdən tutmuş yalnız arzu olunan ifadələrə qədər dəyişir.
- B. BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİ, “əgər” sözü ilə ifadə edilsə də, müəllifin nöqtəyi-nəzərindən doğru olduğu güman edilən və ya məqsədlərinə xidmət edən hərəkəti və ya halı ifadə edirdi. Bəzi kontekstlərdə “...olduğuna görə” olaraq tərcümə edilə bilər (müq. et. Mat. 4:3; Rom. 8:31). Lakin bu heç də demək deyil ki, BİRİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏLƏRİNİN hamısı gerçəkliyi ifadə edir. Bu formadan çox vaxt mübahisədə arqument təqdim etmək və ya yalanı ifşa etmək üçün istifadə olunurdu (müq. et. Mat. 12:27).
- C. İKİNCİ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİ çox vaxt “faktın əksinə olaraq” adlandırılır. Gerçəkliyə uyğun gəlməyən bir bəyanatla fikri ifadə edir. Misallar:
1. “Əgər bu adam peyğəmbər olsaydı, amma deyildir, Ona toxunanın kim və nə cür qadın olduğunu bilərdi, amma O bilmir” (Luka 7:39)
 2. “Əgər siz Musaya inansaydınız, amma Ona inanmırsınız, onda Mənə də inanardınız, amma Mənə də inanmırsınız” (Yəh. 5:46)
 3. “Əgər mən hələ də insanları razı salmaq istəsəydim, hansı ki mən bunu etmirəm, Məsihin qulu olmazdım, lakin Onun quluyam” (Qal. 1:10)
- D. ÜÇÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİ mümkün gələcək hərəkəti bildirir və çox vaxt o hərəkətin ehtimalını ifadə edir. Bu növ cümlə adətən şərti bildirir. Belə cümlədə əsas FEİL ilə ifadə olunan hərəkət, şərt budaq cümləsinin hərəkəti ilə şərtləndirilir. 1-ci Yəhyadan misallar: 1:6-10; 2:4,6,9,15,20,21,24,29; 3:21; 4:20; 5:14,16.
- E. DÖRDÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİ, hərəkətin ediləcəyinin ehtimalından ən uzaqda duran şərt formasıdır. Buna Əhdi-Cədidə nadir rast gəlinir. Əslində, şərtin hər iki tərəfinin bu tərifi uyduğu tam anlamda DÖRDÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİ yoxdur. Qismi DÖRDÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİNİN bir nümunəsi, 1Pet. 3:14-ün ilk budaq cümləsidir. Qismi DÖRDÜNCÜ SİNİF ŞƏRT CÜMLƏSİNİN bir nümunəsi də Həv. 8:31-in son budaq cümləsidir.

VIII. QADAĞALAR

- A. MƏ ƏDATI ilə işlənən İNDİKİ ZAMAN ƏMR ŞƏKLİ çox vaxt (amma həmişə deyil) artıq gedən prosesin dayandırılmasını vurğulayır. Bəzi misallar: “yer üzündə özünüzə xəzinələr yığmağı dayandırın...” (Mat. 6:19); “canınız üçün qayğı çəkməyi dayandırın...” (Mat. 6:25); “bədəninizin üzvlərini haqsızlıq aləti olaraq günaha təslim etməyi dayandırın...” (Rom. 6:13); “Allahın Müqəddəs Ruhunu kədərləndirməyi dayandırmalısınız...” (Ef. 4:30); “şərabdan sərxoş olmağı dayandırın...” (5:18).
- B. MƏ ƏDATI ilə işlənən AORİST LAZIM ŞƏKLİ ilə vurğulanan münasibət belədir: “bunu etməyə başlamayın belə”. Bəzi misallar: “... sanmaya başlamayın belə” (Mat. 5:17); “... deyə qayğı çəkməyə heç başlamayın” (Mat. 6:31); “... heç vaxt utanmamalısın” (2Tim. 1:8).
- C. LAZIM ŞƏKLİ ilə işlənən İKİLİ İNKAR çox emfatik inkarı ifadə edir. “Heç vaxt, xeyr, heç vaxt” və ya “heç vəchlə”. Bəzi misallar: “O heç vaxt, xeyr, heç vaxt ölümü dadmayacaq” (Yəh. 8:51); “Mən heç vaxt, xeyr, heç vaxt ət yeməyəcəyəm” (1Kor. 8:13).

IX. ARTIKL

- A. Koyne yunancasında MÜƏYYƏNLİK ARTIKLI ingilis dilindəki “the” artiklinə bənzər şəkildə işlənirdi. Onun başlıca funksiyası “işarə etmə” idi; o bir sözə, ada və ya frazaya diqqət çəkmək üçün işlənirdi. Əhdi-Cədidin müxtəlif müəllifləri ondan müxtəlif cür istifadə ediblər. Müəyyənlik artikli həmçinin bu funksiyaları yerinə yetirə bilirdi:
1. işarə ƏVƏZLİYİ kimi kontrastı göstərmək;
 2. daha öncə adı çəkilmiş bir MÜBTƏDAYA və ya şəxsə işarə etmək;
 3. bağlayıcı bir FEİLİN işləndiyi cümlədə MÜBTƏDANI müəyyən etmək (Azərbaycan dilində “-dır⁴” xəbərlik şəkilçisi). Misallar: “Allah Ruhdur” (Yəh. 4:24); “Allah nurdur” (1Yəh. 1:5); “Allah məhəbbətdir” (4:8,16).
- B. Koyne yunancasında ingilis dilindəki “a/an” kimi QEYRI-MÜƏYYƏNLİK ARTIKLI yox idi. Müəyyənlik artiklinin işlənməməsi bunları bildirə bilirdi:
1. bir şeyin xüsusiyyətləri və ya keyfiyyətlərinin ön plana çəkilməsi
 2. bir şeyin kateqoriyasının ön plana çəkilməsi
- C. Əhdi-Cədidin müəllifləri ARTIKLDƏN müxtəlif cür istifadə ediblər.

X. YUNANCA ƏHDİ-CƏDİDDƏ VURĞULAMA YOLLARI

- A. Əhdi-Cədidin müxtəlif müəllifləri müxtəlif vurğulama üsullarından istifadə ediblər. Onların içində ən ardıcıl və formal yazanlar, Luka və İbraniyə Məktubun müəllifi idi.
- B. Əvvəldən qeyd etdiyimiz kimi, AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI sadə, standart, vurğusuz bir forma idi; feilin başqa istənilən ZAMANI, NÖVÜ və ŞƏKİLİ isə xüsusi mənanı ifadə edirdi və şərh etmə prosesində bunu nəzərə almaq vacibdir. Ancaq bu demək deyil ki, AORİST MƏLUM NÖV XƏBƏR FORMASI heç vaxt xüsusi mənanı ifadə etmək üçün işlənməyib. (Misal üçün bax: Rom. 6:10 [iki dəfə]).
- C. Koyne yunancasında sözlərin sırası
1. Koyne yunancası çevik bir dil idi və ingilis dilindən fərqli olaraq cümlədə sözlərin sırasından asılı deyil idi. Buna görə də müəllif adi gözlənən sıranı dəyişdirə bilirdi. Bundan
 - a. müəllifin oxucuya xüsusilə vurğulamaq istədiyi məqamları göstərməsi
 - b. müəllifin oxucuya təəccüblü gələ biləcək məqamları göstərməsi
 - c. müəllifə dərindən təsir edən məqamları göstərməsi üçün istifadə olunurdu
 2. Yunan dilində cümlədə sözlərin adi sırası hələ tam aydın deyildir Lakin təxmin edilən norma budur:
 - a. bağlayıcı FEİLLƏR üçün
 - (1) FEİL
 - (2) MÜBTƏDA
 - (3) TAMAMLIQ
 - b. TƏSİRLİ FEİLLƏR üçün
 - (1) FEİL
 - (2) MÜBTƏDA
 - (3) VASİTƏSİZ TAMAMLIQ
 - (4) VASİTƏLİ TAMAMLIQ
 - (5) SÖZÖNÜLÜ İFADƏ
 - c. İSİM TƏRKİBİ
 - (1) İSİM
 - (2) TƏYİN
 - (3) SÖZÖNÜLÜ İFADƏ
 3. Cümlədə sözlərin sırası ekzegetik baxımdan son dərəcə mühüm ola bilər. Misallar:
 - a. Hərf: “sağ əlini onlar verdilər mənə və Barnabaya ünsiyyətin”. “Ünsiyyətin sağ əli” ifadəsi, mənasını önə çəkmək məqsədilə bölünüb, bir hissəsi cümlənin başına çəkilib (Qal. 2:9).
 - b. “Məsihlə” ən birinci qoyulub. Onun ölümü ön planda idi (Qal. 2:20).
 - c. Hərf. “Bu hissə-hissə idi və çoxlu müxtəlif yollarla” (İbr. 1:1) frazası cümlənin başına çəkilib. Beləcə Vəhyin faktı deyil, Allahın Özünü necə tanıtması vurğulanıb.
 - D. Adətən bəzi məqamları vurğulamaq üçün bunlardan istifadə olunub:

1. FEİLİN formasında artıq mövcud olan ƏVƏZLİYİN təkrarlanması. Məsəl: “Mən, Özüm, əlbəttə sizinlə birlikdə olacağam...” (Mat. 28:20).
 2. Gözlənən BAĞLAYICININ və ya sözləri, ifadələri, budaq cümlələrini və ya cümlələri bir-birinə bağlayan digər üsulların işlənməməsi. Buna asindeton (“bağlanmayan”) deyilir. Bir bağlama üsulu gözləndiyinə görə bunun işlənməməsi diqqət çəkirdi. Misallar:
 - a. Bəxtiyarlıq vədləri, Mat. 5:3 və s. (sadalınmanı vurğulayır)
 - b. Yəh. 14:1 (yeni mövzu)
 - c. Rom. 9:1 (yeni bölmə)
 - d. 2Kor. 12:20 (sadalınmanı vurğulayır)
 3. Verilən kontekstdə olan sözlərin və ya ifadələrin təkrarlanması. Məs.: “izzətinin mədhi” (Ef. 1:6, 12, 14). Bu ifadə Müqəddəs Üçlüyün hər Şəxsinin işini göstərməyə xidmət edir.
 4. İdiom və ya kəlmə (səs) oyunundan istifadə
 - a. Evfemizm – tabu sayılan mövzular üçün əvəzedici sözlər, məs., ölüm əvəzinə “yuxu” (Yəh. 11:11-14) və ya kişi tənəsül üzvü əvəzinə “ayaq” (Rut 3:7-8; 1Şam. 24:3).
 - b. Allahın adını əvəz edən başqa sözlər, məs., “Göylərin Padşahlığı” (Mat. 3:2) və ya “göylərdən bir səda gəldi” (Mat. 3:17).
 - c. MƏCAZLAR
 - (1) inanılmaz mübaliğələr (Mat. 3:9; 5:29-30; 19:24)
 - (2) yüngül mübaliğələr (Mat. 3:5; Həv. 2:36)
 - (3) şəxsləşdirmələr (1Kor. 15:55)
 - (4) ironiya (Qal. 5:12)
 - (5) poeziya (Fil. 2:6-11)
 - (6) kəlmə (səs) oyunu
 - (a) “imanlılar cəmiyyəti”
 - (i) “imanlılar cəmiyyəti” (Ef. 3:21)
 - (ii) “çağırış” (Ef. 4:1,4)
 - (iii) “çağırılmaq” (Ef. 4:1,4)
 - (b) “azad”
 - (i) “azad qadın” (Qal. 4:31)
 - (ii) “azadlıq” (Qal. 5:1)
 - (iii) “azad” (Qal. 5:1)
 - d. idiomatik dil - müəyyən mədəniyyətə və dilə xas olan ifadələr
 - (1) “yemək” sözünün məcazi mənada işlənməsi (Yəh. 4:31-34)
 - (2) “Məbəd” sözünün məcazi mənada işlənməsi (Yəh. 2:19; Mat. 26:61)
 - (3) müqayisə üçün işlənən “nifrət” ibrani idiomu (Yar. 29:31; Qan. 21:15; Luka 14:26; Yəh. 12:25; Rom. 9:13)
 - (4) “Hamı” və “çoxları” Yeş. 53:6 (“hamı”) və 53:11, 12 (“çoxları, çox adam”) müqayisə edin. Rom. 5:18 və 19-da gördüyümüz kimi, bu sözlər sinonimdir.
 5. Tək söz əvəzinə tam linqvistik ifadənin işlənməsi. Məsəl: “Rəbb İsa Məsih”.
 6. *autos*-dan xüsusi istifadə
 - a. ARTİKL ilə işləndikdə (təyin rolunda) “eyni”
 - b. ARTİKLSİZ işləndikdə (xəbər rolunda) İNTENSİV QAYIDIŞ ƏVƏZLİYİ – “özünü” olaraq tərcümə olunur.
- E. Yunanca bilməyən adam Müqəddəs Kitabı öyrənəndə emfatik yerləri bir neçə yolla tapa bilər:
1. Analitik leksikondan və sətiraltı yunanca-İngiliscə mətndən istifadə etməklə.
 2. Xüsusilə fərqli tərcümə nəzəriyyələrinə əsaslanan İngiliscə tərcümələri müqayisə etməklə. Məsələn: bir “sözbəsöz” tərcüməsini (KJV, NKJV, ASV, NASB, RSV, NRSV) bir “dinamik ekvivalent” (Williams, NIV, NEB, REB, JB, NJB, TEV) tərcüməsi ilə müqayisə etmək. Bunun üçün Baker nəşriyyatının nəşr etdiyi “İyirmi altı tərcümədə Müqəddəs Kitab” (*The Bible in Twenty Six Translations*) çox faydalı vəsait ola bilər.
 3. Cozef Brayant Roterhemın “Vurğulu Müqəddəs Kitab”dan (*The Emphasized Bible* by Joseph Bryant Rotherham, Kregel, 1994) istifadə etmək.
 4. Son dərəcə hərfi tərcümədən istifadə etmək
 - a. “Amerikan standart versiya” (*The American Standard Version*, 1901)

b. Robert Yanqın “Müqəddəs Kitabın Yanq hərfi tərcüməsi” (*Young's Literal Translation of the Bible*, Robert Young, Guardian Press, 1976).

Qrammatikanı öyrənmək çətindir, amma düzgün şərh etmək üçün çox vacibdir. Bu qısa təriflər, qeydlər və misallar yunanca bilməyən adamları bu kitabdakı qrammatik qeydlərdən istifadə etməyə həvəsləndirmək üçün verilib. Sözsüz, bu təriflər xeyli sadələşdirilmişdir. Onlardan doqmatik və sərt şəkildə istifadə etmək olmaz, lakin Əhdi-Cədidin sintaksisini daha yaxşı anlamaq məqsədilə istifadə etmək lazımdır. Ümid edirik ki, bu təriflər oxucularımıza Əhdi-Cədidin xüsusi şərhlərini və digər köməkçi vəsaitləri anlamaqda da kömək edəcəkdir.

Yazını şərh edərkən öz şərhimizi Müqəddəs Kitabın mətnindən aldığımız məlumat ilə yoxlamağı bacarmalıyıq və qrammatika bu məlumatın mühüm hissəsini təşkil edir; digər mühüm hissələri tarixi şərait, ədəbi kontekst, sözün müasir istifadəsi və paralel yerlərdir.

© 2014 Bible Lessons International. Bütün hüquqlar qorunur.

XÜSUSİ MÖVZU: MƏTN TƏNQİDÇİLİYİ

Bu mövzu, şərhimizdəki qeydlərin izah edilməsi üçün aşağıdakı plan üzrə nəzərdən keçiriləcəkdir

I. Müqəddəs Kitabın ingiliscə tərcümələrinin əsaslandığı mətnlər

- A. Əhdi-Ətiq
- B. Əhdi-Cədid

II. “Mətn tənqidçiliyi” də adlandırılan “alt tənqidçiliyin” problem və nəzəriyyələrinin qısa izahı

III. Oxumaq üçün təklif olunan əlavə mənbələr

I. Müqəddəs Kitabın ingiliscə tərcümələrinin əsaslandığı mətnlər

A. Əhdi-Ətiq

1. Masoret mətn (MT) – B.e. 100-cü ildə Rabbi Akiba tərəfindən tərtib edilmiş ibrancə konsonant mətn. Sait nöqtələri, vurğular, haşiyə qeydləri, punktuasiya və s., b.e. VI-IX əsrlərdə əlavə olunmuşdur. Bunlar, masoretlər olaraq bilinən yəhudi ilahiyyatçılar tərəfindən edilmişdir. Onların istifadə etdikləri mətn forması, Mişna, Talmud, Tarqumlar, Peşitta və Vulqatanın forması kimi idi.
2. Septuaqinta (LXX) – Ənənəyə əsasən, Septuaqinta (Əhdi-Ətiqin yunanca tərcüməsi), şahşah II Ptolemeyin (b.e.ə. 285-246) vəsaiti hesabına İsgəndəriyyə kitabxanası üçün 70 yəhudi alimi tərəfindən 70 gün içərisində yaradılmışdır. Bu tərcümənin İsgəndəriyyədə yaşayan bir yəhudi rəhbərinin xahişi üzrə başladığı güman edilir. Həmin ənənə “Aristeasin məktubu”ndan qaynaqlanır. Septuaqintanın çox hissəsi, Rabbi Akibanın mətnindən (MT) fərqlənən ibrancə mətnlərə əsaslanıb.
3. Ölü dəniz tumarları (DSS) – Ölü dəniz tumarları, Romanın bizim eramızdan əvvəlki dövründə (b.e.ə. 200 - b.e. 70) “yessəylər” adındakı yəhudi təriqətçiləri tərəfindən yazılmışdır. Ölü dənizin ətrafında tapılmış bu ibrancə əlyazmalar, həm masoret mətnindən, həm də Septuaqintadan bir az fərqlənən bir ibrancə mətn ailəsinə aiddir.
4. Bu mətnlərin müqayisəsinin şərhçilərə Əhdi-Ətiqi anlamaqda necə kömək etdiyini göstərən bir neçə əyani misal:
 - a. LXX, tərcüməçi və ilahiyyatçıların MT-ni anlamasına kömək edib
 - (1) LXX-də Yeş. 52:14: “Çoxları onun qarşısında mat qalacaq”.
 - (2) MT-də Yeş. 52:14: “Çoxları sənin qarşısında mat qaldı”.
 - (3) Yeş. 52:15-in LXX variantında seçilmiş əvəzlik təsdiq olunub
 - (a) LXX-də: “çox millətlər ona heyran olacaq”
 - (b) MT-də: “o çox millətləri çiləyir”
 - b. DSS, tərcüməçi və ilahiyyatçıların MT-ni anlamasına kömək edib
 - (1) DSS-də Yeş. 21:8: “onda gözətçi bağırdı, Gözətçi qülləsində duraram...”
 - (2) MT-də Yeş. 21:8: “və mən bağırdım, şir! Ey Xudavənd, gözətçi qülləsində daim duraram...”
 - c. LXX və DSS (hər ikisi) Yeş. 53:11-i aydınlaşdırmağa kömək edib
 - (1) LXX və DSS-də: “O ruhunun iztirabından sonra nur görəcək, qane olacaq”
 - (2) MT-də: “O, ruhunun iztirabının... görəcək, qane olacaq”

B. Əhdi-Cədid

1. Əhdi-Cədidin bütün hissələrinin 5300-dən artıq əlyazması hal-hazırda mövcuddur. Təqribən 85-i papiruslarda yazılmışdır və 268-i baş hərflərlə yazılmış əlyazmalardır (unsial). Daha sonra, təqribən b.e. IX əsrdə, bitişik yazı (minuskul) inkişaf etdirilmişdir. Bu yunanca əlyazmaların sayı təqribən 2700-dür. Bundan əlavə, Müqəddəs Yazının

- parçalarından ibarət olan leksionariy adındakı ibadət kitabının təqribən 2100 nüsxəsi əlimizdə vardır.
2. Papirusda yazılı Əhdi-Cədid parçalarından ibarət olan təqribən 85 yunanca əlyazma muzeylərdə saxlanır. Bəziləri b.e. II əsrə, lakin əksəriyyəti b.e. III və IV əsrlərə aiddir. Bu əlyazmalardan heç biri bütöv Əhdi-Cədidə ehtiva etmir. Bunlar Əhdi-Cədidin ən qədim nüsxələridirsə, bu demək deyildir ki, bunların arasındakı fərqlər daha azdır. Bunların çoxu yerli şəraitdə istifadə edilmək üçün tez-tələsik və bir az diqqətsizcə köçürülmüşdür, buna görə də çoxlu fərqləri vardır.
 3. Kodeks Sinaitikus, ibrancə א (*aleph*) hərfi və ya (01) olaraq bilinir, Sina dağındakı Müqəddəs Katerina manastırında Tişendorf (Tischendorf) tərəfindən tapılmışdır. B.e. IV əsrə aiddir, Əhdi-Ətiqin Septuaqinta tərcüməsi və yunanca Əhdi-Cədidən ibarətdir. “İsgəndəriyyə mətni” tipinə aiddir.
 4. Kodeks Aleksandrinus, “A” və ya (02) olaraq bilinir, Misirin İsgəndəriyyə şəhərində tapılmış olan V əsr yunanca əlyazmasıdır.
 5. Kodeks Vatikanus, “B” və ya (03) olaraq bilinir, Romada, Vatikanın kitabxanasında tapılıb, b.e. IV əsrə aiddir. Əhdi-Ətiqin Septuaqinta tərcüməsi və yunanca Əhdi-Cədidən ibarətdir. “İsgəndəriyyə mətni” tipinə aiddir.
 6. Kodeks Efremiti, “C” və ya (04) olaraq bilinir, qismən dağılmış olan V əsr yunanca əlyazmasıdır.
 7. Kodeks Bezi, “D” və ya (05) olaraq bilinir, V və ya VI əsr yunanca əlyazmasıdır. “Qərb mətni” olaraq adlandırılan mətn başlıca olaraq bu əlyazma ilə təmsil olunur. Çoxlu əlavələri ehtiva edən bu əlyazma Kral Yakovun tərcüməsində istifadə olunan başlıca yunanca qaynaq idi.
 8. Əhdi-Cədid əlyazmalarını müəyyən ortaq xüsusiyyətlərə malik olan üç və ya dörd ailəyə ayırmaq olar.
 - a. Misirdən irəli gələn İsgəndəriyyə mətni
 - (1) P⁷⁵, P⁶⁶ (təqr. b.e. 200), Müjdələrdən ibarət
 - (2) P⁴⁶ (təqr. b.e. 225), Paulun Məktublarından ibarət
 - (3) P⁷² (təqr. b.e. 225-250), Peterin Məktubları və Yəhudanın Məktubundan ibarət
 - (4) Kodeks B, Vatikanus (təqr. b.e. 325), bütün Əhdi-Ətiq və Əhdi-Cədidən ibarət
 - (5) Origen bu tip mətndən sitat gətirib
 - (6) Bu mətn tipinə aid olan digər əlyazmalar, א, C, L, W və 33-dür
 - b. Şimali Afrikadan irəli gələn Qərb mətnləri
 - (1) Şimali Afrikalı məsihçi ataları, Tertullian, Kiprian və qədim latın tərcüməsindən sitatlar
 - (2) İrineydən sitatlar
 - (3) Tatian və qədim süryani tərcüməsindən sitatlar
 - (4) Kodeks D, "Bezi", bu mətn tipinə uyğundur
 - c. Konstantinopoldan irəli gələn Şərqi Bizans mətni
 - (1) bu mətn tipi 5300 əlyazmanın 80 faizindən çoxunda əks olunur
 - (2) Suriya Antakyasının məsihçi atalarının, kappadokiyalı ataların, İoann Zlatoustun və Teodoretin gətirdiyi sitatlar
 - (3) Kodeks A, yalnız Müjdələrdə
 - (4) Kodeks (VIII əsr), bütöv Əhdi-Cədid üçün
 - d. dördüncü mümkün tip Fələstindən irəli gələn “Qeysəriyyə mətni”dir
 - (1) başlıca olaraq Markın Müjdəsində görünür
 - (2) ona şəhadət edən bəzi əlyazmalar P⁴⁵ və W-dur

II. “Alt tənqidçilik” və ya “mətn tənqidçiliyi”nin problemləri və nəzəriyyələri

A. Fərqli variantlar necə meydana gəlib?

1. diqqətsizlik və ya təsadüf (böyük əksəriyyəti)

- a. əllə köçürülmə zamanı gözdən qaçan hissələr, iki bənzər sözün arasındakı sözlərin buraxılması (homoioteleuton)
 - (1) təkrarlanan hərfin, sözün və ya frazanın gözdən qaçması (haploqrafiya)
 - (2) yunanca mətndəki bir frazanın və ya sətirin təkrar yazılması (dittoqrafiya)
 - b. diktə edilən mətni yazarkən səhv eşitmə səbəbilə buraxılan xəta (itasizm). Belə hallarda çox vaxt oxşar səslənən yunan sözü yazılmış olur.
 - c. ən qədim yunanca mətnlər fəsillərə və ayələrə bölünməmişdi, durğu işarələri və sözlər arasındakı boşluqlar da yox idi. Hərflərin arasında boşluq qoyarkən səhv buraxmaq mümkündür.
2. qəsdən dəyişdirmə
- a. köçürülən mətnin qrammatikasını təkmilləşdirmək məqsədilə edilən dəyişikliklər
 - b. Müqəddəs Kitabın digər yerləri ilə uyğunluq təmin etmək məqsədilə edilən dəyişikliklər (paralellərin ahəngləşdirilməsi)
 - c. iki və ya daha çox fərqli variantların birləşdirilməsi yolu ilə edilən dəyişikliklər (birləşdirmə)
 - d. mətni köçürən şəxsin qənaətinə problemlə bağlı olan yerləri düzəltmək məqsədilə edilən dəyişikliklər (müq. et. 1Kor. 11:27 və 1Yəh. 5:7-8)
 - e. mətni köçürən şəxsin mətnin tarixi fonu və ya düzgün şərhə barədə haşiyədə verdiyi əlavə məlumat, daha sonra bu əlyazmanı köçürən şəxs tərəfindən mətnin içində salınması (müq. et. Yəh. 5:4)
- B. Mətn tənqidçiliyinin əsasları (bir mətnin fərqli variantları mövcud olduğu zaman orijinal variantın müəyyən edilməsi üçün məntiqi qaydalar)
- 1.ən yөndəmsiz və ya qrammatik baxımdan qeyri-adi variant yəqin ki orijinaldır
 - 2.ən qısa variant yəqin ki orijinaldır
 - 3.daha qədim mətn zaman baxımından orijinala daha yaxın olduğundan daha etibarlı sayılır, ondan savayı heç bir üstünlüyü yoxdur
 - 4.coğrafi cəhətdən fərqlənən əlyazmalar adətən orijinal variantı əks etdirir
 - 5.doktrin baxımından daha zəif olan variantlara üstünlük verilməlidir; ələlxüsus əlyazmaların dəyişdiyi dövrün mühüm teoloji mübahisələri ilə əlaqədar olan, məsələn, Üçlükdən bəhs edən 1Yəh. 5:7-8 kimi yerlərdə.
 - 6.digər variantların səbəbini ən yaxşı izah edə bilən variant üstün sayılır
 - 7.belə variantlardakı balans aydınlaşdırmağa kömək edən iki sitat:
 - a. C. Herold Qrinli, “Əhdi-Cədid mətn tənqidçiliyinə giriş” (J. Harold Greenlee, *Introduction to New Testament Textual Criticism*):
 “Heç bir məsihçi doktrini mübahisəli ayələrə əsaslanmamalı; Əhdi-Cədidə tədqiq edən adam öz mətnini Allahdan ilham almış orijinaldan daha ortodoksal və ya doktrin baxımından daha qüvvətli etməkdən özünü saxlamalıdır” (s. 68).
 - b. U.A. Krisuell (W. A. Criswell) *The Birmingham News*-u təmsil edən Qreq Qerrisona (Greg Garrison) dedi ki, o (yəni Krisuel) Müqəddəs Kitabdakı hər sözün Allahdan ilham almış olduğuna inanmır. “Ən azından əsrlər boyunca tərcümə olunduqdan sonra müasir oxucunun əlinə keçən mətnin hər sözünə güvənə bilmirəm”. Sonra Krisuel dedi: “Mən mətn tənqidçiliyinə çox inanıram. Buna görə Markın Müjdəsinin 16-cı fəslinin son qismini bidət, ilahi ilhamdan gəlməyən bir insan uydurması sayıram... Qədim əlyazmaları araşdıranda, Markın Müjdəsinin o son qismini əsla tapmırıq. Onu kimsə sonradan əlavə edib...”
 Müqəddəs Kitabın səhvsizliyi inancına sadıq qalan Cənubi Baptistlərin bu ağsaqqalı həmçinin Yəh. 5-ci fəsildə, İsanın Bet-Xasda hovuzunun kənarındakı əhvalatında bir “əlavə”nin aşkar olduğunu elan edib. Yəhudanın intiharının iki fərqli versiyası (bax: Mat. 27 və Həv. 1) barədə Krisuel belə deyib: “Bu sadəcə olaraq intiharına fərqli baxışıdır. Müqəddəs Kitabda olan hər şeyin bir mənası olmalıdır və Yəhudanın intiharı Müqəddəs Kitabda vardır”. Krisuel həmçinin belə deyib: “Mətn tənqidçiliyi öz-özlüyündə heyranedicə bir elmdir. Efemer deyildir, iddialı da deyildir. Dinamik və həyatidir...”

- III. Əlyazma problemləri (mətn tənqidçiliyi). Oxumaq üçün təklif olunan əlavə mənbələr (ingilis dilində):
- A. R.H. Harrison, *Biblical Criticism: Historical, Literary and Textual* (R.H. Harrison, “Müqəddəs Kitab tənqidçiliyi: tarix, ədəbiyyat və mətnşünaslıq baxımından”)
 - B. Bruce M. Metzger, *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption and Restoration* (Bryus M. Metsqer, “Əhdi-Cədid mətni: yayılması, təhrif edilməsi və bərpa edilməsi”)
 - C. J. Harold Greenlee, *Introduction to New Testament Textual Criticism* (C. Herold Qrinli, “Əhdi-Cədid mətn tənqidçiliyinə giriş”)

© 2014 Bible Lessons International. Bütün hüquqlar qorunur.

LÜĞƏT

Adopsionizm. Bu, İsanın Allah ilə əlaqəsi barədə erkən təsəvvürlərdən biridir. Bu təsəvvürə əsasən, İsa hər cəhətdən adi bir insan idi və vəftizi zamanı (müq. et. Mat. 3:17; Mark 1:11) yaxud dirilməsi zamanı (müq. et. Rom. 1:4) Allah Onu xüsusi bir şəkildə övladlığa götürüb. İsa nümunəvi həyat sürüb və Allah Onu bir zamanda (vəftiz, dirilmə) Öz “Oğlu” olaraq qəbul edib (müq. et. Rom. 1:4; Fil. 2:9). Bu, erkən imanlılar cəmiyyətinin və sonra, VIII əsrdə, bir azlığın görüşü idi. Bu, Allahın bəşər olması əvəzinə (bədənə bürünmə) insanın Allaha dönməsi fikridir!

Oğul-Allahın, əzəldən mövcud olan ilahi İsanın, nümunəvi həyat sürdüyünə görə necə mükafatlandırıldığını və ya ucaldıldığını sözlərlə ifadə etmək çətindir. İsa Allahdırsa, necə mükafatlandırıla bilər? İsa əzəldən ilahi izzətə malikdirsə, bundan artıq necə şərəfləndirilə bilər? Bizim üçün bunu dərk etmək çətin olsa da, İsa Atanın iradəsini kamil surətdə yerinə yetirdiyinə görə Ata Onu xüsusi bir şəkildə şərəfləndirib.

Aleksandrinus. Misirin İsgəndəriyyə şəhərindən olan bu V əsr yunanca əlyazma Əhdi-Ətiq, apokriflər və Əhdi-Cədidin böyük qismindən ibarətdir. Bu, bütöv Əhdi-Cədidə (Matta, Yəhya və 2-ci Korinfilərə Məktubdan bəzi hissələr istisna edilməklə) şəhadət edən ən böyük qədim əlyazmadır. “A” olaraq işarə olunan bu əlyazma və “B” olaraq bilinən Vatikanus bir mətn variantı barədə müvafiq olduqda, əksər alimlər məhz o variantı orijinal sayırlar.

Alleqoriya. İlk olaraq İsgəndəriyyə yəhudiliyində meydana gəlmiş bu Kəlam şərh üsulu İsgəndəriyyəli Filon tərəfindən təbliğ edilmişdir və Müqəddəs Kitabın tarixi fonunu və/və ya ədəbi kontekstini nəzərə almadan Yazını insanın mədəniyyəti və ya fəlsəfi görüşlərinə uyğun olaraq tətbiq etmək arzusuna əsaslanır. Bu üsul, Müqəddəs Yazıdakı hər cümlənin arxasında ruhani mənə axtarır. Qeyd edək ki, Mat. 13-də İsa və Qal. 4-də Paul həqiqəti öyrətmək üçün alleqoriyadan istifadə ediblər. Ancaq bu ciddi mənada alleqoriya deyil, bir növ tipologiya idi.

Alt tənqidçilik. Bax: “mətn tənqidçiliyi”.

Analitik leksikon. Bu, Əhdi-Cədidə hər yunan formasını müəyyən etməkdə kömək edən bir növ köməkçi vəsaitdir. Formalar və əsas təriflər yunanca əlifba sırası ilə verilir. Sətiraltı tərcümə ilə birgə işləndikdə bu leksikon yunanca bilməyən oxuculara Əhdi-Cədidin yunan qrammatik və sintaktik formalarını təhlil etməyə imkan verir.

Antakya məktəbi. Müqəddəs Kitabı şərh etmənin bu üsulu b.e. III əsrdə Misirin İsgəndəriyyə şəhərinin alleqorik üsuluna qarşı olaraq Suriyanın Antakya şəhərində meydana gəlmişdir. Müqəddəs Kitabın tarixi mənasına əsaslanan bu üsul, Müqəddəs Kitabı adi bəşəri ədəbiyyat kimi şərh edir. Məsihin iki təbiətə (Nestorianlıq) yoxsa bir təbiətə (tam Allah və tam insan) malik olması barədəki mübahisədə fəal iştirak edən bu məktəb, Roma katolik kilsəsi tərəfindən biddəçi adlandırılıb və Persiyaya köçürülüb. Ancaq onun əhəmiyyəti az idi. Daha sonra klassik protestant islahatçılar (Lüter və Kalvin) bu məktəbin təməl hermenevtik prinsipləri əsasında Yazını şərh ediblər.

Antitezis. İbrani şeirində misralar arasındakı əlaqəni təsvir edən üç termindən biri olan antitezis, şeirdə əks mənə daşıyan misraları bildirir (müq. et. Sül. 10:1, 15:1).

Antropomorfik. “İnsanlara aid xüsusiyyətlərə malik” mənasına gələn bu söz, Allaha dair işlədiyimiz dini ifadələrimizi bildirir. Bu termin yunanca “insan” sözündən törəmişdir və Allahdan insan imiş kimi danışmaq mənasına gəlir. Allah, insanlara aid olan fiziki, sosioloji və psixoloji terminlərlə təsvir olunur (müq. et. Yar. 3:8; 1Pad. 22:19-23). Bu, əlbəttə, sadəcə bir analogiyadır, çünki bəşəri olandan başqa kateqoriyalarımız və terminlərimiz yoxdur. Buna görə də Allah barədə biliyimiz düzgün olsa da, məhduddur.

Apokaliptik ədəbiyyat. Bu, yəhudilərin xüsusi və bəlkə də unikal janrı olub. Yəhudilərin qüvvətli dünya dövlətləri tərəfindən işğal edilməsi zamanı istifadə etdikləri üstüörtülü yazı növüdür. Xilaskar Allahın dünyanı yaratdığı və dünyadakı hadisələrə nəzarət etdiyi və İsrailə xüsusi maraq və qayğı göstərdiyi qənaətinə əsaslanan bu ədəbiyyat Allahın fəvqəladə işləri vasitəsilə axırda qələbəni vəd edir.

Son dərəcə simvolik dildə, çoxlu gizli söz və ifadələrlə yazılmış bu ədəbiyyatda həqiqət rənglər, saylar, görüntülər və rəylər, mələklərin müdaxilələri, gizli kod sözləri və kəskin bir xeyir və şər dualizmi ilə ifadə olunur.

Bu janrın bəzi misalları: (1) Əhdi-Ətiqədə Yezekel (36-48), Daniel (7-12) və Zəkəriyyə; (2) Əhdi-Cədidə Matta 24; Mark 13; 2-ci Saloniklər 2 və Vəhy Kitabı.

Apologet (Apologetika). Yunanca “hüquqi müdafiə” mənasına gələn kökdən törəmiş bu termin, teologiyada məsihçi inancına sübut və məntiqi dəlillər verməyə cəhd edən xüsusi fənni bildirir.

A priori. Bu termin “əvvəlcədən mənimsənilən qənaət” mənasına gəlir. Tədqiq və ya təhlil edilmədən həqiqi olaraq qəbul edilən təriflər, prinsiplər və ya mövqelər əsasında düşünmə buna daxildir.

Arianlıq. III əsr – IV əsrin əvvəllərində Misirin İsgəndəriyyə şəhərindəki cəmiyyətin ağsaqqalı olan Arius, güman ki, Sül. 8:22-31-ə əsaslanaraq, İsanın əzəldən mövcud olsa da ilahi olmadığını (Ata ilə eyni varlıqdan olmadığını) öyrədib. İsgəndəriyyə yepiskopunun b.e. 318-ci ildə Ariusa qarşı başladığı mübarizə uzun illər davam edib. Arianlıq şərqçi imanlılar cəmiyyətinin rəsmi əqidəsi olub. B.e. 325-ci ildə Nikeya Kilsə Məclisində Arius mühakimə olunub və Oğulun Ataya tam bərabər olması və ilahiliyi təsdiq edilib.

Aristotel. Qədim Yunanıstanın mütəfəkkirlərindən biri, Platonun şagirdi və Makedoniyalı İsgəndərin müəllimi olan Aristotelin fəlsəfəsi bu gün hələ də müasir elm sahələrinə təsir edir, çünki o, müşahidə və təsnifat yolu ilə bilik əldə etməyi öyrədib və elmi metodun əsaslarından biri budur.

Avtoqraflar. Müqəddəs Kitabın orijinal əlyazmalarının adı. Orijinal əlyazmalardan heç biri qorunub-saxlanmamışdır. Əlimizdə qalanlar surətlərin surətləridir. İbranicə və yunanca əlyazmaların və qədim versiyaların çoxlu mətn variantları bundan qaynaqlanır.

Bezi. B.e. VI əsrə aid olan yunanca və latınca əlyazmalar. Bunlar “D” olaraq göstərilir. Bunlara Müjdələr, Həvarilərin İşləri və bəzi Məktublar daxildir. Mətni köçürənlərin çoxlu əlavələri ilə səciyyəyənlir. Kral Yakovun ingiliscə tərcüməsinin əsaslandığı “Tekstus Reseptus” adındakı böyük yunanca əlyazma ənənəsinin təməlini təşkil edir.

Dardüşüncəlilik. Yerli teoloji/mədəni şəraitdə qapanmış qərəzli fikirlər. Müqəddəs Kitabdakı həqiqətin və onlara əməl etmənin fəvqəl-mədəni mahiyyətini dərk etməmə.

Deduktiv. Bu metod mühakimə prosesində ümumi müddəalardan xüsusi tətbiqlərə hərəkət edir. Müşahidə edilən xüsusi müddəalardan ümumi nəticələrə (nəzəriyyələrə) hərəkət edən induktiv düşüncənin əksidir.

Dialektik. Bu düşüncə metodu, bir-birinə zidd və ya paradoksal görünən müddəaların birlikdə qəbul edilməsi və paradoksun hər iki tərəfinə uyğun gələn bir cavabın axtarışıdır. Müqəddəs Kitaba əsaslanan doktrinlərin çoxu dialektik cütlərdən ibarətdir: əvvəlcədən təyin olunma – azad iradə; əminlik – davam etmənin vacibliyi; iman – əməllər; qərar – şagirdlik; məsihçi azadlığı – məsihçi məsuliyyəti.

Diaspora. Fələstinli yəhudilər Vəd olunmuş torpağın coğrafi sərhədlərinin xaricində yaşayan yəhudiləri adlandırmaq üçün bu texniki yunan termindən istifadə ediblər.

Dinamik ekvivalent. Bu, Müqəddəs Kitab tərcüməsinin nəzəriyyəsi ilə bağlı bir termindir. Müqəddəs Kitab tərcüməsi, hər ibrani və ya yunan sözünün ayrıca tərcümə olunduğu “sözbəsöz” tərcüməsindən tutmuş orijinal sözlərə və ya cümlə quruluşlarına məhəl qoymadan yalnız fikri çatdıran “perifraz”a qədər geniş bir sahə olaraq düşünülə bilər. Bu iki nəzəriyyənin arasında yer alan “dinamik ekvivalent”, orijinal mətnə ciddi yanaşma və eyni zamanda mətni müasir qrammatik formalar və idiomlarla tərcümə etmə prinsipidir.

Müqəddəs Kitab tərcüməsinin müxtəlif növləri barədə faydalı məlumat üçün bax: Fi və Styuart, “Müqəddəs Kitabı necə oxumaq lazımdır” (Fee and Stuart, *How to Read the Bible For All Its Worth*, s. 35) və Robert Bratçerin TEV-yə girişi (Robert Bratcher's Introduction to the TEV).

Dünyagörüşü. Bu termin dünyanın yaradılışı ilə bağlıdır və şərh etmə prosesində Yaradılış 1-2-ci fəsillərdə başlıca olaraq dünyanın “necə” yaranmasına deyil, “Kim” tərəfindən yaradılmasına diqqət yönəltməyə uygundur.

Eklektika. Bu söz mətn tənqidçiliyi ilə bağlı olaraq işlənir və orijinal avtoqraflara mümkün qədər yaxınlaşmaq məqsədilə müxtəlif yunanca əlyazmaların variantlarından istifadə etmək mənasına gəlir. Eklektika, yunanca əlyazmaların hər hansı bir ailəsinin orijinalı tam əks etdirdiyi görüşünü rədd edir.

Ekzegeza. Bu, konkret mətn parçasını şərh etmək üçün işlənən texniki termindir. (Məndən) “kənara hərəkət etmək” mənasına gələn bu söz, müəllifin məqsədini müvafiq tarixi fonda, ədəbi kontekstdə, sintaksisə və sözün işləndiyi dövrdəki mənasına əsasən anlamağı hədəfləyir.

Etimologiya. Söz tədqiqinin sözün orijinal mənasını müəyyən etməyə xidmət edən bir hissəsidir. Sözün kök mənası, konkret kontekstlərdə daşdığı mənalardan müəyyən etməsi üçün əsas təşkil edir. Şərh etmə prosesinin mərkəzində etimologiya deyil, sözün işləndiyi dövrdəki mənası durur.

Eyzegeza. Ekzegezanın əskidir. Ekzegeza müəllifin məqsədindən hərəkət etmək, eyzegeza isə başqa bir düşüncə və ya görüşə doğru hərəkət etmək deməkdir.

Ədəbi janr. Bu termin bəşəri ünsiyyətin şeir və ya tarixi hekayət kimi mümkün formalarını bildirir. Bütün yazılı ədəbiyyatın ümumi şərh prinsiplərindən əlavə olaraq, hər ədəbiyyat növünün özünəməxsus hermenevtik prosesləri vardır.

Əlyazma. Yunanca Əhdi-Cədidin müxtəlif surətləri. Bunlar adətən (1) üzərində yazıldığı materiala (pəpürs, dəri) və ya (2) yazılış şəklinə (böyük hərflər və ya bitişik yazı) görə müxtəlif növlərə ayrılı bilər. Əlyazma termininin ixtisar forması “MS” (manuskript/əlyazma) və ya “MSS” (manuskriptlər/əlyazmalar).

Hermenevtika. Bu, ekzegezanı idarə edən prinsiplər üçün işlənən texniki termindir. Bu həm xüsusi qaydalar, həm də sənət/ənamdır. Müqəddəs Kitab hermenevtikası adətən ümumi prinsiplər və xüsusi prinsiplər olmaq üzrə iki kateqoriyaya bölünür. Bunlar, Müqəddəs Kitabda olan müxtəlif ədəbiyyat növlərinə bağlıdır. Hər növün (janrın) özünəməxsus prinsipləri olduğu kimi, hamısında eyni şərh prosesi tətbiq olunur.

Hərfi. Bu, hermenevtikanın Antakyadan irəli gələn mətnə əsaslanan tarixi metodunun başqa bir adıdır. Bu deməkdir ki, məcazların varlığı qəbul edilsə də, şərh etmə prosesində bəşəri dilin adı, açıq mənalara əsas götürülür.

Hikmət ədəbiyyatı. Qədim Yaxın Şərqdə (və müasir dünyada) xeyli yaygın olan bir ədəbi janrdır. Əsasən bu, şeir, məsəl və ya esse vasitəsilə yeni nəsllə uğurlu həyat prinsiplərini öyrətmək cəhdidir. Bu ədəbiyyat cəmiyyətdən daha çox fərdə ünvanlanmışdır. Tarixə müraciət etməyən bu ədəbiyyat həyat təcrübələrinə və müşahidələrə əsaslanır. Müqəddəs Yazıda Əyyubun Kitabından Nəğmələr Nəğməsi Kitabına qədərki hissədə YAHVE-nin varlığı və ibadət arxa planda vardır, ancaq bu dini dünyagörüşü insanın hər vaxt yaşadığı hər təcrübəsində açıq şəkildə büruzə vermir.

Bu janr ümumi həqiqətləri öyrədir və ümumiyyətlə doğrudur, amma hər konkret vəziyyətdə tətbiq edilməz.

Müdrək adamlar həyata dair çətin suallar verməyə cəsarət ediblər. Çox vaxt ənənəvi dini görüşlərə meydan oxuyublar (Əyyub və Vaiz). Bunlar, həyatdakı faciələrin asan cavablarına zidd olaraq gərginlik yaradır və görüşlərimizi balanslaşdırır.

Janr. Müxtəlif ədəbiyyat növlərini bildirən bu fransız sözü, ədəbi formaların bölündüyü tarixi hekayət, şeir, məsəl, apokaliptika və qanunvericilik kimi müştərək xüsusiyyətli kateqoriyaları bildirir.

İdiom. Müxtəlif mədəniyyətlərdə olan idiomlar, tərkibindəki ayrı sözlərin adi mənalarına bağlı olmayan bir mənani daşıyan ifadələrdir. Müasir nitqdə, məsələn, “gülməkdən qırıldım”, “sevincindən göyə tullanır” kimi ifadələr işlənir. Müqəddəs Kitabda da buna bənzər ifadələr vardır.

İkimənəlilik. Yazılı bir sənəddə iki və ya çox mənənin mümkün olduğu, yaxud eyni zamanda iki və ya çox şeyə işarə edildiyi hal ikimənəlilik adlanır. Ehtimal ki, Yəhya ikimənəlilikdən qəsdən istifadə edib.

İlahi ilham. Bu ifadə, Allahın Öz vəhyini dəqiq və açıq bir şəkildə yazmaları üçün Müqəddəs Kitabın müəlliflərinə istiqamət verməsini və bu yolla bəşəriyyətə xitab etməsini bildirir. Tam anlayış adətən üç terminlə ifadə olunur: (1) vəhy – Allah bəşəriyyətin tarixində fəal olub; (2) ilahi ilham – Allah seçdiyi insanlara Öz işlərini və mənalarını izah edib və bunları bəşəriyyət üçün yazmalarını əmr edib; (3) nurlandırma – insanlar Allahın Özünü tanıtmalarını anlasınlar deyər Allah onlara Öz Ruhunu verib.

İnduktiv. Bu, xüsusi müddələrdən bütün olana hərəkət edən düşüncə metodudur. Müasir elmin empirik üsulu olan induktiv metodda Aristotelin yanaşması əks olunur.

İsgəndəriyyə məktəbi. Müqəddəs Kitabı şərh etmənin bu üsulu b.e. II əsrdə Misirin İsgəndəriyyə şəhərində meydana gəlmişdir. Bu üsul, Platonun davamçısı Filonun şərh etmə prinsiplərinə əsaslanır. Buna çox vaxt alleqorik şərh üsulu deyirlər. Reformasiya dövrünə qədər məhz bu üsul imanlılar cəmiyyətində hakim idi. Bu üsulün rüknü Origen və Avqustin idi. Bax: Moyzes Silva, “İmanlılar cəmiyyəti Müqəddəs Kitabı yanlış oxumuşdurmu?” (Moises Silva, *Has The Church Misread The Bible?*) (Academic, 1987)

Kanon. Bu termin, unikal şəkildə Allahdan ilham almış yazıları bildirir. Bu söz həm Əhdi-Ətiq, həm də Əhdi-Cədid yazılarına dair işlənir.

Qanunpərəstlik. Bu, qayda-qanunlara və ya mərasimlərə həddən artıq əhəmiyyət verməkdir. Allaha məqbul olmaq üçün insan, qaydalara əməl etməsinə ümid bağlayır. Bu halda münasibətlər qiymətdən salınır və əməllər ucaldılır, halbuki bunların İKİSİ DƏ müqəddəs Allah və günahkar insanlar arasındakı əhdin vacib cəhətləridir.

Qənaət. Burada qənaət dedikdə bir mövzu barəsində əvvəlcədən mənimsənilən qənaəti nəzərdə tuturuq. Biz çox vaxt Müqəddəs Yazını araşdırmamışdan bəzi mövzular barədə müəyyən görüşlərə maliklik. Belə qənaət həmçinin qərəzli fikir, *a priori* mövqe və ya güman olaraq bilinir.

Qərəzlilik. Bir obyektə və ya nöqteyi-nəzərə qarşı bu və ya digər münasibəti bildirir. Belə münasibətlə yanaşdıqda bitərəf, ədalətli olmaq qeyri-mümkündür.

Qnostisizm. Bu bidət barədə əksərən II əsr qnostik yazılarından məlumat alırıq. Lakin qnostik fikirləri hələ I əsrdə (və daha öncə) meydana gəlməyə başlamışdı.

II əsrdə yaşamış Valentiniyin və Kerinin bəzi təlimləri belə idi: (1) maddə və ruh əzəldən birgə mövcud olub (ontoloji dualizm). Maddə pisdır, ruh isə yaxşıdır. Allah ruh olduğundan şər maddəni düzəltməkdə birbaşa iştirak edə bilməz; (2) Allah və maddə arasında Allahdan şüalanan *eon*-lar (yaxud mələk səviyyələri) vardır. Bunların ən sonuncusu və ya ən altda olanı Əhdi-Ətiqdəki YAHVE idi, kainatı (*kosmos*) yaradan; (3) İsa da YAHVE kimi Allahdan şüalanan, lakin şkalada daha üst yeri tutan, həqiqi Allaha daha da yaxınlaşan şəxs idi. Bəziləri Onu ən uca sayırlar, lakin O hər halda Allahdan aşağıdır və qətiyyət bəşər olmuş Allah deyildir (müq. et. Yəh. 1:14). Maddə şər olduğuna görə İsa insan bədənində malik ola-ola ilahi ola bilməzdi. Demək ki, İsa ruhani bir xəyalat idi (müq. et. 1Yəh. 1:1-3; 4:1-6); (4) xilas İsayə imanla və həmçinin yalnız xüsusi şəxslərə məlum olan xüsusi biliklə əldə olunur. Səməvi sferlərdən keçmək üçün bilik (gizli sözlər, parollar) lazım idi. Allaha qovuşmaq üçün həmçinin yəhudi qanunpərəstliyi də lazım idi.

Qnostik yalançı müəllimlər iki əks əxlaqi sistemi təbliğ edirdi: (1) bəziləri üçün həyat tərzi həyatla heç əlaqəli deyil idi. Belə adamların qənaətcə, xilas və ruhanilik mələk sferlərindən (*eon-lar*) keçirən gizli bilikdən (parollardan) ibarət idi; (2) başqalarının qənaətcə, xilas üçün həyat tərzi həlledici idi. Belə adamlar, asket həyat tərzinin həqiqi ruhaniliyi sübut etdiyini deyirdi.

Masoret mətn. B.e. IX əsrə aiddir. Bunlar, yəhudi ilahiyyatçılarının sait nöqtələri və digər mətn qeydləri ilə nəsilən-nəslə çatdırdığı ibrancə Əhdi-Ətiq əlyazmalarıdır. Əhdi-Ətiqin İngiliscə tərcümələrinin əsaslandığı başlıca mətnidir. Tarixən Ölü dəniz tumarlarından bilinən ibrancə əlyazmalar, ələlxüsus Yeşaya Kitabı ilə təsdiqlənmişdir. İxtisar forması “MT”dir.

Metonimiya. Bu, bir əşyanın əvəzinə onunla əlaqədar olan başqa əşyanın adının çəkildiyi məcaz növüdür. Məsələn, “çaynıq qaynayır” dedikdə əslində “çaynıqın içindəki su qaynayır” nəzərdə tuturuq.

Məsih mərkəzli (xristosentrik). Məsihin mərkəzi yerini təsvir etmək üçün işlənən termin. Mən bunu İsanın bütün Müqəddəs Kitabın Rəbbi olduğu anlayışı ilə bağlı olaraq işlədirəm. Əhdi-Ətiq Məsihə işarə edir, Məsih onu yerinə yetirir və onun məqsədi olur (müq. et. Mat. 5:17-48).

Mətdən sübut üçün istifadə. Bu, Müqəddəs Yazıdan bir ayəni sitat gətirərək, yaxın kontekstini və ya daha geniş konteksti nəzərə almadan onu şərh etmək deməkdir. Beləcə ayələr müəllifin məqsədindən kənar edilir və sitat gətirən adam Müqəddəs Kitabın səlahiyyəti əsasında öz şəxsi fikrini sübut etməyə çalışır.

Mətn hissəsi. Müqəddəs Kitaba daxil olan bir kitabın böyük məntiqi hissələrini bildirir. Mətn hissəsi bir neçə ayədən, paraqrafdan və ya fəsildən ibarət ola bilər. O, vahid bir mövzuya aid hissədir.

Mətn tənqidçiliyi. Müqəddəs Kitabın əlyazmalarının tənqidçidir. Mətn tənqidçiliyi vacibdir, çünki Yazının orijinalları mövcud deyil və əldə olan surətlər bir-birindən fərqlənir. Mətn tənqidçiliyi fərqli variantları izah etməyə və Əhdi-Ətiq və Əhdi-Cədidin avtoqraflarındakı orijinal sözləri (imkan dairəsində) müəyyən etməyə çalışır. Buna çox vaxt “alt tənqidçilik” deyilir.

Muratorinin parçası. Bu, Əhdi-Cədidin kanonik kitablarının bir siyahısıdır. B.e. 200-cü ildən əvvəl Romada yazılmışdır. Protestantların istifadə etdiyi Əhdi-Cədidin 27 kitabının adları orada eynilə verilir. Bu əyani şəkildə göstərir ki, Roma imperiyasının müxtəlif yerlərindəki imanlılar cəmiyyətləri hələ IV əsrdəki böyük kilsə məclislərindən əvvəl Əhdi-Cədid kanonunu “praktiki olaraq” təsdiq etmişdilər.

Müqəddəs Kitabın səlahiyyəti. Bu ifadə xüsusi olaraq orijinal müəllifin öz dövrünə nə dediyini anlamaq və bu həqiqəti bizim dövrümüzdə tətbiq etmək mənasında işlənir. Müqəddəs Kitabın səlahiyyəti deyildikdə adətən Müqəddəs Kitabı bizə yol göstərən yeganə səlahiyyətli mənbə olaraq qəbul etmək nəzərdə tutulur. Lakin hal-hazırda geniş yayılmış yanlış şərhlərə görə mən bu məfhumu Müqəddəs Kitabın tarixi-qrammatik üsul əsasında şərh edilməsi olaraq konkretləşdirmişəm.

Müqəddəs Yazı analoqiyası. Bu ifadə bütöv Müqəddəs Kitabın Allahdan ilham almış olduğu üçün ehtiva etdiyi mətnlərin bir-birinə zidd ola bilməməsi, əksinə, bir-birini tamamlamasını bildirir. Müqəddəs Kitabın bir yerini şərh etməkdə paralel yerlərdən istifadə, bu qənaətə əsaslanır.

Nestorianlıq. Nestorius V əsrdə Konstantinopol patriarxı idi. Suriyanın Antakya şəhərində təhsil alan Nestorius İsanın, tam bəşəri və tam ilahi olmaq üzrə iki təbiətə malik olduğunu təsdiq edib. Bu görüş, İsgəndəriyyənin ortodoksal “bir təbiət” görüşünə zidd idi. Nestoriusu ən çox narahat edən, Məryəmə “Tanrı anası” deyilməsi idi. Nestorius İsgəndəriyyəli Kirilə və eləcə də Antakyada aldığı təhsilə qarşı çıxıb. Antakya Müqəddəs Kitab şərhinin tarixi-qrammatik-mətnşünas yanaşmasının mərkəzi, İsgəndəriyyə isə alleqorik şərh məktəbinin mərkəzi idi. Axırda Nestorius vəzifəsindən azad edilib və sürgün edilib.

Nurlandırma. Bu ifadə, Allahın insanlara danışmasını bildirir. Tam anlayış adətən üç terminlə ifadə olunur: (1) vəhy – Allah bəşəriyyətin tarixində fəal olub; (2) ilahi ilham – Allah seçdiyi insanlara Öz işlərini və mənalarnı izah edib və bunları bəşəriyyət üçün yazmalarını əmr edib; (3) nurlandırma – insanlar Allahın Özünü tanıtmalarını anlaşılar deyərək Allah onlara Öz Ruhunu verib.

Orijinal müəllif. Müqəddəs Yazının həqiqi müəllifləri.

Ölü dəniz tumarları. 1947-ci ildə Ölü dənizin yaxınlığında tapılan bir sıra ibranicə və aramicə mətnlər. Bunlar, I əsrdə təriqətçi yəhudilərin dini kitabxanası idi. Roma işğalı və 60-cı illərin zelot müharibələri üzündən bu tumarlar saxsı qablar içində germetik bağlanıb və mağaralarda gizlədilib. Bu tumarlar I əsr Fələstininin tarixi fonunu anlamağımıza çox kömək edib və masoret mətnin ən azından b.e.ə. I əsrə aid olan son dərəcə dəqiq yazı olduğunu təsdiqləyib. Ölü dəniz tumarlarının ixtisar forması “DSS”-dir.

Papirus. Misirdən gələn bir növ yazı materialıdır. Çay qamışından düzəldilir. Əhdi-Cədidin ən qədim surətlərinin yazılmış olduğu materialdır.

Paradoks. Hər ikisi doğru olan, ancaq bir-birinin əksi olaraq göründüyünə görə gərginlik yaradan həqiqətlər. Paradoksdə həqiqət əks bucaqlardan təqdim edilir. Müqəddəs Kitabın çoxlu həqiqətləri paradoksal (yaxud dialektik) cütlərlə təqdim olunur. Müqəddəs Kitabın həqiqətləri təcrid olunmuş ulduzlar deyil, çoxlu ulduzlardan ibarət olan bürcəldir.

Paraqraf. Nəsrədə bir mərkəzi fikri olan elementar mətn vahididir. Bu mərkəzi fikri izləsək, önəmsiz fikirləri ön plana çəkməyəcək və orijinal müəllifin məqsədindən ayrılmayacağıq.

Paralel yerlər. Bunlar bütün Müqəddəs Kitabın Allahdan verildiyi və öz-özünü şərh etməyə, paradoksal həqiqətləri balanslaşdırmağa qadir olduğu inancının bir hissəsidir. Bundan əlavə, paralel yerlər aydın olmayan və ya ikimənalı olan bir mətn parçasını şərh etməkdə kömək edə bilər və həmçinin müəyyən mövzu barədə ən aydın olan ayəni və ya bütün ayələri tapmaqda faydalı ola bilər.

Perifraz. Müqəddəs Kitab tərcüməsi ilə bağlı bir termdir. Müqəddəs Kitab tərcüməsi, hər ibrani və ya yunan sözünün ayrıca tərcümə olunduğu “sözbəsöz” tərcüməsindən tutmuş orijinal sözlərə və ya cümlə quruluşlarına məhəl qoymadan yalnız fikri çatdıran “perifraz”a qədər geniş bir sahə olaraq düşünülə bilər. Bu iki nəzəriyyənin arasında yer alan “dinamik ekvivalent” orijinal mətnə ciddi yanaşma və eyni zamanda mətni müasir qrammatik formalar və idiomlarla tərcümə etmə prinsipidir. Müqəddəs Kitab tərcüməsinin müxtəlif növləri barədə faydalı məlumat üçün bax: Fi və Styuart, “Müqəddəs Kitabı necə oxumaq lazımdır” (Fee and Stuart, *How to Read the Bible For All Its Worth*, s. 35).

Platon. Qədim Yunan mütəfəkkirlərindən biridir. Onun fəlsəfəsi isgəndəriyyəli, misirli ilahiyyatçılar və sonra Avqustin vasitəsilə erkən imanlılar cəmiyyətinə xeyli təsir edib. Platon öyrədirdi ki, yer üzündə hər şey xəyalidir və ruhani arxetiplərin surətindən başqa bir şey deyildir. İlahiyyatçılar daha sonra Platonun “formalar/ideyalar” fikrini ruhani aləmlə eyniləşdiriblər.

Rabbiniq yəhudiliyi. Yəhudi xalqının tarixində bu mərhələ Babil sürgünündən başlayıb (b.e.ə. 586-538). Kahinlərin və məbədin rolu azaldıqca yerli sinaqoqlar yəhudi həyatında ön plana çıxıblar. Yəhudi mədəniyyətinin, ünsiyyətinin, ibadətinin və Müqəddəs Kitabın tədqiq edilməsinin yerli mərkəzləri olan sinaqoqlar xalqın dini həyatında mühüm rol oynamağa başlayıb. İsanın dövründə bu “ilahiyyatçıların dini” kahinlərin dini ilə paralel idi. B.e. 70-ci ildə Yerusəlimin süqutu ilə farisəylərin başçılıq etdiyi sinaqoqlar yəhudilərin dini həyatına nəzarət etməyə başlayıb. Sinaqoq üçün Tövrətin şifahi ənənəyə (Talmuda) əsaslanan praktiki, qanunpərəst şərhli səciyyəvidir.

Ruhaniləşdirmə. Bu söz “alleqorik şəkildə şərh etmə”nin sinonimidir; mətni tarixi və ədəbi kontekstindən uzaqlaşdıraraq digər meyarlara əsasən şərh etmədir.

Semantik sahə. Bir söz ilə əlaqəli olan bütün mənalar. Bir sözün müxtəlif kontekstlərdə müxtəlif mənə çalarlıqları vardır.

Septuaqinta. İbrani Əhdi-Ətiqin yunan dilinə tərcüməsinin adıdır. Ənənəyə əsasən, bu tərcümə Misirin İsgəndəriyyə şəhərindəki kitabxana üçün yetmiş yəhudi alimi tərəfindən yetmiş gün içərisində həyata keçirilmişdir. Ənənəvi tarix təqribən b.e.ə. 250-ci ildir (həqiqətdə isə bu tərcümənin tamamlanması üçün güman ki yüz ildən çox vaxt lazım olub). Bu tərcümə çox əhəmiyyətlidir, çünki (1) ibranicə masoret mətni ilə müqayisə edilə biləcək qədim bir mətnidir; (2) b.e.ə. III-II əsrlərdə yəhudi şərhçiliyinin vəziyyətini

göstərir; (3) yəhudilərin İsanı rədd etməzdən əvvəl Məsih barəsindəki təsəvvürlərini əks etdirir. İxtisar forması “LXX”-dir.

Sətiraltı. Bu, Müqəddəs Kitabı orijinal dillərdə oxuya bilməyən insanların onun mənasını və strukturunu təhlil etməsinə imkan verən köməkçi vəsaitdir. Orijinal dildəki mətnin hər sözünün altında həmin sözün hərfi tərcüməsi verilir. Bu vəsait “analitik leksikon”la birgə istifadə edildikdə ibrani və yunan dillərinin formaları və əsas təriflərini verəcəkdir.

Simfoniya. Bu, Müqəddəs Kitabı öyrənmək üçün nəzərdə tutulan bir növ köməkçi vəsaitdir. Hər sözün Əhdi-Ətiqdə və Əhdi-Cədidə işləndiyi hər yeri qeyd edən bu vəsait bir neçə cəhətdən faydalı olur: (1) tərcümədəki hər sözün ibrancə və yunanca orijinal qarşılığını müəyyən etməkdə; (2) eyni ibrani və ya yunan sözünün işləndiyi ayələri müqayisə etməkdə; (3) iki ayrı ibrani və ya yunan sözünün tərcümədə eyni sözlə verildiyi yerləri göstərməkdə; (4) istənilən sözün müəyyən kitablarda və ya müəyyən müəlliflər tərəfindən neçə dəfə işlənməsini göstərməkdə; (5) Müqəddəs Kitabda istənilən yeri tapmağa kömək etməkdə (bax: Uolter Klark, “Əhdi-Cədid yunanca köməkçi vəsaitlərindən necə istifadə edilməlidir” – Walter Clark, *How to Use New Testament Greek Study Aids*, ss. 54-55).

Sinaitikus. Bu, b.e. IV əsrə aid yunanca əlyazmadır. Sina dağının ənənəvi yeri Cebel-Musadakı Müqəddəs Katerina manastırında alman alim Tişendorf (Tischendorf) tərəfindən tapılmış olan bu əlyazma ibrani əlifbasının ilk hərfi "alef" [א] olaraq göstərilir. Həm Əhdi-Ətiq, həm də tam Əhdi-Cədidən ibarətdir. Əlimizdə olan ən qədim unsial əlyazmalardan biridir.

Sinonim. Eyni mənanı və ya bənzər mənalara daşıyan sözlərdir (lakin həqiqətdə semantik sahələri tamamilə üst-üstə düşən iki söz yoxdur). Sinonimlər bir-birinə o qədər yaxındır ki, mənanı dəyişdirmədən cümlədə bir-birini əvəz edə bilər. Həmçinin ibrani poetik paralelizminin üç formasından birini bildirmək üçün istifadə olunur. Bu anlamda şeirdə eyni həqiqəti ifadə edən iki misra sinonim adlanır (müq. et. Zəb. 103:3).

Sintaksis. Bu yunan sözü cümlənin strukturunu bildirir. Sintaksis, cümlənin hissələrinin bir fikri ifadə etmək üçün təşkil edildiyi qaydalarla əlaqədardır.

Sintetik. Bu, ibrani şeir növlərini bildirən üç termindən biridir. Bu termin, bəzən “klimatik” olaraq adlandırılan bir-birinə yığılmaq yolu ilə qurulan şeir misralarına aiddir (müq. et. Zəb. 19:7-9).

Sistematik teologiya. Bu, Müqəddəs Kitabın həqiqətlərini birləşdirilmiş və məntiqli surətdə təşkil etmək məqsədi daşıyan şərh fəaliyyətidir. Məsihçi teologiyası sırf tarixi deyil, məntiqi şəkildə, kateqoriyalar üzrə (Allah, insan, günah, xilas və s.) təqdim etmə cəhdidir.

Şərh. Bu xüsusi növ köməkçi vəsaitdir. Müqəddəs Kitaba daxil olan bir yazı (kitab) barədə ümumi məlumat verilir. Sonra kitabın hər hissəsinin mənasını izah etməyə cəhd edilir. Bəzi şərhələrdə tətbiq ön plandadır, bəzilərinə mətn daha texniki şəkildə təhlil olunur. Bu kitablar faydalıdır, lakin onlardan istifadə etməzdən əvvəl oxucu gərək özü araşdırsın. Heç kəsin şərhələrini tənqidsiz qəbul etmək olmaz. Bir qayda olaraq, müxtəlif teoloji baxışlardan yazılmış şərhləri müqayisə etmək faydalı olur.

Talmud. Bu, yəhudi şifahi ənənəsinin yazılı formasıdır. Yəhudilər inanırlar ki, bu ənənə Musaya Sina dağında Allah tərəfindən verilib. Həqiqətdə isə bu, yəhudi müəllimlərinin əsrlər boyunca əldə etdikləri kollektiv hikmətinə bənzəyir. Talmudun iki fərqli yazılı versiyası vardır: Babil Talmudu və daha qısa və natamam olan Fələstin Talmudu.

Tekstus Reseptus. Bu, Elzevirin 1633-cü ildə nəşr etdiyi yunanca Əhdi-Cədidin adıdır. Əslində bu, gec dövrə aid bir neçə yunanca əlyazmaya və eləcə də Erazmın (1510-1535), Stefanusun (1546-1559) və Elzevirin (1624-1678) latınca versiyalarına əsasən tərtib edilmiş yunanca Əhdi-Cədidir. A.T. Robertson, “Əhdi-Cədid mətn tənqidçiliyinə giriş” (A. T. Robertson, *An Introduction to the Textual Criticism of the New Testament*, s. 27) kitabında deyir ki, “Bizans mətni praktiki olaraq *Tekstus Reseptus*-dur”. Bizans mətni erkən dövr yunanca əlyazmanın üç ailəsindən (Qərb, İsgəndəriyyə və Bizans) ən qiymətsiz olanıdır və

əslər boyunca əllə köçürülən mətnlərin çoxlu səhvlərini ehtiva edir. Lakin, A.T. Robertson həmçinin deyir ki, “Tekstus Reseptus bizim üçün olduqca dəqiq mətni qoruyub saxlamışdır” (s. 21). Yunanca əlyazma ənənəsi (ələlxüsus Erazmın üçüncü nəşri, 1522-ci il) 1611-ci ilin Kral Yakovun ingiliscə tərcüməsinin əsasını təşkil edir.

Təbii vəhy. Allahın insanlara Özünü tanıtmasının bir kateqoriyasıdır. Təbiətin nizamı (Rom. 1:19-20) və insanın vicdanından (Rom. 2:14-15) ibarət olan təbii vəhy barədə Zəb. 19:1-6-da və Rom. 1-2-ci fəsillərdə bəhs olunur. Allahın Özünü xüsusi olaraq Müqəddəs Kitabda və ən çox Nazaretli İsadə tanıtdığı xüsusi vəhydən fərqlənir.

Məsihiçi alimlərinin arasındakı “qədim yer üzü” hərəkatı (məs., Hyu Rossun (Hugh Ross) yazıları) bu teoloji kateqoriyaya böyük əhəmiyyət verirlər. Onlar bu kateqoriyaya əsasən deyirlər ki, bütün həqiqət, Allahın həqiqətidir. Təbiət, Allah haqqındakı biliyə açılan qapıdır və xüsusi vəhydən (Müqəddəs Kitabdan) fərqlənir. Təbii vəhy, alimlərə təbiətin nizamını araşdırmaq imkanı verir. Məncə, bu, müasir elmi dünyaya şəhadət etmək üçün əla yeni fürsət verir.

Təsvir dili. Əhdi-Ətiqin yazıldığı idiomlarla bağlı olaraq işlənən bu termin, dünyanı beş duyğumuzla qavradığımız kimi təsvir etməyə aiddir. Müqəddəs Yazı elmi dildə yazılmayıb və elmi təsvir olaraq nəzərdə tutulmayıb.

Tipoloji. Bu, şərh etmənin xüsusi növüdür. Adətən analogi simvol vasitəsilə Əhdi-Ətiqin bir yerində Əhdi-Cədidə aid bir həqiqətin kəşf edilməsini bildirir. Hermenevtikanın bu kateqoriyası İsgəndəriyyə metodunun mühüm bir ünsürü olub. Şərh etmənin bu növündən sui-istifadənin qarşısını almaq üçün onu Əhdi-Cədidə yazılmış konkret nümunələrlə məhdudlaşdırmaq lazımdır.

Tövrət. İbrani dilində “təlim” deməkdir. Musanın yazılarının (Yaradılışdan Qanunun Təkrarına qədər) rəsmi adı olub. Yəhudilər üçün ibrani kanonununu ən səlahiyyətli hissəsidir.

Vatikanus. Bu, b.e. IV əsrə aid yunanca əlyazmadır. Vatikanın kitabxanasında tapılıb. İlk olaraq bütün Əhdi-Ətiq, apokriflər və Əhdi-Cədidən ibarət idi. Lakin bəzi hissələri itmişdir (Yaradılış, Zəbur, İbranilərə Məktub, Pastoral Məktublər, Filimon və Vəhy Kitabı). Avtoqraflardakı orijinal sözləri müəyyən etmək üçün çox faydalı bir əlyazmadır. Baş “D” hərfi ilə göstərilir.

Vəhy. Bu ifadə, Allahın insanlara danışmasını bildirir. Tam anlayış adətən üç terminlə ifadə olunur: (1) vəhy – Allah bəşəriyyətin tarixində fəal olub; (2) ilahi ilham – Allah seçdiyi insanlara Öz işlərini və mənalərini izah edib və bunları bəşəriyyət üçün yazmalarını əmr edib; (3) nurlandırma – insanlar Allahın Özünü tanıtmalarını anlasınlar deyə Allah onlara Öz Ruhunu verir.

Vulqata. Müqəddəs Kitabın İyeronim tərəfindən latın dilinə tərcüməsinin adıdır. Roma katolik kilsəsinin əsas və ya “standart” tərcüməsi olub. B.e. 380-ci illərdə tamamlanmışdır.

YAHVE. Əhdi-Ətiqdə Allahın əhd adıdır. Çıx. 3:14-də izah olunur. İbranicə “olmaq” feilinin **icbar növüdür.** Allahın adını boş yerə dilinə gətirməkdən qorxan yəhudilər bu adı ibranicə “Rəbb” mənasına gələn *Adonai* sözü ilə əvəz ediblər. Bu səbəbdən YAHVE adı Müqəddəs Kitabda “Rəbb” olaraq tərcümə olunur.

Yüksək tənqidçilik. Müqəddəs Kitab şərhinin bu hissəsi, Müqəddəs Kitaba daxil olan konkret kitabın tarixi fonu və ədəbi strukturu ilə məşğul olur.

© 2014 Bible Lessons International. Bütün hüquqlar qorunur.

BOB ATLINİN DOKTRİN BƏYANATI

Əslində mən iman bəyanatlarına və ya əqidələrə çox əhəmiyyət vermərəm, Müqəddəs Kitabın özünə üstünlük verirəm. Lakin mən anlayıram ki, iman bəyanatım məni tanımayanların doktrinal mövqeyimi qiymətləndirməyinə imkan verəcək. Neçə-neçə teoloji yanlışların, yalanların geniş yayıldığı bu dövrdə öz teologiyamın xülasəsini diqqətinizə çatdırıram.

1. Müqəddəs Kitab, həm Əhdi-Ətiq, həm də Əhdi-Cədid, Allahdan ilham almış, səhsiz, səlahiyyətli Allah kəlamıdır. Allah, fəvqəltəbii rəhbərliyi altında insanlar tərəfindən qələmə alınmış Müqəddəs Kitab vasitəsilə Özünü tanıdır (bax: XÜSUSİ MÖVZU: “İLƏHİ İLHAM”). Allaha, Onun məqsədlərinə dair həqiqətin yeganə mənbəyi Müqəddəs Kitabdır (Bax: Xüsusi mövzu: “YAHVE-nin əbədi xilas planı”). Bu Kitab həmçinin imanlılar cəmiyyətinin imanı və əməli üçün yeganə mənbədir.
2. Əzəli və əbədi, Yaradan və Xilaskar olan bir Allah vardır (bax: XÜSUSİ MÖVZU: “TƏKALLAHLILIQ”). O, görünən və görünməyən hər şeyi yaradandır. O, sevən və qayğıkeş Allah kimi Özünü tanıdı, lakin O həmçinin saleh və ədalətlidir. Allah Özünü üç ayrı şəxsə tanıdı: Ata, Oğul, Müqəddəs Ruh. Onlar həqiqətən ayrıdır və eyni zamanda eyni varlığa malikdir (bax: XÜSUSİ MÖVZU: “ÜÇLÜK”).
3. Allah Öz dünyasına fəal nəzarət edir. Onun yaratdıqları üçün həm əzəli dəyişməz planı var, həm də insanın azad iradəsinə imkan verən fərdi planı vardır. Allahın bilmədiyi və icazə vermədiyi heç bir şey baş verməz, amma O mələklərin və insanların azad seçiminə imkan verir. İsa, Atanın seçdiyi Şəxsdir və İsada hamı potensial olaraq seçilmişdir. Allahın olacaq hadisələri əvvəldən bilməsi, insanların əzəldən təyin edilmiş və yazılmış bir həyat yolunu keçməyə məcbur olduqları mənasına gəlmir. Hər birimiz düşündüyümüz və etdiyimiz hər şey üçün məsuliyyət daşıyıyıq (bax: “Əvvəlcədən təyin olunma (kalvinizm) və insanın azad iradəsi (arminianizm)”).
4. İnsanlar Allahın surətində, günahdan azad olaraq yarandıqları halda, Allaha qarşı itaətsizliyi seçiblər. Adəm və Həvvə fəvqəltəbii bir şəxs tərəfindən sınağa çəkildikləri halda (bax: XÜSUSİ MÖVZU: “ŞƏXS OLARAQ ŞƏR”), öz iradələri ilə seçdikləri eqosentrizm üçün cavabdeh olublar. Onların asiliyi bütün bəşəriyyətə və yaradılışa təsir etmişdir. Biz hamımız həm Adəmdəki ümumi vəziyyətimiz, həm də fərdi olaraq öz iradəmizlə itaətsiz olduğumuz üçün Allahın mərhəmətinə və lütfünə möhtacıq.
5. Allah günaha batmış bəşəriyyət üçün bağışlanma və bərpa olunma yolunu hazırlayıb. Allahın vahid Oğlu İsa Məsih bəşər olmuş, günahsız həyat sürmüş və əvəzedici ölümü vasitəsilə bəşəriyyətin günahının cəzasını çəkmişdir. İsa, Allahla ünsiyyətin bərpa olunmasına, şərikliyə aparan yeganə yoldur. İsanın tamamlanmış işinə iman etməkdən başqa xilas yolu yoxdur.
6. Hər birimiz Allahın İsada bəxş etdiyi bağışlanmanı və bərpa olunmanı fərdi olaraq qəbul etməliyik. Bunun üçün Allahın İsa vasitəsilə verdiyi vədlərə inanmağı və bildiyimiz günahlardan əl çəkməyi öz iradəmizlə qərara almalıyıq. Bax: Xüsusi mövzu: ““Qəbul etmək”, “iman etmək”, “iqrar/etiraf etmək” və “çağırmaq” nə deməkdir?”
7. Məsihə güvəndiyimizə görə (bax: Xüsusi mövzu: “Əhdi-Cədidə “inanmaq””) hamımız tam bağışlanmış və bərpa olunmuşuq (bax: XÜSUSİ MÖVZU: “TÖVBƏ [ƏHDİ-CƏDİD]”). Bu yeni münasibətlərin əlaməti, dəyişmiş və dəyişməkdə olan həyatımızdır. Allahın bəşəriyyət üçün məqsədi bir gün cənnətə getmələri ilə kifayətlənməz, indidən Məsihə bənzəmələridir. Həqiqətən xilas olmuş insanlar bəzən günah etsələr də, ömürləri boyunca iman və tövbə etməyə davam edəcəklər.
8. Müqəddəs Ruh, “başqa İsa”dır (bax: Xüsusi mövzu: “İsa və Ruh”). O dünyada yaşayır, həlak olanları Məsihə yönəldir və xilas olanları dəyişdirərək Məsihə bənzədir. İnsan xilas olanda ona Ruhun ənamları verilir. Bunlar İsanın həyatının və xidmətinin, Bədəni olan imanlılar cəmiyyətinin üzvləri arasında paylanmasıdır. Əsas etibarilə İsanın niyyətlərindən və rəftarlarından ibarət olan bu ənamlar Ruhun səmərəsi əsasında istifadə edilməlidir. Ruh Müqəddəs Kitabın yazıldığı zamanlarda fəal olduğu kimi, bu gün də fəaldır.
9. Ata dirilmiş İsa Məsihi hər şeyin Hakimi etmişdir. İsa bütün insanları mühakimə etmək üçün yer üzünə təkrar gələcəkdir. İsayə iman edən, adları Quzunun həyat kitabında yazılmış olan adamlar İsanın gəlişində əbədi izzətlənmiş bədənlərə bürünəcək və əbədi olaraq Onunla olacaqlar. Lakin Allahın həqiqətinə cavab verməyi rədd edənlər, Üçlükdə vahid olan Allahla ünsiyyətdən qaynaqlanan xoşbəxtlikdən əbədi olaraq uzaqlaşdırılacaqlar. Belə insanlar iblis və onun mələkləri ilə birlikdə məhkum ediləcəklər.

Bu əqidə, əlbəttə, tam və kamil deyildir, lakin mən ümidvaram ki, o, ürəyimin teologiyası barədə təsəvvür yaratmağımıza kömək edib. Mənim xoşuma gələn qayda budur:

“Əsaslarda birlik, periferiyada azadlıq, hər şeydə məhəbbət”.

© 2014 Bible Lessons International. Bütün hüquqlar qorunur.